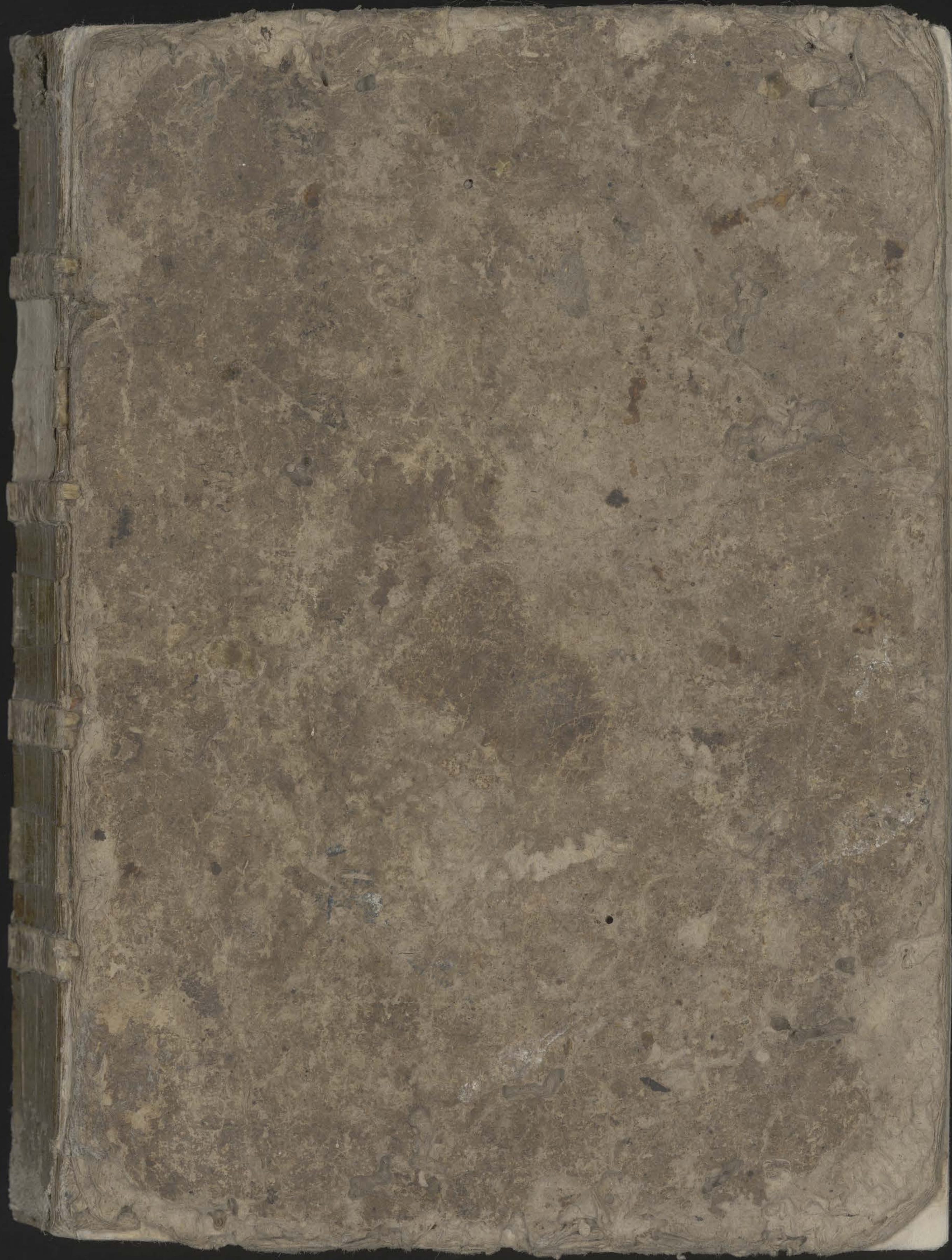

52

IOANNES STEPH WYDZGA DEI GRA ARCHIEPS GNES LEGATUS NR POLONIAE ET M DUCATUS LITHUANIAE PRIMUS ET PRINCEPS

57

74

THESAVRVS SACRORVM RITVVM, SEV COMMENTARIA IN RVBRICAS MISSALIS ET BREVIARII ROMANI,

Auctore adm. Reuerendo P.D.
BARTHOLOMÆO GAVANTO, MEDIOL.
Præposito Prouinciali Romano Congreg. Clericorum Regularium S. Pauli, & S. Rom. Rituum Congreg. Consultore.

In quibus origo cuiusque Ritus, causæ historicæ, vel mysticæ, ex maiorum ingenio, Theoria, Praxis, Obligatio, & exquisitus Vsus, additis opportunè Decretis omnibus S. Rituum Congreg. quàm breuissimè explicantur.

Ab Auctore recognita, & in hac vltima Editione variè locupletata.
Appendices dabit pagina sequens. Cum septem Indicibus.

TOMVS PRIMVS.

Ex libris Christophori Francisci
Zagba Philosophiae Doctoris Sacrae
Theologiae Licentiati Praepositi
ad S Bennonem Parochi [illegible]

LVGDVNI,
Sumptibus LAVRENTII ANISSON.

M. DC. LII.
Cum Approbatione & permissu Superiorum.

Eremitarum Camaldulensium Sancti Patris Romualdi de Varsav.

APPENDICES.

TAbellæ Auroræ, Meridiei, & Mediæ noctis per singulos dies.
De mensuris cuiusque sacræ Supellectilis ad Missam congruentioribus.
De nitore, & munditia practica eiusdem sacræ Supellectilis.
Concordia Martyrologij Romani cum Breuiario Romano, in quibus discordare videntur.
Prosodia verborum dubiorum in Missali, Breuiario, & Martyrologio Romano.
Ordo perpetuus recitandi diuini Officij, & Missæ celebrandæ.

Ei in gratiarum actionem de toto Opere, enarratur in calce Tomi II.
Vita cum rebus gestis S. PAVLI Apostoli.
Et probatur, S. BARTHOLOMÆVM Apostolum esse NATANAELEM.

DON IVLIVS CAVALCANVS CONGREG.
Cler. Reg. S. Pauli Præpositus Gen.

CVm Opus R. P. D. Bartholomæi Gauanti Visitatoris Generalis nostræ Congregat. cui titulus est, COMMENTARIA IN RVBRICAS MISSALIS, ET BREVIARII ROMANI, *duo eiusdem Congregationis eruditi ac sapientes viri recognouerint, atque in lucem dari posse probauerint, potestatem facimus, vt in publicam vtilitatem typis mandetur, si & iis, quibus id competit, ita placuerit. In quorum fidem, &c. Dat. Mediolani in Collegio nostro SS. Apost. Pauli & Barnabæ, die 14. Iulij 1627.*

D. Iulius Caualcanus Præpositus Generalis.

Imprimatur, si videtur Reuerendissimo P. Mag. Sac. Pal. Apost.

A. Episcopus Bellicastren. Vicesg.

Imprimatur.

Fr. Nicolaus Riccardius Sacri Pal. Apost. Mag. Ord. Præd.

VRBANO VIII. PONT.
MORIBVS OPTIMO, REBVS GESTIS MAXIMO.

Ecclesiasticæ libertatis assertori studiosissimo,
Cuius lingua mellea, cuius calamus lacteus
Omnium linguis, omnium calamis tantum sui laudis influxit,
vt in litteratorum Senatu Sapientiâ Princeps
æquè ac in Principum cœtu maiestate Primarius habeatur.
Quem innumeris Animi, Corporis & Fortunæ dotibus ornatum
Vrbs nihil suspicere solita suspexit:
Nunc earum vsu Sacerdotij fastigium ornantem
Orbis terrarum vniuersus, terram despiciens, humillimus adorat.
Cuius animus in Ecclesiæ hostes generosus
optatam in Christiana Republ. concordiam tuetur.
Qui Petri Nauis clauum sapienter adeò tenet,
vt omnes in ea felicitatis portum tenere videantur.
Et quoniam Apes mellis copiâ aureum sæculum retulerunt,
in eius Imperio diuinitus accepto
nihil viri prudentes desiderandum agnoscunt
præter Æternitatem.

Ι Ε Ρ Ο Ν Ο Μ Ο Θ Υ Λ Α Κ Ι

& acerrimo Vindici, Romanóque,

Commentaria in Rubricas Missalis, & Breuiarij Romani, Bartholomæus Gauantus Clericus Regularis S. Pauli, &
Sacræ Rituum Congregationis
eiusdem VRBANI auctoritate
minimus Consultor
grati animi ergô
D. S. D.

AD

AD BENIGNVM
LECTOREM

DE Sacris Ritibus, & de iis præcipuè, qui ad Missam & Horas Canonicas attinent; scripsere ad hanc diem non pauci, tum antiqui tum recentiores, grauissimi & sapientissimi viri: sed liberè dicam quod sentio, nemo rem nostram in hoc genere pertractauit integrè; nam alij vt potissimùm Hæreticos arguerent; alij, vt mystica depromerent è ritibus, quos supponunt: ritus autem ipsos vel obsoletos referunt, vel nostros imminutè, vel additis aliorum ritibus superfluè, vel subobscurè significant: de Missa tantùm alij, alij de Festis, alij de Horis Canonicis tantùm, & vnà omnes omnia quidem illustrarunt, sed ea colligere cuique difficillimum, certè litteralem Rubricarum Romanarum sensum nemo hactenus est persecutus. Quare optarunt plurimi, è quibus, honoris ergô, nominandi sunt, Siluius Antonianus, Robertus Bellarminus, Scipio Cobellutius Iulius Roma, Franciscus Boncompagnus, S. R. E. Cardinales, doctrinâ, pietate & moribus præclarissimi, Neapolio Comitolus Perusinus Episcopus virtutum gloria clarus, & alij Ecclesiæ administri, vt Volumine breuiori, quoad eius fieri posset, ea omnia comprehenderentur summatim, quæ in Missali & Breuiario Romano continentur; & ea præsertim, quæ videntur sufficere ad communiorum Sacerdotum instructionem, & ad integram tum Missæ tum Horarum Canonicarum disciplinã perdiscendam: indicata cuiusque ritus origine Christiana (ne à Gẽtilibus aut Hebræis edocti

videamur) tum allata causa, siue mystica solidiori: tum demonstrata obligatione, quá ve culpa obstringamur; denique vsu proprio, & exquisito cuiusque ritus in re dubia explanato. Iisdem ergo suadentibus Principibus viris morem gerere cùm ego cuperem, arduum hoc negotium multis abhinc annis sum aggressus, & omnem moui lapidem tum legendo, tum à peritioribus sciscitando, tum disputando in vtramque partem, tum postremò hæc eadem scripta sacræ Rituum Congregationis examini, quod fuit rigorosum, subiiciendo; acerrimis ingenio, iudicio, prudentia, & in omni doctrinarum genere peritia clarissimis designatis Iudicibus, Ioan. Garzia Millino, Tiberio Muto, Aloysio Caietano, S. R. E. Cardinalibus, Dominis meis Illustrissimis, & toto orbe celeberrimis; ita, vt, Deo dante, mihimetipsi satisfecerim (vtinam aliis) & optatum finem sim assecutus præsenti Volumine.

Originem autem cuiusque ritus velut indice commonstramus, quoad eius fieri potest, vel auctore certo, si est, nominato; vel commemorato eo, qui ante alios de ritu meminit. quo facilè videre est, qua ætate erat in vsu. & in hanc causam adiecimus Indicem Summorum Pontificum, quorum Decretis aut inuectus, aut firmatus fuit ritus adnotato iuxtà anno quo quisque obiit: Sacrorum item Conciliorum in Opere citatorum, & quo anno celebrata fuerunt: necnon aliorum Patrum, & Scriptorum Ecclesiasticorum, penes quos mentio est de ritibus nostris.

Causas historicas eas vocamus in ritibus, quæ ad litteram, vt aiunt, dedere ritum. mysticæ sunt eæ, quæ sensum reddunt, vel Allegoricum, vel Tropologicum, vel Anagogicum; quas ferè numquam (nisi tacentibus aliis) ex

nostro

nostro ingenio, sed ex Maiorum, vti par est, auctoritate congerimus; citato tantùm auctore primo, à quo ceteri deinceps acceperunt. neque tamen omnes, quas legimus, causas præsertim mysticas allegamus, solidioribus contenti, & grauioribus.

Obligationem definient Theologi doctiores, & probabiliorem sequemur sententiam in re controuersa. Modernos potiùs citamus quàm antiquos, & eos, qui præ manibus hodie sunt Sacerdotum; tum quia & hi citant antiquiores, tum quia iidem multa decernunt, quæ antiquos fugerunt, occasione fortè tunc temporis non data. Significauimus autem, omissa disputatione, quid sit agendum, vt propositæ breuitati consulamus; & quæ hactenus in controuersiam venere, tum de Horis, putamus omnia fuisse in hoc Volumine commemorata.

Ad vsum cuiusque ritus proprium enuntiandum, vsi sumus antiquioribus libris, Missalibus Vaticanis M. S. tum Decretis sacræ Rituum Romanæ Congregationis, quæ à multis desiderata sunt, tum iis regulis, quæ, me quoque præsente & sæpiùs vrgente, datæ sunt ab iis, qui Clementis & Vrbani Octauorum auctoritate Recognitioni Missalis & Breuiarij Romanorum præfuerunt.

Totius Operis ordo is erit, vt à Missa incipiamus, tanquam à nobiliori parte: deinde, ita nos collaudante Cardinale Bellarmino, ordine Rubricarum seruato, recitatoque earumdem Textu, addamus ad singula verba, vbi est opus, Commentaria & Notas: hoc enim pacto nihil nos effugiet. addemus tandem Appendices non inutiles, ne à Clero (quantum in nobis est) desiderari quidquam possit in ordine ad Missam, & Canonicas Horas. Ecclesiastico stylo, & faciliori vtemur, docente nos Hugone Victorino,

qui

qui ſcripturus & ipſe de Sacris Ritibus ait: Communibus verbis, rebus ipſis de quibus agitur cognatis, opus explicare congruentius duximus, quàm Schematum varietatibus inuoluere, & res per ſe fulgidas decolorandò verba colorare. Peritiores autem benignos imploramus Lectores, quos etiam liberos cum Innocentio III. optamus correctores, vt quæ minus aſſecuti ſumus, ea nobis indicent, meliora ſuppeditantes; & illud intereà non denegantes, quod optabat idem ſanctus Pontifex in fine librorum de Myſteriis Miſſæ vt apud miſericordiſſimum Iudicem pro peccatis Auctoris deuotas preces effundant, ſiue miſſam, ſiue Horas Canonicas recitaturi, ad Deum Optimum Maximum & præpotentem acceſſerint.

Vale benigne Lector.

INDEX

INDEX AVCTORVM,

QVOS NOVIT COMMENTARIORVM AVCTOR scripsisse de Sacris Ritibus.

Hugo Victorius Speculum Eccl. & de Cærimoniis, Officiis, &c.

I

IAcobus Iunterbeeck de Casibus variorum dubiorum circa Missam.
Iacobus Pamelius Liturgias Latinorum.
Innocentius III. de Mysteriis Missæ.
Io. Alcocer de Cærimoniis Missæ Hispanè.
Io. Baptista Monachus Cassinas Expositionem Missæ.
Io. Baptista Rubeus de Diu. Officiis.
Io. Baptista Scortia de Sacrificio Missæ.
Io. Beechoffen quadruplicem Expositionem Missæ.
Io. Beleth. de Diuinis Officiis.
Io. Brunesuuich de Missæ Officio.
Io. Burchardus Ordinem Celebrationis Missæ.
Io. Cocleus Speculum Missæ.
Io. Iacobus Compendium Cærimon. Missæ Hispanicè.
Io. De lapide Resolutorium dubiorum Missæ.
Io. Lopez de Sacrificio Missæ Hispanè.
Io. Serranus Expositionem Missæ mysticam.
Io. Stephanus Durandus de Ritibus Eccles.
Io. Superantius de Mysteriis Missæ.
Ioseph Vicecomes de Apparatu ad Missam in Volumine 4. obseruationum.
S. Isidorus Hispalensis de Ecclesiasticis Officiis.
Iudocus Clictoueus Elucidatorium de Missa, & aliis.
Iulius Cæsar Bulengerus de Vestibus sacris.
Iuo Carnotensis de Rebus Ecclesiasticis Sermones.

L

LActantius Radfoldus de Mysterio Missæ.
Liturgiæ S. Petri, S. Iacobi, S. Marci, S. Basilij, S. Ioan. Chrysost. S. Simeonis Syracusani ante annum 800.
Ludouicus Ciconiolanus Directorium Offic. diuini.
Ludouicus Richeomus de Missa.

M

MArcus Antonius Ghenare Ritum celebrandi Missam.
Mardinus Stephanus Manuale de Cautelis in Missa obseruandis.
Matthias Kimchius Directorium Sacerdotale.
Maximus Monachus de Ecclesiastica Mystagogia.
Melchior Huelamus Discursus Hispanè de Cærimoniis Missæ.
Michaël Sydoniensis de Mysteriis Missæ.
Michaël Timotheus Quæst. 300. in diu. Offic & 600. in Missam.
Micrologus de Ecclesiasticis obseruationibus à Io. quodam scriptus fuit.
Missalia Vaticana, Vallicellana M. S. & Breuiaria cum Canone M. S. Collegij Aniciani, seu Gregoriani de Vrbe, antiquissima.
Musæus Massiliensis citatus à Gennadio scripsit librum Sacrament. circa A 490.
Mutius Cappuccinus Summarium mysteriorum Missæ, & de Officio Defunctorum, Italicè.

N

NIcolaus Aurificus de Cærimoniis Missæ.
Nicolaus Cabasilas Expositionem Missæ.
Nicolaus de Ploue Tractatum Sacerdotalem.

O

ORdo Romanus auctorem habet Gelasium, ex Baronio A. 692. licet plenior exierit sub Stephano Papa, Pipino, & Carolo Magno, ex Hittorpio in Præfatione ad libros à se collectos de Diu. Officiis.

P

PAganinus Gaudentius de Ritibus veteris Ecclesiæ.

Patis

Paris Crassus Cærimoniale Bononiense.
Petrus Ciruelus Commentaria in Missale antiquum.
Petrus Cluniacensis Nucleum de Sacrificio & ritibus Missæ.
B. Petrus Damiani de Domin. vobiscum.
Petrus Lopez de Ritu Missæ Hispanè.
Petrus Matthæus de Rubeis Annot. in Rub. de Defectibus Missæ.
Petrus Opmeer de Officio Missæ.
Petrus Ruiz Cærimoniale Toletanum.

R

RAbanus Maurus de Institut. Clericorum.
Radulphus Tungrensis de Canonum obseruantia circa diu. Officia.
S. Remigius Antisiodorensis de Officio Missæ.
Rupertus Abbas de Diu. Officiis.

S

STephanus Eduensis de Sacramento Altaris.

T

THomas Aluarez in Rubr. Breuiarij Rom. 1629.
Tydæus Bonamicus de Formandis crucibus.

V

VAlens Quaresima de Cærimoniis Missæ.
Vetustus Codex de Missa editus ab Hittorpio.
VValafridus Strabo de Rebus Ecclesiasticis.
VVillelmus Lindanus Apologiam & Expositionem Liturgiæ Græcæ S Petri.

Z

ZAcharias Andrianus de Sacrificio Missæ.

Obiter de sacris Ritibus aliis, tum Theologi, & præsertim in 3. par. S. Thomæ; tum Canonistæ, Iuo, & Burchardus, & alij; tum Summistæ v. Missa, & aliis titulis; tum controuersiis addicti contra Hæreticos, quorum propè infinitus est numerus.
In Canonem verò Missæ scripserunt,
Ægidius Romanus.
Gabriel Biel.
Iacobus Iansonius. Iacobus Iunterbeec.
Odo Cameracensis.
De Valore Missæ.
Iacobus Iunterbeec.
Ioannes Montagnolus.
Paulus Fraxinellus.
Et alij Scholastici cum Summistis.

INDEX
SVMMORVM PONTIFICVM,

Qui sacros Ritus vel instituerunt, vel restituerunt, vel Decreto firmarunt vel amplificarunt, & in his Commentariis citantur, iuxta Chronologiam Roberti Cardinalis Bellarmini.

S. Leo

INDEX CONCILIORVM.

Quorum decretis vel firmantur vel indicantur Sacri Ritus, de quibus in his Commentariis.

INDEX
AVCTORVM ET SCRIPTORVM,

Quorum opera usi sumus in his Commentariis.

Catechis

Rutilius.

INDEX TITVLORVM

Commentaria in Rubricas Missalis diuiduntur in quinque partes, & partes in titulos plures.

Prima pars continet Rubricas generales primi ordinis, & titulos viginti.

Secunda pars continet ritum seruandum in celebratione Missæ, & titulos decem & septem.

Myst.

Tertia pars defectibus circa Missam adhibet remedia titulis duodecim.

Quarta pars complectitur Rubricas proprias & titulos decem & nouem.

Quinta pars Appendices addit quinque. hæ sunt:

Index DECRETORVM *sacræ Rituum Congregationis, & super negotia Episcoporum, in ordine ad Missam, post Missalis recognitionem, ordine temporum seruato quo fuerunt sancita.*

51 *Annuli*

COMMENTA

COMMENTARIA IN RVBRICAS MISSALIS ROMANI.

PARS PRIMA.

[a] Rubricæ [b] Generales [c] Miſſalis.

RVBRICÆ. a] Rubrica propriè, *ex Columella lib.5. cap.8.* eſt ſpecies quædam terræ rubri coloris, qua ſolent Artifices ducere lineas ad opera ſua concinnanda: Antequam, inquit, explantes arbuſculam, rubrica notato partem eius. Accipi etiam ſolet pro genere coloris *à Plinio lib. 35. cap.6.& S. Iſidoro Etym.lib.19.c.17.* Hac autem terræ ſpecie ſolebant antiqui librorum titulos, capita, & Indices notare, *Iuuen.Sat.14.* & præſertim titulos & inſcriptiones legum. Vnde ille: *Perlege rubras maiorum leges*, id eſt, Rubrica aſperſas. Cùm itaque leges opportunè hoc loco præſcribantur ad Miſſam celebrandam, & rubeus color in titulis & capitibus adhibeatur, ideò Rubricæ ſunt appellatæ.

Et quidem leges ipſas Miſſalis, quàm pauciſſimas tamen, rubro colore ſcriptas vidi, & legi in Miſſalibus M. S. Bibliothecæ Vaticanæ antiquiſſimis, & deinceps in aliis multis apud Venetos impreſſis ante tempora Pij V. Sed vocem ipſam *Rubricæ* non legi vſurpatam in Miſſalibus, ante annum 1557. neque in titulum communem legibus Miſſæ, niſi à Pio V.

Nam ſeparatim à Miſſalibus habebantur Rituales libri, ſeu directoria, nomen autem vſurpabatur hoc modo, Rubrica quod præſertim videre eſt in Inuentario Sacrarij ſeu Sacriſtiæ Pontificiæ tempore Bonifacij VIII. quod aſſeruatur in Bibliotheca Vaticana, & ibidem *in Volumine 4279. fol.227.* à Magiſtro Cærimoniarum Vrbani VI. ſcripta fuere hæc verba, *Rubricæ Nouæ*, pro titulo libri. vbi etiam *fol.228.* citat & nominat antiquas Rubricas, quare extra Miſſale vox *Rubricæ* perantiqua eſt, & leges ipſæ antiquiſſimæ; quamuis aliis titulis (è quibus Ordo Rom. & quod à Græcis τυπικὸν) variis temporibus in lucem editæ. in Miſſali verò nonniſi eo tempore, & modo, quo adnotaui.

b *Generales.*] Diſtinguuntur hæ à propriis de Tempore, de Sanctis, & aliis, de quibus infrà. Generales autem complectuntur ea, quæ generatim accidunt Miſſæ; & octo ea ſunt: Concordantia cum Officio; Diſcordantia ab eodem; Commemoratio, vt in eodem; Ordo, tum partium Miſſæ, tum Miſſarum inter ſe; Varietas Temporis, Vocis, & Situs corporis; Apparatus Sacerdotum, & Altaris; Ritus priuatæ Miſſæ, & ſolemnis; Defectus in Miſſa occurrentes. De quibus in ſequentibus agitur: nam in prima Parte Rubricarum de concordantia cum Officio agitur in primis tribus titulis: ad Diſcordantiam ſpectant tituli tres ſequentes. De Commemoratione habes *in tit.7.* Ordo

do partium Missæ patet *ab* 8. *vsque ad* 13. Missarum verò inter se *tit.* 14. Varietas temporis traditur *tit.* 15. Vocis, *tit. seq.* & Situs corporis, *tit.* 17. Quæ attinent ad Apparatum, *tit.* 18. 19. *&* 20. doceberis. in altera verò parte Ritus fusè descri-buntur in *titulis* 13. & Defectibus reme-dia adhibentur in postremis decem. certè generalium harum legum magna ex par-te Collector, si minùs Auctor, fuit Ioan-nes Burchardus Papæ Cæremoniarius, qui scripsit primus Ordinem exquisitum celebrationis Missæ: sine distinctione ta-men Titulorum, seu Capitum: concor-dátque ferè in omnibus, etiam in verbis ipsis, cum ritu seruando in celebratione Missæ (de quo nos in altera Parte) & ibi-dem pro occasione data leges addidit ali-quas à maioribus acceptas, de quibus nos in prima hac Parte agimus. additæ sunt aliæ, quæ, quando nullo certo auctore à nobis referantur, adscribendæ erunt tra-ditioni, seu auctoritati Pij V. vel Clemen-tis VIII. quod & de toto opere semel di-xisse sit satis. Vsus autem imprimendi in Missalis intio, præter Ordinarium Missæ (quod in centro Missalis vnà cum Cano-ne semper est habitum) & tradendi distin-ctissimos & minutissimos ritus celebran-di, non est antiquior, quod viderim, anno 1542. quo prædictus Ordo Burchardi Venetiis initio Missalis primùm dicitur in lucem editus.

c *Missalis.*] Deducta vox à Missa, de qua mox dicemus. Auctorem autem Mis-salis credit *Amalarius lib.* 4. *cap.* 31. fuisse Sanctum Gregorium Papam. fortasse & vocabuli auctor fuit: sed quia Romani Missalis est mentio *in libro Sacrament. Sancti Gregorij*, ideò auctorem eum puto, quatenus illud meliorem ad formam re-degit. Baronius enim docet *in Annal. anno* 102. quòd antiqua traditio sibi ven-dicat eam, quæ Latinis, vniuersæque Oc-cidentali Ecclesiæ præscripta est sacræ Missæ forma (quibusdam exceptis, quæ posteà sunt addita, vel mutata) à Sancto Petro Apostolorum Principe: cùm eius institutionis nullum aliud sit principium & originem demonstrare. Sanctus autem Clemens, qui acceperat à S. Petro, ri-tum offerendi Sacrificium, Missam nem-pe ipsam, Romanæ Ecclesiæ scriptis con-signasse dicitur, *ex Proclo Constantinopo-litano Episcopo, citato à Baronio ibidem.* Vocabatur etiam Sacramentale, quod nunc Missale, *ex Lindano pro Liturgia Sancti Petri cap.* 22. item Liber mysterio-rum *à S. Hieronymo, dum loquitur de S. Hilario in Catalogo Scriptorum.* Liber Sacramentorum *à Concil. Rhemen. apud Burchard. libro* 3. *cap.* 97. Libellus *à Gregorio Turonen. lib.* 2. *de Histor. Franc. cap.* 22.

[d] *Missa quotidie dicitur secundùm ordinem Officij: de* [e] *Festo Duplici vel Se-miduplici, vel Simplici: de Dominica, vel Feria, vel Vigilia, vel Octaua: & extra ordinem Officij, Votiua, vel pro Defunctis.*

d *Missa.*] Vox Latina est, & antiquissi-ma, à vulgo potiùs introducta, multipli-citer eiusdem rei significatiua.

Latina est, non Hebræa, velut aliæ vo-ces, *Alleluia, Amen*, & eiusmodi, quas Græci Patres retinuere. ab Hebræis ali-quam originem ducit: vnde *Baronius anno* 34. *n.* 59. à Iacobo vsurpatam vocem *Mis-sach*, id est, spontaneam oblationem, in Liturgia dicit. Missa verò ab iisdem Græ-cis nunquam vsurpatur; sed eam, *Litur-giam*, publicum opus: vel *Ierurgian*, sacrũ opus, *apud Ignatium non semel*, vel *My-stagogiam*, summum ministerium, *Na-zianzenus pluries*: vel *Prosphoram*, obla-tionem, *can.* 3. *Apost.* vel *Thysian*, Sacrifi-

cium

cium, *idem can.* 3. vel *Teletin*, Myſterium, vocauere, *lege Duran.lib.* 2. *de Rit.cap.* 1. neque Latinus quiſquam eam exarauit cum aſpiratione, *Miſſah*, vt Hebræi.

Antiquiſſima eſt, à Clemente *Epiſt.* 3. ab Euariſto, *inquit Burchardus tertio Decretal.cap.*27. Certius autem à S. Ambroſio *lib.*5. *Epiſt.*33. *dubitante Azorio lib.*10. *c.* 18.*qu.*1.*de Epiſtola Euariſti.* à vulgo potiùs introducta eſt vox, ſumpto vocabulo à publicis illis verbis, quæ in fine dicuntur: *Ite miſſa eſt*: ait *Azor.ibid.q.*1.

Miſſionem autem ſignificat (mitto, quod Baronius in Martyrologio prima Octobris docet, apud Francos ſignificare quandoque per Synecdochen feſtiuitatem ipſam, de qua fit Miſſa) ſicut remiſſa ſignificat Remiſſionem *apud Tertul. lib.* 4. *contra Marcionem cap.* 18. *& Cyprian. de Bon.patient.*

Miſſio enim eſt, tum precum populi per Sacerdotem ad Deum, *Alcuinus de Diuinis Offic. cap. de Celebr. Miſſa*; tum Chriſti, qui miſſus eſt à Patre ad nos, *Duran.Ration.lib.*4.*c.*1. tum eiuſdem Chriſti à nobis ad Deum ad placationem, ſolutionémque inimicitiarum inter Deum & homines, *Rupertus Abbas lib.*2.*de Diuin. Offic.cap.*20 tum Cathecumenorum, qui poſt Euangelium à Diacono dimittebantur, *Rabanus Inſtitut.Cler.lib.*1.*c.*32. tum fidelium, qui tanquam rei toti Sacrificio, veluti cuidam iudicio interſunt (vnde & Canon Miſſæ Actio dicitur) id eſt, cauſa in iudicium deducta ab Aduocato Sacerdote; peracta verò cauſa dimittuntur rei, *Duran.loco cit.* Dicta eſt etiam Collectio, & Dominicum, *ex Baron.anno* 303. quia colligebantur, vel ad rem Dominicam. Alia nomina Miſſæ, vltra 80. à SS. Patribus vſurpata recenſet *Ioſeph Vicecomes de Miſſæ ritibus lib.*1.*cap.*7.

Quod ad rei definitionem attinet Miſſa ſignficat verum ſacrificium incruentum Chriſti, ab eodem inſtitutum iis verbis, *Hoc facite in meam commemorationem*: quod ſecum habet rem externam, ſenſibilem, quæ ſit ſacra & mutationẽ patitur, & offertur Deo per legitimum Miniſtrũ, certis ritibus & cærimoniis; vel ad delenda peccata; vel ad gratias agendas pro beneficiis: vel ad opem inuocandam; vel ad ſupremum Dei dominium profitendum: in quibus propria Sacrificij ratio conſiſtit. *fuſiùs Azor.lib.*10. *cap.*18.*qu.*5. *neque enim noſtri eſt inſtituti merè Scholaſticas quæſtiones hîc enodare.*

Primam verò Miſſam celebrauit S. Petrus in die Pentecoſtes, *ex Coniecturis Anton.Democharis Thom.*2. *de Sacrificio Miſſæ cap.*4. quia, *inquit*, eo die Hebræi *Deuteron.*16. offerebant oblationem ſpontaneam *Miſſah*, quæ erat tritici. Petrus igitur eamdem obtulit in pane azymo, in Cœnaculo Sion. Eadem docet *Pamelius Tom.*1. *Liturg. Eccleſ. Latinæ.* neque dicas, Iacobum celebraſſe primam, *de Conſecrat.d.*1.*cap. Iacobus*, *ex Synodo Sexta*: quia Petrus ordinem præſcripſit, Iacobus euulgauit: quomodo conciliat Scriptores *Vualden. lib.de Sacram. tit.*12.*c.*28. & de Petro abſolutè docent *Clem. Epiſt.*2. *Iſidor.lib.*1.*de Offic.cap.*15.

e *De Feſto Duplici*, &c.] Quid ſit Feſtum Duplex, &c. dicemus cùm de Rubricis Breuiarij.

De Duplici. I.

Miſſa dicitur de Duplici illis diebus, quibus in Kalendario ponitur hæc nota, Duplex, & in Feſtis mobilibus, quandocumque Officium eſt Duplex. In Duplicibus dicitur [f] *vna tantùm Oratio, niſi aliqua commemoratio fieri debeat. Alia omnia dicuntur, vt in propriis Miſſis aſſignatum eſt. Quando dici*

debeat Gloria in excelsis, & Credo, inferiùs ponitur in propriis Rubricis.

f *Vna tantùm Oratio.*] Vide infrà *tit.*9. de Orationibus, cur vna tantùm.

De Semiduplici, & Simplici. II.

MIssa de Semiduplici dicitur, quando in Kalendario ponitur hæc vox, Semiduplex. Præterea in Dominicis, & diebus infra Octauas. In Semiduplicibus tam Festis, quàm Dominicis, & infra Octauas dicuntur plures Orationes, vt infrà dicetur in Rubrica de Orationibus. g *Infra Octauam dicitur Missa sicut in die Festi,* h *nisi propriam Missam habuerit; in Dominicis verò, sicut in propriis locis assignatur. De Simplici dicitur Missa sicut de Semiduplici, vt suis locis ponitur.*

g *Infra Octauam.*] Octaua namque est eiusdem Festi prorogatio, *Teste Radulpho Tungrensi de Canonum obseru. Propos.*19.

h *Nisi propriam Missam habuerit.*] Vt infra Octauas Paschæ, Pentecostes, & sanctorũ Apostolorum Petri & Pauli accidit.

De Feria, & Vigilia. III.

1 *MIssa de Feria dicitur, quando non occurrit Festum, vel Octaua, vel Sabbatum, in quo fiat Officium B. Mariæ. In Feriis tamen Quadragesimæ, Quatuor Temporum, Rogationum, & Vigiliarum, etiam si Duplex, vel Semiduplex Festum,* i *vel Octaua occurrat, in Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis* k *cantantur duæ Missæ, vna de Festo post Tertiam, alia de Feria post Nonam.*

Missæ de Feria fit mentio in Lectionario sancti Hieronymi.

i *Vel Octaua.*] id est, dies Octaua. Quidam explicant de quolibet die infra Octauam, ita vt, occurrente Feria ex prædictis in die infra Octauam, dici debeant duæ Missæ, de Octaua, & de Feria: sed in Missali, in Vigilia SS. Petri & Pauli, quando occurrit in Sabbato (occurrente nimirum S. Leonis Festo in Dominica) item & in vigilia Assumptionis B. Virginis, non præscribuntur duæ Missæ, de Octaua, & de Vigilia; ergo neque in aliis similibus Feriis erunt dicendæ. Neque dicas, esse casum iis locis omissum; tum quia in recognitione Missalis notatæ sunt diligentissimè, me præsente, duæ Missæ, quando debent dici, in propriis locis: tum quia diuersa est ratio inter Festum, diem Octauam, & diem infra Octauam. Festum enim semel accidit in anno, dies Octaua est æqualis ferè ritus cum suo Festo; at dies infra Octauam sæpius occurrit, & sine iniuria omitti potest. de qua propria sequitur Rubrica *n. sequenti.*

k *Cantatur duæ Misæ.*] Idem habetur infrà *tit.* 7. *n.* 2. Qua de re commodiùs, cum de Defectibus *tit.* 11. *n.*7. & *seqq.*

Duarum antem Missarum, de Festo, & de Feria, meminit nit *Micrologus de Eccl. obser. c.*48. & 58. Cur altera post Tertiam altera post Nonam, dicemus *infrà tit.*15.

2 *In Vigiliis autem quæ veniunt infra Octauam,* l *Missa dicitur de Vigilia cum commemoratione Octauæ: nisi eo die fiat Officium de aliquo Festo, quia*

tunc

tunc dicitur Missa de Festo, cum commemoratione Octauæ & Vigiliæ. Quòd si Vigilia occurrat in die alicuius Festi ex maioribus primæ classis, in Missa non fit commemoratio de ea, sicut nec in Officio.

1 *Missa dicitur de Vigilia.*] In hoc casu discordat Missa ab Officio; quia Missæ propriæ de Vigilia conuenit, vt cedat ea Missa, quæ infra Octauas sæpiùs repetitur: populus etiam, qui ad Missam, non ad Officium conuenire solet, cum Missa de Vigilia ad luctum monetur, & animatur: eadem ratione, Feria Quatuor Temporum occurrente alicubi infra Octauam, Missa erit de Feria cum commemoratione Octauæ; quia Vigilia cedit Feriæ cuicumque Quatuor Temporum, *vt hîc n.5.* eadémque est ratio de Feria secunda Rogationum infra Octauam.

Dubitari potest de Vigilia S. Ioannis Baptistæ infra Octauam Corporis Christi, quæ excludit Festa Semiduplicia: sed hoc non obstat, quia Semiduplex transfertur cum Officio & Missa; Vigilia verò non transfertur; & Missam tantùm habens, non tollit Officium de Octaua, neque Missam de eadem, quæ sæpiùs infra Octauam dici solet. Communior autem fuit hæc sententia anno 1628. vt patet ex Kalendariis diuersis eiusdem anni, quo occurrerunt Vigiliæ S Ioannis & SS. Apostolorum infra Octauam Corporis Christi, quòd nimirum Missa de Vigilia dicenda sit cum commemoratione Octauæ, iuxta præsentem Rubricam. Contra quam non vrgent ea quæ afferuntur; non auctoritas *P. Ruiz* seu *Alcocer*, Missam de Octaua cum commemoratione Vigiliç gratis præscribētiū; non Castaldi grauantis prætereà Collegiatas duabus Missis, de Octaua, & de Vigilia; nō aliorum congruentiæ ad sacram Congregationem delatæ: quia, *aiunt*, deperduntur Indulgentiæ concessæ Octauæ Corporis Christi, omissa de Sacramento Missa. An deperduntur in Festo Duplici infra eam Octauam occurrente? Neque quia cōcordare debet cum Officio Missa: quod non est verum, cùm infra eandem Octauam possint dici Missæ Votiuæ, & pro Defunctis, quocumque die non est Duplex. Neque quia Missa de Sacramento magis excitat ad pietatem populos, quàm Missa de Vigilia, quæ certè, *ex Alcuino in Parasceue*, excitat ad imitandas passiones Martyrum. Neque quia Officium Vigiliæ cedit Festo Semiduplici, quod cessat infra Octauam Corporis Christi. Solutiores enim sunt leges Missæ quàm Officij: cessatque Officium Semiduplicis Festi, non Missa Votiua, neque Vigiliæ. Nec denique vim faciunt ea verba post Missam de Festo Sacramenti, videlicet, *Infra Octauam dicitur hæc eadem Missa*: Nam sensus est, non quòd quotidie dicatur, exclusis Votiuis & de Requiem, quæ à Rubricis eo tempore conceduntur, sed quòd eadem repetatur Missa, quando de Sacramento ea dicenda sit. Vide similia verba post Missam sancti Laurentij, Assumptionis & Natiuitatis B. Virginis. Quæ tamen verba non excludunt Missam de Vigilia, neque Votiuam infra easdem Octauas.

Hæc ex vi Rubricarum antiquarum Si verò Octaua Corporis Christi excipiatur à maioribus expresse, vti par est, mihi quoque placebit.

Quæres ex prædictis: Cur in Cathedralibus & Collegiatis non dicuntur duæ Missæ, vna de die infra Octauam, alia de Vigilia: sicuti infra Octauam Omnium Sanctorum, vna dicitur de die infra Octauam, alia pro Defunctis, in Commemoratione omnium Defunctorum? at ecce disparitas. Potest

test enim in Missa Vigiliæ fieri Commemoratio de die infra Octauam, &c. qua non potest fieri in Missa Defunctorum.

3 *Si festum habens Vigiliam celebretur Feria secunda, Missa Vigiliæ dicitur in Sabbato, sicut etiam de ea fit Officium: excepta Vigilia Natiuitatis Domini, & Epiphaniæ.*

Ad Rubricam Breuiarij spectat huius Rubricæ sensus, & est *Radulphi Propos.* 19. Sicut etiam ieiunium anticipatur, quod ab Hebræis fieri solitum pridie Sabbati, in quo ieiunandum esset, testatur *Moyses Ægyptius de Temp. cap. de Sabb. & cap. de Ieiunio.* neque Dominico die ieiunare debemus, *Distin.* 76. *cap. Vtinam.* & passim dicitur à sanctis Patribus.

4 [m] *Missa Vigiliæ in Aduentu occurrentis dicitur cum commemoratione Feriæ Aduentus, licet de ea non sit factum Officium, Vigilia Natiuitatis excepta.*

m *Missa Vigiliæ.*] Dicitur eadem ratione, quam suprà diximus de Vigilia infra Octauam: quia propriæ Missæ cedere debet minùs propria diei.

5 *Si in Quadragesima, & Quatuor Temporibus occurrat Vigilia, dicatur Missa de Feria cum commemoratione Vigiliæ.*

Missa in his casibus concordat integrè cum officio, & cessat ratio quam suprà diximus, propriam Missam cedere debere Missæ non ita propriæ: neque populus eget monitione ad ieiunium, quod significatur per Missam propriam Quadragesimæ, seu Quatuor Temporum.

6 *Tempore Paschali non dicitur Missa de Vigilia, nisi in Vigilia Ascensionis: quæ tamen non ieiunatur, sicut nec Vigilia Epiphaniæ.*

Cur non ieiunatur in his Vigiliis? Dicimus non ieiunari, quia lex nulla est de his, ob lætitiam Natalis Domini, & Resurrectionis eiusdem.

De Missis [n] Votiuis S. Mariæ, & aliis. IV.

1 V*Otiuis.*] Largè hîc sumitur votum, pro voluntate, & desiderio. Missæ igitur, quæ pro volũtate dicũtur, Votiuæ nuncupãtur; non tamen debet esse volũtas irrationabilis, pura, vt Sacerdos breuiorẽ celebret Missam, &c. Votiuarum autem Missarum est mentio *in vita S. Germani Antisiodor. cap.* 16. *apud Sur. Tom.* 4.

1 I*N Sabbatis non impeditis Festo Duplici, Semiduplici, Octaua, Vigilia, Feria Quadragesimæ, vel Quatuor Temporum, vel Officio alicuius Dominicæ quæ supersit, in præcedens Sabbatum translato, dicitur Missa de S. Maria secundùm varietatem temporum, vt in fine Missalis ponitur.*

2 In

2 In Aduentu autem, licet Officium non fiat de S. Maria in Sabbato, dicitur tamen Missa principalis de ea, cum commemoratione de Aduentu, nisi fuerint Quatuor Tempora, vel Vigilia, vt suprà.

Sabbatum dicatum esse constat beatæ Virgini Deiparæ. Missæ verò sanctæ Mariæ in Sabbato dicendæ auctor fuit Albinus, Caroli Magni Præceptor, qui, rogatu Bonifacij Archiepiscopi Maguntini, eam instituit vnà cum aliis, de Trinitate, de Angelis, de Spiritu sancto, & de Cruce, quæ adhuc sunt in vsu. Meminit huius ritus *Michrologus cap.* 60. Vrbanus II. *in Concilio Claromontan.* 1096. Officium in Sabbato B. Virgini destinauit *Radulphus Prop.* 20 & à Monachis Ecclesiæ Occidentalis inductum esse hunc ritum *anno* 1056. *scribit Baronius, Durandus* autem *in Ration. lib.* 3. *cap.* 1. quinque affert causas. Prima est, & secundùm eumdem originaria, quòd olim Constantinopoli, cùm ante quamdam imaginem B. Virginis penderet velum quod eam velabat, in sexta Feria post Vesperas recedebat velum nullo mouente, & cælum versus deferebatur, ita vt à populo imago tota conspici posset; celebratis autem in Sabbato Vesperis descendebat ipsum velum, & velabat imaginem, vt priùs vsque ad sequentem Feriam sextam, quo miraculo sancitum est, vt eo die semper de B. Virgine cantaretur. Altera est, quia in Sabbato post mortem Christi tota fides in sola Virgine mansit: quæ tamen ratio à modernis Theologis, & meritò, reprobatur. Tertia, quia dies Sabbati est quasi ianua ad Dominicum diem, quo significatur æterna vita; Maria verò est Ianua cæli, & Porta lucis fulgida. Quarta est, vt coniungatur festiuitas Matris cum solemnitate Dominica quæ est Filij. Quinta, vt sit festiuus dies ille, in quo Deus ab omni opere quieuit: requieuit autem in Maria, vt in Tabernaculo suo.

Et licet in aduentu Rubrica præscribat Missam Conuentualem de beata Virgine, non excludit tamen priuatas Missas, imò à fortiori in ferialibus eas concedit; cùm eæ quotidie dici queant, quando non est Dominica, neque Duplex; & eo casu etiam in priuatis Missis dicitur Hymnus Angelicus, *ex tit.* 8. *n.* 4.

Ex prædictis orta est quæstio, An Missa de B. Virgine in Sabbato, ratione Officij de eadem, dicenda sit Votiua. Affirmat Castaldus *in Praxi lib.* 2. *Sect.* 6. *c.* 4. *n.* 2. cum Ruiz ibi citato: quia, inquit, Officium B. Virginis in Sabbato est ex voto Ecclesiæ. Potior esset ratio, si diceret, de ea tradi sub titulo de Missis Votiuis, de quo nunc agimus. Negant alij, quia de ratione Votiuæ Missæ est, quòd non correspondeat Officio, vt dicitur infrà *tit* 15. *n.* 5. at hæc correspondet Officio, ergo non est Votiua. Sed quæstio est de nomine. Nam Votiuum quidem dicitur, quod à voto habet originem; sed minùs propriè dicitur, Votiuum, quod in Sabbato ex antiquo voto Ecclesiæ dicitur. Hodie namque est in præcepto Officium cum Missa de B. Virgine in Sabbatis non impeditis, vt suprà, & probamus *Tom.* 2. *Sect.* 8. *c.* 6. *n.* 1. Propriè igitur illud est Votiuum, quod est merè voluntarium, & ad libitum fit sine peccato, neque propriè Missa de B. Virgine in Sabbato, ratione Officij, quod est in præcepto, potest dici Votiua. Titulus autem, de Missis Votiuis, comprehendit omnes, etiam minùs propriè Votiuas: vnde suprà *num.* 2. facit Ecclesia de præcepto Votiuam Missam de eadem Virgine in Sabbatis Aduentus, vbi cantatur Conuentualis Missa; quæ, cum non correspondeat Officio, Votiua est, non tamen ad libitum, vt omitti queat, ob illud verbum *dicitur*: quod est præceptiuum.

Et

Et confirmatur; quia Missa de Beata Virgine in Sabbato, ratione Officij Simplicis, debet cantari post Sextam, vt infrà. *tit.* 15. *num.* 2. Votiua autem post Nonam, *ibid. n.* 5. non ergo est Votiua.

3 *Aliis diebus infra Hebdomadam, quando Officium fit de Feria, & non est resumenda Missa Dominicæ præcedentis, quæ fuerit impedita (exceptis Feriis Aduentus Quadragesimæ, Quatuor Temporum, Rogationum, & Vigiliarum) dici potest aliqua ex Missis Votiuis, etiam in principali Missa quæ vocatur Conuentualis, secundùm ordinem dierum in fine Missalis assignatum, cum commemoratione Feriæ de qua factum est Officium. Quæ tamen Missæ, & omnes aliæ Votiuæ, in Missis priuatis dici possunt pro arbitrio Sacerdotum, quocumque die Officium* ° *non est Duplex, cum commemoratione eius, de quo factum est Officium, & commemoratione item Festi Simplicis, si de aliquo occurrat eo die fieri commemorationem in Officio. Id verò passim non fiat, nisi rationabili de causa. Et quoad fieri potest, Missa cum Officio conueniat.*

Ab Albino institutore Votiuarum Missarum alius decretus fuerat ordo: nam in Dominica dicebatur Missa de Trinitate, Feria secunda de Sapientia, Feria tertia de Spiritu sancto, Feria quarta de Charitate, Feria quinta de Angelis, Feria sexta de Cruce, Sabbato de sancta Maria, *Microl. sup.* nunc autem Feria sexta & Sabbato immutatis, & remanentibus vt priùs, in Feriam secundam translata est Missa de Trinitate, quæ est propior Dominicæ. Missæ de Angelis & de Spiritu sancto Ferias inter se commutauere: Feria scilicet tertia data Angelis, quia natura proximiores Trinitati: Feria quinta Spiritui S. & sanctissimæ Eucharistiæ: illi quidem fortasse, quia die quinta creationis, aquæ, super quas Spiritus Dei ferebatur, omne reptile & omne volatile produxerunt: huic autem, quia eo die instituta fuit à Christo Domino. Missa de Sapientia non est ampliùs in vsu: & Missæ de Charitate suffecta est Missa Apostolorum Petri & Pauli, flagrantium præ aliis amore & charitate, vel quia ea Feria Romam sunt ingressi, *vt ab erudito viro se didicisse scribit Vicecom. lib. 3. de Rit. Missæ c.* 18. Denique Missa de Cruce, cui addita est alia de Passione, assignata fuit Feriæ sextæ, in qua Christus Cruci affixus fuit: cuius ritus auctores facit Monachos Occidentales *anno* 1056. Cardialis Baronius. Sed Alcuinum censeo potiùs assignasse certis diebus Missas Votiuas: quia Pelagius II. meminit Præfationis de Trinitate, & S. Gregorius habet Introitum Missæ de eadem in suo Antiphonario.

o *Non est Duplex.*] Ergo in Dominicis dici poterunt Votiuæ? nequaquam: quia suprà dicitur, *aliis diebus infra Hebdomadam*, hoc est, à Dominica ad Dominicam, quando non est Duplex, & expressiùs dicitur hoc idem circa finem Missalis, in Rubrica posita inter Missas Votiuas post Missas de beata Virgine, in hæc verba, *Aliæ Missæ Votiuæ pro diuersis rebus, quæ dici possunt quacumque die, nisi fuerit Dominica, vel Officium Duplex:* eadem enim est omnium Votiuarum ratio. Vnde & præcedentes Votiuæ Missæ Feriis particularibus (nulla Dominicæ) fuerunt assignatæ, in Rubrica ante easdem. Et de Dominica quidem, quia festiua est, congrua est Rubrica: de Duplici verò, tum quia

quia Duplex solemnitatem habet, tum quia in Festis inferioris gradus pluralitas Orationum, & in præparatione gratiarúmve actione post Missam non duplicatæ Antiphonæ minùs incongruunt Missæ Votiuæ, quàm in Festis Duplicibus: in quibus vna tantùm Oratio dicitur, & prædictæ Antiphonæ duplicantur. Ex quo consequenter dicendum est, prohiberi Votiuas in iis etiam diebus, in quibus prohibetur fieri de Festo Duplici, argumento à fortiori sumpto, nempe infra Octauam Epiphaniæ, Paschatis, Pentecostes, in Feria quarta Cinerum, in Hebdomada maiori, in Vigiliis Natiuitatis Domini & Pentecostes: & ita decreuit sacra Rituum Congregatio *die* 28. *Augusti* 1627. Tamen pro re graui, de qua infrà, poterunt cãtari Missæ Votiuæ, etiam in Festis non maioribus, cantatâ itẽ alterâ de die.

Neque putes huic Rubricæ derogari in Pontificali Romano, in ordinatione Presbyterorum, quibus in fine præscribitur, vt post primam Missam celebrent alias tres, de Spiritu sancto, de B. Virgine, & pro Defunctis: id enim intelligit, saluis Rubricis Missalis: alioquin absonum esset, celebratâ primâ Missâ in Natali Domini, in tribus Festis sequentibus recitare Missas Votiuas prædictas, & pro Defunctis, vt patet.

Dubitatum est, An exceptio Votiuarum in Dominicis intelligatur etiam, quando in die feriali fit Officium de Dominica anticipata post Epiphaniam, seu Pentecosten, seu infra Octauam Natiuitatis Domini. Sed verò verba Rubricæ sonant ipsummet diem Dominicum, qui colitur à populo, non autem Officium de Dominica.

p *Cum Officio conueniat.*] Rubrica loquitur de priuatis Missis: nam Conuentualis Missa debet semper concordare cum Officio, *cap. Cùm creatura. de Celebr. Miss.* vbi verbum *mandamus* obligat ad mortale, *ex Bonacin. de Leg. disp.* 1. *qu.* 1. *punct.* 7. §. 4, *n.* 7. *cum communi: & in cap. Quidam. & in cap. Et hoc. de Consecrat. dist.* 1. *Lege Azor. lib.* 10. *cap.* 32. *quæst.* 7. & nota, quòd neque omitti potest pro Missa Defunctorum, *in d. cap. Cùm creatura.*

Ex quibus sacra Rituum Congregatio *die* 25. *Iunij* 1611. *& die* 28. *Ianuarij* 1612. decreuit, teneri Canonicos omnino ad cantandam Missam de die, vt lucrentur distributiones, & *die* 16. *Ianuarij* 1627. duo respondit. Alterum, quòd ob Missam Votiuam, seu pro Defunctis, non potest omitti Missa Conuentualis: quod intellige, saluâ eadem hac Rubricâ de Votiuis assignatis singulis diebus in fine Missalis, cum Officio de Feria, & pro defunctis, *tit. seq. n.* 1. & 2. Alterum est, quòd neque potest introduci consuetudo in contrarium ritum. Et quoad illud primum perstitit in eadem sententia *die* 12. *Iulij* 1628.

Conuentualis igitur Missa erit semper de die, vel in feriali Officio erit Votiua, vt suprà, secundùm ordinem dierum assignatum in fine Missalis; non autem Votiua ad libitum Cleri, seu laicorum. Priuatæ verò Missæ poterunt dici Votiuæ quæcunque in diebus non Duplicibus, neque Dominicis, non seruato dicto ordine dierum, arbitrio rationabili Celebrantis: non tamen conuenit, puta infra Octauam B. Virginis, dicere Votiuam de eadem; tum quia magè colitur B. Virgo cum Missa de Octaua; tum quia secunda Oratio esset de eadem B. Virgine, cuius recitatur Officium; tum quia fit satis obligationi pro Missa Votiua, si recitetur longior Missa Festiua.

De Missis Defunctorum. V.

1 q *PRima die cuiusque mensis (extra Aduentum , Quadragesimam , & tempus Paschale) non impedita Officio Duplici vel Semiduplici, dicitur Missa principalis generaliter pro Defunctis Sacerdotibus, benefactoribus, & aliis. Si verò in ea fuerit Festum Simplex, vel Feria, quæ propriam habeat Missam, aut resumenda sit Missa Dominicæ præcedentis, quæ fuit impedita, & infra Hebdomadam non occurrat alius dies, in quo resumi posit : in Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis* r *dicantur duæ Missæ, vna pro Defunctis, alia de Festo Simplici, vel Feria prædicta. Sed in Ecclesiis non Cathedralibus, nec Collegiatis, dicatur Missa de die cum commemoratione generaliter pro Defunctis.*

q *Prima die.*] Suffragiorum pro Defunctis in Calendis mentio est *apud Alcuinum de Diuin. Offic.* qui excludit tempus Paschale, *cap. de Exequiis mortuorum.*

r *Dicantur duæ Missæ.*] Cur duæ Missæ in occursu cum Festo Simplici vel Feria prædicta ? quia in Missa de Defunctis non potest fieri commemoratio de Festo, neque de Feria ; neque omitti debet semel in mense, quoad eius fieri potest Missa principalis pro Defunctis in Collegiatis ; neque item omitti Feria prædicta, vel Festum Simplex. Heu ! negligetur hæc Rubrica, quæ tamen habet verbum *dicantur* ; quod est præceptiuum.

2 *Præterea* ſ *Feria secunda cuiusque Hebdomadæ, in qua Officium fit de Feria, Missa principalis dici potest pro defunctis. Si autem fuerit propria Missa de Feria, vel de Festo Simplici, vel resumenda sit Missa Dominicæ præcedentis, vt suprà, in Missa de die fiat commemoratio (vt dictum est) pro Defunctis. Excipitur tamen* t *Quadragesima, & totum* u *tempus Paschale, & quando per annum Officium est Duplex, vel Semiduplex ; quibus temporibus non dicitur Missa Conuentualis pro Defunctis* x *(nisi in die Depositionis defuncti, & in* y *Anniuersario pro Defunctis) neque pro eis fit commemoratio. Missæ autem priuatæ pro Defunctis* z *quocumque die dici possunt,* a *præterquam in Festis duplicibus, & Dominicis diebus.*

ſ *Feria secunda*] Fecit enim eo die firmamentum Deus, quod & Cælum appellauit, quò Defunctorum animas transferri quàm primùm hac eadem die petimus. Vide miram sanctæ matris Ecclesiæ pro defunctis sollicitudinem , quæ initio mensis & Hebdomadæ pro iisdem orat; quinimò eos purgantes honorat Feria secunda post diem Dominicnm, quo Ecclesiæ triumphanti tributa iam soluit , sequentibus diebus militantem iuuat. Ortum habet hic ritus in Feria secunda à Monachis Gamungensibus, *ex Petro Damiani 1056. & idem in Annal. notauit Baronius anno eodem.*

t *Quadragessima.*] Ergóne dicetur Officium Defunctorum in Quadragesima absque vlla eorumdem Commemoratione in Missa ? fit quidem Commemoratio in Missa, sed in tertia Oratione, quæ communis

munis est viuis & defunctis. Cur autem non excipitur Aduentus? quia Feriæ secundæ non habent Missas proprias, vt in Quadragesima, & conuenit, quia dicitur in Aduentu Officium Defunctorum, cui respondet Missa.

u *Tempus Paschale.*] Mortuorum memoria mœstitiam habet, quæ non congruit lætitiæ summæ Paschali; & ad vnum Christum tunc est attendendum, *Duran.lib.6.cap.72.*

x *Nisi in die Depositionis.*] Non deberet corpus sepeliri defuncti sine Missa, *Duran. lib.7. de Offic. mortuorum*, quod erat in vsu, *teste Tertull.lib.de Anim. c.51. & Aug.9.Confess. cap.12. de Funere Monicæ matris.* Et omni tempore, cadauere præsente, potest celebrari pro defunctis, nisi in Parasceue, quo die Corpus Christi immolari non debet; & eo casu differendæ sunt exequiæ in crastinum, in quo, post Missam Sabbati sancti, posset alia Missa celebrari pro defuncto, quod intellige iuxta patrios mores Durandi, vbi nimirū viget consuetudo sepeliendi defunctos simul cum Missa, & numquam sine ea, absque scandalo. Si quis autem in die Paschæ moriatur, corpus eius reseruetur in sequentem diem, ob reuerentiam Paschæ, *idem ibidem, & Rituale Rom. Pauli V.* In Dominicis & Festis Missam defunctorum insepulto corpore concedit sacra Rituum Congregatio, 23. *Maij* 1603. Festa hoc loco intelliguntur de præcepto æqualia Dominicis, non tamen magnæ celebritatis, vt verbis vtar Ritualis Romani, puta primæ classis; & esse debet præsens corpus in Ecclesia. Sed & Rubrica loquitur de Missa solemni, non autem de priuatis, quæ etiam insepulto, hoc est, præsente corpore in Ecclesia, non possunt dici in Dominicis, neque in Duplicibus.

y *Anniuersario.*] Anniuersaria dies Defunctorum habet vsum antiquissimum, *Clemens lib.6.Const. Apost.ca.48.& Tertull.de Cor.militis.* vt sicut Sanctis ea dies prodest ad gloriam, ita defunctis ad salutem, *Amal. lib. 3. cap. 44.* Vnde si contingat, anniuersaria dies in Festo celebrari, debet mutari in præcedentem diem, vt citiùs defunctis consulatur, *Durand. loc.cit.* quæ ratio militat etiam in tertio, septimo, & trigesimo. Sed in sequentem diem non impeditam sæpiùs transtulit anniuersarias pro defunctis, seu alias pro iisdem Missas, sacra Rituum Congregatio, *die 27. Septembris* 1608. *& die* 19. *Maij* 1614. Quomodocumque verò fiat mutatione (si de perpetua in alium diem mutatio agatur) ab eo faciendam puto, qui commutare potest vltimas voluntates, *ex Clem. Quia contingit. de Relig.dom.*

z *Quocumque die.*] Concilium Cabilonense *de Con. d.1. Visum.* quotidie vult orari & sacrificari pro Defunctis. *Sancta enim & salubris est cogitatio pro Defunctis exorare, vt à peccatis soluantur, 2. Mach.12.*

a *Præterquam in Festis*, &c.] Ne minuatur solemnitas Festi Duplicis, & lætitia Paschalis, quam repræsentat dies Dominicus dierum princeps, *S Ignat Epist.ad Magnesianos.* adde consequenter, & à fortiori, neque in iis diebus, in quibus de Duplici fieri non potest: quamquam in primo triduo maioris Hebdomadæ hortatur nos Constitutio Apostolica *lib.5.cap.1:.* ad orandum pro iis qui pereunt, quæ verba importare solent Sacrificium apud sanctos Patres. Sed potest etiam fieri Sacrificium sine Missa de Requiem pro Defunctis. Qua ratione ritus antiquus & nouus non discordant.

Sacra tamen Rituum Congregatio tolerari posse censuit Missas de Requiem in Duplici Festo quod non est de præcepto, vt testatorum voluntates adimpleantur, 1. *Septembr.*1607. *& rursus* 20. *Iunij* 1626. non ait, ad arbitrium viuorum

rum, quod bené nota, sed pro implenda lege Defunctorum. Dixi, *quod non est de præcepto*: quia etiam in Festo de præcepto, si cadat illud in diem assignatum pro Altari priuilegiato, puta Feriam secundam, extra quam priuilegium Altaris pro Defunctis est nullum, non potest adhuc Missa dici de Requiem, vti decreuit eadem sacra Congregatio *die 24. Aprilis 1627.*

3 *In die Commemorationis omnium Defunctorum, & in die Depositionis, & in Anniuersario Defuncti, dicitur vna tantum Oratio; & similiter* [b] *in die Tertia,* [c] *Septima,* [d] *Trigesima, & quandocumque pro Defunctis solemniter celebratur: in aliis Missis, plures, vt de Feriis & Simplicibus dicetur infrà in Rubrica de Orationibus.*

Oratio *Fidelium* erit vltima, *Burchard.* vbi plures dicuntur orationes.

b *In die Tertia.*] Præter diem obitus, seu depositionis, & Anniuersarium, qui celebriores reputantur, solemnes habiti sunt tertius, septimus, & trigesimus, constanti Ecclesiæ ab Apostolis traditione. Caueant igitur ij, qui nominant in Missa alios dies, quartum, quintum, vigesimum, & eiusmodi: quia neque in Rituali nouo, prout neque in Missali, ponuntur alij dies à prædictis. Et tertij quidem meminit *Clem. lib. 6. Const. Apost. c. 48.* propter eũ, inquit, qui tertia die resurrexit: vel vt purgetur anima, quæ triplicis est naturæ, irascibilis, concupiscibilis, & rationalis; vel vt in ea sanctæ Trinitatis imago integrè reparetur, *Alcuin. loco citato*; vel vt absoluatur à peccatis quæ patrauit cogitatione, verbo, & opere, *Durand. loco citato.*

c *Septima.*] Mysteria Septimæ Diei scribit *Ambr. Orat. de Fide resurrect.* quia symbolum est futuræ quietis, addit *Alcuinus*, vt anima suo corpori reconcilietur: illa namque, vt diximus, tripliciter peccare solet, & corpus item quadrupliciter, ob humores quatuor quibus constat. *Durandus* vult significari vitæ totius purgationem, quæ septem diebus in orbem ducitur. Fortasse ab Ecclesiast. 22. hic ritus ortum habet, *Luctus mortui septem dies*; vel à Ioseph Ægypti Prorege, qui septem impleuit dies luctus super defunctum patrem suum, *Gen. 50.*

d *Trigesima.*] Trigesimum diem commendat *S. Ephrem in suo Testamento apud Surium Tom. 1.* deriuatúrque ritus à morte Aaron & Moysis, quos fleuit populus triginta diebus, *Num. 20. Deuter. vlt.* Vel quia Dominus baptizatus est annum agens trigesimum, *Alcuinus.* Vel quia in hac mensura ætatis Christi resurgemus omnes, *idem.* Vel quia hac ætate Adam creatus fuit, secundùm communionem Doctorum sententiam. Vel vt, quidquid in Decalogo legis defuncti deliquerint, in Sanctæ Trinitatis misericordia deleatur, *Hugo de Miss. obser. lib. 3. c. 37.* nam ter decies constituunt triginta. Trigesimum numerum obseruant alij ea ratione, vt per triginta dies fiat Missa pro Defunctis; solemniùs autem tertia die, septimaque, intra triginta, & ipsamet trigesima, *Amalar. lib. 4. c. 42.* ritus autem triginta dierum à S. Gregorio Papa, 4. *Dialog. 55.* præscribitur Abbati Pretioso pro Monacho Iusto iis verbis: *Vade, ab hodierna die diebus triginta continuis offerre pro eo Sacrificium stude, vt nullus omnino prætermittatur dies, quo pro absolutione illius Hostia salutaris non offeratur.* Ex quibus intelligere possunt celebraturi Missas, quas vocant S. Gregorij, hoc est, institutas aut approbatas à sancto Gregorio, quòd Primò non est necesse, vt idem

idem Sacerdos per mensem celebret diebus triginta; sed necesse est, vt offeratur Hostia per mensem, siue ab vno siue à pluribus, vt patet ex iis verbis, *stude offerre*; neque addit Abbati *per te*, quod esset onus graue. Secundò, sufficit offerri Sacrificium, non autem omnes Missæ dicendæ sunt ritu proprio de defunctis, qui in Dominicis intercurrentibus prohibetur. Tertiò, continuis diebus fieri debent, *vt nullus omnino prætermittatur dies*, remota superstitione, quam vetuit *Trid. Sess. 22.* ratione numeri, neque discontinuantur ob triduum maioris Hebdomadæ, quo, ex vsu Ecclesiæ probato, non debet celebrari. Doctores autem, qui volunt eas posse discontinuari, vel nocte dici omnes triginta, concludunt, valere tanquam triginta Missas; sed non vt eas, quas instituit sanctus Gregorius, vt ex eiusdem verbis patet.

Dubitatum aliquando fuit, edito Decreto S. Congregationis, de quo infrà, prohibente quasdam Missas sancti Gregorij pro Viuis & Defunctis, An prohibitæ censentur prædictæ triginta Missæ sancti Gregorij; at negauit sacra Rituum Congregatio *die 28. Octob. 1628.* & prælo datum est Decretum, petentibus Monachis S. Gregorij de Vrbe.

4 [e] *Sequentia pro Defunctis dicitur in die Commemorationis omnium fidelium Defunctorum, & Depositionis defuncti, & quandocumque in Missa dicitur vna tantùm Oratio: in aliis autem Missis pro Defunctis, dicatur ad arbitrium Sacerdotis.*

e *Sequentia.*] Prosa, siue Sequentia, hoc est, *Dies iræ, dies illa.* Significat autem iubilationem, & hoc nomine quamcumque Sequentiam vocat Ordo Romanus, vt idcircò cantari debeat, cùm solemniùs celebratur pro Defunctis. Sequentia quoque appellatur, quia per cantus amœnitatem ad sequentia præparat, *Hugo Victor. de Offic. Eccles. lib. 2. c. 19.* vel quia sequitur *Alleluia* in aliis Missis festiuis, *Cornelius Schultingius*; qui & Prosam eam dici putat, quia lege metri caret.

De Translatione Festorum. VI.

1 *IN dicendis Missis seruetur ordo Breuiarij de Translatione Festorum Duplicium & Semiduplicium, quando maiori aliquo Festo seu Dominica impediuntur. In Ecclesiis autem, vbi titulus est Ecclesiæ, vel concursus populi ad celebrandum Festum, quod transferri debet, possunt cantari duæ Missæ, vna de die, alia de Festo: aut saltem commemoratio fieri de Festo, si de eo non debeat celebrari Officium illa die.*

De Translatione Festorum & nos docebimus in Rubrica Breuiarij. Vide hoc loco solutiores leges Missæ quàm Officij diuini, & quia populus concurrit ad audiendum potiùs Missam quàm Vesperas, & alias Horas, ideò conceditur, posse fieri alteram Missam solemnem de Festo translato, aut fieri de eo in Missa de die Commemorationem. Loquitur autem Rubrica sine distinctione Festorum, quam neque nos addere debemus; imò significat, posse contingere casum in Festis maioribus, & in his conceduntur duæ Missæ. Quòd si vnam tantùm velint celebrare ij,

qui ad Missam tenentur cantandam ratione chori, eam non debent omittere quæ Officio correspondet, in qua fiet commemoratio de Festo transferendo. Si Festum translatum admittat in Missa Symbolum, poterit etiam illud dici in hac Missa: in fine verò prædictarum duarum Missarum Euangelium dicitur S.Ioannis, non aliud Feriæ, vel Festi occurrentis.

Prædictæ item duæ Missæ ea ratione cantandæ erunt, vt altera de die post Horam congruentem, *de qua infrà tit.*15.*n.*2. altera de Festo (cùm nullam habeat cum Officio connexionem) post Nonam, si hoc accidat in Temporibus Pentecostes, ambæ quidem post Nonam, sed illa priùs de die, quæ cum Officio concordat, posteà de Festo: ad cuius Missam populus eò libentiùs, quò tardiùs, conuenire solet. Et licet in hoc casu nulla Hora sit media inter vtramque Missam, quod *tit. seq. nu.*2. conuenire docebimus; tamen est casus vnicus, & priuilegiatus, ob concursum populi. In Missis etiam priuatis poterit commemoratio fieri de Festo; quia, cùm fiat in gratiam concurrentis populi, qui non potest adesse totus Missæ solemni, in priuatis Missis libenter audiet de translato Festo commemorationem, eáque regulariter fiet secundo loco.

Abstinerem tandem à commemoratione hac, & multò magis à Missa, quando Festum eiusmodi occurrat in ipsomet Paschatis vel Pentecostes die; à quorum mysteriis ne minimùm quidem est aliò distrahendus populus.

De Commemorationibus. VII.

Commemorationes in Missis fiunt sicut in Officio. De Festo Simplici fit commemoratio in Missa, quando de eo in Officio facta est commemoratio in primis Vesperis. Quando autem de eo fit commemoratio tantùm ad Laudes, in Missa solemni f *non fit commemoratio de eo, sed in Missis tantùm priuatis.* g *Excipitur Dominica Palmarum, & Vigilia Pentecostes, in quibus nulla fit commemoratio, etiam in Missis priuatis, de Festo simplici occurrente, licet facta sit in Officio. De Dominica fit commemoratio, quando in ea agitur de Festo Duplici. De Octaua fit commemoratio, quando infra Octauam celebratur aliquod Festum, nisi illud Festum fuerit de exceptuatis in Rubrica Breuiarij de Commemorationibus. Item quando infra Octauam fit de Dominica.*

Pendet hæc Rubrica à simili in Rubricis Breuiarij *tit.*9. vbi eam examinabimus.

f *Non fit Commemoratio.*] Quod fit, vt Festum secundæ classis distinguatur à Festis Duplicibus minoribus, in quorum Missa solemni fit de Simplici Commemoratio; à Festo verò primæ classis distinguitur, quia nec in Missis priuatis Festum primæ classis Commemorationem de Simplici admittit.

g *Excipitur Dominica,&c.*] Discordant hæ duæ Missæ ab Officio, vt abundè patet in lectione Passionis pro Euangelio, ratione cuius Passionis, de Sanctis non est facienda mentio: & licet Feria tertia & quarta fiat in Missa Commemoratio de Simplici occurrenti, Officium tamen earum Feriarũ non est tam solemne quàm Dominicæ Palmarum. Vnica autem Oratio solemnitatem significat maiorem. Itē Vigilia Pentecostes discordat ab Officio in Collecta & colore paramentorum. Prætereà hæ duæ Missæ pendent ex benedictionibus solemnibus Palmarum &

Fontis Baptiſmalis, vt imitari debeant ſolemnitates maiores; vnde nunquam omittuntur, cedentibus omnibus aliis Feſtis, etiam primæ claſſis.

2 *De Feria fit commemoratio in Aduentu, Quadrageſima, Quatuor Temporibus, Rogationibus, & Vigiliis, quando Miſſa dicenda eſt de Feſto illis temporibus occurrente. Sed in Eccleſiis Cathedralibus & Collegiatis, vbi plures Sacerdotes quotidie celebrant, in Feriis, Rogationibus, & Vigiliis prædictis, quæ habent Miſſas proprias, dicuntur duæ Miſſæ, vna de Feſto, alia de Feria, Rogationibus, & Vigilia,* [h] *abſque vlla vtrorumque commemoratione: in Feſtis tamen maioribus primæ claſſis nihil fit de Vigilia occurrente, vt dictum eſt ſuprà.*

Omnia patent ex ſupradictis; & licet Miſſa Vigiliæ ſumatur de Communi, dicitur tamen propria Vigiliæ cui aſſignatur, & ideò non omittenda.

Sed quæritur: Cur occurrente Feſto in prædictis Feriis dicuntur duæ Miſſæ Conuentuales; occurrente autem Feſto Duplici in Dominica, quæ eſt dignior prædictis Feriis, non dicuntur duæ Miſſæ, altera de Feſto, altera de Dominica? Reſpondet *Francolinus aliud agens de tempore Horarum Canon. par.* 1. *cap.* 16. *num.* 18. in prædictis Feriis vnam cantari poſt Tertiam, aliam poſt Nonam: & Horæ mediæ ſunt præparatoriæ ad ſequentem Miſſam; Miſſa verò Dominicæ & Feſti Duplicis cantandæ eſſent ambæ poſt Tertiam. At, ſecundùm hunc Auctorem, incongruè cantantur Miſſæ duæ, nulla mediante Hora Canonica, quæ eſt quaſi ad Miſſam præparatoria. Addo ego, reſumi poſſe Miſſam Dominicæ in ſequenti Hebdomada: populúmque item non teneri niſi ad vnam Miſſam audiendam. Quam igitur audiet? Audiat vnam de Feſto & Dominica ſimul, cum duobus Euangeliis meritò à populo audiendis. Sed dato, quòd non poſſit reſumi Miſſa Dominicæ infra Hebdomadam, non videtur hæc omittenda, cùm ſit dignior quàm Miſſa de Feriis prædictis: ergo ſaltem in eo caſu cantandæ forent duæ, de Feſto & de Dominicâ: & altera immediatè poſt alteram cantatâ Tertia; ſicuti in Quatuor Temporibus Pentecoſtes poſt Nonam poſſunt duæ Miſſæ cantari, de Feria, & de Sancto Titulari Eccleſiæ, ob Feſtum & concurſum populi, iuxta Rubricam ſuprà de Tranſlatione Feſtorum. Nihilominùs tamen eſt ille caſus peculiaris ratione Feſti: & diſpar eſt ratio in Miſſis de Dominica, & de Feriis maioribus: nam in his intendit Eccleſia, ſine præiudicio Feſti, excitare Clerum & populum ad actus humilitatis & pœnitentiæ, cum genuflexione ad Orationes in Miſſa, & Officio proprio earum Miſſarum. Qui actus non conueniunt Dominicis, in quibus, ob memoriam Dominicæ Reſurrectionis, ſtamus ad Orationes, neque genuflectimus, ex Concilij Nicæni Decreto: & ideò omitti non vult integras Miſſas de Feriis prædictis, de Dominicis autem vult tantum Commemorationem cum Oratione, & lectione Euangelij, ſi à Feſtò maiori impediantur. Porrò Francolini ratio adeò vera eſt, vt idcirò nulla vera ſit Rubrica de duabus Miſſis dicendis, de Quatuor Temporibus & de Vigilia S. Matthæi, ſeu S. Thomæ, ſi in eundem incidant diem, quia eſſent ambæ cantandæ poſt Nonam, *vt dicemus tit.* 15. *n.* 2. nulla Hora media inter illas. quod eſt valde notandum. Omnino verò negamus, nomine Feriarum, de quibus

in

in hac Rubrica, comprehendi etiam Dominicam; tum quia est contra sensum & vsum communem; tum quia S. Rituum Congregatio nomine Festi nouem Lectionum intelligit etiam Dominicam, 12. Martij 1618. ergo non est Feria prima; neque in ea duæ Missæ sunt cantandæ, vt in Feriis & Sabbato prædictorum temporum in Rubrica.

h *Absque vlla vtrorumque.*] Aduerte, quòd si prætereà facienda sit Commemoratio Festi Simplicis, vel de die infra Octauam, hæc Commem. facienda erit in Missa de Festo, *vt habes in Missali die 28. Iuny 17.& 20.Septembris.*

3 *Quando infra Hebdomadam dicuntur Missæ Votiuæ, post primam Orationem semper dicatur Oratio eius* i *de quo fit Officium, vt suprà explicatum est in propria Rubrica.*

i *De quo fit Officium.*] Vt aliqua vel minima ratione concordet cum Officio Missa Votiua, debet de Officio fieri Commem. *Ioanes Buchard.* Tertia verò erit ea, quæ aliàs secundo loco diceretur, *vt infrà indicatur tit. 9. num. 14.* in iis verbis, *Dicuntur plures, vt in Festis Simplicibus.* de quibus ibid. *n.* 16.

4 *Quando fit Commemoratio de Feria Quatuor Temporum, pro Feriæ Commemoratione dicitur prima Oratio, quæ concordat cum Officio.*

Patet ratio; vt concordet cum Officio, *Burchardus.*]

5 *In faciendis Commemorationibus seruetur ordo vt in Breuiario. De Dominica, ante diem infra Octauam: de die infra Octauam, ante Ferias prædictas: de Feriis prædictis, ante Festum Simplex: de Festo Simplici, ante Orationes quæ secundo vel tertio loco dicendæ assignantur, & hæ dicantur* k *ante Orationes Votiuas: in quibus Votiuis seruetur deinde dignitas Orationum, vt de sancta Trinitate, de Spiritu S. de Sacramento, de sancta Cruce ante Votiuam de B. Maria, & de Angelis ante Apostolos, & similiter in aliis.*

k *Ante Orationes Votiuas.*] Præcedunt quæcumque Orationes, quæ ab Ecclesia certum habent locum. Votiuæ, quæ ad arbitrium Sacerdotis dicuntur, posteriorem occupant locum. Et sicut Votiua, verbi gratia de Spiritu sancto, cedit Commemorationi Festi Simplicis, ita cedere debet Orationi *A cunctis*, vel aliis, quæ secundo vel tertio loco iubentur dici. Cæteris autem paribus, attenditur dignitas eorum de quibus est Oratio, ita *Burchard.* Videtur durum aliquibus, sed rationabile est, legem communem præponi arbitrio, hoc est, legi priuatæ, quam facit sibi Sacerdos in Orationibus Votiuis, quæ non concordant cum Officio.

6 *Si facienda sit commemoratio pro Defunctis, semper ponitur* l *penultimo loco in Missis autem Defunctorum nulla fit commemoratio pro viuis, etiam si Oratio esset* m *communis pro Viuis & Defunctis.*

l *Penultimo loco.*] Ratio Innocentij Papæ III. est *de Mysteriis Missæ lib. 2. cap. 27.* quia finis ad suum debet torqueri principium: non igitur dignitatis ergo, sed

ſed vt à Viuis,de quibus in prima Collecta,ad Viuos, de quibus in vltima, fiat regreſſus.

m *Communis pro Viuis*,&c.] Hoc ſancitum eſt poſt tempora Innocentij III. qui concedebat *loco citato* Orationem, *Omnipotens ſempiterne Deus,qui viuorum dominaris ſimul & mortuorum*, &c. in Miſſis etiam Defunctorum. Sed planè æquum eſt, Defunctis ſuffragia dari in Miſſis Viuorum, *vt ſupr. n.6. dictum eſt*;& in Miſſis Defunctorum ſolis Defunctis operam dare, excluſis Viuis in Collectis: quibus omni tempore, & in primo *Memento*, ſecretè ſatis ſupérque eſt prouiſum, etiam in Miſſa de Defunctis. Significatur etiam,non poſſe Defunctos in Purgatorio iuuare viuentes, *Durand. lib.4. cap.15.* cuius ſententia eſt probabilior, *Sanctus Thom. Secunda Secundæ q.83.* quem ſequitur *Nauar. de Orat. cap.20. num.9. contra Medinam.*

7. *Quando dicuntur plures Orationes,* [n] *prima tantùm & vltima cum ſua conclusione terminantur: &* [o] *ante primam & ſecundam Orationem tantùm dicitur Oremus; ante primam dicitur etiam* [p] *Dominus vobiſcum.*

n *Prima tantùm & vltima.*] Et prima quidem terminatur,quia eſt propria Miſſæ; vltima verò,quia comprehendit alias, & quaſi eas colligit, quæ ideò Collectæ dicuntur:quamquam aliæ cauſæ ſunt,cur Collectæ dicantur, *vt infrà tit.9.* Quandoque prima & ſecunda oratio ſub vna concluſione dicuntur, vt vnica videatur Oratio in Miſſa celebri: quod præſertim iubetur fieri in Collatione Ordinum, Conſecratione Epiſcoporum, Virginum, Eccleſiarum, & Altarium, Benedictione Abbatum,Abbatiſſarum, Cœmeterij Benedictione,& Conſecratione Regum, & Reginarum. Atque in his tantùm caſibus vniri duas Orationes ſub vno *Per Dominum*, docet *Burch. in Ord. celebrandi Miſſam.* An verò Orationes illæ,quæ poſt Miſſam Votiuam de Trinitate habentur pro gratiarum actione,ſub eadem concluſione cum prima recitandæ ſint,negamus in Miſſis priuatis: nam quod dicitur in oppoſitum in Miſſali Romæ edito 1621. additum fuit ſine Superiorum facultate, me penitus rem indagante;& hic eſſet nimis nouus ritus in Miſſa priuata. In iis autem quæ ſolemniter dicuntur pro re graui, vſus Capellæ Papalis eſt, vt de duabus fiat vna ad ſolemnitatem:ſed verba Rubricæ *tit.9.n.14.* indicant in ſolemni quoque duas eſſe, ergo cum duabus concluſionibus.

o *Ante primam & ſecundam.*] Ita Ordo Romanus; vt inuitetur populus ad Orationem, qua etiam de cauſa ſalutatur populus iis verbis,de quibus mox, *Dominus vobiſcum*, vt ait *Innocent. III. lib.2. cap.26.*

p *Dominus vobiſcum.*] Ordo Romanus hoc habet. Quæ ſalutationis forma ad verbum legitur *Ruth.2.* & *2. Part.15.* Ferè ſimili vſus eſt Gabriel Angelus ſalutando Mariam, *Dominus tecum*; & alter Angelus ad Gedeonem, *Iud.6.* ſed vim & efficaciam habet à Chriſto,qui dixit: *Ego vobiſcum ſum, Matth. vltimo.* Ritus autem emanat à Clemente, *ex Gemma lib.1. cap.87.* vel Anacleto Papa, *ex Hugon. Vict. lib.2.c.11.* vel ab vtroque, *ex Radulph. loc. cit. Prop.23.* & eſt ſenſus:Dominus in vobis maneat, & petitionibus veſtris effectũ tribuat, *Duran. lib.4.c.14.* Vel Sacerdos ſe habere pacem cum populo docet, *ex P. Damian. Opuſc. de Dominus vobiſcum.* Vel dicitur ad exciiandos animos ad orationem, *Ruper. lib.1.c.31.* Dicitur autem Dominus,non Deus; quia Dominus poteſtatis eſt titulus, *Turrecrem. in c. Iacobus de Conſ. Diſt.1.* Alia addemus infrà ſuis locis propria, *par.2. tit.5.n.1.*

8 *Cùm verò dicuntur plures Orationes, & vna Oratio eadem sit cum alia ibidem dicenda, Oratio huiusmodi, illa scilicet quæ eadem est, non alia,* [q] *commutetur cum alia de Communi, vel Proprio, quæ sit diuersa. Idem seruetur in Secretis & Orationibus post Communionem.*

q *Commutetur cum alia.*] Quænam commutanda est, prima, aut altera? prima manet, altera mutatur eo modo, quo præscribitur clarè in Dominica Septuagesimæ, quando venit ante Festum Purificationis beatæ Virginis, cuius Secreta eadem est cum Secreta prædictæ Dominicæ, & illa mutatur quæ secundo loco ponitur.

Dices: Quomodo fiet mutatio secundæ Orationis de Feria, vel Dominica, vel de iis quæ sunt ad libiditum, quando est eadem cum prima de Sancto? nam hic accidit casus in Festo Quadraginta Martyrum occurrente in Feria quinta Cinerum; & item in Festo S. Martini Episcopi in Dominica 22. post Pentecosten; vel cùm præcipitur Oratio, *Deus refugium.* Verùm in his casibus poterit sumi Oratio secreta Feriæ sextæ Cinerum, vel Dominicæ XXIII. vel ea quæ proximè sequitur, pro quacumque tribulatione, respectiuè ad casus prædictos; vt eadem sit regula in fauorem Orationis primæ, quæ non debet mutari: & ita accidit in praxi, quia Celebrans, qui non præuidit Secretas, dicit primam de Sancto; mox aduertens secundam esse eamdem, non potest non mutare secundam.

De Introitu, Kyrie eleïson, & Gloria in excelsis. VIII.

IAm aggredimur partes integrātes Missæ, quæ in primordiis Ecclesiæ, ordinãte Petro & Apostolis, duæ tantũ fuerunt, scilicet Consecratio cum verbis propriis, & Oratio Dominica, *Greg. Papa in Epist. ad Ioann. Episc. Syracusan.* cuius Missæ quasi vestigium remanet in Parasceue, in qua tamen non fit consecratio. Idem Petrus Antiochiæ addidit tres Orationes, *Innoc. III. in Prol. ad lib. Myst. Missæ,* Collectam, Secretam, & Postcommunionem, *ex Lindano ad Liturgiam sancti Petri.* Crescente verò cultu Christianæ Religionis, adiecta sunt alia, quæ visa sunt decentiùs conuenire, quandoque alia dempta, alia mutata in melius. *Lindanus* autem *in Apologia* pro Liturgia sancti Petri Græca, quæ valdè similis est Gregorianæ, contendit probare, à sancto Petro fuisse præscriptam totam Missam Latinam, paucis exceptis; & successores eiusdem vel firmasse aliqua Decretis, vel restituisse neglecta, quod & nos cũ Baronio suprà affirmauimus. Ab initio verò non erat tutum moram longam trahere in Sacrificio, *ex Simone Græco apud Lindanum ibidem.*

Nunc agamus de singulis iuxta titulos Rubricarum, dilatis causis de Christo mysticis in alteram Rubricam generalium partem.

1 [r] *INtroitus semper eodem modo dicitur cuius* [s] *Gloria Patri, vt in Ordinario, præterquam* [t] *tempore Passionis, & in Missis* [v] *Defunctorum, vt etiam ibi annotatum est.*

r *Introitus.*] Vel quia introëunte Sacerdote ad Altare dicitur, qui paulò antè dixerat, *Introibo ad Altare Dei.* ita *Microl. de Ecclesiast. obser. cap.* 1. vel quia sit quasi prooemium Missæ, *Conrad. lib.* 1. *Cerimon. capite* 1. vel quia populo introëunte Psalmus cantabatur, *Rhenan. ad Tertull. de Cor. militis.* A Sancto Gregorio dicitur *Antiphona*, ab Ambrosianis *Ingressa.*

Componi

Componitur regulariter ex Pſalmo Dauidis, Verſu eiuſdē Pſalmi, *Gloria Patri, Sicut erat*, & repetitione Pſalmi. Dixi, *regulariter ex Pſalm.* nam Cæleſtinus I. Papa conſtituit, vt Pſalmi centū quinquaginta ante Sacrificiū cantarētur antiphonatim, quòd anteà fiebat, *ex Dion. de Eccl. Hierar. c.* 3. *& Caſſiano lib.* 3. *de Inſt. Mon. c.* 11. ſed non vbique. Antiphonatim autem, hoc eſt, non totum Pſalmum recitabant antiqui, vt aiunt quidam *apud Radulph. Propoſ.* 23. ſed, *vt docet Alcuin. loco citato*, ex omnibus Pſalmis excerpebant Antiphonas: *Baronius* tamen *anno* 418. explicat Decretum Cæleſtini de toto Pſalterio cum Antiphonis ante Miſſam cantando in Eccleſia Romana; & *Bellarminus* idem ſentit *lib.* 2. *de Miſſa c.* 16.

Irregulares verò Introitus ſunt perpauci, qui non ex Pſalterio, ſed ex Prophetis, ſeu aliis Scripturæ libris ſunt hauſti, vt in Natiuitate Domini, *Puer, qui natus eſt*, &c in Aſcenſione, *Viri Galilæi*, &c. Verſum tamen ex Pſalmo qui cantabatur retinuit S. Gregor. Papa, *ex Durando lib.* 4. *c.* 5. Dixi, *Verſu eiuſdem Pſalmi*; quia quando Introitus incipit à primo Verſu Pſalmi, tunc Verſus Introitus eſt, qui proximè ſequitur in Pſalmo; quando verò incipit à Verſu de ſequentibus in Pſalmo, Verſus eſt idē, qui eſt primus in Pſalmo. Exēpla patent in Miſſali, nimirum in Natiuitate Domini, *Dominus dixit ad me*, &c. Verſus eſt, *Quare fremuerūt gētes.* in Dominica prima Aduentus, *Ad te leuaui animā meam* &c. Verſus eſt de ſequentibus in Pſalmo, *Vias tuas Domine*, &c.

ſ *Gloria Patri.*] Additum eſt quaſi ad finem Pſalmi, ex inſtituto Damaſi Papæ: quamquam ante Damaſum compoſita fuiſſe laus hæc fertur à Nicæna Synodo, imò ab Apoſtolis, *ex Baſilio, eam fluxiſſe probat Baronius anno* 325. Nicænum addidit, *Sicut erat*, &c *Baronius ibidem ex Conc. Vaſen. can.* 7.

De repetitione Pſalmi, ſeu Introitus, *Durand. & Radulph. loc. cit.*

t *Tempore Paſſionis.*] Nam tunc omittitur laus Trinitatis, *Gloria Patri*, &c. ita *Microl. cap.* 52. tum quia Introitus ſunt de Paſſione Chriſti; tum quia, propter humiliationem capitis noſtri proximam, omittenda eſt glorificatio ſanctiſſimæ Trinitatis, in qua Filius Dei eſt idem cum aliis Perſonis diuinis. Prima cauſa redditur *à Durando lib.* 6. *c.* 60. *in Dominica de Paſſione*, altera *ab Amalar. de Eccl. Officiis lib.* 4. *c.* 20.

u *Defunctorum.*] Indicia lætitiæ omittuntur in his Miſſis, ad imitationem Officiorum quæ aguntur in morte Domini, *Alcuin. circa finem libri.*

2. *Kyrie eleïſon, dicitur nouies poſt Introitum, alternatim cum miniſtro, id eſt, ter* Kyrie *eleïſon, ter Chriſte eleïſon, ter Kyrie eleïſon.*

Poſt Apoſtolicos Hebræos cœperunt Græci facere Miſſam Adriano Primo imperante, *Durand. libro* 2. *capite* 1. obiit ille *anno Domini* 140. Vox autem Græca *Kyrie eleïſon* inuenitur in Liturgiis S. Iacobi, & S. Marci, *Dur. lib.* 2. *c.* 13. à Græcis Silueſter ad Romanos eam tranſtulit, *Radulph. Prop.* 23. fuiſſe verò in vſu in tota Italia, teſtatur *Concil. Vaſen. can* 3. ante S. Gregorium 150. annis, *ex Bellarmin. lib.* 2. *de Miſſ. cap.* 16. idem ſcribit *Auguſtinus* de omnibus Chriſtianis, contra *Paſcentium Epiſt.* 178. & ſignificat, *ex eodem ibidem*, Domine miſerere. Nouies autem in Miſſa dici, docet *Greg. lib.* 7. *Epiſt.* 63. qui ſe dicit reſtituiſſe, non inſtituiſſe hunc ritum, cum alternatione partim à Sacerdote, partim à populo, quod non faciunt Græci; nimirum, ter *Kyrie*, ter *Chriſte* (quod etiam Romanorum, eſt, non Græcorum) & ter *Kyrie.* Addit *Amalar. lib.* 3. *c.* 6. cauſam; quia ante omnem Orationem

tionem specialem Sacerdotum, necesse est præcedere misericordiam Domini, vt serenetur mens Sacerdotis ad ea intendenda quæ ore dicit, & vt dignus sit Deum alloqui, & exaudiri, *Sanct. Thomas* 3. *part. quæstio* 83. *articul.* 4. notat (quod priùs notauerat *Innocent. III. lib.* 2. *capite* 19.) ter dici ad Patrem, ter ad Filium Christum, ter ad Spiritum sanctum; addítque Sanct. Thom. ad significandum, quòd omnes personæ sunt in se inuicem.

3 *Gloria in excelsis, dicitur quandocunque in Matutino dictus est Hymnus Te Deum, prætetquam in Missa* [x] *Feria quinta in Cœna Domini, &* [y] *Sabbati sancti, in quibus Gloria in excelsis dicitur, quamuis in Officio non sit dictum Te Deum.*

Hymnus Angelicus ita dictus est, quia illum cecinere Angeli in Natiuitate Domini; cui addidere reliqua vsque ad finem varij Doctores, *ex Conc. Tolet. IV. can.* 12. quo modo conciliari possunt qui eum tribuunt Apostolis, *Clem. lib.* 7. *Const. c.* 48. & qui Telesphoro, *Innoc. III. lib.* 2. *cap.* 20. & qui Symmacho, *Berno c.* 25. *de Offic. Missæ*; & qui S. Hilario Pictauiensi, *Alcuin. c. de Celebratione Missæ*: qui veriùs in Latinum transtulit, *ait Bouius ad Apost. Constit. Clem. c.* 47. *lib.* 7. Vt autem dicatur in Missa constituit Telesphorus, *ex Innocent. loc. cit. & ex Epist.* 1. *eiusdem Telesph.* idem asserunt. *Damasus, Rabanus, & alij complures apud Duran. lib.* 2. *c.* 14. Symmachus præterea iussit recitari in diebus Dominicis, & in Natalitiis Martyrũ, *ex Alcuin. Amalar, & aliis*; quia in Dominicis significatur Resurrectio Christi, per quã Sancti sociati sunt in gloria & laudibus Angelorum. *Duran. lib.* 4. *c.* 13. tribuit *Stephano Schulting.* quod in Dominicis dicatur, & citat *librum Pontificalem Tom.* 1. *suæ Bibliothec. p.* 1. *c.* 26. Item in omni Festo dicitur quod plenum habet Officium, hoc est, nouem Lectiones (exceptis Aduentu, Innocentum Festo, & à Septuagesima ad Pascha) *ex Decr. Leon. IX. teste Democh. Tom.* 4. *c.* 15. *Microl. c.* 2. *&* 45. Item toto tempore Paschali, quod statum æternæ gloriæ & pacis significat, *Hug. Vict. l.* 2. *c.* 4. Denique quando in Officio dicitur *Te Deum, de Celebr. Miss. c. Consilium, ex Innocen. III.* quia hi duo Hymni continent laudes sanctissimæ Trinitatis.

x *Feriæ quinta in Cœna* Domini.] Dicitur Hymnus Angelicus in hac Missa, *can. Porrò de Consecrat. Distinct.* 1. ex institutione Nicolai Papæ; & quia gaudium ea die est ob institutionem Sacramenti, *Duran. de Cœna Domini*, & in Ordine Romano præscribitur.

y *Sabbati sancti.*] In cuius Missa ideò cantatur *Gloria in excelsis*, quia pax data est renatis fronte Baptismatis, & proxima est Resurrectio Saluatoris, *Duran. de Missa Sabbati sancti.* Pascha item dici potest præsens; Missa enim dicitur Resurrectionis, quæ nocte sequenti celebratur: & huius ritus meminit etiam Ordo Romanus.

4 *In Missis Votiuis non dicitur, etiam tempore Paschali, vel infra Octauas, nisi in Missa* [z] *B. Mariæ in Sabbato,* [a] *& Angelorum: & nisi Missa* [b] *Votiua solemniter dicenda sit pro re graui, vel pro publica Ecclesiæ causa. Neque dicitur* [c] *in Missis Defunctorum.*

Innocentius III. *in c. Consilium. de Celebrat. Miss.* aĩt, in professtis (Id est, procul à festis) non dici Hymnum Angelicũ apud Romanos, vt inter commemorationem & solemnitatem appareat differentia; & hoc asserit specialiter obseruari in Missis B.

Mariæ;

Mariæ; quod, *ex Radulph. Prop.* 13. debent obſeruare, qui diligunt decorem domus Dei. Nam ſicut decor eſt, illum, in feſtiuitatibus recitare, ita decor eſt, illum omittere in diebus priuatis. iucundiùs etiam in feſtiuitatibus ſuſcipitur, quod in profeſtis ſupprimitur, & tacetur. Hæc ille.

x *Beatæ Mariæ in Sabbato.*] Ita legendum omnino, non autem cum interpunctione, vt olim in Miſſalibus Venetis & aliis mendoſis, in quibus legebatur hoc modo, *niſi in Miſſa beatæ Mariæ, in Sabbato*; ſuperfluum enim eſſet illud *in Sabbato*: nam vel intelligis de Miſſa in Sabbato, quando de ea fit Officium in Sabbato; & eo caſu *Gloria* dicitur, quia in Officio dictum eſt *Te Deum*, & pertinet ad Rubricam ſuperiorem *n.*3. neque illa eſt Votiua: nam Votiua non concordat cum Officio, *tit.* 15. *n.*5. Vel intelligis de verè Votiua; quæ dicitur in Sabbato principalis de Aduentu, *de qua ſuprà tit.* 4. *n.* 2. & tunc additum fuiſſet in hac Rubrica, *Sabbato de Aduentu.* Vel intelligis de merè Votiua, quæ ad libitum dicitur, etiam in Sabbato, priuatim, & omnino diſcordante ab Officio: & eo caſu ſufficeret dixiſſe, *in Miſſa beatæ Mariæ*, abſolutè, quocumque die dicatur. Ne igitur ſuperfluat illud *in Sabbato*, amoue comma, ſeu diſtinctionē; & dic, præſcribi hoc loco, quòd in Votiuis beatæ Mariæ, quæ dicuntur in omni Sabbato, etiam Aduentus, Quatuor Temporum, Vigiliarum, ſeu Feſti Semiduplicis (non in aliis diebus extra Sabbatum) dicatur in iis tantùm Hymnus Angelicus, ita vt hoc ordine beatæ Virgini operam demus: Primò, in Feſtis ipſius cum Hymno Angelico Symbolo Apoſtolorum, & Præfatione propria, quod nemo negat. Deinde, in Sabbato (quod habere nonnihil ſolemnitatis in honorem beatæ Virginis docuimus *ſup. tit.* 4.) cum Hymno Angelico, & Præfatione propria, ſiue concordet, ſiue diſcordet Miſſa B. Virginis ab Officio; quod hoc loco piè conceditur omni Sabbato. Tertiò, in reliquis diebus & Votiuis Miſſis eiuſdem, dicatur tantùm Præfatio propria eiuſdem beatæ Virginis. Cōfirmatur hæc Rubrica ab alia, quæ habetur in Ordine Miſſæ in Miſſali poſt Hymnum Angelicū, videlicet: *Sic dicitur etiam in Miſſis beatæ Mariæ, quando dicenda eſt*, ergo non ſemper dicenda eſt, *Gloria in excelſis.* Senſus autem horum verborum eſt: *Sic*, id eſt eodem modo, quo immediatè ſuprà deſcriptus eſt, dicendus eſt Hymnus Angelicus, non additis ampliùs iis verbis, quæ ante pium V. in dicto Hymno addebantur à Sacerdotibus in honorem B. Virginis, *Quoniam tu ſolus Sanctus, Mariam ſanctificās; tu ſolus Dominus, Mariam gubernans, tu ſolus Altiſſimus, Mariam coronans*, & alia verba, quæ ampliùs non ſunt in vſu.

Neque poſt recognitionem Miſſalis datus eſt hic Hymnus cuicumque Miſſæ de B. Virgine, quidquid in vulgus ſparſerint aliqui, & falsò Imò ſacra Rituū Congregatio deleri iuſſit anno 1627. de quibuſdā Calendariis inſigniorum locorum Decretum falsò adſcriptum eidem Congregationi contra hanc Rubricā, de Hymno Angelico in Votiuis beatæ Mariæ.

a *Et Angelorum.*] *Burchard.* & meritò, quia prima verba Hymni fuere primò prolata ab Angelis, *Luc.* 1.

b *Votiua ſolemniter*, &c.] Suprà diximus cum Innocentio III. omitti Hymnum Angelicum in priuatis diebus, vt appareat differentia inter ſolemnitatem & commemorationem. Si ergo ſolemnitas adſit aliqualis, vel ratione temporis, puta, quia Sabbatum dicatū beatæ Virgini; Vel quia eo die obiit ille, de quo dicitur Miſſa, quaſi in eius Feſto, licet non dicatur Officium, *vt in Cærimoniali ſuo Petrus Ruiz notauit, & benè*; Vel ratione cauſæ grauis, aut publicæ, conceditur Miſſis Votiuis Hymnus Angelicus. Æſtimatur etiam ſolemnitas ratione loci, qua ratione Priui-

legium dicitur fuisse datum sacrosanctæ Ædi B. Virginis Lauretanæ, vt ibidem in omnibus Missis B. Virginis dici queat *Gloria in excelsis*; & habetur *in Synodo vltima Lauret. tit. 11. n. 4. sub Card Roma.* Res autem grauis ea est, pro qua conuenit totus Clerus cum Episcopo: si tamen paramenta adhibeantur violacea, tunc nõ dicitur *Gloria*, neque *Credo*. & sacra Rituum Congreg. 19. *May* 1607. vtrumque declarauit: nisi in Dominica dicatur Missa Votiua solẽnis; quia tunc dicitur *Credo*. Quare ex dictis sublatum est Priuilegium de *Gloria in excelsis*, datum Minoribus ab Alexandro IV. & Sixto IV.

c *In Missis Defunctorum.*] Hoc notat *Amalar. lib. 3. c. 44.* quia tunc non est locus lætitiæ, quam indicat Hymnus Angelicus: sicuti nec in diebus luctus Aduentus, & Suptuagesimæ ad Pascha.

Hoc loco addendum videtur, neque dici, *Gloria in excelsis*, in Vigiliarum Missis quæ veniunt infra Octauam, licet in Officio dictum sit *Te Deum*: quia hæ Missæ non concordant cum Officio. Et habetur hic ritus in Missali in Vigilia Apostolorum Petri & Pauli, & Assumptionis B. Virginis. continet enim Hymnus cælestem gloriam, *ex S. Thom. 3 p. q. 83. art. 4.* quæ cum Vigilia non consonat.

De Orationibus IX.

ORatio & collecta idem eiusdem vsus ab ab Apostolis, *ex Orig. Homilia 11. in Ierem.* explicat *Ordo Romanus*, quasi sit Collectio, vt Missa, & Missio; vel quòd ex diuinis Scripturis colligatur Oratio; vel quia dicitur super Collectam, id est, populum collectum, *Alcuin. vbi sup.* vel quia Sacerdos omnium preces in ea colligit, *Microl. c. 3.* vel quia astantes se debent colligere vt orent, *S. Bonauen. de Myster. Miss.* dicitur etiam Benedictio *ab Amalar. 2. c. 9. ex 1. Cor. 14.* Breuis autem est, ne multùm loquentes oremus, *Matth. 6.* Docet *Dion. Epist. ad Demophil.* preces fieri ante Mysteria. Orationes composuit Ambros. *ex Gemma lib. 1. c. 87.* & in Missali Romano multæ sunt illius, vt suis locis indicabimus. à Gelasio Papa auctæ & limatæ fuerunt, *ex Sigeb. anno* 487. A S. Gregorio deinde, quibusdam additis, vel detractis, in ordinem & librum Sacramentorum redactæ, *VValafr. Strabo de Reb. Eccl. c. 22. & Micrologus c. 61.* Concilia, *Carth III. can. 23. Mileuit. can. 12.* quibus aderat S. Augustinus, reiiciunt non probatas.

1 *IN Festis Duplicibus dicitur vna tantùm Oratio, nisi facienda sit aliqua commemoratio, vt dictum est suprà.*

Romana traditio vnam Orationem tribuit cuique Missæ, *Microl. capite* 4. quia vnus Introitus, vna Epistola, vnum Euangelium, *Amalar. in Prolog. de diuinis Offic.* Vnum est Officium, *Radulph. Propos. 23.* & fidei seu vnitatis Sacramentum denotat, *Innocent. III. lib. 2. cap. 27.*

2 *In festis Semiduplicibus occurrentibus ab Octaua Pentecostes vsque Aduentum, & à Purificatione vsque ad Quadragesimam, dicitur secunda Oratio, A cunctis, tertia ad libitum.*

Sicut in Officio fiunt commemorationes de B. Virgine, sanctis Apostolis, S. Patrono, seu Titulari, & de Pace: ita in Missa dicitur secunda Oratio, A *cunctis*, cuius est auctor Innocentius III. *ex Duran. lib. 4. cap. 15.* in qua supradicta memorantur. nam littera N. nomen exigit Patroni, seu Titularis Ecclesiæ, vbi celebratur. tertia verò

verò additur, quia impari numero gaudet Deus, *ex Innocentio III.* & tres dicendæ, in honorem ſanctiſſimæ Trinitatis, *idem Innocent. ibidem*; vel quia Chriſtus ter orauit in horto, *Microl. ſuprà.* vel quia in memoriam eius qui tertia die reſurrexit, *Clem. lib. 2. Conſtit. c. 63.* & tres approbat dici *Concil. Laodic. c. 19.* Numerus impar eſt indiuiſibilis, & vnionem hoc loco ſignificat Eccleſiæ orantis. In tertia Oratione ad libitum, cauere debet Sacerdos pro ſua modeſtia, ne coram Prælato ſuo, ſeu Principe, dicat Orationem quæ habet titulum, *Pro ſe ipſo Sacerdote.* ita *Burchardus in Ordine celebrationis Miſſæ.*

Dices: Cur in Oratione, A *cunctis*, in qua continentur omnia ſuffragia, ſeu communes commemorationes Officij, vt dictum eſt, nulla mentio fit de Cruce, de qua in Officio? Reſpondeo, non ſemper fieri de Cruce in Officio commemorationem; & fuiſſet incommodum, modò eam demere, modò addere in Oratione, A *cunctis*, pro varietate Miſſæ ferialis, ſeu de Sancto. Deinde tota Miſſa commemoratio eſt de Cruce: qua etiam de cauſa tempore Paſchali fit in Officio commemoratio de Cruce, non in Miſſa.

3 *In Feſtis Semiduplicibus occurrentibus ab Octaua Epiphaniæ vſque ad Purificationem, dicitur ſecunda Oratio, Deus qui ſalutis, tertia Eccleſiæ, vel pro Papa, Deus omnium fidelium.*

Secnuda Oratio de B. Virgine ob eiuſdem partum dicitur, vſque ad Officium Purificationis etiam tranſlatum; tertia pro Eccleſia, vel pro Papa.

4 *In feſtis Semiduplicibus à Feria quarta Cinerum vſque ad Dominicam Paſſionis, ſecunda Oratio de Feria, tertia, A cunctis.*

Secunda de Feria, de qua in Officio fit commemoratio; tertia, *A cunctis*, ob alias commemorationes & ſuffragia quæ in eodem fiunt Officio.

5 *In Semiduplicibus à Dominica Paſſionis vſque ad Dominicam Palmarum, ſecunda Oratio de Feria, tertia Eccleſiæ, vel pro Papa.*

Omittuntur enim commemorationes in Officio, & conſequenter etiã in Miſſa; tamen pro Eccleſia, vel eius capite, adhuc eſt orandum. Quòd ſi hoc tẽpore cantandæ ſint duæ Miſſæ, de Feſto, & de Feria, in Feſto Semiduplici ſecunda erit, *Eccleſiæ*, vel *pro Papa*. neque dicetur tertia Oratio; ita Romæ fit: & minuitur numerus Orationum in Miſſa, ſicut & ſuffragiorum in Officio. cuius rei cauſam *n.* 8. afferemus.

6 *In Feſtis Semiduplicibus ab Octaua Paſchæ vſque Aſcenſionem, ſecunda Oratio de S. Maria, Concede nos, tertia Eccleſiæ, vel pro Papa.*

In his, & ſequentibus, quando in Officio ceſſant commemorationes de Sanctis, & de Pace, ceſſat etiam Oratio, A *cunctis*. Sed quia beata Virgo numquam ceſſat orare pro nobis, & Feſta Filij ſunt etiam Matris, neque à Sanctis quidquam obtinemus, quod à Deo per manus Mariæ priùs non donetur; ideò tempore Paſchali,

Paschali, infra Octauas Ascensionis, Corporis Christi, & Sanctorum, in eorumque Vigiliis, secunda Oratio est de beata Virgine; præterquam quod hoc Sacrificium de ea mundo fuit generatum, *Honorius in Gemma animæ lib.* 1. c. 104.

7 *In festis Semiduplicibus infra Octauas occurrentibus, secunda Oratio dicitur de Octaua, tertia, quæ secundo loco infra Octauam ponitur.*

Sicut in Officio fit commemoratio de Octaua, ita & in Missa in secunda Oratione; & consequenter, quæ secunda erat, tertium obtinet locum.

8 *Infra octauas Paschæ, & Pentecostes, in Missa de Octaua dicuntur duæ tantùm Orationes, vna de die, alia Ecclesiæ, vel pro Papa.*

Valet hîc ea ratio quam affert *Durandus in Dominica de Passione*, in qua cessant Commemorationes Sanctorũ in Officio; vt scilicet nostra intentio feratur iu Christum solum, & spes, nostra eleuetur ad vnicum eius singulare refugium. Addimus igitur in tempore Passionis, Paschatis & Pentecostes aliam Orationem tantùm pro Ecclesia, vel pro Papa, pro quibus præcipuè orandum, nullo alio mediante Aduocato, neque beata Virgine; quia Christus & Spiritus Paraclitus sunt tunc temporis supremi & vnici Aduocati nostri. Si in prædictis occurrat Commemoratio de Sancto, non dicitur tertia Oratio, ad sensum Rubricæ.

9 *Infra alias Octauas, & in Vigiliis quæ ieiunantur (excepta Vigilia* [d] *Natiuitatis Domini, & Pentecostes) dicuntur tres, vna de die, secunda de sancta Maria, tertia, Ecclesiæ, vel pro Papa. Sed infra Octauas sanctæ Mariæ, & in Vigilia, & infra Octauam Omnium Sanctorum, secunda Oratio dicitur* [e] *de Spiritu sancto Deus qui corda, tertia Ecclesiæ, vel pro Papa.*

Pro prima parte Rubricæ attulimus cõgruentem rationẽ *in hoc eodem tit. n.6.*

d *Natiuitatis Domini*, &c.] Hæ Vigiliæ habent rationem Festi Duplicis, & solemnioris.

e *De Spiritu sancto.*] Quia in prima Oratione vel explicitè, vel implicitè, vt in Vigilia & infra Octauam Omnium Sanctorum, Mariæ merita imploramus; ideò in secunda Oratione eam denuò inuocare non debemus. Sit igitur secunda de Spiritu sancto, qui eam obumbrauit & fecundam reddidit. Quem ritum viguisse apud aliquos in Officio paruo B. Virginis, vt post Orationem de beata Virgine fieret semper Commemoratio de Spiritu sancto, & de omnibus Sanctis, scribit *Radulphus Propos.* 20.

10 *In Dominicis infra Octauas occurrentibus dicuntur duæ Orationes, vna de Dominica, secunda de Octaua: & in die Octaua dicitur vna tantùm Oratio, nisi facienda sit aliqua commemoratio.*

Ratio est, quia de Octaua fit Commemoratio in Dominica, tertia verò Oratio omittitur ad maiorem solemnitatem. In Octaua dicitur vna tantùm Oratio, quia est Duplex Officium.

Accidit in Dominica priuilegiata fieri tã-

tùm Commemorationem de Octaua, quæ non transfertur; & tunc in Missa secunda Oratio erit de Octaua. Neque tertia dicitur; quia dies est Octaua, & nobilior quàm Dominica infra Octauam, in qua duæ tantùm dicuntur.

11 *In Dominicis dicuntur tres, vt in Ordinario asignantur, quibusdam exceptis, vt suis etiam locis notatur.*

Causam habes *ex Clemente suprà n.* 2. Excipitur Dominca Passionis, in qua duæ tantùm dicuntur, ob rationem suprà allatam *num.* 8. Item Dominica Palmarum, in qua vna tantùm Oratio, *tum num.* 1. Item Dominica in Albis, quæ vnicam habet Orationem, quia eius Officium est Duplex.

12 *In Festis Simplicibus, & Feriis per annum, nisi aliter in propriis locis notetetur, dicuntur tres, vt in Semiduplicibus, aut* [f] *quinque: possunt etiam dici* [g] *septem ad libitum.*

Plures tribus non dicuntur in Semiduplicibus, nisi ob Commemorat.

f *Quinque.*] Propter quinquepartitam Christi Passionem, *Microl.c.*4.

g *Septem.*] Quia Christus in oratione Dominicali septem instituit petitiones, *Microl. vbi suprà*, vel obseptiformis gratiæ Spiritum, *Innoc. I I I. lib.*7. *cap.* 27. Plures etiam possent dici; sed tædio essent audientibus, *ex Micrologo loco citato.* Contigit Romæ anno 1628. in Ecclesia Anglorum dici octo Collectas de præcepto, nimirum de Festo S. Siluestri, de Dominica infra Octauam Natiuitatis, de quatuor Octauis, de quinta Octaua S. Thomæ titularis, & vltimam iussu Pontificis, *Deus refugium.*

Ad libitum verò hoc loco non significat tamen, quòd quascumque velis Orationes dicas, sed eas priùs, quæ in Rubricis assignantur, pro secunda, vel tertia; & tunc supra illas, quæ tibi magis placent, addere poteris alias cum debito ordine, & numero.

13 *In Feriis Quatuor Temporum, & vbi plures leguntur Lectiones, huiusmodi plures Orationes dicuntur post vltimam Orationem ante Epistolam, vt suis locis in Proprio Missarum de Tempore.*

Leguntur enim plures Lectiones in Feriis quartis & Sabbatis Quatuor Temporum; prætereà in Feria quarta ante Sabbatum, *Sitientes,* Domin. Quadragesf. & in Feria quarta maioris Hebdomadæ. Quia verò Epistola magis attinet ad Sacrificium Missæ, quàm Lectiones præcedentes, idcircò multiplex Oratio, quæ ad Sacrificium propiùs accedit, immediatè ante Epistolam collocari.

14 *In Missis Votiuis, quando solemniter dicuntur pro re graui, vel pro publica Ecclesiæ causa, dicitur vna tantùm Oratio: sed in Missa pro gratiarum actione additur alia Oratio, vt in proprio loco notatur. In aliis autem dicuntur plures, vt in Festis Simplicibus.*

Vnitas Orationis dicit & significat solemnitatem, vt in Duplici patet. In Missa verò pro gratiarum actione additur alia per modum commemorationis cum distinctione à prima, *vt notauimus suprà tit.7.n.7. & est Burchard.* In Votiuis priuatis secunda Oratio est, de quo fit Officicium; tertia erit ea, quæ secundo loco dicitur in Missa de Officio; exceptis Votiuis iis de quibus numero sequenti. Oratio pro gratiarum actione secundo semper loco dicitur.

15 *In Votiuis B. Mariæ secunda Oratio dicitur de Officio illius diei, & tertia de Spiritu sancto: sed in Sabbato, quando de ea factum est Officium, secunda Oratio erit de Spiritu S. tertia Ecclesiæ tuæ, vel pro Papa* [h] *In Votiuis de Apostolis, quando ponitur Oratio, A cunctis, eius loco dicitur Oratio de B. Mariæ, Concede nos famulos.*

Orationem de Spiritu sancto conuenire Missæ beatæ Virginis, diximus *hoc eodem tit.n.9.* & semper dicitur, quia est Rubrica generalis, etiam tempore Aduentus, Passionis, & Paschali, in quibus assignatur in aliis Missis Oratio, *Ecclesiæ*, vel *pro Papa.*

h *In Votiuis de Apostolis*, &c.] Non dicitur Oratio, *A cunctis*, ne fiat noua mentio Apostolorum Petri & Pauli; nam de his Apostolis tantùm Rubrica loquitur: ne verò pereat deinde memoria beatæ Virginis, quæ habetur in omissa Oratione *A cunctis*, dicitur eius loco *Concede*, de sancta Maria.

In aliis autem temporibus, quando non dicitur *A cunctis*, nulla accidit mutatio.

Quæres, An similem ob causam in Missa Votiua de Patrono, seu Titulari, qui nominatur in litera N. in Oratione *A cunctis*, debeat fieri similis mutatio Orationum. Respondeo; satis esse in eo casu, vel tacere in Oratione, *A cunctis*, nomen Patroni, seu Titularis, ne de eodem bis fiat mentio in Collectis; vel nominare poteris vice illius alium pro tua deuotione.

16 *Si cùm plures dicuntur Orationes, occurrat fieri* [i] *commemorationem alicuius Sancti, ea ponitur secundo loco, & tertia Oratio dicitur, quæ aliàs secundo loco dicenda erat.*

i *Commemorationem.*] Intellige hîc Commemorationem Sancti, non ad libitum Sacerdotis, sed eam quæ facta est in Officio, vt in Sabbato, quando fit Officium beatæ Mariæ Virginis cum commemoratione Festi Simplicis; tunc enim Oratio de Spiritu sancto erit tertio loco dicenda. quod valet etiam in Missis non Votiuis, *vt dictum est suprà tit.7.n.5.*

Atque hinc ille ritus non satis placet dicendi quatuor Orationes in Dominicis, & Feriis Quadragesimæ, prima de Feria, secunda de Vigilia, vel Festo Simplici, tertia, *A cunctis*, quarta, *Omnipotens*: vel adde quintam, vel deme quartam, *vt dictum est suprà num.12.*

Accidit etiam, à Superiore decerni pro publica causa quotidie dicendam Orationem, *Deus refugium nostrum*, seu aliam; & tunc vel dicitur loco tertiæ ad libitum; vel addatur vti commemoratio in Duplicibus, Semiduplicibus, & Dominicis. Sacra Rituum Congregatio *die 28. Augusti* 1627. omitti decreuit regulariter prædictam Orationem in Festis primæ classis: in aliis verò secundæ classis, communior vsus insigniorum Ecclesiarum Vrbis est, vt neque dicatur in Missis priuatis,

priuatis, nedum in ſolemni, à qua ſola excluditur commemoratio de Feſto Simplici, quæ conſuetudo mihi placet. Ita verò addatur hæc Oratio, vt nulla omittatur ex iis, quæ in Miſſali cuique Miſſæ ſingillatim & nominatim aſſignantur: imò in iis, in quibus tertia eſt ad libitum, potes eam dicere, & addere, *Deus refugium:* ea ratione tamen, vt ſerues debitum numerum, videlicet, quatuor in Dominicis, & Semiduplicibus, quinque in Simplicibus, ferialibus & Votiuis, iuxta ſuperiorem Rubricam *num.* 12.

In Miſſa de Sancto, qui titulus eſt Altaris, de quo tamen non recitatur Officium, ſed Miſſa tantùm, ad eiuſdem Altare, in die Feſto illius (quia non debet omitti Oratio eius de quo fit Officium) conuenit vt tertia ſit Oratio, quæ aliàs ſecundo loco tunc temporis dicenda foret. Eſt enim hæc Miſſa ex Votiuo & feſtiuo mixta. Ex Votiuo, quia discordat ab Officio; ex feſtiuo, quia eo die obiit Sanctus de quo Miſſa: & ideò dicitur in ea Hymnus Angelicus, vt ſuprà diximus.

17 *In concluſione Orationum hic modus ſeruatur. Si Oratio dirigatur ad Patrem, concluditur, Per Dominum noſtrum, &c. Si ad Filium, Qui viuis & regnas cum Deo Patre. Si in principio Orationis fiat mentio Filij, concluditur, Per eundem Dominum noſtrum. Si in fine Orationis, eius fiat mentio, Qui tecum viuit. Si facta ſit mentio Spiritus ſancti, in concluſione dicitur, In vnitate eiuſdem Spiritus ſancti, &c. Alia quoque in dicendis Orationibus ſeruentur, quæ ſuperiùs in Rubricæ de Commemorationibus dicta ſunt.*

Oratio ad Patrem vt plurimùm dirigitur, iuxta doctrinam Chriſti, *Matth.* 6. *& Ioan.* 16. *& ex Decr. Carthag. Concil. cap.* 23. & tunc concluſio fit hoc modo, *Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.* quod ſumptum eſt ex Epiſtola ad Romanos 5. *Innoc. III. lib.* 2. *cap.* 26. Rarò ad Filium dirigitur, nec antiquitus, vt notat *Bellarm. de Miſſ. lib.* 2. *c.* 16. vt Filius etiã credatur Deus: & eo caſu concluſio fit, *Qui viuis, & regnas.* Nunquam de facto ab Eccleſia ad Spiritum ſanctum in Miſſa Collecta dirigitur: quia donum eſt, & à dono non petitur donum, ſed à donatoribus, à quibus ille procedit, *Durand. lib.* 4. *c.* 15. diriguntur tamen Hymni & Sequentiæ ad eum; & poſſent etiam dirigi Collectæ, quod Eccleſia non fecit adhuc.

Reliqui concluſionum modi per ſe patent, & qua de cauſa variandi, vt nimirum concinant ſenſui Orationis vltimæ, *ex Nau. de Oration. cap.* 19. *num.* 169. quam concludunt. Si ad ipſam Trinitatem dirigitur Oratio, dicitur, *Qui viuis*, &c. ne videatur ſeparari Chriſtus à Trinitate.

Hoc autem eſt commune omnibus concluſionibus, vt mentio in iis fiat ſemper ſanctiſſimæ Trinitatis; vt intelligamus, nullum fieri præiudicium reliquis diuinis Perſonis, quæ in Oratione taceri videntur, dum conſummatio oſtendit, nullum eſſe diſcrimen in Trinitate, *Fulgens. lib.* 2. *ad Monimum quæſt.* 1.

In vnitate Spiritus ſancti Deus, ita legendum eſſe, non autem præponendam vocem *Deus*, tradit ex Romana auctoritate *Radulph. Propoſ.* 23.

Additur *Amen* in fine, vt communem Orationem, quam Sacerdos obtulit, omnes confirment, *idem ibidem.* meminitque huius ritus reſpondendi *Amen S. Auguſtinus Epiſtol.* 178. *& Tract.* 41.

in Ioann. & quia vox Hebræa est, quæ significat apud nos idem quod *fiat*; in precationibus vsurpata est Apostolorum tempore, 1. *Cor.* 14. tam à Græcis quàm à Latinis, & numquam fuit mutata; vti alia etiam retinentur Hebręa, ob causas paulò infrà recencendas. Significat etiam *verum est*, *Orig. Tract.* 35. *in Matth. Ambr. de iis qui initiantur mysteriis lib.* 1. *c.* 9. & in hoc sensu concordat *Amen* cum Orationis potiùs conclusione, quàm cum Oratione; quasi affirmet populus, verum esse, regnare Deum in vnitate Spiritus S. *Innocen. III. lib.* 2. *cap.* 26. *Durand. lib.* 2. *cap.* 17.

Notat *Nauarris de Orat. cap.* 19. *num.* 171. conclusionem abbreuiari, & dici, *Per Christum Dominum nostrum*: quod in Canone fit, quando scilicet non præcedit, inquit ille, *Dominus vobiscum*. quod verum est vt plurimùm, non autem semper.

De Epistola, Graduali, Alleluia, & Tractu, ac de Euangelio. X.

1. *Post vltimam Orationem dicitur* [k] *Epistola: qua finita, à ministris respondetur,* [l] *Deo gratias. Et similiter quando leguntur plures Lectiones post singulas dicitur, Deo gratias, præterquam* [m] *in fine quintæ Lectionis Danielis in Sabbatis Quatuor Temporum,* [n] *& in fine Lectionum Feriæ sextæ in Parasceue, & Sabbati sancti.*

k *Epistola.*] Sonat Epistola supermissionem, ceu supererogationem; quia litteræ, quæ mittuntur, habent aliquid supra id quod viua voce nuntius refert, ideóque Epistolæ vocantur.

Est igitur Epistola Missa supra, siue vltra Testamentum vetus, & Euangelium, *Alcuinus de Diuinis Officiis.* Auctores legendi Epistolam in Missa fuere Apostoli, & habetur in Liturgia sancti Petri; tum Successores Apostolorum, *ex Can.* 10. *Apostol. Dionys. de Ecclesiast. Hierarch. cap.* 3. *Clement. lib.* 2. *Const. cap.* 57. Alexander autem Papa, qui dicitur auctor *ab Honor. in Gemma cap.* 88. fortasse Decreto ritum stabiliuit. Ante Anastasium Paulus tantùm legebatur, *ex Demochare, Tom.* 4. *cap.* 15. deinde verò non solùm Pauli legebantur Epistolæ, *VValafr. Strabo capite* 22. sed etiam aliorum Apostolorum, & Prophetarum: quod clarè asserit *S. Iustin. Apol.* 2.

Porrò per totum anni curriculum ex Prophetis & Apostolis collegit & ordinauit Epistolas & Lectiones sanctus Hieronymus *in lib. qui dicitur Lectionarius, vel Comes S. Hier.* vt docet *Bonno cap.* 1. Damaso approbante, *ex Radulpho Prop.* 23. eo fine, vt per Lectionem præparemur ad mysteria, *ex Cabasil. cap.* 22.

Et in Lectionibus quidem veteris Testamenti initium esse solet, *In diebus illis* finis autem, *ait Dominus omnipotens*: qui in libris illis hæc sæpè sunt in vsu. Titulus etiam Sapientiæ communis est Lectioni Prouerbiorum, Canticorum & Ecclesiastici; quia hi libri dicuntur Sapientiales, ex SS. Patrum antiquo vsu & ritu. In Epistolis verò Pauli eadem de causa fit initium ab ea voce, *Fratres*; & finis est *in Christo Iesu Domino nostro.* In aliis item Apostolicis Epistolis ob eandem causa

causam vtimur initio voce illa *Charissimi*, vsitata à Petro & Ioanne in suis Epistolis, *Durand.lib.4.cap.16.*

Certè in Dominicis Epistola solet esse de nouo Testamento; quia Dominicus dies Resurrectionem Domini & tempus gratiæ repræsentat, *Durand.lib.2.de Rit. cap.18.*

Sed, cur ante Euangelium legitur, cùm sit minoris dignitatis? Primò, quia designat officium Ioannis Baptistæ, *Rupert.l. 1.c. 32.* qui fuit vtriusque Testamenti, cuius sunt Epistolæ, *Innoc.III.lib.2.c.29.* Deinde *ex Alcuin.* mos fuit Apostolorum, vt bini ante Dominũ irent, *Luc.10.* Tertiò *ex VValafr.loc.cit.* vt animus audientium à minoribus ad maiora sentienda proficiat, & gradatim ab imis ad summa conscendat. Alias duas causas lege apud *Durand. loco citato.* quæ minùs mihi placent.

l *Deo gratias.*] *Burchard.* Augustini sæculo consueuerunt dicere Monachi cùm hominibus occurrebãt, *Deo gratias:* quod ipse scribit *August.ad Psal.132.* adeò erat tunc in Missa & Officio vsitatum. Gratias autem agimus Deo, quòd Doctrinæ ... panem nobis frangere dignatur, *ex Rupert.lib.1.de Diuin. Offic.cap.14.* Si Pauli erat Epistola, dicebatur in fine, *Pax tecum, ex Aug.Epist.163.*

m *In fine quintæ Lectionis.*] Omittitur responsio ministri, ne interrumpatur textus & sensus, vt ibidem legenti patet.

n *Et in fine Lectionum, &c.*] Sunt hi dies luctus, in quibus abstinemus etiam à *Gloria Patri*, &c. & similibus loquendi modis festiuioribus.1.

2 *Post Epistolam dicitur* [o] *Graduale, quod semper dicitur,* [p] *præterquam Tempore Paschali, cuius loco tunc dicuntur duo Versus, vt habetur in Rubrica in Sabbato in Albis.*

o *Graduale.*] Seu Gradale, *Rabanus l.1.c.33.* eò quòd cantabatur in inferiori gradu, *Ordo Rom.* vel iuxta gradus pulpiti in quo legebatur Euangelium, *Raban. ibid* vel quia cantabatur, dum Diaconus ascenderet gradus pulpiti Euangelici, *ex VValafrid. cap.22. & Rhenano ad Tertul. de Cor. milit.* vel in gradibus Altaris, *Duran.l.4.c.19* Cantari autem cœpit, auctore Cælestino I. *ex Sigiber.* anno Domini 426. *& Ruper. lib.2. Diuin.Offic.c.21.* Ambrosius composuit, *ex Rad. Proposit. 23.* Gelasius & Gregorius item, *ex Durand. loco citato*, appellantur in Antiphonario Gregorij *Responsoria.*

p *Præterquam Tempore Paschali.*] Quia *ex Rup. lib.1. cap.34.* Graduale lamentum indicat & laborem, quæ non congruunt cum tempore summæ lætitiæ Paschalis. Summa verò fuit lætitia post recuperatum Thomam in Dominica in Albis, in cuius Sabbato ideò cessant Gradualia; eorum autem loco dicuntur duo Versus, qui nihil sinistrum aut triste sonant, *Innocen.loco citato c.33.* Quòd si infra Octauam Paschæ Graduale dicitur, id fit propter recenter baptizatos, *Ruper. lib.8.cap.*

3 *Post Graduale, dicuntur* [q] *duo Alleluia, deinde Versus, & post versum, vnum Alleluia. Tempore Paschali, quando non dicitur Graduale, dicitur aliud Alleluia post secundum Versum: & quando dicitur* [r] *Sequentia, non dicitur post vltimum Versum, sed post Sequentiam.*

q *Duo Alleluia.*] Vsurpatur *Alleluia* in Liturgia S.Petri hoc loco. Post luctum lætitia sequitur, *Rupert. lib.1. cap.35.* & peregrina vox est, vt idem ait, ad exprimendum peregrinum gaudium, quod in Cœlesti Ierusalem nos manet; est enim vox Hebræa, quæ significat *Laudate Dominum, Aug. in Psalm.* 118. cum plenitudine tamen gaudij & exultationis, auctore *S.Thoma post Glos. in cap.* 19. *Apoc.* vnde & in diebus mœroris omittitur. *S. Germanus in Theoria* explicat, *Al*, id est venit, *el*, Deus, *uia*, laudate. Alias refert significationes *Duran. lib.4. c.20.* Primam *ex Augustino*, Saluum me fac Domine. Secundam *ex Hieronymo*, Cantate laudem Domino. Tertiam *ex Gregorio*, Pater, Filius, & Spiritus sanctus; sed est *S.Germani loco citato*: vel lux, vita, salus. Quartam *ex Petro Antisiodor.* Altissimus leuatus est in Cruce, lugebant Apostoli, iam surrexit. In aliam linguam transferri non debet, sicut nec *Amen*, propter sanctiorem auctoritatem, *Isidor. lib.1. de Diuin.Offic. cap.13.* nam de Ierosolymitana Ecclesia trāslata fuit ad Romanam à S.Hieronymo iussu Damasi, vt docet *S. Gregorius lib.7. Epist.63.* qui & eamdem vocem restituit, *ex Rupert. lib.1. cap.35.* non simpliciter, sed instituit, vt caneretur etiam extra tempus Paschale, vt explicat *Baron. ex Aug. in Psalm.106. cùm scribit de Damaso, anno* 384. quod enim erat in vsu Ierosolymis ante Damasum, & Damasus Romæ ordinauerat, fortasse deinde omissum fuerat vsque ad tépora Gregorij. Et sicuti *Kyrie*, vox Græca, ita & *Alleluia*, vox Hebræa, à Latinis vsurpātur; vt omnis lingua in Missa confiteatur, quia Iesus Christus in gloria est Dei Patris, *Innoc.III. lib.1. cap.33.* Quod autem dicendum sit in Missa post Graduale, seu Epistolam, habetur *in Ordine Romano*: & geminatur, ob geminam quam expectamus glorificationem animæ & corporis. Additur *Versus* & alterum *Alleluia*, quasi intermixtum sit Graduale tum luctu, tum lætitia, ne deficiamus in hac vita ærumnarum plena: *Durand. loco citato.* Quod dicitur de *Sequentia* & *Alleluia* in hac Rubrica, habet *Burchard.* vt vltimum locum prope Euangelium impleat *Alleluia.*

r *Sequentia.*] Diximus *suprà* 1. *part. tit.*5. vocari iubilationem ab Ordine Romano; & cur dicta sit Sequentia, docuimus *ibidem.* Primum earum Auctorem ferunt fuisse Abbatem Nogerum, seu Notherum, sancti Galli, & Nicolaum Papam eas approbasse, *Radulph. Propos.*23. eas etiam fuisse in vsu Romano tradit *V.Valafr. Strabo cap.* 22. Verùm SS. Ambrosio & Augustino adscriptas fuisse aliquas Sequentias, scribit *Durand. lib.2. cap.22.* Pulchrè igitur iunguntur Sequentiæ cum vocibus *Alleluia*, ad explicandam Paradisi lætitiam ineffabilem in solemnioribus Festis, puta, in Paschate, & Pentecoste; cuius Sequentiæ, *Veni sancte Spiritus, & emitte cælitus,* &c. auctor esse perhibetur Robertus Franciæ Rex, *apud Trithemium & Durand. lib.4. cap.22. circa annum* 1003. vel Hermannus Contractus, *ex Ligno vitæ lib.5. cap.70.* In Festo Corporis Christi, Auctor est Sequentiæ S. Thomas Aquinas; quam tamen tribuit sancto Bonauenturæ *Ioan.Rioche l.4. Compend. temporum cap.71. col.3.* sed primum puto verius. De Sequentia Paschatis mentionem subobscuram facit *Auctor Gemmæ anim. lib.3. cap.135.*

4 *A Septuagesimæ vsque ad Sabbatum sanctum* [s] *non dicitur Alleluia, neque dicitur in Missis de Feria in Aduentu, Quatuor Temporibus, & Vigiliis quæ ieiunantur, exceptis Vigilia Natiuitatis Domini,* [t] *si venerit in Dominica,*

ca,& [u] Vigiliæ Paſchæ & Pentecoſtes, ac Quatuor Temporibus Pentecoſtes. Nec dicitur in Feſto [x] SS. Innocentum, [y] niſi venerit in Dominica.

ſ *Non dicitur.*] *Leo IX. de Conſ. Diſt.1. Hi duo. & Concil. Tolet. IV. canon.* 10. prohibent in Quadrageſima dici. Vox enim tantæ lætitiæ audienda non eſt in diebus mœroris & triſtitiæ, cuiuſmodi ſunt à Septuageſima ad Sabbatum ſanctum; tum Feriæ Aduentus & Quatuor Temporum, tum Vigiliæ quæ ieiunantur, *Alcuin. de Diuin. Offic. capite de Septuageſima.* idem affirmat de Vigiliis *cap. de Feria ſexta, in Paraſceue.* Stillicidium eſt enim *Alleluia* gaudij cæleſtis, *Rupert. lib.1. cap.35.*

t *Si venerit in Dominica.*] *Burchard.* quam nullo tempore ieiunare, ſed ſemper feſtiuam eſſe, Dominicæ Reſurrectionis auctoritas cogit, *Alcuin. loco citato de Feria ſexta.*

u *Vigiliæ Paſchæ,&c.*] *Burchard.* idem docet in duabus Vigiliis prædictis. In his autem ſolemnioribus diebus licet ieiunemus, lætitiæ tamen plena ſunt omnia in diuinis Officiis celebrandis.

x *Sanctorum Innocentum.*] *Burchard.* propter plorationem Rachel, quæ in figura præceſſit Matris noſtræ ſanctæ Eccleſiæ; aut quia tempus erat, quo tunc ad inferni clauſtra deſcendebant paſſi, *Alcuin. cap. Officium. Vir erat in terra.*

y *Niſi venerit in Dominica.*] Quæ Regina eſt dierum, ob Domini Reſurrectionem, *ex Ignatio ſuprà citato, & Alcuin. ſuprà de Fer.6.*

5 *A Septuageſima vſque ad Paſcha eius loco dicitur [z] Tractus: qui Tractus prædicto tempore in aliquibus Feriis non dicitur, vt ſuis locis ponitur: [a] nec dicitur in Feriis à Septuageſima vſque ad Quadrageſimam, quando repetitur Miſſa Dominicæ.*

z *Tractus.*] De eo *in Ordine Romano.* Tractus autem, hoc eſt, luctus, *ex eodem Ordine Romano de Septuageſima*, à trahendo dictus eſt, quia tractim cantatur, *Alcuinus de Sept.* & veluti tractæ voces lugubres gemitibus & ſuſpiriis admixtæ ſunt, *Azor. libro.10. cap. 36. quæſtio. 8.* Auctor Tractuum, vel Cæleſtinus *Berno de Offic. Miſſæ cap.25.* vel Gelaſius, *Rupert. lib.2. de Diuin. Offic. cap.2.* vel Teleſphorus, *Durand. lib.4. cap.21.* vel hi omnes perfecere.

Humilitatis verò tempore dici ſolet, & ſemper in cauſa humilitatis ponitur, *Amalar. lib. 2. cap.3.* vnde à Septuageſima ad Paſcha locum habet Tractus; quia tunc mortem, quæ intrauit in mundum per inuidiam diaboli, lugemus, *Rupert. lib.5 cap.13.* vel miſeriam vitæ præſentis, *Innoc. III. lib.2. cap.32.*

a *Nec dicitur.*] Iis certè diebus cantatur Tractus, quibus frequentior eſt populus, vt ad luctum excitetur, nempe Dominicis diebus, & in Quadrageſimæ Feriis ſecundis, quartis, & ſextis, *Durand. lib.4. cap.21.*

6 *Dicto Graduali, ſeu Alleluia, ſeu Tractu, [b] dicitur Euangelium. [c] Et in principio Euangelij dicitur, Dominus vobiſcum. Reſpondetur, Et cum ſpiritu tuo. [d] deinde, Sequentia ſancti Euangelij ſecundum N. Reſpondetur [e] Gloria*

[e] *Gloria tibi Domine.* [f] *In fine Euangelij à ministro respondetur, Laus tibi Christe, quod etiam dicitur in fine illius partis Passionis, quæ legitur in tono Euangelij,* [g] *præterquam in Parasceue. Posteà si dicendum est, dicitur Credo.*

b *Dicitur Euangelium.*] Vox Græca, quæ Latinitate donata sonat bonum nuntium, *Isidor. lib.1. cap.11.* accipitur hîc pro textu historiæ Euangelicæ, quem Apostoli in Missa legebant; quod *Schalting. part.1. cap.19.* ex eo Pauli deducit, quod de Luca ait, *Cuius laus est in Euangelio per omnes Ecclesias.* Successores Apostolorum legi curarunt in Missa, vt testantur *Liturgiæ omnes, & Strabo capite 22.* Alexander Papa firmauit vsum Decreto, *Radulph. Propos.23. & Gemma lib.1.cap.88.* Est autem Euangelium principale omnium quæ dicuntur in Missa. Sicut enim caput corpori præeminet, & & illi reliqua consentiunt; ita Euangelium se habet cum toto Missæ Officio, *Rupert. lib.1. cap.37.* Verbum Verbi est, Sermo sermonis, & Sapientia Sapientiæ, *Innocent. III. lib.2. cap.47.* Euangeliarium per annum Hieron. composuit, *ex Gemma lib.1. cap.87.* certas enim statas Lectiones Euangelicas legi, testatur *August. Prol. in Epist. Ioan.1.*

c *Et in principio Euangelij.*] Ita *Ordo Romanus*; vt populus, ait, silentium præbeat, attentus & beneuolus fiat; quod ostendit ille per ea verba, *Et cum spiritu tuo.* quod notat *Rupert. l.1. c.36.* Nam & Apostoli salutabant primùm dicentes, *Pax huic domui, Gemma lib.1. cap.23.*

d *Deinde Sequentia, &c.*] *Ex Ordine Romano*, quo docilis etiam fiat idem populus, *Rupert. loco citato.* Sequentia verò hoc loco est numeri pluralis, id est, ea quæ sequuntur in Textu Euangelistæ, *Durand. lib.4. cap.24.*

e *Gloria tibi Domine.*] *Chrysostom. in Liturgia.* Dicat, qui promptior non est, vt cum fructu capiat verba Euangelij, *Gloria tibi Domine.* ita *Amalar. lib.3. cap.18.* Vel, qui capiunt, glorificent Dominum, qui mittit verbum salutis, vt dicitur *Act.11. Rupert. lib.1. cap.36.* Vel, sapientiam & sermonem Dei hunc esse omnes non credentes, clamemus, *Gloria tibi Domine.* ita explicat *S. German. in Theoria rerum Ecclesiasticarum.*

Ante textum Euangelij præmittitur, *In illo tempore*; præterquam, quando est initium Euangelij, vel in primis verbis textus describitur tempus proprium illius narrationis; vt, *Anno quintodecimo, Elisabet impletum est, &c.*

f *In fine Euangelij.*] Refert *Durand. lib.4. cap.24.* varios ritus. Quidam dicebant, *Amen*, hoc est, *verum*, vel *fiat*; alij, *Deo gratias*: alij, *Benedictus qui venit in nomine Domini*: nos Christum laudamus, de quo narratum est in Euangelio, sed verba non sunt antiquiora Burchardo, qui ea refert, & ante eum nemo.

g *Præterquam in Parasceue.*] Quæ Christo fuit dies improperij, non laudis.

De Symbolo. XI.

[h] *Symbolum dicitur* [i] *post Euangelium* [l] *in omnibus Dominicis per annum, etiam si in illis fiat de Festo, in quo aliàs non diceretur.* [m] *In tribus Missis de*

de Natiuitate Domini, & deinceps vsque ad Octauam beati Ioannis Apostoli inclusiuè. [n] *In Epiphania, & per Octauam. Feria quinta* [o] *in Cœna Domini.* [p] *In Paschate Resurrectionis, & per Octauam.* [q] *In Ascensione Domini, & per Octauam.* [r] *In Pentecoste, & per Octauam.* [s] *In Festo Corporis Christi, & per Octauam.* [t] *In omnibus Festis beatæ Mariæ, & per Octauas.* [u] *In Festis duodecim Apostolorum & Euangelistarum, & per Octauas.* [x] *In vtraque Cathedra sancti Petri, & in Festo S. Petri ad Vincula. In Festis Conuersionis & Commemorationis sancti Pauli Apostoli. In Festo S. Ioannis ante portam Latinam. In Festo S. Barnabæ Apostoli.* [y] *In Festis Inuentionis & Exaltationis sanctæ Crucis.* [z] *In Transfiguratione Domini.* [a] *In Festis Angelorum. In Festo* [b] *S. Mariæ Magdalenæ. In Festis* [c] *quatuor Doctorum, videlicet Gregorij, Ambrosij, Augustini, & Hieronymi, addito Festo S. Thomæ de Aquino, & S. Bonauenturæ. Item in Festis Doctorum, Athanasij, Basilij, Gregorij Nazanzeni, & Ioannis Chrysostomi. In die* [d] *Octauarum S. Ioannis Baptistæ, & S. Laurentij. In Festo* [e] *Omnium Sanctorum, & per Octauam.* [f] *In Dedicationibus S. Saluatoris, & SS. Apostolorum Petri & Pauli. In Anniuersario Dedicationis propriæ Ecclesiæ, & per Octauam. In die Consecrationis Ecclesiæ, vel Altaris. In Festis Sanctorum* [g] *quibus dedicata est Ecclesia, & vbi* [h] *habetur corpus vel insignis reliquia Sancti, de quo agitur. In die* [i] *Creationis, & Coronationis summi Pontificis, & in Anniuersario eiusdem diei. In die & in Anniuersario* [l] *Electionis & Consecrationis Episcopi. Item in omnibus Festis,* [m] *quæ in Dominicis, & infra Octauas celebrantur: in quibus ratione Dominicæ & Octauæ dici debet. Item in Festo* [n] *Patroni alicuius loci, vel Tituli Ecclesiæ (non autem alicuius Capellæ, vel Altaris) & in Festis principalibus Ordinum, & per eorum Octauas, in Ecclesiis tantùm illius Ordinis. Item dicitur Credo, in Missis Votiuis, quæ solemniter pro re graui, vel pro publica Ecclesiæ causa celebrantur.*

h *Symbolum.*] Hoc est, indicium, seu signum, seu collatio; quia Symbolum Apostolorum est indicium fidei, eiusdemque regula, & continet omnes articulos eiusdem, *Isid. lib. 2. de Diu. Offic. cap. 22.* Hymnologia Catholica, seu Hierarchica. Eucharistia, dicitur à Dionys. *apud Lindanum ad Liturgiam sancti Petri.* Symbolum autem, quod recitamus in Missa, non est Apostolorum, quo dinitio Ecclesiæ cantabatur in Missa, *ex Dion. Areop. cap. 3. de Eccles. Hierar. & habetur in Liturgia sancti Petri,* neque est Nicœnum, quod deinde recitari iussit in Missa S. Marcus, qui sancto Siluestro successit, *ex Bernone cap. 25. de Offic. Missæ.* quod tamen negat Baron. *anno 325. & probat ex Ruffino in Symbolum:* sed est Constantinopolitanum, cum additione, *Filioque procedit*, facta in Concilio Toletano sub Leone I. *ex Baron. anno 447.* seu in Concilio Rom. à Damaso, vt probat *Steph. Durand. lib. 2. c. 24. & optimè* Quod Symbolum idem Damasus Papa dici decreuit, *ex Rupert. lib. 2. cap. 21.* & quasi esset aptius modulis sonorum, inquit

Strabo c.22. Neque est tamen Constantinopolitanum purum, sed dici potest Ecclesiasticum, *ex Demochare Tom.4. c.15.* Purum enim à Gregorio Nysseno scriptum fuit, & approbatum in Concilio Constantinopolitano, *ex Niceph. lib.12. c.13. de quo Baron. anno* 381. quod paulò diuersum est ab eo quod dicimus. Romæ verò non dicebatur, vt ex mox dicendis patebit.

i *Post Euangelium.*] Ex decreto sancti Marci Symbolum post Euangelium dicitur, *Radulph. Propos.23.* vt per sanctum Euangelium corde credatur ad iustitiam, & per Symbolum ore fiat confessio ad salutem, *Strabo cap.22.* omnes enim errorum impietates perfidiæque blasphemias calcat, & ob hoc vniuersis Ecclesiis pari confessione à populo conclamatur, *Isid. lib.1. cap.16.* Dicendum est autem, quòd ideò Ecclesia Romana non recitabat, quia (& inquit Berno, se hoc audisse à Romanis) nulla vnquam fuit hæreseos fæce infecta. Nam, Henrico Imperatore instante, Benedictus Papa VIII. hunc Romæ ritum instituit, *ex eodem Bernone, qui aderat, cap.2. de quibusdam ad Missam spect.* Baronius quoque anno 1014. sub Benedicto VIII. cœptum esse Symbolum Constantinopolitanum dici in Missa Romæ, ita vt non anteà, tradit; & dolet, mutatum fuisse Romæ hunc ritum, Romanæ fidei intemeratæ testem.

l *In omnibus Dominicis.*] *VValafrid. Strabo cap.22. ex Concilio Toletano*, quia in Symbolo habetur articulus Resurrectionis Christi, *Innocent. III. lib.2. cap.51.*

m *In tribus Missis.*] De Natali Domini docet *Microl. cap.46.* De Octaua, quia omnes dies infra Octauam pro vna festiuitate computantur, vt tradit *Radulph. Propos.23.* Et quia Octauæ significant resurrectionem mortuorum, quæ continetur in Symbolo, *Innocent. III loco citato.* Sed aduerte, quòd in Octaua S. Stephani dicitur *Credo*, propter Octauam S. Ioannis Apostoli, de quo est eadem Regula cum Apostolis, vt mox dicemus.

n *In Epiphania.*] *Microlog. vbi suprà:* quia Festum Domini, & in ea celebratur præterea Festum Baptismatis, de quo in Symbolo, *Confiteor vnum Baptisma.* quod adnotauit *Innoc. III. loco citato.* vbi & Symboli meminit infra Octauam Epiphaniæ recitandi.

o *In Cœna Domini.*] *Innoc. III. loco cit.* quia, inquit, ad Eucharistiam respicit illud, *Sanctorum Communionem:* quod quamuis non legatur in Symbolo Missæ Constantinopolitano, puto contineri tamen in eo eiusdem verbo, *Vnam Baptisma:* per quod vna est Sanctorum generatio, & per Eucharistiam deinde, quæ lac dicitur *1. Petr.2.* vna lactatio, & nutritio; vel in eo verbo, *vnam sanctam Ecclesiam, Catholicam, & Apostolicam*, vt explicat *Durand. lib.4. c.25.*

p *In Paschate Resurrectionis.*] *Radulph. & Innocent. locis citatis.* & ratio patet, quia de Resurrectione Domini in Symbolo fit commemoratio.

q *In Ascensione Domini.*] Quia Festum Domini, *Micrologus.* & habetur articulus, *Innocentius III.*

r *In Pentecoste.*] *Radulph. suprà:* quia dicitur, *Credo in Spiritum sanctum*, vt ait *Innocentius III.*

ſ *In Festo Corporis Christi.*] Ratione suprà allata de Cœna Domini. Vrbanus IV. instituit.

t *In omnibus Festis B. Mariæ.*] *Microlog. cap.46.* quia de ea in Symbolo, *Innocent. III.* qui tamen mentionem facit Octauæ tantùm Assumptionis beatæ Virginis, non Octauæ Natiuitatis eiusdem.

u *In Festis duodecim Apostolorum.*] De Apostolis *Microl. loco citato*, quia Symboli Auctores: & quia dicitur in Symbolo,

Apostolicam

Apostolicam Ecclesiam; quod habet *Durand. lib.4.cap.25*. Euangelistæ censentur Apostolici viri, & Symbolum in eorum Festis dicebatur, *teste Durando ibidem*.

x *In vtraque Cathedra*, &c.] *Microl. loco citato*. & ratio patet, ex titulo Apostolico, de septem his Festis,

y *In Festis Inuentionis*, &c.] *Microl. ibid.* de his duobus Festis; & de Cruce fit mentio in Symbolo: *Crucifixus etiam pro nobis*.

z *In Transfiguratione Domini.*] *Duran. ibidem tradit.* Festum Christi est. Non ergo renueret *Micrholog. nec Innocentius* III. quorum temporibus hoc Festum desiderabatur.

a *In Festis Angelorum.*] *Innoc.* III. *loco cit.* docet,& ea ratione; quia cùm dicimus, *Creatorem cæli & terræ*, intelligimus Deum Creatorem Angelicæ naturæ & humanæ. In Symbolo Missæ expresse dicitur, *& inuisibilium*, hoc est, Angelorum. A Damaso decretum fuisse Symbolum in Festis Angelorum, scribit *Crassius lib.2. cap.30. in suo Cærimoniali.*

b *Sanctæ Mariæ Magdalenæ.*] Fauet *Innoc.* III. quia in Christi Resurrectione ea fuit Apostolorum Apostola.

c *Quatuor Doctorum.*]Ea ratio esse potest, quia ipsi docuere populos, & explicarunt Symboli mysteria: eo verbo quoque fortasse significantur,*Catholicam Ecclesiam*: argumento simili sumpto à Durando suprà in verbo, *Apostolicam*; pro Apostolis. Et in Festis quidem quatuor Doctorum Latinorum dici testatur *Burchardus*; imò dicitur etiam fuisse decretum à Gregorio XI.& Vrbano VI.in aliis Græcorum, & S.Thomæ, iussit Pius V. sicut & Sixtus V. illud addidit Festo sancti Bonauenturæ.

d *Octauarum S.Ioannis Baptistæ*, &c.] Ita *Innocent.* III. sed ea, inquit,de causa, quia veniunt infra Octauas Apostolorum Petri & Pauli, & Assumptionis beatæ Virginis; vnde & Præfationes dicuntur De Apostolis, & de beata Virgine. Qua ratione dicitur etiam Symbolum in eorum Festis, si occurrant infra Octauas alicuius Patroni loci,seu Tituli Ecclesiæ,licet de Octaua nulla fiat Commemoratio in prædictis Festis.

e *Omnium Sanctorum.*] *Microlog. loco citato*. & ratio est, quia in hoc Festo veneramur B. Virginem, Apostolos, & alios; quibus congruit recitatio Symboli. *Innoc.* putat hoc Festum esse Dedicationis Ecclesiæ Omnium Sanctorum,de qua statim.

f *In Dedicationibus.*] *Microlog. loco citato*. addit & causam *Innocent.* quia in Symbolo dicitur, *Sanctam Ecclesiam*: & valet in quatuor his festiuis casibus Ecclesiarum.

g *Quibus dedicata est Ecclesia.*] Scribit *Durand.lib.4.cap.25*.hoc fuisse in vsu apud quosdam.Neque dicas,hanc Rubricam esse eamdem cum inferiori, de Titulo Ecclesiæ; quia dantur Tituli Ecclesiarum,qui non sunt Sanctorum, sed Sancti Sanctorum,vt Saluatoris, S.Crucis,& huiusmodi.

h *Habetur corpus*, &c.] Symboli recitatio cùm sit nobiliorum Festorum propria, videtur addere solemnitatem Missæ, in qua illud, præter supradictos dies, recitatur; & idcircò extenditur ad præsentem & sequentes casus in Rubrica descriptos. In Translatione verò Sanctorum non dicerem Symbolum, nisi Officium sit Duplex, quod Translationi principalis tantùm Patroni concedere solet sacra Rituum Congregatio.

Quæ verò sit insignis reliquia Sancti, ratione cuius dici queat *Credo* in Missa; eam esse ne dubites, ratione cuius Officium Duplex recitari potest. Gregorius enim XIII.anno 1573. concessit Ecclesiis Hispaniarum, vt possint facere Officium

Duplex de Sancto, cuius habetur caput, brachium, crus, quibus sacra Rituum Congregatio die 8. Aprilis 1628. tanquam insignem reliquiam, addidit eam partem corporis, in qua passus est Martyr, modò sit integra, & non parua. Quòd si corpus habeatur integrum, aut illius magna pars, à fortiori Symbolum in Missa recitari debet. Prædicta verò intellige de Reliquiis approbatis, vt declarauit eadem sacra Congregatio *die 2. Iunij 1617. & prædicta die 8. Aprilis 1628.*

i *Creationis*, &c] Et iure in tribus his casibus; quia Domnus Apostolicus nominatur in Litaniis, caput est Ecclesiæ Catholicæ & Apostolicæ, de qua in Symbolo: & in Collectis pares sunt illæ duæ, pro Ecclesia, & pro Papa; quæ cum alternatiua, ad libitum Sacerdotis præscribuntur.

l *Electionis*, &c.] Si in consecratione Ecclesiarum, quantò magis in consecratione Episcoporum? & pertinent Episcopi ad eum articulum, *Catholicam Ecclesiam.* Audi Ambrosium *in Oratione de Obitu fratres sui*: Aduocauit Satyrus ad se Episcopum; nec vllam veram putauit, nisi veræ fidei gratiam; percunctatúsque ex eo est, vtrumnam cum Episcopis Catholicis, hoc est, cum Romana conueniret Ecclesia. Denique Vicarij sunt Apostolorum, vt dicitur *in Ordine Romano, ex Conc. Nicano cap.4. de Consecratione Episcopi.* In die Consecrationis Episcopi asserit dici Symbolum *Buchardus.*

m *Quæ in Dominicis*.) *Innoc.VII.* decrecreuit, dici *Credo* in Festis S. Ioannis Baptistæ, & S. Laurentij, quando veniunt in Dominicis, *vt in Breu. Veneto 1521. narratur.* & hac eadem ratione dicendum erit etiam Symbolum in Vigiliis Natiuitatis Domini, & Epiphaniæ, & & in Octaua SS. Innocentum, si venerint in Dominica, nimirum ratione Dominicæ, qui casus fuit omissus in Missali.

n *Patroni alicuius loci.*] Patronus & Titularis Ecclesiæ sunt quidem primæ classis, non ideò tamen illis conuenit, vt dicatur *Credo*; quia non dicitur in Festo sancti Ioannis Baptistæ, quod est primæ classis: sed quia, cùm locus fiat celebrior, concurrente populo ad Festum Patroni, seu Tituli Ecclesiæ, æquum est, vt sanctam fidem populus ibidem cum Clero conclamet, & profiteatur. Hinc dicitur *Credo* in Festo sancti Ioannis Baptistæ in propria Ecclesia, ob locum & concursum populi; & ob eumdem concursum dicitur etiam in Missis Votiuis, quæ solemniter celebrantur pro re graui, *de qua vide suprà tit.8. num.4.* Solus autem concursus populi non facit, vt legitimè dicatur *Credo*, ex Rubricis: alioquin in Ecclesiis ruralibus in omnibus Festis diceretur *Credo.*

In Vigiliis autem quæ veniunt infra Octauas, & habent Symbolum, non tamen dicitur Symbolum, sicuti neque Hymnus Angelicus; quod habetur in Missali, ex simili Rubrica, in Missa Litaniarum maiorum in Festo sancti Marci; eadem enim est ratio in his Feriis maioribus: imò à fortiori, si non in Rogationibus, ergo nec in Vigiliis, quibus illæ præstant.

De Offertorio, Secretis, Præfationibus, & Canone. XII.

1 *POst Symbolum, vel si non sit dicendum, post Euangelium,* [o] *dicitur Dominus vobiscum,* [p] *Oremus,* [q] *deinde Offertorium: posteà fit oblatio cum Orationibus, vt in Ordine Missæ. Qua oblatione facta, dicuntur* [r] *Orationes secretæ,*

secretæ, [s] *secundùm numerum Orationum quæ clara voce in principio dictæ sunt: sed ante primam Orationem* [t] *non dicitur Dominus vobiscum, nec aliquid aliud, sed dicto, Suscipiat Dominus Sacrificium, absolutè dicuntur.* [v] *neque etiam ante secundam Orationem dicitur Oremus.* [x] *Terminatur autem prima & vltima Oratio, vt dictum est suprà in Rubrica de Orationibus: & secretò dicuntur vsque ad illa verba in conclusione,* [y] *Per omnia sæcula sæculorum, quæ clara voce proferuntur, & incipitur Præfatio.*

o *Dicitur Dominus vobiscum.*] *Ordo Roman.* & introitum demonstrat ad aliud Officium, dum salutat Sacerdos operarios suos, *Amalar. lib.3. cap.19.* inuitaturus quoque ad Orationem monet, nisi Dominus sit nobiscum, non posse nos orare, *Innocentius III. lib.2. cap.53.*

p *Oremus.*] *Ordo item Rom.* quo docemur, vt stabiles simus in fide, quam professi sumus in Symbolo, *Steph. Eduen. de Sacram. Altar. cap.12.* vel precamur, vt voluntarium Sacrificium acceptabile sit Domino, nec despiciatur cum sacrificio Cain, *Amalar. loco citato.*

q *Deinde Offertorium.*] *Ordo Romanus, & in Antiphon. sancti Gregorij*, nomen hoc habetur. Porrò Offertorium, *auctore Isidoro lib.6. Etymol. cap.19.* quasi ob fertum. fertum enim dicitur oblatio, quæ in Altari offertur. Fertum, siue feretum, *ait Festus*; genus libi dictum, quod crebriùs ad Sacra ferebatur. Vel dicitur Offertorium, ab offerendo, quia tunc oblationes fiunt, *Innocent. III. lib.2. cap.53.* vel est offerentium Canticum, *Gemm. animæ lib.1. cap.97.* Offerendam vocat etiam *Amalar. lib.3. cap.36.*

Quis auctor? Cælestinus, *ex Demochare Tom.4. cap.15.* Eutychianus, *ex Petro ab Opmeer de Offic. Missæ*, sanctus Gregorius, *ex Gemma an. lib.1. cap.88.* inclinauerat prior in hanc sententiam *VValafrid. Strabo c.22.* Ordo sanè conueniens, *inquit Innoc. suprà*: nam sequitur prædicationem Euangelij, fides in corde, laus in Offertorio, fructus in Sacrificio. Addit *Alcuin. cap. de Celebr. Missæ*, ad imitationem populi Israël hoc fieri, qui oblationes & vota cum laude Deo offerre consueuerat.

r *Orationes secretæ.*] Quia secretò dicuntur, *Amalar. lib.3. cap.20.* Ordo Romanus eas hoc nomine vocat.

s *Secundùm numerum Orationum.*] Habet *Radulph. Prop.13. & ante eum Beleth. cap.43.*

t *Non dicitur Dominus, &c.*] Iam enim dixit Sacerdos, *Dominus vobiscum, & Oremus*, ante Offertorium, quæ salutatio & inuitatio antiquitus erat ordinata ad Orationem secretam; & ante illam ab Offertorio nulla prorsus interponebatur Oratio, vt notat *Microl. cap.11.* secundùm vsum Romanum. Orationes enim, quæ nunc dicuntur in oblatione, habent originem à Gallicana Ecclesia, vt dicemus *tit.7. part.2. Rubricarum generalium*, vbi de ipsa oblatione.

u *Neque dicitur Oremus.*] *Burch.* tum quia dictum est ante Offertorium; tum quia eius vice proximè antè dicitur, *Orate fratres*; tum quia (& hæc est magis propria ratio) Orationes secretò dicendæ sunt. Quis dicat ergo *Oremus*? an alta voce? inconcinna interruptio: an submissa voce? quos inuitamus non audientes; omittimus igitur conuenientiùs.

x *Terminatur autem prima, &c.*] *Burchard.* iisdem de causis quibus suprà *de Commemorationibus, tit.7. n.7. & de Oratione, tit.9.*

y *Per omnia sæcula sæculorum.*] Non est hoc initium Præfationis, si propriè loquamur, sed finis Orationum. vult *Innoc. III. lib. 2. cap. 16.* esse finem Orationum, & est principium Præfationis, vt ostendatur, ait, Christus lapis angularis, qui fecit vtraque vnum, propéque passionem Iudæos continens, & Gentiles, qui per Philippum adierunt Iesum, *Ioan. 12.* sed de nomine videtur quæstio.

2 [z] *Præfationes autem dicuntur vt in Ordine Missæ annotatum est: &* [a] *quæ in Quadragesima, Tempore Passionis,* [b] *& Paschali, & infra Octauas propriæ assignantur, dicuntur etiam* [c] *in Dominicis & Festis quæ illis temporibus celebrantur: nisi illa Festa propriam Præfationem habeant.*

z *Præfationes.*] Hoc est, Prælocutiones ante Canonem, *Alcuin. de Celebrat. Miss.* Originem habent ab Ecclesiæ primordiis, *ex Clem. lib. 8. Const. Apost. cap. 16.* Dionysium auctorem facit *Honor. in Gemma lib. 1. c. 89.* & Leonem Papam, *ibid.* Præfationis communis auctorem Gelasium dicit *Alcuin. loco citato.* aut cantari iussit, *vt ait Gemma,* aut fortè limauit: quæ tamen habetur in Liturgia S. Petri Græca.

Nouem Præfationes enumerat vt antiquas, & approbat Pelagius Papa II. *Epist. 4.* nimirum, Paschalem, de Ascensione Domini, de Pentecoste, & de Natali Domini (quæ dicitur etiam in Missa de Sacramento Altaris, *ex Radulph. loc. cit.*) de Epiphania, de Apostolis, de Sancta Trinitate, de Cruce, de Ieiunio Quadragesimali, *Sigeber. de Pelagio ad annum Dom. 581. & can. Inuenimus. de Consecr. Dist. 1.* & hoc fortasse ordine compositæ fuerunt. nam ordine temporis positæ sunt in Missali, quo eas cantari contingit. His, *teste Radulph. ibid.* addidit decimam de beata Virgine Maria Vrbanus II. *in Concilio Placentiæ celebrato anno 1095. ex Baron. vel ex Bellarm. lib. 2. de Miss. c. 17. anno 1080. & habetur can. Sanctorum §. final. Dist. 70.* Angeli verò omnes in Præfatione nominantur implicitè in verbo *Virtutes, ex Alcuin. loco citato:* quia Dominus Virtutum, id est Angelorum, ipse est Rex gloriæ, *Psal. 23.* ideóque nominantur paulò ante consecrationem, quia creduntur Sacrificio adesse, *Microl. cap. 11.*

Sursum corda, de Ieremia sumptum est. Legit *Clem. Const. lib. 8. cap. 16. Sursum mentem.* ex quo datur intelligi, *corda* esse casus accusatiui. *Gratias agamus,* de Apostolo, *Radul. loco citato. Beata Seraphim,* Alcuinus legit *Seraphin,* & vult esse plurale generis neutrius, Seraphim autem esse generis masculini; illud ab Hebræis, hoc à Græcis deriuare. Sed fallitur; quia in Liturgia S. Petri legitur *Seraphim* per m, generis neutrius. Miror Caroli Magni magistrum hæc minutiora persequi; sed minima Dei maxima sunt, & maximè obseruanda. Pleniorem Præfationis declarationem lege *apud Durand. lib. 2. c. 31.*

Concluditur Præfatio Hymno trisagio, seu Angelico, quem Victorialem *Liturgia S. Petri,* Triumphalem *SS. Iacobus & Marcus in Liturgiis,* Cherubicum *S. Germanus in Theoria, Alcuinus* Primæuum, vocant. Et quamuis vulgò huius Hymni, *Sanctus, Sanctus, Sanctus,* &c. feratur auctor sanctus Sixtus, hic quidem Decreto firmauit, vt, Sacerdote incipiente, populus prosequeretur; sed anteà erat in vsu in Liturgiis prædictis. & meminit *Clemens lib. 8. Constitut. c. 16.* desumptus autem est partim ab *Isaia 6.* partim ab *Euangelio Matth. 21.* in quo Trinitas adoratur in vnitate; & benedicitur Incarnatio Verbi, quod venit in nomine Domini.

mini. Addidit sanctus Ignatius illud, *Benedictus qui venit*, &c. si credimus *Remigio Antisiodorensi in expositione Missæ.* Bis dicitur *Hosanna*, id est, Salua quæso, ab antiquis temporibus, *Ordo Romanus.* semel Angelorum nomine, semel nostro; quia Hymnus hic partim ab Angelis, partim ab hominibus concinitur, vt per Christum immolatum genus humanum sociatum fuisse Angelis fateamur, *Gemma c.42. lib.1.* Concilium autem Vasense *can.6.* statuit, vt diceretur in omnibus Missis, etiam Defunctorum.

a *Quæ in Quadragesima.*] Etiam in Feriis Præfationem Dominicæ dici, scribit *Microl. cap.50.*

b *Et Paschali.*] Eandem recitari Præfationem vsque ad Ascensionem, tradit *Microl. cap.55.*

c *In Dominicis & Festis*, &c.] Generale est Præfationum, vt eorum temporibus & diebus in omni Missa continuentur, vbi propriæ non habentur, *Radulph. Propos. 23.* per quod patet ratio sequentium Rubricarum *n.3.* & 4. Excipe Festũ sancti Ioannis Euangelistæ, cui datur Præfatio de Natiuitate ex antiquo vsu Capellæ Papalis, licet habeat Præfationem propriam; & item diem Octauam sancti Stephani, quæ est infra Octauam sancti Ioannis, in qua dicitur Præfatio de Natiuitate, in gratiã eiusdem Natiuitatis.

Excipe quoque Missam de Feria priuilegiata, vt Latinariarum Maiorum in Festo S. Marci, ex Rubrica propria; & Missam Feriæ quartæ Temporum occurrentem in Octaua Natiuitatis beatæ Virginis, in quibus dicitur Præfatio communis. Ita sacra Rituum Cõgregatio die 12. Decembris 1626. & à simili Missam Vigiliæ S. Ioannis, seu Apostolorum infra Octauam Corporis Christi, seu in die Octaua: & ratio est, quia prædictæ Missæ sunt Feriales; in quibus dissonaret cãtus solemnis Præfationis, puta, de Corpore Christi (Ferialis cantus non habetur eiusdem in Missali) & ideò, sicut in Missa solemni Præfatio communis non potest non cantari: ita etiam in Missa priuata de Vigilia communis Præfatio recitari debet. Præterea congruit communicatio Præfationum festiuarum aliis Festis, & Votiuis (quæ aliqualem habent rationem Festi) non autem Feriis, & Vigiliis: vnde de iis *in sequentib. num.3. &* 4. regula datur: de his nihil in Rubricis: nihil, inquam, vt non dicas esse casum omissum.

3 *Si infra Octauam alicuius Festi, quod habet Præfationem propriam, occurrat Festum ex maioribus non habens propriam præfationem, dicitur præfatio de Octaua, quamuis de ea nulla fiat commemoratio in Missa.*

4 *In Missis Votiuis dicitur etiam Præfatio propria, si propriam habeant: si verò non habuerint, dicitur Præfatio de Tempore, vel Octaua, infra quam contigerit huiusmodi Missas celebrari: alioquin præfatio communis. Et quando aliqua Missa Votiua pro causa publica solemniter celebratur, dicitur* d *in cantu solemni, vt in Duplicibus. In Missis Defunctorum quocumque tempore semper dicitur Præfatio Communis.*

d *In cantu solemni.*] Qui nimirum assignatur Festis Spiritus S. Trinitatis, sanctæ Crucis, sanctæ Mariæ, &c. demptis verbis quæ non congruunt Votiuæ Missæ, vt in Præfatione solemni de Spiritu S. omittenda sunt ea verba in cantu, *hodierna die*, quæ conueniunt tantùm Festo Pentecostes, non Votiuæ Missæ.

Monendum hoc loco, Votiuas Missas infra Octauam Natiuitatis Domini non habere

habere aliam Præfationem, quàm de Natiuitate, sicut & Festū S. Ioannis, argumēto à fortiori: & item, quòd Præfatio de tēpore, & de die, idem sonat in hac Rubrica.

5 *Post Præfationem incipitur* [e] *Canon Missæ secretò; in quo seruentur omnia vt in Ordine Missæ, vbi verò* [f] *infra actionem,* [g] *Communicantes, & Hanc igitur, vel alia, variari contingit, suo loco in propriis Missis adnotatur.*

e *Canon.*] Id est Regula. Canon vox vsurpata à sancto Gregorio *lib.* 11. *Epist.* 16. qui & Precem nominauit *lib.* 7. *Epist.* 63. Regulam vocat Ecclesiasticam *Ambr. in Epist. ad Timoth. cap.* 2. Legitimum, *Optatus Mileuit. lib.* 2. *contra Parmen.* Secretum, *Basilius de Spiritu sancto, c.* 27. Ordinem precum, *Isidor.* 1. *de Diuinis Officiis cap.* 15. & à *Dionys. loco citato* dicitur Actio, quia *ex VValafr. c.* 22. in ea actione est legitimus Ordo, & Regula fixa & stabilis ad Sacramenta conficienda. Auctor illius nescitur, antiquior est Ordine Romano, in quo habetur Canon, vti iam vsitatus; & in Liturgia sancti Petri totus habetur, sed partim auctus, saltem Sanctorum nominibus, post mortem Petri. Antiquior est omni memoria, *inquit Bellarmin. mox citato loco.* & quia nulla ibidem fit mentio Confessorum, probat idem *lib.* 2. *de Missa cap.* 20. fuisse finitum totum ante Concilium Maguntiacum, in quo Festa Confessorum habentur. Putat *Innoc. III. lib.* 3. *c.* 10. finitum ante S. Siluestrum. Tamen vltimus, qui addidit Canoni, fuit S. Gregorius, vt dicemus: à quo, *loco citato*, dicitur fuisse à Scholastico compositus, quem putant esse Gelasium doctrina clarissimum, *Innoc. III. lib.* 3. *c.* 10. & *Honor. in Gemma an. lib.* 1. *cap.* 90. De Musæo Massiliensi dubitat *Pamelius in Liturgiis*, qui Scholastico sermone scripsit librum Sacramentorum circa annum 490. Vel de Victoriano Voconio Mauritaniæ Episcopo, qui composuit Sacramētorum volumen, & vixit inter tempora SS. Hieronymi, & Gregorij Papæ. Sed sicuti verè compositus fuit à pluribus, ex Domini verbis; ex Apostolorum traditionibus, & sanctorum Pontificum institutionibus, iuxta Concilium Tridentinum *Sessione* 22. *cap.* 4. ita pars eiusdem antiquior est altera, vt patebit ex auctoribus singularum partium, de quibus *in II. Parte Rubricarum generalium titulo VIII. & seq.* agens commodiùs.

f *Infra actionem.*] Hoc est Canonem, ob rationem suprà allatam.

g *Communicantes*, &c.] Varietas hæc habetur in libro Sacramentorum S. Gregorij. *Microl. c.* 12. hæc habet: In summis Festiuitatibus quædam Canoni in illo loco, vbi dicitur, *Communicantes*, vel, *Hanc igitur oblationem*, interponimus; quæ tamen ex antiquioribus & emendatioribus Sacramentariis interponenda esse didicimus; videlicet in Natiuitate Domini, in Epiphania, in Cœna, in Pascha, in Ascensione, in Pentecoste, quæ sanè cum nostris Missalibus concordant. Dantur autem casus, quòd separari debeat *Communicantes* à sua Præfatione; nam infra Octauam Ascensionis, si occurrat Festum sanctorum Philippi & Iacobi, *Præfatio* erit de Apostolis, *Communicantes* de Ascensione, licet in Missa nulla fiat commemoratio; idémque accidere potest in Inuentione S. Crucis, & in Missis solemnibus Votiuis, quæ dicuntur infra eandem Octauam, & habent Præfationem propriam.

Ratio verò est, quia *Communicantes* habet infra illam Octauam quasi rationem de tempore; sicut haberet etiam Præfatio de Octaua in prædictis Festis, si

si propriam Præfationem non haberent, vt dicitur in titulo hoc eodem n.3. & 4. Et licet nulla fiat Commemoratio de Octaua, dicitur tamen *Communicantes*, sicut in Officio dicitur ad Primam, & in fine Hymnorum in prædictis Festis,

Qui victor in cælum redis.

Neque enim ideò vnitur *Communicantes* Præfationi, vt simul vel dicantur, vel omittantur; sed vt faciliùs vtrumque reperias. Atque ita decreuit tandem sacra Rituum Congregatio die 28. Aug 1627.

De Communione, Orationibus post Communionem, Ite missa est, vel, Benedicamus Domino, de Benedictione, & Euangelio S. Ioannis. XIII.

1 *Expleto Canone, & aliis omnibus vsque ad Communionem, ea peracta dicitur* [h] *Communio, &* [i] *Orationes post Communionem, eodem modo & ordine vt in principio Missæ: & repetito Dominus vobiscum, dicitur,* [l] *Ite missa est, vel, Benedicamus Domino, pro temporis ratione. Ite missa est, dicitur* [m] *quandocumque dictum est, Gloria in excelsis. Cùm non dicitur, eius loco dicitur, Benedicamus Domino Respondetur,* [n] *Deo gratias. In Missis Defunctorum dicitur,* [o] *Requiescant in pace. Respondetur, Amen.*

h *Communio.*] De hac *Ordo Romanus, & Antiphonar. Gregor.* & cantabatur, dum populus communicabatur. tradit *Ruper. lib.2. cap.18* solitam dici post cibum salutarem, in gratiarum actionem. Cælestino *Demochares Tom.4. capite 15.* Gregorio tribuunt auctori *Gemm. lib.1. cap.90. & Hugo Victor. de Eccles. Offic. lib.2. c 11.* Deducit hunc ritum S. *Thom. 3. par. quæst.83. art.4.* ab Hymno dicto à Christo & Apostolis post cœnam. Nunc cantari debet post *Agnus Dei* immediatè; nisi fiat populi Communio, ad quam ea cantatur.

i *Orationes post communionem.*] Idem docet *Microl.c.19.* quas Orationes Collectas etiam vocat *Ordo Romanus*. Ad complendum, titulus earum est *in Sacrament. Gregoriano.* Benedictiones appellat *VValafr. loc. cit.* quæ pro communicatis dicebantur; neque alia tunc in fine benedictio dabatur populo, *Microl.c.21.*

l *Ite missa est*, &c.] A Leone institutum fuisse scribit *Radulph. Prop. vlt.* quod tamen habetur *in Liturgia sancti Petri*, & expressiùs *in constit. Apost. lib.8. cap.23.* & quidem in Festis, concurrente populo, dimittitur ille solemniter, nisi tristitia temporis insinuanda sit, vt in Dominicis Quadragesimæ, & eiusmodi in ferialibus autem, vbi deuotiorum est accessus ad Missam, ij sunt potiùs detinendi in diuinis benedictionibus, *Microl.c.46.* sed Clemens vtitur iis verbis, *Ite in pace.* A Christo deducit hunc ritum *Vualdensis Tom. 3. tit.4. c.44. n.7.* qui in fine cœnæ dixit: *Surgite, eamus hinc.*

m *Quandocumque dictum est, Gloria.*] Docet *Microl. cap. 19. & 46.* solemnis autem est dimissio, ait *Rupert. lib.2. cap. 20.* & gaudium sonat commune Hymno Angelico, & Cantico, *Te Deum*; vnde se inuicem consequuntur, sicut cantus Angelorum & iter Pastorum ad Christum, *Duran. lib.7. c.1.*

n *Deo gratias.*] Hoc loco vsurpari innuit *Dion. cap.3. Eccl. Hierarch. iis verbis*: In gratiarum actionem sacram desinit, cum omni Ecclesiæ sacra plenitudine. *August.* etiam *Epist.59. ad Paulinum*: Partici-

cipato tanto Sacramento gratiarum actio cuncta concludit. quod *Amalar. lib.* 3. c. 34. de hoc ritu declarat.

o *Requiescant in pace.*] Explicat *Duran. lib.* 4. *cap.* 47. vt requies concedatur, quam eis optamus. Sed anteà meminit huius ritus *Steph. Eduens. de Sacr. Alt. cap.* 18.

Dicitur autem hoc loco semper in plurali numero, licet pro vno dicatur Missa.

2 *Dicto* [p] *Placeat, datur* [q] *Benedictio, quæ à Celebrante semper datur in Missa, præterquam in Missis Defunctorum. Deinde legitur* [r] *Euangelium S. Ioannis, In principio, præmisso Dominus vobiscum, & Initium, vt moris est: quod Euangelium numquam prætermittitur in Missa, nisi quando fit de Festo in aliqua Dominica, vel Feria quæ habet Euangelium proprium: quod legitur eius loco. Excipitur Dominica quarta Aduentus, cuius Euangelium non legitur in fine Missæ, quando in ea occurrit Vigilia Natiuitatis Domini, quia nec in Officio lectum est.* [s] *In tertia Missa de die Natiuitatis Domini legitur in fine Euangelium de Epiphania, Cùm natus esset Iesus. Et in Dominica Palmarum in Missis priuatis legitur Euangelium quod ponitur in benedictione Palmarum, quod etiam lectum est in Officio. In Vigiliis quæ occurrunt in Quadragesima, vel Quatuor Temporibus, non legitur* [t] *Euangelium Vigiliæ in fine Missæ. Et similiter* [v] *in Missis Votiuis numquam legitur in fine aliud Euangelium nisi S. Ioannis.*

p *Placeat.*] Huius meminit *Micrologus. cap.* 21. quamquam post datam benedictionem.

q *Benedictio.*] De hac à Sacerdote hoc loco danda indicium est *in Liturgia S. Petri, & in lib.* 8. *Const. Apost. cap.* 23. expresse de ea scribit *Hier. ad Rusti. Narbon. Episc.* cuius verba de benedictione hac explicat *Microl. cap.* 21. qui & addit causam; vt, qui non communicatus discedit, saltem benedictus à Sacerdote recedat. habetur etiam *de Cons Dist.* 1. *Cùm ad celebrandum. ex Conc. Aurelian.* 1. *cap.* 28. & *Agathen. cap.* 47. *ead. Dist. Missas.*

r *Euangelium sancti Ioannis.*] In Liturgia S. Petri habentur hæc verba in fine, *Deinde plenitudo legis, & Prophetarum,* legebatur ergo aliquid. Et Lindanus citat Liturgiam S. Simeonis Syracusani ante annum 800. in cuius fine Lectio iubebatur. Apud quosdam Lectio Euangelij S. Ioannis fuit in vsu, *ex Durand. lib.* 4. *cap.* 24. & *ex c. Quidam. de Celebrat. Missarum in Conc. Salegunst. tit. de Suffrag. c.* 22. Additum ergo denuò est, quoad omnes, & *Burchard. habet*: vt diuinitatis & humanitatis Christi quasi circulari sigillo facto, vt opinor, toti Sacrificio extremam manum imponamus, & vt tanti beneficij iugiter recordemur, ait *Suarez p.* 3. *disp.* 83. *sect.* 1. Eius loco legitur Euangelium, quod in Officio lectum est pro nona Lectione, vt Missa concordet cum Officio; & nullum Euangelium in Missali positum prætermittatur, quin aliquo modo publicetur populo in Missa, saltem per modum commemorationis in fine Missæ. Item, si quis fortasse primum Euangelium non audierit, in fine saltem Missæ audire poterit alterum, *ait Suar. loc. cit.* Ex his autem ratio patet Rubricarum sequentium de Dominica quarta Aduentus, cuius Euangelium non modò non lectum est in Officio

ficio Vigiliæ Natiuitatis Domini, sed & sufficienter lectum est pridie in Missa Sabbati Quatuor Temporum.

f *In tertia Missa Natiuitatis Domini.*] Ne in eadem Missa legatur bis idem Euangelium, legitur illud Epiphaniæ; quod & conuenit Natiuitati Christi, & in fine occasionem præbet adorandi cum genuflexione, vti ad ea verba, *Et verbum caro factum est*; quando nimirum dicitur, *Et procidentes adorauerunt eum.*

t *Euangelium Vigiliæ.*] Quia nec in Officio lectum est, ideò neque legitur in fine Missæ.

u *In Missis Votiuis.*] Quia Votiuæ discordant ab Officio, cuius Euangelium vel nobiliori loco in Missa legendum est, vel omittendum; idcircò semper in iis legitur Euangelium S. Ioannis.

Dicitur etiam Euangelium S. Ioannis in fine Missæ de Festo, in qua nulla fit commemoratio Feriæ priuilegiatæ, *vt in tit. 7. n. 2.* quando scilicet dicuntur duæ Missæ, de Festo, & de Feria, sine vtrorumque commemoratione.

De ordinanda Missa ex supradictis Rubricis. XIV.

Supradictis Rubricis cognitis, si quis velit ordinare Missam diei, recurrat ad Ordinarium Missarum de Tempore, vel de Sanctis, secundùm qualitatem Officij. Si proprium non habeat, recurrat ad Commune Sanctorum. Si de Feria agendum sit, & propria Missa non fuerit de Feria, dicatur Missa præcedentis Dominicæ, omissis Gloria in excelsis, & Symbolo: præterquam Tempore Paschali, in quo semper dicitur Gloria in excelsis, vt suprà, excepta Missa Rogationum: & in Aduentu x *prætermittitur Alleluia post Graduale, cum suo Versu. Si dicenda sit Missa Votiua, requiratur post Commune Sanctorum suo loco. Si plures Orationes dicendæ sint, requirantur post Missas Votiuas, suo loco de singulis rebus singulæ. Si pro Defunctis dicenda sit Missa, habetur post Missas Votiuas, cum Collectis diuersis, circa finem Missalis. Ordo totius Missæ, cum Præfationibus, Canone, & aliis dicendis, habetur suo loco, cum Proprio Missarum de Tempore.*

EX his colligitur, ordo Missalis quàm optimè institutus sit; in quo primùm habentur Missæ de Tempore, ab Aduentu ad Pascha, à Paschate ad Aduentum: & hæ sunt Missæ, vt ita dicam, de Vita Christi per annum distributæ. Deinde Missæ de Sanctis, ab Aduentu item ad Aduentum, siue finem Nouembris: & hæ sunt Propriæ. Tum communes de iisdem. Quarto loco Votiuæ, & pro variis necessitatibus. Postremo loco pro Defunctis, qui extremum in pace clauserunt diem. Canon verò medium Missalis occupat locum cum Ordine Missæ, qui communis est omnibus Missis.

x *Prætermittitur Alleluia.*] Feriæ Aduentus sunt quasi Vigiliæ summæ Festiuitatis Natalis Domini; & in iisdem erat ieiunium, *vt dicemus tit. seq.* ad mœrorem repræsentandum sanctorum Patrum expectantium Messiam. Quare sicut in Vigiliis, & aliis ieiuniorum diebus, *ex Alcuin. de Diu. Offic. cap. de Parasceue*, omittimus festiuissimum Alleluiaticum melos, ita & in Feriis Aduentus. Repete ea quæ diximus *suprà tit. 10. num. 4.*

Accidit aliquando obstinatè peti ab aliquibus Missam celebrari de Sancto in-fra eiusdem Octauam, sed in die, in quo fit Officium de alio Sancto Semiduplici cum commemoratione Octauæ; puta, exigunt Missam de S. Ioanne Baptista in festo S. Leonis II. seu Missam S. Antonij Pataui-ni infra eiusdem Octauam, & sæpè infrà Octauam Corporis Christi; seu Missam de B. Virgine in Festo S. Nicolai Tolentinatis, & similes Missas: quo ritu hæ Missæ celebrabuntur? neque enim à Rubricis Votiuæ Missæ prohibentur dici infra præfatas Octauas, neque in Festis prædictis Semiduplicibus: at neque meræ Votiuæ eæ videntur esse, ratione propriæ Octauæ, infra quam eæ petuntur dici. Multis autem hac de re à me quærentibus respondi, saluo meliori iudicio, & S. Rituum Congregationis arbitrio, Festiuas eas non esse, quia Horis Canonicis non correspondent: & Votiuas esse ex hoc potissimùm capite, quia non correspondent Officio, quæ est Votiuarum nota, *in tit. seq. 15. n. 5.* tum quia supponimus, infra Octauas proprias eas occurrere, transacto Festo. Et licet Octaua tota reputetur vnus & idem dies Festus, vnde & Missa Festi repetitur per totam Octauam, tamen id locum habet, quando perseuerat Officium de Octaua simul cum Missa, secùs, si discordat Missa ab Officio. Posito igitur, quòd eæ sint Votiuæ potiùs quàm Festiuæ, ritum Votiuarum in iis obseruarem si obstinatè exigantur, aut si negari non possint sine petentis offensione.

De Hora celebrandi Missam. XV.

1 *Missa priuata saltem post Matutinum & Laudes, quacumque hora*[y] *ab aurora vsque ad meridiem dici potest.*

y *Ab aurora vsque ad meridiem.*] Nempe in luce, quia ex S. *Thoma 3. part. q. 83. art. 2 ad 4.* Christus ait, Me oportet operari, donec dies est, *Ioan. 9.* addit *Suar. disp. 80. sect. 4.* nec ante auroram regulariter ad opus publicum conueniri, nec post meridiem ieiunium protrahi: vbi etiam concedit horam cum dimidia ante ortum Solis, ex causa. Tertiam partem horæ ante auroram, vel post meridiem, esse notabilem partem, & sufficientem ad lethale peccatum, docet *Azor. lib. 10. cap. 25. q. 6.* minor quàm tertia pars horæ excusat à lethali, *ex Soto 4. Dist. 14. q. 2. art. 2.* concedit *Nauar. in Man. c. 25. n. 85. & alibi,* celebrari posse ex causa rationabili post meridiem; contra quem cum communi opinione scripsit *Francol. Tractat. de Tempore Hor. Canonic. 1. par. c. 41.* iusta verò causa esse potest, post Missam solemnem tardiùs cantatam in Festis, vel post concionem longiorem, addit *Suar.* vt fiat de licentia Episcopi, si commodè haberi potest.

Priuilegiati, vt hora ante vel post celebrare queant, poterunt hora ante, vel post statam horam à Summistis regulariter concessam, celebrare; aliàs non esset priuilegium.

Variis igitur horis celebrari priuatim potest, quia fit in Missa memoria Passionis, quæ accidit manè; Mortis, quæ hora nona; Resurrectionis, quæ item manè; & Ascensionis, quæ hora tertia vel sexta contigisse creditur, *Durandus lib. 4. cap. 1.*

2 *Missa autem Conuentualis, & Solemnis, sequenti ordine dici debet In Festis Duplicibus & Semiduplicibus, in Dominicis, & infra octauas, dicta*[z] *in Choro*

[a] *Hora Tertia. In festis Simplicibus & Feriis per annum*, [b] *dicta Sexta. In Aduentu, Quadragesima, Quatuor Temporibus, etiam infra Octauam Pentecostes, & Vigiliis quæ ieiunantur, quamuis sint dies solemnes, Missa de Tempore debet cantari* [c] *post Nonam.*

Missa solemnis semper dicitur post aliquam Horam, etiam in nocte Natiuitatis Domini, vt Horæ Canonicæ sint quasi quædam ad Missam præparatio, *Francol.* 1. *p.c.*38.& post varias Horas, vt maiori præparatione, minoríve, pro Missarum varietate, seu dierum, fiat Missa.

Hoc loco notandum est, quòd Missa Parochialis sine cantu est priuata, non Conuentualis, de qua in his Rubricis, licet ad eam conueniat populus, seu loci Clerus. quo posito, multa facilè definire poteris circa Rubricas Missalis.

z *In Choro.*] Presbyterium dicitur *in Epist. SS. Cornelij & Cypr.* Sanctuarium Altaris, *in Concil. Braccaren.I. n.*31. Sancta Sanctorum, *in Turon.II. c.*4. Chorus, *in Tolet.IV. n.*17. hoc est, consensio, cantantium, *ex August.in Psal.*149. vnde & Corona dicitur *ab Isid. lib.*1.*de Offic.c.*3. quia in modum coronæ, ait *Amal. lib.*3. *c.*3. A chorea deducit *Gemma lib.*1. *c.*139. Græca vox significat lætitiam, *in Platone* 2. *de Leg.*

a *Hora Tertia.*]Non ante Horam Tertiam cantari Missam iussit Thelesphorus, *ex Amal, lib.*3.*c.*42. *de Cons. Dist.*1.*Nocte.& ibid.c. Et hoc.*& de solemni intellexit *Duran. loc. cit.* S. Cassius Narniensis Episcopus hac eadem Hora celebrare consueuit, laudatúsque de cælo fuit, *apud S.Gregor.in Dialogis.*in Festis autem Hora Tertia obseruatur, ea fortasse ratione, *inquit Amalar.* quia ea hora Christus ascendit in Crucem; apud Marc. *cap.*15. hoc est, linguis Iudæorum clamantium, Crucifige; vel, *ex Microl. cap.*58. quia inter reliquas passionis Christi horas, tertia Resurrectioni Domini; siue Natiuitati eiusdem propinquior esse videtur; vel, *ex Radulph.Prop.vlt.* quia ea hora missus fuit Spiritus sanctus; vel, *ex Conc. Aurelian. III. c.*11. vt faciliùs redire possint ad Vespertina Officia in Festis Sacerdotes præsertim, quibus eos non decet deesse; vel, *ex August. apud Burchard.lib.*2. *c.*54. vt populus ante cibum conueniat, Missam & Concionem auditurus. Hinc *ex Collec. Martini Braccar.cap.*66.*& habetur can.fin. Dist.*44. Tertia Hora dicitur Sacra, quia sacris Missarum solemniis dicata: ab Italis Aurea, *ex Alph. de Torres* 3. *par. c.*4. *n.*14.

Si propter terræ frigiditatem populus veniat tardiùs ad Ecclesiam pro Missa solemni, præstat differri tempus recitandi Horam tertiam, quàm cantare Missam de Festo, seu Dominica post Sextam. ita censuit sacra Rituum Congregatio, *referente Alcocer in suo Cærimoniali.*

b *Dicta Sexta.*] In profestis (cuiusmodi sunt Festa Simplicia, & Feriæ) post Sextam, *Gemma anim.lib.*1.*cap.*113.quia, inquit, ea Christus manibus Gentilium crucifixus est, *Ioannis* 19. & quia in profestis neque lætitia, neque luctus, sed quid medium videtur habere locum; lætitia in Festis Horam tertiam requirit, luctus Nonam, *Francol.*1.*par.de Temp.Hor. Can. c.*29. *n.*3.

c *Post Nonam.*] In ieiuniis ita instituisse Pelagium, scribit *Duran. loco suprà cit.& in c. Solent. Dist.*1. *de Consecr.* hoc idem iubetur. Horæ Nonæ meminit in Quadragesima *Amb.Serm.*8.*in Psal.*118. *& Amal.lib.*1.*c.*7.quia in ea, *Amal. ait lib.* 3.*c.*42.expirauit Dominus; & quia ad Vesperam ieiunabatur, *Microl.c.*49.

Item in Aduentu: quia Aduentus ferè æquiparatur Quadragesimæ, *Hugo Vict. lib. 3. de Spec. Miss. c. 4. & 9.* In Aduentu ieiunium erat, *Durand. lib. 6. c. 1. de Aduentu.* & de Romanis testatur *Radulph. Prop. 16.* imò & vniuersale ieiunium illud vocat *Raban. de instit. Cler. lib. 2. cap. 22.* quod à sancto Perpetuo Turonensi Episcopo institutum fuit, *ex Gregor. Turonen. lib Hist. 10. cap. 31.* & *Conc. Matiscon. can. 6.* sanciuit in Feriis II. IV. & VI saltem obseruandum esse, cùm quotidianum præcepisset Turonense II. *can. 13.*

3 *Missa auem Defunctorum dici debet* [d] *post primam diei: vbi verò dicuntur eorum Vigiliæ manè post Matutinum diei, dictis huiusmodi Vigiliis cum Laudibus, immediate dici potest Missa pro Defunctis. Sed in die Commemorationis omnium fidelium Defunctorum Missa Conuentualis dicitur post Nonam, quia eo die est principalis. In die etiam Depositionis Defuncti, vel Tertio, Septimo, Trigesimo, aut Anniuersario solemni, in quo sit concursus populi, poterit similiter dici vltimo loco post Nonam.*

d *Post primam diei.*] Properandum enim est in suffragiis Defunctorum: at in diebus aliis, de quibus in hoc numero, rectè post Nonam; tum quia discordat ab Officio; tum quia Hora Nona & ipse Christus emisit spiritum; tum quia Hora Nona mœroris est, vt in die ieiunij.

4 *Excipiantur ab hoc ordine dicendi Missam Conuentualem, Missæ* [e] *in Natiuitate Domini, quarum prima dicitur post mediam noctem, finito Te Deum laudamus in Matutino, secunda in aurora, dictis Laudibus & Prima, tertia verò in die post Tertiam, vel vbi aliter* [f] *ex dispensatione Apostolica disponatur.*

e *In Natiuitate Domini.*] De prima Missa in nocte extat Canon Thelesphori *de Consecrat. Dist. 1. Nocte.* quia nocte natus est Christus. De secunda in aurora, *ibidem*; quia Pastores ea hora creduntur adorasse Christum natum. Plura in Rubrica de Natiuitate.

f *Ex dispensatione Apostolica.*] Intellige de concessa pòst Concilium Tridentinum, quod prohibet, ne aliis horis quàm debitis Missæ celebrentur, *Sess. 22.* sublatis quibuscumque priuilegiis, vt declarauit sacra Congregatio super Concilium.

5 *Missæ Votiuæ, quia non correspondent Officio, si solemniter celebrentur pro re graui, vel publica Ecclesiæ causa cum populi frequentia, dicantur post Nonam.*

Duplicem habes causam, discordantiam ab Officio, & frequentiam populi; qui dum tardiori Missæ interest, quasi suo ieiunio orationi publicæ vires addit.

De his

De his quæ clara voce aut ſecretò dicenda ſunt in Miſſa. XVI.

1 *IN Miſſa priuata clara voce dicuntur Antiphona, & Pſalmus ad Introitum, Confeſsio, & quæ ſequuntur, excepta Oratione, Aufer à nobis, &, Oramus te Domine per merita Sanctorum tuorum, &c. Item Introitus, Kyrie eleïſon, Gloria in excelſis, Dominus vobiſcum, Oremus, Flectamus genua, Leuate, Oratio, vel Orationes, Prophetia, Epiſtola, Graduale, Verſus, Tractus, Sequentia, Euangelium, Credo, Offertorium, Orate fratres, ſolùm hæc duo verba, Præfatio, Nobis quoque peccatoribus, ſolùm hæc tria verba. Item Per omnia ſæcula ſæculorum, &c. cum Pater noſter, Pax Domini, Agnus Dei, Domine non ſum dignus, hæc quatuor verba tantùm, Communio, Oratio, vel Orationes poſt Communionem, Humiliate capita veſtra Deo, Ite miſſa eſt, vel Benedicamus Domino, vel Requieſcant in pace, Benedictio, & Euangelium, In principio, vel aliud Euangelium. Alia omnia* [g] *dicuntur ſecretò.*

Hæc eadem *Burchard.* Quæ hîc clara voce dicenda enumerantur, habent apertam cauſam, vt audiantur à populo. ſpeciales cuiuſque cauſas enarrabimus, cũ de iiſdẽ ſingillatim infrà ſuis locis agemus.

g *Dicuntur ſecretò.*] De prece cum ſilentio in Miſſa *Clem. lib. 8. Conſtit. Apoſt. c. 12. Concil. Laodic. can. 19. Trid. Seſſ. 22. can. 5.*

Cauſæ multæ. Primò, quia ſecretum myſterium eſt, *Hugo Vict. Erud. Theolog. in Specul. Eccleſ. c. 7.* Secundò, quia ſignificatur in hoc Sacrificio latere Sacrificia antiqua, *Amalar. libro 3. c. 19.* Tertiò, & è contra, hoc Sacrificium latuiſſe in antiquis, *Gemma lib. 1. cap. 40.* Quartò, ſilentium Sacerdotis latibulum Chriſti indicat, *Innocent. I I I. lib. 2. cap. 54.* multoties enim latuit in vitæ ſuæ curſu Chriſtus; vnde & in Miſſa multiplex ſilentium. Quintò, in Paſſione Chriſti diſcipuli nonniſi occultè confitebantur Chriſtum, *S. Thom. 3. par. quæſt. 83. artic. 4. ad 6.* Sextò, vt videatur Sacerdos loqui cum Deo, quo cum corde loquimur clamantes magis quàm ore. Septimò, ne populus tædio afficiatur, neque Sacerdos longo clamore voce deficiat, *Gemma lib. 1. cap. 103.* Poſtremò, ne ipſa verba, in Sacrificio potiſſima, aſſiduitate aurium vileſcant, *Alcuin. de Celebrat. Miſſæ.* nam repetuntur in omni Miſſa, & memoriæ facilè mandarentur, quod de Canone præſertim intellige: qui ſine culpa graui non poteſt altè totus legi. *Ita Doctores communiter.*

2 *Sacerdos autem maximè curare debet, vt ea quæ clara voce dicenda ſunt, diſtinctè & appoſitè proferat, non admodum feſtinanter, vt aduertere poſsit quæ legit; nec nimis moroſè, ne audientes tædio afficiat: neque etiam voce nimis elata, ne perturbet alios, qui fortaſſe in eadem Eccleſia tunc temporis celebrant, neque tam ſubmiſſa, vt à circumſtantibus audiri non poſſit,*

possit, sed mediocri & graui, quæ & deuotionem moueat, & audientibus ita sit accommodata, vt quæ leguntur, intelligant. Quæ verò secretè dicenda sunt, ita pronuntiet, vt & ipsemet se audiat, & à circumstantibus non audiatur.

Non eget commentario, sed monitione. Primò, ne clara voce dicantur ea prima verba, *Memento Domine famulorum*, &c. Secundò, ne secretas alias Orationes addat Celebrans, nisi ad summum quasdam iaculatorias, & breues, vt, *Adoramus te Christe*, &c. quas concedit, seu tolerat sacra Concilij Tridentini Congregatio *in Declarat. ad Sessionem vigesimam secundam*, dummodò præscriptæ in Missali non omittantur. Tertiò, verba consecrationis secretò dicantur.

3 *In Missa solemni clara voce à Celebrante dicuntur, quando intonatur Gloria in excelsis, & Credo, Dominus vobiscum, Oremus, ante Orationem, & Offertorium, Præfatio, Pater noster, Pax Domini, & Orationes post Communionem. Alia quæ in Missa priuata dicuntur clara voce, in Missa solemni à Celebrante dicuntur submissa voce.*

His adde Orationes ante Epistolam, quæ item clara voce dicuntur.

Chorus autem pro Celebrante clara voce, & item Ministri supplere videntur. quem ritum refert etiam *Burchardus*.

De ordine genuflectendi, sedendi, & standi in Missa priuata, & solemni. XVII.

1 *IN Missa priuata Sacerdos genuflectit quando legit Euangelium sancti Ioannis, In principio, ad illa verba, & verbum caro factum est; & in Euangelio Epiphaniæ, Cùm natus esset Iesus, ad verba illa, Et procidentes adorauerunt eum. Item in Euangelio Feriæ quartæ post Dominicam quartam Quadragesimæ, ad illa verba in fine, Et procidens adorauit eum. Item genuflectit Dominica Palmarum, & in Missis de Cruce ad illa verba in Epistola, In nomine Iesu omne genu flectatur, &c. & quãdo legitur Passio, ad illa verba, expirauit, vel, emisit spiritum, vt suis locis notatur. Itẽ genuflectit cùm dicit, Flectamus genua. Item quando in Quadragesima dicit in Tractatu Vers. Adiuua nos Deus, &c. & in omnibus Missis de Spiritu sancto, cùm dicit Vers. Veni sancte Spiritus, reple, &c. Item quando Sacramentum in Altari discopertum apparet, genuflectit quoties ante illud transit in medio Altaris: & quandocumque in Ordine Missæ, & in ritu seruando in celebratione Missæ notatur, quòd debeat genuflectere.*

Prima duo habet *Burchardus.*

Vsus genua flectendi ortum habet ab antiquis, & habetur expressè 3. *Reg. c.* 8. vt omittam gentilitios ritus; tum à Christo, *Luc.* 22. à S. Stephano, *Act.* 7. Finis illius duplex est, ad orandum, & ad adorandum: ille significatur à *S. Ambrosio lib.* 6. *Hexaëmeron cap.* 9. Flexibile genu, quo Domini mitigatur offensa, ira mulcetur, gratia promouetur. de hoc autem *Alcuin. cap. de Parasceue* ait: Per hunc habitum corporis mentis humilitatem ostendimus. & *Honorius in Gemma lib.* 1. *cap.* 117. Cadimus in terram, ait, vt Christum in carne adoremus; vt item memoremus, nos in Adamo cecidisse, & mole corporis grauari ingemiscamus; & vt lapsum animæ nostræ in vitia, dum corpore ad terram cadimus, pœnitendo fateamur. Vnde & *Raban. lib.* 2. *de Instit. Cler. cap.* 41. Inflexio genuum, inquit, pœnitentiæ & luctus est indicium. In Liturgia Sancti Petri, pœnitentiam facere, est genuflectere, *vt ibi notat Lindan.* Quare in primis quinque casibus huius Rubricæ quis non videat, adorationis ergô genuflecti? & item in duobus vltimis erga Spiritum S. & sacrosanctam Eucharistiam. In sexto verò, ad *Flectamus genua* oraturi genuflectimus; in septimo ad illa, *Adiuua nos,* cùm Tractus idem sit ac luctus, vt docuimus *suprà tit.* 10. genuflectimus ad indicandum solemnem luctum, *Raban. vbi suprà.*

Et quamuis Concilium Nicænum *Canone* 20. *in vulgatis exempl. vel* 29. *apud Turrianum*, statuerit, non genuflectendum in Dominicis, neque tempore Paschali, sed à stantibus orandum esse, ad significandam libertatem, *vt ait Ruper. lib.* 8. *c.* 3. quam Christus sua Resurrectione nobis acquisiuit; tamen non prohibuit adorationes cum genuflexione, quòd benè nota pro mox dicendis.

2 *Circumstantes autem in Missis priuatis semper genuflectunt,* [h] *etiam tempore Paschali,* [i] *præterquam dum legitur Euangelium.*

Eadem & *Burchardus.*

h *Etiam tempore Paschali.*] Tam ad doctrinam in priuata Missa audiendam, quàm ad Orationem & mysteria tremenda, titulo adorationis curuantur genua à populo in tota Missa: nisi dicamus, priuatam Missam audiri, sicut & priuatas fieri preces, etiam tempore Paschali, genibus flexis. quo modo orauit sanctus Paulus in littore Tyri genibus positis, *Actor.* 20. paulò ante Pentecosten: non enim ea fuit oratio solemnis, *iudice Lorino in eum textum.*

i *Præterquam dum legitur Euangelium.*] Anastasij Papæ Decreto *de Cons. Dist.* 1. *Apostolica.* Sacerdotes, & ceteri omnes ad Euangelium stare debent, vt promptiores se ostendant ad credendum & obediendum Euangelio. Sed antiquior Clemens *lib.* 2. *Constit. Apost. c.* 61. testatur, Apostolos constituisse, vt etiam laici assurgant ad Euangelium: imò verò & capita nudabantur *in Ordine Romano*, quod & hodie obseruatur.

3 *In Missa solemni Celebrans genuflectit* [k] *ad omnia supradicta, præterquam ad* [l] *Flectamus genua: & tunc ipse solus stat, Diaconus verò & Subdiaconus, & omnes alij genuflectunt. Ad Versum verò,* [m] *Adiuua nos Deus, &c. & ad Versum, Veni sancte Spiritus, &c. genuflectit vsque ad finem. Item genuflectit in die* [n] *Annuntiationis beatæ Mariæ, & in tribus Missis*

Natiuitatis Domini, etiam quando cantatur in Choro, Et incarnatus est, &c. Aliis diebus, si sedeat cùm cantantur ea verba, non genuflectit, sed [o] *caput tantùm profundè inclinat:* [p] *si non sedet, genuflectit.*

k *Ad omnia supradicta.*] Cùm priuatim legit, & iterùm, quando publicè dicuntur: sicuti fit ad ℣. *Et incarnatus est*, &c. in Symbolo priuato & publico, si non sedet Celebrans.

l *Flectamus genua.*] In Missa priuata ipsemet Sacerdos dicit *Flectamus*, & genuflectens exemplo suo docere debet alios. In solemni sufficit, vt Diaconus inuitans populum idem faciat. Sacerdos autem Deum orans regulariter stare debet, qui præ se fert personam Christi stantis, *Act.* 7. & orantis Patrem in cælis, *Amalar. lib. 4. c. 4. & 7. Duran. lib. 5. c. 5.*

m *Adiuua nos Deus*, &c.] Quæres fortasse hoc loco: Cur in solemni Celebrans genuflectit vsque ad finem dictorum Versuum, qui in priuata Missa genuflectere iubetur nonnisi ad prima verba? Respondeo, quòd in priuata debet Sacerdos cōmodè posse legere Versum in libro, & ideò sufficit, vt genuflectat ad prima verba: in solemni ea cantat Chorus, neque Celebrans est in aliis tunc occupatus. Genuflectit autem Celebrans vtroque genu in medio Altaris, post lectum à se Euangelium. De Versu *Adiuua nos*, tradit hunc ritum in priuata Missa *Burchardus*.

n *Annuntiationis beatæ Mariæ*, &c.] Vt nimirum his diebus maiori cum veneratione adoretur Mysterium articuli & Festi propriissimum. Ante Radulphum Romani nunquam ad hæc verba, *Et incarnatus est*, genuflectebant, *Prop.* 23. sed ritum tamen tradit huius genuflexionis in omnibus Missis *Honor. in Gemma lib. 1. c. 118.*

o *Caput tantùm profundè inclinat.*] Quia iam genuflexit, quando submissa voce cum ministris ad Altare Symbolum recitauit; caput autem inclinat apertum. Idem præstare debent ministri qui cum Celebrante sedent.

p *Si non sedet, genuflectit.*] Scilicet in superioris Altaris gradu. Neque verò stare conuenit ad verba tantæ Filij Dei humilitatis: sedere potiùs conuenit quam stare; quia sedendo, addita capitis profunda inclinatione, contrahitur & minoratur homo.

4 *Ministri semper genuflectunt cum Celebrante, præterquàm* [q] *Subdiaconus tenens librum ad Euangelium, & Acolythi tenentes candelabra, qui tunc non genuflectunt. Et cùm Diaconus cantat illa verba, ad quæ est genuflectendum,* [r] *ipse versus librum, Celebrans & omnes alij versus Altare genuflectunt.*

q *Subdiaconus*, &c.] In hoc casu se gerunt, ac si ille marmoreum esset legile, & Acolythi marmorea candelabra; neque textus Euangelicus demitti debet, neque lumen illius, ita dicam, humiliari, *Carim. Episcop. lib. 1. cap. 10. & seq.*

r *Ipse versus librum.*] Ne videatur recedere à libro, in quo legere sequentia debet. alij versus Altare, vbi est Crux, cui debetur adoratio.

5 *In Choro genuflectitur ab iis qui non sunt Prælati,* [s] *ad Confessionem cum suo Psalmo. In missis autem* [t] *Feriarum Aduentus, Quadragesimæ, Quatuor Temporum, & Vigiliarum quæ ieiunantur, ac in Missis Defunctorum, genuflectunt omnes, etiam ad Orationes, & dicto per Celebrantem Sanctus, vsque*

[u] *ad Pax Domini, &* [x] *ad Orationes post Communionem, & super populum, excepta* [y] *Vigilia Paschæ & Pentecostes, ac Natiuitatis Domini. Et similiter ab omnibus genuflectitur* [z] *quando eleuatur Sacramentum.*

s *Ad Confessionem.*] Diximus enim suprà, genuflexionem esse indicium pœnitentiæ, *cum Rabano*. Prælati verò stant, ob eorum dignitates, Abbates, & Protonotarij, & ij nempe, qui vti possunt Rochetto, si sæculares sint, & iis digniores; sicut etiam Canonici, quando sunt parati, aliàs non, *Cærim. Episc. lib. 2. c.* 8. De genuflexione ad Confessionem idem ferè docet *Burchard.* Cantores autem, si tunc cantant Introitum, non genuflectunt, quia stare debent ad Lectorile.

t *Feriarum Aduentus*, &c.] De Orationibus in Quadragesima, docet *Microl. c.* 50. eadem est ratio in Aduentu, & diebus ieiuniorum, *vt diximus suprà tit.* 15. *n.* 2. Item in Missis Defunctorum, ad luctum, *ex Rabano*, indicandum. Omnes autem genuflectunt ad vnum.

u *Ad Pax Domini.*] Si enim danda est Pax, à Clero stante est danda, *Cærimon. Episc. lib.* 1. *cap.* 24. Sed & *Pax Domini* in hoc loco Missæ, Resurrectionem Christi significat, *Innocent. III. lib. 6. c.* 4. ob quam standum est, vt in Dominicis, & tempore Paschali.

x *Ad Orationes post Communionem.*] Quia eiusdem rationis sunt cum primis quæ dicuntur ante Epistolam, *Microl. cap.* 19.

y *Vigilia Paschæ*, &c.] Hæ Vigiliæ sunt Festiuæ & solemnes, per modum Festi Duplicis celebratæ præterquam, quòd Vigiliæ Paschæ & Pentecostes ad Paschale tempus attinet, quo stantes oramus, qua eadem ratione, his etiam adde Quatuor Tempora Pentecostes.

z *Quando eleuatur Sacramentum.*] Tradunt *Honor. III. de Celebr. Miss. cap. Sanè. & Chrysost. apud Durand. lib. 2. cap.* 40. quia adoramus Christum in Sacramento, & genuflectimus in expiationem blasphemiæ Iudæorum, qui dicebant flexo genu, *Aue Rex Iudæorum*, lege *Turrecrem. in can. Quoniam. de Consecr. Distinct.* 3. Ab omnibus autem initio Canonis genuflectitur, *Cærimon. Episc. lib.* 2. *cap.* 8.

Dubitant non pauci in prædictis casibus, quando vnicum genu, & quando duo genua sint flectenda. Et Celebrans quidem in Missa priuata, iuxta vsum cōmunissimum, ab initio ad finem vsque vnico tantùm genu debet genuflectere, vt faciliùs surgat; in Missa item solemni, ad ea omnia quæ sunt communia priuatæ Missæ, duobus autem genuflectere debet in Missa solemni ad prædicta quæ à Choro cantantur; & regulariter, quando cum aliqua morula in prædictis est genuflectendum, & quasi orandum.

Ministri verò intra Missam eadem seruare debent quæ facit Celebrans, vt expeditiùs illi ministrent. ad *Flectamus genua* ambobus genuflectant.

Subdiaconus patenam tenens non tenetur genuflectere toties quoties Celebrans; quia non illi tunc ministrat vt Diaconus, qui est illi à latere proprius minister, semper autem genuflectit cum eo eidem vicinus.

Alij de Clero à consecratione vsque ad communionem duo genua flectere debent, cùm transeunt ante Altare; & item, quando patet Sacramentum in Altari: quod etiam faciunt Cardinales in Cappella Papæ. duo quoque ad *Flectamus genua*, ad Confessionem, Orationes ieiuniorum, Versus, &c. de quibus suprà, quando cum aliqua mora præscribitur genuflexio, ratione cantus, vel actionis longioris.

De Missa coram Sacramento in Altari exposito, & genuflexionibus eo casu debiti, dicemus in proprio capitulo, seu titulo.

6 *In Missa item solemni Celebrans medius inter Diaconum & Subdiaconum sedere potest à cornu Epistolæ iuxta Altare, cùm cantatur Kyrie eleïson, Gloria in excelsis, & Credo: alio tempore stat ad Altare, vel genuflectit, vt suprà.*

Possunt etiam sedere, dum cantatur Epistola & Graduale, si datur tempus, ex Decreto sacræ Rituum Congregationis relato *ab Alcorer in suo Cærimoniali.* & semper sedent cooperto capite. Latus Epistolæ congruit, à qua parte est credentia; &, vt cedat latus Euangelij Episcopo sedenti, si adsit.

7 *In Choro sedent quando Celebrans sedet, & præterea*[a] *dum cantantur Epistola, & Prophetiæ, Graduale, Tractus vel Alleluia cum Versu ac Sequentia, & ab Offertorio vsque*[b] *ad incensationem Chori, & si non incensatur, vsque ad Præfationem: & ad Antiphonam*[c] *quæ dicitur Communio.* [d] *Ad alia stant, vel genuflectunt, vt suprà.*

Eadem *Burchard. in Ordine Missæ.*

a *Dum cantantur Epistola,*&c.] Sedetur ad Epistolam, *Ambrosius in Epistola ad Cor.* vt maiori deinde reuerentia assurgamus ad Euangelium, *Rupertus lib. 2. c. 32.* Anima quoque ad doctrinam sedendo fit sapientior. Qui verò non attendunt iis quæ leguntur, venialiter saltem peccant, *Suar. lib. 4. de Hor. Can. cap. 12. n. 20.* Acolythi verò nequaquam sedeant ad Epistolam; & quando sedent vna cum Celebrante, sedeant super Altaris gradu in cornu Epistolæ, facie versa ad Celebrantem, non ad populum.

b *Ad incensationem Chori.*] Incensum enim adoletur stanti, *Cærim. Episc. lib. 1. c. 23.* Et hîc simul aduerte, quòd, dum oblata incensantur, adhuc in Choro sedent, *Cærim. Episc. ibid.* Vellent aliqui tamen, quòd Clerus staret ad incensationem Crucis, sicuti stat ad incensationem Episcopi: sed Episcopo stante, stat etiam Chorus; & hæc est propria causa, non autem incensatio eiusdem. vnde, quia Papa sedet dum incensatur, non assurgunt Cardinales, nisi Papa incensato.

c *Quæ dicitur Communio.*] Non enim, vt aliàs, cantatur hæc Antiphona, dum populus communicatur; quo casu, ob reuerentiam sanctissimo Sacramento exibendam, standum esset; sed cantatur post Communionem Sacerdotis, dum ablutionem sumit, quando neque ratio est genuflectendi, neque standi: ergo sedeant. Quamquam monet adhuc *Cærim. Episc. lib. 2. cap. 8.* vt *Communio* cantetur immediatè post *Agnus Dei.* quòd si accidat fieri, facta communione celebrantis & aliorum, eo casu sedetur.

d *Ad alia stant.*] Quænam sunt hæc alia ad quæ stare Clerus iubetur? nimirum Primò ad Introitum, *Alcuin. cap. Quid significent vestimenta*; quo excitantur operarij Christi, & inuitantur ad opus, *Amalar. lib. 2. cap. 5.* hoc est ad Sacrificium, ad quod ingreditur Sacerdos, opus verè summum.

Item ad Orationem, exceptis diebus ieiuniorum, vt suprà, quibus genuflectimus.

Item ad Euangelium, ratione suprà allata cum *Decreto Anastasij hoc tit. n. 2.*

Item

Item ad Præfationem, in qua ſtamus, vt ſurſum corda & corpora ſimul habeamus; nec genufle&timus, niſi initio ſacri Canonis, *Carimon. Epiſc. lib. 2. c. 8. vt ſuprà dictum eſt.*

Item ſtatim depoſito Calice ſtandum erit; quia, *hoc eodem titul. numero 5.* genuflectere debemus in diebus ieiuniorum vſque ad *Pax Domini.* Ergo Regula erit, quòd in Feſtis ſtare debemus poſt eleuationem Sacramenti vſque ad Antiphonam, quæ dicitur *Communio*, ad quam ſedetur.

Item ad Orationem poſt Communionem, quæ rationis eiuſdem eſt cum prima ante Epiſtolam, vt pluries diximus.

Standum præterea erit vſque ad finem Miſſæ; quia neque ſedere, neque genuflectere iubemur.

Stare autem ſolemnitatem ſignificat, ſicut genuflectere, vt diximus mœrorem, & luctum.

Denique à laicis etiam prædictæ Regulæ ſeruari poſſunt in Miſſa ſolemni.

De Coloribus Paramentorum. XVIII.

1 *Paramenta Altaris, Celebrantis, & miniſtrorum, debent eſſe coloris conuenientis Officio & Miſſæ diei, ſecundùm vſum Romanæ Eccleſiæ: quæ* [e] *quinque coloribus vti conſueuit, Albo, Rubeo, Viridi, Violaceo, & Nigro.*

Veſtes Sacerdotales per incrementa ad eum, qui nunc habetur, ornatum auctæ ſunt: nam primis temporibus communi indumento veſtiti Miſſas agebant, *VValafrid. cap. 24.* & B. Clemens, *inquit Honor. in Gemma lib. 1. cap. 89.* tradente B. Petro, vſum ſacrarum veſtium ex lege decreuit. Sancta verò eſſe & honeſta, S. Stephanus Papa iuſſit, *de Conſec. Diſtinct. 1. Veſtimenta, ex illius Epiſt. 1. ad Hilar.* Anacletus meminit ſacrarum veſtium *Epiſt. 1.* Hinc S. Hieronymus *lib. 13. in cap. 44. Ezechiel.* Religio diuina, ait, alterum habitum habet in miniſterio, alterum in vſu vitáque communi quo loco vtitur *Alcuin. cap. quid ſignificent veſtimenta.* Et reuerà, ſi Sacerdotes antiqui veſtes habuere ad Sacrificia non communes, nos in communi veſte ſacrificabimus? Noui fiant in Chriſto homines, *ait Hieron. loco citato*, moribus nimirum, & veſtibus. Denique fortaſſe ideò in veſte cœnatoria Chriſtus Dominus hoc Sacrificium inſtituit *Ioan. 13.* quam fuiſſe ſyndonem albam docet *Baron. anno Domini 34. num. 39.* At de ſingulis veſtibus infrà dicemus, nunc de coloribus earumdem.

e *Quinque coloribus.*] Totidem enumerat colores *Innocentius III. lib. 1. cap. 65.* quamuis Nigrum confundere videatur cum Violaceo, quatuor principales faciens colores, quatuor coloribus antiquarum veſtium legalium reſpondentes; Byſſi, Purpuræ, Hyacinthi, & Cocci, *Exod. 28.* Certum autem eſt, quòd poſt Silueſtrum varius color fuit in vſu, ſi fortè anteà lino vel lana tantùm vtebantur: nam Machario donata fuit ſtola à Conſtantino Magno filis aureis texta, *Theodor. lib. 2. Hiſtor. cap. 27.* Planeta ſancti Gordiani, patris ſancti Gregorij, erat coloris caſtanei, *ex Ioanne Diacono lib. 4. c. 83.* fortè eſt idem color qui viridis.

2 *Albo colore vtitur à Veſperis Vigiliæ* [f] *Natiuitatis Domini vſque ad Octauam Epiphaniæ incluſiuè, exceptis Feſtis Martyrum, quæ infra eam veniunt.*

Feria quinta[g] *in Cœna Domini, &*[h] *Sabbato sancto in Officio Missæ, & ab illo die vsque ad Sabbatum in Vigilia Pentecostes ad Nonam, in Officio de Tempore, præterquam in Missa Litaniarum, & Rogationum. In Festo*[i] *sanctissimæ Trinitatis. In Festo*[l] *Corporis Christi. In Festo*[m] *Transfigurationis Domini. In Festis*[n] *beatæ Mariæ Virginis, præterquam in benedictione Candelarum & Processione, quæ fit in Festo Purificationis eiusdem. In Festis*[o] *Angelorum. In Natiuitate*[p] *sancti Ioannis Baptistæ. In principali Festo*[q] *sancti Ioannis Euangelistæ, quod celebratur infra Octauam Natiuitatis Domini. In vtraque*[r] *Cathedra sancti Petri. In Festo sancti*[s] *Petri ad Vincula.*[t] *In Conuersione sancti Pauli. In Festo*[v] *Omnium Sanctorum. In Festis*[x] *Confessorum Pontificum, & non Pontificum, & Doctorum. In Festis sanctarum*[y] *Virginum non martyrum, & nec virginum nec martyrum. In Dedicatione, &*[z] *Consecratione Ecclesiæ vel Altaris, ac*[a] *in Consecratione summi Pontificiis, & in anniuersario Creationis & Coronationis eiusdem, & Electionis & Consecrationis Episcopi. Item*[b] *per Octauas prædictorum Festorum, quæ Octauas habent, quando dicitur Missa de Octaua, & in Dominicis infra eas occurrentibus, quando in eis fit Officium de Dominica, præterquam in illis Dominicis, quibus tributus est color Violaceus.*[c] *In Missis Votiuis supradictorum Festorum, quocumque tempore dicantur: in Missa*[d] *de Sponso & Sponsa.*

Albus color adhibitus est Sacrificiis, teste *Hieronymo contra Pelagian.* & significat gloriam, gaudium, & innocentiam, *ex eodem Hieron. in Ezech. & aliis Patribus.*

f *Natiuitatis.*] Quia natus est Christus carens originali peccato; & in Epiphania, propter splendorem stellæ, *Innoc.* III. *loc. cit.*

g *In Cœna Domini.*] Propter confectionem Chrismatis, quod mundationi animarum deseruit; & in Euangelio Missæ de lauandis pedibus agitur, *idem ibidem.* Adde vestem cœnatoriam Christi fuisse albi coloris, *ex Baron. suprà cit. hoc eod. tit.*

h *Sabbato sancto*, &c.] Nam Resurrectionis Angelus testis & nuntius, stola candida coopertus apparuit, *idem Innoc.* Vestimentum eius sicut nix, *Matth.* 28. In Ascensione quoque Christi steterunt Angeli iuxta Apostolos in vestibus albis, *Act.* 1 cuius ritus Paschalis meminit *Palladius in libello de Vita S. Nicetæ Lugd.*

i *Sanctissimæ Trinitatis.*] Quis purior Deo? & hoc docet *Directorium diuini Officij ante annum* 1557. *citatum in Missali eodem anno* 1557. *impresso Venetiis.*

l *Corporis Christi.*] Eadem ratione, qua suprà in Cœna Domini, color albus adhibetur.

m *Transfigurationis Domini.*] *Ex prædicto Directorio & Missali.* nam in ea vestimenta eius facta sunt alba sicut nix, *Matth.* 17. Et nubes lucida obûbrauit eos.

n *Beatæ Mariæ Virginis.*] *Ex eodem Directorio.* quia purior sub Deo creatura nequit intelligi, *Damascen.*

o *Angelo*

o *Angelorum.*] De quorum nitore Deus ad Luciferum: Vbi eras, cùm me laudarent astra matutina? *Iob* 38. & hæc *Innoc. III. loc. cit. in hanc Rubricam.*

p *Sancti Ioannis Baptistæ.*] Qui natus est sine peccato, sanctificatus in vtero, *idem ibidem.*

q *Sancti Ioannis Euangelistæ.*] *Ex prædicto Directorio.* de quo, tanquam de Virgine, & Virginis altero filio, tunc fit Festum, nascente Christo primogenito Virginis.

r *Cathedra sancti Petri.*] *Innocent. III. sup.* in qua veneramur Petrum tanquam Pontificem.

s *Petri ad Vincula.*] *Ex prædicto Directorio.* tum ob eiusdem innocentiam declarandam, tum ob Angelicam liberationem: in albis enim fortè Angelus apparuit Petro.

t *In Conuersione sancti Pauli.*] *Innocentius III.* suprà, ad significandam primam eius sanctitatem baptismalem.

u *Omnium Sanctorum.*] In quo fulget præcipuè nomen Deiparæ Virginis, & leguntur eo die amicti stolis albis, *Innocentius* III. Aliqui Trinitatem includunt in hoc Festo, ob primum Festi Responsorium; sed Festum est B. Virginis & Sanctorum, vt patet *ex Martyrologio Romano.*

x *Confessorum.*] Ad indicandum candorem, & morum in illis, & doctrinæ in Doctoribus, *Innocentius* III. *loco citato.* Idem fiat in Festo Stigmatum sancti Francisci, sacra Rituum Congregatio 9. *Decembris* 1623.

y *Virginum,* &c.] In testimonium puritatis & castitatis earum, quia albo colore gaudet castitas.

z *Consecratione Ecclesiæ.*] Nam Ecclesia virgineo nomine nuncupatur ab Apostolo 2. *Cor.* 11. *Innoc. suprà.*

a *In Consecratione summi Pontificis,* &c.] *Innocentius* III. *loco citato.* Ratio esse potest, quæ suprà de Pontificibus est allata.

b *Per Octauas,* &c.] *Ex eodem Directorio*; quia suprà diximus, totam Octauam esse vnum & idem Festum.

c *In Missis Votiuis.*] Quia sequitur naturam principalis Festi id quod est votiuum; & militat eadem ratio coloris in Votiuis quæ in Festis. Quod de Votiuis dicitur, multò magis verum est in Festis Translationum, Apparitionum, & similium Festorum.

d *De Sponso & Sponsa.*] Quia supponitur in Sponsa benedicenda carnis integritas; vnde Viduæ nuptias non benedicimus, *Rituale Roman. de Sacramento Matrimon.*

Exceptionum in hac Rubrica omisimus causas, quia in sequentibus patebũt.

3 *Rubeo colore vtitur* [e] *Vigilia Pentecostes in Missis vsque ad Sabbatum sequens finita Nona & Missa. In Festis* [f] *sanctæ Crucis.* [g] *In Decollatione sancti Ioannis Baptistæ. In Natali Apostolorum Petri & Pauli, & in Festis aliorum Apostolorum (exceptis Festo principali sancti Ioannis Euangelistæ post Natiuitatem, & Festis Conuersionis sancti Pauli, & Cathedræ sancti Petri, & eius Vinculorum.) In Festo sancti Ioannis antè portam Latinam. In Commemoratione sancti Pauli Apostoli. In Festis Martyrum, excepto Festo sanctorum Innocentum, quando non venerit in Dominica: si autem* [h] *in Dominica venerit, vtitur Rubeo; in eius verò* [i] *die Octaua semper vtitur Rubeo, quocumque die occurrat.*

In Festis sanctarum [l] Virginum martyrum, & [m] Martyrum non virginum. Item [n] per Octauas prædictorum Festorum quæ Octauas habent, quando fit de Octaua, & in Dominicis infra eas Octauas occurrentibus, eodem modo vt dictum est suprà de colore Albo. Item in Missis Votiuis supradictorum Festorum, & in missa [o] pro eligendo summo Pontifice.

Rubeus color, seu purpureus, indicat dignitatis gradum aliis excellentiorem: humano sanguini similis est, igneam refert naturam: ex quibus facilè patebunt sequentes ritus.

e *A Vigilia Pentecostes.*] *Innoc. III. loco cit.* propter sancti Spiritus feruorem, qui in igne descendit, *Act.* 2. & propter potestatis plenitudinem in igne significatam, Apostolisque datam, *ex Tobia Corona de Templis, part.* 1. *cap.* 49.

f *Sancta Crucis.*] *Ex citato Directorio*, quæ sanguine Christi consecrata fuit, & passionem illius indicat Rubeus color.

g *In Decollatione*, &c.] *Innocent.* III. ob effusionem sanguinis.

h *In Dominica venerit.*] *Ex eodem Directorio*, ratione Dominicæ, quæ semper est festiua, cui & idcircò eo die conceduntur Hymnus Angelicus, & Alleluia. Festiuus enim SS. Martyrum color est Rubeus: qui vt Festiuus est, Dominicæ congruit; vt Rubeus verò, conuenit Officio de Innocentibus, quod fit in Dominica.

i *Die Octaua.*] *Ex eodem Directorio.* Octaua enim glorificationem denotat, *Amalar. lib.* 4. *cap.* 29. & 36.

l *Virginum martyrum.*] Quia martyrium præfertur virginitati, *Innocent.* III. *loco citato.*

m *Martyrum non virginum.*] Quia pro Christo sanguinem fuderunt.

n *Per Octauas prædictorum.*] Ratione suprà allata numero præcedenti, *ex citato Directorio.*

o *Pro eligendo summo Pontif.*] Quia æquiualet Missæ de Spiritu sancto.

4 *Viridi colore vtitur ab Octaua Epiphaniæ vsque ad Septuagesimam, & ab Octaua Pentecostes vsque ad Aduentum exclusiuè, in Officio de Tempore, excepta Dominica Trinitatis, vt suprà: ac exceptis Dominicis infra Octauas occurrentibus, in quibus color Octauarum seruatur: exceptis etiam Vigiliis, & Quatuor Temporibus, vt infrà.*

Eadem *in citato Directorio.* Viridis color medius est inter colores, *ait Innoc.* III. *loco citato.* & ideò vtimur eo in diebus ferialibus, & communibus, inquit ille: cuiusmodi sunt dies ab Octaua Epiphaniæ vsque ad Septuagesimam, & ab Octaua Pentecostes vsque ad Aduentum, in Officio de Tempore. Dies etiam Dominici minùs solemnes sunt his temporibus, & communes vocantur *ab Innocentio* comparatiuè ad alias Dominicas & solemnitates anni.

5 *Violaceo colore vtitur à prima Dominica Aduentus in primis Vesperis, vsque ad Missam Vigiliæ Natiuitatis Domini inclusiuè: & à Septuagesima vsque ad Sabbatum sanctum ante Missam inclusiuè, in Officio de Tempore: excepta Feria quinta in Cœna Domini, in qua vtitur Albo, & Feria*

sexta

ſexta in Paraſceue, in qua vtitur Nigro, vt infrà: & [p] benedictione Cerei in Sabbato ſancto, in qua Diaconus, illius Præfationem dicens, ſolus vtitur Albo: ea autem finita, Violaceo vt priùs. Item in [q] Vigilia Pentecoſtes ante Miſſam, à prima Prophetia vſque ad benedictionem Fontis incluſiuè. In [r] Quatuor Temporibus, & Vigiliis quæ ieiunantur, exceptis [s] Vigilia & Quatuor Temporibus Pentecoſtes. In Miſſa [t] Litaniarum in die S. Marci Euangeliſtæ, & Rogationum, & in Proceſsionibus quæ his diebus fiunt. In Feſto [v] SS. Innocentum, quando non venerit in Dominica. In Benedictione [x] Candelarum in die Purificationis beatæ Mariæ, & in benedictione Cinerum, ac Palmarum, & in ipſa Dominica in Palmis, & in eorumdem, ac generaliter [y] in omnibus Proceſsionibus: [z] exceptis Proceſsionibus ſanctiſsimi Sacramenti, & quæ fiunt [a] in diebus ſolemnibus, vel pro gratiarum actione. In Miſsis [b] de Paſsione Domini, [c] Pro quacumque neceſsitate, Pro peccatis, Ad tollendum ſchiſma, Contra paganos, Tempore belli, Pro pace, Pro vitanda mortalitate, Pro iter agentibus, & Pro infirmis.

Eadem ferè habet *citatum Directorium.* Tempore Innocentij III. Niger color adhibebatur iis diebus, quibus à nobis Violaceus; quo vtebatur Eccleſia tunc temporis bis tantùm in anno, in Feſto Innocentum, & in Dominica Lætare, diebus, inquam, afflictionis, & abſtinentiæ; pro peccatis, & pro Defunctis, inquit ille: nunc autem conuenientiùs Violaceo vtimur ab Aduentu ad Natalem Domini, & à Septuageſima vſque ad Paſcha.

p *Benedictione Cerei*] Pertinet enim ad Paſchale Sacramentum, *Durand. lib. 3. cap.* 18.

q *Vigilia Pentecoſtes.*] Eadem ratione qua Vigilia Paſchæ, afflictionis indicandæ cauſa, & Cathecumenorum humilitatis ante Baptiſmum.

r *Quatuor Temporibus.*] *Durand. lib. 3. cap.* 18. afflictioni enim debitus eſt color Violaceus.

ſ *Vigilia & Quatuor Temporibus Pentecoſtes.*] Quæ ſunt feſtiua, vt diximus.

t *Litaniarum.*] Quæ cum mœrore quodam celebrantur.

u *Sanctorum Innocentum.*] Quia eo die ploratus matrum accidit, de quo in Euangelio, *Vox in Rama audita eſt, ploratus,* &c. *Matth.* 2. & licet legatur idem in Octaua, color tamen eſt alius, Rubeus nimirum & feſtiuus, ratione allata ſuprà *ex Amalario.* Item alia eſt ratio coloris Violacei; quia deſcenderunt ij in limbum, *Microl. cap.* 36. quæ, quia communis eſt Ioanni Baptiſtæ, in cuius tamen Decollatione Rubeo vtimur; adde illos non plenè fuiſſe de nouo Teſtamento.

x *Candelarum,* &c.] In Cinere & Palmis cum Paſſione Domini patet ratio coloris Violacei; in Candelarum verò benedictione & proceſſione color Niger adhibebatur, *ex Alcuino.* ſed diximus ſuprà *ex Innocentio III.* Nigrum pro Violaceo vſurpatum fuiſſe. Fortaſſe ratio eſſe poteſt Prophetia Simeonis ad Matrem Chriſti, *Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius.* nam alioquin Miſſa pertinet ad puritatem Virginis eiuſdem, quæ purificari dicitur, & celebratur cum colore albo. *Durandus* autem *libro* 3. *capite* 18. anxiam Simeonis expecta-

tionem in hoc ritu significari tradit.

y *In omnibus Processionibus.*] Hoc est, in iis quæ indicuntur ad Iubileum consequendum, vel pluuiam impetrandam, vel quid simile: nam in his casibus cum luctu & dolore est procedendum.

z *Exceptis Processionibus sanctissimi Sacramenti.*] Quæ colore albo adhibito fiunt, ratione allata in Festo eiusdem Sacramenti.

a *In diebus solemnibus.*] Nam in his color adhibendus est, qui congruit Festo vel Missæ post Processionem cantandæ.

b *De Passione Domini.*] Ad Missam de Cruce color Rubeus, vt sequatur qualitatem Festi principalis, in quo effusio Sanguinis Christi repræsentatur; ad Missam verò de Passione Violaceus, vt respondeat Dominicæ de Passione, cum qua participat in titulo & sacraméto mortis Christi.

c *Pro quacumque necessitate*, &c.] In his nouem casibus, & similibus, habent prucipuum locum luctus, afflictio, & pœnitentia.

6 *Nigro colore vtitur Feria sexta in Parasceue, & in omnibus Officiis, & Missis Defunctorum.*

Mortis est propriissimus color Niger apud omnes, *Innocentius III. loco citato. cap.65.* Acatij tempore erat hic ritus in visu, *ex lib.1. Collectan. Theodori Lectoris.*

Regula verò in mutandis coloribus ea est, vt mutatio fiat in primis Vesperis Festi. Si autem Vesperæ non sint integræ, is color adhibendus est initio Vesperarum, qui congruit illi de quo dicitur Capitulum. Si Officium & Missa discordant, color Altaris sequatur Officium; vestium Autem Sacerdotis fit color Missæ conformis; quæ diuersitas accidere solet in Feria tertia Rogationum, & in Vigiliis infra Octauas. Pro Missa verò solemni conuenit, vt pallium etiam Altaris concordet cum colore paramentorum Missæ: quod adnotauit rectè *P. Ruiz in suo Carimoniali.*

De qualitate Paramentorum. XIX.

1 *In Officio Missæ Celebrans semper vtitur Planeta super Albam.*

Qua de re suo loco, cùm de aliis vestibus Sacerdotalibus, *part.2.tit.1.*

2 *Si autem sit Episcopus, & solemniter celebret, super Dalmaticam & Tunicellam.*

De his etiam, cùm de vestibus Pontificalibus, *part.2. tit.1.*

3 [d] *Pluuiali vtitur* [e] *in Processionibus,* [f] *& Benedictionibus, quæ fiunt in Altari. Item in Officio* [g] *Laudum, & Vesperarum, quando solemniter dicuntur. Eodem vtitur* [h] *Assistens Celebranti in Missa Pontificali. Item quando Celebrans* [i] *post Missam Defunctorum facit in fine Absolutionem.*

d *Pluuiali*] Pluuiale & Cappa sunt idem, *Durand. lib.2.cap.1.* & forma quidem & vsus Pluuialis similes sunt Cappæ, quam describit *Honor. in Gemma lib.1. cap.*

*cap.*227. Propria vestis, inquit, est Cantorum: & apud nos quoque Cantorum est Pluuiale, *in Carim. Episc.lib.*2.*cap.*3. in Vesperis à singulis ordinibus, inquit ille, portatur. Ergo Cappa hæc Honorij non est Casula, quæ solius Sacerdotis est, aut Diaconi, & Subdiaconi ad summum: contra coniecturam *Isidori lib.*15. *Orig. cap.*12. & contra *Durand. lib.*2. *cap.*9. qui volunt Cappam esse Casulam. Sic autem describitur Cappa. Habet, *inquit Honor.* in supremo Caputium, ad pedes pertingit, fimbrias habet, antè aperta manet. Et quis non videat hæc omnia conuenire Pluuiali tantùm? Cappa est, quia capit totum hominem. Cappam etiam rustici vocant, quod Latini Tugurium, *Durand. ait loco citato.* Capannam rustici nostri; & Pluuiale quasi tugurium est contra pluuias, idéoque Pluuiale vocitatur. Imò verò apud laicos quoque Cappa ea dicebatur, vt nos vidimus ante paucos annos, quæ caputium habebat, ad differentiam mantelli, quod caputio caret. Cuius caputij vsus erat absque dubio ad tuendum caput tempore pluuiæ, sicut in itinere caputio Feltri vtimur; vnde & Pluuialis laicorum Cappa ea dici poterat. Itaque modò Cappa Ecclesiastica cum caputio adhibita propriissimè in Processionibus, extra Ecclesiam, caputio tegens Sacerdotem, cùm plueret, Pluuialis nomen, vt opinor, est adepta. Impluuij dicebatur vestis, qua Sacerdotes per imbrem vtebantur, *ex Varrone.* Pluuiale item quasi fluuiale dici potest; quia lineæ, quæ in ora anteriori sunt fluuij, seu flumina, à Græcis vocantur ποταμοί.

Facilè quoque accidere potuit, quòd *Ignatius Braccius Recinetensis* (*cuius laus est in Etymologiis omnium vocum, Italicarum, Græcarum, Latinarum, & Hebræarum, quarum parat immensum opus*) postremò me monuit, à Plebe & Plebano (quem Piuiero vocauere Academici Florentini; & vulgò Piouano dicimus) additam esse vocem Italicam Piuiale, aut Pieuiale, aut Piouiale, quod Postremum Latinitate donantes appellauere Pluuiale. Ea enim vestis est in vsu frequentiori apud Parochos in Sacramentorum administratione. *Idem* autem *Honor. cap.*233. concedit, Cappam deduci posse à Casula, id est, parua casa. Casulam antiquam fuisse scio valdè similem Pluuiali nostro, excepto caputio, & anteriori parte, quæ in Casula non erat aperta; vnde & reflectebatur Casula vtrimque super brachia Sacerdotis: & in eleuatione Hostiæ ideò posterior Casulæ pars, vt hodie, eleuatur, ad brachia Sacerdotis magis expedienda. Ambrosiani vestigium retinent amplioris antiquæ Casulæ, tam latæ quàm longæ; & nos, cùm de Casula, ex antiquioribus eam indicabimus infrà. Adde, quòd *in Ordine Romano in consecratione Episcopi* Ordinandus prima vice ante Ordinantem constituitur cum Cappa super Albam, Cingulum, & Stolam; certè non cum Cappa Episcopali, lanea ordinaria, quæ non adhibetur super Albam, & Stolam, sed cum Cappa, id est Pluuiali: secunda verò vice *ibidem* constituitur idem Ordinandus cum Planeta super Dalmaticam, Manicas, Sandalia, quæ consona sunt consecrationi Episcopi in Pontificali moderno. Ergo Cappa non est Casula, sed quasi Casula, & est Pluuiale. Vides cum forma simul & vsu antiquitatem? vide Mysteria, ex *Gemma loco citato.*227. Hæc vestis conuersationem denotat, caputium verò supernum gaudium, quod est caput conuersationis, dicente Apostolo; *Nostra conuersatio in cœlis est:* ad pedes pertingit, ob perseuerantiam: aperta manet ante, quia sanctè conuersantibus æterna vita patet: in fimbriis labor signatur. *Hæc Gemma.* Charitatem quoque significat Cappa, *ibidem cap.*234.

Durand.loc.citat. in Cappa hac intelligi docet gloriosam corporum immortalitatem; vnde illa vtimur in Festis maioribus. Et patent anteriores partes Cappæ; quia corpora, inquit, facta spiritualia nullis animam obturabunt angustiis. *Ibidem* ipse vtitur vocabulo Pluuialis ante quem apud alium auctorem non inueni hanc vocem.

e *In Processionibus.*] Processio, quasi progressio, à procedendo in publicum, *Durand. lib.2. cap.*10. cuius origo, An à Purificatione beatæ Virginis cum Ioseph, Simeone, & Anna; vel certiùs, ex Historia Euangelica, à turbis in die Palmarum? *Tertullianus lib.2. ad vxorem* meminit Processionum, *& Ambros. Sermone* 8. Aliæ verò sunt ordinariæ, vt in Festo Purificationis, in Dominica Palmarum, in Litaniis maioribus & minoribus, in Festo Corporis Christi, de quibus dicetur in propriis Rubricis. Aliæ extraordinariæ, quæ auctoritate Episcoporum fieri solent; quarum exempla multa refert *Darand.loc.cit.* in his præfertur Crux cum luminibus; quorum auctorem faciunt S. Ioannem Chrysostomum *Socrates & Sozomenus, citati à Cæsare Franciotto in Obser. circa mysteria totius anni:* Crux autem à Regularibus cum velo pendente; seu pallio, ex Decreto sacræ Rituum Congregationis 14. *Ianuarij* 1617. ad indicandam subiectionem & inferioritatem respectu Cleri sæcularis; eadem ratione, qua Baculo Abbatiali appenditur velum, seu sudarinm nodo eiusdem, ad differentiam Baculi Episcopalis: quod notatur *in Actis Eccl. Mediolan. de Supell. Eccl.lib.*2. & mulieri datur velamen supra caput, subiectionis indicium sub viro, 1. *Cor.* 11. Porrò ritus deferendi Crucem ante annum 398. *teste Baronio ibidem,* fuit in vsu: & imago Christi terga debet vertere Clero sequenti, quasi Christus præire videatur, nisi sit Archiepiscopalis, vel Papalis, in qua imago Crucifixi respicit Archiepiscopum, vel Papam, quasi ex illius aspectu in summa animarum cura ij recreantur, vt indicatur in *Cærimon. Episc. lib.*1. *cap.*15. *& lib.*2. *cap.*16. *& aperté in Cærimon. Marcelli lib.*3. *cap.*20. *& Crassi lib.*2. *cap.*4. etiam si inter Crucem & Prælatum incedant Canonici, vt expresè dicitur *in Cærimon. Episc.lib.*1.*cap.*15. *citat.* contra recentiores quosdam, qui distinguunt in Cruce Archiepiscopali, quando immediatè præcedit Archiepiscopum, & quando Canonici præcedunt eundem post eius Crucem.

Cùm igitur Processio sit quædam Cleri cum populo itineraria conuersatio, rectè Pluuiale adhibetur, quod, vt diximus, sanctæ conuersationis formam designat.

f *Et Benedictionibus.*] Hoc est Cinerum, Cereorum, Palmarum, sacrarum Imaginum, &c. quæ, cùm solemnes sint, Pluuiale iure merito exigunt; neque aliud indumenti genus aptius esse potest bedictioni solemni, quæ fit extra Missam. Sunt aliæ Benedictiones, quæ non fiunt in Altari, & in fine Missalis de rebus variis habentur, in quibus satis est stola cum superpelliceo vti.

g *Laudum, & Vesperarum.*] Laudes & Vesperæ sunt pares numero Psalmorum, Hymnorum, & ratione Canticorum Euangelicorum, vt dicemus in Rubricis Breuiarij. Pluuiale in iis conceditur ad solemnitatem, *Cærimon. Episcop.lib.*2. *cap.*3. *&* 7. Qui almutiis vtuntur, eas deponant cum Pluuiale induunt; sicut exuunt Cappas ij Canonici qui his vtuntur.

h *Assistens Celebranti.*] Ordo Romanus dat Cappas Presbyteris assistentibus Papæ celebranti. Vides hîc etiam Cappas idem esse ac Pluuialia?

i *Post Missam Defunctorum*, &c.] Missa

Missa finita deponenda est Casula. Quæ ergo nunc ad Absolutionem solemnem aptior erit vestis, quàm Pluuialis Cappa? vestis est ad omnia magè communis; neque benedicitur, quia communis est cuicumque Ecclesiastico, neque ordinata ad Sacrificium Missæ.

4 *Cùm Celebrans vtitur Pluuiali, semper* [l] *deponit Manipulum, & vbi* [m] *Pluuiale haberi non potest, in benedictionibus quæ fiunt in Altari, Celebrans stat sine Planeta cum Alba & Stola.*

l *Deponit Manipulum.*] Manipulus non adhibetur cum Pluuiali: & fortasse, quia ille fletum & dolorem significat, vt infrà docebimus, ideò non concordat cum Pluuiali, quod diximus significare conuersationem cælestem, &, *ex Durando*, gloriosam corporum immortalitatem, quæ fletum non admittit.

Dices: Fiunt processiones flebiles, ergo congruit in illis Manipulus fletus & doloris. Respondeo, non ampliùs eo nos vti ad tergendas oculorum lacrymas; tum verò extra Missæ Sacrificium sudario non sacro vti poterant antiqui. Vide quæ infrà dicimus de Manipulo *p.2.tit.1.* Sed de hoc ritu plena ratio penes Auctores desideratur adhuc.

m *Pluuiale haberi non potest*, &c.] Planeta cum Stola est habitus ad Missam tantùm, & ideò potiùs Stola super Albam sufficit, deficiente Pluuiali. Verùm licet in hoc habitu procedat Celebrans, ac si haberet Pluuiale; non tamen hinc sequitur, Stolam gerere vicem Pluuialis, vt ex verbis patet, quod malè inferunt alij. Stola verò vnà cum Alba in modum Crucis ante pectus gestari debet, cingulo de more coniuncta, & vtrimque religata. quòd si adhibeatur vnà cum superpelliceo, soluta pendebit à collo hinc inde, quia ligari in modum crucis non potest: & eodem modo siue cum Pluuiali, siue absque eo adhibeatur illa. Fauet autem *Concil. Braccar. III. c.3.* Signum, ait, in suo pectore præparet crucis: licet enim ibi loquatur de Stolæ vsu in Missa, extra Missam tamen forma crucis, si fieri potest, muniri pectus decet.

5 [n] *Dalmatica &* [o] *Tunicella vtuntur Diaconus & Subdiaconus in Missa solemni,* [p] *& Processionibus,* [q] *& Benedictionibus, quando Sacerdoti ministrant.*

n *Dalmatica.*] Eam assignat Diacono *Ordo Romanus.* Sanctus Siluester Diaconis concessit, *ex Damaso.* in Dalmatia fuit reperta, *Alcuin. c. Quid signif. vest.* & *Isid. 19. Etymol. cap. 22.* primo textam ibidem fuisse scribit. eiusdem verò vsus in Ecclesia fuit ante Syluestrum: nam *sanctus Cyprianus meminit, & Eutychianus Papa apud Durand. lib. 2. cap. 9.* Sacerdotum enim erat habitus, & Casulis introductis Dalmatica data est Diaconis, *VValafr. Strab. c. 24.* qui tamen à *Vicecomite lib. 3. de Missæ apparatu cap. 26.* iure refellitur, cùm anteà *lib. 3. cap. 29.* probauerit ille, fuisse Casulam in vsu Sacerdotum tempore Apostolorum; quod & nos infrà suo loco ostendemus. Vsi sunt etiam Dalmatica Reges summi; quorum nomina vide *apud Baron. in Not. Martyr. ad 31. Maij.* neque verò Siluester omnibus Diaconis eam concessit, sed tantùm Romanæ Ecclesiæ, & in diebus tantùm solemnibus, in signum lætitiæ, *Dist. 76. cap. de ieiunio, ex Conc. Salegust.* exteris autem ex priuilegio

egio Romani Pontificis, *vt ait Gregor. ib.7. Epist.3. ad Aregium*; qui *Epist.* 2. & 113. *eiusdem lib.* 7. tradit apertè, fuisse Romanorum tantùm Diaconorum propriam vestem. Erat etiam Regula, quòd Dalmatica adhiberetur cum *Gloria in excelsis. ita Microl. cap.* 46. hoc est, vbi *Gloria*, ibi Dalmaticæ vsus, non è conuerso: nam in Dominicis Gaudete & Lætare vtimur Dalmaticis; non autem dicimus, *Gloria in excelsis*.

Forma antiqua Dalmaticæ erat sine manicis; & *Ammiam. Marcellinus lib.* 14. Vocauit eam Pectoralem Tuniculam, quam nos cum manicis ad cubitum vocamus Italicè Tunicella. pertusas habet alas, *Amal. lib.* 2. *cap.* 21. duas item lineas anté & retrò, *ibidem*. manicæ latæ sunt, *ex Alcuin. suprà*; vbi etiam notat formam habere Crucis. alia habebat, quæ nostræ non habent. *vide Innoc. III. vel Amalar. locis citatis, & citandis*. Significat ergo Dalmatica lætitiam, item curam proximorum, *Iuo Carnot. Serm. de Signif. indum.* formam Crucis gerit, vt ea indutus mundo sit crucifixus, *Alcuin. suprà*. pertusas alas habet, vt Christum imitetur, qui lancea fuit perfossus in latere, *Amalar. suprà*. latas manicas, vt sit liberalis, qui ex officio cum Stephano Protomartyre ministrare debet mensis, *Innocent. III. lib.* 1. *cap.* 56. cum gemina dilectione. Dei & proximi, quam indicant duæ lineæ antè & retrò, *Amalar. vbi suprà*. Dalmaticæ denique vsus fuit super Albam, & consequenter cum Amictu & Cingulo, quæ conceduntur Diacono *in Conc. Narbon. cap.* 12. ex ritu antiquiore. De Alba vt Diaconi veste mentio est *n Ord. Roman. de Cenc. Prou. celeb.* Amictus autem & Cingulum concomitantur Albam.

o *Tunicella.*] Subdiaconi ministrabant in Albis tempore sancti Gregorij Papæ, *lib.* 7. *Epist.* 65. iubet *Ordo Rom.* eis tradi congruas vestes Subdiaconales, & mappulas in sinistra: sed quas vestes, non explicat. Subtile cum minori manica datum Subdiaconis, scribitur *in Gemma lib.* 1. *cap.* 229. & hoc est Tunicella, ideò sic appellata, quia minor est Dalmatica Diaconali. ante Gregorium nescio quis, *ait ipse loco citato* induit Subdiaconos: qui modus loquendi excludit Siluestrum, quem faciunt quidam huius ritus auctorem, & indicat, per errorem id esse factum: vnde Gregorius remouit Subdiaconalem vestem, *Concil. Braccaren. I. cap.* 27. appellat Tunicam, & pares in veste facit Diaconum & Subdiaconum; fortasse ex prædicto abusu, quem posteà correxit S. Gregorius; quoad Subdiaconos nunc eorundem strictior est vestis quàm Diaconorum; & ideò dicta est etiam Subucula *ab Amalar. lib.* 2. *cap.* 22. Significat autem loricam iustitiæ, quæ communis est virtus, *Gemma vbi suprà*: sed eadem significat quæ Dalmatica, nisi quòd Subdiaconus minori tunica indutus, si ad minorem virtutis gradum quàm Diaconus perueniat, tolerandus esse videtur. suppone Albam Tunicellæ, *ex Conc. Narbon. cit.* consequenter Amictum & Cingulum, vt suprà diximus de Diacono.

p *Et Processionibus.*] Ad maiorem nempe ornatum celebrantis Sacerdotis. Scripsit recentior, Ministris eisdē dari posse in Processione sanctissimi Sacramenti Stolas Sacerdotales supra Cottam; sed hoc videtur contra Bullam Pij V. in qua prohibetur mutatio, additióve rituum; & contra rationem, ne ij videantur æquales Celebranti; & contra vsum Ecclesiarum communem, quem maximi faciendum existimo in sacris Ritibus.

q *Et benedictionibus.*] Quæ scilicet fiunt solemniter; non tamen Cinerum, Cereorum in Purificatione beatæ Virginis, nec Palmarum, in quibus Dalmatica & Tunicella prohibentur in sequenti numero.

6 In

9 *In diebus verò* [r] *ieiuniorum (præterquam in* [s] *Vigiliis Sanctorum) & in Dominicis & Feriis* [t] *Aduentus &* [v] *Quadragesimæ, ac* [x] *in Vigilia Pentecostes ante Missam (exceptis* [y] *Dominica Gaudete, etiam si eius Missa infra Hebdomadam repetatur, & Dominica Lætare, Vigilia Natiuitati Domini, Sabbato sancto in* [z] *benedictione Cerei, & in Missa, ac* [a] *Quatuors Temporibus Pentecostes) item in benedictione* [b] *Candelarum & Processione in die Purificationis beatæ Mariæ, & in benedictione* [c] *Cinerum, ac benedictione* [d] *Palmarum & Processione: in Cathedralibus &* [e] *præcipuis Ecclesiis vtuntur* [f] *Planetis plicatis ante pectus: quam Planetam Diaconus* [g] *dimittit cùm lecturus est Euangelium, eaque tunc super sinistrũ humerum super Stolam complicatur: aut ponitur aliud genus Stolæ latioris in modum Planetæ plicatæ, & facta Communione resumit Planetam, vt priùs. Similiter Subdiaconus dimittit eam cùm lecturus est Epistolam, quam legit in Alba, & ea finita, obsculatáque Celebrantis manu, Planetam,* [h] *resumit vt priùs.*

r *Ieiuniorum.*] Interdicit *Gemma lib.* 3. *c.* 45. Dalmaticas tempore ieiunij, quia diximus, Dalmaticam significare lætitiam, quæ in ieiunio facilè desideratur.

s *Vigiliis Sanctorum.*] Vigilia est principium Festi, *Radulph. Propos.* 19. ergo & lætitiam aliqualem, non plenam habet; cùm in eadem ieiunemus.

t *Aduentus.*] Tempore Aduentus in aliquibus locis omitti Dalmaticas, scribebat *Amalar. lib.* 3. *c.* 40. & *lib.* 4 *cap.* 30. vt auidiùs, inquit, resumatur & festiuiùs quod aliquando omittitur; & item ad insinuandum tempus veteris Testamenti in Aduentu, ratione cuius maior est gloria noui Testamenti in Natiuitate Domini, *ibid.* addit *Honor. in Gemma lib.* 3. *cap.* 1. quia vestes innocentiæ & immortalitatis, significatæ per Dalmaticas, nobis per Christum natum redditæ sunt, non ante Christum natum; vel quia ante Natiuitem Christi neque Lex, neque Euangelium, in iis significata qui Dalmaticas gerunt, cum claritate patebant, *Rupert. lib.* 3. *c.* 2. *tit.* 3.

u *Quadragesimæ.*] A Septuagesima vsque ad Cœnam Domini à Dalmaticis abstinuere in quibusdam locis aiunt *Ordo Roman. & Alcuin. cap. de Septuag.* antiquo verò more omitti, indefinitè scribit *Microl. cap.* 47.

x *In Vigilia Pentecostes.*] Diximus suprà, Vigiliam hanc esse parem Vigiliæ Paschatis, in Missa verò lætitia perfunditur Ecclesia: ideóque & Dalmaticæ sunt in vsu ad Missam, non ante Missam.

y *Dominica Gaudete.*] Ecce lætitia: ergo cum Dalmaticis. idem affirmandum de sequentibus, vt patet.

z *Benedictione Cerei.*] Quæ tota est festiua, sicut etiam Missa Sabbati sancti.

a *Quatuor Temporibus Pentecostes.*] Dalmaticæ his temporibus decernuntur, ob solemnitatem Spiritus S. *à Conclio Saleguntstano cap.* 2.

b *Candelarum.*] Ob anxiam Simeonis expectationem, inquit *Duran. lib.* 3, *c.* 18.

c *Cinerum.*] Quia dies solemnis ieiunij, & initium est Quadragesimæ, quæ excludit Dalmaticas.

d *Palmarum,* &c.] Quæ passionem Domini sapit potiùs quàm lætitiam inanem turbarum. Fleuit etiam Christus sedens super asinum, *Luc.* 19.

e *Præcipuis*

e *Præcipuis Ecclesiis.*] Præcipuas intellige, præsertim quæ sunt Collegiatæ insignes Canonicorum Cleri sæcularis, & quæ ob alias causas, præcipuè à populo seu à Maioribus declarantur. Dantur enim Ecclesiæ minores, præsertim apud Regulares, de quibus *num. sequ.* Sed in insignioribus Regularium Ecclesiis conceduntur Planetæ plicatæ à sacra Rituum Congregatione, *teste Alcocer in suo Cærimon.*

f *Planetis plicatis.*] Diacono & Subdiacono dantur Planetæ sæpiùs *in Ord. Rom.* Casula datur Diacono *ab Alcuin. cap. Quid sig. vest.* item Subdiacono, ea ratione qua imitari debet Diaconum, *ab Honorio in Gemma lib. 1. cap. 231.* quæ eleuantur antè, vt liberiùs ministrare valeant, *Durand. lib. 3. cap. 11.* Puto etiam ad differentiam Casulæ sacerdotalis, quæ cùm significet charitatem, secundùm omnes Auctores qui scripserunt de ritibus, intelligant Ministri, primò in prædictis diebus teneri ferè ad eandem perfectionem, ad quam Sacerdos in aliis temporibus; deinde ex charitate, non ex timore debere ministrare Altari, *Durand. vbi suprà.*

g *Dimittit.*] Dimittitur autem Casula ab vtroque lecturo Epistolam, seu Euangelium, quasi profiteantur, in proprio ministerio legendi eam non esse propriam vestem, *Rupert. lib. 3. cap. 2.* & Subdiaconus quidem dimittit Casulam, quæ charitatem denotat, lecturus Epistolam, quæ significat legem veterem, legem timoris, non amoris: Diaconus verò induit aliam, seu eandem complicatam in sinistro humero ad latus dextrum, lecturus Euangelium, legem scilicet amoris, vt in sinistris & in dextris, in aduersis & prosperis, charitatem ore & opere doceat, tum Euangelio, tum ministerio vsque ad consumptionem Sacramenti, *Durand. loco citato.*

h *Resumit.*] Casula à Subdiacono post Epistolam resumitur, quia post legem timoris data est lex charitatis: Diaconus verò resumit circa finem Missæ, quia non sufficit inhcoasse in charitate, sed in ea finiendum est, *idem ibid.* Vel dic *cum Amalar. lib. 3. cap. 15.* lecturos exui Casulis quasi milites expeditos contra errores. Duplicatam denique Diaconus portat Casulam ab Euangelio ad Communionem, vt quæ ore prædicat, iugum Domini portans, opere quoque impleat, liberiùs & expeditiùs ministrando, *Honor. in Gemma lib. 1. cap. 231. Lege Hugon. Vict. de Special. Missæ obser. lib. 3. cap. 9.* vbi in Causa ministrorum, quæ collum circuit, vtrumque brachium, pectus & humeros vestit, docet charitatem, quæ exigitur in voce collo formanda, in opere, corde, & in aliorum onere portando.

7 *In minoribus autem Ecclesiis, prædictis diebus ieiuniorum Alba tantùm amicti ministrent:* [i] *Subdiaconus cum Manipulo,* [l] *Diaconus etiam cum Stola ab humero sinistro pendente sub dextrum.*

Non enim congruunt Dalmaticæ ratione dierum, neque Casulæ ratione locorum.

i *Subdiaconus cum Manipulo.*] Manipulus Subdiaconi propria vestis est, *in Ord. Romano*; qui tradit eis mappulas in sinistra, de quibus dicemus infrà, cùm de vestibus Sacerdotis. Vnum hîc nota, quòd licet Sacerdoti fuerit datus Manipulus ab initio adtergendam pituitam oculorum & narium, vt ibi probabimus, & fortasse eadem de causa à S. Siluestro fuerit idem concessus Diacono sub nomine pallæ linostimæ ad læuam (linum enim

enim aptum eſt ad tergendum oculos & nares) non tamen Subdiacono datus fuit in hanc eandem cauſam Manipulus, ſed ad tergendas ſordes vaſorum ſacrorum; quod benè notauit *Durand. lib.2.cap.8.* eúmque in ſiniſtra cum aliis gerit, ad expeditiùs miniſtrandum, *Rupert. lib.1. cap.33.*

l *Diaconus etiam cum Stola*, &c.] Stola Diacono datur *ab Ordine Romano*; quia Orarium eſt, hoc eſt, Oratorum, ſeu Concionatorum, *Alcuin. ſuprà.* quam ab Apoſtolicis datam Diacono fuiſſe probabiliùs puto, tanquam de ſubſtantia ordinationis eius, non à Silueſtro nomine pallæ linoſtimæ ad læuum humerum, quod vult *Vicecomes de Appar. ad Miſſam.* nam ad læuam, hoc eſt, ad manum læuam, explicat *Innocent. III. lib.1. cap.43. vbi de Manipulo agat.* vide infrà de Manipulo. Verùm à ſiniſtro humero ad latus dextrum, *ex Concil. Braccar. I. cap. 27.* vt ab actiua laborioſa ad contemplatiuam ſuauem tranſeat, *Honor. in Gemma lib.1. capit. 230.* vel, vt portet hîc iugum Domini in ſiniſtra, id eſt, in præſenti vita, cum ſpe quietis futuræ in dextra, *Durand. lib.2.cap.9.* Ceterùm dexteram Diaconi partem vult eſſe liberam, ob miniſterium Altaris, *Concil. Toletan. IV. cap.39.* quæ rationes etiam valent pro Caſula complicata ad modum Stolæ. Diaconus autem, cùm induit Stolam, oſculetur Crucem quæ eſt in medio eius, *Cærim. Epiſc. lib.1.cap.9.*

De præparatione Altaris, & ornamentorum eius. XX.

[m] *ALtare, in quo ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium celebrandum eſt, debet eſſe* [n] *lapideum, &* [o] *ab Epiſcopo conſecratum: vel ſaltem* [p] *ara lapidæa, ſimiliter ab Epiſcopo conſecrata, in eo inſerta, quæ* [q] *tam ampla ſit, vt hoſtiam, & maiorem partem Calicis capiat. Hoc Altare operiatur* [r] *tribus mappis, ſeu tobaleis mundis, ab Epiſcopo vel alio habente poteſtatem* [s] *benedictis, ſuperiori ſaltem oblonga, quæ vſque ad terram pertingat, duabus aliis breuioribus, vel vna duplicata.* [t] *Pallio quoque ornetur coloris, quoad fieri poteſt, diei Feſto, vel Officio conuenientis. Super Altare* [v] *collocetur Crux in medio,* [x] *& Candelabra ſaltem duo* [y] *cum candelis accenſis hinc & inde in vtroque eius latere. Ad Crucis pedem ponatur* [z] *Tabella Secretarum appellata. In cornu Epiſtolæ* [a] *cuſſinus ſupponendus Miſſali: & ab eadem parte Epiſtolæ* [b] *paretur cereus, ad eleuationem Sacramenti accendendus,* [c] *parua campanula,* [d] *ampullæ vitreæ vini & aquæ, cum peluicula,* [e] *& manutergio mundo in feneſtella, ſeu in parua menſa ad hæc præparata. Super Altare* [f] *nihil omnino ponatur, quod ad Miſſæ ſacrificium vel ipſius Altaris ornatum non pertineat.*

m *Altare.*] Locus hic ſupponitur ſacer, vel deputatus ab Epiſcopo, *cap. Nullus. de Conſec. D diſt.1. ex S. Silueſtro*, ſaltem ſit benedictus, ritu proprio *in Rituali Romano Pauli V.* Non poteſt autem Epiſcopus deputare Oratoria in domo priuata, *ex literis Cardinalis Lancellotti ad Epiſcopos datis nomine Pauli V. 10. Martij*

tij 1615. vt ibi fiat Missa, *citatis à Scortia lib.2.cap.13. imò ex Conc.Trid. Sess.22. de Obseru.& euitant.in sacr. Missæ.* non tamen intelligitur domus priuata Palatium Episcopi, vt notauit *Carolus Episc. Nouar.in Comment.Canon.ad cap. Missarum 13.de Consecr.Dist.1.* in eo enim Cappella deputari potest pro Missa celebranda. quòd si violetur locus (*qua de re optimè Suar.disp.85.sect.4.*) non potest ibi celebrari sine peccato, *Azor.lib.10.c.26. per totum.* Deducunt vocem hanc *Altare* ab altitudine *Fastus*, *& alij*, quasi sit alta Ara, *VValafr.cap.5.* vel alta res, *Gemma lib.1.c.122.* vel ab alendo, quia igni Altaris addebatur alimentum, *Isidor.lib.15. Orig.cap.4.*

Patet Altaris vsus in Scripturis sacris, à Noë, qui primus ædificauit Altare; & in nouo Testamento, 1. *Cor.9. Hebr.* 13. Sixtus II. decreuit, vt Missa non fiat nisi in Altari, *Radul. Propos.23.* & significat Primò mensam Domini, *Amalar. lib.1. cap.24.* Secundò, Crucem, *Bern.de Cœna Domini.* Tertiò, Christum, per quem Sacrificia acceptantur à Deo, *Gemma lib.1. cap.* 134. Forma Corporis Christi est Altare, *ait Ambros. lib. 4. de Sacrament. cap.* 12. ideò præeminet in Ecclesia, vt Christus inter membra eius, *Rupertus lib.5.cap.30.* Gradus illius, virtutes sunt quibus ad Christum itur, *Hugo Vict. in Can. Missæ cap.2.* Quartò, significat Ecclesiam spiritualem, cuius cornua sunt quatuor mundi plagæ, *Dur.li.1.c.2.*

n *Lapideum.*] Ex institutione S. Siluestri, *de Consecr. Dist.1.* & *cap. Altaria*, *ex Conc.Hippon. cap.6.* id est, priùs hoc decreuit in Romana Ecclesia sanctus Siluester Papa: quod habes in Breuiario in Festo Dedicationis Saluatoris: nam à Græcis factitatum esse priùs, significat *Dionys.c.3.Eccles.Hierar.* ex lapide, quia Petra erat Christus, 1.*Cor.*10. nullum foramen habeat, *ex Actis Eccl. Mediol.* ad designandam vndequaque plenitudinem & integritatem Christi, *S.Thom.3.p.q.83. art.5.* Vacuum enim erat Hebræorum altare sine Christo.

o *Ab Episcopo consecratum.*] *Ex Dion. de Eccl. Hier. c.4.* ad indicandam gratiæ pinguedinem, *ex S.Cypriano, Conc.Agat. de Consecr.Dist.1.cap. Altaria.* quod non fit (præter sanctum Chrisma, pinguedinis prædictæ symbolum) sine Reliquiis Sanctorum, ex Decreto Felicis I. *apud Radul.loco cit.& cap. Placuit. de Consecr. Dist. 1. ex Concil. Africano.* Sunt autem hæ de substantia consecrationis, *ex Azor. lib.10. cap.27.* & debent esse Sanctorum ab Ecclesia approbatorum, vt spondit sacra Concilij Tridentini Congregatio Episcopo Interamnensi 13.*Sept.* 1593.*apud Piasecium par.1. cap.5.num.7.* etenim Christus, hoc est vnctus, appellatur, consecratus à Deo caput Sanctorum. Conuenienter autem, ait *S. August. Serm.73. in Append. de Diuersis*, & quasi pro quodam consortio ibi Martyribus sepultura decreta est, vbi mors Domini quotidie celebratur; scilicet, vt qui propter mortem eius mortui fuerant, sub Sacramenti eius mysterio requiescant. Hæc ille.

Porrò ab Episcopo est consecrandum, *ex Hormisda can. Nullus. de Consec. Dist.* 1. durátque consecratio vsque ad amotionem tabulæ, vel fractionem quomodocumque sigilli Reliquiarum: fusiùs *Suarez disp.81.sect.5.* Illud est mirandum, *quòd in Prato spirituali legitur ca.1.& 10.* dari à Deo Angelum custodem Altari consecrato.

p *Ara lapidea.*] Ara ab ariditate ex igne, *Seruius*: vel quasi area plana, vel ab ardore sic dicta, quòd ea ardebant Sacrificia, *Gemma lib.1. cap.* 122. vel ara Græcè, precatio Latinè, *VValafr. cap.5.* vbi addit, quòd imprecatio dicitur Antara. dicta fuit etiam Tabula itineraria *ab Ord.*

Romano

Romano. Item Tabula Altaris, *de Consec. Distinct.*1. *cap. Concedimus*, *ex Concilio Tribur.* Antimense quoque, *à Balsamone ad Concil. VI. can.*31. *& à Nicephoro apud Belingerum lib.*3. *cap.*30. Denique Viaticum, *cap. vlt. de Priuileg. in* 6. *à Bonifacio VIII.*

Lapidea debet esse, vel inclusa, vel superposita tabulæ ligneæ, vel alterius materiæ, *Azor. lib.*10. *cap.*27. *quæst.*2. Hîc autem iubetur, vt sit inserta ad maiorem cautelam; sed tamen emineat aliquantulum, vt eius limites à Sacerdote facilè dignosci possint.

q *Tam ampla sit*, &c.] Intellige, vt commodè capiat ista tempore consecrationis Hostiæ & Calicis, *Siluest. verbo Altare. num.*1. Ante Concilium Maguntiacum, vnde sumptum est *cap. concedimus* (*mendosè Triburiensi datur*) circa annum 900. nulla est mentio Aræ, quoad nomen: res autem erat in vsu tempore persecutionum. & S. Ambrosius ea vsus est, celebrans in domo quadam priuata Romæ. eiusdem verò vsus nimis frequens compressus fuit *in Concil. Senonensi*; & tandem *in Concil. Mediol. IV.* decretum est, vt maiora saltem Altaria Ecclesiarum Parochialium consecrarentur. Hæc *Carol. Nouar. ad cap. Nullus Presb.* 24. *de Consec. Dist.*1.

r *Tribus mappis.*] Vestiendum est lineis Altare, ex decreto Bonif. III. *apud Polidor. Virgil. lib.*5. *cap.*6. & *ex Concil. Rhem. apud Burchard. lib.* 3. *cap.*98. & *ex S. Clemente Epist.*2. *ad Iacobum fratrem Domini, siue ad alium, vt notat Bellarminus de Script. Eccles. cùm Iacobus tunc obierit: & ad Simonem, qui dictus est frater Domini, directam eam fuisse, docet Seuerinus Binius in Notis ad eamdem in* 1. *Tom. Concil.* ibi S. Clemens Pallam vocat Altaris vestem, quia Palla palàm est & foris, *teste Verrone*; & palliat sacra mysteria, *ex Durand. lib.*4. *c.*29.

Sindones etiam dicuntur *in Actis Mediol. Ecclesiæ.*

Quæ debent esse tres; vel ea ratione, quia in hac Rubrica indicitur; vel quia indicatur *de Consecr. Dist.*2. *cap. Si per negligentiam, à Pio.* vbi fit mentio de effusione sanguinis vsque ad quartum linteum, incluso scilicet Corporali; & quia in honorem cedit sanctissimæ Trinitatis, *Angelus verb. Corporale*, docet debere tres esse. Duplicatam vnam concedit Rubrica, vt sint tres; non ergo duæ, tuta conscientia, sufficiunt.

s *Benedictis.*] Nisi necessitas aliud suadeat, *Siluester verb. Benedictio. q.*5. *Azor. lib.*10. *c.*28. *q.*8. *imò Suarez hac de re negat ius aliquod esse* 3. *p. disp.*81. *sect.*6. Benedictio tamen earum est *in Ordine Romano.* Vestes autem Altaris significant gloriam Sanctorum, quorum Reliquiæ ibidem sunt, *Gemma lib.*1. *c.*134. *&* 168. *& Amalar. lib.*1. *cap.*12.

Obserua, quòd *in Cærimon. Episcop.* sancitum est *lib.*1. *cap.*12. ne vllæ coronides ligneæ circa Altaris angulos ducantur; sed earum loco apponi poterunt fasciæ ex auro vel serico elaboratæ, quibus ipsa Altaris facies aptè redimita ornatior appareat: & verè coronides ligneæ corrodunt etiam Planetas.

t *Pallio quoque ornetur.*] Pallium hoc, quod item à palliando dicitur, non solet benedici separatim ab aliis paramentis; nec in Rituali Pontificalive extat propria benedictio; potest etiam sine eo celebrari, puta, si Altare est ornatum auro, vel lapide pretioso. Velum videtur appellari *à Clemen. Epist.* 2. nisi Calicis sit velum; *in Concil. Rhemensi apud Iuon. lib.*3. *cap.*97. erat in vsu ad ornatum anterioris partis Altaris. Et palliorum auro contextorum est mentio apud *Anastas. in Hormisda*, vbi & tabularum, quas palliis aptiùs extendendis adiungimus. Significat autem pallium ornamentum

mentum virtutum in Christo, *Durand. lib.1.cap.2.* sicut eiusdem auriphrygium charitatem, *ibidem.* decet etiam habere in medio sui crucem, *ex Fortunato lib.2. Epist.3.*

u *Collocetur Crux,* &c.] *Ordo Rom.* habet benedictionem Crucis. Meminit Crucis aureæ in Altari *Beda lib.2.Histor. Anglic. cap.20.& Baronius anno* 878. *nu.* 43. *Innoc.III.lib.2.c.*21.qui dicit,collocari Crucem in medio candelabrorum,quæ saltem sunt duo, quia Christus per Crucem fecit vtraque vnum, *Ephes.2.* negat autem esse de præcepto *Suar.*Crucem in altari locandam in Missa, *disp.61. sect.6.*

Crux certè in Altari est tanquam signum Regis in Regia, vt Passionis memoriale, & vt vestigia Crucifixi sequamur, *Gemma lib.1.cap.*135.ideò *in Cærim. Episcop.lib.2.cap.*12. monemur, vt locemus Crucem & cum imagine Crucifixi, & in Altaris medio, prææltam, ita vt pes Crucis æquet altitudinem candelabrorum, & Crux ipsa tota candelabris superemineat Mystica ratio est;quia Christus, etiam in cruce, maior est super omnes populos, significatos in candelabris.

Illud hoc loco quæri debet, An in Altari, in quo continuè in Tabernaculo immobili clausum sanctissimum asseruatur Sacramentum, collocanda sit Crux cum Crucifixo in medio Altaris ante ipsum Tabernaculum? Cui quæstioni Romæ sæpiùs agitatæ vt respondeam, præmitto, *cum Cærim. Episcop.lib.1.ca.*12. maximè decere, vt ibi Missæ non celebrentur, quod antiquitus obseruatum esse testatur, & loquitur ibi etiam de Missis planis. Vide textum, & attentè lege. Quo casu si Crux in eo non [illegible], non est contra Rubricam hanc quæ expresse loquitur de Altari, in quo Missæ Sacrificium faciendum est. Si verò ibidem sit celebrandum, quod non prohibetur absolutè *in Cærimon. loco citato,*& non negat Missale, *infrà tit.2. num.2. & tit.4. num. 6.* tunc est affirmandum, collocandam esse Crucem in hoc Altari. Primò, quia hæc Rubrica loquitur indefinitè de Altari vbi facienda est Missa,vt Sacerdos actu sibi reuocet in memoriam passionem Christi; quæ memoria magis ex Crucis aspectu quàm ex ipsa Eucharistia excitatur. Statutum enim ideò est à SS. Patribus, *ait Bonauent. de Mister. Missæ,* ne quisquam in aliquo loco Missam celebret, nisi ibi imago posita sit Crucifixi. Deinde non incongruit, figuram cum figurato adesse simul, quæ est potissima ratio Aduersariorum: nam, facta consecratione Hostiæ, remanet Crucifixi imago in eadem Hostia simul cum Corpore Christi, & toto Christo. Tertiò, in Missa solemni ad hoc Altare celebrata iubetur Sacerdos *infrà tit. 4. num. 6.* genuflectere, ob Sacramentum latens in Turri, seu Tabernaculo, antequam incipiat incensationem, quam certè prosequetur ille, *vt in eodem titulo num.* 4. nimirum ter incensando Crucem:nam alioquin, remota Cruce, quid incensabit in medio? Non Crucem, quæ non esset ex suppositione; neque Sacramentum,quod latet: cui quidem genuflectimus, vt illud adoremus, sed illud incensare (Romano more) non solemus,nisi pateat apertè. Quartò, vsus multarum Ecclesiarum Orbis insigniorum est, vt ante prædictam Turrim, seu Tabernaculum immobile, collocetur Crux in medio. Romæ non est in vna,vel altera, in eo Altari,vbi distribuitur populo sacra Synaxis; quia indicare volunt, ibidem non celebrari debere, iuxta monitionem suprà allatam *ex Cærim. Episc.* Quintò, in ostiolo Tabernaculi immobilis solet etiam pingi imago Christi in Cruce, vel sedentis in Sepulchro: cur igitur potiùs depicta in ostio

Taberna-

Tabernaculi, quàm separatim in Cruce ante ostium? Sextò, in Processione sanctissimi Sacramenti ante illud præcedit Crux cum Crucifixo: quæ ergo maior est ratio in Processione quàm in Altari? & præsertim cùm in dicta Processione Sacramentum pateat, in Altari lateat in Tabernaculo clausum. Hanc quæstionem concludat Synodus Turonica II. sub Pelagio I. can. 3. quæ definit, quòd Corpus Domini in Altari sub Crucis titulo, non in armario (*legit Pamelius in Liturgiis, non in imaginario ordine*) componatur, hoc est, basim Crucis in medio Altaris erectæ, vt explicat *Durand. lib. 1. de Rit. cap. 16.* seu in meditullio Altaris sub Cruce, vt declarat *Baronius Tom. 7. anno* 570. quod hodie Romæ cernitur in Cappella Sixtiana sanctæ Mariæ Maioris; & sanctus Carolus iussit *in Concilio Prouinciali III. Instruct. supell. Eccles. libro 2.*

Quæritur præterea, An in Altari, cuius Icon, seu Tabula picta, seu statua, est ipsemet Christi Crucifixi imago, debeat item collocari altera Crux cum imagine Crucifixi inter ipsa candelabra. Sed Rubrica nostra absque vlla limitatione inter candelabra Crucem præscribit generaliter; & ratio fauet, quia ob oculos Sacerdotis ea debet esse, tum ad orandum, tum ad eam incensandam, tum ad mysterium, *ex Innocentio III.* allatum suprà, de Christo mediatore vtriusque populi.

x *Et Candelabra saltem duo.*] Idem *Innocentius ibid.* quibus significantur populi, præsertim Iudaicus & Gentilis. De Candelabris *sanctus Clemens Epistola 2. ad Iacobum, & Athanas. Epistola ad Orthodoxos.* Melchiades Papa Decreto stabiliuit hunc ritum *apud Burchardum lib. 5. cap. 7.*

Ait Rubrica, *saltem duo*, quia in solemnioribus Missis regulariter sex in recta linea debent adhiberi: quod coniicitur ex trina hinc inde altaris incensatione, prout (*ait Rubr. p. 2. tit. 4. n. 4.*) distribuuntur Candelabra: quatuor etiam in minùs solemnibus adhiberi solent pro dignitate Missarum: sed & plura quàm sex poni possunt, *ex tit. 4. p. 2. n. 5.* Mysticas rationes duorum luminum recenset *Tobias noster de Sacris Templis part. 1. cap. 62.*

y *Cum candelis accensis.*] Sub Telesphoro lumina fuisse ad Missam adhibita, scribit *Auctor Breuiarij Chronolog.* *Tertull. meminit aduersus Valentinianos c. 2. & 3.* puto, ad litteram, quia in cryptis fiebat Missa. De his *in cap. Litteras, de Celebratione Miss. ex Honorio III.* Ordo item Romanus requirit lumen in Missa, in typum illius luminis, cuius Sacramenta conficimus, sine quo & in meridie palpabimus vt in nocte, *Microl. cap. 11.* Lumen hoc significat etiam fidem populorum, quos, vt diximus, denotant Candelabra, *Innocent. III. vbi suprà*; vel charitatem Christi in Sacrificio, *ex Augustino Sermone 215 de Tempore*: vel quia Christus vt ignis rubiginem peccatorum consumit, *Biel. lect. 13.* vel quia expectamus sponsum cum lumine, *ex Hier. Epist. 20.* vel ad deuotionem excitandam, *Soto 4. dist. 13. q. 2. art. 4.* vel ad lætitiam, quam Sacramentum indicat, æternam, *Gemma lib. 1. cap. 118.*

An sufficiat vnicum lumen? concedit in necessitate *Azor. lib. 10. q. 5.* & ex cera debet esse; vnde dicti fuere Ceroferarij. Cereorúmque mentio est apud sanctos Patres; *& præsertim indicat S. Athan. Epist. ad Orthodoxos, cum Prudentio in Hymno de S. Laurentio.*

An verò possit adhiberi sebaceum ex seuo? negat *Suarez disp 81. sect. 6.* concedit in necessitate *Azor. loco citato.* Caue tu à numero candelarum superstitioso, contra quem *Concil. Trid. Sess. 22.* & à numero ambitioso: nam in Missis priuatis,

nisi aliud exigat ratio Festi, accendere quatuor candelas in Altari, non conuenire Vicariis generalibus, licet sint Protonotarij, sicuti nec eisdem ministrari à duobus Cappellanis, decreuit sacra Rituum Congregatio die 7. Augusti 1627.

z *Tabella Secretarum.*] Ad maiorem commoditatem hæc prœscribitur; sicut etiam commodiùs est parasse in cornu Euangelij Tabellam, in qua legi possit Euangelium sancti Ioannis, *In principio*, quod in Tabella Secretarum scribi seu imprimi solet. Aliqui adhuc commodiùs parant ante Missam in cornu Epistolæ Tabellam aliam, in qua legitur Psalm. *Lauabo inter innocentes*, &c.

a *Cussinus.*] De quo *Ordo Rom.* & puluinar appellat; rationem addit *Innoc. III. lib. 2. cap. 41.* Designatur, ait, in eo ministranda esse temporalia prædicanti verbum Dei; est enim ad quietem. *Hugo* verò *lib. 2. cap. 20.* significare docet cor tenerum audientis & prædicantis verbum Dei, quod continetur in Missali; non lapideum, vt Iudæorum.

b *Paretur cereus.*] Fortè ad hunc vsum deseruiebant Canthari cerostati *apud Clem. Epist. 2. & Damasc. in Siluestro*; & hic ideò iubetur poni in parte Epistolæ, quia minister in eadem parte genuflexus reperitur paulò ante consecrationem. Verùm, ratione Festi solemnioris, poterunt etiam accendi duo cerei ad eleuationem in vtraque parte, ad excitandam magis circumstantium fidem, quæ lumen est: in cornu verò Epistolæ regulariter accenditur, quæ legem antiquam refert, lumen, inquam, obscurum, & sub cortice figurarum antiqui Testamenti latens tum Agni Paschalis, tum Mannæ, & eiusmodi. Si addatur alter in cornu Euangelij, designabit fidem clariorem tempore Euangelij; & ideò congruè in Festis solemnioribus accenditur. In signum denique adorationis accenduntur cerei, *Hieron. Epist. 20. ad Marcellam.*

c *Parua campanula.*] Tintinnabulum, clocha, sunt idem, *Durand. lib. 1. de Rit. cap. 22.* Ex tinnitu, tin, tin, dicitur titinnabulum, ex *Hieronymo Magio de Tintinn. cap. 1.* qui & petasum, id est, ad formam galeri, & nolam, & codonem, & campanam, vult esse vnum & idem. Campanæ nomen habetur *apud S. Hieronym. in Reg. Sanctimon.* vnde patet, ritum antiquiorem esse Sabiniano Papa. Ad excitandos circumstantes ad lætitiam exprimendam, & ad cultum sanctissimi Sacramenti adhibetur campanula. fusiùs *Amalar. lib. 3. cap. 1. & Rupert. lib. 1. cap. 16.* Sabinianus Papa dicitur statuisse pulsationem campanæ ad Horas Canonicas, *Durand. lib. 1. cap. 4.* nam ligna pulsabantur pro campanis in sæculo quo vixit sanctus Anastasius Persa Martyr, circa annum 610. *Septima Synodo Act. 4.* apud Cæsaream in delatione Reliquiarum eiusdem sancti Anastasij. Vulgò fertur, Paulinum Nolanum Episcopum, nolarum, id est campanarum vsum in Ecclesiam inuexisse, hoc est ad rem sacram: nam Gentiles ante Christum iis vsi sunt, *ex Angelo Rocca de Campanis*; cui placet, Auctorem dici S. Paulinum coæuum sancto Hieronymo; & ideò à ciuitate Nolæ, & regione Campaniæ, dictas fuisse nolas, & campanas; eadem docet *Polydor. Virgil. de Inuent. lib. 3. cap. 18.* meminit benedictionis campanarum *Alcuin.* & *Baron.* scribit de Ioanne XIII. campanam benedicente anno 968. *lege eumdem ad annum 615. Tom. 8.* meminit campanarum in Cœna Domini *Ordo Rom.*

Cæterùm misericordiam Dei annuntiant campanæ, vt olim Hebræorum tubæ clangentes. *Et erit recordatio vestri coram Domino, Numer. 10.* vnde & eos qui campanas pulsant, sacris vult superpelliceis

pelliceis indui *Concilium Coloniense p.3. cap.31.*

d *Ampullæ vitreæ.*] *Ordo Roman.* vocat amulas: nam amula est vas in quo vinum offertur, *Durand. lib.1. cap.7.* Alij cum aspiratione hamulam dicunt, ab hamis, de quibus etiam *Damasus in Vita sancti Marci Papæ, & Anastas. in Siluestro*; quæ erant argenteæ. Erant quidem argenteæ; nunc autem vitreæ iubentur in Rubrica, ne contingat error in calice, ob densiorem materiam hamularum, qua difficilè vnum dignoscitur ab aqua. Sunt autem hamæ vasa aquaria rotundioris formæ, & ventris globosioris, *apud Turnebum libro 19. Aduersar. c.23. ex Plinio.* Vides hîc amulas ad vsum vini, & aquæ? Ampullas appellamus, quasi parum amplas, *VValafrid. cap.24.* Vrceos dixit *Clemens Epist. 2.* Vrceolos, *Concil. Carthag. IV. cap.5.* Gemelliones, *Ordo Romanus, Qualiter Missa celebretur*, vt explicat *Panuin. in Interpret. vocum obscurarum.* Amula tamen propriè vini est, scyphus aquæ, *Isidor. lib.2. de Off. cap.10.*

e *Et manutergio.*] Vocis & rei mentio est *in Concilio Carthaginensi IV. cap.5. & apud Isidor. loco citato.* Rubrica designat locum manutergio, non supra calicem, quod minùs decet.

f *Nihil omino ponatur.*] Non birretum Sacerdotis, siue in principio siue in fine Missæ, quod valdè indecens est; neque sudariolum ad emungendas nares, quod potiùs sub Planeta, vel à cingulo pendens ad dextram portandum erit; neque almutia celebrantis Canonici, vt videatur Canonicus: quæ omnia ad Sacrificium non spectant, neque ad ornatum Altaris.

Illud monendi sunt hoc loco Sacerdotes, cùm de Altari sit sermo, quòd vbi celebrauit Episcopus proprius in sua diœcesi, ea die ne ibidem faciant Missam sine eiusdem Episcopi licentia; quæ tacita sufficit, quando necessitas vrget, ne perdant scilicet aliqui Missam; vel, si consecrandæ sint hostiæ pro infirmis, *ex Homobono nostro Tract.4. quæst.139. & aliis, quos citat.* non autem ex vi legis de *Consecratione Distinct.2. cap. In Altari.* quia ibi loquitur textus de Missa cantata ab Episcopo; sed tum *ex decreto Concilij Antisiodorensis cap.10.* vbi apertissimè hoc iubetur, ne celebretur ibidem post Missam priuatam Episcopi; tum ex bona consuetudine Legum interprete; tum ex doctrina *Aug. Siluestri, Tabien. & Armill. ver. Altare.* tum ex ratione Glossæ, ob honorem, inquit, qui Episcopo debetur. alicubi abrogatam esse hanc consuetudinem, tradit *Azor. lib.10. cap.27. quæst.10.* sed eam nos ea qua decet reuerentia retineamus.

A fortiori vbique abstinendum erit à celebratione Missæ, vbi Papa eo die celebrauit, cuius propria Diœcesis est totus Orbis. Idem fiat cum Legato à latere intra fines suæ legationis; cuius rei causa ex prædictis patet.

Sciendum quoque est, in Altari priuati Oratorij, cui conceditur ex priuilegio Apostolico celebratio Missæ (exceptis solemnioribus Festis) non posse in eo celebrari in Natali Domini, Epiphania, Paschate, Pentecoste, Annuntiatione, Assumptione beatæ Virginis, Festo sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, & Omnium Sanctorum, ex Decreto sacræ Rituum Congregationis 17. *Nouembris 1607.* quo declaratur magis Decretum *Concil. Agathen. cap.21. de Consecration. Distinct.1. Si quis.* Ordinarij locorum optant addi prædicto Festorum numero Festum Patroni principalis loci, quod est primæ classis & præcipui cultus in proprio loco; &, meo iudicio, esset addendum ab ipsismet priuilegiatis, absque nouo Decreto in gratiam proprij Patroni

Patroni principalis. Nomine Paschatis & Pentecostes, dies prima dumtaxat intelligitur ex communi sensu, vsu Romano, & modo loquendi, & ex Doctoribus in materia de Interdicto, *Siluest. interdictum.5. quæst.2.* quare Feriæ sequentes non sunt exceptæ, licet sint solemniora Festa, quæ excludunt alia solemnia, etiam primæ classis; multò minùs excluduntur alij dies infra Octauas. De qua re dubitauere nonnulli, ea moti ratione, quia Octaua reputatur dies vnus à Radulpho Tungrensi; quæ ratio non valet in omnibus.

In iis item Oratoriis quæ separata sunt à domibus, in agro, prope domos priuatas, sicuti potest Episcopus celebrationem Missæ concedere; ita maximè debet, vt ea moderatione concedatur, qua fiat vnica tantùm Missa ibidem in die, & ad commoditatem certæ familiæ; nec in die Festo, nisi celebrata Missa Parochiali; quæ leges Bononiæ & alibi ritè obseruantur.

Addam in gratiam Regularium, quòd in Oratoriis, quæ sunt in domibus Religiosorum Priuilegia Societatis Iesu participantium, iuxta concessionem Gregorij XIII. si ea deputentur ad Missam celebrandam à Prouinciali, poterunt ibidem Sacerdotes alij non regulares celebrare, *Scortia cap.13. lib.2.*

Nunquam in mari neque in flumine celebrari debet, ob periculum effusionis calicis; & est communis, *contra Durand. lib.4. cap.1.* Neque enim imitandi sunt Lusitani, quos defendit *Scortia loco citato. num.5.* exemplis historicis, quæ potiùs admirationem habent, quàm postulent imitationem.

Denique nihil refert, quo nomine vocentur, Oraculum, Cellula, Cappella: nam Oraculum vocat *Anastas. in Leone IV.* Cellulam *Georgius Codinus in Constantinopoli apud Belingerum lib.3. c.31.* Cappella fuit apud antiquos pia domus itineraria ex pellibus caprarum fabricata, & à pellibus his Cappellas, earúmque custodes Cappellanos vocitabant. *Gemma* verò *lib.1. cap.128.* deducit Cappellam à capeno, quod significat domum, ad quam confluunt pauperes pro recipienda eleemosyna: quod verè congruit Cappellæ Ecclesiasticæ, in qua velut mendici oramus Deum. Addit *Durand. lib.2. de Rit. cap.9.* idem esse in Gallia apud rusticos cappam, & tugurium, quam Itali cappanam dicunt; & fortè inde duplici pp dicta est Cappella, quasi sit tugurium Deo minùs dignum. *Baronius in Notis Martyrolog. ad diem* 11. *Iunij*, docet, Cappellam, & cubiculum, de quo *Matthæi 6. Intra in cubiculum tuum, & ora*, esse idem: Cubiculariosque SS. Petri & Pauli à sancto Leone constitutos, *vt dicitur in Breuiario Romano*, fuisse Cappellanos; notat etiam Oratorium & Sacellum, minùs tamen propriè, idem significare; recentiùs autem Oratorium quàm Cubiculum appellatum esse, & Sacellum quàm Oratorium.

HActenus de Altari, ornamentis, & vsu eiusdem, iuxta Rubricam Missalis, quæ necessaria ad Missam celebrandam comprehendit, &, vt ita dicam, substantialia; accidunt alia, quæ hoc loco tacere non debemus.

Nam Vmbraculum, seu Baldachinum super Altare appendi conuenit forma quadrata, colore, vbi commodè fieri possit, conformi colori cæterorum paramentorum, pro temporum ac celebritatum varietate. Quòd si ciborium adsit super Altare ex lapide confectum, Vmbraculum omitti potest. Hæc *in Cærimon. Episcop. lib.1. cap.12.*

Tabernaculum, in quo assiduè diuinissima seruatur Eucharistia, conopeo serico, vel similis materiæ, vestiri debet, eius item

item coloris cuius eſt Altaris pallium: quamquam pro colore nigro violaceus congruentior erit in honorem Chriſti viuentis;quod probabimus *infrà 4.part.tit. de Feria quinta in Cœna Domini.*

Vaſa quoque ſacrarum Reliquiarum exponi ſolent hinc inde, vel inter candelabra, *vt in Cærimoniali Epiſcop. loco citato*, vel in gradu ſuperiori. Qua in re cauendum illud erit, ne vnquam ſupra locum Sacramenti, præſertim ſi exponatur populo pro oratione publica, ea vaſa collocentur;decet enim ſedere Dominum in altiori loco ſupra ſeruos ſuos, ſicuti diximus de Cruce præalta ſuper ipſa candelabra.

In Feſtis ſolemnioribus plura candelabra debent apponi, non tamen vltra ſex, in linea recta etiam in Miſſa ſolemni, non Pontificali: quæ neque omnino æqualia erunt, ſed ab vtroque Altaris latere ſurgent, ita vt ex eis altiora ſint immediatè prope Crucem. In Feſtis autem minùs ſolemnibus pauciora, ſaltem quatuor apponenda forent, vt ſuprà diximus.

Floribus item, & exquiſitis quibuſdam ramulis, aptè & concinnè diſpoſitis, ſeu veris, ſeu fictis, pro temporum varietate, ſiue in vaſculis elegantibus, ſiue alia ratione, ornari poterunt Altaria, exemplo Nepotiani, quem hac de re perhonorificè ſanctus Hieronymus commendat.

Gradus Altarium veſtiri poterunt tapetibus, & præſertim ſuppedaneum illud, quod proximum eſt Altari, ſuper omnes gradus: in eóque arcula apponi poſſet, ad ſputum excipiendum, à latere Euangelij, ne fœdetur ſuppedaneum, tapetéve, aut pauimentum circum Altare.

Lampadem ardere ante vnumquodque Altare, plures ante Altare maius, ſuadet auctoritas *Cærimonial. Epiſcop. loco citato.*

Telis ſtragulis Altaria contegi decet, finitis Miſſis; & ante Miſſas, detractis ſtragulis, mappæ ipſæ detergendæ forent ſcopulis ad id tantùm paratis, vt mundiſſimæ ſemper appareant; ita ſanctus Carolus in Regulis & inſtructionibus de nitore & munditia Eccleſiarum; quas ad verbum compoſitas à Carolo à Baſilica Petri, Præpoſito tunc Generali noſtro, & ad vſum Congregationis noſtræ editas, tranſtulit ille ſanctus ac pius Vir in Acta Eccleſiæ ſuæ Mediolanenſis, ad totius Eccleſiæ vtilitatem & ſplendorem.

Denique ſepimento Altaria munda conſeruantur, quo arcentur & laici, ne Altaribus inhæreant indecorè. Alia,quæ ad nitorem & munditiam totius ſupellectilis prædictæ ad Altaris vſum ſpectant,dabimus infrà, & debitas cuiuſque rei menſuras. Atque hic eſto finis Rubricarum primæ Partis.

COMMENTARIA IN RVBRICAS MISSALIS ROMANI.

PARS SECVNDA.

Ritus seruandus in celebratione Missæ.

LTERA pars Rubricarum generalium in duo capita diuiditur: quorum alterum ea complectitur, quæ ad integram & accuratam Missæ celebrationem spectant, nempe Ritus, & Cærimonias: alterum ea continet quæ scitu sunt necessaria, ne malè celebratio fiat, videlicet Defectus occurrentes; quibus & adhibentur remedia. Sufficiens ergo huius Patris est diuisio, vt ritè semper & malè nunquam celebretur.

De præparatione Sacerdotis celebraturi. I.

1 [a] *Sacerdos celebraturus Missam, præuia Confessione sacramentali, quando opus est, & saltem* [b] *Matutino cum Laudibus absoluto, orationi aliquantulùm vacet, &* [c] *Orationes inferiùs positas pro temporis opportunitate dicat. Deinde accedit ad locum in Sacristia, vel alibi præparatum, vbi paramenta, aliáque ad celebrationem necessaria habentur:* [d] *accipit Missale, perquirit Missam, perlegit, & signacula ordinat ad ea quæ dicturus est. Posteà* [e] *lauat manus, dicens Orationem inferiùs positam. Deinde* [f] *præparat Calicem (qui debet esse vel aureus, vel argenteus, aut saltem habere cuppam argenteam intus inauratam, & simul* [g] *cum Patena itidem inaurata,* [h] *ab Episcopo consecratus:) super eius os* [i] *ponit Purificatorium mundum, & super illud Patenam* [l] *cum Hostia integra, quam leuiter extergit, si opus est, à fragmentis, & eam tegit* [m] *parua Palla linea,* [n] *tum Velo serico: super velo ponit* [o] *Bursam coloris paramentorum, intus habentem* [p] *Corporale plicatum: quod ex lino tantùm esse debet, nec serico vel auro in medio intextum, sed totum album, & ab Episcopo, vel alio habente facultatem,* [q] *simul cum Palla benedictum.*

a *Sacerdos.*] Ita dictus est quasi sacra dans, vel sacra dos, id est, ipsamet sanctitas, vel sacer dux, vel sacra docens: nam docere debet verbo, ducere exemplo, sanctus esse, & sacra aliis dare, vt sancti fiant.

De confessione Sacramenti dicemus infrà, cùm de defectibus animæ. Hoc loco monebo tantùm, ne Sacerdos indutus

Sacerdota-

Sacerdotalibus indumentis confiteatur, ſed antequam ea veſtiat: hoc enim magis decet: quod & notauit *Didacus Murilius in Scala ſpirituali p.1. lib.3.c.13.*

b *Matutino cum Laudibus.*] Miſſam ante Matutinum ne præſumamus dicere, apertè his ipſis verbis vetuit Innoc. IV. *ad Epiſc. Tuſcul. can.11.* Recenſet *Barboſa de Poteſt. Epiſc.p.2.alleg.24.num.15.* auctores viginti, quos ipſe ſequitur, negantes, eſſe peccatum mortale, celebrare Miſſam ante Matutinum; & ibidem numerat alios decem & nouem, quibus addi debet *Francol.de Tempore Hor. Canon. cap.42.* affirmantes eſſe peccatum mortale; inter quos duo Sancti numerantur, S.Antoninus, & S.Raymundus; excuſat autem iuſta cauſa, *Silu.v.Miſſa 1.q.6.* Quid facies, piè Lector, in re tam dubia, in qua totidem ſunt hinc inde auctores, pro affirmatiua ſanctiores; præterea verò duo ſummi Pontifices, Innocentius IV. & Pius V. qui collocauit hunc inter defectus grauiores *tit.10. de Defectibus n.1.* inter eos defectus, qui de communi Doctorum ſententia non accidunt ſine culpa mortali de ſuo genere? Ego certè tutiorem, quæ in Rubrica eſt, ſequor libentiùs ſententiam.

c *Orationes inferiùs poſitas.*] Scilicet Antiphonam, *Ne reminiſcaris*; quæ in Duplicibus duplicatur; & pariter ante eas Miſſas quæ ritu Duplici celebrantur, hoc eſt, cum vnica Oratione; ſiue ſit Votiua pro re graui, ſiue pro Defunctis (quamquam pro Defunctis omitti poſſunt Antiphona & Pſalmi, vt dicemus infrà) & tempore Paſchali additur *Alleluia.* Pſalmos quinque habes cum Orationibus, *Quàm dilecta tabernacula*, &c. de quibus mentio eſt *apud Microlog. c.1. & 23.* vt interiùs, inquit, & exteriùs Sacerdos ſummo Sacerdoti placere valeat. Addit *Innocent. III. lib.1. cap.27.* vt quidquid immundum quinque ſenſuum tranſgreſſione commiſit Sacerdos, quinque Pſalmorum oratione detergat: quædam enim continentur in ipſis, quæ rectè conueniunt celebraturis Miſſam, vt legenti patet; eoſdem hoc loco inſtituit Cæleſtinus I. *ex Durand. lib.4. cap.2.* Microlog. vnam tantùm Orationem pro peccatis nouit, Innocentius III plures, quæ, inquit, manifeſtè pertinent ad impetrandam cordis & corporis munditiam, & munimen. ex quo coniicio, de iiſdem Orationibus eum loqui, quæ apud nos ſunt in vſu. Numero ſunt ſeptem, iuxta numerum petitionum Orationis Dominicæ, ad ſeptiformem gratiam Spiritus ſancti obtinendam. Has ego legi *in Miſſali M.S.Vaticano ante 300.annos ſcripto, volum.4743.* Oratio, *Conſcientias*, eſt Ambroſiana, *ex Pamelio, in Sabbato Domin.5. Aduen. Ambroſiano more.* Septem autem verſus præcedentes reſpondent iiſdem ſeptem Orationibus. Cùm autem habeatur in titulo & Rubrica, *Pro temporis opportunitate*, inde patet, nullum eſſe peccatum, ſi celebraturus eas omittat: & communiùs omittuntur ij Pſalmi à Sacerdotibus.

d *Accipit Miſſale.*] Nec ſine libro Miſſa celebranda eſt; aliàs grauiter peccatur, *Nauar. cap.25. numero 85. Azor. lib.10. cap.29. quæſt.4.* Neque aliud Miſſale, niſi Pij Quinti, adhiberi poteſt à Romanis, ex eiuſdem Pij Bulla. Conueſtitur Miſſale ab accuratioribus proprio integumento coloris Miſſæ conuenientis, tum ad decorem, tum ad reuerentiam in eo contentorum. Quod autem hoc loco iubetur, vt perlegatur Miſſa, ſiue prælegatur, eo fine dicitur, vt, ſi mutanda ſit Oratio, maximè ſecreta, quæ ſit eadem cum alia, puta commemorationis & Feſti, opportunè mutationi ſit prouiſum; & præterea ne accidat error in prolatione verborum, cum ſcandalo auditorum.

e *Lauat manus.*] Vt spiritualiter mundet actus, *Innocent. III. lib.1.cap.49.* & propter reuerentiam tanti Sacramenti, *Durand. suprà cap.3.*

f *Præparat Calicem.*] Calix à voce Græca κύλιξ, *ex Macrob. lib.5. Saturn. cap.2.* ab aqua calida dictus, vt aiunt *Varro lib.4.Latin.lin.* & *Festus lib.3.* quam vino mixtam habebant veteres in deliciis, *vt Persius docet.* Vel ab alia voce Græca χαλὸν, quæ lignum significat, *Isid.lib.20. Orig.cap.5.* nam ex ligno, ait, fiebant calices. Porrò in Calice argenteo consecrasse dicitur Christus *à Baronio, ex Beda, anno 34.n.63.* Vereor tamen, ne Calix hic, in quo, *vt narrat idem Beda,* seruatur spongia potus aceti ministra, & habet duas ansas hinc inde, adhibitus fuerit potiùs ad potandum Christum felle & aceto, quàm ad vltimam cœnam. Valentiæ venerantur Calicem lapideum alium pretiosum ex agatha, quam vocant, quo dicunt vsum fuisse Christum in vltima Cœna. *Lege Carthagenam de Euchar. Homil.26.* ἀγαθὸν Latinè bonum: & quid bonum eius, nisi vinum huius Calicis germinans Virgines? *Zachar.9.* inde mos inoleuit, quòd non in alio vase quàm in Calice Sanguis consecretur, *ex Paschasio de Sanguine & Corpore Domini capite 20.* Vasculum dixere Patres *Concil. Tribur. cap.18.* Vas mysticum, *Synesius Constit. 2.* Poculum, *Clemens libro 8. Constit.c.15.* Poculum sanctum, *Nazian. Orat.25.*

Ligneos autem adhibuere Calices Apostoli, *Honor. in Gemma lib.1.c.89.* deinde vitrei decreti sunt à Zephyrino, *apud Damasum in eius Vita:* & Calicem vitreum fractum à sancto Donato Aretino restitutum habes *in lib.1.Dial.S.Greg.c.7.* Sed & tunc temporis argentei erant in vsu apud aliquos, *vt notat Baron.in Notis Martyrolog.7. Augusti, ex August. Epist.165.* Vrbanus argenteos & aureos instituit, *de Consecr. Dist.1.cap. Vasa. ex Concil.Triburiensi cap.18.* non ex ære neque auricalcho fiant, ne ærugo generetur, neque vomitus prouocetur; potiùs ex stanno, *ead. Dist.cap. Vt Calix. ex Conc. Rhemensi cap.6.*

Octo angulis formabantur, *ex Prudentio apud Bulengerum lib.2. c.20.* imaginibus etiam decorabantur; quos effigiatos historia pastoris & ouis docet, *Tertull.de Pudicit.cap.7.* & 10. & Imaginatos Calices ideò appellat S. Remigius in suo testamento; quid? idem inscripsit in Calice proprium nomen citra vanitatem, *apud Surium Tom.1.* Calicem verò gemmatum misit Epiphanius Constantinopolim ad Hormisdam; vnde etiam *in Ord. Rom.* paratoria dantur, id est, capsæ, ad Calices recondendos. Solebat (quod doleo) dicere S. Bonifacius Martyr, & Episcopus Vltraiectensis: Quondam aurei Sacerdotes vtebantur ligneis Calicibus, nunc lignei Sacerdotes aureis Calicibus, *VValafr.Strabo c.24.* & *in cap.Vasa.*

g *Cum Patena.*] Patena, seu patina; vox tamen prima est frequentior. Discus *in Liturgia S. Iacobi* appellatur. A patendo est dicta, *Amal.lib.3.cap.27.* vel quia patula est, *VValafr.cap.24.* vel quia dispansis patentibusque oris sit, *Isidor. lib.20. Orig. cap.4.* Patenæ verò eiusdem fuere materiæ cum Calicibus. Forma earumdem nunc multò minor quàm antiquarum: nam erant *apud Damasum in Vita S. Siluest.* ponderis quindecim vel triginta librarum, cúm multi in Missa communicarent. Patena adhibita tunc temporis pro Pyxide.

h *Ab Episcopo consecratus.*] Habetur consecratio hæc *in Ordine Romano*; & durat consecratio, donec frangatur, vel intus de nouo auro liniatur, *Suar. disp.81. sect.7.* idcircò Calix & Patena vocantur vasa sacra *à Sixto de Consec. Dist.1.cap. In Sancta.* & vngi Calicem expressè iussit.

ussit Siluester, *ex Innocent.III.in Epist. decret.* Hinc fit, quòd non omnibus licet hæc vasa tangere: non licuit Subdiaconis ante Concilium Laodicenum; vbi *cap.* 21. iisdem interdicitur eorum contactus. fuit concessus in *Braccar. I. cap.* 28. inferioribus autem aliis negatus in *Concil. Rom. II. cap.* 9. nisi mappula adhibita, *iuxta Ordinem Rom.* An verò sub mortali? negat *Bonac. disp.* 4. *quæst. vltim. punct.* 9. *num.* 29.

i *Ponit Purificatorium.*] Neque nomen Purificatorij, neque rem apud antiquos de ritibus Scriptores inueni. *Dur. lib.* 4. *c.* 55 perfusionem digitorum appellat purificationem; & inde Purificatorium ad extergendum digitos perfusos, & Calicem, dictum esse patet. *Burchard.* vocat Purificatotium.

Quærunt, An sit benedicendum; negat *Suarez* 3. *p. disp.* 81. *sec.* 8. *Quarto.* nec in Ritualibus inuenitur benedictio propria, sicut neque Veli, neque Bursæ Corporalis, de quibus statim dicemus. Ratio esse potest, quia sine his videbatur Sacrificium non incommodè fieri posse: vtebantur enim paruis mantilibus à Manipulo diuersis, ad tergēdas manus & mappulis quibusdam, *ex Beda in Collect. de Septem Ordinibus*, quas & tenebant manibus, *ex Duran. lib.* 3. *c.* 6. sed decentiùs fit, proprium adhibendo Purificatorium; quod vt ab aliis lineis pannis ad tergendas manus dignoscatur, conuenit, vt in medio illius pingatur Crux, *vt in Concil. Prouinc. III. Mediol. instruct. supell. lib.* 2. *fuit decretum.*

l *Cum Hostia.*] De hac pleniùs & commodiùs infrà *tit.* 7. *n.* 1.

m *Parua Palla linea.*] Ad differentiam Corporalis, quod & palla dicebatur, *can. Sacratas. Distinct.* 23. *ex Soter.* nam erat Corporale magna Palla; Palla verò à palliando, *Duran. lib.* 4. *c.* 29. vestimentique genus est, *ex Baifio de Re vestiaria cap.* 13. Ceterùm *Innoc. III. lib.* 2. *cap.* 56. eam distinguit à Corporali, quatenus Calicem tegit: antiquitus enim Corporale quoque tegebat Calicem altera sui parte, *ibidem.* S. Anselmus antiquior *in libro de Diuers. Sacram.* putat tutius, quòd Calix operiatur, ne aliquid indecens in illum cadat. Ergo eo tempore Palla fuit in vsu apud aliquos; quia non præcipit, sed suadet Anselmus, quod est tutius, geritque vicem Corporalis, sed diuisi. Quare & eiusdem materiæ debet esse, cuius est Corporale, de quo paulò pòst dicemus. Cur autem vulgò Animeta vocatur? Auctor Græcus, *in Liturgia quadam cit. à Vicecomite lib.* 7. *c.* 5. eam vocat Psychian, & psychi significat animam: vel quia intra Corporale plicatum asseruatur, quasi anima intra corpus.

Qui duplicem adhibent Pallam, alteram pro Calice, alteram pro Hostia, approbante, vt aiunt, Summo Pontifice, non sunt reprehendendi: non tamen imitandi sunt ab aliis sine Pontificia facultate. Esset enim additio ritus, quæ est à Pio V. prohibita.

n *Tum Velo serico.*] De hoc antiqui, *Clem. can.* 72. vbi quia lauari iubetur, è lino coniicitur fuisse. Pepli sudarij, vel aëris, quo operiuntur sancta, meminit *Chrysost. in liturgia.* vocat *S. Germanus in Theoria* Velamen, & Velamentum; & significare docet aërem tenebrosum noctis passionis Domini, seu lapidem monumenti. Serica Vela donata fuerunt Hormisdæ ab Epiphanio cum Calice gemmato, de quo suprà, *vt in Epistol.* 1. *Hormisdæ:* & benedici solita cum aliis vestibus puto, quia *in can. cit.* 72. sanctificata dicuntur. Docet *Amalar. Præfat.* 2. *ad lib. Eccles. Offic.* apud Romanos Calicem inuolutum sudario ad Altare porrigi: Velúmque inde dicitur, quia velando Calicem, eiusdem etiam velata esse mysteria signat. *Victorinus Premolus in*

Memor. Cleric.p.3. cap.7. numerat Velum hoc inter alia necessaria sub mortali, nullo Auctore, nulla ratione allata: quod non placet, ex dictis suprà, cùm de Purificatorio ageremus.

o *Bursam.*] Peram vocat *Chronicum Moguntin.* sed Bursam *Burchard.* conuenitque vt Crucem in medio habeat, vt mos est. Non videtur in vsu fuisse ante Concilium Rhemense, non quo *cap. 6.* iubetur, recondi Corporale simul cum libro, seu cum Calice: quæ verò pars eius aperta est, in hoc casu celebrantem respiciat, velo anteriori super eam reuoluto, vt calix commodiùs deferri queat à Sacerdote ad Altare. Intra quam Bursam (aliàs superflua Bursa est) omnino recladatur Corporale (neque gratis distinguas, vtrùm plures, an pauciores in Ecclesia dicantur Missæ) vt cautiùs & decentiùs Corporale deferatur. Pius V. dispensauit cum Hispanis, vt extra Bursam Corporale portari queat, *ex Hier. Cantono in suo Ordinario Diuin. Offic.* Vereor ergo, ne pigeat aliquos educere Corporale de Bursa: & quid, si in via in terram cadat?

p *Corporale plicatum.*] Palla dicitur *à Clem. Epist. 2. ad Iacobum.* Sindon *ab Isid. Pelus. lib. 1. cap. 123.* Palla Corporalis *in Ord. Roman. tit. de Pallis.* Corporale verò dicitur, quia in eo ponitur Corpus Christi, *Alcuin. cap. 2. de Celebrat. Miss.* eiúsque auctor est Eusebius Papa ante Siluestrum, quem communiter auctorem dicunt. *lege Burchard. lib. 3. Decr. c. 99.* Sixtum auctorem facit *Polid. Virg. lib. 6. cap. 12.*

Ex lino debet esse, *cap. Consult. de Consecrat. Distinct. 1. ex Epist. Euseb. & Silu.* quia sindonem Christi repræsentat, *ibidem.* Ex cannabe fieri posse, concedit *Azor. lib. 10. cap. 28. quæst. 8.* neque debet misceri alia materia etiam pretiosiore, *ex Concil. Rhemen. cap. 3.* sed hoc intellige in interiori parte tam Corporalis quàm Pallæ paruæ: nam in illius extima & Pallæ superiori parte potest sericum & aurum addi, vt ait *Suarez 3. par. disput. 81. sect. 6.* nunc, Ara breuiori facta, breuius etiam est Corporale quàm apud antiquos.

Quod attinet ad plicaturam Corporalis, docet *Alcuin. loco citato* ita plicandum esse, vt nec initium nec finis appareat: quod & hodie obseruatur ab accuratioribus in Ecclesiastica disciplina: quia, *inquit,* Corporale significat linteamina, & sudarium, præsertim capitis Christi. Cùm autem caput Christi sit Deus, qui nec initium habet nec finem; eadem, vt in Corporali sacra palla pallientur, & abscondantur, quàm maximè decet.

q *Simul cum Palla benedictum.*] *Cap. Consulto. de Consecrat. Distinct. 1.* neque benedicitur Palla separatim; quia est vnum quid & veluti pars Corporalis; nec in Pontificali datur distincta benedictio. vnde & eodem cultu veneranda sunt, & adeò, vt non modò non tangenda sint à laicis, nec à sacratis feminis, *can. Sacratas. Dist. 23. ex Sotero, vt Damasus ait, non ex Sixto, vt ait Platina;* sed neque lauanda ea sint in communi vase, vt statuit S. Clemens, *& in Ordine Romano* habetur eiusdem Decretum. Possunt quidem Corporalia tangi post eorundem benedictionem & lotionem, sed non potest vsum: neque post lotionem iterùm debent benedici, *Silu. verb. Corporalia.* Si verò immunda adhibeantur notabiliter, peccatum mortale est. *Emman. Sa ver. Sacra. n. 5. & est communis.* De eorundem verò vetito contactu, an sit peccatum mortale, dic vt suprà de Calice.

2 *Quibus ita dispositis, accedit ad paramenta, quæ* [r] *non debent esse lacera*

aut

aut ſciſſa, ſed integra, [s] *& decenter munda ac pulchra,* [t] *ab Epiſcopo item,* [v] *vel alio facultatem habente benedicta:* [x] *calceatus pedibus, & indutus veſtibus ſibi conuenientibus, quarum exterior* [y] *ſaltem talum Pedis attingat; induit ſe, ſi ſit Prælatus ſæcularis, ſupra* [z] *Rochettum; ſi ſit Prælatus regularis, vel alius Sacerdos ſæcularis, ſupra* [a] *ſuperpelliceum, ſi commodè haberi poßit, alioquin ſine eo ſupra veſtes communes, dicens ad ſingula* [b] *ſingulas Orationes inferiùs poſitas.*

Paramenta non debent poni in Altari, in quo Miſſa eſt facienda, niſi pro ſolis Epiſcopis & Cardinalibus, vt decreuit S. Rituum Congregatio *die* 7. *Iulij* 1612. Deficiente verò Sacriſtia, aut menſa ſeparata, ſi in caſu neceſſitatis ponantur in Altari, nunquam tamen in medio, ſed in cornu Euangelij collocentur.

Birretum deponens Sacerdos, vt paramenta induat, ne illud ſuper Miſſale deponat, neque ſuper Calicem. Scopis item ſe purget, & mundet à puluere.

r *Non debent eſſe lacera.*] Si figura paramenti deſtruitur, vel inepta ſit ad vſum ſacrum, amittitur quoque benedictio, *arg. c. Quod in dubiis. de Conſecrat. Eccleſ. vel Alt. ex Suarez* 3. *par. diſp.* 82. *ſect.* 2. Cingulum ergo nondum ruptum poteſt nodo reparari: quod ſi rumpatur, altera quidem parte poteris vti, non autem toto per nodum reſarcito ſine noua benedictione; quia forma amiſſa eſt. Et nota, quòd ligamina, quibus verè te cingis, ſunt magis de forma Cinguli, quàm illæ eiuſdem partes, quæ pendent verſus terram; vt ſcias ferre iudicium de eodem iterùm benedicendo.

ſ *Et decenter munda.*] Lethale peccatum admitti docet *Sylueſt. ver. Miſſa* 1. *quæſt.* 2 §. 3. ſi enormiter quis immundis celebret paramentis. lauanda verò ſunt in proprio vaſe, *ex Conc. Ilerden. can.* 4. *de Conſecr. d.* 4. *cap. Omnis.*

t *Ab Epiſcopo benedicta,*] Sacra vocat, hoc eſt, benedicta indumenta, ante alios primus *S. Anacletus Papa Epiſt.* 2. *tum Soterus Epiſt.* 2. deinde Sacrata dicta ſunt, *cap. Veſtimenta. de Conſ. Diſt.* 1. *ex Stephano.* quod autem docet *Nauarr. in Man. c.* 25. *num.* 84. de veſtibus, intelligitur etiam de Cingulo, contra *Scotum* 4. *d.* 13. *q.* 2. An verò benedictio veſtium præcipitur ſub mortali? affirmat *Nau.* & habentur *in Ord. Romano* etiam Cingulorum benedictiones omnium veſtium Sacerdotalium.

Quòd autem ab Epiſcopo ſint benedicenda, docet expreſsè *Innoc. III. lib.* 1. *Myſt. Miſſæ cap* 9. & addunt Doctores, benedictionem hanc eſſe ordinis Epiſcopalis non iuriſdictionis, quam idcircò Epiſcopus aliis delegare non poteſt ſine facultate Papæ.

u *Vel alio facultatem habente.*] Hac de re dicemus infrà in proprio loco circa finem Miſſalis; vbi de paramentorum benedictionibus.

x *Calceatus pedibus*] Præceptum volunt eſſe *Silu. ver. Miſſa. & Sotus* 4. *diſt.* 13. *quæſt.* 2. ſed nonniſi ad maiorem honeſtatem & decentiam hoc præſcribi notat *Suarez* 3. *p. diſput.* 82. *ſect.* 3. Ordo Rom. *de Paraſceue*: Non licet, inquit, Presbyterum, Diaconum, vel Acolythum ad Altare miniſtrare per nudos pedes. Et *Exod.* 13. cum calceamentis edebatur Agnus: quo ſignificatur aſperitas vitæ, *ex Nazianz. Orat.* 42. & promptitudo ad omnia, *ex Eſaia Abb. Tract.* 22. Laudandi verò ſunt Cleri Regulares noſtri, qui in Sacriſtia deponunt etiam communes

nes crepidas,seu calceos, & alias ibidem ad id paratas crepidas induunt, ad maiorem nitorem & sacri ministerij splendorem.

y *Saltem talum pedis.*] Vestis Clericorum erat antiquitus etiam talaris; vnde & vocabatur Caracalla, *Beda testante de Gestis Angl.lib.1.cap.7. & cum exponente Baronio anno* 303. In clericis peregrinis & rusticanis tolerandæ videntur breuiores vestes,non tamen supra medium crus, *Homob.Tract.4.qu.*145.

Vestis autem & tonsura sunt sibi inuicem correlatiua, de qua *Dionys. Eccles. Hierar.p.2. cap.3. & Baronius anno* 58. *num.*13.Extat Bulla Sixti V. contra non ferentes habitum & tonsuram,grauissimis impositis pœnis. Significat tonsura abiectionem terrenarum cogitationum, *Augustin.lib.de Contemptu sæculi*; tum vitiorum resecationem, *Steph. Eduen. in Prol.lib.de Sacram. Altaris*; tum regiam Sacerdotis dignitatem, *Isid lib.2.de Offic. cap.* 4. tum Coronam Christi spineam, quam peccatores denotant, portandam à Sacerdote, *S.German.in Theoria.* De hac *Ezech.*16. *vt legit Hier.* Coronam gratiarum suscipiet vertex tuus.Concilium autem Palentinum sub Vrbano VI.definiuit, coronam Sacerdotis esse debere ad mensuram maioris Hostiæ; Toletanum IV. coronam clerici ad mensuram minoris Hostiæ: ergo Diaconorum & Subdiaconorum erit formæ mediæ.

æ *Rocchettum.*] Dicebatur Linea, quia ex lino,*in Ordine Romano:* & quidem hoc ordine numerantur ibi vestes Pontificis, Linea, Amictus, Linea Dalmatica(quam *ibid.*vocat Albam) Cingulum, Dalmatica,Orarium,Stola, & Planeta: ergo Linea Pontificis ante Amictum Rocchettum erat. Remansit in Linea S. Cyprianus prope martyrium,ex Pontio,hoc est, in Rocchetto, *ait Baron. anno* 261. alij explicant in Alba, sed assentior Baronio. quod si verum est, adhuc habes antiquiorem Lineæ seu Rochetti vsum apud Adonem *in Martyrolog.26.Nouem.*vbi S.Alexander Episcopus & martyr sub Antonino dicitur suscepisse gladium stans in Linea: quo ferè loquendi modo vtitur Pontius in sancti Cypriani morte. Nomen est nouum, cuius synonymum est Riccha *apud Crassum lib.*1.*cap.*21. Gallica profectò vox, Auenione fortè, cùm degerent ibidem Summi Pontifices, introducta: nam in Calepini Dictionario septem linguarum Latina vox *Supparus* Gallicè sic vertitur,*Roquet.*Supparus autem,*ex Varrone lib.* 4. *de Lat. lingua*, dictus est, quòd suprà induatur, sicut subucula, quòd induatur subtus. Ignatius Braccius vocem à Græco deducit idiomate; Primò, vt simplex vocabulum, à ῥοῖκοι. quòd, vt vetera Lexica testantur, corymbi sunt ornatus gratia Sacerdotum stolis annexi; atque ita dicti, ob mali punici similitudinem. Limbus autem Rocchetti lineis corymbis, aut alio simili artificio acu pingi solet. Deinde, vt vocabulum compositum ex ῥῶ & χιτών:siquidem ῥῶ particula molle & delicatum significat, *vt magnus ait Etymologistes*: χιτὼν tunicam significat, *ex eodem*, & præcipuè lineam; ita vt Rochiton Græcis sit, Latinis tunica mollior & delicatior. Idem ab Hebræo deduci posse docet, à verbo *Rah*; quod est spectare,intueri; & à nomine *Chetan*,quod est lineum. qua ratione Rocchettum esset linum spectabile, seu vestis linea speciosa.Hæc ille arguté. Manicas habet angustiores, vt ad opera bona manus sint expeditiores: in ceteris significationem communem habet cum Superpelliceo,de quo statim scribo.

a *Superpelliceum.*] Antiquitus induebatur hæc vestis supra tunicas pelliceas, de pellibus animalium factas, *Durand. lib.3.c.1.*ad indicandam innocentiā supra peccatum

peccatum Adæ, quem veſtiuit Deus tunica pellicea; ideóque coloris albi eſt hæc veſtis. Meminit *S. Hier. lib.1.adu.Pelag.* candidæ veſtis ad vſum Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, & reliqui ordinis Eccleſiaſtici in adminiſtratione Sacramentorum: quæ verò alia inferiori Clero potuit eſſe communis veſtis, niſi Superpelliceum? eſt item laxa, quia clericalis vita debet eſſe in eleemoſynis larga, *Gemm. lib.1. cap.232.* Induitur ſupra communes veſtes, quia charitas operit multitudinem peccatorum: & habet formam Crucis, vt paſſionis Chriſti veſtigia imitetur Eccleſiaſticus, *Durand.loc. cit.* qui & *cap.ſequ.* in Superpelliceo, veſte prima ante Amictum, intelligit fidem.

Sed vnde Cotta dicitur? Hetruſci vocant Cottam, quam veſtem & togam Latini appellant. Ioachimus Perionius *de Lingua Gallica cum Græca cognatione lib. 3.* vocabulum Gallicum *cotte* à Græca voce χιτώνιον deducit, quæ tuniculam ſignificat, mutatiſque inter ſe litteris duabus, factum eſſe ait Cothinium. χιτώνιον autem eſt diminutiuum à χιτών, de quo diximus ſuprà, cùm de Roccherto. Pagninus *in Enchiridio* ait, *Chitam* vel *Chetan*, ſignificare linum; vnde & *Chituna*, id eſt tunica linea; quamquam *Angelus Caninius* putat, hæc Punica potiùs eſſe vocabula quàm Hebræa. Ignatius Braccius addit, non incongruè à *Cottis*, quod apud Dores caput ſignificat, *ex Rodig.li.7.c.23.* Cottam dici poſſe, eò quòd in eam caput primò inſeratur, mox reliquo corpore velato, ſolum ferè caput ex ea conſpiciatur exertum. Extendebatur vltra medias tibias Superpelliceum clericale, *Concil. Baſilien.ſeſſ.21.* & Camiſia ideò dicta eſt *à Codino de Officiis Conſtantinopolitanis, apud Buleng.lib.2.c.39.* ad vſum Lectorum & P[illegible]miſtarum.

b *Singulas Orationes.*] *Seuerus Alexandrinus* meminit precum ad ſacras veſtes induendas. *Stephan. Eduenſ. de Sacr. Alt. cap.10.* habet eandem precem ad Manipulum qua nos vtimur. *Chryſ. in Matth. Homil.38.* indicat recitari aliquas preces: & certè conuenit, cùm ſint hæ ſacræ veſtes, & ad Sacrificium ordinatæ.

Concordant Orationes hæ maiori ex parte cum ſignificationibus veſtimentorum Sacerdotalium tropologicis, ſeu moralibus, quas antiqui tradidere, & nos infrà enarrabimus. Sed dubitari poteſt, an Orationes originem ducant à prædictis interpretationibus, an verò interpretationes ab Orationibus: crederem ego, Orationes omnes, vt ſic, ad Miſſam præparatorias, longè poſteriores eſſe, etiam poſt Durandum, qui ſecutus antiquiores, de Stola ſcribit, ſignificare iugum Domini, & Caſulam charitatem, *citato Ordine Romano in ordinatione Presbyteri.* quæ interpretationes diſcordant ab Orationibus hodie dicendis ad Stolam & Caſulam induendas: illam enim in Oratione appellamus Stolam immortalitatis, hanc verò iugum Domini ſuaue. Senſus autem dictarum Orationum patebit, cùm infrà de Myſteriis veſtimentorum agemus in fine huius tituli.

Neque debent omitti hæ preces ſine cauſa, aliàs lethale peccatum eſt, *Nauar. cap.25. num.73.* licet *Burchard. Decretorum etiam Doctor* moneat, non ex præcepto, ſed ex deuotione eas dici ſolitas eſſe. excuſat *Suarez diſp. 82. in 3. p. initio.*

3 *Ac primùm accipiens*[c] *Amictum circa extremitates & chordulas,*[d] *oſculatur illud in medio, vbi eſt Crux, & ponit ſuper caput, & mox declinat ad collum, & eo veſtium collaria circumtegens, ducit chordulas ſub brachiis, & circumducens per dorſum, ante pectus reducit & ligat. Tum*

[e] *Alba induitur, caput submittens. deinde [f] manicam dextram brachio dextro, & sinistram sinistro imponens, Albam ipsam corpori adaptat, eleuat antè, & à lateribus hinc inde, [g] & Cingulo per ministrum à tergo sibi porrecto, se cingit. Minister eleuat Albam supra Cingulum circum circa, vt honestè dependeat, & tegat vestes; ac eius fimbrias diligenter aptat, vt ad latitudinem digiti vel circiter supra terram æqualiter fluat. Sacerdos [h] accipit Manipulum, [i] osculatur Crucem in medio, [l] & imponit brachio sinistro; deinde ambabus manibus [m] accipiens Stolam, simili modo [n] deosculatur, & imponit medium eius collo, ac transuersando eam [o] ante pectus in modum Crucis, [p] ducit partem à sinistro humero pendentem ad dextram, & partem à dextro humero pendentem ad sinistram, sicque vtramque partem Stolæ [q] extremitatibus Cinguli hinc inde ipsi Cingulo coniungit.*

c *Amictum.*] Ab amiciendo dicitur Amictus. Anabolagium, Ambolagium, Anagolagium, Humerale, & Amictus eadem sunt *in Ordine Romano.* Superhumerale dictum est *ab Alcuino cap. Quid signif. vestimenta.* Humerale *ab Honorio quoque in Gemma, lib.* 1. *cap.* 201. quia humeros tegit. *Raban.*1.*Instit. Cler.c.*15. vocat EphodBat, & esse ab Hebræis deductum ad nostros scribit: ergo Apostoli sunt vsi. Orale, *de quo Innoc. III. c.*53. putat Vicecomes esse Amictum; sed idem Innocentius distinguit ab Amictu, *de quo cap.* 50. hic enim ante Albam, illud post Albam induitur: diuersa est vtriusque forma, vt Romæ videre est. Et Orale, quod hodie dicitur Fauon *à Marcello in Cærim.Pap. lib.*2.*cap.*14. est propria Papæ vestis.

Caput amictu cingitur, tum collum, dorsum, & pectus. De collo *Amal. lib.*2. *c.*17. De vittis reliqua cingentibus, *Gemma suprà, & Innoc.III.lib.*1.*c.*50 Mysteria aperiemus infrà.

d *Osculatur illud in medio.*] Cruces in vestibus Sacerdotalibus adhibitas esse à tempore sancti Marci Papæ, *tradit Baron.anno* 336. hodie in Amictu, Manipulo & Stola cruces adesse solent, ad recolendam Domini passionem. Sicut Stola imponitur collo cum osculo, vt ait *Durand.lib.* 3.*cap.*5. ita simili ritu imponendus est capiti Amictus, in honorem sanctæ Crucis. Omittant igitur hoc loco signum Crucis, quod præter Rubricam sibi faciunt quidam manu & Amictu simul à fronte ad pectus: vel signent se antequam accipiant Amictum; nam antiqui ter se signabant, *vt scribit Seuerus Alexand. de Ord. oblationis*, ante Amictum, & manu tantùm. Quòd autem super Casulam reflectitur Amictus à Regularibus, indicant hunc ritum *Rupert. lib.*1.*cap.*19.*& Innoc.III. lib.*1.*cap.*58. ex quo sequitur, simplicis Amictus vsum esse valdè Nouum.

e *Alba induitur.*] Poderis est appellata *à Naz.Orat.*3. quia Græci vocant pedes *podas*, & hæc vestis ad pedes demittitur, *Durand. lib.*3. *cap* 9. Camisia *ab Amal. cap.*18. Tunica *à Rabano loco cit.cap.*17. Tunica linea *de Iuone Serm.*3. *de Indum.* dicta quoque est Linea Dalmatica *ab eodem Ordine Rom. suprà num.*2.*citato*: vbi etiã & absolutè Linea, quia ex lino. Denique Supparus *ab Alcuino.* Alba verò ante Amictum ab Ambrosianis, à Romanis autem post Amictum induitur, *vt in*

Liturgia

Liturgia Chryſoſt.in Conc. Carthag. IV. cap.41.& in Ord.Rom.

f *Manicham dextram brachio*, &c.] *Burchard.* Motus enim naturalis à dextra eſt in ſiniſtram;& creditur Chriſti manus dextra cruci priùs affixa fuiſſe quàm ſiniſtra, *ex beata Birgitta lib.1. cap.10. & lib.4.cap.70.*

g *Et Cingulo*,&c.] *Ordo Rom.* Cingulum nominat. *Alcuin. ſuprà*, Zonam. Baltheum, *Ioan. Diac.in Vita S. Gregor. lib.4.cap.80.& Gemma an. lib.1.cap.201.* Duarum eiuſdem ſummitatum meminit *Innocent. III, lib.1. cap.37.* fortaſſe enim tunc temporis, vt apud nos, extremitates cum ornatu erant. Leo IV. *in Epiſt ad Epiſcopos* non meminit Cinguli (quia non eſt veſtis) inter veſtes Sacerdotales.

h *Accipit Manipulum.*] Quarto loco indui Manipulum, ſcribit apertè *Raban. loco cit.cap.18.* alij, vel negligunt ordinem veſtium, vel Epiſcopalium ordinem ſeruant. Mappulam *Ord. Rom.* appellat, qua pituita oculorum,narium & oris detergebatur, inquit *Alcuin.loco cit.* Sudarium, *Alcuin.idem*, & *Amalar. cap.17.* quo ſudor abſtergitur. Cingulum brachiale,*Ord.Rom.in conſecrat.Epiſc.* Fanonem, *Leo IV. Epiſt.ad Epiſc. & Gemma c.208.* Manipulum, *Rupert.lib.1.c.33. & Hugo Victor.in Spec.cap.6.* Phanonem, & Mantile, *Rabanus de Inſt.Cler.lib.1.c.18.* qui & Mappam paruam vocauerunt. Linteum cincticulum ſacerdotale, *Heſychius apud Bulenger. lib.1.cap.42.* Aërem, *Chryſoſt.in Liturgia.* Decem ergo nomina certa Manipulus habuit; & apud antiquos Patres in vſu fuiſſe, tradit *Conc.Rhemen.apud Burchardum lib.2. cap.50.* Et nomina quidem ſunt ad placitum,ſed res eadem eſt apud prædictos; tum ex fine, ad tergendum pituitam, & ſudorem; tum ex eo,quia in læua,ſecundùm omnes, portabatur.

Dubitatur, An idem ſit cum Manipulo Palla illa linoſtima, quia ex lino erat apta ad tergendum, quam conceſſit Diaconibus S. Silueſter, vt cum Dalmaticis ad læuam vterentur: affirmans ſententia placuit valdè Roberto Cardinali Bellarmino, quo cum eam communicauimus. Vox ipſa linoſtima vim facit, quaſi linoſtoma, quæ ex duabus conſtat vocibus Græcis,altera ſignificante linum, altera os: nam vſus Manipuli erat ad tergendum os & oris pituitam, vt diximus. Stolam volunt eſſe alij, *ex Damaſo citato in Actis Eccl. Mediol.* de cuius tamen expoſitione non conſtat. & Stola potiùs læuum,non læuam tegit;humerum, pectus & dextram partem conueſtit; Manipulus propriè læuam partem tantùm ornat. Fimbrias additas Manipulo deſcribit *Rupert.loco cit.* qui primus inter Scriptores eum Manipulum appellauit.Quòd ſi hanc vocem legas apud Seuerum Alexandrinum, ſeu Stephanum Eduenſem, aduerte,quòd eſt interpretum vox recentiorum, non Græcorum auctorum Ruperto antiquiorum.

i *Oſculatur Crucem in medio.*] Vt ſuprà de Amictu eſt dictum.

l *Et imponit brachio ſiniſtro.*] Concordant omnes citati Auctores, eo fine, vt brachium dextrum liberius ſit ad miniſterium. vnde & ideò miniſtri Manipulos deponunt in induendo Pontifice, vt longè ſint expeditiores in eo miniſterio, quod notat *Duran.lib.3.c.5.* Adde, quòd dextra manu commodiùs tergebantur oculi & os,mappula pendente à læua manu. Ligari verò debet Manipulus infra cubitum, non ſupra,nec longiùs à manu, vt ex prædicto fine & vſu conſtat.

m *Accipiens Stolam.*] Orarium eam vocat *Ordo Rom.* in genere maſculino, alij in genere neutro; quia Oratorum, hoc eſt, prædicatorum habitus eſt, *ex Alcui.ſuprà.* quare non datur niſi Presby-

teris & Diaconibus, quorum tantùm munus proprium est concionandi, ab oratione deducit *Beda* vocabulum *in Collect. cap. de Septem ord.* quia in oratione & in ministerio Sacramentorum frequens est Stolæ vsus. Stola dicta est etiam *in Ord. Rom.* à Græco ςολὴ, id est indumentum, vel à ςέλλω, id est orno. Ad genua tendit, *ex Amal. lib. 2. c. 20.* nam licet Stola esset vestis candida pertingens ad talos vsque, vt ait *auctor Gemmæ lib. 1. c. 204.* tamen, introducta Alba, seu Camisia sacerdotali, mutata est Stola in torquem, *vt ibidem & apud Durand. lib. 3. c. 5.* cum fimbriis eam describit *Rupert. lib. 1. c. 33.* eiusque vsus habetur *in Actis S. Clem. Metensis, patrui S. Clem. Papæ, apud S. Antonin. p. 1. tit. 6. c. 26.* qui Stola sua cinxit draconem. Sed & *Cedrinus apud Buleng. lib. 1. c. 38.* scribit, Augustæ Stolas Apostolorum fuisse repertas.

Stolam verò in Missa omnino adhibendam esse, decreuit *Concilium Bracaren. III. cap. 3. & habetur 23. cap. Ecclesiastica.*

n *Deosculatur.*] *Durand. loc. cit.* vt de osculo amictus suprà diximus, & imponit collo vt torquem, ait *Gemma loco cit.* non longè à collo, contra quosdam. longè enim à collo est proprium Episcopi. premens ceruicem, & vtrumque humerum, *ait Conc. Braccar. citatum*, si premit ceruicem, ergo prope collum.

o *Ante pectus in modū Crucis.*] Ita *Conc. Braccar. loco cit.* quod tamen Innocentij III. tempore Romæ non obseruabatur, *vt ipse indicat lib. 1. c. 54.* nisi fortè dicamus, eum ibi loqui de Stola Pontificali, in qua neque hodie obseruatur prædicta forma Crucis; quia Crucem pectoralem Episcopus habet.

p *Ducit partem à sinistro humero.*] *Burchard.* Hoc autem est notandum diligenter; tum quia à sinistro ad dextrum latus Stolæ ductio prior in memoriam reuocat, me esse priùs Diaconum quàm Sacerdotem (Stola namque Diaconalis est ab humero sinistro ad dextrum latus) sicut Episcopus priùs induit Tunicellam Subdiaconi, & posteà Dalmaticam Diaconi, vt quasi per gradus meminerit suæ summæ dignitatis; tum quia in ordinatione Sacerdotis eodem prorsus modo aptata fuit Stola collo eiusdem ab Episcopo, & sic ad eiusdem rei memoriam est continuandum; tum quia hac ratione, si benè aduertas, pars dextra Stolæ formans Crucem in pectore remanet superior supra partem sinistram eiusdem, quod infrà *tit. 3.* in simili casu, non casu fieri dicendum est; pollice dextro, inquit Rubrica, super sinistrum posito in modum Crucis. Meminit autem huius ritus in Stola distinctè *Iuo Carnot. Serm. de Signif. indumentorum.*

q *Extremitatibus Cinguli, &c.*] Et hoc etiam describit *Iuo ibidem cum Innoc. III. lib. 1. cap. 54.*

4 *Si celebrans sit Episcopus,* [r] *non ducit Stolam ante pectus in modum Crucis, sed sinit hinc inde vtrasque extremitates pendere: & antequam accipiat Stolam, accipit paruam Crucem pectoralem, quam* [s] *osculatur, & collo impositam sinit ante pectus chordulis pendere.* [t] *Manipulum quoque non accipit ante Stolam, nisi in Missis Defunctorum, sed accipit ad Altare, cùm in Confessione dicit, Indulgentiam, illúmque priùs osculatur.*

r *Non ducit Stolam in modum Crucis.*] Quia ante pectus gestat eius loco Crucem pectoralem, quam ante Stolam accipit, vt solus notat *Innoc. III. cap. 53.* qua de-

de re infrà, cùm de Veſtibus Pontificalibus.

s *Oſculatur.*] Scribit *Durand. l. 3. c. 9.*

t *Manipulum quoque.*] De quo idcircò *Innoc. idem c. 43. & 59.* poſt Caſulam Epiſcopalem agit: apertiùs *Durand. l. 4. c. 7.* & idem habetur *in Ord. Rom.* cauſamque cum aliis dabimus infrà *num. 6.*

5 *Poſtremò Sacerdos accipit* [v] *Planetam.*

u *Planetam.*] *Ordo Roman.* Vſitatum eſt vocabulum Planetæ, quidquid neget Durandus apud Latinos antiquiores reperiri, *lib. 1. cap. 9.* vbi negat, fuiſſe vnquam à Græcis vſurpatum. Planeta verò errorem ſonat, & limbus Planetæ Sacerdotalis errabundus erat vtrimque, & idcircò ad brachia reflectebatur, & ſubleuabatur, *inquit Honor. in Gemma lib. 1. cap. 207.* Penula quoque dicta fuit, non tamen ea, de qua Paulus *2. Timoth 4. vide Baronium anno 58. num. 69.* Caſula item dicitur *ab eodem Ordine Romano*, hoc eſt, parua Caſa, *in Gemma loco citato.* Infula *ab Hugone Victorin. in Specul. Eccleſ. cap. 6.* Tunica item *à Seuero Alexandrino de Ord. oblat.* Cappa *ab Iſidoro lib. 15. Orig. cap. 12.* ex coniectura tantùm, quia capit totum hominem. Sed vide quæ diximus de Pluuiali *in 1. part. tit. 19. num. 3. contra Durand.* Phelonium dicitur in *Actis Eccleſ. Mediolan. part. 4. lib. 2.* Planetæ ſancti Petri meminit *Hugo Cluniacenſis in Vita ſancti Hugonis Abb.* quæ aſſeruatur Pariſiis; ergo ab Apoſtolis ortum habet. Erant Planetæ totæ clauſæ; poſt tempora Ruperti diuiſæ ſunt, *& Innocent. indicat lib. 1. c. 42. & 58.* olim cum Cruce, etiam in parte poſteriori; nunc cum columnæ potiùs ſpecie, recentiori vſu, quæ & ad Paſſionem Domini ſpectat: quaſi Sacerdos ſit inter Columnam & Crucem Chriſti. Qui aliquam prædictarum veſtium ſponte omiſerit, peccat mortaliter, *ex communi Doctorum ſententia.*

6 *Si ſit Epiſcopus, & ſolemniter celebret,* [x] *accipit paramenta, & alia vt in Pontificali.*

Pro *Pontificali*, debet intelligi *Cærimoniale Epiſcoporum.*

x *Accipit paramenta.*] Hoc eſt, Caligas, Amictum, Albam, Cingulum, Crucem pectoralem, Stolam, Tunicellam, Dalmaticam, Chirothecas, Planetam, Mitram, Annulum, & Manipulum: de quibus hoc loco, quia in Miſſali hoc ordine nominantur, & numerantur; omittamus tamen ea quæ ſunt communia Sacerdoti.

Caligæ, Sandalia, *apud ſanctum Hieronymum in Iſai. lib. 5. cap. 22.* ſunt idem, Soleæ dicuntur *ab Alcuin. cap. Quid ſig. veſtim.* ſed diſtinguuntur in habitu Epiſcopali, *ex Innocent. III. lib. 1. cap. 48.* nam Caligæ primùm induuntur vſque ad genua, & Sandalia generis fœminini, ſeu Sandalium apud alios, pedes tantùm contegunt, *Iuo Carnot. Serm. de Significat. indum. Sacerd.* Caligæ, quia ligantur, ſic dictæ, *ex Iſid. lib. 19. Orig. cap. 34.* Cambagi, & Pedules, *in Ordine Romano.* Compagi, *à S. Gregorio lib. 7. Epiſt. 28.* Campobi, *ab Amalar. lib. 2. cap. 18.* quorum vſus ab Apoſtolis manat, *ex Rabano lib. 1. Inſtit. Cler. cap. 22.* & probat *ex Marci cap. 6.*

De Cruce pectorali, quam Philacteria ſeu Filacteria (eo quod filo ſuſpendi ſoleret, *Vicecom. ait*) appellat *S. Gregorius Papa lib. 12. Epiſt. 7. vt notat Baron. ex Ioan. Diacono anno 604. & 827.* & Encolpium vocat *Nicephorus Epiſc. Con-*

stantinop. ad Leonem III. Papam, vt exponit idem Baronius anno 811. solus apertè ante alios *Innocentius III.* agit, Crucem appellans pectoralem; quia pectus ornat, vt suprà significauimus *n.*4. & laminæ Hebrææ eam suffectam esse, tradit *idem ibidem.*

Tunicellæ & Dalmaticæ originem & causas attulimus suprà *in prima parte tit.*19.*num* 5. quæ ambæ *in Ordine Romano* ad vsum Pontificis aliquando dictæ fuerunt Dalmatica maior, & minor; quia altera latior, altera strictior. Cur autem vtraque datur Episcopo? an quia in eo eminenter omnium sacrorum Ordinum sunt gradus; an quia duorum testamentorum custos? ita *Durand. suprà cap.*10. *&* 11. *ex Hugone Victorino in Spec. Eccles. cap.*6. Anteà verò non induebant Dalmaticas Episcopi sine Papæ licentia, vt indicat *S. Gregorius lib.*7. *Epist.*113. *ad Aregium, & habetur can. Communis filius. Distinct.*23. primúmque à Siluestro concessa est Episcopis Dalmatica, *ex Durand. lib.*3. *cap.*11. hoc est aliquibus: sed sicuti ea, quæ *in Ordine Romano* lanea erat, serica deinde fuit, *ex Eduensi cap.*11. ita, quæ aliquorum erat, omnium deinde Episcoporum facta est communis vestis.

Chirothecæ *ab Ordine Romano* dicuntur Manicæ, quia manuum sunt ornamenta; conuenit enim, vt Episcopi quælibet pars ornatior appareat. Ab Apostolis deducit hunc ritum *Gemma lib.*1. *de Antiquo ritu cap.*215.

Mitra, seu Apex, *ex August.*2.*Ciuit.*15. seu Sertum cum gemmis, *ex Ennodio de Mitra sancti Ambrosij*; seu Corona Sacerdotalis, *ex Ammiano Marcellino lib.*29. seu Còrona Gloriæ, *ex Euseb. Cæsariensi lib.*10. *Histor. cap.*4. seu Pileum, generis neutrius; vel Galea, vel Tiara, *ex Isidor. lib.*19. *Orig. cap.*21. seu Infula, *ex Hug. Victor. lib.*1. *de Sacrament. cap.*55. seu Cidaris, *ex Alcuino cap. de Singulis vestibus*; seu Phrygium, *ex Niceph. lib.*14. *cap.*34. quod imposuit capiti S. Siluestri Constantinus; seu Lorum, *ex Balsamone apud Bulgeng. de Vest. Pontif. lib.*1.*cap.*6. seu Auriphrygium circulare, *ab Innocentio III. in Sermone de sancto Siluestro* (nomina multa, eadem res) ab Apostolis ortum habet, *ex Baron. anno* 34. *num.*298. & inter Episcopi insignia enumeratur, ad ornandum illius caput, & erudiendum Episcopum, vt infrà. Abbatibus non fuit concessa ante annum 1091. quo Vrbanus II. eam dedit S. Petro Cauensi, Abbati Cluniacensis Ordinis, qui & eamdem vt sibi minùs congruam recusanit, *Acta Conc. Benuent.* Sed alij docent, ante annum 1000. à Siluestro II. datam fuisse Mitram Abbati S. Sauini Placentiæ, & à Leone IX. anno 1049. Abbati S. Iustinæ Patauino; & extant Diplomata Pontificia. Mitra verò (vt alia taceam nomina) *ex Varrone lib.*1. *de Lingua Lat.* vox est Latina, Græca, & Syriaca, vel Hebræa, quæ verba interpretatur Iosephus Scaliger hoc modo: Mitra Syriacum, Diadema Græcum, Vitta Latinum, idem significant in lingua sua, nempe vinculum. *Cælius Rhodiginus lib.*16.*c.*20. à μιτὺς eam deducit, quod significat filum, vt μίτρα sit quasi μιτήρα, ex filo; erat enim fascia ad obligandum caput, *ex Hier. in Isa.*3. ad vsum feminarum in capite, *Iudith cap.*10. virorum etiam, *ex Goropio in suo Vertunno.* Sacerdotum quoque, *Exod.*39. vbi LXX. Cidarim legunt ex bysso. Duo redimicula addebant Phryges in Festis solemnibus per maxillas fluentia, *ex Hieronymo Prado in Ezech cap.*21.*vers.*26. vel sub mentum ligabantur, *ex Buleng. loco citato.* quæ in nostra Mitra habentur; & fortè ab iisdem Phrygibus auriphrygiata Mitra aliquid accepit: de qua *in Cærimoniali Episcop. lib.*1.*c.*17. Duo cornua Mitræ

accepta puto à Cidari Hebræorum, referente quasi cornua Moysis ex consortio Dei. *Nicolaus Lyranus Exod.28.ex Iosepho* asserit, quòd Mitra in acutum tendebat, & quòd lamina aurea, secundùm aliquos, corniculata erat.

Pars Mitræ sancti Siluestri asseruatur Romæ in Ecclesia sancti Martini in Montibus, quæ acutam formam refert, non altiorem palmo communis manus: serico & auro est contexta, coloris cærulei, cum imagine B. Virginis & pueruli Iesu inter duos Angelos stantes Diaconali veste indutos. Valentiæ quoque visitur Mitra sancti Augustini altioris formæ, & item acutæ, qui, vt suprà, eam Apicem appellauit: serica est, & alba, quam cingit, & diuidit à cuspide linea cærulea serico & auro texta; testatur eamdem esse *Martinus V. in Sermone de sancta Monica.* Similem ego vidi Bononiæ in Ecclesia sancti Stephani auro & margaritis ornatam, quæ erat sancti Isidori Hispalensis, cuius corpus ibidem quiescit. Ex quibus probatur antiquitas formæ in nostra Mitra. Quòd si velis cum Abbate Constantino Caietano, Opusculo de Tribus Hispaniarum Patronis, alium esse Isidorum, non Hispalensem, quem ille rectè probat Hispali mortuum, & ibidem quiescere corpus eius, sed Italo Siculum in Sicilia Episcopum, qui Bononiæ obiit, non perit argumentum nostrum de antiquitate; quia hi duo Isidori, ex eodem Caietano, fuere condiscipuli sancti Gregorij Magni, & coætanei. Lubens auctores nomino, honoris & veritatis ergo; quod & facere debuerat recentior, qui de Iure Abbatum scribens, in suum librum transtulit ipsamet verba, quæ de Mitra & aliis Abbatialibus vestibus in hoc Volumine scripsi, tacito Auctoris nomine, nominato in leuioribus aliis à se non semel.

Regula verò est Mitram & Baculum in Episcopis esse correlatiua, vt dicitur *in Cærim. Episcop. lib.1. cap.17.* & licet in Missali nihil de Baculo, quia ad eum assumendum nullam Episcopus recitat Orationem, sicut ad alia ornamenta præscriptas Orationes recitat in Missali positas, quarum causa de his hoc loco cum Missali agimus; tamen de eo breuiter hæc notabo, ne, Baculo omisso, à Lectore sine baculo corripiar.

Baculus, Virga Pastoralis, Pedum, Ferula, & Capuita, sunt synonima, *ex Iuone Carnot. Epist.8. & Hon. in Gemma lib.1. cap.217.* Cambucam alij vocant *apud Petrum Comestorem in Histor. Exodi c.52.* Cambuttam vocat *Ordo Romanus in Dedicatione Eccles.* sed Capuita & Cambutta corruptæ sunt voces, à Cambura voce barbara, quæ significat baculum retortum. Porrò tres habet partes, summam retortam, vt pedum pastorum recuruum, ad colligendas, *vt ait Festus,* oues; mediam rectam, imam acutam; talis est S. Saturnini Apostolorum discipuli, qui Tholosæ cum imagine Sancti antiquissima habetur; & Valentiæ S. Augustini Baculus, qui est eburneus & rotundus; & item S. Isidori, quem ego vidi Bononiæ, vbi suprà, cum Mitra eiusdem; datur enim Episcopo, ad regimen animarum; vnde versus:

Curua trahit mites, pars pungit acuta rebelles.

Et sub imagine præfata S. Saturnini legitur iste versus,

Curua trahit quos virga regit, pars vltima pungit;

vt refert *Hugo Victor. Spec. Eccles. cap 6. Innoc.* autem *III. lib.1. cap.62.* affert hoc carmen auctore incerto;

Collige, sustenta, stimula, vaga, morbida, lenta:

id est, Collige vagos, sustenta debiles, & punge pigros. Est autem Baculus vltimum Episcopi ornamentum, *Innoc. III. lib.1. cap.10.*

*cap.*10. quem gestat ille manu sinistra, quæ cordis esse dicitur,& partem curuam populo vertit, *Cærimon.Episc.lib.*2.*cap.*8. nec ornatur sudario, quod conuenit Abbatiali, *Acta Mediolan. Eccles. in Instruct. fabr. Eccl.* ad differentiam Episcopalis.

Annulus datur Episcopo, *de quo Optat. Milleu. lib.*1. *contra Parmenidem, & Ordo Rom. in Consecratione Episcopi.* qui & aureus debet esse, *Innocent.III. lib.*1.*c.*46. & benedictus, *vt in Ordine Romano.* datúrque ad honorem, & significationem, quòd Ecclesiæ suæ sponsus est; & quòd velut Annulo signatorio non omnibus omnia reuelare mysteria debet; *ita Isid.*1. *de Eccles. Offic.cap.*5. & regulariter quidem in digito indice manus dexteræ defertur; neque in gemma sculptum quid esse debet, *ex Durand. lib.*2.*de Rit.cap.*9. sed in Missa Pontificali iubetur Episcopus gestare Annulum in digito annulari dextræ manus, *Cærim. Eccles.lib.*1 *cap.*7. *& lib.*2. *cap.*8. cui & in eodem digito in consecratione datur concelebraturo cum consecrante, *Pontif. Rom.* Alij caueant, ne vnquam Annulum gestent in Missa; qui expresse prohibitus fuit Protonotariis non participantibus, & quibuscumque Doctoribus, à sacra Rituum Congregatione *die* 11. *Februarij* 1623. & item Canonicis Cathedralium Ecclesiarum, qui se maiores æstimabant Protonotariis, *die* 20. *Nouemb.*1628. Canonicorum verò nomine hac in re intelliguntur etiam Dignitates, siue sint siue non sint non sint de gremio Capituli.

Vltima vestis Episcopi est Manipulus, *Ordo Roman.* de quo suprà diximus non pauca; hoc loco quærimus, Cur ille sit vltima vestis Episcopi? solus *Durandus lib.*4. *cap.*7. hunc ritum in Episcpo declarat; & Primò inquit, quia dum eum accipit in confessione ante Missam, ornamentum accipiens inferioris ordinis, & ab inferiori ministro, id est Subdiacono, cuius propria vestis est Manipulus, humilietur Episcopus coram Deo. Secundò, vt quod ore confitetur se peccasse, per fructum boni operis, qui significatur in Manipulo ad brachium ligato, reficiatur in mente. Tertiò, vt concessa temporalia, per Manipulum adumbrata, videatur accipere per alienam manum, & cum sui cognitione in humilitate, ne ob temporalia eleuetur in superbiam. Quartò, ad notandum, quòd tunc bonorum operum Manipulum cum præmio portabimus cum Christo, quando ad Altare Dei æterni tribunal Iudicis peruenerimus: nam Episcopus typum gerit Christi Capitis nostri.

De Gremiali Episcopi, quia ad eius gremium ponitur ita dicto, neque Missale, neque nos loquimur; & præterea nihil de eo occurrit dicendum, nisi quòd Episcopo deseruit tantùm super femora cùm Planetam indutus sedet. Succinctorium dici putat *Vicecom. lib.*3. *cap.*15. sed *Innoc.III. lib.*1. *cap.*10. tertium Succinctorio dat locum; tum solus Papa eo vtitur, *Cærim. Papæ lib.*2.*cap.*14. & vsus eius est circa renes, *ex Iuon.Carnot.loco citato.*

Pluuiale item est vestis Episcopi ad Horam Tertiam, Vesperas, Laudes, & Processiones, de quo diximus suprà. De quibus autem Missale tacet, vt de Pallio Archiepiscopi, Orali Papæ, & aliis eiusdem vestibus ad Missam spectantibus, aliàs, Deo dante, scribemus.

Nunc breuissimam prædictorum omnium indumentorum subiiciamus significationem, quam suprà promisimus; quæ triplex est, Anagogica, Allegorica, Tropologica, seu Moralis.

Anagogica significatio est de Christo, cuius imago gloriosa est Episcopus.

Allegorica est de Passione Christi, quam Sacerdos minùs gloriosè vestitus indicat.

Tropolo

Tropologica, seu Moralis, eruditionem continet conformem moribus Sanctorum quorumcumque ministrorum Ecclesiasticorum, Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi.

Expositio Anagogica vestium Pontificalium de Christo.

Caligæ & Sandalia denotant Incarnationem Christi, de qua in Psal. 59. *In Idumæam extendam calceamentum meum, ex Stephano Eduensi de Sacr. Alt. cap.* 11.

Amictus, latibulum capitis, id est, diuinitatis in Christo, *idem Stephan. c.* 10.

Alba, Resurrectionis gloriam, *idem Eduens. ibidem.* nouitatem vitæ in Christo, *Innocent. III. lib.*1*.cap.* 36. & munditiam eiusdem, *S. Bonauent. de Myst. Missæ.*

Cingulum, charitatem Christi, cuius extremitates duæ sunt, fecit, & docuit, *Innoc. c.*37. Maiestatem deitatis, *S. Germ. in Theoria.* Virginitatem Christi, *Bonau. loco citato.*

Crux pectoralis, passionem Christi, exemplar passionum aliorum Martyrum, quorum Reliquiæ in Cruce asseruantur; nihil apud Auctores inueni in hoc sensu anagogico.

Stola designat obedientiam Christi, *ex Steph. Eduensi loco cit.* & voluntariam seruitutem, *Bonauent. loco cit.*

Tunicella, doctrinam Christi inconsutilem, quæ scindi non potest, *Innocent. cap.*39.

Dalmatica, misericordiam Christi erga nos latam, & largam, *idem c.*40.

Chirothecæ, hœdorum pelliculæ, similitudinem carnis peccati in Christo, *idem c.*41.

Planeta, Ecclesiam vniuersalem, Christi vestem; posteriorem quidem partem antiqui Testamenti, anteriorem noui, *idem c.*42. integra ea erat, vndique clausa antiquitus, quia vna Ecclesia est, *Ruper.* 1. *c.*22. Plenitudinem gratiæ Christi, *ex Biel. lect.* 11. indicat.

Mitra, summam Christi honorificentiam, *Innoc. c.*44.

Baculus, potestatem, *idem c.*45.

Annulus perfectionem donorum Spiritus sancti in Christo, *idem c.*46.

Manipulus in læua, beatitatem Christi, qui Viator & comprehensor erat, *idem c.*43. vel humilitatem Christi, *Bonauent. de Myst. Miss.* vel amorem cordis ad passionem, *Tolet. lib.*2*. c.* 2. fusiùs ista leges explanata locis citatis.

Expositio Allegorica vestium Sacerdotalium de Passione Christi.

Amictus significat velamen faciei Christi, *Gabriel. Biel. in Can. lect.* 11. seu Coronam spineam: nam velat caput, non faciem, amictus, *S. Thom.* 3*. part. q.* 83. *art.* 5.

Alba, vestem ab Herode Christo datam. *S. Thom. quæst.*40*. art.*7.

Cingulum, flagellum à Pilato iussum, *Durand. lib.*3*. cap.*4. vel funes, *S. Thom. loco cit.*

Manipulus, funem quo captus est, *S. Thom. loco cit.*

Stola, ligaturam ad Columnam, *Durand. cap.*5. vel Crucem, *S. Thom. loco citato.*

Casula, purpureum vestimentum coram Pilato, *S. Germ. in Theoria.*

Sex numero sunt Sacerdotales vestes; in quarum senario numero, *ait Zachar. Andr. de Missa lib.*2*. c.*1. recolenda est illius passio, qui sex diebus creatum mundum, sexta ætate, sexta die, & hora sexta eumdem reparauit.

Expositio Tropologica omnium vestium Pontificalium & Sacerdotalium.

MVltæ sunt, eæque ornatissimæ Sacerdotum Tunicæ, quia Sacerdotalis Ordo est veluti oculus ipsius Dei, vel Ecclesiæ, quibus per Zachariam *c.2.* dicitur: *qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.* Et sicuti multis tunicis munitur oculus & tegitur, iisque adeò speciosis, vt iridis speciem referat, quod latè docet *Galenus de Vsu partium lib.*10. ita Sacerdotes tam variis támque ornatis voluit Deus vestiri tunicis, vt memores essent, se tanquam oculos à Deo diligi; illudque muneris sui proprium esse, vt in Ecclesia Dei oculorum vice fungantur.

Itaque Caligæ & Sandalia monent, gressus rectos esse faciendos, & genua roboranda in præparationem Euangelij, quod est proprium Episcoporum, & prædicatorum; & item affectuum custodiam, qui sunt pedes animæ, *ex Iuone Carnot. Ser. de Signif. indum.* concordant hæc cum Oratione quæ dicitur ad Caligas.

Amictus docet decem. Labores esse ferendos, *Alcuin. cap. Quid sign. vestim.* Vel custodiam vocis, quæ formatur in collo, *Amal. lib.2.c.*17. Vel spem cælestium, qua onus portamus, cuius Vittæ duæ sunt, fides, & operatio; timor pœnæ, desiderium gloriæ, *Honor. in Gemma lib.*1.*c.*201. Vel iustitiam, *Hugo Vict. in Specul. Eccles. c.6.* Vel munditiam bonorum operum, *Raban. de Instit. Cleric. lib.*1.*c.*15. Vel galeam salutis, *Gemma lib.*1. *c.*82. concordat hoc cum propria Oratione. Vel fortitudinem operum cum duabus quasi Vittis, intentione, & fine. *Innoc. lib.*1.*c* 50. Vel fidem, *Biel lect.*12. Vel fiduciam, *Scortia lib.*2. *cap.*8. Vel contemplationem, *S. Thom. quæst.*83.*art.*5.

Alba connotat duodecim. Perseuerantiam, *Alcuin. suprà.* Vel castigationem totius corporis, *Amalar. suprà. cap.*18. Vel castitatem totius vitæ, *Gemma suprà c.*202. Vel munditiam animæ, *Hugo Vict. loco cit.* & concordat cum propria Oratione quæ dicitur ad Albam. Vel munditiam carnis, *idem Erud. Theolog. lib.*1. *cap.*46. Vel continentiam, vel summam iustitiam, *Raban. cap.*16. *suprà.* Vel nouam vitam Sacerdotis, *Rupert. suprà cap.*20. Vel loricam Iustitiæ, *Gemma lib.*1. *c.*82. Vel munditiam vitæ latam in libertatem filiorum Dei, *Innocent. III. suprà c.*51. Vel fidem, & innocentiam, *S. Thom. loco citato.*

Cingulum indicat septem. Discretionem, moderatricem virtutum omnium, *Alcuin. suprà.* Continentiam, *Amalar. suprà cap.*22. Custodiam cordis, *Gemma cap.*203. Castitatem corporis, *Hugo Vict. suprà.* Feruorem continentiæ, ne sit remissa, *Raban. cap.*17. concordat cum Oratione propria. Arcum contra hostes, *Gemma lib.*1. *cap.*83. Fortitudinem, *Hesych. lib.*5. *in Leuit.*

Crux Pectoralis memoria est Passionis Christi, & Martyrum, vt eam Pontifex recondat in pectore, *Innoc. III. lib.*1.*c.*53. concordat cum sua Oratione.

Stola decem significat. Iugum Christi est; feratur ergo vtroque humero, *Alcuin. suprà.* ad genua tendit, ad humilitatis indicium, *Amalar. suprà c.*20. ab humeris ad vtrumque latus descendit, vt per arma iustitiæ à dextris & à sinistris muniamur. Cingulo colligatur, quia virtutes virtutibus iuuantur, *Iuo Carnot. suprà.* Obedientiam Euangelij significat, quæ tum à sinistro humero actiuæ vitæ, tum à dextro contemplatiuæ Crucem in pectore format, & mundo crucifixum facit, *Gemma lib.*1. *c.*204. Fortitudinem cum perseuerantia, *Hugo dicto c.6.* Munditiam vitæ, *idem suprà cap.*48. Oratorium ad

pectus

pectus eſt, vt ore & corde precetur, *Rab. ſuprà c.19.* Haſta eſt contra hoſtes, *Gemma ſuprà c.82.* Memoria eſt Paſſionis Domini, & Crucis in pectore, *Bonauent. in Myſteriis Miſſæ.*

Tunicella, quæ non videtur in Epiſcopo, demonſtrat virtutes intimas Epiſcopi proprias, *Amal. lib.2.c.22.*

Dalmatica immaculatæ vitæ typus eſt, *Durand. ſuprà cap.11.* Liberalitatis erga pauperes, *Innocent. III. c.56.* & ideò fuit etiam data Diaconis, quorum munus erat præcipuum, miniſtrare menſis, *Act.6.* Religionis immaculatæ, quæ, *ex Iacobo, eſt, apud Deum Patrem, viſitare pupillos & viduas in tribulatione, & immaculatum ſe cuſtodire, Amalar. c.21. ſuprà.* Charitatis geminæ, *Hugo Vict. ſuprà c.6.*

Chirothecæ manus tegunt, vt opus ſit in publico, intentio in occulto, *Gemma c.215.* vel exempla Sanctorum præ manibus habenda eſſe monent, *Durand. lib.3.c.12.*

Planeta, quæ ſuper omnes eſt, charitatis eſt ſymbolum, *Alcuin. ſuprà*; ideò duplex eſt, ante pectus, & poſt humeros, vt Deus ametur, & proximus; amicus, & hoſtis, *Amalar. cap.19.* parua caſa eſt, quæ totum hominem tegit, charitas, *Gemma lib.1. cap.207.* Vel prudentiam cum charitate duæ Caſulæ partes perſuadent, *Hugo ſuprà cap.6.* contra hoſtes clypeus eſt, *Gemma dicto c.82.* reliqui ſuprà citati charitatem interpretantur. Pars anterior ſtrictior eſt, quia Deus vnus; poſterior eſt latior, quia proximi amor eſt multiplex, *Tolet. lib.2. c.2.* Obedientiam denique ſignificat, *ex Bellarino noſtri Ordinis in Doctr. Concil. Trident. part.3. c.5. num.6.* Concordare poteſt Oratio propria cum prædictis, quia iugum amoris Caſula eſt, & Stola iugum patientiæ, inquit *Suarez 3.part. diſp.83. ſect.2.*

Mitra cum duobus cornibus ſcientiam requirit vtriuſque Teſtamenti contra hoſtes, *Hugo Vict. ſupra c.6.* duæ vittæ, ſeu fimbriæ poſteriores, ſunt Spiritus & Littera: ad humeros pendent, vt, quod docet Epiſcopus, opere compleat, *Innocent. III. c.60.* Baculus correctionem paſtoralem docet, ea ratione qua *Hugo Vict. dicto c.6.*

Per Baculum rectum doceas, Epiſcope, rectè
Viuere; per flexus ferri propères miſereri.

Annulus fidei Sacramentum eſt cum Sponſa, à qua nunquam diſcedendum eſt, *ex Stephan. Eduen. de Sacr. Altaris c.2.* fertur in digito indice manus dextræ, quia digitus index ſalutaris dicitur *à Durand. lib.2. de Rit. c.9.* digitus autem ſignificat Spiritum ſanctum, cuius dona Epiſcopus diſtribuit in ordinatione Cleri, *Innocent. III. c.46.* In Gemma nihil ſculptum eſſe debet, *ex Synodo Mediolan. de Sacra ſupellectili,* vt Deum ipſum in Annulo veneremur Epiſcopi.

In Miſſa verò Pontificali fertur Annulus in digito dextræ manus, non autem ſiniſtræ, quod eſt ſponſæ proprium; & item in digito annulari, qui eſt remotior ab indice; ne indice quaſi coronato ab Annulo Epiſcopus vti videatur ad conſecrationem Corporis Chriſti, ſi, quod ſentio, dicere liceat. Nam Annulus corona manuum dicitur à ſapientioribus, & coram Chriſto digitorum coronam deponere conuenit, ſeu remotiùs ſaltem geſtare: vnde & aliis, vt dictum eſt ſuprà, prohibetur vſus Annuli in Miſſa; tum ad differentiam Epiſcopi, tum ad humilitatis indicium coram ſanctiſſimo Sacramento, quod manu tractari debet.

In Manipulo ſeptem diſce. Quia portatur in ſiniſtra, præſentē vitam laborioſam

repræsentat *Alcuin. suprà.* Repudium mundanæ cogitationis, quia eo tergebatur pituita, *Amal. suprà c.24.* Pœnitentiam cum fletu, ad tergendas animæ labes, *Gemm. an.208.* & concordat cum Oratione quæ dicitur ad Manipulum. Vigilantiam contra acediam, quia eo tergebantur oculi, *Eduens. c.10.* contra hostes Claua est, *Gemma d. c.82.* Discretionem deuotam, *Biel lect.12.* Retributionem futuram bonorum operum, *Rup. lib.1. c.33.* ex *Psal.125. Venient cum exultatione, portantes manipulos suos.*

Verùm clausula sit cum *Iuone Carnot. Serm. cit.* Ornamenta hæc, ait, non sunt virtutes, sed virtutum insignia, quibus tanquam scripturis vtentes admonentur, quid debeant appetere, quid vitare, & ad quem sua facta dirigere. Prouideat ergo, inquit *Innocent. III. cap.64.* diligenter Episcopus, & attendat Sacerdos studiosè, vt signum sine significato non ferat, vt vestem sine virtute non portet, ne fortè similis sit sepulchro deforis dealbato, intus autem omni pleno spurcitia. Quisquis autem sacris indumentis ornatur, & honestis moribus non induitur, quantò venerabilior apparet hominibus, tantò indignior redditur apud Deum. Pontificalem itaque gloriam iam honor non commendet vestium, sed splendor animarum. *Hæc Innocent.*

De ingressu Sacerdotis ad Altare. II.

1 *Sacerdos omnibus paramentis indutus, accipit manu sinistra Calicem vt suprà præparatum, quem portat eleuatum ante pectus, Bursam manu dextra super Calice tenens, &* [a] *facta reuerentia Cruci, vel imagini illi, quæ in Sacristia erit, capite cooperto accedit ad Altare,* [b] *ministro cum Missali & aliis ad celebrandum necessariis (nisi antè fuerint præparata)* [c] *præcedente superpelliceum induto. Procedit autem oculis demissis, incessu graui, erecto corpore. Si verò contigerit eum transire ante Altare maius, capite cooperto faciat ad illud reuerentiam: si ante locum Sacramenti,* [d] *genuflectat: si ante Altare, vbi celebretur Missa, in qua eleuatur vel tunc* [e] *ministratur Sacramentum, similiter genuflectat, & detecto capite illud adoret, nec antè surgat, quàm Celebrans deposuerit Calicem super Corporale.*

a *Facta reuerentia.*] Hæc vox quæ hoc loco primùm occurrit, *reuerentia* est nomen genericum, quod habet species, id est, inclinationem capitis, vel genuflexionem; poniturque in sequentibus Rubricis iuxta specificam significationem, quæ rei congruit cui fit reuerentia: quod semel dixisse, sit satis. Et hoc loco reuerentia fit capite cooperto, & profundè, *ex numero seq.* inclinato; non enim verbum illud *cooperto* concordat tantùm cum sequenti *accedit*, sed etiam cum præcedentibus; nec inconuenit, cùm paulò pòst idem fieri præscribatur, quando transit Sacerdos ante Altare maius, in quo item Crux esse debet, *iuxta Rubricam superiorem in prima part. tit.20.* Coopertum verò caput hoc loco significat cum birreto: quare de Regularibus non loquitur Rubrica, quos neque decet vti birreto, nisi sint Canonici Regulares.

Prima fit hoc loco de sacris imaginibus mentio; de quibus præclarè scripsit *Tobias noster de Sacris Templis part.1. cap.63.*

b *Ministro cum Missali.*] Si Missale tantùm

tantùm gestandum erit, quod magis deceret, illud portet minister ambabus manibus erectum ante pectus, manus apponens angulis inferioribus eiusdem. ceterùm sine ministro celebrari non debet, *de Fil. Presbyt. tit. 17. cap. Proposuit. ex Alex. III.* sub mortali, *ex S. Thom. qu. 83. art. 5. ad 12.* neque minister femina sit, *Azor. lib. 10. cap. 29. vbi fusius, ex cap. Inhibendum. de Cohabit. Cleric. ex Conc. Magunt.* Vnus autem sufficit minister, *ex Conc. Nanneten. cap. 30. apud Ivon. 3. p. c. 70.* posset tamen excusare necessitas, vt sine ministro fieret Missa, & Sacerdos responderet sibi, vt ad *Orate fratres*, & ad *Kyrie.* vel prædiceret laico præsenti quæ respondere debet, ne populus careat Missa, *Suar. disp. 88. sect. 2.*

c *Præcedente.*] Eodem modo incedente, vt mox dicitur de Sacerdote, oculis demissis, & incessu modesto, factis debitis reuerentiis Cruci in Sacristia, Altarique maiori simul cum Celebrante, à latere sinistro eiusdem paulò post eum.

d *Genuflectat.*] Cooperto adhuc capite, ne amota manu dextra cadat aliquid de Calice. Sacramento verò patente in Altari, cautè se gerat, dum amouet manum dextram ad detegendum caput, iuxta proximam Rubricam: neque incedat idcircò longiùs aperto capite, quod titulo maioris reuerentiæ aliqui faciunt, sed minùs cautè, ob Calicem quem manu gestant.

e *Ministratur Sacramentum.*] Eodem modo fiat, si expositum in Altari sanctissimum Sacramentum; vel si aduertat in Altaribus minoribus adhuc esse post consecrationem Sacramentum. Hoc loco *similiter* significat quidem genuflexionem vnico genu; sed in eleuatione Hostiæ vsque ad Calicis depositionem duobus genibus fit adoratio.

Si vero transeat ante Altare, in quo sit exposita solemniter Reliquia insignis Sancti, de quo fit Festum ibidem, conuenit, vt apertum caput inclinet illi profundè, in aliis Reliquiarum expositarum casibus habeatur ratio Altaris tantùm.

2. *Cùm peruenerit ad Altare, stans ante illius infimum gradum,* [f] *caput detegit, birretum ministro porrigit, & Altari, seu imagini Crucifixi desuper positæ profundè inclinat. Si autem in eo sit* [g] *Tabernaculum sanctissimi Sacramenti, genuflectens debitam facit reuerentiam. Tunc ascendit ad medium Altaris: ibi* [h] *ad cornu Euangelij sistit Calicem, extrahit Corporale de Bursa, quod* [i] *extendit in medio Altaris, & super illud Calicem* [l] *velo coopertum collocat; Bursam autem ad cornu Euangelij. Si* [m] *in Altari paramenta accepit, hoc idem facit antequam descendat ab Altari vt Missam inchoet.*

f *Caput detegit.*] *Sanctus Paulus 1. Cor. 11. Omnis vir orans velato capite, deturpat caput suum.* dixerat autem paulò antè, *Caput viri, Christus.* Signum enim est libertatis, sicut in feminis & Sacerdotibus Hebræis velatio capitis indicium est seruitutis, & subiectionis. Nudo capite, quia non erubescimus, ait *Tertull. lib. de Orat.* Zacharias itaque Papa *cap. Nullus. de Consf. Dist. 1.* iussit, ne velato capite Sacerdotes adstarent Altari: peccaret autem, si absque iusta causa, & sine dispensatione, tecto capite, etiam pileolo, quis celebraret. Si verò necessitas adsit, & difficile sit petere dispensationem, vel non sæpè accidit, excusatur à

peccato, *Siluest. v. Missa.1.q.2.§.1.* sed eo casu secretò celebret, *Nau. de Celeb. Miss. cons.7. n.1.* & quamuis ibi concedat *idem Nauar.* posse renouari antiquum rituum amiciendi caput Amictu, qui ante Albam assumitur; negat tamen, nisi incommodæ valetudinis gratia, *Azor. sub cap.28. q.16.*

Verùm Sedi Apostolicæ reseruata est hæc facultas concedendi pileoli vsum, tum ex Decreto, quod est Papale, & in Concilio Romano, tum ex praxi Romana: nam sacra Congregatio Cardinalium super negotia Episcoporum 2 *Ian.*1590. & 17. *Ian.* 1595. concessit extra Canonem vsum pileoli Episcopo Fauentino; & respondit Archiepiscopo Vrbinati, eo non posse vti sine licentia Sedis Apostolicæ. Idem sensit sacra Rituum Congregatio 31. *Ian.*1626. & 24. *April. eodem anno*, ad Papã scilicet spectare hanc dispensationẽ.

Asserunt Doctores, dispensationem hãc (sine qua non sufficit iusta causa, vt dicitur *in Defectib. tit.*10. *n.*1. *Si celebrat*, inquit, *capite cooperto sine dispensatione*) fieri posse ab Episcopo; & id dicunt quidem, sed non probant. At Canon ille tam Episcopo quàm Presbyteris prohibet, ne velato capite assistant Altari. An ergo Episcopus, cui fuit prohibitum à Papa, secum ipse & cum aliis dispensabit? Ioannes Andreas, post Hostiensem *in c.1. de Sup. neglig. Prel. in 6.* dicit notabile verbum (obseruante hoc Siluestro *verb. Dispensatio. quæst.*13.) vbi Canones, ait, imponunt legem ipsis Episcopis, non dispensat Episcopus, nisi hoc reperiatur concessum; & Romæ vidi pauperes gratis dispensatos à Summo Pontifice. Hinc prædictæ sacræ Congregationes cõstanter remittunt ad Papam, vt dispenset; & ita respondit rursus sacra Rituum Congregatio *die 26. Feb. & 7. Aug.*1628. à quibus non decet dissentire Decretis.

g *Tabernaculum.*] Hîc prima mentio de Tabernaculo immobili SS. Sacramenti, quod appellatum est Pastophorium *à Clem. lib.8. Const. Apost. c.*13. hoc est Thalamus, *ex Hier. c.40. in Ezech.* Ad formam columbæ fabricabatur illud ætate S. Basilij, *ex Amphiloc. in eius Vita*; item ex auro, vel argento, *ibid.* Armariolum ligneum erat, *apud Renerum S. Laur. de quo Duran. lib.1. c.16.* Quod autem hîc dicitur, *genuflectens debitam facit reuerentiam*, intellige vnico genu, vt aliàs diximus.

h *Ad cornu Euangelij sistit.*] An cornu nobilius prima vice Calicem excipit? sed reuerà hoc fit, quia cornu Epistolæ occupatur à Missali.

i *Extendit in medio Altaris.*] Solent multi acu pingere Crucem in Corporali circa oram, & in medio; & tunc congruit, vt latus illud ad anteriorem partem Altaris referatur, *Acta Mediolan. Eccles.* Osculantur autem eamdem Crucem osculaturi Altare, quod nec approbo, nec reprobo. Certè conuenit, vt ora Corporalis oram Altaris tangat, vt manus intra Corporale post Consecrationem contineantur commodiùs.

l *Velo coopertum.*] In anteriori parte lateat totus Calix, quousque, reuelato Calice, reuelentur propria passionis Christi mysteria, vt dicemus, cùm de Offertorio; habet igitur mysterium velatus Calix.

m *In Altari paramenta.*] Ex tolerantia hoc dicitur, deficiente Sacristia; & eo casu fiat, quod suprà diximus tit.1.

3 *Si est consecratus*[n] *plures Hostias pro Communione facienda, quæ ob quantitatem super Patena manere non possint, locat eas super Corporale ante Calicem, aut in aliquo Calice vel*[o] *vase mundo*[p] *consecrato ponit eas retrò post Calicem, & alia Patena seu*[q] *palla cooperit.*

n *Plures*

n *Plures Hostias.*] Hoc est, particulas, ita dictas *infrà tit.* 10. *num.* 6. de qua voce vide *Baron. anno* 57. *numero*, 149. vbi *Tertull. de Monogam. cap.* 11. eas vocat Buccellas, & *S. August.* Particulas. *Albaspinus* tamen explicat Tertullianum *in Notis ad eundem*, de eleemosynis quæ pane erogato fiebant.

o *Vase mundo.*] Id est Pyxide, *infra titulo.* 10. *nu.* 6. quam vocem vsurpat *sanctus Leo Papa ad Michael. Imperat.* Ciborium etiam à cibo, quem continet, appellauit, & paruum Ciborium, *sanctus Chrysostomus Homil.* 42. *in Acta Apostolorum.* Turtim vocat, quæ à Diacono gestari poterat, fortasse ob formam, *Gregor. Turonen. libro*, 1. *de Gloria Mart. cap.* 86. frequentiùs Pyxidem, *Symmachus Papa in lib. Pontificali.* Arca illustrationis Dei dicta est *ab Hesychio apud Buleng. lib.* 2. *cap.* 18.

p *Consecrato.*] *Burchardus* huius vocis est auctor hoc loco. latè tamen sumitur hic consecratio pro simplici benedictione, quæ habetur *in Ordine Romano*, sine vnctione: decet enim Pyxidem benedici saltem vt Corporale: & ab eo benedici potest, à quo & Corporale.

Nec est necesse, quòd sit eiusdem materiæ cuius est Calix, vel Patena; quia nullum Ius de hac re, *Suarez* 3. *p. disp.* 81. *sect.* 7. qui monet, in vase inferioris materiæ, carente etiam auro lito, includendum esse aliud vas lineum simile Corporali, ob reuerentiam tanti Sacramenti. sed melius est linire auro vas interius, ad dignoscenda & colligenda fragmenta; &, experientiâ teste, amylum, quo linum illud imbuitur, generare solet animalia quædam minuta in Pyxide.

q *Palla cooperit.*] Si Pyxis proprium habet operculum, eodem tegatur.

4 *Collocato Calice in Altari, accedit ad cornu Epistolæ, Missale super cussino aperit, reperit Missam, & signacula suis locis accommodat. Deinde rediens ad medium Altaris, facta primùm* [r] *Cruci reuerentia,* [s] *vertens se à cornu Epistolæ, descendit* [t] *post infimum gradum Altaris, vt ibi faciat Confessionē.*

Apertio libri ad Sacerdotem spectat, qui repræsentat Agnum aperientem librum, *Apocal.* 5. *ex Innocent. III. lib.* 2. *cap.* 3.

r *Cruci reuerentia.*] Cum capitis inclinatione, quod in sequentibus obserua: & sit semper profunda, *vt suprà num.* 2. *dictum est.*

Multi addunt similem Cruci reuerentiam collocato Calice in Altari, antequam accedant ad librum aperiendum, qui ritus placet, vti valdè pius, & habetur *in libello de Cærim. Missæ edito Romæ* 1528. eò quia fit post actionem circa Calicem, quæ moram habet.

s *Vertens se à cornu Epistolæ.*] Sensus horum verborum est iuxta motum naturalem, qui clariùs describitur *infrà tit.* 5. *n.* 1. cùm Celebrans dicturus est *Dominus vobiscum*; & militat in vtroque casu eadem ratio motus à dextra Sacerdotis, quæ est sinistrum latus Altaris.

t *Post infimum gradum.*] Non supra gradus, sed in plano Cappellæ, ad humilitatem coram Deo magis indicandam.

5 *In Missa solemni* [v] *Missale apertum super Altare, Calix verò &* [x] *alia necessaria præparentur* [y] *in Credentia cooperta linteo, antequam Sacerdos veniat ad Altare. Ipse autem* [z] *procedit cum Diacono & Subdiacono, qui capite cooperto, simul cum eo tenent manus iunctas ante pectus,* [a] *Acolythi*

verò

verò ante eos deferunt candelabra cum candelis accensis, quæ deinde [b] *collocantur super Credentia: & cùm peruenerit ad infimum gradum Altaris, ibi medius inter Diaconum à dextris, & Subdiaconum à sinistris,* [c] *antequam ascendat ad Altare, facit cum ipsis (vt infrà) Confessionem.*

Ritus & Cærimoniæ in Missa solemni seruandæ parciùs in Rubricis Missalis sunt descriptæ; tum quia de his in Cærim. Episcoporum paulò antè Missalis recognitionem actum erat satis; tum quia minutiora persequi, non videbatur in Missali peropportunum. Quare, ne quid in his nostris Commentariis sacrorum Rituum studiosiores desiderent addam suis locis non pauca, imò plurima, quæ in Congregatione habita super Missalis recognitione, sub Clemente VIII. me quoque præsente, declarata fuerunt, adnotata iam magna ex parte in Cærimoniali Congregationis nostræ, multo cum labore nostro, & iussu Capituli Generalis nostri, eiusdemque auctoritate approbato, & edito anno 1607.

Illud autem primum admonebo, Missam solemnem, de qua hîc loquimur, dici in Rubric. Principalem, & Conuentualem. Publicam vocat *Ordo Roman. titulo de Dedicat. Eccles. & Concil. Vasens. I. c. 2.* Canonicam, *S. Gregorius in lib. Capitulari c. 45.* Generalem, *Microl. cap. 45.* tum eam fuisse antiquiorem priuata, vt *ex Dion. de Eccles. Hier.* colligitur, *& Clemente in Constit. Apostolicis.* nam Baronius anno tantum 418. Missæ priuatæ nouit originem.

Ea verò est solemnis hoc loco, quæ in Festis solemnioribus cantatur, in qua nihil omittitur quod ad solemnitatem indicandam spectat: nam in profestis cantantur quidem Missæ cum Ministris; sed aliquandò absque incensatione Altaris & Chori, sine Credentia, sine osculo pacis, quæ tolerantur potiùs, quàm conceduntur, in Collegiatis (aiunt) vt inter Festa & profesta appareat differentia: quo casu Subdiaconus portat Calicem, Diaconus librum de Sacristia ad Altare. Hic, deposito & aperto libro, descendit ad Celebrantem, cum quo Confessionem facit; & interim Subdiaconus, explicato corporali, collocat Calicem in medio Altaris, quod etiam innuitur *infrà tit. 7. n. 9. initio:* eodémque modo, finita Missa, reuertuntur in Sacristiam. Toleranda hæc sunt potiùs quàm concedenda, & de his non scribimus, quæ minùs approbamus.

u *Missale apertum super Altare.*] Per Cærimoniarium aut Sacristam poni debet, antequam celebrans incipiat Confessionem, si minùs illud, antequam veniat ad Altare, collocatum fuerit: quia etiam in Missa priuata aperitur Missale ante Confessionem.

x *Alia necessaria.*] Nimirum Missale vnum, seu duo, pro Epistola & Euangelio cantandis: Velum longum pro Subdiacono, Peluicula cum vrceolis & manutergio, Calix cum Purificatorio, Hostia in Patena, Palla, Velo, Bursa cum Corporali. Calix autem erit in medio Credentiæ, cetera hinc inde.

y *In credentia cooperta linteo.*] Erit hæc breuis, demissa, simplex, à latere Epistolæ, sine gradibus, sine Cruce, vel imaginibus, cooperta linteo, vsque ad terram vndequaque pendente, *Cærimonial. Episc. lib. 1. cap. 12.*

z *Procedit cum Diacono,* &c.] Antequam exeant è Sacristia, Celebrans imponat capite aperto incensum in Thuribulum, ministrante Diacono nauiculam, & Thuriferario Thuribulum, cum benedictione, eo modo prorsus qui describitur *infrà tit. 4. num. 4.* & nos ibidem exponemus

mus. Thuriferarius autem portans Thuribulum manu dextra, in annulum quidem maiorem pollice immisso, annulum verò catenæ mediæ, siue operculi, annulari digito sustentans, & nauiculam, illius scilicet pedem, sinistra manu tenens ita, vt pars, quæ aperitur, à parte exteriori sit non pectus respiciat, præcedit ante omnes, sicut in sacris Processionibus. Diaconus & Subdiaconus, de quibus hîc, procedunt capite cooperto vnus post alium, *Hugo Victor. de Offic. Eccles. lib. 2. c. 14.* Pares autem cum Celebrante, si hic Pluuiale sit indutus pro aspersione aquæ benedictæ, *Cærimon. Episcop. lib. 2. cap. 30. & 31.*

a *Acolythi*, &c.] Latinè Ceroferarij, quorum ordo *apud Baron.* idem est ac Acolythorum, *anno* 58. *n.* 70. qui sint pares statura, vt æqualia in motu sint candelabra. Ferant autem eadem illi, ita vt, qui à parte dextra incedit, apponat dextram nodo candelabri medio, sinistram pedi eiusdem: & qui à sinistra incedit, è conuerso, sinistram nodo, dextram pedi. Si adsit Cærimoniarius, procedit solus post Acholythos, *Cærimon. Episcop. lib. 2. cap. 3. in casu simili.*

b *Collocantur super Credentia.*] Ante confessionem, *Cærim. Episc. lib. 2. c. 8.* & collocantur accensæ in cornibus mensæ anterioribus, ad differentiam candelabrorum quæ collocantur in Altari, & vt vsui præstò sint Acolythis.

Birreta Celebrantis (qui dat Diacono suum) & ministrorum deponuntur à Cærimoniario extra Credentiam super aliquod scamnum, puta, vbi sunt sessuri, vel in alio loco decenti.

c *Antequam ascendat.*] Genuflectit, si in Altari est tabernaculum sanctissimi Sacramenti; vel, si non est, caput profundè inclinat Cruci, antequam incipiat Confessionem. Ministri verò omnes etiam Cruci, quæ in Altari est, genuflectunt in tota Missa, *vt in tit. 4. n. 7. expressè habetur.* Simile quid habes in Absolutione post Missam Defunctorum, in qua Diaconus genuflectit Cruci quam portat Subdiaconus; ergo genuflectunt Cruci inferiores Ministri, ad differentiam Celebrantis: ad Confessionem autem genuflectunt Acolythi, & Thuriferarius prope Credentiam. Cærimoniarius si adest genuflectit vbi vult, à latere commodiori ad functionem suam, cui neque stanti assignari potest certus locus in Presbyterio; vt plurimùm stabit à cornu Epistolæ.

Porrò Processio ante Missam antiqua est, & habetur *in Ordine Romano*, cum Acolythis candelabra & incensum portantibus; cuius mysteria, sicut & sequentium rituum, vno in loco collecta post finem Missæ totius indicabimus, vnà cum Mysteriis Missæ priuatæ.

Si in hac Processione contingat transire ante Altare sanctissimi Sacramenti, fiat, vt suprà, in Missa priuata; sed Celebrans semper detegat caput, quia non gestat Calicem, & genuflectat medius inter ministros, qui & eadem cum eo præstare debent.

6 *In Missa Pontificali omnia seruentur, vt in Pontificali & Cærimoniali Romano ordinatur: cuius Pontificalis Ordinem Episcopus nunquam prætermittat, quandocumque cum Diacono & Subdiacono paratis celebrat.*

Fortasse & nos dabimus in lucem proprias Notas in Rubricas Pontificalis & Cærimonialis Romanorum. Verùm de Missa Pontificali nihil habet ampliùs

Pontificale modernum, post editionem Cærimonialis Episcoporum, in quo tradita est integra Pontificalis Missa: quare in præcedentibus & sequentibus, pro *Pontificali* intellige Cærimoniale Episcoporum.

De principio Missæ, & Confessione facienda. III.

1 *SAcerdos cùm primùm descenderit* [d] *ad infimum gradum Altaris, conuertit se ad ipsum Altare, vbi stans in medio,* [e] *iunctis manibus ante pectus, extensis & iunctis pariter digitis, &* [f] *pollice dextro super sinistrum posito in modum Crucis, (quod semper seruatur quando iunguntur manus, præterquam post consecrationem) detecto capite, facta priùs Cruci vel Altari profunda reuerentia, vel si in eo sit tabernaculum sanctissimi Sacramenti, facta genuflexione, erectus incipit Missam.*

d *Ad infimum gradum.*] Idem significat, quod infrà dicitur *num.* 4. ante infimum gradum.

e *Iunctis manibus.*] Meminit *Nicol. Rom. Pontif. ad Consf. Bulgarorum rescribens,* de constrictis ante pectus manibus in oratione; & ait, fieri humilitatis gratia, quia in Euangelio (*Matth.* 22. *ligatis manibus*) reproborum manus ligari reperiuntur, quasi dicat orans: Domine, ne ligari manus præcipias, quia ecce iam eas ligaui, & ecce in flagella paratus sum. *Hæc ille.* Item iunctio manuum deuotionem significat, *Durand. lib.* 4. *c.* 7. supplices etiam manus indicant, supplicio destinatas esse.

f *Pollice dextro super sinistrum posito in modum Crucis.*] Ita *Burchardus.* Quadrat iunctioni manuum, secundùm prædicta: nam forma hæc & signum Crucis excitant ad humilitatem & deuotionem; & videtur hoc ritu quasi formari nodus vinculi manuum, de quo paulò antè.

2 *Si celebraturus sit coram Summo Pontifice, sistit se in infimo gradu Altaris* [g] *à cornu Euangelij ante ipsum Pontificem, vbi genuflexus exspectat:* [h] *accepta benedictione erigit se, & stans aliquantùm versus ad Altare, incipit Missam. Si autem sit* [i] *coram Cardinale, Legato Sedis Apostolicæ, aut Patriarcha,* [l] *Archiepiscopo, & Episcopo* [m] *in eorum residentiis, vel loco iurisdictionis, stans in infimo gradu à cornu Euangelij vt suprà expectat: dato signo, facit profundam reuerentiam Prælato, & versus ad Altare incipit Missam.*

g *A cornu Euangelij.*] Eò quia Summus Pontifex occupare debet locum medium ante Altare, vtpote nobiliorem. idem locus debetur & aliis Prælatis. Minister autem erit in cornu Epistolæ. Si verò locus non capiat Prælatum in medio, nihilominùs Celebrans prædicto in cornu Missam incipiat.

h *Accepta benedictione.*] A Papa petit Celebrans benedictionem, non ab aliis inferioribus Papæ, quibus profundè tantùm inclinat caput, quia vestibus paratus est Sacerdotalibus; illi verò etiam genuflectit tanquam summo Sacerdoti.

i *Coram*

i *Coram Cardinale.*] Addit *Burchard.* in loco sui Tituli, seu Cardinalatus, sed verè vbique terrarum Cardinales aliquam iurisdictionem habent,& summam in toto Orbe præeminentiam, *ex Cærim. Episcop.lib.1. cap.4.* tanquam Consiliarij Papæ vnde & vbique Mozettam, seu Birrum lacernum induunt, indicium iurisdictionis; & est(colore rubeo excepto) vestis Episcopalis, *apud Baron.de sancto Cypriano an.261.* Plura de Birro *Gabriel Pernotus in Histor. Tripartita Can.Reg. lib.1.cap.22.*

l *Archiepiscopo.*] In tota eiusdem Prouincia; in qua idcircò & ipse Mozettam induit.

m *In eorum residentiis.*] Episcopus datur hic honor in Ecclesiis, etiam Regularium & exemptis, intra suas diœceses, in quibus vsum habent Rocchetti nudi & Mozettæ, quæ sunt plenariæ iurisdictionis indicia.

Docet *Microl.cap.22.* Sacerdotem sacrificaturum debere se inclinare Episcopo pro licentia celebrandi; id est,si proprius est Episcopus.

Cum aliis Principibus & Prælatis debet Sacerdos ita se gerere,vt eos quidem honoret, sed parciùs quàm prænominatos in Rubrica, puta, antequam accedat ad Altaris gradus,Calicem tenens manibus, vt suprà, sese illis inclinet, capite tecto, profundè, & profundiùs pro dignitate personarum.Idem præstare poterit in fine Missæ recedens ab Altaris gradibus, dum adhuc est in plano Capellæ.

3 *Si autem solemniter celebrat coram Summo Pontifice, aut alio ex Prælatis prædictis in Ecclesiis eorum iurisdictionis, stans à sinistris Prælati, facit cum eo Confessionem,& alia seruat,vt in Pontificali & Cærimoniali Romano ordinatur.*

Et nos aliàs. Superfluit, vt diximus, verbum illud *Pontificali.*

4 *Stans igitur Celebrans*[n] *ante infimum gradum Altaris, vt suprà, producens manu dextra à fronte ad pectus*[o] *signum Crucis, dicit intelligibili voce, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. Et postquam id dixerit, non debet aduertere quemcumque in alio Altari celeblantem, etiam si Sacramentum eleuet, sed continuatè prosequi Missam suam vsque ad finem. Quod item obseruatur in Missa solemni, & simul*[p] *etiam à Ministris.*

n *Ante infimum gradum.*] Variatur locutio, sed res eadem,id est in,in plano.

o *Signum Crucis.*] Ante omnem actum manus pingat Crucem, *S. Hieronym. Epist.22.ad Eustoch.c.16.* & manus dextra, *ex Iustino Martyre ad Orthod. Resp. ad quæst.118.* & manus plena, hoc est, quinque digitis, ad quinque Vulnera Christi significanda, *Duran.lib.4.c.46.* sed tribus digitis signum Crucis exprimendum esse, quia sub inuocatione Trinitatis imprimitur, aiebat *Innoc.III.li.2.c.45.* memorat *Leo IV.Epist.ad Episcopos*: ita vt manus à superiori descendat in inferius, & à dextra transeat ad sinistram; quia Christus de Cælo descendit in terram, & à Iudæis transiuit ad Gentiles. Quidam tamen, *subdit ille*, à sinistra producunt in dextram (quod nos hodie præstamus) quia de miseria transire

debemus ad gloriam, sicut & Christus de morte transiuit ad vitam. *Hæc, Innocentius.* vbi etiam habes inuocationem Trinitatis: *In nomine Patris, & Filij*, &c.

p *Etiam à Ministris.* Intellige de Ministris paratis, non de inferioribus. Sed expediret Missas priuatas facere procul ab Altari vbi Missa fit solemnis; vel omittere pulsationem campanulæ ad eleuationem, iudicio prudentis Sacristæ.

5 *Cùm seipsum signat semper sinistram* [q] *ponit infra pectus: in aliis benedictionibus cùm est ad Altare, & benedicit oblata, vel aliquid aliud, ponit eam super Altare, nisi aliter notetur. Seipsum benedicens, vertit ad se palmam manus dextræ, & omnibus illius digitis iunctis & extensis à fronte ad pectus, & ab humero sinistro ad dextrum, signum Crucis format. Si verò alios, vel rem aliquam benedicit, paruum digitum vertit ei cui benedicit, ac benedicendo, totam manum dextram extendit, omnibus illius digitis pariter iunctis & extensis: quod in omni benedictione obseruatur.*

Eadem omnia *Burchardus.*

q *Ponit infra pectus.*] Ita, vt sinistra manus sit extra terminos Crucis à dextra impressæ, sed tamen supra Cingulum eã ponat. Reliqua patent, & habentur *apud Innoc. III. citato loco.* Cur autem benedicens aliis rebus in Altari, ponat sinistram super Altare, causam dabimus *infrà tit. 7. n. 5.* nam in vtroque hoc casu non decet sinistram manum suspensam quasi in aëre teneri; sed deponi debet, vt quiescat, cum proportione tamen ad terminum, ad quem mouetur dextra: & hæc docent Rubricæ.

6 *Postquam dixerit, In nomine Patris, &c. vt suprà, iungens iterùm manus ante pectus, pronuntiat clara voce Antiphonam,* [r] *Introibo ad Altare Dei. Minister verò retrò post eum ad sinistram genuflexus (& in Missa solemni Ministri hinc inde stantes prosequuntur) Ad Deum qui lætificat iuuentutem meam. Deinde Sacerdos eodem modo stans incipit, & prosequitur cum Ministro, vel Ministris, alternatim Psalmum,* [s] *Iudica me Deus, vsque ad finem, cum Gloria Patri. Quo finito, repetit Antiphonam, Introibo, cum Ministris, vt suprà. Qui Psalmus* [t] *nunquam prætermittitur, nisi in Missis Defunctorum, & in Missis de Tempore,* [v] *à Dominica Passionis inclusiuè vsque ad Sabbatum sanctum exclusiuè: in quibus semel tantùm dicta Antiphona, Introibo, cum Ministris, vt suprà, Sacerdos statim subiungit ℣. Adiutorium nostrum, &c. vt infrà. cùm in fine Psalmi dicit, Gloria Patri, &c. caput Cruci inclinat.*

r *Introibo ad Altare Dei.*] Habet *Ambros. lib. 4. de Sacr. cap. 2.* & docet solitum dici *Microl. c. 23.*

s *Iudica me Deus, &c.*] Habet *Microl. ibidem.* & ex Decreto Cælestini dici, asserit *Durand. lib. 4. cap. 7. cum Platina,* qui

qui Martinum Cassinatem citat.

t *Nunquam prætermittitur nisi*, &c.] Quoniam in Missis Defunctorum, & de Passionis tempore, abstinemus à Versu lætitiæ, *Gloria Patri*, *& Filio*, quo Psalmus, *Iudica*, concludi debet; ideò Psalmus totus omittitur, præterquam quòd lætitiæ quoque Psalmus est, dum dicitur contra iustitiam, *Quare tristis es anima mea?* at in his casibus non est fuganda tristitia.

u *A Dominica Passionis.*] Docent aliqui recentiores Hispani, hanc Rubricam seruandam esse quoque in Missis Votiuis de Cruce, & Passione, tempore passionis; & alteram item, de qua infrà, ad *Lauabo*, vt non dicatur *Gloria*. Sed verè dispar est ratio: nam hæ Votiuæ sunt, hoc est, non concordant cum officio de Tempore; tum Missa de Cruce discordat etiam in colore paramentorum à tempore passionis.

7 *Repetita Antiphona, Introibo, dextra manu producens signum Crucis à fronte ad pectus, dicit* ℣. *Adiutorium nostrum in nomine Domini.* ℟. *Qui fecit cælum & terram. Deinde Altari se profundè inclinans, iunctis manibus dicit,* [x] *Confiteor Deo, vt in Ordine Missæ: & prosequitur eodem modo stans inclinatus, donec à Ministro, vel Ministris, dictum sit, Misereatur. Cùm incipitur à Ministris Confiteor, se erigit; cùm dicit,* [y] *mea culpa, ter pectus dextra manu percutit, sinistra infra pectus posita.*

x *Confiteor Deo.*] Liturgia sancti Iacobi à Confessione incipit, *Azor. lib.* 10. *c.* 36. *q.* 1. Damasum autem auctorem facit, quod apud Romanos sit in vsu, *Radulph. Propos.* 23. Pontianum *Berno de Offic. Miss. cap.* 25. & rectè solet esse iustus in principio accusator sui, *Prouerb.* 18. meminit *Aug.* Confessionis huius *Serm.* 48. *de Tempore.* Neque addas arbitrio tuo in Confessione hac Patroni nomen, aut alterius Sancti; quia Pius V. hoc expressè concessit Ecclesiis Hispaniarum: ergo non sine Papæ licentia fieri debet additio, *Bulla Pij V.*

y *Mea culpa, ter pectus*, &c.] Percutimus pectus, exemplo Publicani *Luc.* 18. quasi peccata intus inclusa contestantes, *ex Cypr. lib. de Orat. Dom.* vel, ac si cogitationes velimus à corde pellere, *ex Hier. in Vita Hilarionis*; vel quia tunsio pectoris est contritio cordis, *ex Augustino Enarrat.* 2. *in Psalm.* 31. vel, *ex Nicol. I. c.* 54. *ad Bulgar.* signamus, quòd in nobis ferimus, antequam Deus feriat: vel flagellis & percussionibus nos dignos fatemur, *ex Euthymio*; vel mundari cor optamus, & euacuari sordibus, *ex Hier. contra Luciferianos*: vel, vt excitemus cor nostrum, ait *Theophylact.* vel ad placandum iudicem, vltionem de nobis sumimus, *ex Chrysost. Homil.* 41. *ad Pop.* vel, vt castigemus carnem nostram, qua Deum offendimus, *ex August. in Psal.* 146. Ab Apostolis ortum habet hic ritus, *ex Nauar. de Hor. canon. cap.* 4. inclinationis autem ante Altare, quæ fit in Confessione antequam ascendatur, meminit *Cyprian. Epist.* 64. tunsionisque pectoris hoc loco ad Confessionem, *August. Sermone* 48. *de Tempore suprà citato.*

8 *Si est coram Pontifice, Cardinali, Legato Sedis Apostolicæ, vel Patriarcha, Archiepiscopo, & Episcopo in eorum prouincia, ciuitate, vel diœcesi*

constitutis, vbi dicit, vobis fratres, dicat, tibi pater: similiter in fine, vbi dicit, vos fratres dicat, te pater: quod dicens Summo Pontifici genuflectit, aliis Prælatis profundè se inclinat.

9 *Cùm Minister, & qui intersunt (etiam si ibi fuerit Summus Pontifex) respondent Confiteor, dicunt, tibi pater, &, te pater, aliquantum conuersi ad Celebrantem.*

Vide hoc loco dignitatem Sacerdotis, cui coram Papa dicitur à circumstantibus, tibi pater, & te pater.

10 *Facta à circumstantibus Confessione, Celebrans stans respondet,* [z] *Misereatur vestri, &c. Deinde producens manu dextra à fronte ad pectus signum Crucis, dicit, Indulgentiam, &c (& si est Episcopus,* [a] *accipit Manipulum, osculando illum in medio.) Et stans inclinatus iunctis manibus prosequitur, Deus tu conuersus, & quæ sequuntur in Ordine Missæ, clara voce vsque ad orationem,* [b] *Aufer à nobis, &c. cùm dicit, Oremus,* [c] *extendit & iungit manus.*

z *Misereatur*, &c.] Habet *Microl. loco citato*, & item, *Indulgentiam.* Ad *Misereatur* Ministri adhuc inclinati manent, sicut ad *Confiteor*, stant autem ad *Indulgentiam.*

a *Accipit Manipulum.*] Vide suprà quæ diximus *tit.1. num.6. de Manipulo Episcopi pag.96.*

b *Aufer à nobis.*] Habetur hæc Oratio *in Ordine Romano post Litanias in benedictione Ecclesiæ.* quis huc transtulerit, ignoratur.

c *Extendit & iungit manus.*] Extensione manuum quasi colligit Sacerdos astantium corda, iunctione quasi cogit eadem in vnum ad orationem; vnde & clara voce dicit, *Oremus.* ita *Melchior Huelamus de Cærim. Missæ.*

11 *Et tunc, si coram Summo Pontifice, aut aliis Prælatis, vt suprà, celebret, facta Summo Pontifici genuflexione, aliis Prælatis profunda reuerencia, accedit ad medium Altaris ante infimum gradum, & ibi incipit secretò, Aufer à nobis, vt in Ordine Missæ.*

In Missa solemni Ministri inclinent, percutiant sibi pectus, vt suprà; sed ad *Oremus* non diducant manus, quod solius est Sacerdotis inuitantis: iidem manus semper iunctas teneant à principio confessionis vsque ad finem. Signa quoque Crucis sibi adhibeant vnà cum Celebrante; quod etiam in tota Missa obseruent, excepto Subdiacono, dum Patenam tenet.

De Introitu, Kyrie eleïson, & Gloria in excelsis. IV.

1 D*Vm dicit, Aufer à nobis, &c. Celebrans iunctis manibus ascendit ad medium Altaris; & ibi inclinatus, manibusque item iunctis super eo positis,*

poſitis, & ita, vt digiti parui dumtaxat frontem, ſeu medium anterioris partis tabulæ ſeu menſæ Altaris tangant, reſiduo manuum inter Altare & ſe retento, pollice dextro ſuper ſiniſtrum in modum Crucis poſito (quæ omnia ſemper obſeruantur, cùm manus iunctæ ſuper Altare ponuntur) ſecretò dicit, Oremus te Domine, &c. & cùm dicit, Quorum reliquiæ hîc ſunt,[d] *oſculatur Altare in medio,*[e] *manibus extenſis æqualiter hinc inde ſuper eo poſitis: quod ſemper ſeruatur quando oſculatur Altare: ſed poſt conſecrationem pollices ab indicibus non diſiunguntur. In omni etiam deoſculatione ſiue Altaris, ſiue libri, ſiue alterius rei,*[f] *non producitur ſignum Crucis pollice vel manu ſuper id quod oſculandum eſt.*

d *Oſculatur Altare.*] Meminit *Iuſtin. in fin. Apol.2.* oſculi Altaris inter orandum, in ſignum venerationis. Hoc autem loco fit, *ex Innocent. III. lib.2. cap.15.* vt ſicut Altare Chriſtum deſignat, ita Sacerdos meminiſſe debet deſiderij & amoris ſponſæ, *Oſculetur me oſculo oris ſui, ibid.* Eſt etiam oſculum ſignum reuerentiæ, vnde Eſther oſculabatur apicem virgæ Regis. Caueat ergo, ne audiat Celebrans vocem illam, *Oſculo filium hominis tradis? Durand. lib.2.c.57.* caueat item; ne oſculetur à latere Altaris, ferè ſimilis Iudæ, ſed in medio Altaris illud idem oſculetur, vbi ſunt Reliquiæ Sanctorum.

Monet *Hier. Cantonus in Ordinar. diuin. Offic.* quòd, vbi non ſunt Reliquiæ Sanctorum, ex diſpenſatione Apoſtolica, in Altari, omitti debent verba, *Quorum Reliquiæ hîc ſunt:* eoque caſu oſculum Altaris fieri debet ad ea, *indulgere digneris.* & benè monet.

e *Manibus extenſis, &c.*] Hæc *Durand. lib.4.cap.39.* quia, inquit, ſi renuit operari, amor non eſt, *ſecundùm Gregorium*; & quia omnium temporalium curam deponere debet, qui tanto ſacrificio operam dat, *idem.* vel ad pacem indicandam à Chriſto vtrique populo nuntiatam, qui ſignificatur in vtroque latere Altaris, *Eduenſ.c.12.* Iunctio item manuum ad anteriorem & ſuperiorem Altaris partem, ſignificat, Chriſtum feciſſe vtraque vnum; *Scortia lib.3. c.12.*

f *Non producitur ſignum Crucis.*] Quia Altare, vel Ara eſt conſecrata; liber etiam, & aliæ res aliis de cauſis ſanctificatæ.

2 *Oſculato Altari accedit*[g] *ad cornu eius ſiniſtrum, id eſt Epiſtolæ: vbi ſtans verſus Altare, & producens à fronte ad pectus*[h] *ſignum Crucis, incipit intelligibili voce Introitum Miſſæ, & proſequitur iunctis manibus. Cùm dicit, Gloria Patri, tenens iunctas manus,*[i] *caput inclinat verſus Crucem. Cùm repetit Introitum, non ſignat ſe vt priùs: & eo repetito, iunctis manibus ante pectus accedit ad medium Altaris, vbi ſtans verſus illud ſimiliter manibus iunctis, dicit eadem voce ter,*[l] *Kyrie eleiſon, ter, Chriſte eleiſon, & iterùm ter, Kyrie eleiſon, alternatim cum miniſtro. Si miniſter, vel qui interſunt, Celebranti non reſpondeant, ipſe ſolus nouies dicit.*

g *Ad cornu eius ſiniſtrum.*] Appellat *Iuo Carnot. Serm. de Conuen. noui & veter. Sacrificij,* Epiſtolæ latus, dextram partem Altaris, & ſignificare dicit Iſraëlitas,

qui erant à dextris Dei, sed quod est sinistrum, sibi est dextrum, respectu dextræ Celebrantis. Idem habet *Innoc. III. lib.2.c.22.*

h *Signum Crucis*,&c.] *Burchard.* & hîc præcisè Missa incipit: quare conuenit, vt signum Crucis faciat Sacerdos.

De Introitu & eius partibus egimus *sup. part.1. tit.8. n.1. pag.20.*

i *Caput inclinat.*] Cùm Trinitati datur gloria, Crucifixo reuerentiam exhibemus, in quo tota Trinitas, ob vnitatem essentiæ cum Verbo, reperitur esse: & eo casu satis est conuertere caput ad Crucem, non personam; quod in sequentibus nota.

l *Kyrie eleison.*] Vide *suprà tit.8. n.2 pag.21.*

3 *Dicto vltimo Kyrie eleïson, Sacerdos stans* [m] *in medio Altaris, &* [n] *manus extendens, eleuansque vsque ad humeros (quod in omni manuum eleuatione obseruatur) voce prædicta incipit, si dicendum sit, Gloria in excelsis. Cùm dicit, Deo, iungens manus,* [o] *caput Cruci inclinat: quo erecto, stans iunctis manibus ante pectus, prosequitur vsque ad finem. Cùm dicit, Adoramus te, Gratias agimus tibi, &, Iesu Christe, Suscipe deprecationem nostram, & iterùm, Iesu Christe, caput Cruci inclinat. Cùm dicit in fine, Cum sancto Spiritu, seipsum* [p] *à fronte ad pectus signat, interim absoluens, In gloria Dei Patris, Amen.*

m *In medio Altaris.*] Quia mediator Christus est, quem repræsentat Sacerdos, *Distinct.10.Quoniam.*& quia Angeli media nocte Natiuitatis Christi in medio Pastorum hunc Hymnum cecinerunt, *Durand. lib.5. c.13.*

n *Manus extendens*, &c.] Ad decentiam motus hic terminus manuum præscribitur vsque ad humeros, non ad mysterium; & eleuatio earum designat, quòd cælestia diligimus, ex *Orig. Homil.11. in cap.17. Exod.* extensio verò vim affectiuam orantis, *ex Basil. in c.1. Isaiæ.*

De Gloria in excelsis, vide *suprà tit.8. num.3.pag.22.*

o *Caput Cruci inclinat.*] In sex locis caput inclinamus in hoc Hymno: & ratio est summæ reuerentiæ; ideoque caput inclinatur Cruci, quæ est in medio. Caput Deo inclinatur, ait *Burchardus*, at Deus in altari est in Cruce: ergo Cruci inclinemus, vt docet *Chrysost. in Liturgia.*

Monet *Io. Baptista Constantius in Monit. ad Curatos*, genuflectendum esse ad verbum *adoramus*, & in Symbolo ad verbum *adoratur*; si nimirum ibi est Sacramentum, sed gratis dicit, & nullo auctore.

p *A fronte ad pectus signat.*] Hoc est signo Crucis. Quid dubitas? éstne aliud signum? sicut etiam in fine Symboli; quia Hymnus Angelicus & Symbolum sunt de verbis Euangelij, quod Crucem continet, *Beleth. c.50.* at sinistram infra pectus pone, vt suprà; & iunge manus in verbo *Amen*, in fine.

4 *In Missa solemni Sacerdos facta confessione* [q] *ascendit cùm Ministris ad medium Altaris: vbi dicto, Oramus te Domine, &* [r] *osculato Altari, ponit, incensum in Thuribulum,* [t] *ministrante Diacono nauiculam, &* [v] *Thuriferario Thuribulum. Diaconus parum inclinatus versus Celebrantem dicit, Benedicite pater reuerende, &* [y] *osculatur cochlear & manum Celebrantis antè & pòst,*

Celebrans

Celebrans[y] ter incensum ponit in Thuribulum, dicens interim, Ab illo benedicaris: & deposito cochleari, producens manu dextra signum Crucis super thus in Thuribulo, illud[z] benedicit. Posteà Diaconus[a] dimissa nauicula accipit Thuribulum, & dat Celebranti, osculata priùs catenularum summitate, & manu illius dextra. Qui, facta Cruci profunda reuerentia, eam ter incensat, nihil dicens: & facta iterùm Cruci reuerentia,[b] incensat Altare, ter ducens Thuribulum æquali distantia,[c] prout distribuuntur candelabra, à medio eius vsque ad cornu Epistolæ: vbi demissa manu thurificat illius postremam partem inferiorem,[d] mox superiorem, bis ducto Thuribulo; & conuersus ad Altare, eleuans manum incensat eius planitiem, seu mensam in parte anteriori, ter ducens Thuribulum vsque ad medium: vbi facta Cruci reuerentia, procedendo thurificat aliud latus Altaris triplici ductu vsque ad cornu Euangelij: & pariter incensata inferiori & superiori parte ipsius cornu Euangelij duplici ductu, adhuc stans ibidem, eleuans Thuribulum, ter incensat superiorem tabulæ partem versus medium Altaris, vt facit in cornu Epistolæ; deinde manu aliquantum demissa, incensat anteriorem eius partem, seu frontem, ter ducens Thuribulum dum procedit à cornu Euangelij vsque ad medium Altaris: & facta Cruci reuerentia, incensat similiter triplici ductu reliquam partem anteriorem vsque ad cornu Epistolæ; vbi reddito Thuribulo ipsi Diacono, ab eo ipse solus incensatur.

q *Ascendit cum Ministris.*] Diaconus sinistra manu, Subdiaconus dextra Albam & vestem anteriorem Celebrantis paululùm eleuant, dum ille ascendit.

r *Osculato Altari.*] Ministri non osculantur, neque tangunt Altare, sed suo quisque loco genuflectit, & statim surgit; quod semper obseruent.

ſ *Incensum in Thuribulum.*] Hîc primum Thuribuli nomen habetur. Thymiamaterium appellat *Ambros. lib.4. de Sacerd. cap.1.* Thymiama significat incensum, *Canon.3. Apost. meminit, & Damas. in Vita Soteris, & Siluestri*; vsumque ad nos ab Hebræis manasse, docet *Bellarm. lib.2. de Missa c.15.* Sed nota, si quidquam aliud misceatur cum incenso, maior quantitas semper esse debet incensi, vti dicitur *in Cærimon. Episcop. lib.1. cap.23.* vt incensum dici queat. Thuribulum autem significat Christum igne Spiritus sancti plenum, & odore bono, *Amalar. lib.3. cap.5. & 18.* Tres catenulæ tres denotant vniones in Christo, quibus diuinitas & humanitas iunguntur, scilicet vnionem carnis ad animam, diuinitatis ad carnem, & eiusdem ad animam; quarta catenula deitatis ad compositum, *Innoc. III. lib.2. c.17.*

t *Ministrante Diacono nauiculam.*] Datur illi nauicula aperta sine osculis à Thuriferario. Nauicula verò dicitur, quia formam nauis refert. Acerra dicta est *Tert. Apolog. aduersus Gentiles c.9.*

Subdiaconus in hoc casu stat à sinistris Celebrantis.

u *Thuriferario Thuribulum.*] Hoc est, sustentante Thuriferario annulum maiorem manu sinistra, & eleuato altero annulo operculi manu dextra, eadémque manu

complectente catenulas circa medium earum inter operculum, & Thuribulum, flexóque quasi genu dextro, offerente Thuribulum æqualiter eleuatum ad nauiculæ altitudinem Celebranti.

x *Osculatur cochlear & manum.*] Osculum rei, quæ porrigitur, fit ad fidem, & dicitur osculum fidei. Osculum verò manus est ad venerationem, ait *Hier. in Ruffinum* vtrumque osculum requirit *Crass. lib.* 1. *§.* 20.

y *Ter incensum ponit*,&c.] Manum sinistram pectori admouet Celebrans, & dextra sumit Ter, & immittit Ter incensum in Thuribulum de nauicula.

z *Benedicit.*] Non addit, *in nomine Patris*, &c. Benedictio verò incẽsi est antiqua *in Liturgiis S. Basilij, & S. Chrysost.* Apud nos cum Prosopopœia fit, & loquimur cum incenso ipso: *Benedicaris.*

a *Dimissa nauicula.*] In manu Thuriferarij, qui sine osculis, demisso operculo, statim tradit Thuribulum Diacono.

b *Incensat Altare.*] Habetur in *Liturgia S. Iacobi*, tum *Dion. c.* 3. & *Ambr. in Luc. c.* 1. astruunt Altaris incensationem; sed initio Missæ eam faciendam esse, & apud quasdam Ecclesias fuisse tunc in vsu, scribit *Hugo Vict de Offic. Eccl. l.* 2. *c.* 14. Fit autem incensatio ad repræsentandam gloriam Dei, qui in nebula apparebat; tum ad reuerentiam loci, vt malus odor inde pellatur concurrentis populi, *Bellar. lib.* 2. *de Miss. c.* 15. tum ad repræsentandum odorem bonum Christi, *ex S. Germano in Theoria*; tum orationem ad Deum dirigendam esse, *ex Psal.* 140. *S. Thom.* 3. *part. quæst.* 83. *art.* 5. demum ad expellendos etiam dæmones, *Innocentius III. lib.* 2. *c.* 17.

c *Prout distribuuntur candelabra.*] Non enim incensantur candelabra, sed posterior illa pars Altaris, in qua sunt candelabra. Si pauciora ea sint quàm sex, adhuc triplici ductu Thuribuli ea pars est incensanda, *ut in sequenti numero dicitur.*

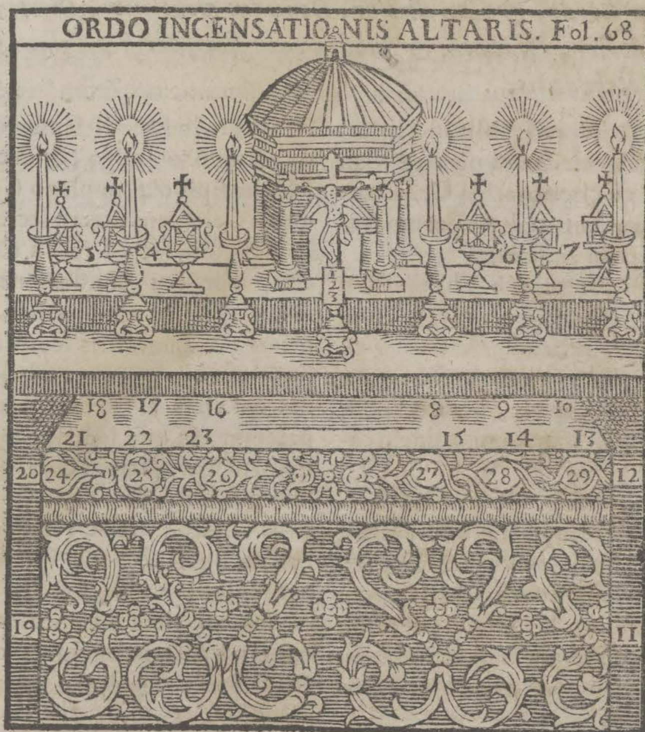
d *Mox superiorem*,&c.] Id est, semel inferiorem, semel superiorem, non vnamquamque partem semel & iterùm.

Nihil in tota hac insensatione à Celebrante dicitur.

5 *Si verò in Altari fuerint* [e] *Reliquiæ, seu Imagines Sanctorum, incensata Cruce, & facta ei reuerentia, antequam discedat à medio Altaris, primùm incensat eas quæ à dextris sunt, id est à parte Euangelij prope Crucem, bis ducens Thuribulum, & iterùm facta Cruci reuerentia, similiter incensat bis alias quæ sunt à sinistris, hoc est à parte Epistolæ: deinde prosequitur incensationẽ Altaris, vt suprà, ter ducens Thuribulum in vnoquoque latere, etiamsi in eo essent plures Reliquiæ vel Imagines, seu etiam plura vel pauciora candelabra.*

e *Reliquiæ.*] Reliquiis, seu Imaginibus, id est, statuis Sanctorum (non pictis imaginibus in pariete) fit reuerentia cum thure hoc loco; tamen iisdem non inclinat caput Celebrans, ad differentiam Crucis, cui inclinare debet; ea ratione, qua abstinemus à genuflexione, quæ fit, verbi gratia, Episcopo proprio, si coram eo sit Cardinalis, aut Papa; & hic ritus seruatur Romæ, ne scilicet fiant immediatè tres capitis inclinationes, vt attentè consideranti patet. Approbat incensationem Imaginum Sanctorum *Synodus* 7. *Act.* 4. ergo multò magis Reliquiarum. Et, *sancto Basilio teste*, hoc ipsum, quòd erga conseruos bonos honor, erga ipsum Dominum commune beneuolentiæ signum exhibetur. Honor autem & cultus Reliquiarum habetur *lib.* 6. *Const. Apost. cap.* 30.

6. Si

6 *Si in Altari fuerit Tabernaculum sanctissimi Sacramenti, accepto Thuribulo antequam incipiat incensationem,* [f] *genuflectit, quod item facit,* [g] *quotiescumque transit ante medium Altaris.*

f *Genuflectit.*] Ob præsentiam sanctissimi Sacramenti, quamuis lateat: & eo casu non inclinat caput Cruci, quam incensat; adorat igitur quod latet, & patet, Sacramentum, & Crucem; incensat quod manifestè patet, id est Crucem. Antytipa Corporis Christi, id est Symbola, vocat Euchariſtiam *Clem. lib. 6. Const. c. 26.*

g *Quotiescumque transit.*] Accidit transire ante medium Altaris in incensatione bis; & textus loquitur tantùm de incensatione Altaris, non de alio transitu in Missa.

7 *Diaconus & Subdiaconus hinc inde* [h] *assistunt Celebranti dum incensat, & cùm transeunt ante Crucem semper genuflectunt. Deinde Celebrans, Diaconus à dextris eius, Subdiacono à dextris Diaconi stantibus in cornu Epistolæ,* [i] *legit Introitum, & Kyrie eleïson. Cùm verò intonat Hymnum, Gloria in excelsis Deo, Diaconus & Subdiaconus,* [l] *vnus post alium, stant à tergo Celebrantis: posteà* [m] *ascendunt ad Altare, & hinc inde, Diaconus à dextris, & Subdiaconus à sinistris, cum Celebrante Hymnum submissa voce* [n] *prosequuntur vsque ad finem. Quod etiam seruatur*

cùm dicitur Credo, & cùm dicitur, Dominus vobiscum, Oratio, Præfatio, & Pater noster, Diaconus & Subdiaconus similiter stant vnus post alterum à tergo Celebrantis.

h *Assistunt Celebranti.*] Ministri inseruiunt hinc inde eleuando planetæ eam partem, quæ est circa brachia Celebrantis, vt non impediantur; altera eorum manu pectori interim admota.

Diaconus in accipiendo Thuribulum à Celebrante osculatur primò manum eius, tum catenularum summitatem, eúmque incensat, cum inclinatione semper profunda capitis, ante & post, cui celebrans nec modicum quidem caput inclinat.

Librum amouet de Altari Thuriferarius, si abest Cærimoniarius, & restituit statim, quando nimirum incensandum est cornu Epistolæ, seu Euangelij, tempore incensationis huius, & Oblatorum infrà; quòd si adsit assistens Pluuiali indutus, eiusdem erit amouere librum, *Cærim. Episc. lib. 1. cap. 7.*

Subdiaconus autem ad incensationem Celebrantis à Diacono sistit se contra cornu Epistolæ, neque cum Diacono caput inclinat Celebranti.

Finita incensatione redit in Sacristiam Thuriferarius, qui propterea non habet locum stabilem in Presbyterio.

i *Legit Introitum.*] Solus Celebrans legit, non ministri: qui tamen respondent, & dicunt cum eo nouies, *Kyrie, & Christe eleijson*, in eodem cornu Epistolæ vsque ad nonum.

l *Vnus post alium.*] Diaconus super secundum gradum, Subdiaconus in plano Capellæ se locant, formantes rectam lineam, tanquam serui post Dominum.

m *Ascendunt ad Altare.*] Facta in medio tantùm, vbi sunt, priùs genuflexione, non alia iterùm ad Altare.

n *Prosequuntur vsque ad finem.*] Caput inclinant ministri cum Celebrante, & signant se in fine. Si sedendum erit, parato scamno oblongo, & decenter vestito à latere Epistolæ, in plano Capellæ, postquam Celebrans dixerit secretò Hymnum Angelicum, facta Cruci à Celebrante inclinatione, seu genuflexione (si in Altari fuerit tabernaculum sanctissimi Sacramenti) & à ministris semper genuflexione, descendunt vnus post alium per breuiorem viam à latere Epistolæ ad sedem paratam, in qua sedent cooperto capite; quod tamen aperiunt cum inclinatione ad verba suprà notata Hymni, dum cantantur à Choro: in fine verò non se signant rursus signo Crucis; quæ omnia & in Symbolo sunt obseruanda.

Sedet Celebrans medius inter Diaconum à dextris, & Subdiaconum à sinistris. Stant Acolythi regulariter apud Credenriam.

Reuersuri verò ad Altare, dimissis birretis, procedunt vnus post alium per planum Capellæ, & facta in medio reuerentia Altari, vt suprà, ascendunt quisque ad locum suum, vno remanente post alium.

Si verò sedendum non sit, quod maximè decet coram Sacramento in Altari exposito, stabunt apud Altare quasi pares, ex communiori vsu Romano, à principio vsque ad finem dicti Hymni cantati à Choro, & inclinabunt, vt suprà dictum est, finitóque Hymno, facta à ministris genuflexione ibidem, descendunt ad gradus suos, vt vnus stet post alium.

Habes in fine huius Rubricæ, quoties ministri stare debent vnus post alium in Missa, id est, nouies; ergo non in aliis casibus, quàm hoc loco præscriptis, & nunquam extra Missam.

De Oratione. V.

1 Dicto Hymno, *Gloria in excelsis*, vel, si non sit dicendus, eo omisso, Celebrans [o] osculatur Altare in medio, manibus hinc inde super eo, vt suprà, extensis; tum illis ante pectus iunctis, & demissis ad terram oculis, vertit se à sinistro latere ad dextrum [p] versus populum, hoc est, per eam partem quæ respicit cornu Epistolæ, & extendens ac iungens manus ante pectus, vt priùs, dicit voce prædicta, [q] *Dominus vobiscum* (vel si sit Episcopus) [r] *Pax vobis* (quod dicitur tantùm hoc loco, quando [t] dictus est Hymnus, *Gloria in excelsis*) ℟. [t] *Et cum spiritu tuo*, & iunctis vt priùs manibus [v] reuertitur per eandem viam ad librum, vbi eas extendens & iungens ante pectus, capútque Cruci inclinans, dicit, [x] *Oremus*; tum [y] extendit manus ante pectus, ita vt palma vnius manus respiciat alteram, & digitis simul iunctis, quorum summitas humerorum altitudinem distantiámque non excedat, quod in omni extensione manuum ante pectus seruatur. [z] Stans autem, vt suprà, extensis manibus, [a] dicit Orationem. Cùm dicit, [b] *Per Dominum nostrum*, iungit manus, eásque iunctas tenet vsque ad finem. Si aliter concluditur Oratio, *Qui tecum*, vel, *Qui viuis*, cùm dicit, *in vnitate*, iungit manus.

Hæc, & quæ sequuntur vsque ad numerum 4. inclusiuè, ferè omnia *Burchardus*.

o *Osculatur Altare.*] Alia ratione hîc osculatur Altare Sacerdos salutaturus populum, quasi qui accipiat pacem à Christo, per Altare, vt suprà, significato, vt eandem det populo, pro quo statim est oraturus: cui ideò dicit, *Dominus vobiscum*, vel, si Episcopus est, *Pax vobis*. Extensio verò & iunctio manuum eadem significant quæ diximus in verbo *Oremus* suprà *tit.3.n.10.pag.112.* Præter extensionem & iunctionem manuum, addit congruè eleuationem earundem *Cærim. Episcop. lib.2.c.8* Qui vtuntur perspicillis, solent ea hoc loco deponere primùm: deponant autem ea quidem super Altare, nunquam tamen super Corporale.

p *Versus populum.*] Ita *Amalar. lib.2. cap.9.* quos salutamus, eis faciem præsentamus. Et à sinistro latere ad dextrum se vertit Sacerdos, tum quia hic motus naturalis est; tum quia bonum est omen in dextra. *Dextera Domini fecit virtutem*, *Durand. lib.4 cap.14.*

q *Dominus vobiscum.*] Iis quæ suprà diximus *part.1. tit.7. n.7. pag.19.* adde, haberi *in Liturgia Græca S. Petri* diuinissimam hanc salutationem, quæ ita appellatur *à Dionysio de Ecclesi. Hier.* per hanc autem salutatur Ecclesia, etiamsi vnus tantùm sit præsens, *Alexand. Alens. par. 4. quæst. 36.* & tribuitur Apostolis eiusdem vsus *à Concil. Braccar. I. cap.21.*

Septem sanè vicibus dicitur in Missa, si benè numeres, *Dominus vobiscum*, quatenus, exclusis septem vitiis capitalibus, suscipiat populus septiformem gratiam, *ex Innoc. III. lib.2.c.24.* qui tamen indicat *cap.22.* vel suo tempore non dictum esse *Dominus vobiscum* in fine Confessionis ante Missam; vel Missam ab eo præcisè sumi ab introitu tantùm: nam salutationes septem ab eo indicatæ explicantur *à Durando lib. 2. cap. 14.* vt vna earum sit illa, quæ fit ante Communionem,

Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, quam nos non numeramus inter eas.

Ex his etiam ſeptem vicibus ter non vertit ſe Sacerdos ad populum, nempe in fine Confeſſionis, ante Euangelium, & in Præfatione, & in hac quidem, quia, *inquit Innocent. dicto cap.* 22. cor habet ſurſum ad Dominum, iamque proximo Sacrificio totus intentus eſt: ad Euangelium autem, *inquit Durandus*, totus eſt intentus ad verbum Dei annuntiandum: ferè idem dicam & ego in fine Confeſſionis, totus eſt ad ſe purgandum.

Nota prætereà, quòd alternatim non ſe vertit, & ſe vertit, ſalutaturus populum Sacerdos, præterquam in fine Miſſæ; quia populum mox eſt dimiſſurus. Prima, tertia, quinta vice non ſe vertit; ſecunda, quarta, ſexta, & ſeptima ſe vertit; quod valet etiam ad varietatem.

r *Pax vobis.*]. Dicitur *in lib.* 8. *Conſt. Apoſt. cap.* 15. Pax Dei. illud autem habetur expreſsè *in Liturgiis ſancti Iacobi, & ſancti Baſilij*, tanquam prima vox Chriſti ad Epiſcopos, *ex S. Remigio, à quo Innocentius III. lib.* 2. *cap.* 24. vt oſtendat Epiſcopus, ſe eſſe Chriſti Vicarium, ſicut in ſequentibus ſalutationibus ſe demonſtrat deinde Sacerdotem, *idem ibidem.* Tribuit Anacleto *Hugo Vict. lib.* 2. *c.* 11. ritum dicendi, *Pax vobis.* Et verè ſolius eſt Epiſcopi diſtribuere dona Chriſti, cuiuſmodi eſt pax, *ex Optato Milleu. lib.* 1. *circa finem.*

ſ *Dictus eſt Hymnus, Gloria.*] Indicat *Ordo Romanus.* Ratio eſt *Durandi loco citato*, quia in Hymno Angelico dicitur, *Et in terra pax*, ideò ſubditur, *Pax vobis*, ab Epiſcopo; & quia hæc Salutatio à Chriſto facta fuit in die lætitiæ, qua plenus eſt Angelicus Hymnus.

t *Et cum ſpiritu tuo.*] Nihil melius, ait *Florus Magiſter in expoſitione Miſſæ*, quàm quòd optet populus Sacerdoti, quod ipſe optat Eccleſiæ. habetur hoc *in prædictis Liturgiis*, quod & à populo toto reſpondebatur, teſte *Chryſoſtomo Hom.* 36. *in Epiſt.* 1. *ad Corinth. & Microl. cap.* 2. nunc Miniſter reſpondet pro populo. Eſt autem ſumptum à ſancto Paulo 2. *Timoth. vltimo.* Neque dicitur *tecum*, quia ſpiritualiter officia Eccleſiaſtica fiunt, *ex Petro Damiani, de Dominus vobiſcum, cap.* 3. vt nimirum vnus ſit affectus Sacerdotis, & populi, *Amalar. lib.* 2. *cap.* 9.

u *Reuertitur per eandem viam.*] Ita & *Durand. loco cit.* & ratio motus eſt ad librum ipſum.

x *Oremus.*] Habetur *in Liturgiis Sanctorum Petri, Iacobi, & Marci.* ante Orationes publicas dicitur ſemper, *ex Auguſt. Epiſt.* 106. *ad Vitalem:* & hoc loco habet *Ordo Romanus.* vnde *ab Vranio, ſcriptore Vitæ ſancti Paulini Epiſcopi Nolani*, appellatur Indictio Orationis, qua inuitamus alios ad Orationem quæ ſequitur, vt patet; ſed *Durand.* innuit, dici ante medium Altaris ab aliquibus; ab aliis verò, vbi Orationem ſunt dicturi, vt inter inſinuationem & Orationem nihil omnino interponatur, *ibidem.* quòd à nobis eſt vſitatum, quia congruentius.

y *Extendit manus.*] Ex Paulo 1. *Timoth.* 2. *Leuantes puras manus.* ſcribit *Tertull. de Orat. cap.* 13. manibus ſublimiùs elatis, temperatè & probè elatis: temperatè inquit, & ideò in Rubrica præſcribuntur fines, vt humeros non excedant. in Miſſa verò ſignificat extenſionem Chriſti in Cruce, in qua ſtatim orauit pro crucifixoribus, *Innocent. III. lib.* 2. *cap.* 28. & ante eum *Microlog. cap.* 16. Fortè deſumptum eſt à veteri Teſtamento: nam Moyſes leuans manus vicit Amalechitas, *Exod.* 17. & Salomon expandit manus ſuas orans Deum, 3. *Reg.* 8.

z *Stans.*]

z *Stans.*] Stare in Oratione iustorum est; genua flectere peccatorum, *ex Iustino Martyre l bro Quæstionum, quæst.* 115. Ritus autem standi hoc loco habetur apud *Innoc. III. lib.* 2. *cap.* 22.

a *Dicit Orationem.*] Vide quæ diximus suprà *tit.* 9. *par.* 1. *pag.* 25.

b *Per Dominum nostrum. iungit manus.*] De variis conclusionibus suprà *tit.* 9. *n.* 17. *pag.* 29. Iunctio manus, quod est deuotionis & humilitatis signum, respondet optimè conclusioni Orationis; & multò magis cùm dicitur *in vnitate*, vtraque scilicet manu iuncta.

2 *Cùm nominatur Iesus, caput versus Crucem inclinat: quod etiam facit cùm nominatur in Epistola. Et similiter vbicumque nominatur nomen B. Mariæ, vel Sanctorum, de quibus dicitur Missa, vel sit* [c] *commemoratio: item in Oratione pro Papa, quando nominatur, semper caput inclinat, non tamen versus Crucem. Si Plures Orationes sunt dicendæ, idem in eis, in voce, extensione manuum, & capitis inclinatione, quod suprà dictum est, obseruatur.*

Aperta est causa reuerentiæ in his nominibus. Cruci verò, quia ibi præterea est imago Christi, æquum est, vt ad nomen Iesus caput inclinetur. qua de re *Octauas Synod. Can.* 3. & *Concilium Moguntinum cap. de Vsu imaginum §.* 2.

c *Commemoratio.*] Nomine commemorationis hoc loco ne tamen intelligas suffragia communia Sanctorum in Oratione, *A cunctis*; sed commemorationem de Festo Simplici Sanctorum, seu de Octaua, ad quorum nomina, etiam in Canone, caput inclinatur.

3 *Si Altare sit* [d] *ad Orientem versus populum, Celebrans versa facie ad populum, non vertit humeros ad Altare, cùm dicturus est, Dominus vobiscum, Orate fratres, Ite missa est, vel daturus benedictionem, sed osculato Altari in medio, ibi expansis & iunctis manibus vt suprà salutat populum, & dat benedictionem.*

d *Ad Orientem.*] ex traditione Apostolorum orandum est ad Orientem. *S. Athanasius de Plur. & necess. quæst.* 14. addit causas; quarum Prima est, quia *ex Psalm.* 131. adorandum est vbi steterunt pedes Domini, qui, *ex Zachar.* 14. in monte Oliuarum in Oriente stare dicuntur. Altera est, quia Deus est lux vera Tertia, vt respiciamus Paradisum, vnde Adam eiectus fuit, est *Clem. lib.* 8. *Constitut cap.* 15. & *Nysseni de Orat.* Quartam addit *Iustin. a Orthodox. quæst.* 118. quia Oriens est pars honoratior mundi. Quintam, *Damasc.* 4. *de Fid. orthod. c.* 13. quia Christus in Cruce Occasum respiciebat, eodémque situ cælum ascendit, & inde est venturus ad iudicium. conuersi igitur ad Orientem, quasi sedem Christi, nos in Occasu semper ob culpam oremus. Sextam, *Sanctus Thomas* 1. 2. *quæst.* 3. *art.* 3. *ad* 5. ad differentiam Iudæorum, qui ad Occidentem orabant, vt ex situ Templi Salomonici colligit *Anast. Nicen. quæst.* 18. Septimam, *Tertull. contra Valentin. cap.* quia in aurora venit ad Apostolos Deus in pentecoste. Octauam,

August.

August.lib.2.Serm.Dom. cap.9. quia mouemur conuertere animum ad naturam præstantiorem, id est Deum; sicuti conuertimus corpus terrenum ad cæleste nobilius. Verùm nunc ad omnem partem Missam celebramus, quia Deus vbique est; neque intelligitur hæc Rubrica de omni Altari ad Orientem, sed de eo, in quo Celebrans habet & Crucem & populum ante faciem suam.

4 *In Quatuor Temporibus, vel aliàs quando dicendæ sunt plures Orationes cum Prophetiis, dicto* Kyrie eleïson *in medio Altaris, reuertitur ad cornu Epistolæ, vbi stans ante librum extensis & iunctis ante pectus manibus, & caput Cruci inclinans, dicit, Oremus,* [e] *Flectamus genua, & illicò manibus super Altare extensis, vt seipsum ad Altare sustineat, genuflectit, & sine mora surgens, eadem voce ministro respondente, Leuate, manibus extensis* [f] *dicit Orationem, vt suprà, & in conclusione eas iungit. Dum autem legit Prophetias, tenet manus super librum vel Altare positas, vt mox dicetur de Epistola.*

e *Flectamus genua.*] Habet *Microlog. cap.28.* vt Oratio, quæ fit cum ieiunio, addita humilitate, sit efficacior, *Durand. lib.4. c. 14.* Habes ritum genuflectendi, & statim surgendi, ad indicandum, quòd propter peccatum in terram delapsi sumus, & per benignitatem Dei reuocati sumus, *apud Basil.de Spiritu sancto cap.2.* vbi etiam hunc eundem ritum deducit ab Apostolis.

Duo genua flecti vult *Alcocer in suo Cærimoniali* ex vi verborum, *Flectamus genua*; sed vim non faciunt, quia dum singuli genu, plura genua tunc flectuntur.

f *Dicit Orationem.*] Populus saltem acclinis esse debet ad Orationem vsque ad *Per omnia*, ex *Alcuino cap. de Celebratione Miss.* additum est Amen ab Anacleto, *ex Hugone Victor. lib.2. cap.11.* de cuius significatione diximus suprà *tit.9. num.17. pag.30.*

5 *In Missa solemni dicitur, Dominus vobiscum, & Oratio, Diaconus & Subdiaconus stant retrò post Celebrantem.* [g] *Flectamus genua dicitur à Diacono, à Subdiacono verò, Leuate, illo primùm genuflectente, hoc primùm surgente,* [h] *Celebrans verò non genuflectit.*

g *Flectamus genua.*] Ad Diaconum spectat, *teste Cæsar.Arel. Hom. 30. de Gen. flect.*

h *Celebrans non genuflectit.*] Vide supra *titulo 27. num.3. p.1. pag.54.* Ministri caput inclinant in Oratione eodem modo quo Celebrans; & deceret, vt manus iunctas iidem tenerent, Neque Diaconus in fine Orationis tenetur dicere submissa voce, *Amen*; quod quidam putauere: satis enim est, quod à Choro respondeatur Sacerdoti.

De Epistola, Graduali, & aliis vsque ad Offertorium, VI.

1 D*ictis Orationibus, Celebrans, positis super librum, vel super Altare manibus, ita vt Palmæ librum tangant, vel, vt placuerit, librum tenens,*

nens, [i] *legit Epiſtolam intelligibili voce, & reſpondetur à miniſtro, Deo gratias, & ſimiliter ſtans eodem modo proſequitur Graduale, Alleluia, & Tractum, ac Sequentiam, ſi dicenda ſint. Quibus dictis, Celebrans ſi priuatim celebret, ipſemet, ſeu miniſter portat librum Miſſalis* [l] *ad alteram partem Altaris in cornu Euangelij, & dum tranſit ante medium Altaris, caput Cruci inclinat, & Miſſale ſic locat, vt poſterior pars libri reſpiciat ipſum cornu Altaris, & non ad parietem, ſiue ad partem eius contra ſe directam.*

i *Legit Epiſtolam.*] De qua docuimus multa *tit.* 10. *pagina* 31. vbi etiam de Graduali, Tractu, & Sequentia. Hæc cum ſequentibus vſque ad numerum quartum excluſiuè *Ioann. Burchardus* habet.

l *Ad alteram partem Altaris.*] Siniſtram Altaris appellant antiqui hoc cornu, *Microl. cap.*9. ad Aquilonem, legit *Alcuin. cap. de celebrat. Miſſ.* quia contra Luciferum dirigitur Euangelium, & contra ſequaces diaboli, *Eduen. cap.* 12. & contra peccatores, *Innoc. III. lib.* 2. *c.* 25. & ad Gentiles vocandos, *Iuo Serm. Con. veter. & noui Sacrif.* Item ad alteram partem itur, vt expeditior ſit Sacerdos in dextera ad conficienda myſteria, *Microl. cap.* 9.

2 *Locato Miſſali in Altari, Celebrans redit ad medium Altaris, ibique ſtans iunctis manibus ante pectus, eleuatiſque ad Deum oculis, & ſtatim demiſſis, tum profundè inclinatus, dicit ſecretò,* [m] *Munda cor meum, & Iube Domine benedicere, Dominus ſit in corde meo, vt in Ordinario. Quibus dictis, vadit ad librum Miſſalis; vbi ſtans verſus illum iunctis manibus ante pectus, dicit intelligibili voce, Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Deinde pollice dextræ manus ſigno Crucis* [n] *ſignat primò librum ſuper principio Euangelij quod eſt lecturus,* [o] *poſteà ſeipſum in fronte, ore, & pectore, dicens, Sequentia, vel, Initium Sancti Euangelij, &c. ℟.* [p] *Gloria tibi Domine. Tum iunctis iterùm manibus ante pectus, ſtans vt ſuprà, proſequitur Euangelium vſque ad finem. Quo finito, miniſter ſtans in cornu Epiſtolæ poſt infimum gradum Altaris, ℟. Laus tibi Chriſte. & Sacerdos eleuans parumper librum,* [q] *oſculatur principium Euangelij, dicens: Per Euangelica dicta, &c præterquam in Miſſis Defunctorum, & niſi celebret coram Summo Pontifice, Cardinali, & Legato Sedis Apoſtolicæ, vel Patriarcha, Archiepiſcopo, & Epiſcopo in eorum reſidentiis, quo caſu defertur* [r] *cuilibet prædictorum oſculandus liber, & celebrans tunc non oſculatur illum, nec dicit, Per Euangelica dicta. Cùm autem nominatur Ieſus, caput verſus librum inclinat; & eodem modo verſus librum genuflectit, cùm in Euangelio eſt genuflectendum.*

m *Munda cor meum.*] Maiori benedictione indiget qui tradit ſemina Euangelij, quàm qui accipit, *Amalar lib.* 3. *cap.* 18. & *quomodo prædicabunt, niſi*

mittantur? Rom. 10. Orat igitur Sacerdos, se mitti à Deo, *Innocent. loco citato, cap* 38. & similis Oratio habetur *in Liturgia Iacobi.*

n *Signat*, &c.] Scribit *Innoc. III. c.* 43. de signando libro, & explicat. quasi dicatur: Hic est liber Crucifixi. Dum signatur liber, sinistra manus apponi potest eidem libro, & est vsus communissimus: neque signatio hæc dici debet benedictio, ita vt ex hoc titulo poni debeat sinistra super Altare: quia neq; manu fit, sed pollice tantùm; eóque modo, quo Episcopus in Confirmationis Sacramento signat pollice frontem signo Crucis, & manu statim benedicit, quæ duo sunt valdè diuersa.

o *Posteà seipsum.*] Iubet *Ordo Roman.* signa in fronte & pectore tantùm, vt se ostendat discipulum Christi, cuius Euangelium non erubescit, & malas cogitationes de corde pellat, *Alcuin. loco cit.* De signo in ore, quo confessio verbi Dei ad salutem fiat, meminit *Honor. in Gemma lib.* 1. *c.* 23. Pollice verò tantùm fiunt hæc signa, non cum indice & pollice coniunctis in formam Crucis.

p *Gloria tibi Domine.*] Vide suprà, sicuti etiam de principio Euangelij, & de ipso Euangelio, quæ diximus *tit.* 10. *par.* 1. *n.* 6. *pag.* 35.

q *Osculatur principium Euangelij.*] Tradit *Dion. lib de Eccl. Hier. cap.* 3. & *Ordo Rom.* quasi dicamus, per Christum reconciliationem accepimus, *Innoc. III. d. c.* 43. vel ex charitate euangelizauimus, *Durand. lib.* 4. *c.* 24. Pacem denique à Christo optamus, deletis peccatis nostris; vnde dicimus, *Per Euangelica*, &c.

r *Cuilibet prædictorum.*] Ob reuerentiam Prælatorum datur eisdem liber osculandus. Si verò plures Prælati æquales interessent Missæ, nulli dabitur osculandus, nec etiam Celebranti: si plures inæquales, tunc digniori tantùm, *Cærim. Episc. lib.* 1. *c.* 30. quia Christus vnus est, quem repræsentat illle qui osculatur librum, vt dicemus in Mystica expositione Missæ, aut vnus igitur & dignior osculatur, aut nullus; non duo, ne diuidatur Christus.

Tolerari potest illa consuetudo, qua defertur liber Prælato, continuante Celebrante Symbolum; quia antiquitus, dum Symbolum cantabatur, dabatur Euangelium osculandum toti populo, *Gemma lib.* 1. *c.* 119. non autem placet altera, qua Prælatus osculatur librum dicto Offertorio, quando non dicitur *Credo*. abusus est ad breuitatem Missæ introductus. Et Minister quidem defert librum sine vlla reuerentia ad Prælatum; sed, postquam ille fuerit osculatus, libro statim clauso, reuerentiam illi debitam faciet: ille verò tantùm, qui librum osculatur, dicere debet, *Per Euangelica*, &c. sunt enim verba osculantis propria, quæ ideò omisso osculo omittuntur, vt in Missa Defunctorum hoc loco præscribitur.

Ex Decretis Congregationis Cardinalium super negotia Episcoporum 22. & 28. *Aug.* 1589. non defertur liber osculandus Vicario Apostolico, neque Commendatario, seu eiusdem Procuratori, ex Decreto S. Rituum Congregationis *die* 17. *Septemb.* 1611. neque aliis in hac Rubrica non nominatis, sine facultate Sedis Apostolicæ; Principibus autem magnis ex tolerantia, non autem inferioribus laicis: & illis alius liber deferendus est, non idem ipse Celebrantis, qui proprium eo casu semper osculari debet librum.

3 *Dicto Euangelio, stans in medio Altaris versus Crucem, eleuans & extendens manus, incipit (si dicendum sit)* [s] *Credo. cùm dicit, in vnum Deum, iungit manus, & caput Cruci inclinat: quo erecto, stans ibidem iunctis ante*

pectus manibus, vt priùs, prosequitur vsque ad finem. Cùm dicit, Iesum Christum, caput Cruci inclinat. Cùm dicit, Et incarnatus est, vsque ad, Et homo factus est, inclusiuè, genuflectit. Cùm dicit, simul adoratur, caput Cruci inclinat. Cùm dicit, Et vitam venturi sæculi, Amen, [t] *producit sibi manu dextra signum Crucis à fronte ad pectus.*

s *Credo.*] De Symbolo & eius partibus egimus suprà *tit.11.pag.36.* Ad ea verba, *Et in Spiritum sanctum*, non inclinatur caput; sicuti neque ad ea, *Patrem omnipotentem*; tantummodò in verbo *Deum*, quod nomen commune est tribus personis; & in verbo, *Iesum Christum*; de quo diximus suprà *tit.5.num.2.* Item, quando dicit *adoratur* (non vltrà, ad sequens verbum *conglorificatur*) caput inclinatur, ex vi verbi eiusdem.

t *Producit signum Crucis.*] Ita *Beleth cap.40.* ob rationem suprà allatam in fine Hymni Angelici. Sed antiqua fidelium consuetudo fuit, vt, cùm Symbolum fidei recitarent, in verbis illis, *Carnis resurrectionem*, frontem Crucis signaculo munirent, testatúrque id *Ruffinus in expositione Symboli*: inde fortè translatum fuit signum Crucis ad sequentia postrema verba, vt quasi sigillo Crucis fidei totius professio firmaretur. In verbo *Amen* iunge manus, vt diximus in fine Hymni Angelici.

4 *In Missa solemni Subdiaconus circa finem vltimæ Orationis* [v] *accipit ambabus manibus librum Epistolarum, deferens illum supra pectus, & facta Altari genuflexione in medio, vadit ad partem Epistolæ* [x] *contra Altare, &* [z] *cantat Epistolam, quam etiam Celebrans interim submissa voce legit, assistente sibi Diacono à dextris, & item Graduale, Tractum, &c. vsque ad, Munda cor meum. Epistola cantata, Subdiaconus, facta iterùm genuflexione Altari in medio, redit ad Celebrantem, & genuflectens* [z] *osculatur eius manum, &* [a] *ab eo benedicitur, præterquam* [b] *in Missis Defunctorum.*

u *Accipit librum.*] Comitatus ab vno Acolytho, ait *Innocent. III. lib.2. cap.29.* procedit Subdiaconus; sed habetur *in Cærimon. Episc. lib.1. cap.10.* quòd Cæremoniario comite procedat ad cantandum Epistolam: comitatur autem Subdiaconum à sinistris eiusdem, quod & aliàs facit, genuflectens cum eo vnico genu; quod semper fit, nisi aliud in Rubricis præscribatur.

x *Contra Altare.*] Meminit huius situs *Seuerus Sulpicius lib.3. de Vita Sancti Martini*: Ante Altare, *inquit*, astante, qui lectionem sancti Pauli proferret. In dextra verò parte Ecclesiæ cantandam esse Epistolam, docet *Petrus Antisidior. citatus à Durand. lib.4. c.15.* nunc cantatur iuxta cornu Altaris, vbi celebrans legit Epistolam, in plano presbyterij: & est dextera pars Ecclesiæ intrantibus in eam.

y *Cantat Epistolam.*] Non habet Subdiaconus hoc munus ex consecratione; sed quando à Patribus datum est Diacono, vt cantaret Euangelium, datum est Subdiacono, vt Epistolam, *Amalar. lib.1. c.11.* soli verò Subdiacono nunc conuenit adeò, vt potiùs Sacerdos ipse Epistolam legere debeat, quàm pati, vt inferior Subdiacono id exequatur, *Microl. cap.8. cap. Si Subdiac. Distinct.34. in Collectan.*

Martini Braccar. Si verò inferior cantare velit, ne sacras induat vestes, de quibus loqui videtur Canon; sed superpelliceum tantùm, *vt hoc eodem titulo infrà num. 8. dicitur.*

z *Osculatur eius manum.*] In vsu erat apud quosdam, *teste Durand. c. 17.* fortè loquitur de Romanis. nam *Innocentius III. lib. 2. cap. 30.* testatur idem de Romana Ecclesia.

a *Ab eo benedicitur.*] Non in principio, vt Diaconus, *Rupert. lib. 1. cap. 36.* sed in fine Subdiaconus, quia ante Euangelium lex Mosaica accepit finem in Christo, *Innocen. III. cap. 30.*

b *In Missis Defunctorum.*] His Missis non congruunt solemnitates. *Durand. vbi suprà.*

5 *Posteà idem Subdiaconus accipit Missale Celebrantis, defert ad cornu Euangelij in Altare, & ibi ministrat Celebranti: qui in medio Altaris, submissa voce dicto, Munda cor meum, &c. & deinde lecto Euangelio, quod in fine non osculatur,* [c] *delato etiam per Diaconum libro Euangeliorum ad Altare,* [d] *imponit incensum in Thuribulum. Posteà Diaconus genuflexus ante Altare* [e] *dicit, Munda cor meum, &* [f] *accipiens librum Euangeliorum de Altari,* [g] *petit benedictionem à Celebrante similiter genuflexus in superiori gradu Altaris: &* [h] *osculata illius manu,* [i] *præcedentibus Thuriferario & duobus Acolythis cum candelabris accensis de Credentia sumptis,* [l] *vadit cum Subdiacono à sinistris ad locum Euangelij* [m] *contra Altare versus populum, vbi Subdiacono librum tenente, medio inter duos Acolythos tenentes candelabra accensa, dicit, Dominus vobiscum, iunctis manibus. Cùm dicit, Sequentia, &c. signat librum in principio Euangelij, frontem, os & pectus: posteà* [n] *ter librum incensat, hoc est, in medio, à dextris, & à sinistris, & prosequitur Euangelium iunctis manibus. Interim Celebrans, post datam Diacono benedictionem, retrahens se ad cornu Epistolæ, vbi stat iunctis manibus. Et cùm Diaconus dicit, Sequentia S. Euangelij, Sacerdos etiam signat se: & cùm nominatur Iesus, caput inclinat versus Altare. Finito Euangelio, Sacerdos* [o] *osculatur librum* [p] *à Subdiacono sibi delatum, dicens, Per Euangelica dicta, &c. & à Diacono ter* [q] *incensatur. Si sit coram Prælato in sua residentia, liber defertur ad Prælatum, vt suprà, & ille incensatur, vt in Pontificali. Posteà stans in medio Altaris versus ad Crucem, incipit, si dicendum sit, Credo, stantibus post eum Diacono & Subdiacono; deinde ad Altare accedentibus, & cum eo prosequentibus, vt dictum est ad Gloria in excelsis.*

c *Delato per Diaconum libro.*] Nullo comite. Comes enim datur Ministris ad aliquid cantandum, aut quando exeundum est è Presbyterio.

d *Imponit incensum.*] Eo prorsus modo, quo in principio Missæ dictum est. Neque tamen Celebrans interrumpere debet Euangelium, quod ipse legit, vt ea præstet quæ circa Diaconum sunt peragenda; sed hîc exspectet finem.

e *Dicit,*

e *Dicit, Munda cor meum.*] Super primo Altaris gradu altiori hoc dicit: in quo etiam versus Celebrantem stantem in latere Euangelij, non omnino conuersus ad eum, petit benedictionem.

f *Accipiens librum Euangeliorum,*&c.] Iubet *Ordo Romanus* Diaconum orare ante Altare, tum petere benedictionem, deinde ab Altari accipere librum, tum à Sacerdote, qui benedicit illi, tacitè dici, *Dominus sit in corde tuo,* &c. Hæc eadem *Amalar.lib.3.c.*18.docet; Quasi, inquit, de Sion, exeat lex noua, & verbum Domini de Ierusalem: neque tamen illud prædicetur, nisi post Orationem, & missionem à maiori.

Hoc loco commemorandum censeo venerationem adhiberi solitam libro SS. Euangeliorum in antiquis Conciliis: in quorum sede nobiliori, & media inter Episcopos collocabatur liber Euangeliorum, vt scribit *Baron. anno* 325. *&* 451. vt scilicet Christum repræsentaret. Certè liber Euangeliorum in Altaris medio positus maiorem habet quàm aliàs venerationem.

g *Petit benedictionem.*] Dicat Diaconus, *Iube Domne,* non *Domine*: nam hoc Dei est, illud hominis præclari, vt probat *Baron. Euodio lib.de Miraculis S.Stephani anno* 416. sed & sancti Hieronymi tempore omnes sancti, & homines alij vocabantur Domni, solus autem Deus, Dominus. Et interim Ministri, qui cum Diacono sunt, genuflexi manent, *ex Cærimon. Episcop. lib.*2. *cap.*8. nisi fortè ratione dignitatis Episcopalis illud ibidem præscribatur, quod puto verius; & est in praxi communius, vt coram Episcopo tantùm fiat.

h *Osculata illius manu.*] Nimirum dextra, *Innocent. loco citato cap.*36. hoc est, gloriam Dei desiderat Diaconus, de qua *Cant.*1. *Dextera illius amplexabitur me.* Hæc ille.

i *Præcedentibus Thuriferario*, &c.] De Thuriferario, & luminibus, *Ordo Romanus.* De luminibus ad Euangelium, in signum lætitiæ, *Hieron. aduers. Vigilantium*: vt videlicet Prædicator præmittat bonam opinionem, & lumen operum bonorum, *Innocent.III.cap.*40.*lib.*2. Populus etiam, vt cum fructu audiat verbum Christi, præmittat Orationem, denotatam in Thuribulo ardente, & gaudium spirituale in cereis, *Durand. lib.*4. *cap.*2[illegible]. vbi fusiùs ille.

Quæritur, An ministri peccent mortaliter, cantando Epistolam, seu Euangelium, in peccato mortali; affirmat *Nauar. de Pœnitent. d.*6. *cap* 1. §. *Sacerdos. num.*15. cum aliis negat *Suarez* 3. *part. quæst.*65. *artic.*4. Caue tibi: nam de Diaconis ait Paulus 1.*Timoth.*3. *Ministrent. nullum crimen habentes.* Aliqui docent, Subdiaconum sine Manipulo ministrantem, quia ex officio non ministrat, non peccare, si in peccato vel censura ministrat; neque fieri irregularem, quod non est improbabile.

l *Vadit cum Subdiacono.*] Vadit autem Diaconus portans librum ante pectus, *ex Cærim. Episcop. lib.*1. *cap.*9. vt intelligat, Prædicatorem verbi Dei debere priùs illud habere ante oculos, in corde, & in manibus, quàm in ore, *Rubeus lib.*2.*c.*33.

m *Contra Altare versus populum.*] Antiqui in edito loco legebant Euangelium; quem locum vocauit Tribunal *S.Cyprianus lib.*4. *Epist.*5. & Pulpitum, *lib.*2. *Epist.*5. quasi in publico statutum, *ait VValafr. cap.*6. Dicterium, *Basil. Seleuci lib.*2.*de sancta Thecla.* Analogium, id est, super quo legitur, *Isid.lib.*5.*Orig.* Lectorium, *Anast. apud Bulenger. lib.*3. *cap.*17. Vmbonem Latini, *ex eodem ibidem c.*18. alij Ambonem, *vt in Sixto, Platina, & Cassiod. lib.*10. *Hist. tripart. cap.*4. vel à Græco verbo ἀμβαίνω, hoc est ascendo, *ex Bellarmin. lib.*2. *de Missa cap.*16. vel

ab ambiendo, quia cingit intrantem, *VValafr.cap.6.* vel ab ambiendo, quòd locus ille gradibus ambiatur vtrimque, *Durandus loco citato*; sed Græca vox est, quæ pulpitum significat suggestum, & locum altum. Primò, vt audiatur ab omnibus, *ex Innoc.III.c.43.* Secundò, quia palàm ante oculos omnium, non in latibulis, vt hæretici, annuntiamus Euangelium. Tertiò, quia Christus docturus turbas ascendit in montem. Quartò, quia eminentissima est doctrina, *Amal. lib.3.c.28.* Hodie communiùs cantatur ante Altare, sed contra Aquilonem, inter Altare & populum, quod idem est, ac contra Altare versus populum: & vsus iam declarauit verba Rubricæ; quæ alioquin videntur pugnare inuicem, & non pugnant, sed locum, & situm quasi medium indicant; ita yt Diaconus neque totus sit contra Altare, neque totus sit versus populum, sed inter vtrumque faciem sistat suam. Caussas autem vide suprà *num.1.pag.124.* Reliqua quæ sequuntur patent ex supradictis *num.2.*

n *Ter librum incensat*, &c.] Intellige à dextris libri, quæ est illius pars nobilior; & incensatio fit ad venerationem Christi in eiusdem verbis Euangelicis.

o *Osculatur librum.*] Diaconus redit vacuus, vt post prædicationem contemplationi se dedat, *Durandus suprà.* Liber & Thuribulum reportantur ad Sacerdotem, quia Christus primus est & nouissimus, ad quem referenda omnia, *Innocent. cap. 48.* Sacerdos osculatur ex amore, & item quia acceptat verbum Christi, *Durand. ibidem.* incensatur in Sacerdote Christus, in gratiarum actionem, *idem ibidem*, & *Ordo Romanus.*

Dum cantatur Euangelium, Thuriferarius stabit post Diacoum ad sinistram eiusdem, *Ord.Roman.* & agitabit leuiter Thuribulum, eleuata aliquantulùm operculi catenula, ne ignis extinguatur.

Subdiaconus & Acolythi immobiles stabunt, neque capita, inclinabunt vnquam, multò minùs genuflectent, vt dictum est *in tit.17.n.4.part.1.* Cærimoniarius post Diaconum stabit.

p *A Subdiacono sibi delatum.*] Subdiaconus defert librum apertum ad Sacerdotem sine vlla reuerentia, tam Altari, etiam in quo est Sacramentum, quàm Sacerdoti, ob reuerentiam sacri Euangelij: deinde clauso libro reuerentiam faciet vtrique; & deponet librum super Credentia. Acolythi, finito Euangelio deponent candelabra sine mora.

q *Incensatur.*] Diaconus in plano medio ter incensabit Celebrantem: qui coram Prælato suo, sicuti non osculatur librum, ita neque incensatur, vt in sequenti textu.

6 *Si autem sit prædicandum, Concionator finito Euangelio prædicet, & Sermone, siue Concione expleta, dicatur Credo, vel si non sit dicendum, cantetur Offertorium.*

Hoc loco concionandum est, *ex Ordine Romano*, vt Concionator sit quasi interpres sancti Euangelij: sed antiquiores post Symbolum concionabantur, *ex lib.8. Constit. Apost. cap.4.*

Si Celebrans concionari velit, sedeat super scamno nudo in cornu Euangelij capite tecto, aut sine Casula in pulpito.

Orator Romæ non vtitur. Stola super Cottam, ob reuerentiam Papæ, qui extra Sacramenta Stola vtitur; initio Concionis signabit se signo Crucis, quod docuit *ex Corripo Poëta Baronius anno 565.* Stabant etiam auditores ad Conciones, vti ad

d Euangelium, *ex Auguſtino lib.*50.*Homil.Homil.*26.non tamen vbique:nam ſedebant *Act.*13. *verſ.*14. *& apud Clem. lib.*2. *Conſtit. cap.*57.

7 *Cùm verò in Symbolo cantatum fuerit, Et incarnatus eſt, Diaconus accepta Burſa de Credentia, ambabus manibus eam defert eleuatam cum ſolitis reuerentiis ad medium Altaris, in quo* [r] *explicat Corporale, & reuertitur ad Celebrantem. Cùm non dicitur Credo, Subdiaconus defert Burſam ſimul cum Calice, vt infrà dicitur.*

Quid agendum ſit à Celebrante, & Miniſtris, ad ea verba, *Et incarnatus eſt*, dictum eſt ſuprà *part.*1. *tit.*7. *num.*3. *pag.*54. qui verò tempore Symboli ſtant, ad prædicta verba genuflectant in ſuis locis verſus Altare.

r *Explicat Corporale.*] Ita *Ordo Romanus*; ſeruatis iis quæ ſuprà docuimus initio Miſſæ priuatæ *tit.*2.*num.pag.*103. Celebrans & Subdiaconus, ſi ad Altare ſint, & non ſedeant, paululum ſecedant verſus cornu Euangelij,vt Diacono venienti quaſi medium Altaris totum relinquant. Diaconus autem ſolus cum debitis reuerentiis portat Burſam ſine comite, *ex Cærimon. Epiſc. lib.*1. *cap.*9, per viam breuiorem ad Credentiam,per longiorem ad Altare.

Porrò memorato Incarnationis myſterio,non priùs,extendit Diaconus Corporale pro initio Sacrificij: quia & Chriſtus nonniſi poſt Incarnationem redemptioni per paſſionem operam dedit,*Rubeus lib.*2. *cap.*45.

8 *Si quandoque Celebrans Cantat Miſſam ſine Diacono & Subdiacono, Epiſtolam cantat in loco conſueto aliquis Lector ſuperpelliceo indutus, qui in fine non oſculatur manum Celebrantis: Euangelium autem cantat ipſe Celebrans ad cornu Euangelij, qui & in fine Miſſæ cantat, Ite miſſa eſt, vel, Benedicamus Domino, aut Requieſcant in pace, pro temporis diuerſitate.*

Antequam definiretur, quòd Subdiaconatus eſſet Ordo ſacer, cantabat Epiſtolam Lector, vt colligitur *ex Clem. lib.*8. *Conſt.c.*28.*& Concil. Carthag. IV. cap.*8. *& cap. Lector Diſt.*23. Lege *Ioan. Langbercrucium in Specul. Canonicorum lib.*6. *cap.*28. Adde prætereà, quòd in hac eadem Miſſa Celebrans dicit *Kyrie* in cornu Epiſtolæ, vt in aliis ſolemnibus;item, *Humiliate capita*, ſed verſus Altare, vt dicitur in *Rubr. propria Fer.*4. *Cinerum.*

De Offertorio, & aliis vſque ad Canonem. VII.

1 *Dicto Symbolo, vel, ſi non ſit dicendum, poſt Euangelium Celebrans oſculatur Altare in medio, & iunctis manibus ante pectus, ibidem à manu ſiniſtra ad dextram (vt dictum eſt ſuprà) vertit ſe ad populum,extendens ac iungens manus dicit, Dominus vobiſcum, & iunctis manibus reuertitur per eamdem viam ad medium Altaris, vbi extendens & iungens manus, caputque Cruci inclinans, dicit Oremus, tum iunctis vt priùs*

manibus [s] *dicit Offertorium: & omnia quæ vsque ad finem Missæ in medio Altaris dicenda sunt, dicit ibidem stans versus ad Altare, nisi vbi aliter ordinatur.*

Hæc eadem, & quæ sequuntur ad finem vsque Missæ priuatæ, sunt ferè verba ipsius *Burchardi*, vt initio diximus.

s *Dicit Offertorium.*] Lege *titul.* 12. *suprà numero primo, in prima parte, pagina* 40.

2 *Dicto Offertorio,* [t] *discooperit Calicem, &* [v] *ad cornu Epistolæ sistit, & manu dextra amouet paruam pallam desuper Hostiam, accipit* [x] *Patenam cum Hostia, & ambabus manibus vsque ad pectus eam eleuatam tenens, oculis ad Deum eleuatis, & statim dimissis. dicit, Suscipe sancte Pater, &c.*

t *Discooperit.*] Velum plicatur à Ministro, & deponitur prope Tabellam Secretarum ab eadem parte Altaris vbi Calix, ne super Corporale aut extra illud remaneat non plicatum; quod, cùm neque à Sacerdote plicari conuenire videatur, plicetur à Ministro: & est ritus laudabilior; idem, explicato manutergio, in eadem parte collocabit ibidem peluiculam cum vrceolis.

u *Ad cornu Epistolæ.*] Nullum mysterium: sed quia ibi sunt ampullæ vini, & aquæ.

x *Patenam cum Hostia.*] Dicitur Hostia, quia est materia ad Sacrificium, & Hostiam. Item Hostia, quæ ante hostium pugnam offerebatur, *Gemma lib.* 1. *c.* 98. Panis est, quia Christus dedit se vti panem viuum, *Ioan.* 6. ex frumento est, cui comparauit se Christus, *Nisi granum frumenti*, &c. *Ioannis* 12. sine fermento, id est, sine peccato, &, ex prima institutione, in azymis, *Gemma lib.* 1. *cap.* 31. mundissima debet esse, ex Decreto Aniceti *apud Burchard. lib.* 5. *cap.* 29. in modica quantitate, ex Decreto Alexand. Papæ dicentis, Quantò paucior, tantò potior, *Radulph. Propos.* 23. in modum denarij, cum imagine Christi, seu litterarum nominis Christi, quia traditus est & venditus triginta denariis; & est verus denarius laborantibus in vinea Domini, quo etiam reparatur in nobis imago Dei, *Gemma ibidem cap.* 35. formæ rotundæ, *ex Epiphan. in Ancor.* integra debet esse, ob Christi integritatem, *ex Concil. Coyacensi cap.* 3. vocatur oblationis Corona *à S. Gregor.* 4. *Dialog.* 55. quasi Orbis, ad significandum Christum, qui est Alpha & Omega, Dominus Orbis, *Durand. lib.* 4. *cap.* 30. Et in rotunditate Hostiæ, Patenæ, & Calicis intellige Sacrificij nostri perpetuitatem vsque ad finem mundi. Figuram habet Hostia in altera tantùm parte; quia Christus Deus & homo est, vt Deus figura caret; notat *Humber. Card. in Disp. contra Græcos*, Romanam Ecclesiam in pane, aqua & igne præparato sacrificare tres substantias in Christo, carnem, animam, deitatem. Imago verò Crucis in Hostia deducitur *à Baronio anno* 58. *ex lib.* 1. *Dialog. S. Gregor. cap.* 11. & ex Romanorum vsu, qui panem coquebant quadrifida incisione in formam Crucis decussatam; ex quo laudabilior est imago Crucifixi tantùm in Hostia, quàm aliud quidquam.

3 *Si fuerint aliæ Hostiæ non super Patenam, sed super Corporale, vel in alio*

Calice

Calice ſeu vaſe pro Communione populi conſecrandæ, Calicem illum ſeu vas [y] *dextra diſcooperit, & intentionem ſuam etiam ad illas offerendas & conſecrandas dirigens, dicit vt ſuprà, Suſcipe, &c. vt in Ordine Miſſæ. Quo dicto, Patenam vtraque manu tenens, cùm ea* [z] *facit ſignum Crucis ſuper Corporale, & deponit Hoſtiam* [a] *circa medium anterioris partis Corporalis ante ſe, & Patenam ad manum dextram aliquantulùm* [b] *ſubtus Corporale, quam, exterſo Calice, vt dicetur, cooperit purificatorio. Si autem adſit vas ſeu Calix cum aliis Hoſtiis, ipſum cooperit alia Patena, vel Palla.*

y *Dextra diſcooperit.*] Nimirum antequam accipiat Patenam cum Hoſtia; & collocat Pyxidem in medio Corporalis inter locum Calicis & Tabellam Secretarum, vt dictum eſt ſuprà *tit.2.n.3.p.*104. & ſicuti non poteſt commodè, ita non eſt neceſſe, vt Sacerdos eam eleuet ſub prætextu oblationis, ſed ad eam tantùm intentionem dirigat.

z *Facit ſignum Crucis.*] De hoc ritu, & aliis ſignis Crucis ſequentibus in Oblationes docet *Innoc.III. lib.2. c.*58. ea nempe fieri, vt per Crucis virtutem omnes conatus diaboli effugiat, ne contra Sacerdotem, vel Sacrificium aliquo modo præualeat; quod ſemel dixiſſe ſufficiat. Fortè ritus fluxit ab Hebræis, quæ in eleuatione Hoſtiæ verſus cælum, terram, antrorſum & retrorſum eam mouebant, *ex Lyran. in Leu.c.7. & Burgenſ. ibid.*

a *Circa medium anterioris partis.*] Deponitur Hoſtia ſuper Aram, vbi eſt Crux cum Chriſmate ab Epiſcopo facta, quaſi Corpus Chriſti Cruci ibidem ſit affigendum, *Gemma lib.1. cap.*98. de hoc ritu teſtatur *Durand.* communiter ſeruato, ſed non Romæ, *lib.4. cap.*30. *Vide infrà num.*5.

b *Subtus Corporale.*] Habet *Microl. cap.*10, ob myſteria infrà declaranda in Patenæ inuolutione, quæ fit cum Velo longo in Miſſa ſolemni.

4 *Deinde in cornu Epiſtolæ accipit Calicem, purificatorio extergit, & ſiniſtra tenens illius nodum, accipit ampullam vini* [c] *de manu miniſtri (qui oſculatur ipſam ampullam, non autem manum Celebrantis) & ponit vinum in Calicem. Deinde* [d] *eodem modo tenens Calicem, producit ſignum Crucis* [e] *ſuper ampullam aquæ, & dicit, Deus qui humanæ ſubſtantiæ; & infundens* [f] *parum aquæ in Calice proſequitur, Da nobis per huius aquæ & vini myſterium, &c. Si verò celebrat pro Defunctis,* [g] *non facit ſignum Crucis ſuper aquam, ſed imponit abſque benedictione, dicens Orationem vt ſuprà.*

c *De manu miniſtri.*] Teneat miniſter ampullæ partem inferiorem, ita vt Sacerdos eam poſſit per aurem, ſeu manubriolum, capere: recipiat item eamdem manu ſiniſtra, vt alteram ſtatim miniſtret ampullam manu dextra. Offerat autem ambas cùm oſculis earum, non manus Sacerdotis, & cum debita reuerentia, ſaltem inclinando caput, niſi Sacerdos de maioribus exigat genuflexionem; ſed & Sacerdos ipſe propriùs admoueat Calicem ampullis, ita vt neque

gutta cadere queat super Altaris mappam.

d *Eodem modo tenens Calicem.*] Nondum ideò data est Regula generalis iungendi manus, antequam aliquid benedicatur, quam habes numero sequenti; vt intelligas, excipi hunc casum à Regula generali, ne Calix in quo iam est vinum, periclitetur amota manu.

e *Super ampullam aquæ.*] Aqua, vt dicemus, significat populum, benedictionéque eget cum Cruce, vt Christo vniatur, *Durand.lib.4.c.30.*

f *Parum aquæ.*] Ita *ex Liturgia Iacobi, & ex Decreto Alex. I. de Consecr. Dist.2. cap. Sacramentorum.* imò ex traditione Christi in vltima Cœna, *vt ait Cyprian. Epist.63 ad Cæcil.* tum, vt significent fluxu Sanguinis & aquæ ex latere Christi, *ex Alexand.* tum, vt populus, in Apocalypsi significatus per aquam, vniatur Christo, *ex Cypr.* tum, vt fateamur in vna persona Christi duplicem naturam, *ex Niceph. lib.1. c.53.* tum, vt significetur introitus in vitam æternam, *ex Ambr. apud S. Thom. quæst.74. art.7.*

Ex quibus illa quatuor patent quæ in Antiphona, *O sacrum conuiuium*, &c. id est, ex duabus naturis Christus, memoria passionis eiusdem, gratia ex vnione populi cum Christo, & pignus æternæ vitæ.

Quia verò pauci sunt electi, ideò etiam modicissimum aquæ vult infundi *Conc. Florent. in Instruct. Armenorum*; & eò minùs aquæ quò vinum est debilius, vt in vinum citiùs conuerti queat ante consecrationem, vt monet *Azor. lib.10. cap.30.*

Hinc *S. August.17. Ciuit.c.20.* colligit, dandam esse Eucharistiam cum temperatis & sobriis epulis; potus enim cum aqua sobrietatem denotat apertissimè.

g *Non facit signum Crucis.*] Quia connotat solemnitatem. Et sicut in fine Missæ defunctorum, non benedicitur populus; ita nec aqua, quæ eumdem populum significat, vt diximus. Vel aqua hoc loco significat populum Purgatorij, qui iam est in gratia, *Melchior. Huelamus de Cærimon. Missæ.*

Si guttæ vini aut aquæ dispersæ appareant intra Calicem, tunc vel circumacto vino Calicis vniantur, vel purificatorio abstergantur, ne in consecratione oriatur dubium, an sint eæ consecratæ.

5 *Imposita aqua in Calice, & finita Oratione prædicta, accipit manu dextra Calicem discoopertum, & stans ante medium Altaris, ipsum ambabus manibus* [h] *eleuatum tenens, videlicet cum sinistra pedem cum dextra autem nodum infra cuppam, intentis ad Deum oculis offert, dicens,* [i] *Offerimus tibi Domine, &c. qua Oratione dicta, facit signum Crucis cum Calice super Corporale, & ipsum in medio* [l] *post Hostiam collocat, & Palla cooperit. Deinde iunctis manibus super Altare positis, aliquantulùm inclinatus dicit secretò,* [m] *In spiritu humilitatis, &c. Posteà erectus, eleuans oculos, manúsque expandens, & statim iungens ante pectus* [n] *(quod semper facit, quando aliquid est benedicturus) dicit.* [o] *Veni sanctificator, &c. cùm dicit, & benedic,* [p] *signat manu dextra communiter super Hostiam & Calicem,* [q] *sinistra posita super Altare.*

h *Eleuatum tenens.*] Ita vt cuppa Calicis non excedat oculos, neque sit infra os, ad differentiam eleuati Calicis consecrati.

i *Offerimus tibi Domine.*] Habet *Durand.loco citato.cap.*30. vbi etiam indicat præcedentem, *Suscipe sancte Pater*, &c. Oratio verò, *Deus qui humanæ substantiæ*, &c.est S. Ambrosij in Missa de Vigilia Natiuitatis Domini,cui addita fuit mentio vini & aquæ, & in hunc locum translata, vsuque recepta.

l *Post Hostiam collocat.*] Antiquiores à latere Hostiæ collocabāt Calicē, *Innoc.III. lib.*2.*c.*58. testatur tamen *Durand.loco cit.* communiter suo tempore poni Hostiam inter Sacerdotem & Calicem: Calix autem hoc loco cooperitur, cautelæ potiùs gratia quàm mysterij, ait *Microl. c.*10.

m *In spiritu humilitatis.*] Meminere huius Orationis hoc loco *Steph. Eduens. c.*12.*& Radulph. Prop.*23.

n *Quod semper facit.*] Hoc intelligitur de manibus tantùm,non de oculis eleuandis, qui post consecrationem defigendi sunt potiùs in Hostiam consecratam; & item, quando vtraque manus est libera, nec earum altera est occupata ad Hostiam tenendam,seu Calicem:quod accidit paulò ante eorumdem consecrationem;neque enim deponenda est Hostia vel Calix in eo casu,vt manus iungantur ad illud verbum, *benedixit.* Manus autem iunctæ significant diuinitatem, & humanitatem Christi vnitas, vnde virtus emanat benedictionis, *Ioan. Serranus.*

o *Veni sanctificator.*] Habetur *in Ordine Romano, & in Gallicano Ordine, teste Microl. cap.*11.

p *Signat manu dextra.*] Ante Canonem nullum inuenio apud antiquos signum Crucis super oblata fieri:& hoc loco puto mutatum esse ordinem. Nam *Innoc.præd. capite* docet; accipi patenam cum Hostia, & Calicem cum vino, facto super vtrumque distinctè signo Crucis à Celebrante; hodie verò fit sigillatim in deponendo vtroque; & deinde communiter fit vnum Crucis signum super vtrumque iam depositum in Altari, ad commemorandam Christi passionem, præter alias duas causas suprà *num.*3. allatas.

Ad formandas verò Cruces manu dextra, Regula sit,iuxta peritiores Romæ hac de re consultos, vt formentur duæ lineæ, hoc modo ✝, prout pingitur in Missali, non autem quatuor puncta ⁘ & lineæ illæ non excedant mensuram palmi communis manus. Item, *Innoc. III. lib.*5. *c.*1.transuersa pars Crucis fiat manu quoque transuersa, non ea recta, qua ad abigendas à Calice muscas vtimur. Agit hac de re fusiùs Tydeus Bonamicus in proprio tractatu. Hoc idem *Leo IV. ad Episc.* videtur docere, *Calicem*,ait,*& oblatam recta Cruce signate*;addit contra alium abusum; *Non in circulo & variatione digitorum.* Idem docuit *S. Carolus in Actis Ecclesiæ suæ part.*4.*de Missæ Cærimon.* vt nimirum transuersa manu pingatur pars Crucis transuersa tam super Hostiam quàm super Calicem, & super vtrumque; in hoc autem vltimo casu ea pingi debet inter Hostiam & Calicem, ita vt æqualiter altè fiat Crux à Calice ad Hostiam, & transuersè super oram anteriorem pallæ quæ Calicem tegit,quòd media esse solet inter Calicem & Hostiam.

q *Sinistra posita super Altare.*] *Innoc. lib.*4.*cap.*10. quia Christus per Altare significatus tribuit vim benedictionis, *Ioan. Serranus.*

Si facienda est oblatio populi,fiat dicto Offertorio ante oblationem Hostiæ, *Acta Med. Eccl. & Iacobus in suo Compendio.* Eulogiæ dictæ fuerunt, & fermentum, ad distinctionem azymi panis: quæ oblata distribuebantur in fine Missæ, vice sacramentalis Communionis, *Baron. anno* 313. Vsus autem colligendi oblationes in Sindone placet, & habetur *in Ord. Rom.* qui tamen Missas nouas celebrant, non possunt circuire Ecclesiam ad

oblationem, ex Decreto sacræ Congregationis Tridentini Concilij *Sess.* 22. neque in fine oblationis debet dari benedictio. An verò populus osculari debet Celebrantis manum, seruetur locorum consuetudo; certè non in Missa defunctorum.

6 *Tum iunctis ante pectus manibus, accedit ad cornu Epistolæ, vbi stans,* [r] *ministro aquam fundente* [s] *lauat manus, id est, extremitates digitorum pollicis & indicis, dicens Psalmum,* [t] *Lauabo inter innocentes, cum Gloria Patri, &c. qui versus, Gloria Patri,* [v] *prætermittitur in Missis Defunctorum, & in Missis de Tempore à Dominica de Passione vsque ad Sabbatum sanctum exclusiuè.*

r *Ministro aquam fundente.*] Eleuato priùs ab eodem paululùm ab Altari manutergio, vt Sacerdos illud capere queat; & tenente peluiculam in sinistra, ampullam aquæ in dextra, cum osculo ampullæ & debitis reuerentiis fundit aquam: reposita deinde ampulla aquæ cum alia vini in loco suo, manutergium plicabit.

s *Lauat manus.*] Ait *Dion. de Eccles. Hier. c.* 3. *Lauatio, quæ summis siue extremis digitis adhibetur, coram sanctissimis signis obseruatur, quasi coram Christo spectante omnes occultissimas nostras cogitationes, & summarum partium expiationem,* &c. Itaque in signum fit puritatis animarum, *Clem. lib.* 8. *Constit. Apost. cap.* 11. vt puri accedamus, ait *Cyrillus Ierosol. Catech.* 5. *mystagog.* Extergit à tactu communium manuum, & terreno pane, *Ordo Rom. de Offic. Missæ, & Rab. lib.* 1. *in fine.* A veniali, & peccatorum reliquiis emundat, *ex S. Thom.* 3. *part. quæst.* 83, *art.* 5. *ad primum.*

t *Lauabo inter innocentes manus meas.*] Habetur *in Liturgia sancti Petri Græca.* citat *sanctus Germanus in Theoria rerum Eccles.* hæc eadem verba, cùm agit de hac digitorum ablutione. Ad Vers. *Gloria Patri*, qui potest dici, cùm reditur in medio Altaris, caput inclinatur.

u *Prætermittitur*, &c.] Vide quæ diximus *part.* 1. *tit.* 8. *n.* 1. *pag.* 21. neque illius loco dicendus est Vers. *Requiem:* quod aliqui scripsere.

7 *Celebrans lotis manibus eas tergit, & illis ante pectus iunctis reuertitur ad medium Altaris, vbi stans, oculosque ad Deum eleuans, & statim demittens, manibus iunctis super Altare, aliquantulùm inclinatus dicit secretò Orationem,* [x] *Suscipe sancta Trinitas, &c. Qua dicta, manibus hinc inde extensis, & super Altare positis, osculatur illud in medio: tum iunctis manibus ante pectus, demissisque oculi ad terram, à sinistra manu ad dextram vertit se ad populum, & versus eum extendens & iungens manus, dicit voce aliquantulùm elata,* [y] *Orate fratres, & secretò prosequens, vt meum ac vestrum sacrificium, &c.* [z] *perficit circulum, reuertens iunctis manibus ante pectus à manu dextra ad medium Altaris. Et responso à ministro, vel à circumstantibus,* [a] *Suscipiat Dominus sacrificium de manibus tuis, &c. (alioquin per se ipsum, dicens, Sacrificium de manibus meis) ipse Celebrans submissa voce dicit, Amen. & manibus ante pectus*

pectus extenſis, vt ſit ad Orationem, ſtans in medio Altaris verſus librum dicit abſolutè ſine Oremus, & ſine alia interpoſitione, Orationem, vel [b] *Orationes ſecretas. Cùm dicit, Per Dominum, iungit manus: cùm dicit, Ieſum Chriſtum, caput inclinat, quod facit in prima Oratione, & vltima, ſi plures ſint dicendæ.*

x *Suſcipe Sancta Trinitas.*] Hanc habent precem *Steph. Eduenſ. c.* 12. & *Microl. c.* 11. non ex aliquo Ordine, inquit, ſed Eccleſiæ conſuetudine. Inclinationem, *Innoc. III. lib.* 2. *c.* 60 non tamen *Innoc.* meminit harum quinque Orationum: quas poſt Innocẽtium additas fuiſſe ideò putat *Bellarm. lib.* 2. *de Miſſa c.* 17. In medio Altaris nunc orat Sacerdos, *Dionyſ. de Hier. Eccl. cap.* 3.

y *Orate fratres.*] Leo Papa inſtituit, *ex Radulph. Prop.* 23. ſed de eo meminit *Soter. de Conſ. Diſtinct.* 1. *Hoc quoque.* & *Chryſoſtom. Hom.* 10. *in* 2. *Epiſt. ad Cor.* vt notat *Durand. lib.* 2. *de Rit. cap.* 29. Reliqua cum ſilentio dicuntur. &, cùm paratur conſecratio, tacitè precari Sacerdotem, docet *S. Clemen. lib.* 8. *Conſtit. Apoſt. cap.* 12.

Oremus dicitur verſus Altare, *Orate fratres*, verſus populum; quia hîc alloquitur Sacerdos populum tantùm, non autem ſeipſum, *Durand. lib.* 4. *c.* 32.

z *Perficit circulum.*] A dextera, vt antiqui loquuntur, ad ſiniſtram Altaris; quia ſiniſtra triſtitiam ſonat, & iam paſſioni Chriſti appropinquat magis Sacerdos. *Circuiui*, ait Dauid, *& immolaui, Pſal.* 26. oſtendit etiam, ſe eſſe in ſiniſtra, id eſt peccatorem, pro quo orari petit, *Durand. lib.* 4. *c.* 14. Ad litteram dici poteſt, perfici circulum, vt conuertat ſe Sacerdos ad librum, ad quem ſemper ſe vertit, excepto vnico caſu, ante Offertorium, quod à Choro cantabatur.

a *Suſcipiat Dominus*, &c.] Paulò diuerſam hanc partem habet *Remigius Antiſiodor. in Expoſitione Miſſæ.* hanc ipſam *Durand. lib.* 3. *cap.* 3.

b *Orationes ſecretas.*] Explicauimus ſuprà 1. *par. tit.* 12. *pag.* 40. Dicit eas Sacerdos *in medio verſus librum*, hoc eſt, conuerſus ad librum, non recedens à medio. Hinc patet, aptandum eſſe librum prope Corporale, vt commodiùs legatur; non autem relinquendum eo loci, in quo lectum eſt Euangelium, licet hac de re taceat Rubrica.

8 *Peruento autem in concluſione vltimæ Secretæ ad verba illa, Per omnia ſæcula ſæculorum, excluſiuè; Sacerdos ſtans in medio Altaris,* [c] *depoſitis ſuper eo manibus hinc inde extenſis, dicit conuenienti &* [d] *intelligibili voce Præfationem. Cùm dicit, Surſum corda, eleuat manus hinc inde extenſas vſque ad pectus, ita vt palma vnius manus reſpiciat alteram. Cùm dicit, Gratias agamus Domino, iungit manus: cùm dicit, Deo noſtro, oculos eleuat, & ſtatim Cruci caput inclinat, Reſponſo, Dignum & iuſtum eſt, eleuatis & extenſis vt priùs manibus, proſequitur Præfationem propriam, vel communem, vt tempus requirit. Cùm dicit, Sanctus, iunctis ante pectus manibus, & inclinatus, voce mediocri proſequitur, miniſtro interim paruam* [e] *campanulam pulſante. Cùm dicit, Benedictus qui venit*

in nomine Domini, &c. erigit se, & [f] *signum Crucis sibi producit à fronte ad pectus.*

c *Depositis super eo manibus.*] Vt omnem cogitatum temporalem deponat, & exercito bonorum operum aditum sibi faciat ad eleuationem cordis, *Durand. d.cap.*

d *Intelligibili voce, Per omnia sæcula sæculorum.*] Vt assentiatur populus, & confirmet sua voce *Amen* quæ Sacerdos secretò Deum precatus est, *ex Ord. Rom. & Microl.7.*

De Præfatione egimus suprà 1. *par.tit.* 12. *pag.*41. Ritus etiam patent ex supradictis: nam quadrant singulis verbis eiusdem Præfationis. Non vertit se Sacerdos ad *Dominus vobiscum*, quia intentus est totus nunc ad Sacrificium, vt suprà diximus, *ex Amal.lib.2.cap.9.* lege suprà *tit.5. n.1.pag.*120. neque iungit manus ad *Per Christum Dominum nostrum.*

e *Campanulam pulsante.*] Ter cum aliqua distinctione, tum in laudem Dei ter sancti, tum ad excitandos astantium animos ad proxima mysteria. qua de re diximus *in prima parte titulo* 20. *pag.*76.

f *Signum Crucis sibi producit.*] De hoc signo in fine Præfationis *Honor in Gemma lib.2.ca.42. Quia*, inquit, *signum Christi recipere se profitetur, cui mox in imagine, hoc est repræsentatiuè, per Canonem contradicitur. Canon enim*, addit ille, *Christi passionem proximè designat.* Sed sicut Hymnus primus Angelicus finitus cum signo Crucis, eodémque modo Symbolum, ita & alter hic Hymnus item Angelicus non alio modo terminandus est, quàm adhibito signo Crucis, & manuum iunctione in fine.

9 *In Missa solemni, dicto Oremus, Diaconus & Subdiaconus* [g] *accedunt ad Altare in cornu Epistolæ, Diaconus amouet Calicem, si est in Altari, vel, si est in Credentia, vt magis decet, accipit eum de manu Subdiaconi, qui illum cum Patena & Hostia, coopertum palla & velo* [h] *à collo sibi pendente,* [i] *manu sinistra tenens, & alteram manum superponens velo, ne aliquid decidat, de Credentia* [l] *detulit,* [m] *comitatus ab Acholytho ampullas vini & aquæ portante: ipse Diaconus Calicem detegit, & dat* [n] *Patenam cum Hostia Celebranti, osculando eius manum: Subdiaconus extergit Calicem purificatorio, Diaconus* [o] *accepta ampulla vini de manu Subdiaconi, imponit vinum in Calice, Subdiaconus interim* [p] *ampullam aquæ ostendens Celebranti, dicit, Benedicite pater reuerende, qui facto versus eam signo Crucis, dicit Orationem, Deus qui humanæ, &c. interim Subdiaconus infundit paulum aquæ in Calicem, Diaconus illum Celebranti dat, & pedem Calicis tangens, seu brachium dextrum Celebrantis sustentans,* [q] *cum eo dicit, Offerimus tibi Domine, &c. quem posteà positum in Altari vt suprà, palla cooperit. Subdiacono deinde stanti in cornu Epistolæ* [r] *ponit in dextra manu Patenam, quam* [s] *cooperit extremitate veli ab eius humero pendentis: qui vadit post Celebrantem ante medium Altaris, & facta genuflexione, ibi stat, sustinens*

eam

eam eleuatam vſque ad finem Orationis Dominicæ, vt dicetur. In Miſſis autem Defunctorum, & in Feria ſexta Paraſceues [t] *Patena non tenetur à Subdiacono.*

g *Accedunt ad Altare.*] Facta priùs in locis ſuis poſt Celebrantem genuflexione.

h *A collo ſibi pendente.*] Indicat *Ordo Romanus*, & vocat Sindonem in collo ligatam: deponitur autem velum paruum Calicis,& relinquitur ſuper Credentiam, vt expeditiùs portetur Calix.

i *Manus ſiniſtra tenens.*] Manu nuda, non autem cum velo pendente ab humeris ſi verè in ſacris eſt Subdiaconus, vti par eſt.

l *Detulit.*] Per breuiorem viam defertur Calix ad Altare;& munus Subdiaconi eſt,ferre Calicem in ſiniſtra, quæ eſt vita præſens, *ex vetuſto Codice de Miſſa, apud Hittorpium.* Item eiuſdem eſt parare Calicem, *Innoc.lib.2.cap.58.*

m *Comitatus ab Acolytho.*] Qui tamen Subdiaconum ſequitur,non præcedit;neque ab alio, quàm vno ex prædictis duobus.

n *Patenam cum Hoſtia.*] Ita *ex Concil. Anchyritano ſeu Ancyrano 50. Diſt. Presbyteros.* Datur autem cum oſculo manus Celebrantis,& priùs Patenæ.

Si adſint particulæ conſecrandæ pro Communione ſolemni, delata Pyxide ad Altare paulò ante Subdiaconum à Cærimoniario, ſeu Sacriſta, eam Diaconus aperit,& collocat ſuper Corporale, antequam tradat Patenam Celebranti,& eandem eleuat parumper, *ex Cærim. Epiſc. lib. 2. cap. 29.* dum Celebrans Hoſtiam offert; qua depoſita, & ipſe deponit Pyxidem,cooperit,& collocat poſt Calicem, vt ſuprà.

o *Accepta ampulla vini de manu Subdiaconi.*] Hoc eſt, Diaconus manu ſiniſtra Calicem per nodum tenens, accipit ampullam vini de manu Subdiaconi, qui eandem accipit de manu Acolythi (vterque verò accipit ſine oſculis, nec ampullæ, nec manuum) & infundit vinum in Calicem. Diaconi enim eſt, componere Calicem in Altari, *Innoc. prædicto cap. 58.*

p *Ampullam aquæ.*] Hanc accipit ab Acolytho ſine oſculis Subdiaconus, & parumper inclinatus oſtendit Celebranti, olim aquam ipſam Celebranti tradebat infundendam ab eodem, *ex Innoc. loco nunc citato*; nunc ipſe infundit.

q *Cum eo dicit, Offerrimus.*] Habet *Durand. prædicto cap. 30.* neque Sacerdotibus licet de menſa Domini tollere Calicem, niſi eis tradatur à Diacono, *Iſidor. lib.2.de Eccleſ. Offic. cap.8.* Verbum *Offerimus* conuenit duobus ſaltem, & ideò Diaconus idem dicit cum Celebrante.

r *Ponit in dextra manu Patenam.*] Docet *Vet. Codex de Miſſa*; poni in ſpem vitæ æternæ poſt Calicem huius vitæ,in ſiniſtra ab eodem miniſtro delatum. Dextra enim vitam æternam deſignat, & Patena rotunda æternitatem indicat, *Durand. c 30.* Subdiacono, non aliis,datur tenenda, *ex Innoc.cap.59.*

ſ *Cooperit extremitate veli.*] Ex Decreto Siluerij Papæ, ait *Petrus de Ruiz in ſuo Cærimoniali.* quia myſteria adhuc ſunt tegenda, *Hugo Victor. de Offic. Eccl. lib. 2. cap. 23.* vel quia latibulum ſignificat diſcipulorum prope paſſionem, *Innocent. cap. 50.* Pars verò interior Patenæ Subdiaconum reſpicere debet: ea enim eſt nobilior, vt patet.

t *Patena non tenetur.*] Ritus lætitiam connotans de æterna vita, quòd paulò antè adnotauimus in Patena velata, non conuenit Defunctorum Miſſis.

10 Dicto

10 *Dicto, veni sanctificator, vt suprà, Celebrans ministrante Diacono nauiculam, & dicente, Benedicite pater reuerende, ponit incensum in Thuribulum,* [u] *dicens, Per intercessionem, &c. vt in Ordine Missæ. Deinde accepto Thuribulo per manum Diaconi, nullam tunc faciens Cruci reuerentiam,* [x] *incensat oblata,* [y] *ter ducens Thuribulum super Calicem & Hostiam simul in modum Crucis, & ter circum Calicem & Hostiam scilicet bis à dextra ad sinistram, & semel à sinistra ad dextram, (Diacono interim pedem Calicis tenente manu dextra) dispensans verba in qualibet incensatione hoc modo. In prima incensatione, Incensum istud, in secunda, à te benedictum, in tertia ascendat ad te Domine, in quarta, & descendat super nos, in quinta & sexta, misericordia tua. Deinde facta reuerentia,* [z] *incensat Crucem & Altare, vt dictum est suprà, assistente eodem Diacono, interim dicens,* [a] *Dirigatur Domine oratio mea, &c. & cùm incensatur Crux, Diaconus* [b] *amouet Calicem ad partem Epistolæ, & incensata Cruce reponit in loco suo. Cùm reddit Thuribulum Diacono, dicit, Accendat in nobis, &c. & incensatur ab eo: deinde Diaconus* [c] *incensat Chorum, & postremò Subdiaconum tenentem Patenam; & ipse Diaconus incensatur à Thuriferario, & Thuriferarius posteà incensat Acolythos* [d] *& populum. Celebrans postquam incensatus fuerit, lauat manus,* [e] *ministrantibus Acolythis ampullam aquæ cum peluicula & manutergio.*

u *Dicens, Per intercessionem.*] Ter imponit incensum, & semel illud benedicit in Thurribulo, ita vt ad verbum *benedicere.* manu dextra producat signum Crucis super Thuribulum fumigans. Diaconus & Thuriferarius ministrant, vt initio Missæ.

x *Iucensat oblata.*] Leo Papa I. Dicitur auctor incensationis oblatorum in memoriam Christi, *ex Radulph. Propos.* 23. nec vbique anteà erat in vsu, *ex Microl. cap.* 9. *Ordo* tamen *Romanus* habet hunc ritum. de quo & eiusdem causis suprà *titulo* 4. *num.* 5. *pag.* 116. Et Diaconus in hac incensatione retineat pedem Calicis dextra manu, ne cadat, *Cærim. Episcop. lib.* 1. *cap.* 9.

y *Ter ducens Thuribulum*, &c.] Ita *Innoc. III. lib.* 2. *cap.* 57. quo designari dicitur triplex vnctio Mariæ; item, vt thuris & Crucis virtute malignus hostis effugiat, *Duoand. cap.* 41. In modum Crucis, & in modum Coronæ fit incensatio, vt ex passione Christi ad Coronam Trinitatis fiat transitus, *idem ibidem.* Crux autem fit etiam in hoc casu non veluti per quatuor puncta, *vt Crassius lib.* 1. *cap.* 47. *docuit*, sed super Calicem & Hostiam, *inquit Rubrica,* in modum Crucis: neque demittendum est Thuribulum, sicut in circulis sequentibus, in quibus Thuribulum depressiùs ducitur, ita vt circumeat Calicem. Dextram hoc loco & sinistram Celebrantis intellige. Notat *Melchior Huelamus de Cærimoniis Missæ*, sexies incensari oblata; quia ante sex dies Paschæ iuit Iesus Bethaniam: bis circum Calicem, & semel conuerso circulo; quia rediit Ierusalem ad ramos palmarum, & de Ierusalem rediit in Bethaniam. quæ licet minutiora sint, non sunt contemnenda tamen.

z *Incensat*

z *Incensat Crucem.*] Non Sacramentum, nisi sit expositum; & tunc genibus flexis in supremo gradu, vt dicemus infrà.

a *Dirigatur Domine oratio mea*, &c.] Hoc idem *apud Alcuin. cap. de Celebrat. Missæ* habetur.

b *Amouet Calicem.*] Non extra Corporale; si capax est. Subdiaconus autem in tota hac incensatione nihil se mouet. Thuriferarius, deposita nauicula super Credentia, amouet de Altari, & reportat librum, quando opus est, nisi sit Assistens.

c *Incensat Chorum.*] Comite Thuriferario, qui præcedit, & incensantur omnes; quia Christus communicat aliis odorem suum, *S. Thom. 3. par. qu. 83. art. 5.* & quia, quæ fecit Sacerdos, pertinent ad omnes, *Durand. c. 21.* Item Thuriferario repræsentat diffusionem gratiarum spiritualium in capite, & ab eo ad membra, *idem lib. 4. c. 4.* In Choro autem incensandi stare debent quasi extra stallum, neque illi indecorè inniti: se mutuò inuitent, antequam quilibet incensetur à Diacono, *Cærim. Episc. lib. 1. cap. 23.* in quo fusiùs præscribitur ordo incensandi Clerum.

Facit ad rem nostram hic ordo, (nam de Canonicorum & maiorum incensatione vide *cit. loco Cærimoniale Episcoporum*) quòd nimirum Celebrans, nullo maiore præsente, cui triplex ductus Thuribuli debeatur, triplici ductu incensandus erit; eo præsente, duplici tantùm ductu: Diaconus, Subdiaconus, & alij parati, duplici ductu; Sacerdotes in Choro vnico ductu, cæteri sine mora. Inclinabit caput, qui incensat antè & pòst, iisdem vsque ad Sacerdotes inclusiuè, nisi ita multi sint, vt incensatio finiri non possit ante finem Præfationis. Diaconus incensabit omnes de Clero, exceptis Acolythis, quos stantes apud Credentiam incensabit Thuriferarius ante laicos de populo. Domini locorum minorum, de quibus in Cærimoniali prædicto nulla fit mentio, seu Magistratus, incensari poterunt à Thuriferario duplici vel vnico ductu, pro qualitate personarũ; ij videlicet, quibus proprium scamnum, seu sedes ab aliis distincta parari solet. Consuetudo locorum laudabilis in his attendi solet, ad pacem tum Cleri tum laicorum conseruandam, in toto incensationis ordine, & ritu.

d *Et populum.*] Incensatur ter primò in medio, deinde versus latus Epistolæ, quod est dextrum populi, vbi mares diuisi à feminis stare solebant, & solent in Cathedralibus Mediolanensi, & aliis, ex Decreto S. Caroli; tertiò versus latus aliud, cum honoris significatione, antè & pòst à Thuriferario adhibita. Ter autem ex communi vsu, vt adsit Thuriferarius in tempore pro incensando Sacramento in eiusdem eleuatione; & vt significetur diffusio gratiæ Christi in populum in nomine Trinitatis. Stabit autem Thuriferarius incensans populum in medio Presbyterij, vel ferè à latere Euangelij, si expositum est in Altari Sacramentum, ne eidem terga vertat.

e *Ministrantibus Acolythis.*] Cum reuerentiis debitis, & cum quasi osculis ampullæ, & manutergij, antè & post; sed stantes Acolythi, non genuflexi, ministrãt.

Ad, *Orate fratres*, Subdiaconus respondeat, *Suscipiat*, &c. & Celebrans tardiùs dicat secretas Orationes, vt Diaconus oportuno tempore redire queat ad dicendum, *Sanctus*, &c. cum eodem. Cærimoniarius interim assistat libro, & folia vertat, quamdiu Diaconus abest, nisi adsit Assistens.

11 *Cùm dicitur Præfatio, Diaconus & Subdiaconus stant retrò post Celebrantem: & paulò antequam dicatur Sanctus,* [f] *accedunt ad Altare,*

vbi [g] *cum Celebrante hinc inde dicunt, Sanctus, & sequuntur vsque ad Canonem. Deinde Diaconus accedit ad sinistram Celebrantis, ei* [h] *assistens dicitur Canon, nisi alius Sacerdos assistat, quia tunc ipse staret ad dextram aliquantùm post Celebrantem. Subdiaconus verò tunc stat post Celebrantem.*

f *Accedunt ad Altare.*] Facta in locis suis post Celebrantem genuflexione; quã rursus faciunt, dicto ab eisdem vltimo *Osãna in excelsis.* Addita fuit sequẽs Rubrica in Missali Romæ edito 1621. sine maiorum auctoritate; nimirum, *si Subdiaconus non tenet Patenam, cum Diacono accedit ad Altare, vbi dicunt, Sanctus,* &c. quod monuisse sit satis.

g *Cum Celebrante dicunt.*] Hymnum, *Sanctus*, &c. Sacerdos ipse cum aliis necessariò debet dicere, ne seipsum sua prece videatur priuasse, qui & suas voces, & aliorum Angelicis laudibus admitti deprecatus est in Præfatione, vt ait *Microl. cap.* 11.

Benedictus, qui venit, &c. non cantatur à Choro, nisi post depositionem Calicis; *Cærim. Episcop. lib.* 2. *cap.* 8. etiam in Missis Defunctorum; quod obseruatur in Cappella Papali.

h *Assistens.*] Non tenet manus iunctas sed folia Missalis vertit, & indicat quæ sunt dicenda à Celebrante.

Ad *Sanctus* campanas maiores pulsare conuenit, sicut in Missa priuata campanula parua, quam pulsant aliqui etiam in Missa solemni; & placet per alterum ex Acolythis, vt moneantur ij qui maiores pulsare debent campanas, & tempus ignorant eas pulsandi, quia longiùs absunt, Vide *par.* 1. *tit.* 20. *pag.* 76.

De Canone Missę vsque ad Consecrationem. VIII.

1 *FInita Præfatione, vt suprà, Sacerdos stans ante medium Altaris, versùs ad illud, aliquantulùm eleuat manus, oculisque eleuatis ad Deum, & sine mora deuotè demissis. ac manibus iunctis, & super Altare positis, profundè inclinatus incipit Canonem, secretò dicens:* [i] *Te igitur, &c. vt in Ordine Missæ. Cùm dicit, Vti accepta habeas, & benedicas, priùs osculatur Altare in medio, deinde erigit se, & stat iunctis manibus ante pectus.* [l] *Cùm dicit, Hæc † dona, hæc † munera, hæc sancta † sacrificia, dextra manu signat ter communiter super Hostiam & Calicem. Deinde extensis manibus ante pectus, prosequitur, In primis quæ tibi offerimus, &c.*

Actio prima in Canone quinque actus complectitur, manuum & oculorum eleuationem, oculorum demissionem, manuum iunctionem, & earundem super Altare positionem. In primo quinario numero venerare Christum in Cruce quinque plagis vulneratum: & nota, *ex Rubrica propria in Ordine Missæ*, ne discordare videatur à generali, quòd ad primum gestum, prima quoque verba, *Te igitur*, sunt pronuntianda; neque dari debet gestus sine voce, qui alioquin esset inconcinnus. Extendens dicit, iungens dicit, eleuans dicit, sunt participia cum verbis simul, *in Ordine Missæ*; & sic concordantur Rubricæ.

i Te

i *Te igitur.*] Crucifixus solet imprimi initio Canonis, ait *Honor. in Gemma l.* 1. *cap.* 103. vt statim passio Christi oculis cordis ingeratur. Prima quoque littera T. est figura Crucis Christi, *Innoc. III. lib.* 3. *c.* 2. Auctor autem principij Canonis dicitur esse *S. Clem. à Radul. Prop.* 23. Vide quæ diximus in 1. *par. tit.* 12. *num.* 5. *pag.* 43. vbi de nomine, auctoribus, & partibus Canonis non pauca. Hoc loco ritus & Cærimoniæ in primis sunt examinandæ, & eæ, quæ sunt ita propriæ Canonis, vt in alia parte Rubricarum hactenus proprium non habuerint locum. Sensum litteralem difficiliorum verborum afferemus infrà cum mysteriis.

l *Cùm dicit, Hæc* † *dona, &c.*] *Ex responsio Zechariæ S. Bonifacio Moguntino* fiunt hîc tres Cruces. *S. Anselm. lib. de Sacrament.* ait, *vna Cruce duo simul sanctificentur*; id est, vbi verbum est commune pani & vino, vt explicat *V Vald. Tom.* 3. *tit.* 4. *cap.* 37. habet *Microl. cap.* 14. has easdem. Sed nota, à principio Canonis, vsque ad *Libera nos* inclusiuè, vbi finis est Canonis, *secundùm Innoc. III.* quòd septem vicibus signa Crucis fiunt. Primò hîc, & ter. Secundò, ad ea, *Quam oblationem*, quinquies. Tertiò in consecratione, ad ea, *Benedixit*, semel & iterùm Quartò post consecrationem, ad ea, *Hostiam puram*, quinquies. Quintò, ad ea, *Sacrosanctum Filij tui Corpus*, semel & iterùm super Sacramentum, & semel supra seipsum. Sextò, ad ea, *Sanctificas*, ter. Septimò, ad ea, *Per ipsum*, quinquies. *Innoc. III. lib.* 4. *c.* 11. addit ibidem, in ordine ad Hostiam & Calicem fieri signa Crucis viginti quinque, & quinquies quinque: tum quia, sicut hic numerus per se ductus semper in se ipsum reducitur, si ducatur in infinitum, ita Eucharistia, quantumlibet multiplicetur, semper est idem Sacrificium; tum quia quinque sensus hoc Sacramento perficiuntur: sed & binarius signorum numerus congruit propter carnem & Sanguinem Christi; ternarius quoque propter panem, vinum, & aquam. *Hæc ille eruditè, & acutè.*

2 *Vbi dicit, vnà cum famulo tuo* [m] *Papa nostro N. exprimit nomen Papæ: Sede autem vacante verba prædicta omittuntur. Vbi dicitur, &* [n] *Antiste nostro N. specificatur nomen Patriarchæ, Archiepiscopi, vel Episcopi ordinarij in propria diœcesi, & non alterius Superioris, etiam si Celebrans sit omnino exemptus, vel sub alterius Episcopi iurisdictione. Si verò Episcopus ordinarius illius loci, in quo Missa celebratur, sit vita functus, prædicta verba omittuntur: quæ etiam omittuntur ab iis qui Romæ celebrant. Si Celebrans est Episcopus, Archiepiscopus, vel Patriarcha, omissis prædictis verbis, eorum loco dicit, Et me indigno seruo tuo. Summus autem Pontifex cùm celebrat, omissis verbis, vnà cum famulo tuo Papa nostro N. & Antistite nostro N. dicit, vnà cum me indigno famulo tuo, quem gregi tuo præesse voluisti. Et continuant omnes vt sequitur, Et omnibus orthodoxis, &c.*

m *Papa.*] Nominatur, *ex Concil. Vasen. cap.* 4. *aliàs* 6. *tempore Leonis I. celebrato, apud Burchard. lib.* 2. *Decret. cap.* 230. imo verò S. Clemens *lib.* 8. *Constitut. Apost. cap.* 12. instituisse dicitur, seu obseruasse; qui celebrans Missã dicebat, *Adhuc*

obsecramus te pro me, qui nihil sum; ibidem. hodie idem est, quando ex *Innoc. III. de Celebr. Miss. cap. 3.* ait Papa, *Vnà mecum indigno famulo tuo.* A Christo deducitur hic ritus, qui in cœna rogauit pro Petro, vt non deficiat fides illius, *VValden. Tom. 3. tit. 4. cap. 37. num. 5.*

Quod attinet ad nomen *Papæ*, & significationem vocabuli, docet *Baronius in Not. Martyrol. ad diem 10. Ianuar.* significare Patrem, non autem Patrem Patrum: & cùm esset Episcopis commune, tandem Gregor. VII. *anno 1073. in Synodo Rom.* statuit, vt nomen *Papæ vnicum esset* in vniuerso orbe. Plura *ibid.* scribit Baronius.

Caput autem inclinatur etiam hic ad nomen Papæ: eadem enim est ratio, qua suprà dictum est in collecta, ad nomen eiusdem: de quo dubitauere nonnulli. sed *in Rubrica de Orat.* non adest limitationis particula *tantùm.*

n *Antistite nostro N.*] Sanctus Paulus *Heb. 13. Memento te,* inquit, *Præpositorum vestrorum.* & pro Episcopo quidem orandum esse, docet in Missa *S. August. Epistol. 110. in fine.*

Sed quis Episcopus hìc nominandus. Vult *Alcuin. de Celebr. Missæ,* Episcopum nominari Celebrantis, quem sequitur *Innoc. III. lib. 3. cap. 5.* Rubrica tamen nostra Episcopum loci, in quo celebratur, nominari decreuit; tum quia expresse ait, *Ordinarius illius loci*; tum quia Romæ omitti iubet hæc verba: & placet *Bellarm. lib. 2. de Missa c. 21.* Neque nominandus est Abbas exemptus loci, sed Episcopus vicinior, ad quem pro ordinatione itur: neque enim Abbas est Antistes de quo in Canone.

Pro Regibus orandum etiam hoc loco, scribit *Innoc. III. loco citato*, in eorum locis ac prouinciis, inquit *Azorius lib. 10. cap. 36. qu. 13.* & verè habetur hic ritus in *prædicto cap. 12. S. Clementis, & in Liturgiis Sancti Basilij, & Sancti Chrysostomi.*

Pius V. tamen, qui nihil addi voluit, concessit nominari in Canone Regem in Hispaniis: nihil ergo tu addas sine Papali auctoritate, contra Pij V. Bullam de Missali editam. Caueant etiam Regulares, ne in Canone nominent Superiores suos, vt Antistites, ex Decreto sacræ Rituum Congregationis 12. Nouembris 1615.

3 *Cùm dicit, Memento Domine, eleuans & iungens manus vsque ad faciem vel pectus, sic iunctis manibus stat paulisper in quiete,* [o] *demisso aliquantulùm capite, faciens commemorationem viuorum Christi fidelium ad suam voluntatem,* [p] *quorum nomina, si vult, secretò commemoret; non tamen necesse est ea exprimere, sed mente tantùm eorum memoriam habeat. Potest etiam Celebrans, si pro pluribus orare intendit, ne circumstantibus sit morosus, ante Missam in animo proponere sibi omnes illos tam viuos quàm defunctos, pro quibus in ipsa Missa orare intendit, & hoc loco generaliter vnico contextu ipsorum viuorum commemorationem agere, pro quibus ante Missam orare proposuit in Missa.*

o *Demisso aliquantulùm capite.*] Non ergo oculis eleuatis versus Crucem, vt multi faciunt, nec iisdem clausis nisi fortè ad maiorem animi compositionem. Neque verò defigendi sunt oculi in Sacramento, si est in Altari expositum, eò quòd in altero *Memento* fieri præscribitur hoc idem; demissio namque capitis &

oculorum in vtroque *Memento* magis attendi debet, ad humilitatem indicandam.

p *Quorum nomina secretò.*] Eos, pro quibus orare intendit Sacerdos, appellat Susceptos *S. August. Epist. 59. q. 5.* quos labiis compressis inclusa pectoris cogitatione nominet, ait *S. Hieron. apud Duran. lib. 2. de Rit. c. 34.*

De litteris N. & N. apponi solitis hoc loco in Canone, meminit *Ordo Camerac. in Explicatione sacri Canonis.* antiquitus autem recitabantur nomina offerentium in Missa, *ex Innocentio I. Epist. 1.* & nos eorum, qui eleemosynam ideò dederunt, memoriam facimus.

Hoc loco dicendum videtur de applicatione Sacrificij: & quidquid sit de valore Missæ, quem, conciliando Doctores, dicerem infinitum esse in radice, sed ad impetrandum, & ad alios effectus, finitum in terminis; quia finitè de eo omnes participant, minúsque vel magis, pro minori vel maiori deuotione cuiusque concurrentis ad Missæ Sacrificium, *ex S. Thom. 3. part. q. 79. art. 4.* Quatuor Sacerdoti vt faciat ego consulerem.

Primum est, vt intendat prodesse omni meliori modo iis de quibus Ecclesia meminit in Canone, nimirum toti Ecclesiæ, Papæ, Episcopo loci, & circumstantibus, quibus Deus distribuat portionem Sacrificij generalem propè infinitam, pro eorum capacitate, & deuotionis mensura; & hæc est prima portio, quam ponit *Scotus quodlib. 20. art. 2. & 3.*

Alterum est, vt prouideat sibi ipsi Sacerdos de portione sibi debita, quam vocat Scotus specialem, & nouit Deus, quanta sit: probabile verò est, eam posse dari aliis à Sacerdote nominandis pro eo titulo, quo importat pœnæ debitæ remissionem. Quo casu prodesset iis multò magis, quàm si pro iisdem sequenti proxima ratione & modo celebraret, quia certum est, participare Sacerdotem in maiori quantitate de valore Missæ quàm alium quemlibet, qui eumdem celebrare iubet, aut procurat; tum ex ministerio proximiori, tum ex maiori deuotione & fide, quæ inter celebrandum multipliciter excitantur.

Tertium est, vt suffragari intendat eo maiori affectu quo potest, & debet iis, quibus tenetur, siue ex obedientia, siue ex titulo beneficij, siue legati, siue contractus rationabilis, siue promissionis, aut voti, siue congruentis eleemosynæ acceptæ, aut promissæ; & ea prorsus ratione, qua iisdem, & ex sensu certo & practico eorumdem, non speculatiuo & disputabili, ille tenetur ad Missam, seu plures Missas; tutior enim in hac re tenenda est sententia. Si verò ij non egeant, aut fortè ex defectu gratiæ non sint capaces Sacrificij fructus, substituat statim alios actu, & secunda vt aiunt intentione (quod docet *Suarez disp. 79. sect 8. in fine:*) alioquin fructus Missæ non applicatus remanebit in thesauro Ecclesiæ. Deus autem nouit, quantum cuique de Missæ fructu sit dandum; & hæc est quam vocat Scotus portionem mediam.

Quartum est, vt aliis item prodesse intendat sine aliorum præiudicio, eo ordine & quantitate fructus, qua Deus scit se teneri; & eos specialiter nominatos Deo commendet, siue in ordine ad remissionem pœnæ, cùm sit satisfactorium; siue ad gratiam acquirendam, & augendam, cùm sit meritorium; siue ad quæcumque bona spiritualia & temporalia, quibus illi egent, & vtiliora eisdem forent, obtinenda, cùm sit etiam, imò & propriissimè, vt ait *Bellarm. de Missa lib. 2. cap. 3.* impetratorium.

Notat præterea *Azor. lib. 10. c. 22. q. 3.* Orationem ad *Memento* esse priuatam: quare in ea admitti possunt infideles, & excommunicati omnes, ad eorum salutem

procurandam, vt *idem ibidem cum aliis Doctoribus docet*, seu ad augmentum Ecclesiæ, vt *Suarez disp.78. sect.2.* Ex his ergo & tu memento, ne *Memento* in Missa fiat in momento, sed cum aliqua mora.

In Commemoratione post *Memento* Defunctorum eadem ferè obseruet Sacerdos; vt primò omnes commemoret ex instituto & intentione Ecclesiæ; deinde eos, pro quibus, vt suprà, tertio loco teneri dictum est; tertiò alios cariores quos voluerit, & inter hos auctorem huius Operis, qui commendat seipsum quàm maximè postquam obierit; & item illius animam Defuncti, quæ proximè dum celebras (Deus nouit) egressura est de Purgatorio: tibi enim de cælo statim rependet gratiam. Omnes autem Defunctos commendabis Deo in ordine tantùm ad pœnarum remissionem, cùm hoc Sacrificium pro Defunctis sit tantummodò satisfactorium.

4 *Commemoratione viuorum facta, demißis & extensis vt priùs manibus, continuat, Et omnium circumstantium, &c. Similiter stans prosequitur* [q] *Communicantes. Cùm dicit, Iesu Christi, caput Cruci inclinat: in conclusione quando dicit,* [r] *Per eumdem, iungit manus. Cùm dicit,* [s] *Hanc igitur oblationem, expandit manus simul super oblata, ita vt* [t] *palmæ sint apertæ versus ac supra Calicem & Hostiam, quas sic tenet vsque ad illa verba, Per Christum Dominum nostrum; tunc enim iungit manus, & sic prosequitur, Quam oblationem tu Deus in omnibus quæsumus; & cùm dicit,* [v] *bene † dictam, adscri † ptam, ra † tam, communiter signat ter super Hostiam & Calicem simul: deinde cùm dicit,* [x] *vt nobis corpus, separatim signat semel super Hostiam tantùm; & cùm dicit, & sanguis, semel super Calicem tantùm: deinde eleuans & iungens manus ante pectus, prosequitur, fiat dilectißimi Filij tui Domini nostri Iesu Christi; & inclinans caput Cruci,* [y] *extergit, si opus fuerit, pollices & indices super Corporale, & dici secretò vt priùs,* [z] *Qui pridie quàm pateretur, & accipiens pollice & indice dextræ manus Hostiam, & eam cum illis ac indice & pollice sinistræ manus tenens, stans erectus ante medium Altaris, dicit, accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas, eleuansque ad cælum oculos, & statim demittens, dicit, & eleuatis oculis in cælum ad te Deum Patrem suum omnipotentem, caputque aliquantulùm inclinans, dicit, tibi gratias agens: & tenens Hostiam inter pollicem & indicem sinistræ manus, dextra producit signum Crucis super eam, dicens,* [a] *benè † dixit, fregit, deditque discipulis suis, dicens: Accipite, & manducate ex hoc omnes.*

q *Communicantes.*] Siricius Papa creditur auctor huius partis Canonis *à Radulph. vbi suprà.* Lino tribuit *Nicol. de Ploue in Exposit. Missæ.* sed Commemoratio Sanctorum in Missa est *apud S. Clem. lib.8. Const. Apost. cap.13.* & *Dioys.*

de

de Eccles. Hier. cap. 3. Et quidem ante consecrationem nominantur cum beata Virgine Apostoli, Summi Pontifices, Episcopi, Diaconi, & laici, nempe Apostoli duodecim, & Martyres totidem; quia illi doctrina & sanguine, isti sanguine & martyrio Sacrificium hoc confirmauerunt, *Gemma lib.* 2. *c.* 24. Qui verò Canonem ordinauit, quos voluit, dictante Spiritu sancto, hoc loco & infrà nominauit, *ex Steph Eduens. cap.* 13. coniicit *Lindanus in Liturgiam sancti Petri cap.* 22. *cum aliis*, à sancto Hieronymo iussu Damasi Catalogum hunc Sanctorum ortum habere. Iidem Sancti vnà cum beata Virgine constituunt numerum quinquies quinque, quem suprà in signis Crucis eumdẽ adnotauimus; quia quinquies in hac re quinque nostri sensus consummandi sunt, ait *Hugo ibidem.* Confessorum autem nulla fit mentio, quia editus fuit Canon ante sanctum Siluestrum, *ex Innocentio III. lib.* 3. *cap.* 10. neque sunt passi sit Christus, *Durand. lib.* 4. *cap.* 38. vbi plura. Vltimi de toto Canone Sancti passi sunt anno 362. nempe Ioannes & Paulus, reliqui omnes ante ipsos; & tamen post eosdem additi sunt Cosmas & Damianus. Quis causam nouit? passione priores loco sunt in Canone posteriores, arbitrio auctorum Canonis, vt *Eduens. loco citato* significare videtur. Eminentissimi denique nominantur Sancti; in quibus tamen non cæterorum Sanctorum intercessio prætermittitur, sed in istorum commemoratione omnium suffragia expetuntur: quia sicut omnes in Deo vniti existunt, ita omnes vnum desiderant & rogant pro salute hominum; vt in vno omnes habeantur pariter, & in vno omnes pariter negligantur, *Alcuin. suprà.* De variando *Communicantes,* vide suprà *part.* 1. *tit.* 12. *n.* 5. *pag.* 44.

r *Per eumdem.*] In Canone quinquies secretò dicitur *Per Christum Dominum nostrum,* & habet *Microlog. c.* 16. ob quinque recolenda Vulnera Christi, ait *Honor. in Gemma lib.* 1. *c.* 56.

s *Hanc igitur oblationem.*] Tribuit *Alcuinus* Gelasio, *Radulph. Proposit.* 23. Leoni Magno, vsque ad ea, *placatus accipias.* reliqua vsque ad *Quam oblationem* exclusiuè, addita fuere à S. Gregorio, *Amalar. lib.* 3. *cap.* 23. *& communit?r omnes*; occasione pestis Romanæ & bellorum, ait *Lopez lib.* 2. *cap.* 14. §. 1. legitur tamen *in Liturgia S. Petri Græca* vnà cum *Communicantes.*

De huius item partis varietate in Paschate & Pentecoste, propter baptizatos recenter, vide locum paulò ante citatum *part.* 1. *tit.* 12. *n.* 5. *pag.* 44.

t *Palmæ sint apertæ.*] Pollice dextro adhuc super sinistro in modum crucis posito, quod rectè notauit *Alcocer in suo Cærimoniali.* Expanduntur autem manus super oblata more Aaron, *Leuitic.* 1. *ex Suarez disp.* 84. *sect.* 1. & vt intelligas, hæc mysteria tegi etiam Angelis, nedum hominibus, *Rupert. lib.* 2. *cap.* 57. vel innuunt diuinam protectionem, seu efficaciam gratiæ, quæ in hac prece postulantur, *ex Ioan. Serrano*; qui & addit, vel Sacerdotem profiteri, non propriis viribus, sed virtute ordinationis per impositionem manuum Episcopi tam mirabile opus se facturum.

u *Benedictam, adscriptam,* &c.] Ita loquitur *S. Ambros. lib.* 4. *de Sacrement. cap.* 5. ergo verba sunt antiqua. Quinque verò cruces fieri hoc loco, tradit *Microlog. cap.* 14. imò & *in Liturgia S. Petri* habentur.

x *Vt nobis corpus.*] Cruces fiant continenter, non interruptè, tres, & posteà post breuem moram aliæ duæ, dispensando verba apposité.

y *Extergit pollices & indices.*] Ne sint humiditate affecti, & ad maiorẽ reuerẽtiã.

z *Qui pridie quàm,&c.*] Tribuitur Alexandro vsque ad verba consecrationis *à VValafr.c.22.& Microl.c.12.* sed Apostolorum est periodus, *ex Alcuino* vsque ad, *Vnde & memores*; cùm habeantur *apud Clementem lib.8.c.17.& in Liturgia S.Petri citata.* Cæterùm gestus corporis in hac periodo consonant singulis verbis, vt patet *ex Microl. cap.15.*

a *Benedixit.*] Meminit huius benedictionis cum signo Crucis paulò ante verba consecrationis *S. August. Serm.19. de Sanctis.*

Non opinor, Christum benedixisse manu formando signum Crucis; quia nondum data erat Cruci deifica virtus. *Nicol. de Ploue in Expositione Missæ* idem sentit.

5 *Si adsit vas cum aliis Hostiis consecrandis, antequam accipiat Hostiam, [b] discooperit manu dextra Calicem, seu vas aliarum Hostiarum. Cùm autem finierit supradicta verba, cubitis super Altare positis, stans capite inclinato, distinctè, reuerenter, & secretò profert verba consecrationis super Hostiam, & simul super omnes, si plures sint consecrandæ, & Hostiam suam pollicibus & indicibus tantùm tenens, dicit, Hoc est [c] enim corpus meum. Quibus prolatis, Celebrans tenens Hostiam inter pollices & indices prædictos super Altare, reliquis manuum digitis extensis & simul iunctis (& Hostiis, si plures sint consecratæ, in loco, in quo à principio Missæ positæ sunt, super Corporali, vel in alio vase aut calice demissis) genuflexus eam [d] adorat. Tunc se erigens, quantum commodè potest, [e] eleuat in altum Hostiam, & intentis in eam oculis (quod in eleuatione Calicis facit) populo reuerenter ostendit adorandam: & mox sola manu dextra ipsam reuerenter reponit super Corporale in eodem loco, vnde eam leuauit, & deinceps pollices & indices [f] non disiungit, nisi quando Hostiam consecratam tangere vel tractare debet, vsque ad ablutionem digitorum post Communionem.*

b *Discooperit.*] Si Pyxidem collocauerit post Calicem, retrahet eam priùs ad latus ipsius Calicis versus cornu Epistolæ, vt super ipsas quoque particulas propiùs verba proferat consecrationis; quæ proferre debet stans quidem, & inclinato capite, sed retentis æqualiter pedibus in suppedaneo Altaris; non dextro vltra sinistrum reuerentiæ causa quasi deflexo.

c *Enim.*] Additum est à S.Petro, *ex S.Thom. part. q.78. art.2.ad 5.*

Notat *Biel. lect.38.* non vacare Mysterio, quòd sint quinque verba huius consecrationis; totidem enim fuit consummata incarnatio, *Fiat mihi secundùm verbum tuum:* Publicano quidem facta culparum remissio, *Deus propitius esto mihi peccatori:* Latroni totidem cæli promissio, *Hodie mecum eris in paradiso.*

d *Adorat.*] Vnico genu, vt statim, vt faciliùs surgere possit; quod & in sequentibus obserua. Neque cubitis super Altare positis adorat, sed manibus Hostiam tenentibus super Altare retentis; & ita, vt commodè ad terram vsque genuflexio fiat, neque videri Hostia ab omnibus possit. Abstineat omnino ab osculo Hostiæ, *S.Bonauent. in Spec. discipl. part.2. cap.11.*

e *Eleuat*

e *Eleuat in altum Hostiam.*] Et statim reponit, neque diu eleuatam tenere debet; qui ritus indicatur in *Psal.* 71. *exponente Rabbi Ionatha, qui vixit ante Christum, in libro Collectionum: Fiet placenta panis sacrificium in capitibus Sacerdotum qui sunt in Ecclesia.* Et licet hæc expositio minùs probetur *à Bellarm. in Psal.* 71. placet tamen *Galatino, Burgensi, & aliis apud Lorinum in eumdem Psalmum.* Vulgata legit, *Erit firmamentum* [epithetum enim est panis, qui cor hominis confirmat, *Psalm.* 103.) *in terra in summis montium.* Sanè hæc habet *Dionys. cap.* 3. *Eccles. Hierar.* Mysteria conficit, in conspectu agit, reuerenter ostendens; & *Anastas. Synaita de Sacra Synaxi,* Panem vitæ sustollit, eumque omnibus estendit; tanquam cibum & potum excellentiorem cæteris, ait *Hugo Vict. in Spec. Eccl. cap.* 7. vel, ac si tunc Christus eleuetur in Crucem, & rursus immoletur, *Gemma lib.* 1. *cap.* 46. Item, vt à populo sciatur consecratio facta secretò, & adoretur Christus, *Durand. lib.* 4. *cap.* 41. vnde & populus genibus flexis adorat, *ex Concil. Treuerens.*

Monet hoc loco *Nicol. de Plone,* ne in consecratione ipsa eleuetur Hostia, ita vt videatur; ne tunc nondum consecrata adoretur. Octo verò causas eleuationis morales & pias affert *sanctus Bonauent. de Myster. Missæ.* In eleuatione Hostiæ digitos extensos iungat, & item imas partes manuum, vt solidiùs & decentiùs eam eleuet; neque eas diuidat, nisi quando reponit Hostiam.

f *Non disiungit.*] Nullus antiquorum indicat hunc ritum non disiungendi digitos, quem potiùs confutat, sed malè, *Microl. cap.* 16. meminit *S. Thom.* 3. *part. quæst.* 83. *art.* 5. *ad* 5. & *Durandus post eum cap.* 41. ob reuerentiam scilicet Sacramenti. Digiti verò prædicti non disiunguntur vsque ad eorumdem ablutionem inclusiuè.

L. *Reposita Hostia consecrata super Corporale, genuflexus ipsam veneratur: si adsit vas aliarum Hostiarum, Patena vel Palla cooperit vt suprà. Interim dum Celebrans eleuat Hostiam s accenso priùs intorticio (quod non extinguitur, nisi postquam Sacerdos Sanguinem sumpserit, vel alios communicauerit, si qui erunt communicandi in Missa)* [g] *minister manu sinistra eleuat fimbrias posteriores Planetæ, ne ipsum Celebrantem impediat in eleuatione brachiorum; quod & facit in eleuatione Calicis: & manu dextra* [h] *pulsat campanulam* [i] *ter ad vnamquamque eleuationem, vel continuatè quousque Sacerdos deponat Hostiam super Corporale, & similiter postmodum ad eleuationem Calicis.*

g *Minister.*] Paulò post Sacerdotem ad eiusdem dextram genuflexus supra altiorem gradum, si plures sint gradus, manu sinistra eleuat partem inferiorem posterioris Planetæ, quæ, vt suprà docuimus, errabūda vtrimque super brachia reflectebatur, & eadem brachia in hac eleuatione impediebat; in medio eam accipit, quā deponens deinde nō osculatur.

h *Pulsat campanulam.*] Ex Decreto Gregorij XI. *apud Nauclerum Generat.* 42. *anno* 1240. & meminit huius ritus *Ino Carnot. Epistola* 167. sicut in veteri Testamento Leuitæ tempore Sacrificij tubas clangebant argenteas, quarum sonitu populus prouocabatur ad adorandum, *Durandus lib.* 4. *c.* 41. Honorio III. adscribit ritum *Abbas Vrsbergen. cum Schulting.*

Tom.1. part.1. cap.18. Vidoni Cardinali, *anno* 1207. *Cæsar lib.9. cap.51.*

i *Ter.*] Id est, cùm Sacerdos adorat, cùm eleuat, & cùm reponit Hostiam, seu Calicem: & hic ritus sicuti est prior in Rubrica, ita decentior est posteriori, quo continuatè campanula pulsatur. Ternario namque numero gaudet Deus, vt aliàs cum Innocentio III. diximus.

Non pugnat Cærimoniale Episcoporum *lib.1. cap.29.* cum Missali, dum in eo extinguuntur funalia post depositionem Calicis, & in Missali post Communionem: quia nimius funalium calor & fumus Prælatis nocent, vnius autem cerei non item.

7 *Celebrans adorato Sacramento surgit, &* [l] *discooperit Calicem, in quem, si opus sit, extergit digitos; quod semper faciat, si aliquod fragmentum digitis adhæreat; & stans erectus dicit, Simili modo postquam cœnatum est. & ambabus manibus accipiens Calicem iuxta nodum infra cuppam, & aliquantùm illum eleuans, ac statim deponens, dicit, accipiens & hunc præclarum Calicem, &c. cùm dicit, Item tibi gratias agens, caput inclinat; cùm dicit, benedixit, sinistra Calicem infra cuppam tenens, dextra signat super eum, & prosequens, deditque discipulis suis, &c. ambabus manibus tenens Calicem, videlicet sinistra pedem, dextra nodum infra cuppam, cubitis super Altare positis, & capite inclinato, profert attentè, continuatè, & secretò, vt suprà, verba consecrationis Sanguinis: Hic est enim Calix, &c. Quibus dictis reponit Calicem super Corporale, & dicens secretò,* [m] *Hæc quotiescumque feceritis, &c. genuflexus Sanguinem reuerenter adorat. Tum se erigit, & accipiens* [n] *Calicem discoopertum cum Sanguine ambabus, manibus* [o] *vt priùs eleuat eum, & erectum, quantùm commodè potest ostendit populo adorandum: mox ipsum reuerenter reponit super Corporale in locum pristinum, & manu dextra Palla cooperit, ac genuflexus Sacramentum veneratur.*

l *Discooperit Calicem.*] Sunt qui nunc intereà Palla Calicis tegunt Hostiam, ne in eleuatione Calicis eam fortasse tangant cum fimbriis Manipuli, deponendo Calicem: quod non probo, mouente quæstionem *Durando cap.46*, Cur Hostia nunquam cooperitur, & Calix operitur? cui respondet, Tum ob periculum, ne quid in Calicem cadat; tum ob mysterium, quia in Calice repræsentatur Christus, vt in sepulchro, opertus sindone, sudario, lapide clauso, & signato; in Hostia verò, vt in passione, extra sepulchrum. Quare tegi nunquam debet in Missa, Durandi iudicio, Hostia sacra. Quòd hîc dicitur, *iuxta nodum infra cuppam*, idem est ac si dicatur, Capit nodum Calicis qui est infra cuppam. Quidam deponunt Calicem, vt manus iungant, & benedicant; sed non benè. Vide suprà *tit. præced. num.5. pagina* 134. non enim deserendus est Calix ab eiusdem acceptione, sicuti nec deseritur Hostia ad illud verbum *benedixit*, donec fiat consecratio.

m *Hæc quotiescumque, &c.*] Antequam eleuet Calicem hæc verba dicere debet: & dum reponit, pedi Calicis non debet osculum

osculum infigi à Celebrante; de quo nihil Rubrica.

n *Calicem discoopertum.*] Tradit *Durandus cap.*41. & laudat eleuari Calicem coopertum, mysticásque affert causas *cap.*42. sed antiquitus non poterat eleuari coopertus, quando Corporale erat satis amplum, substratum Hostiæ & Calici, quod vnà simul adhibebatur, ad tegendum Calicem altera parte eiusdem; cuius vices nunc gerit Palla, vt significauimus suprà *tit.*1. Ne quid verò cadere nunc possit in Calicem dum eleuatur, prohiberi debet vel tecto super Altare concamerato, vel vmbella decem superaddita. Ritus igitur à Rubrica nostra præscriptus conformior est antiquiori nascentis Ecclesiæ; qui tamen & tempore Durandi apud quosdam, *inquit idem ibidem*, erat in vsu: fortè apud Romanos. Non erat autem in præcepto hæc eleuatio Calicis ante sanctum Thomam, *ex Soto* 4.*d.*13. *quæst.*2. *artic.*5. vnde neque *S.Thom.* meminit illius, vbi minutè ritus omnes persequitur Missæ.

o *Vt priùs.*]Hoc est, sinistra pedem, dextra nodum tenens; qui ritus frequentior est tenendi Calicis de quo in oblatione eiusdem, *tit.*7, *n.*5. nedum in consecratione; ergo idem est seruandus in eleuatione. Putant enim aliqui illud *vt priùs* referri ad ea, *ambabus manibus iuxta nodum*, sed minùs rectè.

8 *In Missa solemni ad finem Præfationis accenduntur duo saltem intorticia ab Acolythis, quæ* [p] *extinguuntur post eleuationem Calicis, nisi aliqui sint communicandi; & tunc extinguuntur post Communionem. In diebus etiam ieiuniorum, & in Missis pro Defunctis tenentur accensa vsque ad Communionem. Cùm autem Celebrans dicit, Quam oblationem, &c.* [q] *Diaconus accedit ad eius dextram, & ibi in superiori gradu Altaris genuflexus, cùm Sacramentum eleuatur, fimbrias Planetæ eleuat, & quando opus est, se erigens, Calicem discooperit & cooperit, & cum Celebrante genuflectit.* [r] *Subdiaconus genuflectit in loco suo. Thuriferarius genuflexus in cornu Epistolæ* [s] *ter incensat Hostiam, cùm eleuatur, & similiter Calicem, posito incenso in Thuribulum absque benedictione. Reposito Calice,* [t] *Diaconus redit ad librum, nisi alius assistat. Cæteri surgunt, & stant in locis suis.*

p *Extinguuntur post eleuationem.*] Ne portantes intorticia genuflexi maneant cæteris stantibus, ideò asportantur funalia, & extinguuntur, Cùm autem Communio facienda est, non discedunt, vt deinde redeant; sed expectant Communionem, quæ fieri debet cum accensis luminibus, præsertim si discedatur ab Altari. Cùm autem eleuatur Hostia, eleuentur etiam intorticia vsque ad depositionem Calicis inclusiuè.

In diebus ieiuniorum, &c. cessat ratio standi: & quia genuflexi manent omnes in Choro vsque ad *Pax Domini*, parum quod superest vsque ad Communionem Celebrantis pro nihilo reputatur; congruitque, ob præsentiam sanctissimi Sacramenti in Altari, vt eo casu tantùm ardeant intorticia. Excipe Vigilias Natiuitatis, Paschæ & Pentecostes; quando nimirum in Choro non genuflectitur, & consequenter neque remaneant intorticia deposito Calice.

q *Diaconus accedit.*] Facta priùs nimi-

rum genuflexione, vbi est, Altari. Si adest Pyxis cum particulis consecrandis, ipse eam detegit, & collocat prope Hostiam ante consecrationem; & deposita Hostia post eleuationem, facta cum Celebrante genuflexione, Pyxidem operit, & collocat in pristino loco; & antequam discooperiat Calicem consecrandum, cum Celebrante priùs adorat cum genuflexione Hostiam ab eo depositam super Altare.

r *Subdiaconus genuflectit in loco suo.*] Hoc est, supra infimum Altaris gradum in medio post Celebrantem.

ſ *Ter incensat.*] Nimirum, cùm Celebrans adorat, cùm eleuat, & cùm deponit. Neq; benedicitur incensum, *Cærim. Episc. l.1.c.23.* ad maiorem reuerentiam sanctissimi Sacramenti, à quo omnis benedictio.

Genuflectunt autem prædicti, quando Diaconus genuflectit.

Pulsantur etiam campanæ, signo dato cum campanula, vt suprà dictum est *n.6.* ab Acolytho.

t *Diaconus redit ad librum.*] Facta iterùm genuflexione in cornu Euangelij tantùm, vbi est liber, & assistit vt priùs. Thuriferarius redit in Sacristiam.

Eleuato Sacramento, hoc est, reposito Calice, Chorus dicit, *Benedictus qui venit*, &c. ait *Cærimon. Episc. lib.2.c.8.* vt suprà dictum est. Nota, quòd Chorus genuflectit initio Canonis, *Cærim. Episc. lib.2.c.8.* & surgit post depositionem Calicis, *ex hac Rubr.* stant autem omnes versus Altare in locis suis.

De Canone post Consecrationem vsque ad Orationem Dominicam. IX.

1 *REposito Calice, & adorato, Sacerdos stans ante Altare, extensis manibus ante pectus, dicit secretò,* [v] *Vnde & memores, &c. Cùm dicit, de tuis donis ac datis, iungit manus ante pectus: & cùm dicit,* [x] *Hostiam † puram, Hostiam † sanctam, Hostiam † immaculatam, manu sinistra posita super Altare intra Corporale, dextra signat ter communiter super Hostiam & Calicem, & semel super Hostiam tantùm, & semel super Calicem tantùm, dicens, Panem † sanctum vitæ æternæ, & Calicem † salutis perpetuæ, deinde stans vt priùs, extensis manibus prosequitur,* [y] *Supra quæ propitio, &c. Cùm dicit,* [z] *Supplices te rogamus, &c. inclinat se ante medium Altaris,* [a] *manibus iunctis super illo positis: cùm dicit, ex hac Altaris participatione, osculatur Altare, manibus hinc inde super Corporale positis. Cùm dicit, sacrosanctum Filij tui, iungit manus: & dextera signans semel super Hostiam tantùm, & semel super Calicem, sinistra super Corporale posita, dicit, Cor † pus & san † guinem sumpserimus; & cùm dicit, omni benedictione † cælesti, seipsum signat à fronte ad pectus signo Crucis, sinistra posita infra pectus, & prosequitur; & gratia repleamur. Cùm dicit, Per eumdem, iungit manus.*

u *Vnde & memores.*] Tribuitur hæc pars Alexandro I. *à Radulph. Propos.23.* hausta fuit ex *Liturgia Græca S.Petri, & ex lib.8. Apost. cap.17.* Memores, inquit, Passionis, Mortis, & Resurrectionis. Verbum Ascensionis additur in *Liturgia S. Basilij.* Mortis, Resurrectionis, Ascensionis, simul inter Latinos legit *Ambros,*

Ambros.lib.4.de Sacram.cap.6 qui & habet ea verba quæ sequuntur, *Hostiam puram*,&c.

Extenduntur etiam hîc manus, vt gestu corporis repræsentetur Christi passio, *Microl.cap.16.* non tamen fit brachiorum extensio, more Ambrosianorum, & Dominicanorum.

x *Hostiam puram.*] Nouit *Microlog. cap.15.* has quinque cruces,& hoc eodem modo.

Quærit *Innocent. III. lib.5.cap.3.* cur super Hostiam & Calicem nunc consecrata fiant signa Crucis; respondet, Nonnisi ad recolendam Christi Passionem, quem sequitur *Alex.Alens.de Officio Missæ, mem.3. art.2.cum S. Thom.3. par.quæst.83.art.5.ad 4.*

Distinguunt moderni Theologi in Christo rationem Saoerdotis efficientis principalis in Missa,& Hostiæ, vti causæ materialis; & secundùm hanc dicitur Christus subesse secundùm quid Sacerdoti ministro secundario, & instrumentali: qua ratione verum esse potest etiam hîc quod à Paulo dicitur *Hebr.7.* Quod minus est secundùm quid, à maiore, seu meliore, secundùm quid benedicitur. Vide *Io. Osorium Concione de Sacerdotio.* O profunda Christi Domini nostri humilitas sub Sacerdote.

y *Supra quæ propitio*,&c] Hæc leguntur *in Liturgiis cit. sancti Petri, & sancti Basilij, & apud Ambros.4.de Sacram. cap.6.* quæ verò in fine dicuntur, *Sanctum sacrificium, immaculatam Hostiam*, S. Leo Magnus addidit, *ex Innocent. suprà cap.4.*

z *Supplices te rogamus*, &c.] Inclinationis mentio est *apud Microl.c.16.* verba leguntur *in Liturgia cit. S. Petri, apud Clem.& Ambr.locis cit.*

a *Manibus iunctis.*] Non tamen pollice dextro super sinistrum posito, sed iunctis pollicibus & indicibus inuicem inter se, *tit.3.num.1.* & paruis digitis frontem Altaris tangentibus; quod etiam in sequentibus obseruatur, *ex Rubric. tit.4.num.1.* ibi: *Quæ omnia semper obseruantur, cùm manus iunctæ super Altare ponuntur.* Reliqua sunt nota, & habentur *apud Innocent. III. lib.5. cap.5.* tum osculum, tum cruces tres. Antiquiores non formabant has cruces, & patet ex numero sex ordinum crucium quas memorant in Canone.

Ea verba, *Iube hæc perferri per manus sancti Angeli*, &c. habentur *in Liturgia Græca beati Petri, & apud Ambr. lib.4. de Sacram.cap.6.*

2 *Cùm dicit, Memento Domine famulorum famularúmque tuarum, &c. extensis & [b] iunctis manibus ante pectus, & vsque ad faciem eleuatis; & intentis oculis ad Sacramentum super Altare, facit commemorationem fidelium [c] Defunctorum, de quibus sibi videtur, eodem modo vt dictum est de commemoratione viuorum. Qua commemoratione facta, stans vt priùs extensis manibus prosequitur, Ipsis Domine, & omnibus in Christo, &c. & in fine ad Per eumdem iungit manus, & [d] caput inclinat.*

b *Iunctis Manibus.*] Bis hoc loco iunguntur manus, ad *Per eundem*,& iterùm ad *Mementoo.*

c *Defunctorum.*] Communis est ritus omnibus Liturgiis, ex præcepto Apostolorum, *Chrysostomus Hom.3. in Epist. ad Philipp.& alij apud. Duran.lib.2.c.43.* vt scilicet pro Defunctis in Missa oremus. Sixto I. tribuit *Platina*, Pelagio I. *Anselm. Ryd. in Catalogo annorum*; hoc est,

est, Decreto confirmauerunt.

N. N. nomina rerecitabantur in Romana Ecclesia, *Alcuin. de Celebrat. Missæ*, *& ante eum Cyprian. Ambr. & alij apud Duran. ibidem*, ex Diptychis, & Tabulis. Diptychi verò erant complicati pugillares, seu tabulæ duplicatæ, in vsum scribentium comparatæ; *Turneb. lib. 9. Aduersar. cap. 23.* vna viuorum, altare continebat nomina Defunctorum in Christo. Diptycha in genere neutro appellant alij, de quibus plura *Durand. lib. 2. de Rit. cap. 43. Angelus Rocca ad librum Sacrament. sancti Gregorij*. Plurima legere potes in Onomastico ad Vitas Patrum, verbo Diptychum *auctore Heriberto Rosvveydo*. Pausa fit, non post litteram N. sed post verba, *somno pacis*, *lib. Sacram. S. Gregor.* quam & nos retinemus.

d *Caput inclinat.*] Cur hoc loco, non alibi, ad *Per eundem Christum Dominum nostrum* caput inclinatur? puto, quia Sacerdos dicturus est statim, *Nobis quoque peccatoribus*; quæ sunt verba maximæ humilitatis.

3 *Cùm dicit, Nobis quoque peccatoribus,* [e] *vocem aliquantulùm eleuat, & dextra manu* [f] *pectus sibi percutit, sinistra posita super Corporale, & prosequitur secretò, famulis tuis, &c. stans manibus extensis vt priùs. Cùm dicit, Per Christum Dominum nostrum: Per quem hæc omnia Domine semper bona creas, iungit manus ante pectus: deinde manu dextra ter signans communiter super hostiam & Calicem, dicit,* [g] *san † ctificas, viui † ficas, bene † dicis, & præstas nobis. Posteà discooperit manu dextra Calicem, & genuflexus Sacramentum adorat: tum se erigit, & reuerenter accipit Hostiam inter pollicem & indicem dextræ manus, & cum ea super Calicem, quem manu sinistra tenet circa nodum infra cuppam, signat* [h] *ter à labio ad labium, dicens, Per † ipsum, & cum † ipso, & in † ipso. Et similiter cum Hostia signat bis inter Calicem & pectus, incipiens à labio Calicis, & dicit: Est tibi Deo Pa † tri omnipotenti, in vnitate Spiritus † sancti. Deinde tenens manu dextra Hostiam super Calicem, sinistra iClacem,* [i] *eleuat eum aliquantulùm simul cum Hostia, dicens, omnis honor & gloria. & statim vtrumque deponens, Hostiam collocat super Corporale, & si opus sit, digitos extergit, vt suprà; ac pollices & indices vt priùs iungens,* [l] *Calicem Palla cooperit, & genuflexus Sacramentum adorat.*

e *Vocem eleuat.*] Ita *Amalar. lib. 3. cap. 26. & Microlog. cap. 17.* Verba, *Nobis quoque*, habentur in *Liturgia citata sancti Petri*.

f *Pectus sibi percutit.*] Tradit *Innocentius III. lib. 5. cap. 12. & ante eum nemo.* Tribus digitis fit tunsio pectoris, *ex Durand. lib. 4. c. 46.* hoc est, digitis inferioribus & vltimis, ne pollex & index iuncti tangant Planetam.

Quindecim Sancti hoc loco nominantur, octo viri, septem mulieres; quia per hoc Sacrificium à septem donis Spiritus sancti ad octo beatitudines peruenitur, *Honor. in Gemma lib. 1. cap. 107.*

E quibus

E quibus primo loco Ioannes, quisnam? Euangelistam putat *Innoc.* ratione virginitatis, cui ideò adiungitur statim Stephanus virgo: inclinat idem in Baptistam, qui Martyr fuit; sed dubitat, quia dicitur, *Apostolis, & Martyribus.* Intelligit *Azor. lib.* 10. *cap.* 37. *qu.* 7. Baptistam, ne Euangelista bis dicatur nominari; quem ego tamen Apostolum dixerim, qui fuit homo missus à Deo, Deinde satis est, quòd verificetur titulus Apostolorum in Mathia & Barnaba Apostolis. *Liturgia sancti Basilij* habet apertè Baptistam. *Gemma vbi suprà cap.* 108. putat esse Ioannem, qui est Marcus Euangelista, vt purus aliquis Euangelista reperiatur in Canone. Sed *Baronius* negat, Marcum Euangelistam eundem esse cum illo Ioanne, *anno* 45. *n.* 45. Reliqui verò vel sunt Summi Pontifices, vel Episcopi, vel Presbyteri, vel Exorcistæ, vel Virgines, vel Coniugatæ, vt ex Historiis Breuiarij patet. omnes autem fuderunt sanguinem simul cum Christo, & pro Christo.

Mathias & Barnabas nominantur posteriori loco, quia obiere post Stephanum, *Bellarm. de Missa lib.* 2 *c.* 26. vbi addit, Mathiam non cum aliis duodecim nominari, quia post passionem fuit electus. Quòd si obiicias, Paulum quoque post passionem vocatum, *respondet*, Paulum Petro semper adiungi.

Felicitatem, de qua hoc loco, putat *Biel lect.* 59. esse matrem septem filiorum, cuius commemoratio fit die 23, *Nouembris*; sed ego sentio, sororem esse Perpetuæ, cui coniungitur. de quibus die 7. *Martij.* quæ à S. Augustino summis laudibus celebrantur. Idem sentit *Baron. in Martyrol. ad prædictam diem Martij.*

g *Sanctificas, viuificas,* &c.] De tribus his crucibus *Microl. cap.* 17. verborum autem meminit. *S. Cyprianus Serm. de Cœna Domini.*

h *Ter à labio ad labium.*] Tres cruces fiunt æqualiter nunc, sicut & duæ sequentes inter Calicem & pectus. Taceat *Crassus, qui secutus Durand. libro* 4. *cap.* 46. tres primas cruces voluit fieri altiùs, deinde minùs altè supra Calicem, & posteà intra Calicem; & aliarum duarum alteram in planum, à Calice ad pectus, alteram in longum, à labio Calicis ad pedem eiusdem: non sunt in vsu Romano. Neque Hostia debet tangere labium Calicis, ne fragmenta inde fiant; licet apud quosdam antiquorum, *ex Ordine Romano*, fieri soleret.

Ceterùm *Microl. cap.* 17. reprehendit duas postremas cruces, & malè; ergo erant in vsu ante eundem. Verba verò, *Per ipsum, cum ipso*, &c. habet *S. Ambr. lib. de Sacram. cap.* 5. & *in Liturgia Græca sancti Petri* docetur, cum iisdem verbis pane signari Calicem.

i *Eleuat eum aliquantulum.*] Tradit *Microl. cap.* 17 nisi quod eleuabatur Calix ad ea, *Per omnia sæcula*, &c. *vsque ad Durandum*, qui hunc eundem cum Micrologo describit ritum. Præsens autem ritus noster magis concordat cum verbis, *omnis honor, & gloria*, quæ in exaltatione Calicis & hostiæ manifestantur.

l *Calicem Palla coopertit.*] Hactenus operimentum Calicis fuit ad necessitatem, deinceps ad mysterium, inquit *Microl. loco cit.* quia in hac eleuatione & depositione Calicis meditatur depositionem Christi in sepulchro, in quo iacuit tribus ferè diebus, quos denotant tres Orationum articuli sequentes; & in Palla vult designari lapidem monumenti. de quibus & nos suo loco infrà, cùm de mystica agemus expositione Missæ. *Microl. idem c.* 16. notat, quinquies dici *Per Christum Dominum nostrum*: & *Gemma lib.* 1. *cap.* 56. reddit causam, ob memoriam quinque Vulnerum Christi. Est autem cōclusio breuis, quia non præcedit *Dominus*

vobiscum,

vobiscum, vt ait *Nauarr. de Orat. cap.* 19. *num.* 171. neque in vltima dicitur *Amen*; quia sequitur, *Per quem*, vt notat *Biel lectione* 60.

4 *In Missa solemni cùm Celebrans dicit, Per quem hæc omnia, &c. Diaconus facta Sacramento genuflexione, accedit ad dexteram Celebrantis, & quando opus est,* [m] *discooperit Calicem, & cum Celebrante adorat: similiter cooperit, & iterùm genuflectit.* [n] *Cùm incipit, Pater noster, idem vadit retrò post Celebrantem, facta priùs Sacramento genuflexione, vbi stat, dum dicitur Oratio Dominica.*

m *Discooperit Calicem.*] Habet *Durand. lib.* 4. *c.* 46. ad ea verba, *Per ipsum*, &c. Dum fiunt cruces, Diaconus retineat duobus digitis dextræ manus pedem Calicis, *Cærim. Episc. lib.* 1. *cap.* 9. & habet mysterium, de quo infrà *expositione mystica Missæ.*

n *Cùm incipit, Pater noster.*] Facta genuflexione, Diaconus vadit post Celebrantem: quod docetur etiam *à Durando loco citato*. Regula verò est, quòd Diaconus (non alij) cum Celebrante genuflectente genuflectat, si solus eidem assistit.

De Oratione Dominica, & aliis vsque ad factam Communionem. X.

1 *CElebrans, cooperto Calice, adoratóque Sacramento, erigit se; & manibus extensis hinc inde super Altare intra Corporale positis, dicit intelligibili voce,* [o] *Per omnia sæcula sæculorum. & cùm dicit,* [p] *Oremus, iungit manus, caput Sacramento inclinans. Cùm incipit* [q] *Pater noster extendit manus, & stans oculis ad Sacramentum intentis, prosequitur vsque ad finem. Responso à ministro,* [r] *Sed libera nos à malo, & à Celebrante submissa voce, Amen, manu dextra, pollice & indice non disiunctis, Patenam aliquantulùm purificatorio extergens, eam accipit inter indicem & medium digitos; quam tenens super Altare erectam, sinistra super Corporale posita, dicit secretò,* [s] *Libera nos quæsumus, &c.*

o *Per omnia sæcula sæculprum.*] Cur manibus extensis super Altare, & voce intelligibili, iidem videndi sunt qui suprà in simili casu initio Præfationis, & præsertim *Innoc. III. lib.* 5. *cap.* 12. vt populus nimirum ratificet, quæ secretò peracta sunt, cum verbo *Amen*. Idem habetur *in Liturgia S. Petri.*

p *Oremus.*] Sicut ad *Oremus* caput inclinat, ita erigit illud statim ad *Præceptis salutaribus*, &c. quod dicit manibus iunctis, quas deinde extendit ad *Pater noster*. Præfatio, *Præceptis salutaribus*, &c. vetustior est quàm plerique arbitrantur, *Ordo Roman. Alcuin. meminit & Amal. lib.* 3. *cap.* 20. Tribuitur sancto Gregorio *à Radulph. Propos.* 23. sed videtur esse S. Cypriani *Tractat. de Oratione Dominica, apud Durandus lib.* 2. *cap.* 47. & additur tanquam præludium Orationis Domini, quia sola à Deo fuit formata, *Odo Camerac.*

q *Pater noster.*] Oratio Dominica ab Apostolis ipsis vsurpata fuit in Missa, secundùm omnes; nec Missa, vt dictum est suprà *ex Gregorio lib.7. Epist.63.* constabat aliis partibus quàm Consecratione & Oratione Dominica. *Hier. lib.3. aduers. Pelag.* scribit, Christum Dominum docuisse Apostolos, vt quotidie in Corporis eius Sacrificio credentes audeant loqui, *Pater noster*, &c.

Cùm ergo *à Rupert. lib. 2. cap.15.* dicitur auctor S. Gregorius, intellige, vel eum restituisse Missæ, vel determinasse tempus ante Sacramenti sumptionem; nam *S. Ambrosius* eam recitari post Canonem testatur *lib.5. de Sacrament. cap.4. & August. de se fatetur idem Sermone in Vigilia Paschæ:* fortè S. Gregorius hoc idem sanciuit; vel statuit, quòd à solo diceretur Sacerdote, non à populo, vt Græcis mos erat, & indicatur *in Liturgia sancti Petri Græca.* Vide *eundem Gregor. lib. 7. Epist.63.*

Alta voce dicitur, *ex Liturgia sancti Petri citata*; tum quia communis Oratio est, vt *ex Cypriano Sermone 6.* notat *Amalar. cap.9.* tum quia hac ratione populus eam discere potest, *ex Augustino Epist.42. inter 50.* tum quia sumpta est de Euangelio, *Durand. lib.1. cap.47.* & dum Sacerdos eam dicit, extendit manus, *idem ibid.*

An verò si extra Canonem? concedit *Alcuin. cum Amalario locis citatis, & apertè id sentit S. Gregor. Epist. 63.* dum post Canonem vult eam recitari: sed & in Parasceue dicitur, quando Canon omittitur: ergo non est de Canone. Oppositum docet *Innoc. III. lib.5. cap.17.* qui vult eandem esse finem Canonis. *Bellarm. lib.2. c.26. & Azor. lib.10. c.37. qu.9.* sentiunt cum Alcuino.

r *Sed libera nos à malo.*] Clerum respondere hoc solitum esse, testatur *Durand. cap.49.* & Sacerdotem item secretò subdere, *Amen.* Dicitur autem secretò, ad significandum, quòd nos latet, an exaudiamur in Oratione Dominica data nobis à Christo; & Deus hoc vult latere, ne torpeamus, *Rub. lib. 2. cap.69.* Malè quidam dicunt etiam secretò, *Sed libera*, &c. quod à ministro tantùm dici debet: & eam mysticam rationem affert hoc loco Angelus Contus *de Mysteriis Missæ p.5. cap.1.* quòd nimirum tacet hæc verba Sacerdos, in quibus petimus liberari à malo culpæ præsentis; sicut in præcedentibus postulamus à præteritis & à futuris liberari: ne videatur, inquit, Sacerdos tunc temporis esse reus peccati mortalis. Eadem verò dicit populus conuenientiùs; cui deinde Sacerdos benè precatur, dum secretò subdit, *Amen.* Sed idem Sacerdos statim sibi quoque optat, & petit liberari à præteritis, præsentibus & futuris ea prece, *Libera nos*, &c. Dicet ille: Secretò conuenit, non publicè, hoc petere Sacerdotem. Valeat, mystica est ratio.

s *Libera nos quæsumus.*] Habet *Ordo Romanus.* Volunt aliqui additum esse à sancto Gregorio cum præfatione prædicta. innuit *Radulph. loco cit.* expressè docet *Gemma lib.1. cap.90.*

Quæritur autem: Cur hoc loco solus Andreas cum Petro & Paulo nominatur? at quis nesciat, sanctum Gregorium erga hunc Apostolum propensiorem fuisse, cuius nomine ædificauit monasterium ad Cliuum Scauri? frater Petri est priùs vocatus, in Cruce cum Petro & Christo obiit. Habetur hæc Oratio *in Liturgia S. Petri*; sed nomina Petri & Pauli fuere addita post mortem eorundem. nomen Andreæ non est cum iis; & licet habeatur in Ambrosiano ritu, quia tamen ibidem est etiam Ambrosij nomen, à recentioribus vtrumque additum fuisse patet. In Missali M. S. de Vrbe antiquissimo, tribus Apostolis, Petro, Paulo,

Andreæ, quartum legi additum Bartholomæum. Est textus verè singularis, sed monasticus, non Romanus. quod tamen adnotare volui in gratiã S. Apostoli mei.

2 *Antequam Celebrans dicat, Da propitius pacem, eleuat manu dextra Patenam de Altari, &* [t] *seipsum cum ea signat à fronte ad pectus, dicens, Da propitius pacem in diebus nostris. Cùm signat se manum sinistram ponit infra; deinde* [v] *Patenam ipsam osculatur, & prosequens, vt ope misericordiæ tuæ, &c. submittit Patenam Hostiæ, quam indice sinistro accommodat super Patenam, discooperit Calicem, & genuflexus Sacramentum adorat: tum se erigens, accipit Hostiam inter pollicem & indicem dextræ manus, & cum illis, ac pollice & indice sinistræ manus eam super Calicem tenens;* [x] *reuerenter frangit per medium, dicens, Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum; & mediam partem, quam inter pollicem & indicem dextræ manus tenet, ponit super Patenam; de alia media, quam sinistra manu tenet,* [y] *frangit cum pollice & indice dextræ manus particulam; prosequens, Qui tecum viuit, & regnat: & eam inter ipsos dextræ manus pollicem & indicem retinens, partem maiorem, quam sinistra tenet, adiungit mediæ super Patenam positæ, interim dicens, In vnitate Spiritus sancti Deus: & particulam Hostiæ, quam in dextra manu retinuit, tenens super Calicem, quem sinistra per nodum infra cuppam retinet, intelligibili voce dicit, Per omnia sæcula sæculorum. ℟. Amen. & cum ipsa particula signans* [z] *ter à labio ad labium Calicis, dicit,* [a] *Pax Domini sit semper vobiscum. Responso per ministrum, Et cum spiritu tuo, particulam, quam dextra manu tenet, immittit in Calicem, dicens secretò,* [b] *Hæc commixtio & consecratio Corporis, &c. deinde pollices & indices super Calicem aliquantulùm tergit & iungit, Calicem pallâ cooperit, & genuflexus Sacramentum adorat, surgit, & stans iunctis manibus ante pectus, capite inclinato versus Sacramentum, dicit intelligibili voce,* [c] *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, & dextra percutiens sibi pectus, sinistra super Corporale posita, dicit, miserere nobis; & deinde non iungit manus, sed iterùm percutit sibi pectus, cùm dicit secundò, miserere nobis, quod & tertiò facit, cùm dicit, dona nobis pacem.*

t *Seipsum cum ea signat.*] Signabant faciem tantùm cum Patena signo Crucis, ait *Innocentius III. lib.6. cap.1.* alij signabant se, ait *Durand. cap.30.* & hic ritus est congruentior, à fronte ad pectus, signóque Crucis integro, vt declarauit sacra Rituum Congregatio *die 13. Martij 1627.*

u *Patenam ipsam osculatur.*] Ita *Ordo Romanus*: ad ea tamen verba, *Da propitius pacem*, quasi per osculum huiusmodi pax à Deo petatur, vt ex verbis patet.

x *Reuerenter frangit.*] Habet *Dionys. cap. 3. Ecclesiast. Hierarch.* & ex latere dextro, *Microlog. cap.17.* & ad ea, *Per eundem Dominum nostrum*, vt in hac

Rubrica

Rubrica. frangit autem super Calicem, *ex Radulph.* 23. ad cautelam, inquit *Hugo Victorin. de Spec. obseru. Miss. lib.* 2. *cap.* 39. & incipit à superiori parte Hostiæ, sicuti signum Crucis incipit fieri ab eadem superiori parte.

y *Frangit particulam.*] Tradit *Microl. cap.* 17. Sed quæritur, vnde præcidenda sit hæc particula, à parte superiori, an ab inferiori dimidiatæ iam Hostiæ? *ex Durando cap.* 51. *num.* 7. coniicio, quod à parte superiori: *Ex præmissarum duarum partium*, ait, *in Patena coniunctione, post totam fractionem duo resultant quasi cornua in modum Lunæ, & illa versus Calicem*; ergo de superiori parte fuit præcisa. Accedit expositio mystica Sergij Papæ *cap. Triforme. de Consecr. Distinct.* 2. qui in oblata in Calicem missa, Corpus Christi, quod resurrexit, designari docet; ergo in parte oblatæ superiori & nobiliori est designanda: in parte comesta, Christum ambulantem super terram; & est pars deposita cum dextera manu: in parte altera, quæ reseruabatur, ad finem mundi in sepulchris membra Christi quiescentia. Hæc ille. Docent denique apertè, à summo Hostiæ præcidendam eam esse, *Crassus lib.* 2. *cap.* 4. *& Petrus Ruiz in suo Cærimoniali.* Sed ex Ordine Romano præcidi debet de imo Hostiæ. *Qui*, Pontifex, *de ipsa sancta* (in duas partes iam diuisa) *quam momorderat* (sumendo superiorem partem) *ponit in Calicem*, id est, partem inferiorem Hostiæ, *faciens Crucem ter, dicendo: Fiat commixtio*, &c. Hæc ibi.

z *Ter à labio.*] De trina Cruce, & cum verbis *Pax Domini*, mentio expressa habetur *apud Microl. cap.* 17.

a *Pax Domini*, &c.] Pacis annuntiatio indicatur *à Dionys. cap.* 3. *Eccl. Hierar. & à sancto Clemente lib.* 8. *Constit. Apost. cap.* 18. cui omnis populus respondebat, *Et cum spiritu tuo.* Ambrosio tribuit *Hugo Vict. de Offic. Eccles. lib.* 2. *cap.* 11. Innocentio I. *Gemma lib.* 1. *c.* 90. Rabanus autem *lib.* 1. *in Additione* tradit, cum particula tangi quatuor latera Calicis; sed vsus obtinuit, quod à labio ad labium fiant Cruces sine tactu.

b *Hæc commixtio.*] Habetur *in Ordine Romano, & Microl. c.* 18. *&* 23.

c *Agnus Dei.*] Dicitur *in Liturgia sancti Petri cit.* eandémque in Missa post Defunctorum memoriam precationem haurit *Durand. lib.* 2. *cap.* 53. *ex Concil. Nicæno.* Fortasse statuit Sergius, quem omnes faciunt auctorem; vt, sicuti *in Liturgia sancti Petri* semel dicebatur, ita deinde ter diceretur; vel, vt à Clero & populo cantaretur, vt ait *Baron. anno* 791. putat *Iuo Carnot. Sermone de Conuent. noui & veteris Sacrificij*, propter trinam portionem Hostiæ, ter dici.

In fine dicebatur ter, *Miserere nobis*, vt hodie quoque in Ecclesia S. Ioannis Lateranensis Romæ, *ex Albert. de Offic. Missæ*; & *Durandus testatur c.* 52. posteà verò, *ex Innoc. III. lib.* 6. *cap.* 4. irruentibus variis persecutionibus cœpit vbique ferè dici tertiò, *Dona nobis pacem.* quod tamen *Ang. Rocca lib.* 1. *de Campan. cap.* 18. tribuit Ioanni XXII.

3 *Tunc manibus iunctis super Altare positis, oculisque ad Sacramentum intentis, inclinatus dicit secretò, Domine Iesu Christe, &c. Qua Oratione finita, si est* [e] *daturus pacem, osculatur Altare in medio, & instrumentum pacis ei porrectum à ministro iuxta ipsum ad dextram, hoc est, in cornu Epistolæ genuflexo, & dicit,* [f] *Pax tecum. Minister respondet, Et cum spiritu tuo. Si non adsit, qui huiusmodi instrumento pacem recipiat à Celebrante,*

pax non datur, etiam si illius datio Missæ conueniat: nec osculatur Altare, sed dicta præmissa Oratione, statim subiungit alias Orationes, vt in Ordine Missæ.

d *Domine Iesu Christe.*] Hæc Oratio pro pace non est apud antiquos. *Durand.* eam obiter indicat. *cap.*53. sed habetur *in Missali M.S.Vaticano vol.*4743. cum duabus sequentibus.

e *Daturus pacem, osculatur,* &c.] Refert *Durand. ibid.* de quibusdam, aliis osculantibus Hostiam, aliis Calicem, aliis Altare; quasi à Christo pacem aliis dandam accipiant priùs, & per pacem fiat præparatio ad Communionem & susceptionem Sacramenti vnitatis & pacis, *ex S. Thom.* 3.*p.q.*83.*art.*4.*in corp.* quod indicat etiam *Dionys. cap.*3. *Ecclesiast. Hierarch.*

Tabellam verò sacram ad osculum pacis asserit ita dictam, & inductam in vsum *Baron. anno* 45. *num.* 26. tanquam cautelam contra fraudes, quæ arte diaboli inter se inuicem osculantes irrepserant. Per osculum autem datur pax, ex instituto Apostolico; vnde Paul. *Rom.* 16. 1. *Cor.* 16. *Salutate vos inuicem in osculo sancto.* Verùm hoc loco dari pacem, quamuis *Berno de Offic. Missæ cap.* 25. Decreto S. Leonis II. factum esse censeat; tamen alij numero plures Innocentio I. id tribuunt, *ex Epist.* 1. *eiusdem cap.* 1. *ad Decentium de Consecrat. Dist.* 2. *Pacem.* nam idem asserunt *Amalar. lib.* 3. *cap.* 32. *VValafrid. cap.* 22. *Microl. cap.* 18. Et cùm cessasset Communio populi quotidiana in Missa, vice Communionis Sacramentalis osculum pacis institutum est, ait *Innoc. III. lib.* 6. *cap.* 5. sumpto exemplo à Christo, qui in cœna vltima meminit pacis. *Pacem meam do vobis*, *Ioan.* 14. quod notauit *VVald. Tom.* 3. *tit.* 4. *cap.* 41. fusiùs de hac pace agit *Albaspin. de Vet. Eccl. rit. lib.* 1. *Obseruat.* 17.

f *Pax tecum.*] Tradit *Ordo Romanus.* sed ex *August. Serm.* 83. *de Diuers. Baronius* haurit, *anno* 45. *num.* 25. minister autem daturus pacem genuflectit ad dexteram Celebrantis, & dicto tertiò *Agnus Dei*, porrigit instrumentum osculandum eidem Celebranti; tum facta genuflexione accedit ad Prælatum, & alios, quibus idem instrumentum porrigit, facta tantùm reuerentia post pacem datam vnicuique. Velum quoque adhibebit colori Missæ conueniens, quo qualibet vice terget illud, antequam alter osculetur, si plures sint Prælati; aliàs non tergat, nisi Prælatis. Neque verò danda est pax hoc loco cuicumque, sed personæ, seu personis valdè insignibus.

4 *Si verò celebret pro Defunctis, non percutit pectus ad Agnus Dei, quia dicit,* [g] *Dona eis requiem,* [h] *nec dicit primam Orationem, Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuis, &c.* [i] *non dat pacem, sed dicit alias duas sequentes Orationes, Domine Iesu Christe* [l] *Fili Dei viui, &* [m] *Perceptio Corporis tui. Quibus Orationibus dictis, genuflectens Sacramentum adorat, & se erigens dicit secretò,* [n] *Panem cælestem accipiam, &c. quo dicto, dextra manu accipit de Patena reuerenter ambas partes Hostiæ, & collocat inter pollicem & indicem sinistræ manus, quibus Patenam inter eundem indicem & medium digitos supponit, & eadem manu sinistra tenens partes huiusmodi super Patenam inter pectus & Calicem, parum inclinatus, dextra tribus vicibus percutit pectus suum, interim etiam*

tribus

tribus vicibus dicens voce aliquantulùm eleuata, [o] *Domine non ſum dignus, & ſecretò proſequitur, vt intres, &c. Quibus tertiò dictis, ex ſiniſtra accipit ambas partes prædictas Hoſtiæ inter pollicem & indicem dextræ manus, & cum illa* [p] *ſupra Patenam ſignat ſeipſum ſigno Crucis, ita tamen, vt Hoſtia non egrediatur limites Patenæ, dicens,* [q] *Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat animam meam in vitam æternam, Amen; & ſe inclinans, cubitis ſuper Altare poſitis,* [r] *reuerenter eaſdem ambas partes ſumit: quibus ſumptis, deponit Patenam ſuper Corporale, & erigens ſe iunctis indicibus & pollicibus, ambas quoque manus ante faciem iungit, & aliquantulùm quieſcit in meditatione ſanctiſſimi Sacramenti. Deinde depoſitis manibus dicit ſecretò,* [s] *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? & interim diſcooperit Calicem, genuflectit, ſurgit, accipit Patenam, inſpicit Corporale, colligit fragmenta cum Patena, ſi quæ ſint in eo, Patenam quoque diligenter cum pollice & indice dextræ manus ſuper Calicem extergit, & ipſos digitos, ne quid fragmentorum iu eis remaneat.*

g *Dona eis requiem.*] Habet *Hugo Vict. de Spec. Miſſæ lib.3.c.37.* Quaſi, inquit, magis Defunctorum quàm noſtri memores, indulgeri eiſdem Deum precamur, *Alex. Alenſ.*

h *Nec dicit primam Orationem.*] Ita *Durand.lib.4.c.53.* quia eſt de pace, quæ non datur in Miſſa Defunctorum.

i *Non dat pacem.*] Scribit *Amalar.lib.3. c.44.& ante eum Alcuin. cap. de Exequiis mortuorum*; quia, inquit, iudicium eſt lætitiæ, quod non conuenit Miſſæ Defunctorum. *Durand. loco proximè citato* addit, quieſcere iam defunctos in Domino, neque ampliùs eſſe in turbatione hominum; *Albaſpinus de Vet. ritib. lib.1. Obſeru.17.* probabiliorem affert cauſam; quia, ait, mortuorum ſacra priuata erant, non ſolemnia, *ex Can.4.Conc.Vaſen. II.* in ſolemnibus autem erat Communio populi, & ad eam per pacem præparatio, quæ ceſſabant in priuatis.

l *Domine Ieſu Chriſte.*] Non *ex Ord. Rom.* ſed ex religioſorum traditione dicitur, vt ſcribit *Microl. cap.18.* & hæc ſecunda Oratio dicitur ſemper cum ſua concluſione; non enim hæ tres Orationes comprehenduntur ſub lege Collectarum, de qua ſuprà *part.1. tit.7. n.7.* vt in antiquis Miſſalibus patet.

m *Perceptio Corporis tui.*] Nullum auctorem hucuſque inueni, qui hanc Orationem indicet; eam legi *in citato Miſſali Vatis.4747.*

n *Panem cæleſtem accipiam.*] Habet *Durand. cap.54.*

o *Domine non ſum dignus.*] Teſte *Orig. Homil.5. in Diuerſ.* erat commune omnibus communicaturis; antiquiſſimus ergo eſt ritus.

p *Supra Patenam ſignat ſeipſum.*] Docet *Durand. cap.54.* cupiens ſe ſanctificari, inquit, ſicut & Cruce ſanctificata fuit Hoſtia à Sacerdote. Neque in hoc caſu moueat Patenam, ſed Hoſtiam tantùm; ita tamen, vt non egrediatur limites Patenæ, ne fragmenta cadant extra illam.

q *Corpus Domini noſtri,* &c.] Habetur *in lib. 8. Conſtit. Apoſtolicarum cap.13*

& lib. Sacrament. sancti Gregor.

r *Reuerenter sumit.*] Tenetur Sacerdos sumere, *ex Can.*8. *Apost. & lib.*8. *Const. Apost. cap.*20. quia est Sacrificium, vt ait *S. Thom.*3. *part. quæst.*82. *art.*4. lege *Durand. lib.*2. *cap.*55. & tenetur præcisè hoc loco sumere, *ex Conc. Toletan. XII. cap.*5. *& habetur de Cons. d.*2. *Relatum.* Cubitos autem teneat Sacerdos, dum communicat, super Altare, sicut etiam in in consecratione; vt initio solido respondeat finis Sacrificij, qui fit in consumptione: item, vt intra aram fiat & consecratio & consumptio Sacrificij; quod plenè præstatur eo cubitorum situ.

s *Quid retribuam Domino.*] Leguntur hi versus apud *Duran.c.*54. reliqua sunt necessaria, & valdè congrua, vt patet.

5 *Si verò adsint Hostiæ consecratæ super Corporale positæ* [t] *pro alio tempore conseruandæ, facta priùs genuflexione reponit eas in vas ad hoc ordinatum, & diligenter aduertit, ne aliquod fragmentum, quantumcumque minimum, remaneat super Corporale: quod si fuerit, accuratè reponit in Calicem. Post extersionem Patenæ, iunctis pollicibus & indicibus Calicem dextra manu infra nodum cuppæ accipit, sinistra Patenam, dicens, Calicem salutaris, &c. & signans se* [v] *signo Crucis cum Calice, dicit, Sanguis Domini nostri, &c. & manu sinistra supponens Patenam Calici, stans reuerenter sumit totum Sanguinem cum particula in Calice posita. Quibus sumptis dicit secretò,* [x] *Quod ore sumpsimus, &c. & super Altare porrigit Calicem ministro in cornu Epistolæ, quo* [z] *vinum fundente, se purificat: deinde* [z] *vino & aqua abluit pollices & indices super Calicem, quos abstergit purificatorio, interim dicens,* [a] *Corpus tuum Domine quod sumpsi, &c. ablutionem sumit, & extergit os & Calicem purificatorio: quo facto, purificatorium extendit super Calicem, & desuper Patenam, ac super Patenam paruam pallam; &* [b] *plicato Corporali, quod reponit in Bursam, cooperit Calicem velo, & bursam desuper ponit, & collocat in medio Altaris,* [c] *vt in principio Missæ.*

t *Pro alio tempore conseruandæ.*] Vetustissima consuetudo est, vt propter infirmorum Communionem, nec non ob alias causas, Eucharistia asseruetur in arcula, seu pyxide, *Clem.lib.*8. *Const. Apost. c.*13. *& Leo Papa ad Michaëlem Imperat.* lege *Durand. lib.*1. *de Rit. cap.*16. quæ tamen erit mutanda de septimo in septimum diem, vt loquar cum *Synodo Turon. IV. cap.*4. De sacrificio verò nihil remanere debet, ait *sanctus Bonauentura* 4. *dist.*12. *art.*1. *quæst.*3.

u *Signo Crucis cum Calice.*] Dextra tantùm manu eum moueat, sinistra Patenam tenens, quam non supponit Calici, nisi cùm eum sumit. De signo Crucis cum Calice mentio est apud *Durandum c.*54. sed non de verbis, *Sanguinis*, &c. reuerenter autem sumit totum, ter ori admouens Calicem, ait *Durand. ibid.* semel, ait *Crassus cum Castaldo in sua praxi:* sed illud est vsitatius, & ad consumendam speciem reuerenter aptiùs. Ille verò modus loquendi, *Accipit infra nodum cuppæ*, non

non ſignificat aliud diuerſum ab eo quod ſuprà aliis verbis dicitur, *tit.7.n.5. Tenens nodum infra cuppam*, quod *tit.8. num.7.* repetitur; ſenſus enim eſt: Accipit nodum cuppæ qui eſt infrà. Neque maior eſt ratio, vt diuerſimodè capiatur Calix in prædictis caſibus; imò ad ſumendum Calicem tutiùs & commodiùs tenetur nodus Calicis, minùs tutè inter nodum & pedem illius. *Burchardus* autem varia phraſi ſolet dicere, *vt in tit.2.num.2.& 4. & in tit.3. num.1. ante infimum gradum Altaris, poſt infimum gradum, ad infimum gradum*: hoc eſt, in plano Cappellæ; item in genuflexionibus addit aliquando, *vſque ad terram*; in inclinationibus addit aliquando, *profunde*. At ſenſus auctoris eſt, vt altera alteram Rubricam explicet ex identitate actionis ſeu rationis; ne igitur hæreas in verbis.

Quæritur: An Sacerdos ſumens Sanguinem ſub altera ſpecie vini plus gratiæ recipiat. Negat *Bellarm. lib.4. de Euchar. cap.23.* & eſt communior ſententia; concedit tamen *Suar. diſp.63. ſect.4.5. & 7. cum aliis*, poſſe recipi maiorem gratiam, ſi in continuanda ſumptione plures deuotionis actus eliciantur; quod valet etiam in ſumptione particularum quæ ſuperſunt, & à Celebrante ſumuntur, quia ad idem Sacrificium ſpectant. Addit præterea *Henriq. cap.43. num.3.* cum iis, qui volunt totum effectum Sacramenti produci per ſumptionem primæ ſpeciei, imò etiam primæ partis ſpeciei (per ſumptionem autem intellige deglutitionem, *cum Soto diſtinct.11. quæſt.1. art.1.* & eſt communis; tunc enim manducaſti) dato caſu, quòd ſumatur Hoſtia à Sacerdote in peccato mortali, deinde pœniteat, & contritus ſumat Calicem; ex hac ſumptione Calicis, aiunt, quòd nihil ille Sacramentalis effectus ſit percepturus; docet oppoſitum *Caiet. 3. part. quæſt.79. art.1. quem ſequitur Suarez loco citato*; qua in re ſententiam tutiorem tu ſequere; & à peccato caue.

x *Quod ore ſumpſimus.*] Habet *Ord. Rom. & Microl. cap.19.*

y *Vinum fundente.*] Miniſter deferet ad Altare in cornu Epiſtolæ ampullas in peluicula, quas miniſtrabit cum oſculis & reuerentiis debitis: & in fine, relatis iiſdem ad locum ſuum, extinguet Cereum pro eleuatione accenſum, vt habetur ſuprà *tit.8. num.6.*

Vino autem fit purificatio, *ex Innoc. III. de Celebrat. Miſſarum c. Ex parte.* Deceret autem, vt vinum pro purificatione Calicis infuſum eſſet eiuſdem ſaltem quantitatis, qua fuerunt primæ ſpecies Sanguinis; alioquin Sacerdos illud ſaltem infra Calicem circumagat, vt abſumantur ſpecies; neque extra Altare demittat Calicem, neque digitis labia Calicis ſeu oris ſui detergat, neque digitos lambat. Pius V. *In Epiſtola ad Archiepiſc. Tarraconen. data die 8. Ianuarij 1571. & relata à Vincentio Sorriano part. 1.* monet de prædicta vini ad purificationem adhibenda quantitate; & addit prætereà, quòd ſumatur ablutio per eamdem partem Calicis, per quam Sanguis Chriſti hauſtus eſt. Mirare, quæſo, ſanctiſſimi Pontificis, etiam in minimis, diligentiam. Purificationem verò, de qua hoc loco, vocat Perfuſionem *Innocent. III. lib.6. cap.8.* in eadem notat *Durandus cap.54.* Calicem eſſe bis tantùm admouendum ori, non vltra: nam verè ſtomachum aſtantibus mouet, pluries quàm ter Sanguinem, & bis purificationem de Calice ſugere.

Quid verò, ſi Celebrans vouiſſet non bibere vinum? poterit tamen hoc loco vino vti, quia hîc vrget Eccleſiæ præceptum, *Azor. lib.11. cap.10. quæſt.7.* nec abſtemij debent ſine vino purificare Calicem Papa inconſulto, ex Romana praxi.

z *Vino*

z *Vino & aqua abluit*,&c.] Vino digitos perfundi scribit *S.Thom.3.part.q.83. art.5. ad* 10. aqua post vinum efficit etiam[a], ne purificatorium maculas vini nimiùm contrahat, & modestiam significat, seu humilitatem, *ex Innocent. III. lib.6. cap.8.* non tamen sumebatur hæc ablutio; sed in locum mundum proiiciebatur, *ex Durand.cap.55.lib.4.* Vtramque hanc ablutionem sumit Sacerdos, & in medio Altaris; curet autem, ne, dum digitos purificatorio tergit; Corporale commaculet, gutta cadente è digitis, & ideò deponat Calicem extra Corporale, donec digitos absterserit.

a *Corpus tuum Domine.*] Meminit *Durand. lib.6. capite* 77.

b *Plicato Corporali.*] Ita *Ordo Romanus,& Honor.in Gemma lib.1.cap.65.* Calicem autem, dum plicat Corporale, collocat Sacerdos versus cornu Epistolæ, vt commodiùs bursam accipiat, quæ est in cornu Euangelij.

c *Vt in principio Missæ.*] Velum ergo velabit Calicem totum in anteriori parte, sicut initio Missæ: quod non caret mysterio, vt dicemus *in expositione mystica Missæ num.*11.

6 *Si qui sunt[d] communicandi in Missa, Sacerdos post sumptionem Sanguinis, antequam se purificet, facta genuflexione ponat particulas consecratas in pyxide, vel, si pauci sint communicandi, super Patenam, nisi à principio positæ fuerint in pyxide, seu alio Calice. Interim minister ante eos[e] extendit linteum, seu velum album, & pro eis facit Confessionem, dicens, [f] Confiteor Deo, &c. Tum Sacerdos iterùm genuflectit, & manibus iunctis vertens se ad populum in cornu Euangelij, dicit, Misereatur vestri, &, Indulgentiam, absolutionem, & remissionem peccatorum vestrorum, &c. & manu dextra facit signum Crucis super eos. Posteà genuflectens, accipit manu sinistra pyxidem seu Patenam cum Sacramento, dextra verò sumit vnam particulam, quam inter pollicem & indicem tenet aliquantùm eleuatam super pyxidem seu Patenam, & conuersus ad communicandos in medio Altaris dicit: [g] Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Deinde dicit: [h] Domine non sum dignus vt intres sub tectum meum, sed tantùm dic verbo, & sanabitur anima mea. Quibus verbis tertiò repetitis, accedit ad eorum dextram, hoc est, ad latus Epistolæ, & vnicuique[i] porrigit Sacramentum, faciens[l] cum eo signum Crucis super pyxidem, vel Patenam, & [m] simul dicens: Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat animam tuam in vitam æternam, Amen. Omnibus communicatis reuertitur ad Altare, nihil dicens: & [n] non dat eis benedictionem, quia illam daturus est in fine Missæ. Si particulæ positæ erant super Corporale, extergit illud cum Patena, & si qua in eo fuerint fragmenta, in Calicem immittit. Deinde dicit secretò: Quod ore sumpsimus Domine, &c. & se purificat, dicens: Corpus tuum Domine quod sumpsi; & alia facit vt suprà. Minister autem dextra manu[o] tenens vas cum vino & aqua, sinistra verò mappulam, aliquantò post Sacerdotem eis porrigit purificationem, & mappulam ad os abstergendum.*

d *Communicandi.*] Regulariter hoc loco facienda est Communio, *Amal. Præf. 2. ad lib. de Eccles. Offic. & VValafr. c. 22.* sed hodie, quia plurimi exoptant finem Missæ, & eos tædet expectare alios vt communicent, præsertim si multi sint communicandi, differri solet Communio vsque ad peractam Missam. Tolerandum videtur, si multi communicent, non autem, si pauci: & ij fortasse priuantur fructu Orationum earum quæ post Communionem dicuntur, vt notat *Microl. c. 19. Ante has Orationes*, inquit, *communicare non negligant, quicumque earumdem Orationum benedictione foueri desiderant.*

Quilibet autem Sacerdos communicare potest in Missa alios, excepto die Paschatis, quo neque possunt Regulares; & illud placet *Nauarro cap. 21. num. 52. in Man.* fauet *Tridentinum Conc.* quod in Missis singulis optat astantium Communionem; cuius rei gratia quidam paulò ante Communionem pulsant campanulam, sed nulla fit auctoritate Maiorum. Celebrans autem post sumptionem Sanguinis Calicem palla tegat, antequam alios communicet.

e *Extendit linteum.*] In linteis nitidis accipiebant laici Eucharistiam, maximè mulieres, *ex Aug. Serm. 252. de Tempore*, vbi appellatur linteolum, & linteamen. Dominicale vocabatur hoc linteum, *ex Baron. anno 57. numero 148.* de quo est decretum *in Concil. Antisiodor. canon. 42.* vocat *Ordo Romanus* Sindonem mundam.

f *Confiteor.*] Antiquiores nihil de his in hoc loco: sed maxime congruunt desumpta ex confessione ante Missam. Et sicut in Missa vno tantùm præsente dicitur, *Misereatur vestri*; ita etiam vno tantùm communicaturo dici debet, *vestri, vestris*; quæ cadunt præthereà super alios præsentes Communione spirituali communicaturos.

g *Ecce Agnus Dei*, &c.] Sumptum est ex Euangelio Ioan. *cap. 1.* & quadrat ad rem, præsertim cùm paulò antè fuerit dictum ter *Agnus Dei*: sed ritus non est antiquus. Tenet autem Celebrans particulam duobus digitis paululùm eleuatam supra Patenam, seu Pyxidem; ita tamen, vt dextra manus adhæreat Patenæ, seu Pyxidi, neque nimiùm eleuetur particula super Pyxidem.

h *Domine non sum dignus*, &c.] Eodem modo fuit additum, vt suprà, *ex Origene*, exemplo Celebrantis: & dicitur à Sacerdote totum integrè clara voce, & semper in genere masculino. Quare ritus ille apud quasdam Moniales, quæ dicunt, tacente Sacerdote, *Domine non sum digna*, continet errata duo. Alterum, quod à Sacerdote non dicitur, contra hanc Rubricam; alterum, quòd mutantur verba à Centurione accepta, & à Rubrica non mutata, contra Bullas Pij V. & Pauli V. qui prohibent mutationem in Missali, & Rituali Romano, in quo expressè dici iubetur pro feminis quoque, *Domine non sum dignus.*

i *Porrigit Sacramentum.*] Per particulas danda est Communio: non autem cuicumque de populo dandæ videntur partes illius Hostiæ, quæ fortè reseruatur post Orationem quadraginta Horarum; quod etiam vetuit sanctus Carolus *in Synodo Diœces. XI.* quia rudiores rotundam potiùs volunt particulam, alioquin facilè patiuntur scandalum: imò *ibidem* iussit, à solo Sacerdote prædictam Hostiam sumi, quod melius esset, post Calicis sumptionem. *In Ordine Romano* Subdiaconi, & his inferiores, ore, non manu, accipiebant à Celebrante Communionem. Et Concilium Rhotomagense *canon. 2. apud Burchard. lib. 3. cap. 76.* iussit, vt Eucharistia nonnisi in os cuiuscumque sumentis immittatur à Sacerdote; qui verò communicant, manus in

Crucis formam componere debent, *ex Synodo 6. in Trullo can.*102. In singulis Dominicis, *ex Augustino Epist.*118. *ad Ianuarium*, vel tertia Dominica (quod nota pro Societatibus sanctissimi Sacramenti) vel summis festiuitatibus, vel ter in anno saltem, *ex Decreto Fabiani Papæ apud Iuon. part.*2. *cap.*27. communicabant, *Gemma lib.*1. *cap.* 66. Initio enim laici omnes in singulis Missis communicabant, *Dionys. cap.*3. *Eccles. Hierarch.* & optat, vt diximus, fieri quoque nunc temporis Concilium Tridentinum, *Sess.*22. *cap.*6.

l *Cum eo signum Crucis.*] Eo modo quo suprà signauit seipsum Sacerdos, *S. Thom. Opusc.*65. *cap.*4.

m *Simul dicens: Corpus*, &c.] Dicuntur hæc verba in distributione Eucharistiæ, teste *Alcuino de Sabbato sancto.* asserit *Microlog. cap.*18. dici ex religiosa traditione: sed habentur apud *Ioan. Diac. in Vita sancti Gregorij*, *& in Concilio Rhotomagen. cap.*2.

n *Non dat eis benedictionem.*] Neque etiam in Missis Defunctorum, contra quosdam, qui loquuntur gratis. Sed neque in his Missis distribuenda esset Eucharistia, vt docet *Albasp. de Vet. rit. lib.*1. *obseru.*14.

Si in fundo Calicis vnitæ vini species adhuc reperiantur, sumi poterunt ante vini infusionem in Calicem; & est ritus congruentior.

o *Tenens vas cum vino & aqua.*] Creditur Christus consecrasse Calicem mixtum vino & aqua, iuxta regulas modestiæ in mensa, *& ex Trid. sessione* 22. *c.*7. vnde & in Calicem infundimus aquam. Chrysostomus autem iussit aquam aut pastillum degustari post Communionem. In Ecclesia Occidentali antiquus erat mos vini aqua mixti, aut aquæ puræ, ad purificationem; lege *Baronium anno* 403. Fit autem hæc ablutio oris ad deglutiendam faciliùs particulam, & ad humilitatem significandam, vt de ablutione digitorum suprà *ex Innoc. III.* retulimus, quasi memorent communicati suam indignitatem; item, ne cum saliua aut pituita quidquam Sacramenti excreetur, *ex Palladio in Vita sancti Ioan. Chrysost.*

7 *Si in Altari remaneant particulæ in Calice, seu in alio vase vsque ad finem Missæ, seruentur ea*[p] *quæ in Feria quinta Cœnæ Domini præscribuntur circa finem Missæ.*

p *Quæ in Feria quinta.*] Hoc est, genuflectat Sacerdos quandocumque accedit vel recedit à medio, vel transit ante Sacramentum in vase reseruatum: & cùm dicit, *Dominus vobiscum*, non vertit se ad populum in medio Altaris, sed paulò prope cornu Euangelij, ne terga vertat Sacramento; & in fine ibidem dabit benedictionem, non perficiens circulum: qui neque fit ad *Orate fratres* in Parasceue; ergo neque hoc loco eadem de causa. Calix quoque in hoc casu non erit collocandus in medio Altaris, sed à latere Euangelij; neque plicabitur Corporale, nisi reposito Sacramento in locum suum post Missam. Denique, cùm dicit Euangelium sancti Ioannis in fine Missæ, non signabit Altare, sed seipsum tantùm, vt Feria quinta in Cœna Domini suo loco dicemus.

Quid verò agendum sit à Sacerdote, quando fragmenta supersunt, seu paucæ particulæ peracta populi Communione, dicemus infrà, *cum de defectibus Missæ, tit.*7. *num.*2.

Accidit etiam, quòd purificanda sit Pyxis intra Missam (qua de re nullibi agitur in Ritualibus libris) & eo casu purifica-

purificabitur illa ante Calicis purificationem, collectis nimirum in eius fundo fragmentis omnibus diligentissimè cum indice dextræ manus; & cum eodem indice sumi poterunt, admoto eodem linguæ, vel ad labium Pyxidis fragmentis deductis, & ore eidem admoto, ita vt nullum remaneat fragmentum. Deinde infundi potest paululum vini; quo circumacto intra Pyxidem, & tergente indice, tota pars interior abstergatur; quo hausto, exiccabitur Pyxis interior vndequaque purificatorio. Non debet deinde vacua Pyxis tegi velo, sed panno lineo. Denique fiunt reliqua de more pro Calicis purificatione.

8 *In Missa solemni Diaconus stans retrò post Celebrantem, cùm in Oratione Dominica dicitur, Et dimitte nobis debita nostra, facta ibidem genuflexione, vadit ad dexteram Celebrantis, & Subdiaconus circa finem Orationis Dominicæ, facta item genuflexione reuertitur ad Altare, & stans in cornu Epistolæ porrigit* [q] *Patenam Diacono, qui eam discooperit, & purificatorio abstergens dat Celebranti, illius manum osculando, & quando opus est,* [r] *discooperit, & cooperit Calicem, & cum Celebrante adorat. Subdiaconus reddita Patena, & deposito velo quod ab humeris eius pendebat, genuflectit, & descendit retrò post Celebrantem: & cùm dicitur, Pax Domini, iterùm genuflectens accedit ad sinistram Celebrantis, & simul* [s] *dicunt, Agnus Dei: deinde facta ibidem Sacramento genuflexione, redit post Celebrantem. Diaconus verò à dextris genuflexus expectat pacem, & cùm Celebrans osculatur Altare, ipse se erigens simul osculatur illud extra Corporale, & à Celebrante dicente, Pax tecum,* [t] *complexus accipit pacem,* [v] *sinistris genis sibi inuicem appropinquantibus; & ei respondet, Et cum spiritu tuo. Posteà iterùm Sacramento in Altari adorato, vertit se ad Subdiaconum retrò post Celebrantem, & similiter dat ei pacem.* [x] *Subdiaconus accepta pace à Diacono, & facta Altari genuflexione, comitatus ab Acolytho vadit ad Chorum, &* [y] *dat pacem primo cuiusque ordinis, dignioribus priùs, deinde minùs dignis, & reuersus ad Altare, facta genuflexione dat pacem Acolytho, qui ipsum comitauerat, qui & aliis Acolythis circa Altare dat pacem: deinde Subdiaconus vadit ad dextram Celebrantis, & quando opus est, discooperit Calicem,* [z] *accipit ampullam vini, & infundit quando Celebrans vult purificare. Diaconus post datam pacem Subdiacono vadit ad librum, & dum Celebrans se communicat,* [a] *stant ipse & Subdiaconus profundè inclinati versus Altare.*

q *Patenam Diacono.*] Dant Patenam per manus in manum Celebrantis, *Innoc. III. lib. 6. c. 1.* apparet *in Ord. Rom.* aliquod vestigium huius ritus, sed per plures manus Patena transibat quàm per duas.

r *Discooperit, & cooperit.*] Ita *Innocent. III. ibid. cap. 2.* Diaconi enim est ministerium circa Calicem. Sufficiunt autem reuerentiæ cum genuflexione in Rubrica præscriptæ.

ſ *Dicunt, Agnus Dei.*] Percutiunt Miniſtri ſibi pectora cum Celebrante, non tamen ſiniſtra poſita cum eo ſuper Altare, ſed infra pectus eidem pectori admota.

t *Complexus accipit pacem.*] De complexu ad pacem dandam *Chryſ. Hom.* 5. *ad Pop. Antioch.* Alter alterum amplectitur, inquit, vt vnum multi fiamus.

u *Siniſtris genis.*] Habetur *in Cærim. Epiſc. lib.* 1. *cap.* 24. *Durandus* tradit ad dextram Celebrantis recipi pacem à Diacono; quod & nos obſeruamus. *A dextris*, inquit hæc Rubrica, *genuflexus expectat pacem*, non autem dextris genis. Per genas ſiniſtras ſignificatur dari pacem è corde, quod ad ſiniſtram vergit; & quod in aduerſis etiam cum proximo pax habeatur.

x *Subdiaconus accepta pace*, &c.] Diaconus dat pacem Subdiacono, & hic aliis eiſdem quos Diaconus incenſauit, *Hugo Victorin. de Spec. Miſſ. obſeru. lib.* 2. *c.* 40. & prætereà Acolytho comitanti incluſiuè.

y *Dat pacem primo.*] Qui dat pacem, nemini inclinat cui dat pacem, niſi poſtquam dederit; qui accipit, inclinat caput danti antè & poſtquam acceperit, *ex Cærimon. Epiſcop. ſuprà.* Item, qui dat dicit, *Pax tecum*; qui recipit reſpondet, *Et cum ſpiritu tuo.* amplectunturque ſe inuicem, & appropinquant genas ſiniſtras, vt dictum eſt de Celebrante, & Diacono. In vnoquoque deinde ordine primus dat pacem alteri ſubſequenti, & ille alteri, & ſic deinceps vſque ad vltimum eiuſdem ordinis, non præmiſſis inuitationibus, quæ in incenſatione tantùm fiunt.

Laicis verò datur per inſtrumentum, de quo ſuprà *num.* 3. oſculatum ab eo qui pacem à Celebrante immediatè accepit, *in eodem Cærim. Epiſc.* &, vt *ibidem* dicitur, non niſi ſtanti pax datur, ſcilicet cui per oſculum datur.

Ordo verò dandi pacem eſt idem qui de incenſatione dictus eſt ſuprà: ſed per inſtrumentum datur laicis ſingulis, per oſculum primo cuiuſque ordinis; à Subdiacono illis laicis quos Diaconus incenſauit, ab Acolytho laicis aliis; nunquam verò à Diacono alicui datur, neque Domino loci, ex Decreto ſacræ Rituum Congregationis 5. *Iulij* 1614. neque datur vnquam cum Patena, vice Tabellæ, ſeu inſtrumenti: quam Patenam prohibuit Pius V. *in Epiſtola ad Archiepiſcop. Tarraconen. ſuprà citata, num.* 5.

z *Accipit ampullam vini.*] Vt pro ablutione digitorum in miſſa priuata dictum eſt; neque omittat Subdiaconus oſculationes & reuerentias debitas in miniſtrandis ampullis Celebranti.

a *Stant.*] Si tamen Subdiaconus redierit, quem non debet expectare Celebrans: & eo caſu inclinati ſtant à verbis, *Domine non ſum dignus*, manibus iunctis ante pectus. Acolythorum alter deferet ſine genuflexione ampullas ad Altare cum peluicula, quas porriget ſine oſculis Subdiacono, & referet ad Credentiam; alter portabit velum paruum de Credentia ad Altare in cornu Euangelij, vt Subdiaconus eo deinde tegat Calicem, vt infrà. Si non redierit Subdiaconus, ſuppleat Acolythus in miniſtrandis ampullis pro Calicis purificatione: quamuis in meditatione ſanctiſſimi Sacramenti eam poterit Celebrans adhibere moram, qua Subdiaconus miniſtrare queat ampullas.

Non lauat manus Celebrans, niſi ſit Epiſcopus.

Si adſint miniſtri cum intorticiis, peracta Communione populi diſcedant, & ea extinguant.

9 *In Miſſa Pontificali, Aſsiſtens accipit & defert pacem, vt*[b] *in Pontificali habetur.*

habetur. Si in Missa solemni [c] *fiat Communio, omnia seruentur vt suprà, sed priùs communicet Diaconum & Subdiaconum, deinde alios per ordinem: & Diaconus purificationem eis ministret. Interim à Choro cantatur Antiphona, quæ dicitur* [d] *Communio,*

a Vide *Cærimon. Episcop. lib.1. cap.24.* Sed quid, si detur Assistens paratus Celebranti? hic accipiet pacem à Celebrante, & dabit Clero. Diaconus recipiet ante Clerum ab eodem Assistente, & dabit Subdiacono, vt ait *Crassus lib.1. cap.50.*

b *In Pontificali.*] Hoc est, *Cærim. Episc.* vt aliàs notatum est.

c *Fiat Communio.*] Diaconus, cooperto Calice cum Palla, eóque posito paulò vltra medium Corporalis: intra Aram tamē, versus cornu Euangelij, collocat in medio Corporalis Pyxidem. quòd si ea extrahenda sit de Tabernaculo, idem ipse extrahat cum genuflexionibus, antequam extrahat; & postquam extraxerit, genuflexo interim Celebrante, & aliis circa Altare. Diaconus in cornu Epistolæ stans, profundè tamen inclinatus, dicit alta voce, *Confiteor*, manibus iunctis. Celebrans, postquam Diaconus Pyxidem discooperit, stat in medio Altaris facie versa ad Diaconum; Subdiaconus item post Celebrantem stabit; qui, dicto *Confiteor*, eodem loco stans dicit, *Misereatur*, & *Indulgentiā*, prope medium Altaris, facie item versa ad Diaconum, qui respondebit, *Amen.* Acolythi intereà ante medium Altaris in superiori gradu extendunt linteum mundum genuflexi, facie sibi inuicem versa: Diacono verò & Subdiacono ante linteum genuflexis, Celebrans cum debitis genuflexionibus eos communicat, præmissis verbis, *Ecce Agnus Dei*, &c. *Domine non sum dignus*, cum reliquis cærimoniis, de quibus suprà *num. 6.* est dictum.

Qui verò gestant intorticia, substituant sibi alios, donec communicent, neque accedant cum intorticiis ad Celebrantem pro Communione.

Dum alios Celebrans communicat, Subdiaconus stat à sinistris Celebrantis, Diaconus in cornu Epistolæ purificationem cum Calice ministrat, iis scilicet qui de Clero sunt, non laicis, quibus purificationem dabit alter è Clero cum alio vase aut vini, aut aquæ. Diaconus autem eo casu ad dexteram Celebrantis accedit. Neque ministri Patenam teneant sub mento communicantium, quod ad Episcopalem attinet maiestatem.

Sacerdotes cum Stola de collo pendente communicant, *ex Conc. Braccar. III. can.3.* ante Altare quoque vnà cum Leuitis & Clero, laici verò extra Chorum, *ex Conc. Tolet. IV. c.17.* à quo semper excluduntur, *lib.2. Apost. Constit. cap.57.* vt ostendatur honos Cleri à laicis distinctus; & vt Clerus inseruiat diuinis liberiùs, ait *Carol. Nouar. Episcopus.*

Facta Communione cum debitis reuerentiis, Diaconus operit Pyxidem, & reponit in locum suum, genuflexo interim Celebrante, & post eum Subdiacono: quibus deinde surgentibus, & reposito Calice in medio Altaris, detectóque, fiunt alia pro purificatione Celebrantis quæ suprà sunt dicta.

d *Communio.*] Vide quæ habentur suprà *par.1. tit.13. n.1. pag.45.*

Quòd si remaneat Sacramentum in Altari, Ministri obseruent, & Diaconus præsertim dicturus *Ite missa est*, quæ suprà Celebranti sunt præscripta *num.7.*

De Communione, & Orationibus post Communionem dicendis. XI.

1 *CElebrante purificato, dum Calicem collocat in Altari,* [e] *liber Missalis defertur per ministrum ad cornu Epistolæ, & collocatur vt in Introitu. Ipse autem minister genuflectit iuxta cornu Euangelij, vt in principio Missæ. Deinde Celebrans stans iunctis manibus legit Antiphonam quæ dicitur Communio: qua lecta, iunctis item manibus ante pectus vadit ad medium Altaris, & eo osculato, vertit se ad populum à manu sinistra ad dextram; & dicit, Dominus vobiscum, & per eandem viam redit ad librum, & dicit Orationes post Communionem, eisdem modo, numero, & ordine, vt suprà dictæ sunt Collectæ. Quibus finitis,* [f] *claudit librum, & iungens manus ante pectus, reuertitur ad medium Altaris, vbi eo osculato vertit se ad populum, & dicit vt suprà,* [g] *Dominus vobiscum. Quo dicto, stans iunctis manibus ante pectus versus populum, dicit, si dicendum est,* [h] *Ite missa est, & per eandem viam reuertitur ad Altare. Si verò non sit dicendum, dicto Dominus vobiscum, reuertitur eodem modo per eandem viam ad medium Altaris; vbi stans versus ad illud, iunctis ante pectus manibus dicit,* [i] *Benedicamus Domino. In Missis autem Defunctorum eodem modo stans versus Altare dicit,* [l] *Requiescant in pace.*

e *Liber Missalis defertur*, &c.] Ibi finitur Missa, vbi nimirum est cœpta, ait *Amalar. lib.3.cap.36.* apertè *Iuo Carnot. Serm. de Conuenien. veter. & noui Sacrif. initio, & in fine Sermon.* Apertiùs docet hunc ritum *Durand. lib.4.c.57.* Reliqua patere possunt ex dictis initio Missæ *tit.5. huius par.n.1.pag.120. & 121. ex Microl.cap.19.* qui meminit Orationum post Communionem.

f *Claudit librum.*] Manu dextra, ita vt pars libri clausa Calicem respiciat. Porrò eius est claudere, cuius & aperire; aperuit autem initio librum Missalem idem Sacerdos.

g *Dominus vobiscum.*] Bis in fine Missæ dicitur *Dominus vobiscum*; quia cupit Ecclesia, ne discedentes ab Ecclesia longè fiant à Deo, *Lopez lib.2.cap.19.§.1.*

h *Ite missa est.*] Dicitur versus populum, quia dimittitur, *ex Microl.c.46.*

i *Benedicamus Domino.*] Dicitur versus Altare, *ex eodem Microl. ibidem*; quia ibi peculiari modo Dominus adest.

l *Requiescant in pace.*] Dicitur item versus Altare, quia sermo est de absentibus.

Quando, & cur dicatur, *Ite missa est, & Benedicamus Domino*, iam diximus supra *tit.13.par.1.pag.45.*

2 *In Quadragesima autem à Feria quarta Cinerum vsque ad Feriam quartam maioris Hebdomadæ, in feriali Officio, postquam Celebrans dixit Orationes post Communionem cum suis solitis conclusionibus, antequam dicat Dominus vobiscum, stans in eodem loco ante librum dicit, Oremus,* [m] *Humiliate capita vestra Deo, caput inclinans, & extensis manibus subiungit*

iungit eadem voce [n] *Orationem super populum ibidem positam: qua finita osculatur Altare, & vertens se ad populum dicit, Dominus vobiscum, & alia vt suprà.*

m *Humiliate capita vestra Deo.*] Indicat *Amal. lib. 3. c. 37.* hæc dici hoc loco.

n *Orationem super populum.*] Appellat *Amalarius ibidem*, quasi alteram benedictionem; & idem habet *Micrologus cap. 51.* distribuebatur enim panis benedictus in fine Missæ; & quia hoc non licebat in Quadragesima ob ieiunium, pro pane dicta est alia Oratio super populum. ita *Honor. in Gemma lib. 1. cap. 61.*

Habentur autem in *Sacrament. Gregorij* hæ Orationes cum titulo, *Super populum.*

3 *In Missa solemni* [o] *Diaconus defert librum Missalis ad cornu Epistolæ; deinde vadit retrò post Celebrantem:* [p] *Subdiaconus verò vadit ad cornu Euangelij, vbi Calicem mundat, aptat cum purificatorio, Patena & palla cooperit, plicat Corporale, reponit in bursam, & illam ponit super Calicem coopertum velo, quem collocat in Altari,* [q] *vel super Credentia vt priùs: posteà redit ad locum suum retrò post Diaconum. qui cùm dicit, Ite missa est, cum Celebrante* [r] *vertit se ad populum; & in Quadragesima dicto per Celebrantem Oremus, Diaconus in cornu Epistolæ vertens se ad populum, iunctis manibus* [s] *dicit vt suprà, Humiliate, &c. quo dicto vertit se versus Altare à tergo Celebrantis, & Celebrans dicit Orationem super populum.*

o *Diaconus defert librum.*] Cura libri Missalis spectat magis ad Diaconũ quàm ad Subdiaconum, qui eiusdem tantùm curam habet in ordine ad Euangelium initio seu in fine Missæ legendum, siue à Celebrante, siue à Diacono: subminister enim est Euangelij ad sustinendum librũ. inde fit, vt Diaconus solus libro assistat in reliquis, numquam Subdiaconus.

Defert autem cum genuflexione, quando transit ante medium Altaris, & clausum portat; quem deinde aperit, vbi legenda est *Communio.*

p *Subdiaconus verò vadit*, &c.] Cum debita genuflexione in medio Altaris, aduertens, vt cedat superiorem gradum Diacono transeunti. cetera facit vt in Rubrica.

q *Vel super Credentia vt priùs.*] Amoueri vult tum Corporale, tum Calicem de Altari *Durandus c. 54.* & magis placet, *ex tit. 7. suprà n. 9.* imò verò etiam magis decet; neque traditur Calix Cærimoniario, à quo neque comitatur in hoc casu Subdiaconus, qui tamen vadit & redit per breuiorem viam, vt adsit ad Orationem post Diaconum in loco suo.

Celebrans dictis Orationibus non claudit librum, sicut à principio non aperuit; & qui apertum inuenit, apertum relinquat: quæ fiunt per ministros, ad maiorem solemniter Celebrantis dignitatem.

r *Vertit se ad populum.*] Ob rationem allatam suprà *numer. 1.* sed antè quam se vertat Diaconus, genuflectat versus Altare; & postquam dixerit, redeat eodem modo quo Celebrans, & vna simul cum eo. Neque Celebrans dicere debet submissa voce, *Ite missa est,* quod

quod quidam docuere.

s *Dicit vt suprà, Humiliate,* &c.] Eodem quidem modo quo dicere solet, & debet, *Ite missa est*; quia populum alloquitur: sed in cornu Epistolæ, & sine genuflexione.

De benedictione in fine Missæ, & Euangelio sancti Ioannis. XII.

1 *DIcto Ite missa est, vel, Benedicamus Domino, vt suprà, Celebrans ante medium Altaris stans iunctis manibus super eo, & capite inclinato, dicit secretò,* [t] *Placeat tibi sancta Trinitas, &c. quo dicto, extensis manibus hinc inde super Altare positis, ipsum in medio* [v] *osculatur: tum erigens se, adhuc stans versus illud, eleuat ad cælum oculos & manus, quas extendit, & iungit, capútque Cruci inclinans, dicit voce intelligibili,* [x] *Benedicat vos omnipotens Deus, & iunctis manibus, ac demissis ad terram oculis, vertens se ad populum à sinistro latere ad dextrum, extensa manu dextra, iunctisque digitis, & manu sinistra infra pectus posita,* [y] *semel benedicit populo, dicens, Pater, & Filius, † & Spiritus sanctus. ℟. Amen. &* [z] *circulum perficiens accedit ad cornu Euangelij, vbi dicto, Dominus vobiscum, & ℟. Et cum spiritu tuo, pollice dextro signans primùm signo Crucis Altare seu librum in principio Euangelij, deinde frontem, os, & pectus, dicit, Initium sancti Euangelij secundùm Ioannem, vel, Sequentia sancti Euangelij, vt dictum est in Rubricis generalibus, & ℟. Gloria tibi Domine, iunctis manibus legit Euangelium, In principio, vel aliud, vt conuenit. Cùm dicit,* [a] *Et verbum caro factum est, genuflectit versus cornu Euangelij, & surgens prosequitur vt priùs: quo finito, minister stans à parte Epistolæ respondet, Deo gratias.*

t *Placeat tibi sancta Trinitas.*] Hanc Orationem habet *Microl. cap.* 22. sed post datam benedictionem populo; qui ritus à *Durando cap.* 59. tanquam adhuc vsitatus commendatur. Sed noua Oratione decet priùs petere à Deo efficaciam proximæ futuræ benedictionis; quod nos facimus.

u *Osculatur.*] Habet *Microl. c.* 22. osculum Altaris; sed ante *Placeat*; *Durandus* verò *cap.* 59. finito *Placeat.* Missa enim incipit ab osculo Altaris, & finire debet cum eodem osculo.

Decies igitur in Missa Sacerdos osculatur Altare, si pacem dat astantibus; alioquin nouies. Quis non videat in hoc numero mysterium?

Item iungit manus super Altare septies, vt benè numeranti patet: & eleuat oculos in cælum nouies, inclusa benedictione ad populum, de qua mox dicemus.

x *Benedicat vos omnipotens Deus,* &c.] Indicat *Liturgia citata S. Petri* hanc benedictionem. de eadem *Amalar. lib.* 3. *cap.* 36. videtur loqui, sed verè de Oratione post Communionem loquitur ille, quam collocat ante versum *Ite missa est*; & sequenti capite vocat vlteriorem vltimam benedictionem eam Orationem, quæ in Quadragesima dicitur super populum humiliatum Deo. *Microl.* autem *cap.* 22. apertè de hac benedictione populi enarrat, *citato sancto Hieronymo ad Rusticum Narbonen. Episcopum,* qui de Romana consuetudine testatur

ſtatur, quòd Sacerdos benedicat populo. vide citatos *Can. hac de re ſuprà 1. par. tit. 13. nu. 2. pag. 46.* Docet *Innoc. III. lib. 6. cap. 14.* per verbum oris & ſignum Crucis hanc fieri, tum in nomine Trinitatis. Tradit *Iſid. lib. 2. de Eccleſ. Offic. ca. 17.* originem habere à Moyſe *Num. 6. Sic benedices populum meum, & benedicam illos: Benedicat te Dominus*, &c. vbi trina eſt à Trinitate periodus benedictionis. Eleuatio denique manuum ad benedicendum habetur *Eccleſiaſtici 50. ex Ianſenio ibidem*, & à Christo aſcendente, *Luc vlt.*

y *Semel.*] Vnicum producitur ſignum Crucis, ſemèlque benedicitur, ad differētiam Epiſcopi, qui ter benedicit. Quòd ſi ante ſe & à tergo circumſtantes habeat, puta Clerum in Choro, ſeu Moniales, & populum ante Altare; nihilominùs tamen ſemel tantùm benedicere debet, manu conuerſa ad eos qui ſunt ante Altare, intentione directa ad omnes: idémque fiat infrà, quando Prælatus eſt in medio Cappellæ, vt tantùm aſtantes à latere Euangelij actu benedicat.

Sacerdos igitur, qui inuitauit populum ad benedicendum Deo iis verbis *Benedicamus Domino*, vel certè prouocauit aſtantes ad agendas Deo gratias (quæ verba ſemper dicuntur nomine populi) optat, & precatur à Deo eidem populo benedici. Communis autem laicorum vſus eſt, vt ad hanc benedictionem manu ſibi pingant Crucem à fronte ad pectus: quod laudatur *à Durando lib. 5. c. 2.* & placet (quidquid alij dicant) vt initio & in fine Miſſæ eluceat ſignum Crucis, quod in omni negotio eſt opportunum, *ex Cyrillo Ieroſolimitano Catech. 4.*

z *Circulum perficiens.*] Eo namque modo breuiori via tranſit ad illud cornu, in quo legitur vltimum Euangelium; quod legitur iiſdem ritibus quibus primum Euangelium poſt Epiſtolam, oſculo excepto in fine; tum verò etiam omnes circūſtantes integrè benedicit hoc circulo.

a *Et Verbum caro factum eſt, genuflectit.*] Tum vt adoret Incarnationis myſterium; tum vt exemplo Filij Dei humiliet ſemetipſum. Vide ſuprà *tit. 13. pag. 46.*

Si libro non vtatur Sacerdos, neque folio, in quo ſcriptum ſit Euangelium S. Ioannis, ſignet Altare: quod vſitatum fuiſſe apud eos qui hoc Euangelium in fine Miſſæ volebant legere, ſcribit *Duran. lib. 4. c. 24.* Quòd ſi vtatur libro, aut folio, ſignet in eo initium Euangelij, & eo caſu (præſertim ſi Euangelium eſt aliud à communi) Miniſter deferat librum cum cuſſino ad cornu Euangelij, dum Celebrans dicit, *Placeat*, eo planè modo quo dictum eſt de primo Euangelio. Dicitur in fine *Deo gratias*, vt actione gratiarum tanquam ſigillo Liturgia ſit obſignata, & ad differentiam primi Euangelij, quod prædicationem Christi ſignificat, vltimum autem Apoſtolorum prædicationem, *ex Ruiz in ſuo Cærimoniali.*

Non oſculatur Sacerdos Euangelium, ſicuti nec antè petit benedictionem, nec aliam ſolemnitatem adhibet: vnde etiam in Miſſa ſolemni ſecretò legitur. quod adnotauit *Petrus Lopez de Ritu Miſſæ*, & rectè. Si vſus eſt libro, eum claudit manu dextra, ita vt pars aperta libri reſpiciat cornu Euangelij, non Calicem. Nullum autem eſt myſterium in libro clauſo; ſed attenditur tantùm decentior geſtus claudentis dextræ tam in hoc loco quàm in ſuperiori, a benedictionem.

2 *Si Celebrans in Altari vertit faciem ad populum; non vertit ſe, ſ[...] ante erat, benedicit populo, vt ſuprà, in medio Altaris: deinde ac[...] d ſtans vt [...] cedit ad cornu Euangelij, & dicit Euangelium Sancti Ioannis.*

X Quando

Quando nempe Altare est ad Orientem versus populum. de quo suprà *tit. 5. n. 3.*

3 *Si celebrauit coram Summo Pontifice, Cardinale,* [b] *& Legato Sedis Apostolicæ, vel Patriarcha, Archiepiscopo, & Episcopo in Prouincia, ciuitate, vel diœcesi sua existente, Celebrans dicto Placeat tibi Sancta Trinitas, &c. dicit, Benedicat vos omnipotens Deus, & conuertens se ad Summum Pontificem genuflexus, ad Cardinalem verò, & Legatum, vel alium ex supradictis Prælatis, capite inclinato* [c] *quasi licentiam benedicendi petens prosequitur, Pater, & Filius, ✝ & Spiritus sanctus, benedicens astantes à parte vbi non adest Pontifex, Cardinalis, Legatus, aut Prælatus prædicti. Si autem celebrauit coram Patriarcha, Archiepiscopo, & Episcopo, extra eorum Prouinciam, ciuitatem, vel diœcesim constitutis, eis absque alio respectu, vt ceteris qui intersunt, more consueto benedicit.*

b *Et Legato.*] *Et* pro vel; vt in hac eadem Rubrica, *Archiepiscopo & Episcopo*, id est, vel Episcopo.

c *Quasi licentiam.*] Notat *Microl. c. 21.* ex Leone, & Gelasio, qui Sacerdotibus benedictionem, Episcopo præsente interdicunt. vult autem *cap. 22.* inclinari Sacerdotem cum populo versus Episcopum, pro vltima benedictione. Regula ergo sit, Confessio, osculum Euangelij, & benedictio, se inuicem consequuntur, respectu Prælatorum.

4 *Si autem celebrauit pro Defunctis, dicto Placeat tibi Sancta Trinitas, vt suprà, & osculato Altari accedit ad cornu Euangelij, & dicit Euangelium Sancti Ioannis,* [d] *prætermissa benedictione, quæ in Missis Defunctorum non datur.*

d *Prætermissa benedictione.*] Ita *Durand. lib. 4. cap. 51.* quia solemnitatem habet benedictio.

5 *Finito Euangelio in fine Missæ, si celebrauit coram Summo Pontifice, Cardinale & Legato Sedis Apostolicæ, vel Patriarcha, Archiepiscopo, & Episcopo, conuertit se ad illum coram quo ex prædictis celebrauit, &* [e] *facit reuerentiam conuenientem. Si non celebrauit coram aliquo prædictorum, huiusmodi reuerentiam prætermittit.*

e *Facit reuerentiam.*] Vult *Durandus lib. 4. cap. 50.* vt exutus vestibus Sacerdotalibus adeat Episcopum, & genuflexus manum eius osculetur; sed ratione vestium, quas adhuc habet, soli Papæ, & non aliis, genuflectit, neque manum osculatur. Minister quoque debitam facit reuerentiam.

6 *Quibus omnibus absolutis,* [f] *extinguuntur per ministrum candelæ: interim Sacerdos* [g] *accipit sinistra Calicem, dextram ponens super Bursam,*

ne aliquid cadat, descendit ante infimum gradum Altaris; & ibi in medio vertens se ad illud, [h] *caput inclinat, vel, si in eo est Tabernaculum sanctissimi Sacramenti, genuflectit, & facta reuerentia, accipit birretum à ministro, caput cooperit, ac præcedente eodem ministro, eodem modo quo venerat, redit ad Sacristiam, interim dicens Antiphonam,* [i] *Trium puerorum, & Canticum Benedicite. Si verò dimissurus sit paramenta apud Altare vbi celebrauit, finito Euangelio prædicto, ibidem* [l] *illis se exuit, & dicit Antiphonam, Trium puerorum, cum Cantico, & aliis Orationibus, vt suo loco ponuntur.*

Hæc Rubrica habetur in recognito Missali, licet fuerit tantùm edita in vltimo Missali Vaticano anni M. DC. IX. quam ideò retinendam esse omnino, decreuit sacra Rituum Congregatio *die* 28. *Augusti* 1627.

f *Extingunntur candelæ.*] Primò in cornu Euangelij, deinde in cornu Epistolæ, vt statim minister possit Missale accipere cum birreto Sacerdotis: sed neque tamen debent extingui, antequam finitum fuerit totum vltimum Euangelium.

g *Accipit sinistra Calicem.*] Reuoluta super eum decenter anteriori parte veli.

h *Caput inclinat.*] Hoc est apertum, sicuti initio Missæ in eodem loco veneratus est Altare & Crucem capite discooperto, eadem enim est ratio, & decet, vt vbi deposuit, ibi etiam recipiat birretum. Quòd autem hîc dicitur, *& facta reuerentia*, non aliam de nouo intellige, quàm capitis inclinationem, seu genuflexionem, de qua proximè dictum fuit: neque enim duplex fit reuerentia, quod perperàm nonnullus scripsit.

i *Trium puerorum, & Canticum.*] Debent dici etiam post Missam Defunctorum tum Hymnus trium puerorum, tum Psalmus, *Laudate Dominum in sanctis eius*, cum Antiphona, & ea duplicata, quando, vt suprà dictum est, Antiphona *Ne reminiscaris* duplicatur: & Hymnus quidem dicitur, *ex Concil. Toletano IV. c.13.* vbi hoc iubetur sub pœna excommunicationis, *ex Radulpho Propos.* 23. quæ tamen hodie non ligat; Psalmus autem, *ex Microl. c.22.* qui & addit Versus sequentes, *Confiteantur*, &c. cum vnica Oratione, *Deus qui tribus*, &c. quam puto à Sacerdote recitari post celebrationem, eadem ratione qua eadem dicitur in Sabbatis Quatuor Temporum ante Sacerdotum consecrationem, *ex Rupert. lib.* 3. *c.*10. vt scilicet vincatur ab eis flamma vitiorum, & per fornacem illæsi transeant Sacerdotes memores sui muneris, & suæ consecrationis. *In Missali M. S. Vatic. Volum.* 4743. habetur hæc eadem Oratio cum altera, *Actiones. Radulph. loco cit.* duas legit.

Tertiam de S. Laurentio ego legi *in Missali M. S. Vatican. Volum.* 3808. & 4771. scriptis ante 360. annos. fortasse addita est, quia ille Romæ Patronus est, post SS. Apostolos Petrum & Paulum, Apostolorum suppar, *ex sancto Maximo Serm.* 1. *de eodem S. Laurentio*; vel quia tanti Sacrificij inter Latinos fuit minister egregius S. Sixti Archidiaconus; vel quia concordat cum prima Oratione, ad impetrandam gratiam contra flammas vitiorum. Impressa legitur *in Missali edito Venetiis* 1499. *& deinceps in aliis Missalibus*; non tamen tunc temporis vbique recepta fuit, cùm non legatur *in Sacerdotali Rom edito* 1567.

l *Illis se exuit.*] Ordine retrogrado quo se induit; nimirum priùs Stolam exuat

quàm Manipulum; & quæ à principio osculatus est, nunc eadem exuendo se osculetur in medio, Stolam, Manipulum, & Amictum.

Neque omittat in Sacristia debitam reuerentiam imagini, eodem modo quo ante Missam est dictum.

Lauet etiam manus, vt de quibusdam cum laude narrat *Durand. lib 1. cap. 55.* non quòd quidquam immundum ex ipso cotactu Sacramenti contraxerit, sed vt potiùs suam commemoret indignitatem, qui se iudicat tantis Sacramentis celebrandis indignum, iuxta illud *Lucæ 17. Cùm hæc omnia feceritis, dicite, Serui inutiles sumus.*

Ablutionis autem aqua debet in locum mundum diffundi honestè, vt altitudo Sacramenti reuerentiùs honoretur, *Innocen. III. lib. 6. cap. 8.* vbi de ablutione manuum Episcopi scribit post sumptionem Eucharistiæ. Quo loco non possum non laudare Regulares illos, qui in Sacristia duo manutergia distincta habere solent; alterum ad abstergendas Sacerdotum manus ante Missam, alterum post Missam.

7 *In Missa solemni Celebrans eadem voce & modo quo in Missis priuatis, semel tantùm benedicit populo, nisi sit Episcopus: & dicto Euangelio secundùm Ioannem, vel alio vt suprà,* [m] *ministrante Subdiacono librum, si opus est,* [n] *discedit cum ministris ordine & modo quo venerat.*

Ad benedictionem Celebrantis, Ministri æqualiter distantes supra secundum gradum, Diaconus à dextris Subdiaconi, genuflectant versus Altare, eadem ratione, qua post Epistolam & ante Euangeliũ genuflexi benedictionem receperunt ab eodem Celebrante, vt suprà dictum est, nisi sint Canonici; & manu pingant sibi Crucem à fronte ad pectus, vt solent laici: nam quamuis post Epistolam, & ante Euangelium, ad Sacerdotis benedictionem id non faciant, impediti à libro quẽ tunc manibus tenent; hoc loco tamen se signare debent ob rationem allatã supra *n. 1.* Ceteri quoque inferiores ministri genuflexi manẽt vsq; ad finẽ benedictionis.

m *Ministrante Subdiacono librum.*] Quem defert eo modo quo dictum est supra post Epistolam. Diaconus autem stat quasi medius inter Celebrantem & Subdiaconum, aliquantò post Celebrantem, ne impediatur à lectione. Ad, *Et Verbum caro factum est*, vel quid simile, genuflectunt prædicti tres versus librum.

n *Discedit cum Ministris.*] Acolythis præeuntibus cum candelabris, procedunt cooperto capite Ministri, post debitam reuerentiam Altari factam, vt initio Missæ, vnus post alium manibus iunctis: in Sacristia verò, reuerentia facta imagini ab omnibus, & Celebranti à Ministris, deponunt omnes paramenta.

8 *Episcopus autem ter benedicit populo, etiam in Missis priuatis, vt in Pontificali & Cærimoniali habetur.*

Auctor Benedictionis Episcopalis in Missa fertur esse Martialis Apostolorum discipulus, ex magisterio Apostolatus, *Radul. Propos. 23.* sed dabatur tantùm ante Communionem. Solus autem Papa finita Missa eam dabat, *ex eodem Radulpho ibid.* abrogata verò est illa ante Communionem, & nunc ex *Innocentio III. lib. 6. cap. 14.* datur ab omnibus vltimo loco; nimirum per verba, *Sit nomen Domini*, &c. *ex Durando cap. 59.* quo teste, *ibidem*, bis dabant aliqui Episcopi benedictionem

solemnem,

ſolemnem, ſemel ante *Agnus Dei*, & iterùm in fine Miſſæ; quos ille ipſe monuit, ne in fine benedicerent. Ritus autem & modus benedictionis huius Epiſcopalis habetur fusè in *Cærim. Epiſc. lib.* 1. *c.* 25. non ampliùs in Pontificali.

De his quæ omittuntur in Miſſa pro Defunctis. XIII.

1 *IN Miſſa pro Defunctis ante confeſſionem* [o] *non dicitur Pſalmus, Iudica me Deus: ſed pronuntiata Antiphona, Introibo ad Altare Dei, & reſponſo à miniſtro, Ad Deum qui lætificat, &c. dicitur* ℣. *Adiutorium noſtrum, & Confeſſio, cum reliquis vt ſuprà. Cùm Celebrans ad Altare incipit Introitum,* [p] *non ſignat ſe, ſed manu dextra extenſa, facit ſignum Crucis ſuper librum, quaſi aliquem benedicens.* [q] *Non dicitur Gloria Patri, ſed poſt Pſalmum repetitur, Requiem æternam. nec dicitur Gloria in excelſis, nec Alleluia, nec Iube Domine benedicere, nec Dominus ſit in corde meo,* [r] *nec oſculatur librum in fine. Non dicitur Credo, non benedicitur aqua in Calicem fundenda, dicitur tamen Oratio, Deus qui humanæ ſubſtantiæ, &c. Cùm lauat manus, in fine Pſalmi, Lauabo inter innocentes, non dicitur Gloria Patri. Ad Agnus Dei non dicitur, Miſerere nobis, cuius loco dicitur, Dona eis requiem, nec tertiò, Dona nobis pacem, cuius loco dicitur,* [s] *Dona eis requiem ſempiternam, neque percutitur pectus. Non dicitur prima Oratio ante Communionem, ſcilicet, Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis tuis, &c.* [t] *nec datur pax. In fine non dicitur Ite miſſa eſt, nec Benedicamus Domino, ſed, Requieſcant in pace. Et* [v] *non datur benedictio; ſed dicto Placeat, & oſculato Altari, dicitur vt ſuprà, In principio erat Verbum, &c. Alia omnia vt in aliis Miſſis.*

S. Hieronymus Epiſt. ad Aletium ſcribit de vſitato *Alleluia* in funere Defunctorum: *Alcuinus* autem *cap. de Exequiis mortuorum*, quem ſequitur *Amalar. lib.* 3. *cap.* 44. excludit à mortuorum Miſſa omnem lætitiæ & ſuauitatis ſignificationem, docétque fieri ad imitationem Officiorum quæ aguntur in morte Domini. *Hugo Victor. de Spec. Miſſ. obſeru. lib.* 1. *cap.* 37. Cantica lætitiæ, ait, de proximi tranſitu dolentibus non conueniunt. *Durandus* addit *lib.* 7. *cap.* 35. ſolemnitates & benedictiones quaſlibet à Miſſa Defunctorum ſubtrahi; ex quibus patent quæ ſequuntur.

Pſalmi cum precibus dici ſolitis pro præparatione Sacerdotis ante Miſſam omitti quidem poſſunt, ſicuti prohibentur dici ab Epiſcopo ante Miſſam Defunctorum, in *Cærim. Pap. lib.* 2. *ſect.* 2. *c.* 26. *&* 28. non autem omitti debent oſcula Crucis in Amictu, Manipulo, & Stola induendis; qua de re dubitauere quidam, eò quod prohibentur oſcula rerum in Miſſa ſolemni.

o *Non dicitur Pſalmus, Iudica me Deus.*] Quia nec dicitur tempore Paſſionis Domini, ex regula prædicta.

p *Non ſignat ſe.*] Facit Crucis ſignum quaſi verſus Defunctum, ſeu Defunctos, pro quibus celebrat: ſiniſtra verò ſuper librum ponitur.

q *Non dicitur Gloria Patri,&c.*] Quia nec tempore Passionis:& quia solemnitatem sonant hæc,& suauitatem.

r *Nec osculatur librum.*]Osculum Euangelij negat *Durand. lib.4.c.24.* neque dicendum erit,*per Euangelica dicta*,vt *tit.6. n.2.pag.*124. in simili casu expresse notatur. Minister non osculatur ampullas quas Celebranti porrigit, eadem de causa quæ modò dicta est.

ſ *Dona eis requiem sempiternam.*]Habet *Durand.ibid.c.*42. id est,animæ & corporis gloriam; quia animæ solius sine corpore non est quies sempiterna.

t *Nec datur pax.*]Vnde omittitur Oratio de pace, *Domine Iesu Christe, Durand. lib.7. cap.*35. quia, inquit, omittitur in triduo ante Pascha mortis Christi; vel ideò non datur, quia non sunt in turbatione huius mundi, *idem lib.4. c.*53. vide aliam causam suprà *tit.*10. *num.*4. *pag.*163.

u *Non datur benedictio.*] Vide *titulo præcedenti numero* 4. Quid si fiat Communio populi intra Missam? nulla tamen dari debet benedictio, quæ intra Missam non datur, nisi ab Episcopo, vbi moris est.

2 *In Missa solemni*[x] *non incensatur Altare ad Introitum, & Subdiaconus finita Epistola non osculatur manum Celebrantis,*[y] *nec benedicitur; Diaconus non petit benedictionem, nec osculatur Celebrantis manum: non tenentur luminaria ad Euangelium, nec portatur incensum,sed duo tantùm Acolythi sine candelabris stant vnus à dextris & alter à sinistris Subdiaconi tenentis librum Euangeliorum. Non incensatur liber,nec in fine Celebrans; nec defertur liber Euangeliorum osculandus.*[z] *Oblata & Altare incensantur vt suprà: incensatur solus Celebrans, & non incensantur alij. Subdiaconus non tenet Patenam post Celebrantem; sed tempore eleuationis Sacramenti genuflexus in cornu Epistolæ*[a] *illud incensat. Ministri cùm aliquid porrigunt Celebranti, in hac Missa*[b] *non osculantur eius manum, neque rem quæ porrigitur.*

Credentia vel nulla, vel simplex cum linteo breui;& candelis tamen accensis.

x *Non incensatur Altare.*] Tradit *Durand. lib.7. cap.*34. Quia in veteri lege, inquit, prohibitum fuit oleum & thus pro peccato offerri;mors autem est pœna peccati. Parciùs igitur in hac Missa thus adhibetur, dum semel tantùm incensatur Altare post oblata, & solus Celebrans non alij.

y *Nec benedicitur, &c.*] Octo hæc manifestè indicant solemnitatem & lætitiam, quando fiunt in Missa.

z *Oblata, &c.*] Incensantur oblata, vt præparentur ad consecrationem, & cum iis Altare: quod etiam obseruatur in Parasceue. Subdiaconus ministrat à sinistris Celebranti, & in oblatorum incensatione, & in ablutione manuum cum Diacono ministrat mappam ad tergendas Celebrantis manus.

a *Illud incensat.*] Cùm non teneat Subdiaconus Patenam, quæ solemnitatis indicium est,debet incensare Sacramentum in eiusdem eleuatione, vt à digniore ministro non impedito id fiat, & statim surgit stans in medio, vt aliàs.

b *Non osculantur, &c.*] Oscula omnia, quæ suauitatem denotant, omitti debent, ex prædicta *Alcuini* Regula.

3 *Si distribuendæ sunt* [c] *candelæ, distribuantur post Epistolam, & accendantur* [d] *ad Euangelium, ad eleuationem Sacramenti, & post Missam, dum fit Absolutio.* [e] *Si habendus est Sermo, habeatur finita Missa ante Absolutionem.*

c *Candelæ.*] Faces in exequiis Defunctorum in vsu fuere, etiam in exequiis B.Virginis Deiparæ, *ex Niceph.lib.2.c.22.* in funere Cypr. *ex Actis Pontij*, & circa funus Constantini, *testatur Euseb. l.4 in eius Vita c.66.* ad significandum, animas viuere, & defunctos filios lucis esse; lege *Durand.lib.1.de Rit.c.23.* Ex cera communi deberent esse, *ex Cærim. Episcop. lib.2. c.11.* quæ luctum indicare videtur.

d *Ad Euangelium,*&c.] Ritè ardent ad Euãgelium, quo geniti sunt Defuncti; item ad eleuationem Sacramenti, quo enutriti fuerunt; & ad Absolutionem, qua in cælos euehi eosdem desideramus. Qui autem ferunt intorticia ad Eleuationem, non discedant, nisi peracta Communione; quia non est eo casu standum ab aliquo, vt suprà diximus in Missa festiua; & eodem modo candelæ à Clero accensæ ardeant vsque ad Communionem; argumento à simili sumpto in Purificatione, Festo B.Mariæ: nam variæ Rubricæ se inuicem declarant: & eadem est ratio vtrobique in venerationem Sacramenti.

e *Si habendus est Sermo*, &c.] Orationes habebantur funebres, *ex Theodoreto lib.2. Hist. Eccles. cap.14. & Nicephor. lib.12. cap.11. & aliis apud Durandum loco citato*; sed extra Missam, quia non sunt Homiliæ Euangelij post ipsum habendæ.

4 *Finita Missa, si facienda est* [f] *Absolutio, Celebrans retrahit se ad cornu Epistolæ, vbi exuitur Casula, & deposito Manipulo,* [g] *accipit Pluuiale nigrum. Subdiaconus medius inter duos Acolythos* [h] *cum candelabris accensis,* [i] *defert Crucem sicut in Processionibus,* [l] *præcedentibus duobus aliis Acolythis, vno cum Thuribulo & nauicula incensi, alio cum vase Aquæ benedictæ & aspersorio: sequitur Celebrans, facta priùs Altari reuerentia, & Diaconus à sinistris eius. Subdiaconus cum Cruce sistit se ad pedes tumuli, seu lecticæ mortuorum contra Altare, medius inter dictos Acolythos tenentes luminaria:* [m] *Celebrans verò ex alia parte in capite loci inter Altare & tumulum,* [n] *aliquantùm versus cornu Epistolæ, ita vt Crucem Subdiaconi respiciat: à sinistris eius Diaconus, & prope eum alij duo Acolythi deferentes Thuribulum, & vas Aquæ benedictæ. Interim cantatur Resp. Libera me Domine; & circa illius finem Celebrans ponit incensum in Thuribulum, benedicens illud more solito, ministrante Diacono nauiculam: & finito Kyrie eleïson, incipit intelligibili voce, Pater noster, & secretè prosequendo reliqua, accipit aspersorium de manu Diaconi, & facta Altari reuerentia, comitante eodem Diacono à dextris, & tenente fimbriam anteriorem Pluuialis, circuiens tumulum, aspergit illum Aqua benedicta, ter à parte dextra, & ter à sinistra; cùm transit ante Crucem profundè inclinat, Diaconus verò genuflectit: posteà* de

de manu eiusdem Diaconi accipit Thuribulum, & eodem modo quo asperserat, incensat. Et rediens ad pristinum locum, Diacono tenente librum, ° iunctis manibus dicit.]

f *Absolutio.*] Orabatur post Missam circa Defuncti cadauer, teste *sancto. Dion. de Eccl. Hierarch.& Victore Vticen.lib.2. de Persecut.VVandalica.* & hæc solemnis, Oratio ita dicta à Victore, à nostris dicitur Absolutio; vtraque enim locum habet post Missam.

g *Accipit Pluuiale nigrum.*] Ante Sermonem accipit, si habendus est, *Cærim. Episc. lib.2.c.11.* quo deficiente, maneat in Alba, & Stola in modum Crucis ante pectus, *p.1.tit.19.n.4 pag.65.* deponant & ministri Manipulum, vt in simili casu *Cærim. Episc.* tradit *lib.2. c.17.*

h *Cum candelabris accensis.*] Ad honorem Crucifixi afferuntur candelabra cum cereis.

i *Defert Crucem sicut in Processionibus.*] A Subdiacono defertur, sicut de Cruce Papali scribit *Anast. in Leone IV.* vbi significat, ritum esse antiquiorem. Facies autem Crucifixi versa sit ante Subdiaconum ita, vt terga vertat eidem Subdiacono, vt diximus *loco nunc citato n.3.& causa allata pag.65.* Imò verò ex hac Rubrica apertissimè ritus hic colligitur: nam Celebrans Crucem & faciem Subdiaconi eam gestantis respicit; & consequenter Crucifixi imaginem idem Celebrans conspicit, cui dum transit inclinat: & imago Crucifixi terga vertit Subdiacono.

l *Præcedentibus duobus aliis Acolythis,* &c.] Thuriferarij locus est ante Crucem semper, quasi sternens odore viam Crucifixo sequenti. Hinc etiam collige, faciem Crucifixi respicere terga præeuntis Thuriferarij.

Alter cum Aqua benedicta pariter cum eo procedit; quia in Exequiis Defunctorum Thus & Aqua benedicta sunt correlatiua.

Incenso Thure Defunctos honorari debere, probat *Baron. anno 34.num.312. ex Actis Synodi Chalcedonen.* Aqua verò benedicta aspergi, docet *Durand. supr.c.35.* non ad tollenda peccata venialia, sed vt omnis immundorum spirituum præsentia arceatur: fiunt etiam incensationes ad eosdem expellendos, *ex Innoc.III. lib.2. de Myst. Missæ cap.17.* & ad pellendum odorem malum Defunctorum, *ex Belethο c.161.* & vt ostendatur, quòd Defunctus Deo obtulit se in odorem bonorum operum; seu, quòd Defunctis prosit oratio, quæ est veluti incensum, *Psalm.140.* Denique tam incensatio quàm aspersio adhibentur, in signum societatis & communionis Sacramentorum, quam nobiscum habuerunt Defuncti dum vixerunt; vnde & *Dionys.* tradit, quòd antiquitus viui mortuos osculabantur, in signum vnitatis quam cum ipsis habuerunt; vel in ordine ad Deum, per hæc talia Deo in Defunctis reuerentiam exhibemus, quorum membra credimus fuisse templa Spiritus sancti, *Durand. loco citato.*

Dubitarunt aliqui, an benedicatur incensum, quo immediatè adolentur Defuncti: nam in antiquioribus Missalibus nihil præscribitur, neque in modernis Cærimoniali Episcoporum, & Rituali Parochorum; at in Missali recognito apertè iubetur hoc loco iis verbis, *benedicens illud more solito.* quod triplici decretum est fundamento. Primò, auctoritate *Cærim. Pap.lib.1. sect.15.c.1.* vbi expresè iubetur benedici incensum pro adolendis Defunctis, & adduntur verba, *Ab illo benedicaris,* &c. Deinde *ex Innoc.III. sup.cit.* incensatio hæc fit præcipuè ad expellendos dæmones: quæ ratio connotat benedictionem Thuris & Thuribuli, *ex Durando*

rand.lib.1.de Rit.c.9.num.9. Demum non aqua ſimplici, ſed benedicta Defunctos aſpergimus: ergo etiam Thure benedicto erunt incenſandi; libri verò in oppoſitum citati non negant, ſed vel omittunt, vel ſupponunt tanquam vſitatum.

m *Celebrans ex alia parte.*] Dum deſcendit, habeat birretum in capite, *ex Cærim. Epiſcop. lib.2. cap.11.* vbi agitur de Canonicis ad lecticam mortuorum. Deinde capite detecto ſe ſiſtit, vt in Rubrica, *ex Cærim.Pap. lib.1. ſect.15.cap.1.* non ad caput lecticæ imaginarium Defuncti, quod vallari contingit in Sacerdotibus, & aliis: nam Sacerdotis caput verſus Altare eſſe debet, aliorum verò pedes verſus Altare, vt dicitur *in Rituali Romano.de Exequiis.* Sed Celebrans debet eſſe ſemper inter Altare & tumulum, ſeu lecticam mortuorum, abſente corpore; Subdiaconus contra Altare, ad pedes lecticæ, ſeu tumuli: præſente verò corpore ſeruatur Rituale citatum.

n *Aliquantum verſus cornu Epiſtolæ.*] Ne terga directè vertat Altari, & vt orans Sacerdos vicinior ſit Altari.

o *Iunctis manibus dicit.*] Extra Miſſam dicuntur ſemper Orationes manibus iunctis: ille namque ritus eſt Miſſarum proprius, extendendi ſcilicet manus, vt ſuprà diximus, initio Miſſæ. Oratio verò *Abſolue* communiter dicitur; vnde & Abſolutio vocatur: ſed poteſt etiam dici Oratio Miſſæ, vt *in Rituali Romano* præſcribitur, quod conuenit præſertim in die Commemorationis omnium Defunctorum, & quando fiunt exequiæ Prælatorum. *Marcellus* tamen *in ſuo Cærimon. Papali lib.2. cap.35.* conſtanter habet in Abſolutione Prælatorum Orationem *Abſolue:* quod mihi magis placet, addito dignitatis titulo, quam habebat Defunctus, nomini eiuſdem.

Dum fit Abſolutio, ſi eleuetur Sacramentum in Aliquo Altari, neque Celebrans, neque Miniſtri debent genuflectere, ne ſacra interrumpatur actio: & rectiùs fieret, ſi in ea eleuatione pulſatio campanulæ omitteretur à miniſtro.

5 *Deinde Celebrans faciens Crucem manu dextra ſuper tumulum, dicit: Requiem æternam, &c.*

Et reliqua, vt in Miſſali. Canones dicunt, *Requieſcant*; licet pro vno fiat Abſolutio; & præcedente Cruce reditur in Sacriſtiam.

De his quæ addenda ſunt in Miſſa, quæ celebratur ad Altare, in quo expoſitum eſt ſanctiſſimum Sacramentum. XIV.

1 DEſideratur hic titulus in Rubricis Miſſalibus à multis; de quo hoc loco, ne deſideretur ampliùs in hiſce Commentariis: ſed *in Cærim.Epiſcop. lib.1. cap.12.* optimè monemur ex antiquorum documentis, vt abſtineamus à Miſſa celebranda coram Sacramento, etiam in ſuo Tabernaculo occluſo. Quòd ſi ferat neceſſitas, vel ſuadeat alia iuſta cauſa, puta, infra Octauam Corporis Chriſti, & Romæ in fine publicæ Orationis 40. Horarum; eo caſu genuflexiones omnes, & actus reuerentiales debiti diligenter ſunt obſeruandi: quos variis in libris Ritualibus præſcriptos, & ſparſim, hoc loco collegimus.

2 In primis igitur illud eſt notandum, quòd pro exponendo Sacramento in Altari pro initio 40. Horarum, vel ſpiritualium exercitationum, cantari debet Miſſa

Votiua de Sacramento, quæ habetur circa finem Missalis, non autem festiua Corporis Christi (nisi infra Octauam eiusdem Festi casus accideret) & tempore Paschali addendum erit *Alleluia*, vt fit in aliis Votiuis Missis.

3 Dicitur vna tantùm Oratio, cum *Gloria, Credo*, & Præfatione de Natiuitate, quia solet esse publica causa: non autem priuatis Missis hæc conueniunt.

4 Si verò accidat in Festo primæ vel secundæ classis, siue in Dominica priuilegiata primæ vel secundæ classis, tunc in Collegiatis, vel duæ cantentur Missæ, altera de Festo, seu Dominica post Tertiam, altera Votiua de Sacramento post Nonam; vel vna cantetur de die cum commemoratione sanctissimi Sacramenti: quod Romæ fit in Cappella Papæ in prima Dominica Aduentus, & in aliis diebus Festis solemnibus in Ecclesiis maioribus Vrbis.

5 In ingressu Celebrantis & Ministrorum ad Altare, in quo patet Sacramentum, omnes debent genuflectere in plano Cappellæ vtroque genu. Facta verò confessione, ascendunt ad Altare, vbi deinceps genuflectunt vnico genu, vt expeditiores sint; & Celebrans dicit, *Oramus te Domine*, vt aliàs.

6 Incensatio Altaris fit de more stante Sacerdote, dum benedicit incensum; quod item de more benedicitur, *ex Cærimon. Episc. lib. 2. c. 23.* quia Altare & Celebrans etiam thurificari debent. Pro Cruce, quæ adesse ~~non~~ debet, incensatur Sacramentum à Celebrante super altiorem Altaris gradum cum Ministris genuflexo. Neque Diaconus osculari quidquam debet in hac Missa, quod tradi debeat Celebranti; neque manus item Celebrantis in traditione rerum, ob apertam præsentiam sanctissimi Sacramenti: quod expresse dicitur in *Cærim. Episcop. lib. 27. cap. 23. Absque osculo*, inquit, *cochlearis, & manus:* quidquid contrà scripserit recentior. Inclinat autem Celebrans genuflexus caput suum profundè, ante & post incensationem Sacramenti.

7 Cùm incensandus est Celebrans, reddito Thuribulo in cornu Epistolæ, vt moris est, descendit, & sistit se apud idem cornu, facie versa ad populum, aduertens, ne, dum mouet se, terga vertat Sacramento; & ibi à Diacono econtrà stante in plano Cappellæ incensatur; quod erit quoque obseruandum in altera incensatione ad Offertorium; ibidem lauabit manus. Eadem enim est ratio exeundi extra Altare, tam pro incensatione quàm pro ablutione manuum Celebrantis: & vtrumque seruatur in Vrbe.

8 Accedens ad medium Altaris, & recedens à medio, vel transiens ante medium toties quoties, semper genuflectit Celebrans vnico genu: quod & Ministri obseruant.

9 Conuertens se ad populum dicturus, *Dominus vobiscum*, seu alia, facta genuflexione post osculum Altaris, sistit se renibus versis ad Euangelij cornu; tum facta iterùm genuflexione in medio, redit ad librum, seu Altare.

10 Diaconus & Subdiaconus non omittunt tamen osculum manus Celebrantis in fine Epistolæ, & Euangelium: quod aliàs fit de more.

11 Si concionandum est à Celebrante, fiat ab eo stante in cornu Euangelij, & aperto capite. Ministri ad dextram stabunt extra cornu Euangelij.

12 In incensatione oblatorum benedicit incensum de more, & sine genuflexione incensat oblata: tum genuflexus super altiorem gradum, vt suprà, incensat Sacramentum vt initio Missæ. Diaconus non amouet Calicem de medio, quia nullum est periculum effusionis eius.

c3 Dicitur *Orate fratres* à Celebrante, vbi *Dominus vobiscum:* sed non perficitur circulus, vt habetur *in Missali Fer. 6. Parasceues.*

x debet esse Crux. Decreuit S. Congreg. 1707. 24 May.

Parasceues. rursusque genuflectitur, quia reditur ad medium.

14 Reliqua vsque ad Communionem inclusiuè fiunt vt in aliis Missis : à Communione ad finem Missæ fiunt genuflexiones & conuersiones ad populum, vt *n.*8.*&* 9. dictum est.

15 In benedictione populo danda, dicto, *Omnipotens Deus*, genuflectit Celebrans, & in latere Euangelij benedicit. non perficit circulum, neque in medio genuflectit, sed in eodem latere conuersus statim ad Altare signat librum, seu Tabellam Euangelij vltimi, non Altare, quamuis Sacramentum esset altius Altari: est enim, ac si esset in Altari.

16 Recedit cum Ministris ab Altari, cum genuflexione in plano Cappellæ vtroque genu facta : vel, si facienda est Processio, pro fine Orationis publicæ, facta prope Altare genuflexione in medio, descendit extra cornu Epistolæ, vbi, depositis Manipulis (à se & à Ministris cum Casula, induit Celebrans Pluuiale, & cætera facit quæ ad Processionem spectant; de qua nos *infrà p.*4.*tit.*12. *à n.*3.*& seqq.* quibus illud hoc loco adde, incensandum esse priùs Sacramentum quàm deponatur de loco suo super Altare, si imponendus est orationi finis.

17 In Missa priuata, quæ tamen quàm parcissimè celebranda erit in Altare, in quo sacra Eucharistia est exposita, eadem obseruari debent quæ suprà diximus, demptis iis quæ sunt propria solemnis Missæ.

18 Neque illud omittatur, quod præscripsimus de manuum ablutione extra Altare. Quidam sumunt ablutionem digitorum, antequam redeant ad medium Altaris, ad maiorem erga Sacramentum reuerentiam; sed non video irreuerentiam in sumenda purificatione Calicis in medio Altaris; ergo neque digitorum; quare placet ex communiori vsu ritus communis omnibus Missis.

Ordo Missæ, & partium eiusdem additio, iuxta ordinem temporum. XV.

HActenus ordinem totius Missæ examinauimus, secundùm quem Missa celebratur : nunc quàm breuissime videamus, quo ordine aucta sit eadem Missa ab initio nascentis Ecclesiæ ad hodiernum vsque ad diem, ordine temporum seruato; si de Liturgia sancti Petri fortasse dubites, quam Lindanus defendit (quo casu tota esset à sancto Petro) Successores autem Decretis firmarunt eamdem per partes. Prætereà eiusdem Missæ mysticam expositionem ex antiquis Interpretibus hauriamus, eam nimirum, quæ aptiùs Domini nostri Iesu Christi vitam, actiones & passiones ordinatè repræsentat. Postremò Canonis litteralem sensum in quibusdam verbis non ita facilem aperiamus.

1 Ex dictis igitur, initio Ecclesiæ Missa constabat Consecratione tantùm & Oratione Dominica, vt probauimus *ex sancto Gregorio pag.*158.

2 Ab Apostolis & successoribus Apostolorum addita sunt Epistola & Euangelium. *pag.*31.35.

3 Tum principium Canonis à Clemente fuit additum, qui & dici iussit, *Dominus vobiscum. pag.*143.19.

4 *Communicantes*, à Lino, vel Siricio. *pag.*147.

5 *Qui pridie*, vsque ad verba consecrationis, *Vnde & memores*, &c. aquam item cum vino adhiberi iussit Alexander. *pag.*148.133.

6 *Sanctus*, *Sanctus*, *Sanctus*, à Sixto. *pag.*41.

7 Hymnus Angelicus à Telesphoro; item & Tractus. *pag.*22.34.

8 *Orate Fratres*, ante Soterum; alij Leoni id tribuunt. *pag.*137.

9 Confessio ante Missam à Pontiano, alij à Damaso. *pag.*110.

10 Symbolum post Euangelium à sancto Marco; sed, quod hodie legitur, Damasus decreuit legi; qui & *Gloria Patri* in Missa addidit. *pag.*36. 21.

11 *Pax Domini sit semper*, &c. ab Innocentio I. *pag.*161.

12 Introitus Missæ ex Psalmis, à Cælestino; itē Tractus, & Graduale. *p.* 20. 32 34.

13 Præfationes, *Hanc igitur oblationem*, &c in Canone, *Sanctum Sacrificium*, &c. *Ite missa est*, *Benedicamus Domino*, à Leone I. *pag.*41. 148. 154. 45.

14 Canonem ordinasse dicitur, Gradualia, & Præfationes addidisse Gelasius. *pag.*44. 32 41.

15 *Kyrie eleïson*, Orationes, Alleluia, Offertorium, Communio; in Canone, *Diesque nostros in tua pace disponas*, &c. *Præceptis salutaribus*, *Libera nos*, &c. & tota Missa meliùs ordinata fuit à Gregorio I.

16 *Agnus Dei*, à Sergio. *pag.*161.

17 Sequentiæ à Nicolao. *pag.* 33. Secuti verò sumus in hac re Chronologiam Bellarmini.

ALij sancti Patres addidere alia, approbata deinde à Summis Pontificibus, vti par est credere, hoc ordine temporum.

1 *Benedictus qui venit in nomine Domini*, à S. Ignatio. *pag.*42.

2 *Domine non sum dignus*, &c. tempore Origenis. *pag.*164.

3 Finis Hymni Angelici ab Hilario Pictauiensi. *pag.*22.

4 Benedictio populi in fine, ætate sancti Hieronymi. *pag.*46.

5 *Quod ore sumpsimus Domine*, &c. ante Ordinem Romanum. *pag.*165.

9 *Domine Iesu Christe Fili Dei vivi*, &c. *Placeat*, &c. ante Microlog. *pag.*163. 175.

Reliqua tandem Pij V. auctoritate sunt communita.

Græcorum autem Missa fuit longior quàm Latina: hæc ipsa tempore sancti Augustini longior erat quàm hodie; vel quia in Introitu totum Psalterium diceretur; vel quia Epistolæ & Euangelij lectio esset longior; vel quia in Festis cantarentur singulæ; certum est, quòd ob querimoniam populorum breuior est facta, vt colligit *Baronius anno* 418. *ex eodem Augustino Serm.*251. *de Tempore.* Breuior est etiam Romana Missa quàm Ambrosiana; quia Mediolanenses priscis Græcorum vestigiis firmiùs inhæserunt; quod notat *Lindanus ad Liturgiam S. Petri.*

Mystica expositio Missæ secundùm ordinem totius vitæ Christi, quam repræsentat. XVI.

EXposuerunt quamplurimi mysteria Missæ, & suo quisque iudicio & arbitratu, ita vt nondum inuenerim auctorem, quem omnino sequar, ab initio Missæ vsque ad finem eiusdem, certa, & ordinata serie, vel Passionis, vel totius vitæ Christi: quare à pluribus excerpam, quæ in vnum coacta, & exquisitè ordinata Ecclesiasticum Lectorem fortasse delectabunt; non tamen minutissima quæque persequar, quæ tædio esse possent; neque singula omnia mysticum habent sensum.

1 Procedit igitur, tam in Missa priuata quàm in solemni, Sacerdos ad Altare de Sacristia. Hic admirare Verbum diuinum passioni destinatum, quod egreditur de sinu Patris. Thuriferarius cum thuribulo

thuribulo fumigante significat naturam humanam orantem Deum pro redemptione mundi; duo Acolythi, Legem & Prophetas; Subdiaconus & Diaconus, sanctos Patres vicinos Natiuitati Christi, qui parant viam Domino. *Hæc Hugo Vict. in Spec. c. 7.*

2 Inclinat se ante Altare Sacerdos, & facit *confessionem*. O exinanitio diuini Verbi, quod formam serui accepit in similitudinem carnis peccati! *Dur. lib. 4. c. 7.*

3 In *Introitu* cum Versu geminato, laude Trinitatis, & osculo primo Altaris, audi iterata desideria & voces sanctorum Patrum antiquiorum, *Osculetur me osculo oris sui*; &, *Veni Domine*, &c. *ex S. Germano in Theoria.* Et cùm incensatur Altare, memento incensi, hoc est, orationis Christi pro nobis in vtero materno. Thuribulum enim Christum denotat, *ex August. Homil. 6. in Apocal.* & nos supra *pag. 115. diximus cum Innocen. III.*

4 Inculcatur *Kyrie eleison*, id est, Domine miserere, *vt Isai. 33. Domine, miserere nostri; te enim expectauimus Innoc. lib. 3. cap. 19.* contra nouem genera peccatorum, Originale, Mortale, Veniale, Cordis, Oris, Operis, Infirmitatis, Ignorantiæ, Malitiæ; & ideò dicitur nouies.

5 *Gloria in excelsis Deo*, &c. Ecce Christus natus, & gaudentes Angeli cantant, *Innoc. c. 20.* Signum Crucis in fine Hymni significare Circumcisionem Christi, docet *Melchior Huelanus. Dominus vobiscum* hoc loco indicat apparitionem Magis factam, *ex Praxi spirituali Principissæ Parmensis.*

6 In cornu Epistolæ fit initium Missæ, vbi & *Orationes* dicuntur. Cerne Christum prrmò ad Iudæos missum, quorum reliquiæ in fine mundi saluabuntur; vnde & Missæ finis ibidem habetur vbi & initium, *Dur. lib. 4. c. 15.* Oratio significat Præsentationem Christi in Templo, *ex Praxi præfata spirituali.* Orat autem Christus, & in precibus est totus ab infantia, *ex Hugone de Quibusdam ad Missam spect. lib. 2. c. 16.* vsque ad prædicationem Ioannis, quæ significatur in Epistola, vt mox dicetur.

7 Ad *Epistolam* cantandam à Subdiacono vnus eum comitantur Acolythus, quia Ioannem pauci sunt secuti, *Innoc. III. lib. 2. c. 29.* modò legitur de antiquo, modò de Testamento nouo; quia Ioannes ad vtrumque spectat, *ex Rupert lib. 1. c. 32.* Finita Epistola, osculatur Subdiaconus manum Celebrantis, quia Ioannes ad Christum discipulos tandem destinauit; & sicut Christus laudauit Ioannem, ita Sacerdos benedicit Subdiacono, *Innoc. ibid. c. 30.* Clauso libro accedit Subdiaconus, quia in lege, quam prædicabat Ioannes, claudebatur adhuc Christus, quem respicit, dum contra Altare cantat Epistolam, *Dur. c. 16. & seq.*

8 *Graduale* ad pœnitentiæ respicit lamentum, *Ruper. lib. 1. c. 34.* & conuersi ad pœnitentiam à Ioanne prædicatam gemunt. Dicitur à gradibus Graduale, quo significatur ascensio discipulorum Christi vocatorum per gradus post Ioannis prædicationem. *Alleluia* consolationis est post luctum pœnitentiæ: gaudebant autem discipuli in noua conuersatione Christi. *Tractus* eiusdem rationis est cum Graduali: & *Sequentia*, seu iubilatio, est idem cum Alleluia, vt aliàs docuimus *Hæc habet Innocentius III. supra c. 31.*

9 Succedit *Euangelium* in parte Altaris altera, quia Gentibus fit communicis Christi doctrina. Liber de Altari sumitur, quia de Sion exiuit lex noua, & verbum Christi de Ierusalem. Quoniam autem misit Apostolos etiam tunc temporis prædicare regnum Dei, ideò benedictio, misso, & osculum manus præcedunt. Thuriferarius cum Thuribulo bonum odorem virtutum Christi Euangelizantis, & Acolythi cum cereis

accensis fulgentissimum lumen doctrinæ Christi designant, siue lumina miraculorum eiusdem Christi; siue quia binos mittebat ante faciem suam, quò erat ipse venturus. Subdiaconus vt minister, vel auditor, benè doctus tandem refert librum Euangelij ad Celebrantem, vti ad Christum, cuius est colligere fructus prædicationis suæ; cui & in gratiarum actionem Thus adoletur à Diacono. Quæ omnia fusiùs *Innoc. III. à c. 35. ad c. 48. lib. 2.*

10 In *Symbolo* fidei professio manifesta est, & doctrinæ sequela, quæ in discipulis Christi, præsertim ad eiusdem prædicationem, effulsit. nam multi crediderunt in eum *Dur. c. 25.* & Gentiles per Philippum & Andream ducti sunt ad Christum appropinquante iam Passione, in Offertorio, *Innocen. cap. 51.*

11 *Offertorium* significat votum fidei à Gentilibus oblatum Christo inter prædicationem & Passionem, quod admiratus est in Céturione & Chananæa, *Innoc. III. c. 52.* quo cantato, ecce silentium, in quo appropinquante Passione significatur latibulum Christi, qui in palam non ambulabat, *idem c. 54. Velum* amouetur à Calice, vt Calix videatur à populo, quia nunc manifestè in Missa Passio Christi repræsentatur: vnde, & finita eiusdem repræsentatione, quæ accidit, vt dicemus, circa Communionem, Velo rursus velatur Calix, ne videatur vt prius, sed vndequaque occultetur. Ministri præparant oblata, & circa eadem Crucis signa fiunt; quia Concilium fecerunt Hebræi, vt eum morti traderent *Patena* partim absconditur Corporali seu velatur in manu Subdiaconi; quia patentia corda discipulorum in fide titubant, & deficiunt, *idem c. 59.* Exprimit *incensatio oblatorum* effusionem vnguenti ante sex dies Paschæ, cuius odore repleta est domus; & ideò incensantur omnes, *idem c. 57.*

12 *Præfatio* quid aliud designat, nisi triumphum Christi in die Palmarum? in quo tum Angeli, tum Hebræorum pueri cantabant *Hosanna*: *Benedictus qui venit* &c. *Innoc. lib. 2. c. 61.*

13 *Canon*, inquit *Michrol. de Eccl. obser. c. 16.* Dominicæ Passionis potissimum est commemoratio. & Primò quidē secretò dicitur, ad indicandum, Deum verè esse absconditum in hoc mysterio; tum postremis diebus Christum cum solis discipulis conuersantem. Latibulum Christi à Iudæis hoc loco significari ait *Innoc. III. lib. 3. c. 1.* Tres cruces, quæ primò, fiunt super oblata, denotant tres traditiones Christi ad mortem, à Deo Patre, à Iuda, & à Iudæis, qui Pilato eum tradiderunt, *idem, c. 3.* In aliis quinque crucibus post *Hanc igitur oblationem*, &c. Venditio Christi exprimitur: in primis tribus, Venditionis pretium, quod ter decem denariis constat; vel tres emptores intellige, Sacerdotes, Scribas, Pharisæos: in aliis duabus, Venditorem, & Venditum, *idem, c. 12.* Vel in his quinque crucibus latet Historia à die Palmarum ad mortem Christi per dies quinque, *Titelman. cap. 43.*

14 *Consecratio* repræsentat Cœnam Dominicam, *Innoc. lib. 4. c. 16.* vbi benedictiones Hostiæ & Calicis significant, & repræsentant non crucifixionem, sed præsignationem Passionis Christi factam in ipsa Cœna, *S. Thom. 3. par. q. 83. artic. 6.* vel quod pro duobus populis sit passurus, *ex Amalar. lib. 3. c. 24.* vel quia redimenda sunt anima & corpus nostrum per Passionem Christi, *Alexand. Alen. 4. par. quæst. 33.* ideóque duplex fit signum crucis, semel super Hostiam semel super calicem.

15 *Eleuatio* verò Hostiæ & Calicis anticipatam Crucis & Christi in ea Crucifixi eleuationem significat, *ex S. Germano in Theoria rerum Ecclesiast.* non actionem

nem crucifixionis Chriſti, de qua infrà ſuo loco, ſed memoriam Paſſionis Chriſti & mortis eiuſdem in hoc Sacramento ſtatim eſſe faciendam. *Hæc*, inquit, *quotieſcumque feceritis, in mei memoriam facietis*, hoc eſt, *mortem Domini annuntiabitis*. Quam eleuationem in hoc anticipato ſenſu (quod bene nota) comitantur ferè ſtatim quinque cruces ad ea verba, *Hoſtiam puram*, &c. ad memoranda quinque Vulnera Chriſti in Cruce accepta, *Steph. Eduenſ. de Sacr. Alt. cap.* 17.

16 Ceterùm proſequendo Hiſtoriam, peracta Cœna & conſecratione, Chriſtus procidit in horto ad orandum Patrem, & Sacerdos inclinatus dicit, *Supplices te rogamus*, &c. affuit confortans Angelus; & nos addimus, *Iube hæc perferri per manus ſancti Angeli*, *V Valden. Tom.* 3. *tit.* 4. *c.* 29. *num.* 5. Oſculum quod ſequitur Altaris hoc loco, opponitur oſculo Iudæ in horto. Tres cruces adduntur, vel ad notandas tres illuſiones Chriſti, à Pontificibus, Herode, Pilato factas, *ex Alber. Mag.* vel Vincula, Flagella, Coronam ſpineam, *ex Innoc. ſup. cap.* 5.

17 Dicto, *Nobis quoque peccatoribus*, pectus percutitur. Dicerem hoc loco illud deſignari (per antiphraſim) vt nobis fiat in ſalutem, quòd Hebræi impij in ſuam perniciem exclamauere; *Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros*: verùm *Innocentius, & alij*, explicant de Latrone & Centurione confitentibus Chriſtum verum Deum. ſed hoc perturbat ordinem Hiſtoriæ, vt patet.

18 In ſequentibus tribus crucibus, *Sanctificas, viuificas*, &c. recole crucifixionem Chriſti, qui hora tertia apud Marcum linguis Iudæorum Cruci eſt affixus, *Tolle, tolle*, &c. *Innocent lib.* 5. *cap.* 9. in aliis autem tribus, ad ea, *Per ipſum, cum ipſo, & in ipſo*, attende crucifixionem hora ſexta manibus Gentium; & in duabus ſequentibus, *eſt tibi Deo Patri*, &c. diuiſionem animæ à corpore Chriſti, *Innoc. III. ibidem*. Fiunt autem hæ duæ cruces extra Calicem, quia hæc ſeparatio facta eſt, non ex violentia paſſionis, & Calicis, ſed ex poteſtate propriæ voluntatis Chriſti, *Rub. lib.* 2. *cap.* 75. idem ferè docet, *Innoc. II. loco cit.* Item in primis tribus, *Per ipſum*, &c. memorare trinam orationem Chriſti in Cruce. Primam, *Pater ignoſce illis*, &c. Alteram, *Deus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* Tertiam, *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum*. quam trinam orationem obſeruat *S. Thom. vbi ſuprà*.

19 His valdè conſona *Titelm.* addit *cap.* 48. in primis tribus crucibus notari tres horas quibus vixit in Cruce: in aliis tribus, Calice detecto, tres alias quibus mortuus pependit: in duabus extra Calicem, emiſſionem Sanguinis & aquæ è latere: & inter has cruces Velum Templi ſciſſum ſignificatur, cùm amouetur de Calice Palla; & quadrant hiſtorico ordini.

20 *Eleuatur Calix cum Hoſtia*, & ſtatim deponitur in iis verbis, *Omnis honor, & gloria*; ad denotandā depoſitionem Chriſti de Cruce, & eiuſdem ſepulturam, *Stephan. Eduenſ. loco cit.* Et ſicuti, omnium ſententia, Calix hoc loco operitur Palla, non, vt hactenus, ad cautelam, ſed ad myſterium; ita in Palla deſignatur lapis ad oſtium monumenti, *Innocent. lib.* 4. *c.* 10. vel Corpus Chriſti inuolutum ſindone à Ioſepho, vt contemplatur *Durand. c.* 46. Celebrans enim & Diaconus hîc tangunt Calicem ſimul, innuentes miniſterium duorum; Nicodemi quidem Celebrans, Ioſephi verò Diaconus: quia Ioſeph inuoluit ſindone Corpus, & Diaconus tangens Calicem eundem Palla cooperit, *Rubeus lib.* 2. *cap.* 66.

21 Recedit Diaconus à facie Celebrantis, vti à monumento receſſerunt Nicodemus & Ioſeph. Dicitur alta voce, *Per omnia ſæcula ſæculorū*; quia clamauit Cē-

turio,

turio, & clamor factus est à mulieribus, *ex Stephan. Eduen. loco citato cap.* 17. quos clamores continuari dicit vsque ad finem Orationis Dominicæ *Titelm. cap.* 5. Vel, vt colligamus vltima Christi verba, statim additur *Oratio Dominica*, quæ constat septem petitionibus, in honorem septem verborum Christi in Cruce, *Durand. cap.* 37. & 47

22 Subdiaconus & Diaconus ministrant patenam apertam; & ecce mulieres cordibus patentibus valdè manè ad monumentum pergunt, *Innocent. lib.* 6. *c.* 1. Additur sub silentio, *Libera nos quæsumus*, vt videas liberatos SS. Patres à Limbo, ad quem secretò descendit anima Christi, *Durand. cap.* 49. vbi notat etiam, nominari tres tantùm Apostolos, ob triduum mortis indicandum: & sub silentio dicitur, de quo *Luc.* 23. *Sabbato*, inquit, *siluerunt*, *Innocent. III. lib.* 5. *cap. vlt.*

23 *Osculum patenæ* significat, quòd Christus impleturus erat ferè statim desiderium mulierum, *ibidem lib.* 6. *c.* 1. vnde statim amouetur Palla à Calice sicuti lapis ab Angelo ab ostio monumenti: ergo resurrexit Dominus inuisibiliter, *Innoc. ibidem cap.* 2.

24 *Frangitur Hostia*; quia in fractione panis cognitus fuit Christus resuscitatus, *Innoc. lib.* 6. *cap.* 2. & in tribus Hostiæ partibus agnosce cum *S. Thoma* 3. *par. qu.* 83. *art.* 5. distinctionem Corporis mystici Christi, vel distributionem gratiarum eius post resurrectionem. Corpus enim mysticum Christi tres partes habet, Caput, id est Christum ipsum gloriosum, in dextra Sacerdotis; nec sinistri quidquam amplius habet: Sanctos iam ab ipso beatificatos, qui in altera manu, quæ extra Calicem est, denotantur, *Innoc. ibid. c.* 3. reliqua membra, passionibus adhuc obnoxia in Ecclesia militante, adumbrantur in particula in Calicem dimissa, *Steph. Eduens. de Sacram. Alt. cap.* 18. Alij multa alia sunt mediati hoc loco: sed hæc ad rem nostram magis.

25 Itaque *immissio particulæ* in Calicem cum commixtione significat Resurrectionem Christi, *ex Amalar. lib.* 3. *c.* 31. vel est confessio Resurrectionis Dominicæ: in qua Corpus, & Sanguis & anima vnita sunt, *Microl. c.* 20. Tres cruces cum particula supra Calicem, vel admonent de triduo mortis, *S. Thom. loco cit. art.* 6. vel trium mulierum aduentum indicant ad ostium monumenti quærentium Crucifixnm, *Innoc. sup. cap.* 2. vel ex eodem, virtutem totius Trinitatis demonstrant in Christi miraculosa Resurrectione. Item cruces fiunt ad quatuor labia Calicis, quia ad quatuor mundi partes pertingit Resurrectio Christi, *S. Germ. vbi suprà.*

26 Eleuetur hoc loco vox, & dicatur, *Pax Domini sit semper vobiscum*: nam *Pax vobis* dictum est à Christo resuscitato discipulis suis, *Microl. c.* 20. & bonum significat Resurrectionis nuntium, *Rupert. lib.* 2. *c* 16. Hinc fit, vt in Missa, etiam de luctu, omnes ad hæc verba surgant, ob mysterium scilicet Resurrections Christi, quæ significatur in hoc ritu, & verbis præcisis: & est communis expositio.

27 Quid verò *Agnus Dei?* operto Calice cum Palla dicitur ter, ad tollenda peccata: & nónne vides, ianuis clausis ingressum ad Apostolos Christum, eisdem dicentem: *Accipite Spiritum S. quorum remiseritis peccata, remittuntur eis? Innocentius ibid. cap.* 4. *cum Durando cap.* 51. qui de Calice tecto ianuisque clausis edisserit in hunc sensum.

28 Fit *Communio* & Cleri, & populi; quia Christus comedens cum Apostolis, sumens reliquias dedit eis, *Microl. suprà.* Dicitur Versus *Communio*, qui lætitiæ, vt docuimus, est symbolum; quia gauisi

gauisi sunt discipulio viso Dmino, *Innoc. cap.* 10.

29 Posteà dicitur *Oratio* extensis manibus, quæ ab *Amalario* vocatur etiam benedictio, vt suprà retulimus; vt hîc obserues, Christum eleuatis manibus iam ascendentem ad pro nobis orandum Patrem, & benedicentem nobis. *Eleuatis manibus*, ait Lucas, *benedit eis*. Cum duplici *Dominus vobiscum*, & salutatione in discessu, quia discipulis sæpiùs eo tempore dixit, *Pax vobis*, *Innoc.cap.*11. vel in vltimo *Dominus vobiscum* memento dicentis: *Ecce ego vobiscum sum vsque*, &c. *Matth.* 28. vt notat *VValden.tit.* 4. *cit. cap.* 44. *num.* 5.

30 *Ite missa est*, cum *Deo gratias*, in mentem reuocat quæ dixerunt Angeli: *Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum?* Ite, & reuersi sunt cum gratiarum actione, *Microl.suprà*.

31 Orabant Apostoli vsque ad Pentecosten secretò; quod ego puto significari in Oratione cum inclinatione Sacerdotis ad Altare, *Placeat tibi*, &c. & orabant ij vnanimiter: quod in osculo Altaris designatur.

32 Vltima *benedictio* missionem Spiritus S. in Pentecoste in nomine Trinitatis exprimit, *Innoc. cap.*14.

33 Quid aliud restat, quàm vltimum *S. Ioannis Euangelium?* de hoc mysticè nemo ex antiquioribus quem legerim. Dicam ergo *cum Principissa Parmensi in eiusdem Praxi citata*, Prædicationem Apostolorum hîc demonstrari, tum Diuinitatis, tum Incarnationis Christi, qua Gentes magis quàm Hebræi (vnde in cornu legitur Euangelij) ad Deum deuenerunt post Pentecosten. *Ecce conuertimur ad Gentes*, ait Paulus *Act.*13.

34 Regressus in Sacristiam est ad necessitatem, non ad mysterium, nisi velis dicere, post prædicationem, & opera bona, tandem ad Deum in cælum nos quoque peruenturos, vnde exiuit à principio Dominus Iesus, qui vixit in mundo annis circiter tringinta quatuor, & nunc in cælo viuit & regnat Deus in sæcula sæculorum, Amen.

Canonis expositio litteralis, eorum nempe verborum quæ sunt difficilioris intelligentiæ. XVII.

FVsè, neque confusè, post *Bielum & alios Io.Steph.Duran.lib.*2.*de Ritib. à cap.*33.*vsque ad* 45. sacrum Canonem explicat, allatis Antiquorum interpretationibus, vt nihil certè, nisi breuitas, ab eo desiderari videatur: breuiùs ego, & apertioribus omissis, oscuriora propono, & expono.

1 *Te igitur, clementissime Pater.*] Ad Patrem docente Christo dirigitur omnis oratio, *Florus in expositione Missæ*.

2 *Sacrificia illibata.*] Id est incontaminata, *Alcuin.cap.de Celebr.Miss.* sine macula offerentis, *Innoc.III.lib.*3.*c.*3. sine labe, *Durand.lib.*4.*cap.*36.

3 *Pro Ecclesia tua sancta.*] *Tua* habet emphasim ad mouendum Deum, *Durand. loco cit. Orthodoxis*, hoc est, rectæ gloriæ hominibus nullo errore deprauatis, *Alcuin.Florus, & Biel. lect.* 24.

4 *Vel qui tibi offerunt.*] Non modò Sacerdotes, sed etiam qui votis & oratione cooperantur, *Innocent.suprà*; & qui eleemosynam pro Missa dederunt, aut alio modo celebrari curarunt, *Azor. lib.* 10. *cap.*36. *quæst.* 13.

5 *Et incolumitatis suæ.*] Pro corporali sanitate precamur, *Alcuin.& Innoc.*

6 *Reddunt vota sua.*] Vota sua fidei & deuotionis, quæ sunt in libertate arbitrij, & ideò sua, *Innocent.*

7 *Communicantes.*] In Communione

Sanctorum valet Sacrificium, *Innoc.* sed *Microl.c.* 12.ex interpositione verborum, quæ fit in Festis quibusdam, colligit, non significari hîc communionem Sanctorum qui sunt in cælo, sed communionem Catholicorum fidelium.

8 *Oblationem seruitutis nostræ.*] Id est Cleri; & est latriæ, quæ soli Deo debetur, *Odo Camer.*

9 *Et cunctæ familiæ.*] Id est totius assistentiæ collectæ, *idem Odo.* totius Ecclesiæ, *Florus.*

10 *In electorum tuorum iubeas grege numerari.*] Vt annumeretur cum electis secundùm præsentem iustitiam, vt habeat gratiam: nam alioquin certus est electorum numerus, *Biel.lect* 33.

11 *Adscriptam.*] In numerum placitorum sibi receptam esse velit Deus, *Alcuin.* Adscribat & numeret inter grata, *Azor. supra cap.* 37.

12 *Ratam.*] Certam, permanentem, mutata substantia corruptibili in corruptam, *Odo.*

13 *Rationabilem.*] Vt hominem verum pro hominibus offeramus, *Odo.*

14 *Acceptabilem.*] Quæ omnino placeat Deo, *idem.*

15 *Venerabiles manus suas.*] Venerationis mentione attentior fit Sacerdos ad opus futurum, *Card. Puccius Hom.* 5. *de Sacrif.Corporis Christi.*

16 *Eleuatis oculis in cælum.*] Omittunt Euangelistæ, sed Apostoli tradiderunt, *S.Thom.* 3.*p.qu.*83.

17 *Gratias agens.*] Inde Eucharistia dicta, id est gratiarum actio.

18 *Benedixit*] Ac deinde fregit, deditque discipulis: non enim fregit, & posteà dixit, *Hoc est Corpus meum*; hæc enim est sententia communior Theologorum, *S. Thom.* 3.*par.q.*78. *art.* 1.*ad.*1. *Biel.lect.*36. & ita intelligendi sunt etiam Euangelistæ per postpositionem verborum locuti; & nos consecramus, frangimus, distribuimus, ait *Bessarion Card.*

19 *Ex hoc omnes.*] Tradidisse hæc verba Apostolos credimus, quamuis Euangelistæ omiserint; vt omnes vnum sint.

20 *Et hunc præclarum Calicem.*] Fit allusio ad Psalm. 22. *Calix meus inebrians quam præclarus est! Florus sup.*

21 *Hic est enim Calix sanguinis mei, &c.*] Omnia verba huius formæ sunt de substantia Sacramenti, *S.Thom.*3.*p.q.*78. *art.*3. sed *Magister Sententiarum* 4.*dist.*8. *cum Bonauent. & aliis* docet, prima tantùm verba quæ posuimus, esse de substantia formæ. *Idem habet Conc.Floren.*

22 *Noui & æterni testamenti.*] Supple confirmatio, quia per mortem Christi, & effusionem Sanguinis eiusdem nouum confirmatur Testamentum; & consequenter fit immutabile, & æternum, *Durand. cap.*42. Testamentum autem hoc loco est idem ac promissio. *Qui manducat meam carnem, &c idem ibidem.*

23 *Mysterium fidei.*] Hoc est, Sacramentum fidei occultum, quod sola cernitur fide, *Odo Camer.* interiecit Ecclesia, vt moneat, aliud esse in specie, aliud in fide, *Iuo Carnot.cap.*264.

24 *Hæc quotiescumque feceritis.*] Id sacrificau.ritis: facere enim est sacrificare, *Exod.*29. *Leu.*23.

25 *In mei memoriam facietis.*] Præcisè Paulus: *Mortem Domini annuntiabitis.* 1. *Cor.* 11.

26. *Supra quæ propitio ac sereno vultu.*] Id est, propitio nobis, *Durand. lib.*4.*c.*43. nam Deus est propitius Filio suo, qui est in Hostia, & Calice. Verba hæc ad offerentem referuntur, vt nimirum cum vtilitate nostra offeratur, *Alexand.de Ales* 4. *parte quæst.*37.*de Offic. Missæ mem.*3.*a.*2. Nominantur autem hîc Abel puer, à puritate, *Florus sup.* Abraham, & Melchisedech; quorum fuerunt Sacrificia & nobiliora, & in hoc præsignando magè propria, *Durand.d.cap.*43.

27. *Iube-*

27 *Iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui.*] Id est ministrari. Non enim petimus, vt Angeli perferant Corpus & Sanguinem in cælum; sed fidem memoriam Passionis, vota fidelium, eo modo quo Angelus dicitur obtulisse orationem Tobiæ, *cap.* 12. Altare in cælo est spirituale, *vt in Apoc.* dicitur, & ex hoc loco *S.Greg.lib.*4. *Dial.c.*58. colligit, Angelorum Choros adesse Sacrificio.

28 *Nobis quoque peccatoribus.*] Planè pro seipso orat Sacerdos, *Alber. Mag.* Debet enim quemadmodum pro aliis, ita & pro seipso offerre, *Hebr.* 5. numero plurali vtitur, quia Sacrificium non est vnius personæ, sed militantis Ecclesiæ: gemendo ergo illud dicat, *Amalar. lib.*3.*cap.*26.

29 *Partem aliquam & societatem.*] Partem, quia licet Deus totus detur, non tamen totaliter in cælo datur Beatis. vnde Dauid: *Dominus pars hereditatis meæ*, *Psal.*15.& item, quia datur secundùm differentiam meritorum, *ex Innoc.III.lib.*5. *cap.* 8.

30 *Cum tuis sanctis Apostolis*, &c.] Ante consecrationem postulatur Sanctorum suffragium, post consecrationem eorum consortium. Bis nominantur Sancti, quasi Sacerdos indutus sit superhumerali, in quo erant nomina Patrum, *Steph. Eduen.* ait, vt orent pro nobis, *cap.*18.

Non æstimator meriti.] Æstimat merita Deus, contra Iouiniani errorem; sed precamur, vt ex sua liberalitate superaddat plura. Meritum etiam hoc loco significare potest peccatum.

32 *Semper bona creas.*] Vidit Deus quæ fecerat, & erant valdè bona; eadem nunc semper creat bona, *Alcuin.*

33 *Sanctificas.*] Vt, quæ erant simplex creatura, sacra fiant, *idem.*

34 *Viuificas.*] Vt sint mysteria vitæ, *idem.*

35 *Benedicis.*] Omni benedictione cælesti, *idem.*

36 *Et præstas nobis.*] Ad fruendum, *Amalar.lib.*3.*cap.*26.

37 *Per ipsum.*] Vti per mediatorem, *Florus.*

38 *Cum ipso.*] Tanquam æquali, *idem.*

39 *In ipso.*] Tanquam consubstantiali, *Florus in Exposit. Missæ.* Et hîc finis Canonis esto.

COMMENTARIA IN RVBRICAS MISSALIS ROMANI.

PARS TERTIA.

De defectibus in celebratione Missarum occurrentibus.

SACERDOS celebraturus, omnem adhibeat diligentiam, ne desit aliquid ex requisitis ad Sacramentum Eucharistiæ conficiendum. Potest autem defectus contingere ex parte materiæ consecrandæ, & ex parte formæ adhibendæ, & ex parte ministri conficientis. Quidquid enim horum deficit, scilicet materia debita, forma cum intentione, & Ordo Sacerdotalis in conficiente, non conficitur Sacramentum. Et his existentibus, quibuscumque aliis deficientibus, veritas adest Sacramenti. Alij verò sunt defectus, qui in Missæ celebratione occurrentes, etsi veritatem Sacramenti non impediant, possunt tamen aut cum peccato, aut cum scandalo contingere.

OPtima est diuisio in defectus substantiales, & in accidentales. Substantiales in tribus contingunt, vel in materia, vel in forma, vel in intentione Ministri: quæ tria sunt necessaria ad substantiam Sacramenti. Accedit verbum cũ intentione ad elementum, & fit Sacramentum. Accidentales multi esse possunt, neque ad certum numerum reduci possunt.

Collegit hos defectus in Missa ex sacris Theologis, & in Missalem librum transtulit nescio quis, anno 1557. Venetiis impressum. Pij verò V. & Clementis VIII. auctoritate recognitum Opus, quis ambigat, non prodiisse tandem numeris omnibus absolutum? adiecimus nonnulla ex modernis Theologis non contemnenda.

De defectis materiæ. II.

DEfectus ex parte materiæ possunt contingere, si aliquid desit ex iis, quæ ad ipsam requiruntur. Requiritur enim, vt sit panis triticeus, & vinum de vite: & vt huiusmodi materia consecranda in actu consecrationis [a] *sit coram Sacerdote.*

a *Sit coram Sacerdote.*] Certus terminus huius præsentiæ à solo Christo designari potest, ex *Duran. in 4. dist. 11. q. 6. n. 6. & Palud. q. 1. a. 3.* à nobis autem est moraliter diiudicandus ex humano more, quo dicitur res præsens, & ex vsu Ecclesiæ.

De-

De defectu panis. III.

1 [b] *SI panis non sit triticeus, vel si triciceus,* [c] *admixtus sit granis alterius generis in tanta quantitate, vt non maneat panis triticeus, vel sit alioqui corruptus, non conficitur Sacramentum.*

b *Si panis non sis triticeus.*] Vult esse triticeum *Conc.Florent.in Decreto Eugen.* vbi definitur necessaria materia Sacramenti; quidquid dicat *Caietan. ibi* loqui de necessitate præcepti. vide *Suar.disp.*44. *sect.*1.*part.*3.*quæst.*5. tum quia figuræ veteres sub tritico datæ sunt; tum quia hic est panis communiter ad vsum hominum: tum quia decet, ob excellentiam tanti Sacramenti. Vbi verò dubitatur esse triticeus, ne adhibeatur, *ex Alano lib.*1. *de Eucharistia cap.*11. Selica, seu secala, probabiliùs negatur esse triticum in Lombardia, *Bonac. disput.*4. *quæst.*2. *punct.*1. *num.*2.

c *Admixtus sit granis alterius generis,* &c.] Hæc doctrina est *S.Thomæ* 3.*p.* *q.*74. *art.*3.*ad* 3.

Sed, quid si panis confectus sit ex amylo? *S.Thom. ibidem* negat, quia amylum fit ex tritico corrupto. Vide fusiùs *Suar. disp.*44. *sect.*2.

2 *Si sit confectus de aqua rosacea, vel alterius distillationis, dubium est, an conficiatur.*

Negat *S.Thom. art.*7. *ad* 3. *suprà.* affirmat *Caiet. ibidem.*

3 *Si cœperit* 1 *corrumpi, sed non sit corruptus; similiter* 2 *si non sit azymus, secundùm morem Ecclesiæ Latinæ, conficitur, sed* 3 *conficiens grauiter peccat.*

Prima pars propositionis est *sancti Thom. sup. articulo* 3. *ad* 3. Altera est *Concil. Florent.* & *communis.* Tertia pars est item communis, *de Celebrat. Miss. cap. Litteras.* An verò detur casus, quòd possit Latinus in Ecclesia Græca consecrare in fermentato licitè, vide *Suarez vbi suprà sectione* 3. in fermentato nunquam licet apud Latinos, etiam si vrgeat necessitas alicuius in periculo mortis, *Suarez sect.*3. *in fine, Vnum verò.*

4 *Si Celebrans ante consecrationem aduerterit Hostiam esse corruptam, aut non esse triticeam, remota illa Hostia, aliam ponat, & facta oblatione,* [d] *saltem mente concepta, prosequatur ab eo loco, vbi desiuit.*

d *Saltem mente concepta.*] Ex quo non est necesse eam eleuare ante oculos super Patenam, neque facere cum ea, vel super ea signum Crucis, vt fecit in oblatione Hostiæ: sed eam simpliciter deponat super Corporale, si id aduerterit inter oblationem Calicis & consecrationem.

5 *Si id aduerterit post consecrationem, etiam post illius Hostiæ sumptionem, posita alia, faciat* [e] *oblationem vt suprà; &* [f] *à consecratione incipiat, scilicet*

ab illis verbis, Qui pridie quàm pateretur, & illam priorem si non sumpsit, [g] *sumat post sumptionem Corporis & Sanguinis, vel alij sumendam tradat, vel alicubi reuerenter conseruet.* [h] *Si autem sumpserat, nihilominùs sumat eam quam consecrauit: quia præceptum de perfectione Sacramenti maioris est ponderis, quàm quòd à ieiunis sumatur.*

e *Oblationem vt suprà.*] Id est, saltem mente concepta.

f *A consecratione incipiat.*] Est communis sententia.

g *Sumat post sumptionem,*&c.] Ad cautelam sumat, aut ob reuerentiam cōseruet.

h *Si autem sumpserat,*&c.] Ratio addita communis est apud Theologos. Lege *Suar.* 3. *part. disp.* 75. *sect.* 6. *ex S. Thom. ibid. quæst.* 83. *art.* 6. *ad* 4.

6 *Quòd si hoc contingat post sumptionem Sanguinis, apponi debet rursus nouus panis, & vinum cum aqua, & facta priùs oblatione, vt suprà, Sacerdos consecret incipiendo ab illis verbis, Qui pridie,* [i] *ac statim sumat vtrumque, & prosequatur Missam: ne Sacramentum remaneat imperfectum, & vt* [l] *debitus seruetur ordo.*

i *Ac statim sumat vtrumque.*] Sine eleuatione, vt ostendat populo; omissis quæ sequuntur in Canone vsque ad sumptionem inclusiuè, ne populus, si fieri potest, cognoscat erratum esse.

l *Debitus seruetur ordo.*] Iuxta *Concil. Tolet. VII. cap.* 1. *vel* 2. *secundùm alios.* Ordo verò est, vt corpus priùs præexistat, antequam ex eo fundatur sanguis: in Calice namque repræsentatur effusio Sanguinis; ergo Hostia, in qua Corpus Christi est ex vi verborum, debet consecrari priùs.

Suar. tamen *loco citato* tenet, non esse ita necessarium hunc ordinem necessitate Sacramenti, sed tantummodò necessitate præcepti: nam consecrata Hostia post Calicem, statim repræsentatur Sanguis distinctè à Corpore Christi: quod sufficere videtur ad integritatem.

7 *Si Hostia consecrata dispareat, vel casu aliquo, vt vento,* [m] *aut miraculo, vel ab aliquo animali accepta, & nequeat reperiri, tunc altera consecretur, ab eo loco incipiendo, Qui pridie quàm pateretur, facta eius priùs oblatione, vt suprà.*

m *Aut miracula.*] Miraculum est à Deo solo, qui videtur tunc acceptare Sacrificium eo modo oculis nostris imperfectum; & ideò non est in rigore necesse vt alia Hostia consecretur. ita *S. Thom.* 3. *part. quæst.* 82. *art.* 4. *ad* 3. vbi tamen consulit, vt iteratò consecretur, & hoc habet Rubrica, vti tutiùs & securiùs in reliquis casibus huius Rubricæ præceptum est, non consilium, ad integritatem Sacrificij, *Suarez* 3. *part. quæst.* 85. *sect.* 1. *Quinto.*

De defectu vini. IV.

1 *SI vinum sit factum penitus* [n] *acetum, vel penitus putridum, vel* [n] *de vuis acerbis, seu non maturis expressum, vel ei admixtum tantum aquæ, vt vinum sit corruptum, non conficitur Sacramentum.*

n *Acetum.*

n *Acetum.*] Non fit Sacramentum, *sanctus Thom.* 3. *part. quæst.* 74. *artic.* 5. *ad* 1.

o *De vuis acerbis*, &c.] Habet *sanctus Thom. ibid. ad* 3. vinum ex aqua miraculosum est apta materia, *Henriq. lib.* 8. *cap.* 12. & vinum etiam congelatum, *Suar. disp.* 45. *sect.* 1.

2 *Si vinum cœperit* [p] *acescere, vel corrumpi, vel fuerit aliquantùm acre, vel* [q] *mustum de vuis tunc expressum, vel non fuerit* [r] *admixta aqua, vel fuerit admixta* [s] *aqua rosacea, seu alterius distillationis; conficitur Sacramentum, sed conficiens grauiter peccat.*

p *Acescere.*] Fit Sacramentum, cum peccato tamen, *S. Thomas ad* 2.

q *Mustum de vuis tunc expressum.*] Est Iulij Papæ, *de Consecr. Dist.* 2. *cap. Cùm omne crimen.* & ex necessitate conceditur; sed abstinendum est omnino, ob irreuerentiam & indecentiam, ait *Suar. loco citato disp.* 45. *sect.* 1.

r *Admixta aqua.*] Misceri aqua vinum, est de præcepto Ecclesiæ tantùm, *Trident. Sessione* 22. cum quo præcepto stat quoque præceptum Christi, qui neque voluit aquam de necessitate Sacramenti, *Suar. loco cit.*

s *Aqua rosacea.*] Conficitur Sacramentum; quia aqua non est de necessitate Sacramenti: sed peccaret contra præceptum negatiuum, de non miscendo aliquid in materia Sacramentorum, præter Christi institutionem, & consuetudinem Ecclesiæ, *sanctus Thom. quæst.* 74. *art.* 7. *ad* 3.

3 *Si Celebrans ante consecrationem Sanguinis, quamuis post consecrationem Corporis, aduertat aut vinum, aut aquam, aut vtrumque non esse in Calice, debet statim apponere vinum cum aqua, & facta oblatione vt suprà, consecrare, incipiendo ab illis verbis,* Simili modo, *&c.*

4 *Si post verba consecrationis aduertat vinum non fuisse positum, sed aquam; deposita aqua in aliquod vas, iterùm vinum cum aqua ponat in Calice, & consecret, resumendo à verbis prædictis,* Simili modo.

5 *Si hoc aduertat post sumptionem Corporis, vel huiusmodi aquæ, apponat aliam Hostiam iterùm consecrandam, & vinum cum aqua in Calice, offerat vtrumque, & consecret, & sumat;* [t] *quamuis non sit ieiunus. Vel, si Missa celebretur in loco publico, vbi plures adsint, ad euitandum scandalum poterit apponere vinum cum aqua, & facta oblatione vt suprà, consecrare, ac statim sumere, & prosequi cætera.*

Prima pars Rubricæ posterioris est *S. Thomæ* 3. *p. q.* 83. *art.* 6 *ad* 2. altera verò pars est *Soti* 4 *distinct.* 13. *quæst.* 2. *art.* 6. *ad* 4. cuius eadem ferè sunt verba Rubricæ; item *Nauarri cap.* 25, *num.* 21. & est magis practica.

t *Quamuis non sit ieiunus.*] Ita *sanctus Thom. loco citato art.* 6. *ad* 2. addit *Angelus cum Siluest.* si Sacerdos, dum in ore habet potum, priùs quàm deglutiat, sentiat non esse vinum, non debet consumere, sed in Calicem emittere, & post

Sanguinis sumptionem illum resumere: sed moraliter est difficillimum, & ideò sine scrupulo potest deglutire primum, & consecrare, & sumere secundum. ita *Suarez loco cit. disp.85. sect.1. ad primam confirmationem.*

6 *Si quis percipiat ante consecrationem, vel post consecrationem, totum vinum esse acetum, vel aliàs corruptum, idem seruetur quod suprà, ac si deprehenderet non esse positum vinum, vel solam aquam fuisse appositam in Calice.*

Eadem est ratio deficientis materiæ ad Sacrificium integrum: si tamen Sacerdos pergat in Missa, & ex ignorantia, vel inopinati casus perturbatione non obseruet, non per hoc mortaliter peccat, *ex Nauarr. capite 25. Man. num.91. & Sà verbo Missa. numero 31.*

7 *Si autem Celebrans ante consecrationem Calicis aduertat, non fuisse appositam aquam, statim ponat eam, & proferat verba consecrationis. Si id aduertat post consecrationem Calicis, nullo modo apponat, quia non est de necessitate Sacramenti.*

Prima pars est manifesta. Adde tantùm, esse benedicendam aquam de more. Secunda pars est *S. Thom. loco citato art.6. ad 4.* Ne, inquit, sequatur corruptio Sacramenti pro aliqua parte: quod docuerat *q.67. art.8.*

8 *Si materia, quæ esset apponenda, ratione defectus vel panis, vel vini, non posset vllo modo haberi; si id sit ante consecrationem Corporis, vlteriùs procedit non debet: si post consecrationem Corporis, aut etiam vini deprehenditur defectus alterius speciei, altera iam consecrata; tunc* [n] *si nullo modo haberi poßit, procedendum erit, & Missa absoluenda, ita tamen, vt prætermittantur verba & signa quæ pertinent ad speciem deficientem. Quòd si expectando aliquandiu haberi poßit, expectandum erit, ne Sacrificium remaneat imperfectum.*

Si nullo modo haberi poßit.] Imò si difficillimo modo haberi possit, & notabilis inde oriretur offensio populi, Missa absoluenda erit absque materia deficiente, siue Hostiæ, siue vini; quia maioris est vinculi Ius naturale quàm diuinum scriptum, aut positiuum, *Azor. lib.10. cap.35. quæst.6.*

An verò Summus Pontifex possit relaxare Ius diuinum ad effectum, vt Sacerdos ob ingentē necessitatem in solo pane sine vino sacrificet? *Azor. lib.10. c.19. q.3. vers. Secundum est.* putat probabilem affirmatiuam sententiam, ob publicam necessitatem, & grauem. Probabiliorem negatiuam docet *Suar. disp.43. sect.4.*

Quæri potest in prædictis casibus de aqua, quæ, ob breuissimum tempus ab infusione eiusdem in Calicem vsque ad Calicis consecrationem, non potest conuerti in vinum, vt aliàs dicitur, An remaneat aqua mixta speciebus vini; an verò & ipsa statim immediatè transubstantietur in Sanguinem Christi? sed, quidquid sit de conuersione aquæ in vinum, de qua disputant Philosophi, quam tamen affirmant

mant SS. Patres & Theologi Scholastici, si ob angustiam temporis non fiat conuersio, non putamus absurdum, quòd remaneat aqua substantialiter aqua, cùm non sit neque materia, neque commateria immediata Sacramenti; sed ea solùm infunditur ad mysterium vnionis populi cum Christo, vt suo loco diximus. Neque ideò adoramus aquam, sed Christum sub specie vini aqua permixti: sicuti neque si cadat in Calicem musca, eam dicimur adorare. Scripsere de hac re fusiùs Paulus Aresius Episcopus Derthonensis, & in oppositam sententiam Hyacinthus Petronius Magister sacri Palatij, nunc Episcopus.

De defectibus formæ. V.

1 *DEfectus ex parte formæ possunt contingere, si aliquid desit ex iis quæ ad integritatem verborum in ipsa consecratione requiruntur. Verba autem consecrationis, quæ sunt forma huius Sacramenti, sunt hæc: Hoc est enim corpus meum. Et, Hic est enim calix Sanguinis mei, noui & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Si quis autem aliquid diminueret, vel immutaret de forma consecrationis Corporis & Sanguinis, & in ipsa verborum immutatione verba idem non significarent, non conficeret Sacramentum. Si verò aliquid adderet quod significationem non mutaret, conficeret quidem, sed grauissimè peccaret.*

Notanda est hoc loco singularis doctrina *Suar. 3. p. disp. 85. sect. 1. Secundò.* quòd si contingat defectus essentialis in forma, vel in altera, vel in vtraque, nempe cum mutatione sensus verborum consecrationis, iteranda est consecratio, vt perficiatur Sacrificium; & si contingat id cognosci post sumptionem Corporis, vel speciei non ritè consecratæ, iteranda est item talis consecratio, apposita materia quæ non fuit consecrata, *iuxta Rubric. sup. tit. 4. num. 5. & titulo 3. num. 6.* quia eadem est ratio ineptæ materiæ, & materiæ sine forma. Imò etiam, si id contingat fieri ex malitia ministri mutantis formam, vel non habentis intentionem, nihilominùs debet post sumptionem supplere defectũ, pœnitendo de priori culpa quam cõmisit, & reuerẽter supplendo, vt dictum est. Quòd si defectus accidat in vtraque specie, & iam vtramque sumpsit, non est quòd suppleat: quia Sacrificiũ nullũ fuit, sed totum fictum; & eo casu nullum est præceptum de faciendo vero Sacrificio, neq; de supplẽdo quod non est inceptum, neque ex parte: & obligat tunc aliud præceptum de non sacrificãdo, fracto ieiunio.

Porrò *S. Thom. q. 78. art. 3.* vult, excepto *enim*, omnia verba formarum prædictarum esse de essentia Sacramenti; communior autem anquiorum sententia est, ea non esse. Vide *Suar. disp. 60. sect. 1.*

2 *Si Celebrans non recordetur se dixisse ea quæ in consecratione communiter dicuntur, non debet propterea turbari.*[a] *Si tamen certò ei constet, se omisisse aliquid eorum quæ sunt de necessitate Sacramenti, id est, formam consecrationis, seu partem, resumat ipsam formam, & cætera prosequatur per ordinem.* 3. *Si verò valdè probabiliter dubitat,*

se aliquid essentiale omisisse, iteret formam, saltem sub tacita conditione. 4. Si autem non sunt de necessitate Sacramenti, non resumat, sed procedat vlterius.

Prima pars est *sancti Thom. sup. art.6. ad 5*. Altera pars est *eiusdem ibidem*. Sed cùm hîc dicatur, *resumat ipsam formam*, quid resumendum erit? sanè verba ea tantùm, quæ suprà *num.1. huius tituli* posita sunt tanquam essentialia formæ, quidquid dicant *Ang. Palud. & Scotus*. ita *Suarez loco citato*. In tertia parte Rubricæ, quæ est communis, eo modo tollitur dubium, & periculum iterandi consecrationem super materiam consecratam. Quarta pars patet, & confirmat secundam partem huius Rubricæ, de non resumendo, nisi essentialia formæ.

Cæterùm non est necesse in prolatione formæ, vt sonus verborum attingat Hostiam, vel Calicem, *Suarez disp.45. sect.5*.

De defectibus Ministri. VI.

Defectus ex parte Ministri possunt contingere quoad ea quæ in ipso requiruntur. Hæc autem sunt: In primis intentio, deinde dispositio animæ, dispositio corporalis, dispositio vestimentorum, dispositio in ministerio ipso, quoad ea quæ in ipso possunt occurrere.

Diuisio in has quinque species defectuum ea est, vt prima tantùm dici debeat essentialis, reliquæ accidentales.

De defectu intentionis. VII.

1 *Si quis non intendit conficere, sed delusoriè aliquid agere. 2 Item si aliquæ Hostiæ ex obliuione remaneant in Altari, vel aliqua pars vini, vel aliqua Hostia lateat, cùm non intendat consecrare nisi quas videt. 3 Item si quis habeat coram se vndecim Hostias, & intendat consecrare solùm decem, non determinans, quas decem intendit: in his casibus non consecrat, quia requiritur intentio. 4 Secùs, si putans quidem esse decem, tamen omnes voluit consecrare, quas coram se habebat: nam tunc omnes erunt consecratæ: atque ideò quilibet Sacerdos talem semper intentionem habere deberet, scilicet consecrandi eas omnes, quas ante se ad consecrandum positas habet.*

Prima pars sacrilegium enormissimum continet: & si fictionis pœniteat ante sumptionem, potest resumere formam, non ex vi præcepti perficiendi Sacrificium, quod nondum incepit, sed ex vi præcepti non fingendi falsum in hoc ministerio, & consequenter non perseuerandi in fictione, nec sumendi potum & cibum per modum Sacramenti, quod non est, nec dandi aliis occasionem adorandi merum panem & vinum; post sumptionem verò ficti Sacramenti seruetur quod diximus suprà *ex Suar. tit.5.num.1*. Altera pars nullam habet difficultatem. In

tertia

tertia *Maior distinct.*11.*q.*2. *Durand.q.*7. & *communiter* concordant; quia non est maior ratio, cur ista vel illa sit consecrata. Quarta pars manifestè sequitur; quia materia est determinata intra terminum intentionis.

2 *Si Sacerdos putans se tenere vnam Hostiam, post consecrationem inuenerit fuisse duas simul iunctas, in sumptione sumat simul vtramque. 2 Quòd si deprehendat post sumptionem Corporis & Sanguinis, aut etiam post ablutionem, reliquias aliquas relictas consecratas, eas sumat, siue paruæ sint, siue magnæ, quia ad idem Sacrificium spectant.*

In prima parte, quæ est *Auctorum paulò suprà cit.* ratio ea est, quia ambæ sunt consecratæ; cùm illud *putans* dicat tantùm priuatam deceptionem, quæ non tollit intentionem debitam, quæ esse debet, & moraliter est circa hanc præsentem materiam, *Suarez disp.*43.*sect.*6. Secunda pars est *Soti* 4. *dist.*12. *quæst.*1. *art.*8. qui tamen distinguit particulas in paruas & magnas, atque has vult in Pyxide asseruari; contra quem *Azor. lib.*10.*cap.*30. *q.*1. qui cum Rubrica concordat, sublata omni distinctione; ea nimirum ratione, quia eæ omnes reliquiæ sunt Sacrificij; vnde & addit, sumendas esse statim, alioquin post notabile temporis interuallum elapsum, censetur Sacrificium absolutum, & proinde particulæ non sumerentur vt reliquiæ, sed per se: quod facere non licet. *Tabiena* concedit absolutè *v. Missa.num.*42. eas posse sumi, & sumendas esse, nulla habita distinctione reliquiarum, neque temporis, dummodò pertineant ad eamdem Missam.

3 *Si verò relicta sit Hostia integra consecrata, eam in tabernaculo cum aliis reponat: si hoc fieri nequit, sequenti Sacerdoti ibi celebraturo, in Altari supra Corporale decenter opertam, sumendam vnà cum altera quam est consecraturus, relinquat: vel si neutrum horum fieri possit, in ipso Calice seu Patena decenter conseruet, quousque vel in tabernaculo reponatur, vel ab altero sumatur: quòd si non habeat quomodo honestè conseruetur, potest eam ipsemet sumere.*

Est casus euentu difficilis; si tamen accidat, optimè Rubrica docet, secuta Sotum, de particulis magnis reseruandis, vt suprà.

4 *Si intentio non sit actualis in ipsa consecratione propter euagationem mentis, sed virtualis, cùm accedens ad Altare intendat facere quod facit Ecclesia, conficitur Sacramentum, etsi curare debet Sacerdos, vt etiam actualem intentionem adhibeat.*

Quòd hîc dicitur de ordinaria materia consecranda in Missa, intellige etiam, quando plures particulæ ponuntur super Altare, vt consecrentur, & in actuali consecratione non recordatur illarum Sacerdos, sed eius tantùm quam in manibus habet; tunc enim omnes sunt consecratæ, *Angel. in verbo Eucharist. num.*27. *Nauar. cap.*25. *numero* 91. debent tamen esse præsentes intra Aram,

non extra eam, inquit *Suarez disp.*43. *sectione* 6. aliàs non æstimaret illas consecratas esse; sicut etiam existimat, id totum in Calice consecratum esse, quod per modum continui in eo continetur: guttæ verò quæ sunt extra Calicem, aut intra, sed separatæ à toto, verisimilius putat quòd non sint consecratæ, neque intentione virtuali intentæ; & eò magis erunt consecratæ particulæ positæ in Pyxide, vbi aliæ adsunt aliàs consecratæ, *iuxta placitum Posseuini de Officio Curati capite* 2. *numero* 20. quod tamen prohiberem fieri. Certè si fiat, genuflexiones plures addendæ erunt ab Offertorio ad Communionem; neque circulus perficiendus erit ad *Orate fratres*, propter consecratas particulas in illa Pyxide.

Item, si Pyxis non aperitur tempore consecrationis ex obliuione, fit tamen consecratio, *Suarez disp.*43.*sect.*5.

De defectibus dispositionis animæ. VIII.

1 *SI quis suspensus, excommunicatus, degradatus, irregularis, vel aliàs canonicè impeditus, celebret; conficit quidem Sacramentum, sed grauissimè peccat, tam propter Communionem, quam indignè sumit, quàm propter executionem Ordinum, quæ sibi erat interdicta.*

Nota, quòd valor ille Missæ, qui est ex parte precum Ecclesiæ, omnino perditur, *ex S.Thom. q.*82.*art.*7.*ad* 3. quia Ecclesia non intendit orare nomine suo, ore præcisorum ab ea per excommunicationem notoriam. Fusiùs *Suarez disp.*77. *sect.*2. Quòd si immineat mortis, infamiæ aut scandali periculum, poterunt prædicti cum contritione celebrare, *Azor. lib.*10. *cap.*31.*quæst.*6.

2 *Si quis habens copiam Confessoris celebret in peccato mortali, grauiter peccat.*

3 *Si quis autem in casu necessitatis, non habens copiam Confessoris, in peccato mortali absque contritione celebret, grauiter peccat. Secùs si conteratur: debet tamen, cùm primùm poterit, confiteri.*

4 *Si in ipsa celebratione Missæ Sacerdos recordetur, se esse in peccato mortali, conteratur cum proposito confitendi, & satisfaciendi.*

5 *Si recordetur, se esse excommunicatum, vel suspensum, aut locum esse interdictum: similiter conteratur cum proposito petendi absolutionem. Ante consecrationem autem in supradictis casibus, si non timetur scandalum, debet Missam inceptam deserere.*

Supradicta fundantur in verbis sancti Pauli 1.*Corinth.*11. *Probet autem seipsum homo*, &c. & in Decretis *Concil. Trident. Sess.*13.*cap.*4. & *can.*11. lege *Suar.* 3.*part. disp.*63.*sect.*3. nam *Concil. Trident.* ponit duas circumstantias, quæ debent concurrere, vt liceat celebrare sine Confessione. *Necessitate*, inquit, *vrgente*, & *modò desit copia Confessoris.*

Necessitas vrgens in his casibus erit; Primò,

Primò, absoluendi inchoatum iam Sacrificium, vt perficiatur. Item necessitas alterius in periculo mortis existentis; pro quo communicando facienda est Missa. Item, si omittendo Missam scandalum oriretur; dico scandalum, non autem quædam admiratio populi, quæ, *ex Corduba quæst.* 142. *citante alios*, non sufficit. Item, quando tenetur ex officio facere Sacrum; quam causam præsertim indicat Tridentinum. Necessitas igitur attendatur; non commoditas, *ex Suar. ibidem sect.* 4.

Inopia verò Confessoris dicitur esse, quando verè non adest qui absoluere à peccato mortali possit, quo reus est Sacerdos celebraturus; vel longiùs abest quàm adiri commodè queat. Item, quando, etiamsi adsit Confessor, timetur verè de eo, quòd ob non seruatū sigillum, aut aliam ob causam, graue damnum sequeretur celebraturo. ita *Silu. verbo Confessio* 1. §. 2. tamen confiteatur alia peccata, tacito tantùm eo, in quo est periculum. ita *Maior* 4. *dist.* 17. *quæst.* 5. & *Nauar. cap.* 7. *num.* 6. Sicut etiam idem facere debet, si reseruatum casum habeat, neque adire potest Episcopum, neque obtinere absolutionem. Porrò contritionem esse necessariam, omnes fatentur *ex Trident. suprà citat.* ibi: *Sibi contritus videatur.*

Quid autem agendum erit ante consecrationem? Si ante inchoatam Missam recordetur se esse in peccato, confiteatur, etiamsi oporteat exui sacris vestibus, *Scot. d.* 9. *quæst.* 1. quia sacra actio non est incepta. citra scandalum intellige, vt etiam in sequentibus. Si Missa est inchoata, & facilè potest Confessor accedere ad Altare, fiat, *Bonauent.* 4. *d.* 13. *Siluest. v. Euchar.* 2. *quæst.* 6. quia illa pars Missæ est extrinseca Sacrificio, & potest interrumpi, sicut per Concionem, oblationem populi, &c.

At *S. Thom. quæst.* 83. *art.* 6. *ad* 2. dicit, tutius esse relinquere Missam, maximè in casu excommunicationis (quem sequitur Rubrica) vbi tamen indicat, non esse præceptum, sed consilium, deserere inceptam Missam, dum dicit, *tutius esse*, & *S. Bonauentura suprà* negat, deserendam esse Missam; negatque, teneri Sacerdotem discedere ab Altari vt confiteatur. Debet autem, cùm primùm poterit, confiteri, *Conc. Trid. loco citato.*

De defectibus dispositionis corporis. IX.

1 *SI quis non est ieiunus post mediam noctem, etiam post sumptionem solius aquæ, vel alterius potus, aut cibi, per modum etiam medicinæ, & in quantumcumque parua quantitate, non potest communicare, nec celebrare.*

Est doctrina *S. Thomæ* 4. *par. qu* 80. *a.* 8. *ad* 4. *ex Conc. Africano cap.* 8 *Carth. III. cap.* 29. & *cap.* 48. vbi asseritur, in Concilio Nicæno fuisse hanc eandem consuetudinem sumendi Eucharistiam ante omnem cibum confirmatam: non aiunt, institutam; quia manat ab Apostolis. *Clemens Epist.* 2. dicit, se à S. Petro hoc accepisse. Neque verò etiam, vt detur Viaticum ægroto, poterit non ieiunus celebrare; contra *Maiorem*, *Azor. cap.* 30. & *Suar. sect.* 5. lege *Suar. disp.* 68. *sect.* 3. & 4. De quauis minima quantitate cibi aut potus expressè loquitur *Concil. Tol. VII. cap.* 2. imò & de papyro traiecto & eiecto, docet *idem Suar. ibidem.*

2 *Si autem ante mediam noctem cibum aut potum sumpserit, etiamsi post*

modum non dormierit, nec sit digestus, non peccat; sed ob perturbationem mentis, ex qua deuotio tollitur, consulitur aliquando abstinendum.

Hæc *Sanctus Thomas, ibidem ad 5.*

3 *Si reliquiæ cibi remanentes in ore transglutiantur, non impediunt Communionem, cùm non transglutiantur per modum cibi, sed per modum saliuæ. Idem dicendum, si lauando os, deglutiatur stilla aquæ præter intentionem.*

Ita *S. Thom. ibidem ad* 4. qui vult, quantitatem vini vel aquæ esse valdè paruam, vt permisceatur saliuæ inseparabiliter. Vnde in Rubrica *stilla aquæ* nominatur. Notat *Suar. sect.* 4. necessarium esse, vt manducatio præcesserit mediam noctem: nam si aduertat Sacerdos post mediam noctem, habere in ore reliquias cibi, & eas ex certa scientia deglutiat, violat ieiunium naturæ necessarium ad Communionem, *ex Palud. 4. dist. 8. art. 2. num. 21.* expuantur igitur potiùs quàm traiiciantur.

Duo tamen non ieiuno Sacerdoti conceduntur. Primum, vt possit sumere particulas siue à se siue ab alio consecratas si nequeat conseruari sine maiori irreuerentia: quia ieiunium est ad reuerentiam sine præiudicio maioris irreuerentiæ; præsertim, si timeatur incursus hostium, *Bonac. cum aliis disp. 4. quæst. 6. pun. 2.* qui etiam addit, quòd licet multo tempore se detinuerit Sacerdos in distribuenda Eucharistia, potest adhuc tamen reliquias sumere, & vasa purificare, si distribuat coniunctim cum Missa. Alterum est ad supplendum Sacrificium; de quo mox dicemus *tit. 10. num. 3*, Concedit *Toletus lib. 2 cap. 1. numero, 2.* celebrationem illi, qui omnino immemor cibi sumpti aut potus, recordatur deinde post consecrationem, se non esse ieiunum; ac etiam ante consecrationem, si scandalum immineat.

4 *Si plures Missas in vna die celebret, vt in Natiuitate Domini, in vnaquaque Missa abluat digitos in aliquo vase mundo, & in vltima tantùm percipiat purificationem.*

Prohibemur *de Celebr. Miss. c. Ex parte.* ab Innocen. III. in priori Missa sumere Calicis ablutionem; quamuis non sumi soleat ob nutritionem, sed ob reuerentiam Sacramenti: quare, si in prima Missa sumitur ablutio, imò aqua per errorem pro vino consecrata, frangitur ieiunium, & alia Missa celebrari non potest.

Nota ea verba, *in aliquo vase mundo*, non in Calice Missæ, ne vinum ablutionis sit deinde materia consecrationis. Ceterum ipsamet ablutio digitorum si non sumatur à Celebrante in tertia Missa, sumi debet ab alio qui sit ieiunus, ob reuerentiam fragmentorum, quæ fortasse ibi sunt corrupta; vel in Sacrarium fundenda erit. quod etiam nota pro ablutione digitorum, quæ fit in ordinaria Communione populi extra Missam.

5 *Si præcesserit pollutio nocturna, quæ causata fuerit ex præcedenti cogitatione quæ sit peccatum mortale, vel euenerit propter nimiam crapulam, abstinendum*

stinendum est à Communione & celebratione, nisi aliud Confessario videatur. Si dubium est, an in præcedenti cogitatione fuerit peccatum mortale, consulitur abstinendum, extra tamen casum necessitatis. Si autem certum est, non fuisse in illa cogitatione peccatum mortale, vel nullam fuisse cogitationem, sed euenisse ex naturali causa, aut ex diabolica illusione, potest communicare & celebrare; nisi ex illa corporis commotione tanta euenerit perturbatio mentis, vt abstinendum videatur.

Est *Sancti Thom. 3. part. quæstion. 80. arti.c7.* qui ferè totum hausit *ex S.Gregorio in Epistola ad August. Anglorum Episc.* Sed pollutio, etiam voluntaria, per confessionem purgata non impedit, nisi ob congruentiam.

De defectibus in ministerio ipso occurrentibus. X.

1 *POssunt etiam defectus occurrere in ministerio ipso, si aliquid ex requisitis ad illud desit: vt, si celebretur in loco non sacro, vel non deputato ab Episcopo, vel in Altari non consecrato, vel tribus mappis non cooperto: si non adsint luminaria cerea: si non sit tempus debitum celebrandi, quod est ab aurora vsque ad meridiem, communiter: si Celebrans saltem Matutinum cum Laudibus non dixerit, si omittat aliquid ex vestibus sacerdotalibus: si vestes sacerdotales & mappæ non sint ab Episcopo vel ab alio hanc habente potestatem benedictæ: si non adsit clericus, vel alius deseruiens in Missa, vel adsit qui deseruire non debet, vt mulier: si non adsit Calix cum Patena conueniens, cuius cuppa debet esse aurea, vel argentea, vel stannea; non ærea, vel vitrea: si Corporalia non sint munda, quæ debent esse ex lino, nec serico in medio ornata, & ab Episcopo vel ab alio hanc habente potestatem benedicta, vt etiam superiùs dictum est: si celebrat capite cooperto sine dispensatione: si non adsit Missale, licet memoriter sciret Missam, quam intendit dicere.*

Numerantur hîc quatuordecim casus grauiores, in quibus vt plurimùm accidit peccatum mortale, si fiat contra regulas hoc loco significatas; de quibus nos egimus suprà *in prima part. Rubricarum tit. 20. & secunda part. tit. 1. & 2.* nisi excuset ignorantia, vel obliuio, &c. *Azor. lib. 10. cap. 29. quæst. 6.* Et ratio est, quia Concilium Tridentinum *Sess. 22.* & Pius V. initio Missalis hoc tradit, vt secundùm ritum, normam & modum à se traditum Missam decantent omnes, ac legant. Vnde non licet mutare hunc ordinem Missæ; non dico mutare Missam, & eam dicere alteriùs diei quàm in Missali præscribatur, vt notat *Suar. 3. part. disputat. 83. sect. 3.* sed mutare omittendo aliquid, quod pertineat ad integrum Missæ ritum. multò verò minùs addere licet quidquam, quod expressiùs cautum est *in Trid. & prædicta Bulla Pij V.*

De rebus autem, an sint benedictæ, nécne, non tenetur semper interrogare Sacerdos, *Azor. lib. 10. cap. 17. quæst. 11.* quæ verò non sunt vsui ampliùs, comburantur, *ex Clem. Epistola 2. & Summistis.*

2 *Si Sacerdote celebrante violetur Ecclesia ante Canonem, dimittatur Missa: si post Canonem, non dimittatur. Si timeatur incursus hostium, vel allusionis, vel ruina loci vbi celebratur, ante consecrationem dimittatur Missa, post consecrationem verò Sacerdos accelerare poterit sumptionem Sacramenti, omissis omnibus aliis.*

Ratio est manifesta, quia ante Canonem nondum est inceptum Sacrificium; post Canonem verò est perficiendum: post inchoatum scilicet Canonem, qui desinit in fine principio Orationis Dominicæ. Qua de re vide suprà *par.2.tit.10. num.1.pag.159.* incipiat autem Canon à *Te igitur.*

3 *Si Sacerdos ante consecrationem grauiter infirmetur, vel in syncopen inciderit, aut moriatur, prætermittitur Missa: si post consecrationem Corporis tantùm, ante consecrationem Sanguinis, vel vtroque consecrato id accidit, Missa*[x] *per alium Sacerdotem expleatur ab eo loco,*[y] *vbi ille desiit, & in casu necessitatis*[z] *etiam per non ieiunum. Si autem non obierit, sed fuerit infirmus, adeò tamen vt possit communicare, & non adsit alia Hostia consecrata, Sacerdos qui Missam supplet, diuidat Hostiam, & vnam partem præbeat infirmo, aliam ipse sumat. Si autem semiprolata forma Corporis obiit Sacerdos, quia non est facta consecratio, non est necesse vt Missa per alium suppleatur. Si verò obierit semiprolata forma Sanguinis, tunc alter prosequatur Missam, & super eundem Calicem repetat integram formam, ab eo loco, Simili modo postquam cœnatum est, vel posset super alium Calicem præparatum integram formam proferre, & Hostiam primi Sacerdotis, & Sanguinem à se consecratum sumere, ac deinde Calicem relictum*[b] *semiconsecratum.*

x *Per alium Sacerdotem expleatur.*] Ita *Concil. Tolet. VII. in cap. Nihil. 7. qu. 1.* & *S. Thom. 3 par. quæst. 83. art. 6. ad 1.* videtur indicare Iuris esse diuini, vt tunc Sacrificium expleatur; & est probabilior sententia quàm eorum, qui id tantùm concedunt vbi adest populus. Vide *Azor. lib. 10. c. 33. quæst. 1.*

y *Vbi ille desiit.*] Si prior inchoauerit tantummodò formam Sanguinis, alter eandem integram proferet, *Azor. vbi suprà*; si verò nesciatur vbi desierit, incipiatur à *Simili modo*, &c. vel si consecrauit vtramque speciem, incipiatur ab *Vnde & memores.* Si dubitatur de consecratione Hostiæ, incipiatur à Canone, *Suar. disp. 85. sect. 1.* & sub conditione mente retenta consecret, vel aliam (quod melius est) consecret Hostiam, & priorem sumat post sumptionem Sanguinis.

z *Etiam per non ieiunum.*] *Ex eodem Concilio Toletano*; quia, inquit, ex vtraque persona vnus minister Christi componitur. Vide *Suar. 3. par. disp. 66. sect. 6. cum Soto 4. dist. 13. quæst. 2. ad 6.* qui concedit *ibidem*, Sacrificium expleri posse à Sacerdote excommunicato irregularique, si cesset scandalum; quem sequitur *Suar. loco cit.*

a *Diuidat Hostiam.*] Ita conuenit, quia

partem habuit ille prior in consecratione, ergo etiam in sumptione. *Suar.* 3. *par. disput.* 85. *sect.* 2. ex causa rationabili concedit *cum Palud.* 4. *dist.* 12. *quæst.* 1. *art.* 5. *conclus.* 2. *& Siluest.* 2. *quæst.* 10. §. 7. posse dari partem Hostiæ ad communicandum laicum; quia & antiqui reseruabant tertiam hostiæ partem pro infirmis, *cap. Triforme. de Consec. de.* 2. *Sergij.* ergo & multò magis infirmo huic Sacerdoti.

b *Semiconsecratum.*] Sumat hunc Calicem ante ablutionem; qui ideò dicitur semiconsecratus, quia de primis verbis consecrationis Calicis dubium est, an sufficiant pro forma, vnde etiam adorandus erit sub conditione, *Scot.* 4. *distinct.* 8. *quæst.* 2.

At, dato nouo casu, quòd ille obierit post sumptionem tantum Hostiæ, tunc alter sumat tantum Sanguinem qui remansit, *Henric. lib.* 9. *cap.* 41. & vtique fit satis.

4 *Si quis extra huiusmodi casus necessitatis integra Sacramenta non sumpserit, grauissimè peccat.*

Ita *Concil. Trid. Sess.* 21. *cap.* 1. *& clarius sess.* 22. fusiùs *Suarez* 3. *par. disputat.* 43. *sectione* 3. Integra verò Sacramenta sunt vtraque species, non autem quæcumque consecrauit Sacerdos, vt patet.

5 *Si musca, vel aranea, vel aliquid aliud ceciderit in Calicem ante consecrationem, proiiciat vinum in locum decentem, & aliud ponat in Calice, misceat parum aquæ,*[c] *offerat vt suprà & prosequatur Missam:*[d] *si post consecrationem ceciderit musca, aut aliquid eiusmodi, & fiat nausea Sacerdoti, extrahat eam, & lauet cum vino; finita Missa comburat, & combustio ac lotio huiusmodi in sacrarium proiiciatur. Si autem non fuerit ei nausea, nec vllum periculum timeat, sumat cum Sanguine.*

c *Offerat vt suprà.*] Id est, mente concepta oblatione.

d *Si post. consecrationem*, &c.] est S. *Thom.* 3. *par. q.* 83. *artic.* 6. *ad* 3.

6 *Si aliquod venenosum ceciderit in Calicem, vel quod prouocaret vomitum, vinum consecratum reponendum est in alio Calice, & aliud vinum cum aqua apponendum denuò consecrandum: & 2 finita Missa Sanguis repositus in panno lineo vel stuppa tamdiu seruetur, donec species vini fuerint desiccatæ, & tunc stuppa comburatur, & combustio in sacrarium proiiciatur.*

Prima pars est *S. Thom. quæst.* 83. *art.* 6. *ad* 3. ne Calix vitæ, inquit, sit in mortem, ex quo patet sufficere, si vinum nunc consecretur ad sumptionem, non autem ad integritatem consecrationis, quæ verè facta fuit in vtraque vera specie. Altera pars, vsque ad combustionem stuppæ, est *contra Palud. dist.* 9. *qu.* 1. *& Silu. Euch.* 2. *quæst.* 9. §. 3. *& alios*, qui sacrilegium putant, species comburere. quod verum esset, si in illis Christus esset, sed exsiccatis speciebus desinit ibi esse Christus.

7 *Si aliquod venenatum contigerit Hostiam consecratam, tunc alteram consecret, & sumat eo modo quo dictum est, & illa seruetur in tabernaculo loco separato, donec species corrumpantur, & corruptæ deinde mittantur in sacrarium:*

Adde hoc loco, quòd ea quæ sunt à fulmine tacta, venenata censentur, *ex Genuen. in sua praxi Neapol. cap. 49.* Qui casus accidit anno 1601. in Calice à fulmine tacto post consecrationem; & *ita fuit à Doctoribus decisum.*

8 *Si sumendo Sanguinem, particula remanserit in Calice, digito ad labium Calicis eam adducat, & sumat ante purificationem, vel infundat vinum & sumat.*

Duobus ergo modis sumi potest: & primus est *Scoti 4. dist. 8.* alter est *Siluestri verbo Euch. 2. qu. 9. & aliorum.* & patet in Parasceue, quando particula sumitur cum vino puro. Vterque à Rubrica conceditur; at secundus magis placet.

9 *Si Hostia ante consecrationem inueniatur fracta, nisi populo euidenter appareat, talis Hostia consecretur: si autem scandalum populo esse possit, alia accipiatur, & offeratur: quòd si illius Hostiæ iam erat facta oblatio, eam post ablutionem sumat. Quòd si ante oblationem Hostia appareat confracta, accipiatur altera integra, si citra scandalum, aut longam moram fieri poterit.*

Continet Rubrica opportuna remedia, quorum ratio est manifestissima.

10 *Si propter frigus, vel negligentiam Hostia consecrata dilabatur in Calicem, propterea*[e] *nihil est reiterandum, sed Sacerdos Missam prosequatur, faciendo cærimonias & signa consueta cum residua parte Hostiæ, quæ non est madefacta Sanguine, si commodè potest. Si verò tota fuerit madefacta, non extrahat eam, sed omnia dicat omittendo signa, & sumat pariter Corpus & Sanguinem, signans se cum Calice, & dicens: Corpus & Sanguis Domini nostri, &c.*

e *Nihil est reiterandum.*] Docet *S. Thom. sup. art. 6. ad 6.* reliqua in Rubrica addita consona sunt casui, vt verba respondeant actioni.

11 *Si in hieme Sanguis congeletur in Calice, inuoluatur Calix pannis calefactis: si id non proficeret, ponatur in feruenti aqua prope Altare, dummodò in Calicem non intret, donec liquefiat.*

Si fingatur casus, non posse liquefieri, tunc poterit digitis comminui, & in particulas redigi, vt sumi possit, *Suar. disp. 85. sect. 1.*

12 Si

12 *Si per negligentiam aliquid de Sanguine Christi ceciderit, siquidem super terram, seu super tabulam, lingua lambatur, & locus ipse radatur quantum satis est, & abrasio comburatur; cinis verò in sacrarium recondatur. Si verò super lapidem Altaris ceciderit, sorbeat Sacerdos stillam, & locus benè abluatur, & ablutio in sacrarium proiiciatur. Si super linteum Altaris, & ad aliud linteum stilla peruenerit; si vsque ad tertium, linteamina ter abluantur vbi stilla ceciderit, Calice supposito, & aqua ablutionis in sacrarium proiiciatur. Quòd si in ipso solùm Corporali, aut si in vestibus ipsis sacerdotalibus ceciderit, debet similiter ablui, & ablutio in sacrarium proiici. Si in substrato pedibus panno, vel tapete, benè abluatur, vt suprà.*

Est Decretum Pij Papæ I. *cap. Si per negligentiam. de Consecr. Dist.* 2. & explicatur *S.Thoma suprà art.6.ad* 7. Sed adde Primò, à Sacerdote tantùm ea fieri debere quæ Rubrica hæc iubet, *Suarez disp.*85. *sect.*1. Secundò, multa esse antiquata per hanc Rubricam ex iis quæ Pius hac de re statuerat; cuiusmodi sunt, abscissio vestium & combustio, intra Altare combustorum repositio, sumptio lotionis. Pœnæ quoque non sunt in vsu, & ideò in Missali omittuntur, vt notat *Suarez ibidem*, quæ erunt deinceps imponendæ arbitrio Superioris: nec vllam tenetur Sacerdos subire nisi impositam; Deo tamen satisfaciat. Tertiò, aliqua adduntur in Rubrica satis similia prædictis, de quibus non meminit Pius; vt, quando cadit super vestes Sacerdotis, pannum, & tapete substratum.

Quid si cadat Sanguis super barbam? *Barth. ab Ang. Dialog.*5.§.713. vult eam ablui, & comburi: sed videtur sufficere, si barba pluries lauetur, cui parcendum est magis quàm tapetibus, de quibus suprà.

13 *At si contingat totum Sanguinem post consecrationem effundi, si quidem aliquid* [f] *vel parum remansit, illud sumatur, & de effuso reliquo Sanguine fiat, vt dictum est.* [g] *Si verò nihil omnino remansit, ponat iterùm vinum & aquam, & consecret ab eo loco, Simili modo postquam cœnatum est, facta priùs tamen Calicis oblatione, vt suprà.*

f *Vel parum.*] Sufficit ad integritatem Sacrificij.

g *Si verò nihil.*] Supleatur, vt dictum est suprà ex *S.Thom. ibidem ad.*3.

14 *Si Sacerdos euomat Eucharistiam, si species integræ appareant, reuerenter sumantur, nisi nausea fiat: tunc enim species consecratæ cautè separentur, & in aliquo loco sacro reponantur, donec corrumpantur, & posteà in sacrarium proiiciantur. Quòd si species non appareant, comburatur vomitus, & cineres in sacrarium mittantur.*

Regula generalis est, si species Sacramentales integræ vel in aliqua particula haberi possunt, reuerenter seruandas esse, vel sumendas, quia sub eis manet Christus: & similiter fiat, vt in hac Rubrica dicitur, si à mure sumantur, aut ex

Eucharistia vermes generentur. Ea verò quæ tales species contigerunt vel comburenda, vel purificanda sunt, iuxta prædicta, *Suar. loco cit. sect. 1.*

Vomitus etiam potest esse, & licitè, voluntarius, quando monitus est Sacerdos de speciebus à se sumptis, quod venenatæ sint, *ex Tabien. verbo Missa. n. 32.* eadem ratione quæ suprà *num. 6.* allata fuit.

15 *Si Hostia consecrata, vel aliqua eius particula dilabatur in terram, reuerenter accipiatur, & locus vbi cecidit, mundetur, & aliquantum abradatur, & puluis seu abrasio huiusmodi in sacrarium immittatur. Si ceciderit extra Corporale in mappam, seu alio quouis modo in aliquod linteum, mappa vel linteum huiusmodi diligenter lauetur, & lotio ipsa in sacrarium effundatur.*

Patent ob reuerentiam Sacramenti hæc fieri. Quòd si fragmentum nequeat discerni, pluries linteum lauetur, non autem comburatur. *Henriq. c. 28. n. 4. cum Sot. d. 10. quæst. 2. art. 8.*

In casu dubio consecratæ Hostiæ quæ reperitur apud veneficum, seu sacrilegum, aut circa Altare, vbi proximè fuit celebratum, aut quando particula Patenæ parti posteriori hæreat, ita fixè (quod mihi accidit) vt subeat suspicio, de consecratis in præcedenti Missa particulis eam vnam esse posse; quid erit agendum? In hisce casibus nulla solemnitas est adhibenda luminarium, & eiusmodi, sed adoranda erit sub conditione, reseruanda in Tabernaculo, seu intra Corporale, & sumenda à Sacerdote ante Calicis ablutionem in proxima Missa, quòd si fortè sit deturpata, vt nauseam moueat, fiat vt dictum est suprà *num. 7.*

Quod attinet ad sacrarium; de quo sæpè in his Rubricis, rem & vocabulum habemus apud S. Clementem *Epist. 2. de Consf. Dist. 1. cap. Altare.* est autem Piscina sacra, vt loquuntur alij.

16 *Possunt etiam defectus in ministerio ipso occurrere, si Sacerdos ignoret ritus & cærimonias ipsas in eo seruandas: de quibus omnibus in superioribus Rubricis copiosè dictum est.*

Hoc loco distinctione est opus: nam si omittit aliquid de Rubricis primi ordinis vt *Gloria in excelsis, Credo, Commemoratio de Sancto*, & eiusmodi, & recordetur in progressu Missæ, non debet repetere, nec regredi, *Sil. Missa 1. quæst. 5. §. 4 & 5.* dissonum enim esset, & scandalosum potiùs. Commemorationem autem de Sancto debet addere inter Orationes secretas & post Communionem, licet inter Collectas eam omiserit, si opportunè recordetur. inter vltimas non dicerem, si neque inter secretas dixissem; sed in sacristia post depositas vestes supplerem omissa.

Si verò loquamur de ritibus & cæremoniis quæ consistunt in actione Missæ, de suo genere mortale est omittere; quia Concilium Tridentinum *sess. 22.* & Pius V. *in Bulla Missalis* expressè præcipiunt obseruari etiam ritus secundi ordinis; ex leuitate tamen materiæ, vel inaduertentia, vel obliuione, posset esse veniale, si quid omittitur addendo Rubricis quod item est prohibitum. *Lege Suar. quæst. 84. sect. 2.*

Non tamen addit ille contra Rubricas, qui Officium recitans aliud, Missam deinde celebrat more Ecclesiæ in qua celebrat;

lebrat; vbi fortè dicitur *Credo*, vel *Gloria*, quæ non dicuntur extra eam; imò tenetur celebrare ibidem pro ratione Festi, iuxta Regulam, *Cùm fueris Romæ*, &c. alioquin esset aliis admirationi, si Festo non inseruiret in propria Ecclesia pro qualitate Festi.

Intellige quæ dicimus de Missa pro omnibus approbata: nam Missæ certis Regularibus concessæ tantùm, putà de Sanctis Ordinis eorum, aut aliis quæ non habentur in Missali Romano, non possunt ab aliis dici, nec etiam in ipsorummet Regularium Ecclesiis, ex Decreto sacræ Rituum Congregationis 19. *Nouemb.* 1622. neque à Cappellanis sæcularibus propriis in Ecclesiis Monialium, quæ Romano non vtuntur Breuiario. Quo casu, Missam quidem Cappellani proprij recitabunt de Sancto, de quo Moniales Officium, sed cum Missali Romano, vt in Proprio de Sanctis, vel de Communi. Eadem sacra Congregatio Rituum ita decreuit die 20. Nouemb. 1628. si nulla est Missa in Missali Romano, quæ concordet cum Officio Monialium, puta de nomine Iesu, de Spinea corona, & similibus, eo casu Missam de Circumcisione Domini, seu Missam de Cruce, vel Passione, recitare poterunt; vel certè pro debita licentia adeant sacram eamdem Congregationem.

Quòd si quis adderet, vel detraheret ex cærimoniis, etiam deuotionis causa, præsumens id esse melius, tunc peccaret mortaliter; quia in Bulla Pij V. dicitur, *ne præsumant*. ita *Ant. Molina in Instruct. Sacerdotum Tract.* 3. *cap.* 11. *§. vlt.*

17 At si inchoata Missa veniat Episcopus, aut eo maior, aut Princeps, neque alia Missa celebrari possit, quid agendum? ante Consecrationem, & post Epistolam, si illi veniant, poterit repeti Missa à capite, *Nauar. de Orat. Notab.* 16. *num.* 55. & *Azor. lib.* 10. *cap.* 32. *quæst.* 3. Addit *Posseu. de Offic. Cur. cap.* 2. *numero* 11. posse hoc idem fieri, etiam vltra primam vicem, si maior causa superueniat; sed, meo iudicio, tunc esset opus altiori iudicio.

18 Quæritur adhuc: An possit interrumpi, & discontinuari Missa ob aliquam causam? respondetur, Posse, ob Concionem & publicationes Edictorum, quæ fiunt à Parochis: prætereà ad confessionem audiendam moribundi, custodita, si opus est, interim ab alio Eucharistia; vel ad vngendum infirmum, cui nullum aliud Sacramentum ministrari potest, *ex Nauar. de Hor. Canon. cap.* 16. *num.* 69. *Henriq. lib.* 9. *cap.* 30. *num.* 4. Non autem interrumpi debet paulò ante laicorum Communionem, vt Sacerdos audiat apud Altare etiam breuem confessionem alicuius; quod perturbat, & meritò, astantium animos, *Doctores apud Bonacin. disput.* 4. *quæst.* 6. *punct.* 1. *num.* 20.

19 Accidit denique in Missæ ministerio offerri Sacerdoti particulam pro communicando laico, & oblatione Hostiæ iam facta, poteritne illa consecrari? *Bonacin. de Eucharist. disput.* 4. *quæst. vltim. punct.* 2. *num.* 6. videtur negare; sed puto probabiliter posse consecrari, oblatione eiusdem mente concepta, vt sæpiùs in defectibus dictum est: non tamen remotiùs ab oblatione Hostiæ, puta iam cœpta Præfatione. Vel eo casu, si necessitas adsit, arbitrio boni viri, dari laico poterit pars Hostiæ consecratæ, quæ olim reseruabatur pro infirmis, vt paulò suprà diximus *num.* 3. *præsentis tituli.*

De Rubricis præceptiuis, & directiuis. XI.

RElіquuum est, vt in ordine ad Missam examinemus duo. Alterum est circa Rubricas omnes, de quibus hactenus, quæ cùm diuidantur communiter à Summistis & Theologis in præceptiuas & directiuas, nondum quis veluti digno demonstrauit, quænam ex dictis sint præceptiuæ, quænam directiuæ: nam illæ obligant sub mortali, hæ non item, nisi ex contemptu omittantur. Alterum est circa onera Missarum, quæ subire solent Sacerdotes; de quibus Theologi multa sparsim docuere, quæ hoc loco collecta breui compendio, Lectori spero fore vt valdè prosint. Nunc de primo.

Seclusa igitur obliuione, ignorantia inculpabili, & inaduertentia, quæ culpam diminuunt, vt suprà monuimus: omissa item ea recentioris Auctoris distinctione, in præceptiuas sub mortali, & præceptiuas sub veniali, diuersas à directiuis. Quæ distinctio nulla est; aut est quæstio de nomine; nam præceptum importat propriè in sua significatione materiam grauem, & lethalem culpam.

1 Dico Primo. Quando in Rubricis habetur hæc vox *grauissimè*, seu, *grauiter peccat*, certissimum est, significari peccatum mortale. Septies autem habetur, cùm de defectibus Missæ agitur.

Si non in azymo conficiatur Sacramentum in Ecclesia Latina, *tit. 3. n. 3.*

Si vinum cœperit acescere, vel corrumpi, vel fuerit aliquantum acre, vel mustum de vuis tunc expressum; vel sine aqua fiat Sacrificium, vel cum aqua non naturali, *tit. 4. num. 2.*

Si in forma adderet aliquid Celebrans, quod significationem non mutaret, *tit. 5. num. 1.*

Si celebret suspensus, excommunicatus, degradatus, irregularis, vel canonicè impeditus, *tit. 8. num. 1.*

Si celebret in peccato mortali habens copiam Confessoris, *ibidem num. 2.*

Si non habens copiam Confessoris sine contritione in peccato mortali celebret, *ibid. num. 1.*

Si integra Sacramenta extra quosdam casus non sumpserit, *tit. 10. num. 4.*

2 Dico Secvndo. Quando materia Rubricæ pertinet ad integritatem Sacramenti, seu Sacrificij, ea ita grauis censenda est, vt omissio sit peccatum mortale: eiusmodi sunt, quæ de pane, vino, aqua, intentione, forma sumptione vtriusque speciei sunt præscripta. quæ omnia sub mortali sunt iuxta Rubricas obseruanda.

In forma quoque illud *enim* additum ab Ecclesia, non potest sine peccato mortali voluntariè omitti.

3 Dico Tertio. Eas Rubricas esse præceptiuas, in quibus concordant Doctores, eas esse de re graui, & sub mortali obseruandas esse: videlicet, De loco celebrandi non prohibito, de ara consecrata, de lumine, de hora celebrandi, de dispositione animæ & corporis, ieiunio scilicet à peccato mortali, & à cibo, de ministro, de Missali libro, de Calice, Patena, Corporali, & Palla, de Canone integrè & secretè recitando, de prima purificatione cum vinô, de numero, munditia, integritate, & benedictione vestium Sacerdotalium; eo modo quo probauimus suprà suis locis.

Dico Qvarto. Rubricas aliquas esse strictioris iuris in Missis Conuentualibus, seu principalibus Ecclesiarum Cathedralium, & Collegiatarum; quod *cum Suarez & aliis* docet *Bonacin. disp. 4. de Eucharist. quæst. vltima, punct. 7. §. 3. num. 3.* quia æquiparantur hæ Missæ Horis Canonicis quæ dicuntur in Choro, imò verò sunt Horarum quasi finis, ad

ad quem diriguntur Horæ, vt egregiè probat *Franc. de Temp. Horarum Canon. part.*1. *cap.*16. *num.*18. eiuſmodi eſt Rubrica de concordia Miſſæ Conuentualis cum Officio; quæ expreſsè præcipitur in *cap. Cùm creatura. de Celebrat. Miſſ.* per verbum *mandamus* Honorij III. Docent enim *Doctores à Bonacin. citati de Leg. diſp.*1. *quæſt.*1. *punct.*7. §.4. *num.*7. quod verbum *mandamus* importat obligationem ad mortale. Inter Collegiatas autem adhuc eſſe diſparitatem dico: nam Collegiatæ Regulares (quæ tamen minùs propriè Collegiatæ dicuntur, vt paulò infrà probabo) tenentur ad Horas Canonicas & Miſſam in Choro, ex vi Regulæ tantùm & conſuetudinis interpretantis Regulam; ſicuti etiam ad Officium diuinum extra Chorum conſuetudo tantùm obligat Regulares vt ſic, ex *Caiet. verbo Horæ.* at ſæculares Canonici tenentur ex ſtipendio ad leges Pontificias in Choro ſeruandas.

5 Dico Qvinto. Propè præceptiuas eas eſſe Rubricas, de quibus diſputant Doctores; & tamen Pius V. & Clem. VIII. inclinant expreſsè in alteram partem, præcipiendo in Bulla, vt iuxta formam in nouo Miſſali traditam celebretur Miſſa: eiuſmodi ſunt, de Matutino & Laudibus ante Miſſam, de mappis tribus, de luminaribus cereis; quæ licet ſint controuerſa inter Doctores, ij tamen Pontifices Summi prædicta potiùs in ſuis Rubricis approbauere tanquam tutiora.

6 Dico Sexto. Dubias eſſe reliquas de principio auroræ, & fine meridiei, de Cruce in Altari, de pedibus calceandis, de veſte talari, de pileoli vſu, à quo concedatur extra Canonem; de Orationibus ad veſtes, & poſt Miſſam; de Miſſa priuata ad arbitrium ſine cauſa; de Miſſa non approbata, niſi pro quibuſdam Eccleſiis; de Votiua, vel de Requiem, in Feſto Duplici, & diebus prohibitis; de Orationibus additis ſecretò dicendis, ex deuotione Celebrantis: in quibus omnibus Doctoribus vtrimque diſputantibus, Rubricis tamen magis adhærendum eſſe cenſeo.

7 Dico Septimo. Inter has dubias Rubricas illa eſt apud me valdè certa, quòd ſit de re grauiſſima, quæ habetur, *p.*1. *tit.*3. *n.*1. nimirum, *In Feriis Quadrageſimæ, Quatuor Temporum, Rogationum, & Vigiliarum, etiamſi Duplex, vel Semiduplex Feſtum, vel Octaua occurrat, in Eccleſiis Cathedralibus & Collegiatis cantantur duæ Miſſæ, vna de Feſto poſt Tertiam, alia de Feria poſt Nonam.* Cantari ergo debent, vbi nimirum cantari quotidie Miſſa conſueuit à Canonicis; tum quia præcipit Pius V. in virtute ſanctæ obedientiæ in Bulla, vt decantetur Miſſa iuxta normam, ritum & modum à ſe præſcriptum, hoc eſt, quandoque duæ; tum quia altera earum ſine commemoratione alterius dici debet, *ex tit.*7. *num.*2. & hoc modo altera non reſpondet integrè Officio diuino, in quo ſit de Feſto & Feria ſimul (Miſſa enim Conuentualis debet reſpondere integrè Horis Canonicis;) tum quia eſt ritus Eccleſiæ perantiquus, *teſte Microlog. capite* 48. & 58. *vt diximus pag.*5. tum quia circumſtantia illa temporis (poſt Tertiam altera, altera poſt Nonam) indicat eſſe notabilem ritum; tum quia Clementis VIII. auctoritate Miſſale recognitum, ſuis locis octies ad minus monet Lectorem hac de re, vt obliuioni non tradatur; ſcilicet, ante Miſſam de Vigilia Aſcenſionis, in Feſto S. Marci, in Vigilia Apoſtolorum Petri & Pauli, in Vigilia S Laurentij, in Feſto SS. Cornelij, &c. SS. Ianuarij, &c. in Vigilia ſancti Matthæi, & in Commemoratione omnium fidelium Defunctorum; tum quia ſanctus Carolus cum ſuis Prouincialibus Epiſcopis *in Concil. IV. Prouinciali Romæ approbato*

in hæc verba decreuit: *Quibus diebus ex Missalis Romani Rubricarum præscripto in Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis duas Missas Conuentuales celebrari oportet, ea ambæ cantantur: quòd si Capitulum præstare omiserit, neglexeritve, non solùm illius diei, in quo huic muneri defuerit, verùm etiam alterius diei distributionibus mulctetur.* Hæc ibi.

8 Dices, Sufficere (quod recentior scripsit consuetudini nimiùm fauens, quæ potiùs est abusus) fieri satis, si altera dicatur priuatim, puta, quæ est de Feria, & Choro absente. Addunt alij, eo quia *tit. 7. num. 2.* habentur verba, *dicuntur duæ:* ergo satis est, si dicatur altera priuatim; sed verbum *dicuntur* explicandum est, *cantantur*, ne pugnent inuicem duæ Rubricæ. altera enim alteram explicat, & posterior à priore pendet. Deinde non est maior ratio, ex vi verbi *dicuntur*, vt altera sit priuata, altera solemnis. Item, quæ dicitur Choro absente non potest respondere Horis Canonicis, neque dici potest Conuentualis. Prætereà illa Horæ definitio, Tertiæ & Nonæ, indicat, debere vtamque celebrari, prout Hora Tertia & Nona dicuntur in Choro, hoc est, cum cantu, & Choro præsente. Atque hæc est Romana praxis in Patriarchalibus Romæ Ecclesiis: adeóque in iis existimatæ fuerunt hæ duæ Missæ grauissimæ, vt *Franciscus Samarinus, Beneficiatus Ecclesiæ Lateranensis, & Doctor in suo Thesauro Sacerdotali tertia parte titulo, Missæ plures, &c.* concedat, posse has duas Missas ab eodem celebrari, si fortè vnus tantùm Sacerdos eo die in Ecclesia Collegiata celebrare queat; quod deinde sublatum est *in Rubricis part. 1. tit. 7. num. 2.* quando scilicet plures quotidie non celebrant Sacerdotes. Denique die 2. Nouembris ait Rubrica: *Missa dicitur principalis pro Defunctis post Nonam.* explicant omnes, cantari debet Choro præsente. eadémque est ratio de aliis Missis. Aliqui ex præfato verbo *dicuntur* inferunt, quòd vbi plures Sacerdotes celebrant, debent dici duæ Missæ prædictæ priuatim. Laudo vsum, sed nego esse Rubricæ hunc sensum; quod patebit magis infrà.

9 Dices adhuc: Verba *cantantur* & *dicuntur* non sunt imperatiua. Respondeo, *In tit. 5. de Missis Defunctorum n. 1.* habes, *dicantur duæ Missæ, & tit. 15. n. 2. Missa de Tempore, quamuis dies sint solemnes, in quibus fit Officium cum Missa de Festo, debet cantari post Nonam.* Item in Rubricis enuntiatiuum verbum habet vim imperatiui; verbi gratia, *in die 2. Nouembris in Breuiario: Dicuntur Vesperæ Defunctorum. post Laudes incipit Matutinum Defunctorum.* Ecce verba enuntiatiua tantùm; & Doctores tamen ex his verbis volunt, teneri nos sub mortali ad recitandas Vesperas & Matutinum Defunctorum, vt *Suar. expressè docet lib. 4. de Hor. Canon. cap. 25. num. 8.* Item *in cap. Cùm creatura. citato suprà, & explicato num. 5.* mandat Honorius, cantari Missam respondentem Horis Canonicis, sub mortali; non autem responderet, si altera non cantaretur, vt dictum est *num. 8.* & Pius V. vt integrè respondeat Horis Canonicis, duas præscribit; ergo tenentur Collegiatæ ad duas. Valet enim hîc Regula illa: *Paria sunt, non facere, & facere malè,* contra Rubricas, *cap. Inter corporalia. de Translat. Episcop. cap. Veniens. de Presbyt. non bapt.*

10 Cui nostræ sententiæ subscripsere aliquando, cùm in dubium à nonnullis reuocaretur, doctissimi viri, & notissimi, *Paulus Fraxinellus, Ordinis Eremitarum S. Augustini, Petrus Thomas Saracenus, Ordinis Carmelitarum, Ioan. Petrus Moneta, & Homobonus de Bonis, Theologi Ordinis nostri, & primarij: qui omnes præclara multa prælo dederunt.*

11 Sacra Rituum Romana Congregatio

gatio *die* 16. *Maij* 1626. decreuit, non posse omitti alteram ex his duabus Missis cantandis, ob celebrationem Capituli Canonicorum; & iterùm hoc idem *die* 16. *Ianuarij* 1627. asseruit, ne duæ Missæ, etiam ex necessaria negotiorum causa, & Capitulari, omittantur.

12 Dices: An Regulares comprehendantur in hac Rubrica. Negat *Rodericus de Quæst. Regul. Tomo* 1. *quæst.* 43. *art.* 12. quia, inquit, non veniunt Regulares nomine Ecclesiarum Collegiatarum in odiosis: quæ ratio mihi non placet: sed quia Ecclesiæ Regularium appellantur proprie Conuentuales ab *Innoc. IV. in Bulla eiusdem* 7. *Bullarij*. vbi *Flauius Cherubinus in Compendio Bullar. scholio* 1. notat eo titulo appellari, ad differentiam Collegiatarum, quæ sunt propriè Canonicorum. Item in *Clem.* 1. *de Celebrat. Miss. ex Conc. Viennun.* distinguuntur Ecclesiæ Regulares à Cathedralibus, & Collegiatis; quibus postremis dumtaxat imponitur onus de duabus his Missis. adde rationem allatam supra *n.* 4.

13 Dico vltimo. Reliquas Rubricas esse directiuas tantùm, non tamen esse negligendas: saperet enim contemptum, si quæ earum perpetuò omitteretur, aut sæpiùs, & vt plurimùm. & multò minùs, si timeatur scandalum. Contemptum verò, & seu scandalum iudicabis, grauia, vel leuia, ex materia & intentione Sacerdotis. Vnde, quod alij dicunt, quatuor cum litteris celebrandam esse Missam, A.B.C.D. his addo ego litteram quintam E. in honorem quinque Vulnerum Christi. Hoc est Altè, Breuiter, Clarè, Deuotè, Exactè, seu Exquisitè.

Altè, vt audiatur Breuiter, non vltra mediam horam, ait *Scortia lib.* 2. *c.* 19. vel paulò vltra. Clarè, vt omnia verba integrè proferantur. Deuotè, vt attendatur ad ea quæ dicuntur. Exactè, vt fiant omnia quæ præscribuntur in Rubricis.

14 Vt autem Rubricarum obligatio magis innotescat, præterquam quòd in Bulla Pij V. pro Missali edita omnis mutatio, additio & detractio prohibetur, decreuit Concilium Tridentinum *Sess.* 7. *can.* 13. in hæc verba: Si quis dixerit, receptos, & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus, in solemni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato à ministris pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcumque Ecclesiarum Prælatum mutari posse, anathema sit. Hæc ibi. Solemnis certè Sacramenti Eucharistiæ administratio in Missa fit, siue sit solemnis, siue priuata; & ritus, qui habentur in Missali Romano, sunt Ecclesiæ Catholicæ recepti, & approbati, vt patet. Ex quibus non video, qua ratione doceant moderni Theologi, opinionem esse probabilem, quòd sine peccato possint omitti Rubricæ, & sine causa, scienter, etiam in materia leui; sed de his satis.

De aliis obligationibus Sacerdotum circa Missam. XII.

1 Alterum erat circa onera Sacerdotum in ordine ad Missam, quæ ad capita quinque reuocari possunt, vel ratione *Loci*, vel ratione *Temporis*, vel ratione *Ritus*, vel ratione *Officij* seu *Beneficij*, vel ratione *Stipendij*: & hoc eodem ordine procedendum erit in hoc titulo.

2 Ratione *Loci* tenetur Sacerdos Sacrum facere in certo Altari, non impeditus legitimè, si testator aut alius locum celebrandæ Missæ præscripserit, aliàs peccat mortaliter; quia non implet voluntatem testatoris, quam neque hæredes mutare possunt; non tamen tenetur ad restitutionem, si alibi pro eo celebret. Citat

Doctores Bonac. de Euchar. disp.4. q. vlt. punct.7.§.4. à n.2. ad finem. & ratio patet, quia violat priuatam legem testatoris.

3 Potest autem Episcopus aliquando ex iuxta causa, si nequeat in eo Altari, concedere vt alibi celebret, *idem ibid.*

4 Qui tenetur celebrare in Altari priuilegiato pro Defunctis, & alibi celebrat cum numismate, verbi gratia sancti Caroli, quo anima liberari potest à Purgatorio, peccat mortaliter; tum quia non seruat pactum; tum quia tutius est priuilegium Altaris quàm numismatis, de quo dubitari potest an si benedictum, *Fraxinellus in suo libello de Oblig. Sacerdotum sect.4. conclus.4.§.9. n.1. cum Doctoribus cit. ibidem.*

5 Qui tenetur alicubi celebrare absque applicatione Sacrificij, ad diuinum cultum tantùm, ita debet ibi celebrare, vt nullo modo accipiat stipendium ab alio, vt illi applicet Sacrificium sibi liberum; quod expresè vetuit sacra Concilij Tridentini Congregatio *in declaratione Decreti de Celebrat. Missarum sub sanctissimo Domino nostro Vrbano VIII. emanati*, de quo infrà *in responsione ad quartum dubium.* Quod etiam notent Canonici, & Curati, qui tenentur celebrare Missam Conuentualem, seu Parochialem in propriis Ecclesiis ratione Canonicatus, seu Rectoriæ; quia ad eam tenentur ratione beneficij: secùs quando ex mera consuetudine seu statuto Canonicali, ad maiorem Ecclesiæ decorem, Missas priuatas in propria Ecclesia Collegiata seu Parochiali celebrant, non ratione beneficij, neque Cappellæ, neque legati, neque salarij qui soli quatuor tituli in prædicta responsione prohibentur: & de Parochis, quòd quibus diebus tenentur Missam celebrare, non possint manualem eleemosynam recipere, censuit expresè S. Congregatio Concilij die 1. Septemb. 1629.

6 Ratione *Temporis*: quia vel nunquam, vel sæpiùs, vel tardiùs, vel citiùs, vel rariùs celebrat quàm debetur. Nam qui *nunquam* celebrat, grauiter peccat: & in anno saltem ter aut quater quilibet celebrare tenetur, *ex Trident. Sess.23. de Reformat. cap.14.* Parochi sæpiùs, vt audiant populi Missam. lege *Bonac. q. vlt. punct.7. num.1.*

7 Qui *sæpiùs* in die celebrat, peccat: excipe sequentes casus: alij verò à Doctoribus allati non sunt ampliùs in vsu. Primò in die Natiuitatis. Secundò in casu supplendi Sacrificij, de quo suprà *tit.10. num.3.* Tertiò, quando Sacerdos præest duabus Ecclesiis, in quibus vterque populus solet audire Missam; & non habet Vicarium, qui suppleat in altero loco, *Suar. disp.80. sect.9. cum aliis.* Quartò, quando pauci sunt Sacerdotes, & multi sunt Catholici in locis infidelium & hæreticorum, *Nauar. & alij apud Scortiam lib.2. cap.16. num.2.* in his enim casibus postremis licet bis & ter celebrare, si opus est, *ex Suar.* omissa ablutione Calicis, vt in Natiuitate Domini.

8 Contingit *tardiùs* celebrare cum peccato mortali, quando notabiliter differtur Sacrificium, puta, ad impetrandum aliquid à Deo, & Missa dicitur elapso necessitatis tempore; quo casu tenetur etiam ad restitutionem, *Pet. Nau. lib.2. de Restit. cap.2. num.366.*

9 Et item, quando ita multæ Missæ acceptantur pro Defunctis celebrandæ, vt longissimo tempore sit opus; cui malo prouisum est nuperrimè *cum Decreto de Celebr. Miss. à sacra Conc. Trid. Congregatione edito 21. Iunij 1625.* in quo prohibetur singulis, ne eleemosynas manuales & quotidianas pro Missis accipiant, nisi oneribus anteà impositis ita satisfecerint, vt noua suscipere valeant.

10 Qua tamen in re eadem Congregatio declarauit, Primò, posse noua Missa-

rum

rum onera suscipi, etiamsi oneribus iam susceptis non satisfecerint, dummodò infra modicum tempus possint omnibus satisfacere. ita *in declar. citata ad decimum.*

11 Si tamen tribuens eleemosynam pro nouis oneribus sciat impedimentum, & consentiat, eo casu poterunt noua suscipi post alia quamprimum persoluenda, *ibidem ad vndecimum.*

12 Comprehenduntur etiam in hoc Decreto priuati quique Sacerdotes, *ibid. ad decimumquintum.*

13 Transgressores huius specialis Decreti non tenentur tamen ad pœnas appositas in prædicto Decreto, quæ relationem tantùm habent ad onera perpetua, de quibus in eodem Decreto agitur, & nos paulò infrà, *ibidem ad duodecimum.*

14 Cessantque omnia priuilegia, quibus indulgetur, vt certarum Missarum celebratione, vel anniuersariorum, vel quibusdam Collectis, plurium Missarum oneribus in futurum suscipiendis satisfiat; ita vt, si tempore huius Decreti superfuerunt multæ Missæ celebrandæ, hæ celebrari distinctè debeant, vt *in declar. cit. ad sextum.*

15 Qui verò obligatur ad celebrandum in Festis de præcepto, de voluntate testatoris, non potest differre Missam in sequentem Feriam; quia Feria non est Festum. Neque intelligendus est testator de Festis Duplicibus, vel Semiduplicibus, quando simpliciter dicit, *in Festis*, sed de Festis de præcepto, aut consuetudine, pro seruitio populi, vt censuit *Congr. Pœnitentiariæ Mediolan. re benè agitata, teste Bonacin. loco cit. num.6.*

16 *Citiùs* quoque celebrando peccatur, anticipata scilicet applicatione Sacrificij, nempe incerta, pro eo qui posteà eleemosynam dederit, cum suspensione effectus Sacrificij. Quæ anticipata applicatio prohibita fuit à Paulo V. velut auaritiæ fomes, *die 5. Nouemb. 1605. vt scribit Fraxinellus sect. 3. pranot. 5. §. 5. n. 2. & 3.* Potest tamen Cappellanus præuenire tempus celebrationis, & anticipatè celebrare Missas antecedente Hebdomada, quas ex obligatione celebraturus erit in sequenti pro certa intentione, *Doctores citati à Barbos. de Potest. Episc. part. 2. alleg. 24. num. 14.*

17 *Rariùs* denique celebrando peccatur, quando quotidiano quis obligatur Sacrificio per se vel per alium faciendo; & vno die per Hebdomadam omittit celebrare, neque celebrari per alium curat: secùs, si vni tantùm impositum est quotidianum onus, vt per seipsum impleat: nam hoc intelligi debet, salua honestate, & decentia, ratione cuius vacare potest à Missa celebranda semel in Hebdomada; hoc est, potest semel non celebrare. fusè *Bonac. loco cit. §. 2. n. 16.* non autem potest semel pro alio applicare Sacrificium: quæ duo sunt valdè diuersa, vt patet.

18 Qui verò impeditus infirmitate non facit quotidianam Missam, ad quam tenetur, excusatur; neque tenetur ad supplementum, nisi vltra mensem ægrotet; & item si reliquo anni tempore diligens ille fuit in suo munere obeundo; & nisi in fundatione beneficij aliud expresè statuatur; quæ singula omnia sunt rationi consona, *ex Bonac. ibidem punct. 8. n. 17. cum aliis citatis.*

19 Ratione *Ritus* accidunt peccata in oneribus Missarum, quando promisit Sacerdos Missam Votiuam, vel de Requiem, & dicit aliam de Officio currēti; quia virtus fidelitatis periret: & multò magis, si cum iuramento per instrumentum promisisset, *Fraxinellus in Opere edito sub hoc titulo, An Sacerdos teneatur dicere Missam pro Defunctis, vel eius vice possit dicere de Sanctis, vel Feriis occurrentibus*, edidit Bononiæ, me vrgente, 1625.

20 Cæterùm *ibidem*, citatis quàm plurimis

rimis Doctoribus classicis, docet ille idem, posse loco Missæ de Requiem dici Missam de Sancto, vel de Feria currente, quando maiori deuotione afficimur in Missa de Sancto, vel de Feria priuilegiata. vnde oritur maior valor accidentalis Missæ ex opere operantis, quo compensari potest, etiam cum lucro, Missa de Requiem breuior, & quæ in multis minuit potiùs deuotionem: nam alioquin ex opere operato idem est valor in omnibus Missis.

21 Si verò non afficitur Sacerdos maiori deuotione in Missa de Sancto, vel de Feria, tunc dicere debet de Requiem, excepto Festo Duplici, Dom & aliis diebus, in quibus prohibetur Missa de Requiem ab Ecclesiasticis Rubricis, vt suprà *par.* 1. *tit.* 5. *num.* 2. *pagina* 12.

22 Sensus etiam Ecclesiæ est, vt Missa concordet cum Officio, quoad eius fieri potest: cui sensui fideles omnes conformari debent, ex quo sequi videtur, non esse verba petentis Missam Votiuam, seu de Requiem, ita amarè intelligenda, vt eo modo rigorosè celebrare teneatur Sacerdos, sad ciuili modo, & morali, cum causa rationabili, ait Ecclesia *in Rubricis tit.* 5. *n.* 3. Lex etiam Ecclesiæ præualere debet super laicorum legem priuatam, & sæpè irrationabilem.

23 Monet idem Auctor sapienter Sacerdotes, vt promittant se dicturos Missas eo modo quo magis prodesse possunt, iuxta maiorem sui dispositionem, & deuotionem.

24 Populus etiam, qui simul offert cum Sacerdote, potest affici maiori deuotione audiendo Missam de Sancto quàm de Requiem, & consequenter prodesse magis eisdem iis pro quibus Missa celebratur. & hæc *Fraxinellus probat fusiùs ibid.*

25 *Azorius lib.* 10. *cap.* 32. *q.* 5. docet ferè prædicta de Missis Votiuis, quarum vice potest dici Missa cum Officio concordans, cum intentione secreta, quam haberet Sacerdos in Votiua.

26 Nec erit necesse dicere in prædictis casibus Collectam de Votiua, seu de Requiem, màximè si per Ecclesiasticos ritus non liceret; applicatio namque Sacrificij non fit in Collectis, sed potiùs in *Memento*, seu, vt Theologi loquuntur, in oblatione, quæ tacitè fit in ipsa consecratione.

27 Ratione *Officij*, seu *Beneficij*, quod erat quartum caput, contingit in oneribus Missarum peccari: nam Episcopi & Parochi tenentur aliquando applicare Sacrificium pro suis ouibus, *ex Concil. Trid. Sess.* 23. *cap.* 1. *initio*, arbitrio bóni viri, nempe in præcipuis solemnitatibus Domini, & Dominicis diebus, aut saltem semel in Hebdomada, *ex Bonac. quæst. vlt. punct.* 7. *in fin.* qua ratione conciliati possunt Doctores, qui negant, cum Concilio Tridentino affirmante *Sess.* 23. est enim populorum curator Episcopus, seu Parochus, & ab iisdem sustentantur.

28 Regularis etiam grauiter peccat, applicando Sacrificium contra rationabilem voluntatem sui Prælati, vel Sacristæ ab eodem deputati, *Fraxinel. sect.* 7 *§.* 6. vbi addit, posse Prælatos irritare intentionem subditorum in Missæ celebratione, si secùs applicent, ita vt Deus acceptet Sacrificium, & valeat illi, cui à Prælato per ministrum infidelem applicatur. Et licet *Suar.* doceat, pẽdere effectum Sacrificij ab intentione Celebrantis, etiam iniusta; eum tamen explicat *Fraxinell.* loqui de Sacerdote sæculari libero, non de regulari, cuius voluntas à Prælato pendet; aliàs onera Monasteriorum subiacerent periculo & dubitationi, an persoluerentur.

29 Quilibet item Sacerdos, ex probabiliori sententia, non potest applicare portionem Sacrificij, quam diximus suprà, *cùm de Canone pag.* 146. esse propriã Sacerdotis, accepto ob eam stipẽdio, tanquam

tanquam pro integra Missa; quia sit saltem dubia hæc doctrina, posset lædi iustitia in hoc casu, & proximus, qui stipendium pro Missa dedit, suo fructu defraudari. Si verò fiat hæc applicatio Sacrificij ex mera charitate, est satis probabilis opinio, & nullum damnum inde sequi potest proximo, pro quo celebratur.

30 Conuenit adhuc ratione *Officij*, vt ille, qui supplet inchoatum ab alio Sacrificium, conformet se cum primo Sacerdote in applicatione eiusdem Sacrificij; quia accessorium sequitur naturam principalis: & quia (cùm supplementum supponat alteram saltem speciem consecratam esse) probabile est, iam factam esse Deo oblationem pro quo primus Sacerdos cœpit Missam facere, *Corduba lib.* 1. *qu.* 3. *in quæst. principal. opin.* 5, *post. concl.* 4. §. 2. *& Vasq. disp.* 231. *n.* 40. *&* 41.

31 Deum ratione *Stipendij* multis modis peccatur. Qui enim accipit plura stipendia iusta, taxata scilicet vel lege, vel consuetudine, à pluribus, petentibus singulis vnam Missam pro se distinctè, & vnam facit Missam pro iis omnibus, peccat, ex communiori sententia, *Fraxinell. sect.* 4. *concl.* 1. *fusiùs.*

32 Qui ab vno accipit plura stipendia pro pluribus Missis, & vnam tantùm celebrat, eodem modo quo suprà, peccat, *ex eodem ibidem.*

33 Qui procurat stipendium iusto pinguius pro vna Missa (nisi celebrandum sit in loco distanti, vel incommodo) peccat, *ex Bonac. & aliis, quos citat quæst. vltim. punct.* 8. *n.* 13. & tenetur inuitè danti restituere, *ibid. num.* 11. neque sufficit titulus paupertatis, quia facta est ordinatio in Sacerdotem titulo beneficij, seu patrimonij sufficientis ad victum: *ibid. n.* 14.

34 Qui stipendium iusto pinguius accipit pro Missa, quam deinde minori stipendio, quàm sit iustum, facit ab alio celebrari, peccat: neque item, si det illi stipendium iustum, retinens sibi quod est vltra iustum, tutus est in conscientia, nisi sit dominus, & non merus dispensator aut curator Missarum celebrandarum, *Fraxinell. sect.* 3. *prænot.* 5. §. 4. *num.* 1. *& Congregat. Pœnitent. Mediol. apud. Bonac. loco citato num.* 18.

35 Sed eam limitationem, nisi sit dominus, &c. sustulit sacra Concilij Tridentini Congregatio in Decreto suprà citato, in quo absolutè prohibetur Sacerdoti, qui Missam accepit celebrandam cum certa eleemosyna, ne eandem Missam alteri, parte eiusdem eleemosynæ sibi retenta, celebrãdam committat: & intelligi debet, etiamsi detur illi stipendium iustum; quia paulò infrà in eodem Decreto iubentur dici Missæ pro eleemosyna tenui & pingui æqualiter; *Omne*, inquit, *damnabile lucrum ab Ecclesia remouere volens.* ecce causam Decreti.

36 Imò eadem sacra Congregatio declarauit, etiam eleemosynam maiorẽ solita dari, tribuendam esse integram absolutè Sacerdoti celebranti, nec vllam illius partem ab aliquo retineri posse, *in cit. declar. ad nonum.* & *in respons. ad septimum*, permittendum non esse ait, vt Ecclesiæ, ac loca pia, seu illorum administratores, ex eleemosynis Missarum celebrandarum vllam, vtcumque minimam, portionem retineant, ratione expensarum quas subeunt in celebratione Missarum: nisi, cùm Ecclesiæ & loca ipsa alios non habent redditus, quos in vsum earum expensarum erogare licitè possint; & tunc, quam portionem retinebunt, nullatenus debere excedere valorem expensarum, quæ pro ipsomet tantùm Missæ Sacrificio sunt necessariò subeundæ: & nihilominùs eo etiam casu curandum esse, vt ex pecuniis quæ supersunt, expensis vt suprà deductis absolutè tot Missæ celebrentur, quot præscriptæ fuerint ab offerentibus eleemosynas. Hæc ibi.

37 Qui verò, acceptis duobus stipendiis iustis duabus Missis, vnam celebrat, applicando vni Sacrificium vt propitiatorium, alteri vt impetratorium, peccat tamen; quia vterque totum Missæ fructum prætendit, *Suar. cum aliis apud Bona .qu.vlt.pun.8. num.15.* & sacra Congregatio Concilij Tridentini *in Decreto citato* damnat hanc distinctionem.

38 Qui à pluribus stipendia minora iusto recipit, vt ex iis, constituto stipendio iusto, vnam Missam celebret, peccat: tum quia promittens cuique Missam, tenetur dare illi totam; tum quia *in Decreto citato sacræ Congregationis* tot Missæ dici debent, quot sunt eleemosynæ datæ, etiam incongruæ, & exiguæ, siue ab vno siue à pluribus dentur. quod præcipitur ibi sub obtestatione diuini iudicij, sub peccato mortali, & cum obligatione restitutionis, reuocatis quibuscumque priuilegiis.

39 Rector beneficij, qui potest per alium celebrare Missam, tenetur tribuere Sacerdoti celebranti pro se congruam eleemosynam, secundùm morem ciuitatis, vel Prouinciæ, nisi in fundatione ipsius beneficij aliud fuerit cautum, *eadem Congr. in cit. declar. ad octauum.*

40 Vbi nullum statutum est stipendium à testatore, vel alio, pro certo numero Missarum, eo casu statuere debet Ordinarius, non autem heres, aut alius, & iuxta morem ciuitatis, *ibid. in respons. ad secundum & quintum.*

41 Caueat autem vnusquisque ab onere perpetuo Missarum suscipiendo sine licentia Episcopi sui, vel Generalis Vicarij, seu Generalis, aut Prouincialis, si Regularis est, danda, in scriptis, & gratis; alioquin sæcularis ab ingressu Ecclesiæ erit eo ipso interdictus. Regularis autem pœnam priuationis Officij, & perpetuæ inhabilitatis ad Officia, vocisque actiuæ ac passiuæ, absque alia declaratione, incurret, *eadem Congreg. in cit. Decreto.*

42 Ad hæc, vt ibidem dicitur, amoueantur capsulæ ab Ecclesiis cum inscriptione, *Eleemos. pro Missis*, ne fideles hac ratione frustrentur; neque exponantur in die Commemorationis omnium fidelium Defunctorum pro eorumdem Missis solitæ apponi, *vt in cit. declarat. ad decimumtertium.* nulla tamen pœna est in hoc casu imposita, *ex responsione ad duodecimum* quæ in Decreto videbatur apponi.

43 Neque acceptorum multorum onerum reductio, moderatio & commutatio ab alio nunc fieri potest, nisi à Sede Apostolica; & aliter factæ sunt nullæ, *vt in cit. Decreto sacræ Congreg. Concil. Trident.* Verumtamen, si in ipsa Beneficij erectione cautum fuerit expresè, vt liceat Episcopo iniunctum onus reducere ac moderari, declarauit *eadem sacra Congregatio*, licere adhuc Episcopo id præstare, *in respons. ad primum dubium* Quare neque in Synodis Diœcesanis, neque in Capitulis Generalibus fieri possunt ampliùs reductiones Missarum olim concessæ à Concilio Tridentino.

44 Et ne vllo vnquam tempore hæc in obliuionem seu desuetudinem abeant, Superiores locales cuiusque Monasterij, Conuentus ac dom[illegible]us Regularis curare atque efficere tenentur, sub pœna priuationis officij, vocisque actiuæ & passiuæ ipso facto incurrenda, vt in perpetuum sexto quoque mense, id est, Feria secunda post primam Dominicam Aduentus, & Feria sexta post Octauam Corporis Christi prædictæ Ordinationes in publica mensa perlegantur. quam pœnam subiere iam nonnulli apud eamdem sacram Congregationem Concilij Tridentini ab eorum subditis accusati.

Et hic esto finis tertiæ Partis Rubricarum Missalis.

COMMENTARIA IN RVBRICAS MISSALIS ROMANI.

PARS QVARTA.

Rubricæ Missalis propriæ.

MISSALE diuiditur in partes quinque, Proprium de Tempore, Proprium de Sanctis, Commune Sanctorum, Missas pro Defunctis, & Benedictiones varias in fine eiusdem. Proprias vnaquæque pars habet Rubricas, à generalibus distinctas; & earum hoc loco tum originem, quoad eius fieri potest, tum alias causas inuestigabimus. Canon autem est centrum totius Missalis, in medio idcircò positus (de quo iam diximus) cum Ordine Missæ omnibus Missis communi.

In hac igitur quarta Parte prædicta omnia ad Titulos nouemdecim reuocabimus, dilaturi nonnulla (Missali & Breuiario in Sanctorum Festis communia) in aliud volumen Commentatorium in Rubricas Breuiarij, quæ videntur esse eius loci magè propria.

De Rubricis Missarum de Aduentu. I.

1 OMissis iis quæ in generalibus Rubricis sunt explicata, quæ hîc in Missali & in sequentibus ideò repetuntur, vt in memoriam Sacerdotis loco proprio reuocentur: dicimus Primò, inscribi Dominicas de Aduentu, quia totus Ordo Ecclesiasticus iuxta contemplationem Aduentus Domini hoc tempore dispositus est, *Ruper lib.3.cap.1*

2 Tres aduentus Domini meditamur. Primum, quando venit vt homo fieret. Secundum, quando venturus est in fine vitæ cuiusque nostrum. Tertium, quando in fine mundi, *Honor. in Gemm. lib.3. cap.1.*

3 A sancto Petro institutum fuit hoc tempus per tres hebdomadas integras, & quartam non integram, *Durand. lib.3. cap.2.* Vt sicut per quatuor elementa ruimus per mala opera, ita surgamus ad bona, *Amal.lib.3.cap.40.*

4 Partim lætitiæ est, & *Alleluia* dicitur; partim mœroris est, & tacetur Hymnus Angelicus, neque adhibentur Dalmaticæ, *Radulph. Propos.16.* quia spem generat primus aduentus, secundus timorem incutit, *Durand.loco citato.*

5 Dicuntur Orationes duæ, de beata Virgine, & contra persecutores Ecclesiæ, vel pro Papa, ratione allata *in Rubric.gen.*

in

in casu simili 1.*part.tit.*9.*num.* 3. 5. *&* 6. *pag.*25 *&* 26.

6 Missa infrà hebdomadam non habet *Alleluia*, vt in Dominicis, ob allatam causam propriam *in* 1. *part. tit.* 10. *pag.* 34.

7 Officia Missarum Aduentus (excepta Dominica quarta, quæ dicitur Vacans à S.Gregorio) habentur *in lib.Sacr. & Antiphonario S.Gregorij*, soláque Oratio Domin.1.est Ambrosiana, *ex Pamelio in Liturgiis.*

De Quatuor Temporibus Aduentus. II.

1 A Callisto statutum est, celebrari, Quatuor Tempora per annum, quæ tantùm ter anteà celebrantur, *Microl. cap.*28. sed antè ab Apostolis tradita fuisse, *S.Leo docet Sermone* 8.*de Ieiunio* 10. *mensis* quare Callistus Decreto tantùm firmauit vsum,& quatuor distinxit; cùm ea, quæ in Vere habentur, coincidant cum Quadragesima, *Dist.*76. *Ieiun.* vt, sicuti quatuor sunt anni partes, ita in eisdem fiat per ieiunium purgatio, Hieme, Vere, Æstate, Autumno: & sicut tres menses quæque anni pars habet, ita tres dies ieiunij sint ad ratam trium mensium, *Ordo Romanus*, *&* *Berno de quibusdam ad Missam spect. cap.* 7. & benè Feria quarta, in qua factum est Concilium contra Christum, *idem ibidem*; vel quia traditus eo die fuit Christus, *Ruper.lib.*3.*c.*5. Feria verò sexta, quia crucifixus; Sabbato deinde, propter tristitiam Apostolorum mortuo Christo, *ex Innocent. in Decretal.* Sed anteà docuerat hæc *sanctus Clemens lib.*5.*Const.cap.*14.*&* 16.vbi Sabbatum memorat etiam ob Christi sepulturam.

2 Missa Feriæ quartæ duas habet Lectiones ante Euangelium, *Ordo Romanus*: vt admoneantur ordinandi, quòd teneant notitiam legis & Prophetarum; quæ notitia in quarta ætate mundi maximè vigebat, *Alcuin* item habet Orationes duas; quarum altera dicitur sine salutatione cum genuflexione, hoc est, sine *Dominus vobiscum*, cum *Flectamus genua*; quia totus est Sacerdos in Deum orando pro ordinandis & examinandis: eo namque die fiebat examen ordinandorum, *ex Durand.lib* 6.*cap.*8. Altera Oratio salutationem habet, non genuflexionem, vt in aliis Missis, *Microl.c.*28. hoc est, dicitur *Dominus vobiscum*, non autem *Flectamus genua.*

3 In Feria sexta vnica est Lectio, *Ordo Romanus*; quia lex & Prophetæ in Euangelio vniuntur, quando in sexta ætate prædicatur, *Alcuinus.*

4 In Sabbato verò septem sunt Lectiones cum Euangelio, ratione septem Ordinum qui eo die conferuntur, *ex Duran. loco citato cap.*10.sed propriè sunt sex, *in Ordine Romano*; quia sicut in Feria quarta duæ, ita tres Feria sexta, & quatuor in Sabbato legendæ erant; sed, relicta vna Feriæ sextæ, translatæ sunt aliæ duæ in Sabbatum, in quo ideò sex leguntur, *Rupert. lib.*3. *cap.*8. quarum vltima semper est de tribus pueris in fornace, quia per fornacem illæsi transire debent ordinandi, inquit *Alcuinus.* cui Lectioni additur in fine Hymnus trium puerorum, *ex VValafrid. cap.*22. Orationes autem in eodem Sabbatho sine salutatione, cum genuflexione dicuntur, excepta vltima de camino ignis, *Ordo Romanus*; ad indicandum, quòd tres pueri noluerunt adorare statuam Regis, *ex Alcuino.*

5 His in communi de Quatuor Temporibus prælibatis, ieiunium hiemale fit in tertia hebdomada Aduentus, secundùm Romanam Ecclesiam, *Microl.c.*27. & dicitur eiusdem auctor Leo I.76.*Dist.*

Huius.

Huius, atque in hoc Sabbato tantùm Ordinationes habitæ sunt à sancto Petro vsque ad Simplicium Papam, qui deinde in Februario ordinauit; vt nimirũ cum Christo nascente ordinandi ab Ecclesia gignerentur *Amalar. lib. 2. cap.* 1. tum in Sabbato tantùm, quia à Deo est sanctificatum, *ex August. ad Ianuarium, citato ab Alcuino in hanc causam*; tum nonnisi cum ieiunio & Orationibus multis in Missa, *ex Actis Apostolor.* 13. vbi segregati sunt Paulus & Barnabas, ministrantibus illis) hoc est Missam facientibus, vt ex Græco patet) & ieiunantibus. *Ieiunantes*, inqnit Lucas, *& orantes, imponentesque eis manus*, id est consecrantes, *dimisernnt illos, vt Leo I. explicat scribens ad Dioscor. Alexand. Episcopum.* Gelasius autem dicitur primus qui extendit Ordinationes ad alia Tempora in eorum Sabbatis, *Micrologus, capite*, 24.

6 Dominica post Sabbatum Ordinationis dicebatur Vacans, *ex Microl. c.* 29. quia putabatur eiusdem Officij cum Sabbato, & inde Euangelium huius Dominicæ quartæ est idem ac præcedentis Sabbati; quod in Temporibus etiam quæ accidunt in Vere prima hebdomada Quadragesimæ obseruabis. Sabbato enim & Dominica sequenti legitur idem Euangelium, Transfigurationis Domini, in aliis autem Quatuor Temporibus Dominicæ sequentes alia ratione se habent: nam in Pentecoste variatur Euangelium, propter Octauam illius; in Autumno item, ob instabilitatem Quatuor Temporum, quæ non habent certam hebdomadam, vt suo loco videbimus.

7 Introitus, Graduale, & Communio Dominicæ quartæ Aduentus sumpta sunt de Feria quarta præcedenti; ne scilicet Officium Dominicæ proprium contingat eo anno omitti, quo Vigilia Natiuitatis Domini in Dominica quarta occurrit. inde Vacans Dominica, id est sine Officio proprio, fuit olim appellata.

De Natali Domini, & Festis sequentibus. III.

1 Vigilia Natiuitatis habetur in *Ord. Rom.* non habet *Alleluia*, nisi in Dominica, ob memoriam Resurrectionis, *Gemma l. 4. cap.* 103. quòd si fiat Commemoratio Dominicæ, non tamen eius Euangelium legitur in fine; quia in præcedenti Sabbato fuit lectum, vt dicitur *par.* 1. *Rubr. tit.* 13. *num.* 2. *pag.* 46.

Si Vigilia Natiuitatis Domini venerit iu Dominica. Missa cantanda erit post Horam Tertiam, & post aspersionem Aquæ benedictæ: quia eo die non ieiunatur: & licet aliud videatur præscribi in *Rub. gener. par.* 1. *tit.* 15. *num.* 2. *pag.* 49. ibi, *Quamuis sint dies solemnes*; de iis tamen intelligitur, in quibus & ieiunatur, & duæ cantantur Missæ, de Festo, & de Feria; quæ huic Dominicæ non conueniunt. Dicitur *Credo* in hac Vigilia, si venerit in Domiuica; quòd aliàs docuimus ratione Dominicæ.

2 Natalis Domini, de quo *Clemens lib.* 5. *cap.* 13. *Const.* ita dictus est *in Ordine Romano*, quia in eo natus est Christus, *Isidor. lib.* 1. *de Diuin. Offic. c.* 25. habet certum diem, non mobilem, vt Pascha, quia *ex Aug.* nosse oportet, diem natalem Domini non in Sacramento celebrari vt Pascha, sed tantùm ad memoriam, quòd natus sit. In Paschate alia sunt mysteria, Azymorum, Feriæ sextæ, Sabbati, &c. ita *Alcuinus Flaccus*. Natus autem est die Domtnico, *ex Synod.* 6. *c.* 8.

3 Tres Missæ celebrantur, *ex Decreto Telesphori*. duas autem tribuit eidem *Ruper. lib.* 3. *cap.* 17. ob duas generationes Christi, ex Patre, & ex Matre: sed fortè *Rup.* loquitur eo sensu, quòd ille decreuit

eas celebrari de nocte ante Horam tertiā significat autem, quòd Christus natus est in salutem eorum qui ante legem, qui sub lege, & qui in Euangelio extitere, *Gemma lib.* 3. *cap.* 104.

4 Ante Laudes prima Missa est dicenda, *Microl. cap.* 34. qui & ideò addit, quòd omittebatur tunc *Ite Missa est*, ne discerneret populus. *Te Deum* dicitur ante Missam, *Gemma lib.* 4. *c.* 117. contra quosdam apud *Durand. lib.* 6, *cap.* 13. De Præfatione & Communicantes diximus suprà *par.* 1. *tit.* 12. *num.* 2. *&* 5 *pag.* 41. *&* 44. de vltimo item Euangelio tertiæ Missæ, *ibid. tit.* 13. *num.* 2. *pag.* 46. Iubetur autem omitti purificationem in prima & secunda Missa, ex *Innocen. III. cap. Ex parte. de Celebrat. Missarum.* Vide suprà, 3. *par. de Defectibus tit.* 9. *num.* 4. & adde, neque purificatorio tergendum esse Calicem, nisi in fine tertiæ Missæ; neque omittendas esse eas Preces quæ in purificatione Calicis & digitorum ablutione recitari solent. Memento quoque, vt in vase, non in Calice, fiat purificatio digitorum, ex dictis *tit.* 9. *nu.* 4. Verùm in prima Missa solemni, hausto diligentiùs Sanguine, Subdiaconus deferet Calicem sine Purificatorio ad Credentiam de more, indéque alius in Sacris in Sacristiam; vbi supposito Corporali decenter seruabitur vsque ad secundam Missam solemniter seu priuatim celebrandam, tum ne impediat incensationem Altaris in Laudibus faciendam; tum ne minùs reuerenter quàm par sit habeatur in Credentia vsque ad aliam Missam. in cuius initio, vt aliàs, collocari poterit super Credentia, desiccata iam, vt creditur, quacumque reliqua vini specie. Alij alia: sed, saluo meliori iudicio, hæc Romana praxis videtur congruentior.

5. *Franco. de Tem. Hor. Can. c.* 40. *num.* 2. monet celebraturum primam Missam in nocte, vt sit ille ieiunus per horas circiter sex, ex quadam congruentia. Quòd si celebraturus sit ante mediam noctem, ex priuilegio, vel legitima consuetudine, verè non dispensatur in ieiunio necessario ad Missam: ideò à pridiana media nocte ieiunet, neque in Missa Vigiliæ sumat purificationem; & eo casu, si in prima Missa noctis sumeret purificationem, imò & cibum ante mediam noctem, posset celebrare secundam & tertiam Missam Natiuitatis Domini. Fauet communis doctrina Theologorum.

6 Ceterùm probabilem sententiam & securam putat *Suar.* 3. *par. disp.* 80. *sect.* 4. posse in nocte hac celebrari tres Missas priuatas simul post mediam noctem, quia nullo Iure prohibetur: nec abnuo, si causa adsit maioris numeri Sacerdotum, minorisque numeri Altarium, & eiusmodi si minùs omnes celebrare commodè possint. Oppositum docet *Francol. prima par. cap.* 36. *num* 20. vbi *multos citat Doct.* quorum est communior sententia. lege *Bonacin. disp.* 4. *quæst. vlt. pun.* 9. *num.* 5. vbi etiam docet *pun.* 11. *num.* 10. non teneri Parochum ad tres Missas celebrandas, nisi adsit scandalum. Certè qui vnam tantùm facit, vel primam, vel tertiam facere debet; & tertiam potiùs, cuius Oratio cum Officio concordat. Neque primam concedo posse dici separatim ab aliis de nocte, nisi coniunctam cum Matutino solemniter de more cantato.

7 In Festo sancti Stephani, quo ille obijt ex *Baron. in Martyrolog.* contra *Durand. lib.* 7. *cap.* 21. legitur Euangelium de Abele Protomartyre totius mundi, *Gemma lib.* 3. *cap.* 107. Et quia dicitur, *Lapidas eos, & relinquetur vobis domus deserta*, &c. quod in ore Stephani fuit causa martyrij, *Act.* 6. meminit *Clem. in Constit* huius & sequentium Festorum cum Natali Domini, *lib.* 8. *capite,* 39. *& Rom. Ordo*; in quibus habuere Sermones antiquissimi Patres.

8. Festum

8 Festum S. Ioannis, vti filij Virginis sequentis ventrem qui his diebus genuit Christum, vel quia de Patmo hac die rediit; vel quia Ecclesia eius nomine dedicata fuit, *Gemma lib.5. c.13.* cùm obierit ille, *ex S. Hieron. in Breuiario*, die 24. Iunij, ait *Gemma auctor ibidem.* Præfatio dicitur de Natiuitate, quia maioris est dignitatis, & ita habetur in antiquioribus Missalibus.

9 Festum Innocentium antiquius est Origene, qui de eodem *Hom.3. in Matth.* non admittit cantica lætitiæ; quia descenderunt in limbum, *Microl. cap.36.* in Dominica verò & Octaua dicuntur, ob causas allatas suprà *pag.34. & 62.*

10 Officia Missarum, à Vigilia Natiuitatis vsque ad Dominicam infra Octauam eiusdem inclusiuè, habentur *in Antiphonario, & Sacrament. Gregor.* Orationes tamen secundæ & tertiæ Missæ Natiuitatis sunt Ambrosianæ, *ex Pamelio.*

11 Dominicæ infra Octauam Natiuitatis reperitur vestigium apud *Microlog. cap.37.* etiamsi dies ipsa non sit Dominica; & citat Introitum, *Dum medium silentium.* Oratio prima Dominicæ huius est Ambrosiana, *ex Pamelio.*

12 Octauæ Natiuitatis & Circumcisionis meminit *Maximus Taurin. in Homil. & Ordo Rom.* Oratio, *Deus, qui salutis æternæ*, est apud *Microl. cap.39. Pamelius* docet, Missæ Officium, licet legatur *in Antiphon. S. Gregor.* esse tamen eo posterius. Aliqui faciunt auctorem Festi Circumcisionis Iuonem, qui de eo Sermonem habuit.

13 Octauarum etiam sancti Stephani, & S. Ioannis, *Amalar. lib.4. cap.37.* scribit Officia. Si Octaua Innocentium venerit in Dominica, dicitur *Credo.*

14 Vigilia Epiphaniæ habetur *in Ordine Romano.* in qua non ieiunatur, *ex Concilio Turon. II. c.13.* ob Natiuitatem Domini. Euangelium legitur anticipatè, quod accidit postridie Epiphaniæ, *ex Martyrolog. 7. Ianuarij.* si venerit in Dominica, dicitur *Credo*, ratione Dominicæ.

15 Epiphania, seu Theophania, id est Apparitio Christi, *ex Ordine Romano*, continet miracula, Stellæ Magorum, Baptismi Christi, aquæ in vinum mutatæ, & quinque millium satiatorum, *ibid.* meminit *Sanctus Clemens lib.5. Constit. cap.13.* Post Euangelium publicatur Pascha, *ex Concilio Aurelianen. IV. can.1.* vt proximè determinetur Dominica Septuagesimæ, quæ est prima dies ex mobilibus. Epiphania Magorum anno primo Christi contigit Feria sexta; & Officium Missæ habetur *in Antiphon. & Sacram. Gregoriano.*

16 Dominicæ infra Octauam cum Introitu, *In excelso throno*, meminit *Amalar. lib.4. c.33.* quæ si contingat, vt in Rubricis Breuiarij, in Sabbato præcedenti celebrari, duas tantùm in Missa Orationes admittit, more Dominicarum infra Octauas. quod idem fit in Dominica infra Octauam Natiuitatis, in qua fiunt tantùm commemorationes de Octauis. Officium Missæ habetur *in Antiphonario & Sacramentario S. Gregorij*; sed Oratio est Ambrosiana, *ex Pamelio.*

17 In Octaua celebrari Baptismum Christi in Missa, docuit *Amalar. capite 34.* Orationes habentur *in Sacramentario Gregoriano.* Baptizatus autem fuit Feria sexta, *ex Ciaconio in Vita Christi.*

18 De Festis Duplicibus, & aliis, quid agendum sit infra Octauam Epiphaniæ, pendet à Rubrica Breuiarij, vbi nos etiam causam reddemus desumptam ex Officio, non ex Missa.

De Dominicis post Epiphaniam vsque ad Septuagesimam. IV.

1 IN Rubricis Breuiarij proprius locus est quærendi, Cur sex tantùm Dominicæ intercurrant ab Epiphania vsque ad Septuagesimam. Missa enim sequitur Officium; & ideò de Missa tantùm, quæ hoc loco notatu digna sunt, indicemus.

2 Post Epiphaniam variatur Introitus cum suis accessoriis, Graduali, Offertorio, Communione, in primis tantùm tribus Dominicis; & hoc triplex Officium (ita loquuntur antiqui) Dominicalis Missæ significat tres annos prædicationis Christi, *Gemma lib.3.c.110.* vt rectè post Octauam Epiphaniæ, in qua Baptismus Christi celebratus fuit, repræsententur. Officium Missæ harum trium Dominicarum habetur *in Antiphonario & Sacram. Gregoriano.*

3 Hinc est, quòd secundæ Dominicæ Missa dicitur semper ante Septuagesimam, saltem in Sabbato, vel alio die præcedenti, vt congruo tempore legatur Euangelium de aqua in vinum mutata, quod est initium miraculorum Christi; sicut in tertia quoque Dominica legitur Euangelium de leproso, qui, *ex S. Hieron.* fuit primò curatus à Christo *Durand. lib.6.cap.19.* notat in Oratione Dominicæ 2. fieri mentionem de pace, *& pacem tuam nostris concede temporibus*, quia in eadem Dominica S. Gregorius conciliauit pacem in Vrbe, & Orbe: est tamen Oratio Ambrosiana, *ex Pamelio*, translata in hunc locum à S. Gregorio.

4 In vltimis verò tribus Dominicis 4. 5. & 6. post Epiphaniam, Introitus, & accessoria sunt eadem, quæ habentur in tertia Dominica, vt *in Antiphonario Gregoriano:* & ratio est, quia sæpiùs transferuntur post Pentecosten, quo loco mutuò sumunt Introitum, & accessoria, scilicet Graduale, Offertorium, & Communionem, à Dominica 23. post Pentecosten, vt cum ea eiusdem ferè rationis tunc esse videantur: quia ergo sunt Dominicæ vagæ, non habent ideò certum Introitum, nec proprium Officium, exceptis Orationibus, Epistolis, & Euangeliis. Orationes autem Dominicæ tertiæ & quartæ sunt Ambrosianæ, *ex Pamelio.*

5 Dominica sexta post Epiphaniam desiderata fuit vsque ad Pium V. sed Oratio tamen habetur *in Sacramentario Gregoriano.*

De Dominicis à Septuagesima vsque ad Feriam IV. Cinerum. V.

1 QVadragesimæ ritus antiquior est quàm præcedentium Dominicarum: nam ab Apostolis tradita est, *ex Ignatio Epistol.8.* & à S. Petro Romæ instituta fuit, *ex Radulpho Propos. 16.* & ideò à Quadragesima ordimur in hoc titulo, à qua reliquæ Dominicæ pendent.

2 Quinquagesima tribuitur Telesphoro *ab eodem Radulph. ibid. Dist.4.cap. Statuimus.* cui etiam Quadragesimam tribuit *Rupert. lib.4.cap.9* fortè ille Decreto firmauit, vt ait *Baronius anno 136. & 154.* Sexagesima & Septuagesima erant in vsu tempore Gelasij I. *ex Azor. lib.10. cap.16.*

3 Quadragesima semper contigua Paschati fuit, non Epiphaniæ, quo die baptizatus Christus secessit in desertum, ad ieiunium quadraginta dierum. vnde *Tert. adu. Psychicos cap.13.* nominat ieiunium Paschatis, quod nos quadragesimale, vt-

vt notat *Baron. anno* 57. *num.* 194. Tres autem cauſas affert *Honor. in Gemma lib.* 3. *cap.* 45. vt proxima paſſione Chriſti compatiamur eidem; vt item verno tempore libido faciliùs concitata reprimatur; & vt, ſicuti Hebræi ſtatim ac poſt quadraginta annos in terram promiſſionis intrauerunt, & de captiuitate Babylonis reuerſi ſunt, celebrauerunt Paſcha; ita & nos, peracto labore Quadrageſimali, cum Chriſto Paſcha celebremus. Addit quartam *Durand. lib.6. cap.*28. vt cum lactucis agreſtibus ieiunij Quadrageſimalis comedamus Agnum Paſchalem, id eſt Euchariſtiam in Paſchate. Quinta fuit *S. Iſidori lib.*2. *cap.*36. ad ſignificandum, vitam noſtram laborioſam egere Chriſti paſſione pro tolerantiæ exemplo, & ope; ideò coniunctim vtrumque celebrandum eſt.

4 A numero dierum, vel à numero hebdomadarum ſumitur apud Auctores ſacrorum Rituum ratio harum Dominicarum. A numero dierum *Ordo Roman.* Septuageſimam definit, quaſi curſum ſeptuaginta dierum vſque ad Sabbatum in Albis, cuius Miſſa incipit, *Eduxit Dominus populum*; vt recolamus, inquit, *Alcuin.* ſeptuaginta annos captiuitatis Babylonicæ, & noſtræ, quæ in ſeptennio huius vitæ tranſigitur, & finitur in Sabbato, id eſt requie. vnde infra Octauam Paſchæ vnum *Alleluia* cum Graduali vſque ad prædictum Sabbatum (Graduale namque diximus lamentum ſignificare) adhuc cantatur ante Euangelium, *Gemma lib.* 3. *cap.* 38.

5 Sexageſima continet dies ſexaginta vſque ad Feriam quartam Paſchæ; cuius Miſſa incipit, *Venite Benedicti*, *Ordo Romanus*; vt per ſex quaſi dies, quibus Deus operatus eſt in creatione mundi, & nos operemur bonum, ait *Alcuin.* iuxta decem præcepta Legis, vſquequò nobis dicatur, Venite benedicti; & præſertim nos monet *Honor. Gemm. c.*59. vt operemur ſex opera miſericordiæ, de quibus *Matth.*25. ſimul cum Decalogo. ſex enim decies componunt ſexaginta.

6 Quinquageſima conſtat diebus quinquaginta, vſque ad diem Paſchæ, *Ordo Roman.* vt per quinque ſenſus, Decalogo obſeruato, Iubileum remiſſionis conſequamur in Paſchate. Quinquagenarius enim numerus Iubilei eſt. Hæc *Alcuinus.*

7 Quadrageſima currit vſque ad Cœnam Domini & Paſcha myſticum per quadraginta dies, *Ordo Roman.* vt virtus Decalogi per quatuor Euangelia impleatur, *Alcuin.*

8 Alij, & meliùs, à numero dierum ieiunij ſumunt harum Dominicarum rationem: nam Quadrageſima habet quadraginta duos dies abſtinentiæ à carnibus, &c. vſque ad Paſcha, quaſi per quadraginta duas generationes veniamus ad Chriſtum cum Matthæo *cap.* 1. vt ait *Hieron. citatus à Durando lib.6. cap.*32. Quòd ſi velis numerare tantùm veri & proprij ieiunij dies, demptis Dominicis, erunt triginta ſex, hoc eſt, decima anni pars. conſtat enim annus diebus 365. *Alcuin.* Eoſdem autem triginta ſex dies ante Paſcha vt ieiunarent alij, demptis non modo Dominicis ob Reſurrectionem Domini, ſed etiam Feriis quintis (quæ Decreto Melchiadis *Epiſt. ad Epiſc. Hiſp. cap.*3. *& habetur de Conſecrat. Diſt.*3. *Ieiunium.* ob Cœnam Domini & Aſcenſionem Feria quinta celebratas, exceptæ fuerant à ieiunio (indixerunt ieiunij caput à Quinquageſima, eoſdem etiam vt ieiunarent alij, demptis prætereà Sabbatis, *ex Conſtantinop. VI. can.*55. in ſignum futuræ noſtræ quietis, anticipauerunt ieiunium à Sexageſima.

9 Additi ergo ſunt poſt S. Gregorium quatuor dies ieiunij, vt ait *Baron. anno* 57. à Feria quarta Cinerum ad Dominicam,

nimirum tempore Caroli Magni, & Stephani Papæ, quo editus dicitur Ordo Romanus plenior quàm anteà; quod opinatur *Carolus Nouarien. Episcop. in Comment. suis Canon.* vt non modò decima anni solueretur Deo, sed vt ieiunium quadraginta dierum Christi integrè imitaremur. quod secuti alij, qui in Cœna Domini & Sabbato sancto non ieiunabant, à Quadragesima cœpere ieiunium. Alij idem obseruare volentes (demptis, vt diximus, Dominicis & Feriis 5.) à Sexagesima ieiunio initium dederunt. Alij denique (sublatis à ieiunio etiam Sabbatis, vt suprà) à Septuagesima ieiunium sunt exorsi. Hæc ferè omnia *ex Epistola Caroli Magni ad Alcuinum*; nimirum vt quadragenarius ieiunij numerus, à Christo, Moyse & Elia comprobatus, consummationem nostram aptè significet; quæ consistit tum in denarij perfectione nobis promissi, tum in laboribus huius mundi à quatuor ventis delineati, & in corporis nostri, ex quatuor elementis compositi, per anni quatuor varia tempora exercitatione, *S. Isidor. lib. 2. cap. 36.*

10 *Gratianus de Consecrat. Distinct. 5. Quadragesima.* facit auctorem S. Gregorium additionis quatuor dierum à Feria quarta Cinerum vsque ad Dominicam: qui conciliari fortasse posset cum *Baronio* negante suprà; quòd nimirum S. Gregorius nondum addiderat quatuor hos dies, quando Homiliam habuit ad populum, ex qua *Baronius* negat ab eodem additos eos fuisse: deinde verò, antequam obierit, eos addidit ille, vt essent quadraginta ieiunij dies; quod affirmat *Gratianus*, & indicant *Microl. c. 49.* & *Pamelius*, qui volunt, Officia quatuor dierum additorum esse Gregoriana; & verè habentur *in Antiphonario & Sacramentario sancti Gregorij*; nisi & hæc à posterioribus addita fuisse dicamus.

11 Sed iam Quadragesima nostra constat diebus quadraginta sex; quid ergo habet mysterij? *Honor. in Gemma lib. 3. c. 41.* docet, quadraginta sex annis ædificatum fuisse tẽplum, Ioan. 2. id est corpus Christi, *ibidem*; & hoc modo explicat: nam duodecim annorum erat beata Virgo quando Christum peperit; vixit autem Christus annis 34. & mortuus resurrexit. Ergo corpus Christi, cuius Mater fundamentum fuit, ædificatum fuit quadraginta sex annis, dirutum fuit in morte, & reædificatum in resurrectione: nos quoque, ait ille, ædificemus nosmetipsos templum Domino quadraginta sex diebus ieiunij quadragesimalis. *Ibidem* docet, nomen *Adam* constare litteris Græcis, quæ faciunt numerum, more Græcorum, quadraginta sex; quod *Augustini ex Tract. in Ioan. lib. 10.* reformemus itaque his diebus quadraginta sex veterem hominem in bonis. Hæc ille argutè.

12 Maximè verò omnium mihi placet *Rupert. Abbas lib. 4. cap. 2.* qui has Dominicas ordinat ratione hebdomadarum vsque ad quartam Dominicam Quadragesimæ, quæ dicitur *Lætare*, & est Paradisi propria quædam imago. Septuagesima, inquit ille, dicenda est, quia per septem hebdomadas ad illam *Lætare* peruenitur; Sexagesima, quia per sex; Quinquagesima, quia per quinque; Quadragesima, quia per quatuor: hoc est, per septem ætates mundi ad cælestem gloriam, per sex ætates ad gratiam Redemptionis nostræ. Fusiùs ille. Dominica verò *Lætare* est lætitiæ: vnde eo die conuiuium legitur à Christo celebratum, Ioan. 6. quod est imago Paradisi; semel & iterùm dicitur, *Lætatus sum in his*, &c. ad Missam adhibentur Dalmaticæ, quæ sunt lætitiæ, *1. part. tit. 19. num. 6. pag. 68.* & præterea (quod tamen ad communem Missam non spectat) in argumentum lætitiæ, Papa eo die defert in manibus auream

Rosam:

Roſam: de qua lege *Durand. lib.6. capite 52.*

13 Omittuntur à Septuageſima Cantica lætitiæ, *Gloria in Excelſis*, & *Alleluia*. dicitur *Tractus*, id eſt luctus, vt docuimus in *Rubric.general.* 1.*part.locis ſuis*, cauſa mœſtitiæ, *ex Ordine Rom.* Officia verò trium harum Dominicarum habentur *in Antiphonario & Sacramentario Gregoriano.* Quòd ſi Septuageſima venerit ante Purificationem, ſecunda & tertia Oratio non mutantur, ita vt ſecunda ſit de beata Virgine, cuius partus adhuc celebratur. Idémque fiat in Sexageſima & Quinquageſima.

14 In Feriis autem omittitur *Tractus*, quia luctus ſolemnis eſt in concurſu populi tantùm faciendus, vt mox dicemus.

15 In Collecta Sexageſimæ occurrunt duo, præter Regulas ordinarias. Alterum eſt, quòd dicitur Collecta de S. Paulo ſine Collectá de S. Petro; qui in Feſtis eorum & commemoratione per annum nunquam diuiduntur, vt patet. Alterum eſt, quòd licet in prima Collecta fiat mentio de ſancto Paulo, tamen in Oratione *A cunctis* adhuc fit de eodem commemoratio, contra illud quod habetur ſuprà *pagina* 28. de Miſſa Votiua Apoſtolorum, quæ excludit Orationem *A cunctis.* Sed nota nouum titulum Stationis, quæ, vt in Miſſali dicitur in Sexageſima, eſt ad ſanctum Paulum; & item nota, quòd nominat Eccleſia ſanctum Paulum occultiori nomine *Doctoris Gentium.* Titulus autem Stationis non eſt Feſtum, neque commemoratio, neque quid votiuum: at Regula illa, *De eodem bis non fit in eodem Officio*, valet in Feſtis, commemorationibus, & votiuis non in titulo Stationis, & occulto præſertim nomine, vel tacito, verbi gratia Apoſtoli cognomine in noſtro caſu; quæ ſicuti in Officio non excludunt commemorationem communem, ita neque in Miſſa Orationem *A cunctis*, quæ, vt aliàs diximus, correſpondet ſuffragiis communibus Officij diuini. Simile quid habemus in Feria quinta Dominicæ tertiæ Quadrageſimæ, in cuius Collecta nominantur quidem ſancti Coſmas & Damianus (tacito fortaſſe hac de cauſa cognomine *Martyrum*, quia de iiſdem ibi fit mentio titulo tantùm Stationis) ſed inde neque in Officio, neque in N. Orationis *A cunctis*, in propria eorum Eccleſia, omitti ideò debet conſueta commemoratio eorumdem tanquam Martyrum inter ſuffragia communia, & tanquam Titularium Eccleſiæ propriæ.

De Feria quarta Cinerum vſque ad Dominicam de Paſſione. VI.

1 Feria quarta Cinerum, ſeu dies Cinerum, vt *Maximus Taurin. ait in Homil.* non eſt caput Quadrageſimæ, & ideò adhuc Veſperæ non cantantur manè; ſed initium pœnitentiæ eſt, vnde & Cineres capiti imponuntur benedicti, *ex Ordine Rom.* vt recordemur originis & finis noſtri, *ex Rupert. lib.4. cap.10.* Porrò in hac ipſa Feria quarta cœpit Chriſtus ieiunare, qui Feria tertia baptizatus eſt, vt rectè probat *Durand. lib.6. cap.28.* & die 16 Februarij Feria ſecunda ieiunium perfecit, vt docet *Torniellus noſter Tomo ſecundo Annal. ſacrorum*, *anno* 4081. *n.*7. cùm ſine dubio illud inceperit die ſeptima Ianuarij poſt Baptiſmum, qui accidit die ſexta Ianuarij.

Rubricæ Cinerum ſunt.

2 *Ante Miſſam benedicuntur Cineres* [a] *facti de ramis oliuarum, ſiue aliarum arborum,*

arborum, præcedenti anno benedictis, hoc modo. [b] *Finita Nona, Sacerdos indutus pluuiali violaceo, vel* [c] *ſine caſula, cum miniſtris* [d] *ſimiliter indutis,* [e] *procedit ab benedicendum Cineres in vaſe aliquo* [f] *ſuper Altari poſito. Et primò cantatur à Choro Antiphona, Exaudi, &c.*

a *Facti de ramis oliuarum.*] Vt ſicut Cineres ad humiliationem diſtribuuntur, ita & per humilitatem ſpem habeamus futuræ gloriæ, quam deſignauit Proceſſio Palmarum. Cineres itaque ſunt reliquiæ gloriæ Chriſti, & quaſi ſemen gloriæ noſtræ; debent autem eſſe aridi, non in modum luti, vt declarauit ſacra Rituum Congregatio 23. *Maij* 1603.

b *Finita Nona.*] Quia Miſſa in diebus ieiuniorum cantanda eſt poſt Nonam, *in part.* 1. *Rubr tit.* 15. *num.* 2 *pag.* 50. Præparantur Thuribulum, nauicula, & vas aquæ in angulo Altaris, *Cærimon. Epiſc. lib.* 2. *cap.* 19.

c *Sine caſula.*] Vt habetur 1. *p. tit.* 19. *n.* 4. *pag.* 66. aſſumit autem Pluuiale, vt *ib. num.* 3. *pag.* 66.

d *Similiter indutis.*] Et quidem ſine Dalmaticis. In Eccleſiis autem præcipuis cum Planetis plicatis, in aliis minoribus Alba amicti miniſtrent, *vt* 1. *part. tit.* 19. *num.* 6. *&* 7. *pag.* 68. ſine manipulis, *Cærim. Epiſc. lib.* 2. *cap.* 17.

e *Procedit ad benedicendum.*] De Sacriſtia ad Altare; Acolythique tantùm præcedunt cum candelabris accenſis. Miniſtri pares Celebranti procedunt, quia Pluuiale habet, *ex Cærimon. Epiſc. lib.* 1. *cap.* 55. *in fine.*

f *Super Altari.*] Hoc eſt in cornu Epiſtolæ, *Cærimon. Epiſcop. lib.* 2. *capite* 19. ita vt ſit vas inter Miſſale, & cornu. Celebrans, oſculato Altari in medio, accedit ad librum, vbi ſtans inter vtrumque Miniſtrum, *Cærimon. Pap. lib.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 29. *&* 41. quia Pluuiale habet, legit Antiphonam, *Exaudi,* &c. quæ cum ſequentibus habetur *in Antiphonario Gregoriano.*

3 *Deinde Sacerdos in cornu Epiſtolæ, non vertens ſe ad populum dicit,* &c.

Adde, manibus iunctis, & dum benedicit manu dextra Cineres, Diaconus eleuat à dextris fimbriam anteriorem Pluuialis; & ideò ſtare debet illi à dextris, non poſt eum, vt diximus.

4 *Poſteà Celebrans.* [g] *impoſito incenſo in Thuribulo, ter* [h] *aſpergit Cineres aqua benedicta, dicendo Antiphonam,* [i] *Aſperges, ſine cantu, & ſine Pſalmo, &* [l] *ter adolet incenſo. Deinde* [m] *dignior Sacerdos ex Clero accedens ad Altare, imponit Cinerem Celebranti* [n] *non genuflexo. Si verò non adſit alius Sacerdos,* [o] *ipſemet Celebrans, genibus flexis coram Altari ſibi ipſi Cineres imponit in capite, nihil dicens: & cantatur ſtatim à Choro Antiphona.*

g *Impoſito incenſo in Thuribulo.*] De more, & cum benedictione, miniſtrantibus Diacono Thuriferario.

h *Aſpergit.*] In medio à dextris & à ſiniſtris Cinerum, delato vaſe aquæ ab altero ex Acolythis, & aſpergillo ſine oſculis dato Diacono, qui deinde cum oſculis tradit Celebranti.

i *Aſperges.*] Totum verſum dicit, & nihil præterea.

l *Ter*

l *Ter adolet.*] Eodem modo quo aspersit.

m *Dignior Sacerdos.*] In suo habitu, sine Stola cum habitu Chorali, *Cærim. Episc. cit.* stans imponit Cinerem dicens, *Memento homo, quia puluis es,* &c. *Ordo Rom.* At, si cinis est, cur dicitur puluis? *Gen.* 18. dicebat Abraham, *Cùm sim puluis, & cinis.* Cinis enim mixtus puluere inutilis est, ex *Chrysost. Hom.* 23. *Epist.* 2. *ad Corinth.* diuisim verò vtilia sunt.

n *Non genuflexo.*] Stanti quidem, facie versa ad populum, sed capite inclinato; imponit autem in formam Crucis, *Cærim. Pap. lib.* 2. *cap.* 31.

o *Ipsemet Celebrans.*] Non debet Diaconus imponere Sacerdoti Cineres. Conuenit autem, vt genibus flexis coram Altari sibi ipsi eo casu imponat, quasi à Christo illos recipiat, cui flectitur omne genu, & ad exemplum humilitatis.

5 [p] *Sacerdos verò, dum cantantur Antiphonæ, & Responsorium, primò imponit Cineres digniori Sacerdoti, à quo ipse accepit; deinde ministris paratis, genibus flexis coram Altari, dicens.*

p *Sacerdos.*] Stans aperto capite, & Diacono tenente à dextris eius vas Cinerum, *Cærim. Episc. vbi sup.* Aperto, inquam, capite distribuit Cineres, Candelas, & Ramos, ex Decreto sacræ Rituum Congregationis 18. *Iulij* 1626.

6 *Posteà* [q] *veniunt alij, primò Clerus per ordinem, deinde* [r] *populus: & genibus flexis ante Altare singulatim recipiunt Cineres à Sacerdote, vt dictum est de ministris. Completa Cinerum impositione Sacerdos dicit, Dominus vobiscum.*

q *Veniunt alij.*] Cum debitis reuerentiis Altari, & Celebranti antè & pòst, & manibus iunctis.

r *Populus.*] Extra gradus Altaris ad cancellos populus congruentiùs recipit Cineres: feminis etiam non supra velum, sed supra capillos dantur Cineres, si fieri potest commodè; ne benedictus cinis supra velum deperdatur.

In fine distributionis ante Orationem *Concede*, tergat digitos Celebrans in angulo Altaris, *Cærimon. Episcop. loco citato,* cum aqua & mica panis. Deinde dicitur Missa, in qua hæc sunt propria.

7 Graduale dicitur cum Tractu, *Domine, non secundùm peccata nostra,* &c. non ex *Ord. Rom.* sed ex nostra deuotione, inquit *Microl. cap.* 50. quod repetitur in Feriis secundis, quartis, & sextis, *idem ibid.* cur non in aliis Feriis? quia in prædictis tantùm erat populi concursus ad luctum solemnem, quem significat *Tractus*: & est *in Antiphon. Gregor.* eadem ratione, qua in iisdem Feriis dicuntur Officium defunctorum, Psalmi Graduales & Pœnitentiales; quia nimirum lætitia Dominicæ minui debet statim in Feria secunda: tum in quarta venditus fuit Christus, & in sexta fuit Cruci affixus. Præfatio Quadragesimalis ex Pelagij Decreto quotidie dicitur, *Microl. loco citato,* etiam in Dominicis, *Gemma lib.* 4. *c.* 117. quamuis non ieiunemus, contra quosdam, quos confutat *Durand. loco citato.*

Duplex Oratio in fine Missæ additur cum humiliatione: *Humiliate capita,* &c. *ex Amalar. lib.* 3. *cap.* 37. vide *suprà* 2. *par Rubric. tit.* 11. *num.* 2. *pag.* 173. sed non in Dominicis, in quibus Communio fiebat populi, cuius loco successit in

Feriis Oratio illa duplex; vnde & in iisdem humiliatio est omittenda. *Microl. c. 51.* Orationes autem Missæ sunt eædem quæ *in Sacramentario Gregoriano.*

9 Feriæ quintæ festiuæ habitæ sunt à sancto Siluestro successore S. Melchiadis; & ideò non habuere Officia propria à sancto Gregorio I. Gregorius deinde dictus Iunior, id est II. Officia propria & Missas (quæ addita sunt Antiphonario & Sacrament. Gregorij) iisdem distribuit, *VValafr. c.20. ex Baronio anno 731.* ieiunium in iisdem instituit in Ecclesiis is, in quibus adhuc non agebatur; & ideò Euangelia ferè omnia, quintis Feriis assignata, communia sunt alis diebus extra Quadragesimam.

10 In Sabbato Cinerum idem est Officium Missæ quod in præcedenti Feria 6. quia posterius est sancto Gregorio, *ex Microlog. cap. 49.* cum Oratione tamen diuersa, *in Sacramentario sancti Gregorij.*

11 In Dominica prima Quadragesimæ nihil occurrit notandum, nisi, quòd ea contingit aliquando die 16. Februarij, vt *in Tabula IX. Calendarij nostri perpetui*; & ea ipsa dies est, *ex Augustino Torniello in Annal.* qua Christus tentatus fuit, vt in Euangelio Dominicæ.

12 Feriæ Quatuor Temporum, ex Decreto Gregorij VII. tanquam à Maioribus eo tempore institutæ, habent Officia *in Sacrament. sancti Gregorij, & Lectionario sancti Hieronymi.* de quarum ritibus vide quæ diximus suprà de Aduentus Quatuor Temporibus, vbi, cur Euangelium 2. Dominicæ Quadragesimæ sit idem ac Sabbati præced. indicauimus.

13 Dominica 2. habet Missæ Officium non Gregorianum, *ex Microlog. cap. 24. & 29. & ex Pamel.* Dicta est vacans, hoc est sine Officio proprio: nam Introitus, Graduale, Offertorium & Communio sumpta sunt de Feria quarta præced. Reliquarum Feriarum & Dominicarum sequentium Officia partim in *Antiph.* partim *in Sacrament. Gregor.* habentur, paucis Orationibus mutatis in aptiores.

14 In Feria 5. Dominicæ 3. habetur Collecta de SS. Cosma & Damiano: de qua vide suprà *tit. præced. numero 15. pag. 236.*

15 Feriæ 4. Dominicæ 4 variatur Missa, cui datæ sunt duæ Lectiones, vt in Feria 4. Temporum. putant aliqui, ad indicium futurarum in Sabbato ordinationum. Sed hac die fiebat Scrutinium baptizandorum in Paschate, & inter septem Scrutinia hoc erat maximum, *Ordo Rom.* quod Scrutinium non est in vsu hodie, sed tamen Missa est eadem, in qua Catechumenis dicitur in Introitu, *Effundam super vos aquam mundam*; & idem repetitur in prima Epistola: tum dicitur, *Lauamini*, in secunda; & in Euangelio cæcus natus nondum lotus Catechumenum repræsentat, *ex Aug. in Homilia illius Feriæ.* à qua Feria vsque ad Parasceuen ieiunabant quindecim diebus, demptis Dominicis, *ex Rupert. lib. 4. c. 18.* Causas autem Scrutinij in hac Feria 4. vide apud *Honor. in Gemma lib. 3. c. 54.*

16 in reliquis diebus nihil noui occurrit declarandum vsque ad Dominicam de Passione, exceptis Ordinationibus, quæ in Sabbato *Sitientes*, ita dicto, quia Introitus Missæ incipit à verbo *Sitientes*, concessæ sunt ex Decreto Gelasij I. *Dist. 75. Ordinationes Presbyterorum.* de quibus eadem est ratio cum aliis Sabbatis Quatuor Temporum, vt suprà nos diximus.

De Dominica de Passione, & Hebdomada maiori. VII.

1 IN primis Vesperis Dominicæ de Passione velantur Cruces & Imagines, *ex Cærim. Episc. lib. 2. c. 20.* hoc est ante Vesperas; velum autem non debet habere secum aliam imaginem: & illud velum, quo teguntur Cruces, sit potiùs violaceum quam nigrum (album nequaquam) nisi aliud statuatur infrà; quo ritu significatur, iam Christum non in palàm ambulasse apud Iudæos hoc tempore, & abscondisse se, vt in Euangelio Dominicæ dicitur.

2 *Rupert. lib. 5. c. 1.* probat, verisimiliter in Vesperis Sabbati ante Dominicam de Passione coactum fuisse Concilium aduersus IESVM; ideóque mœstitia maior conuenit Ecclesiasticis Officiis: & hinc in Introitu tacetur *Gloria Patri* apud quosdam inquit ille; sed *Ordo Rom.* expresse omittit, vt & nos humilitati studẽtes omittamus excelsa nostra, ait *Alcuin.*

3 Omittitur etiam *Iudica me Deus.* ita *Gemma lib. 4. c. 117.* & quia Officia huius Dominicæ sunt media inter dies Quadragesimæ & sequentes de Passione, ideò fortè dicta est *ab Ord. Rom.* Dominica mediana, vti etiam *à Gelasio Dist. tit. præced. num. 15. citata.*

4 De duabus Orationibus, non tribus, & de Præfatione de Cruce diximus *in 1. part. Rubr. tit. 9. & 12 pag. 26. & 41.* testatur autem *Microl. c. 50.* Præfationem de Cruce non dici solitam ante Palmas, qui mos durauit vsque ad Pium V. à quo statuta est Præfatio de Cruce ab ipsa Domica de Passione.

5 In Sabbato ante Palmas Officiũ non est Gregorianum, *ex Amal. l. 1. c. 9.* tamen congruum legitur Euangelium, in quo habetur, quòd in crastinum turbæ obuiauere Christo; ergo, quæ narrantur initio, contigerunt hac die. Officium Missæ, hoc est Introitus, Graduale, Offertorium, & Communio, sunt de Feria 6. præcedenti; quia olim Sabbatum vacans dicebatur, in quo Papa eleemosynas dabat.

6 Dominica Palmarum dictum est *in Ord. Rom.* Palmarum, siue Florum, siue Ramorum, Hosanna, Pascha petitum, siue competentium, id est simul petentium Symbolum ante Baptismum, *ex Alcuino,* & Capitolauium, quia in hac die lauabantur capita vngendorum in Sabbato sancto, *ex Isid. lib. 1. c. 27.* item Hebdomada maior, *apud Chrys. Hom. 30. in c. 10. Gen.* quo nomine eam vocat etiam *Clem. lib. 8. Const. 39.* vel quia in ea maxima parsimonia, vel quia in ea Officium maius celebratur, *Ordo Rom.* addit *Microl. c. 52.* Maiorem dici, ob sanctissimum Dominicæ Passionis sacramentum. *Idem Chrysost.* appellat Magnam, quia magna, inquit, & ineffabilia bona in ea contigerunt. Item appellatur Indulgentiæ, ob pœnitentes absoluendos publicè, *Honor. in Gem. lib. 3. cap. 72.* Item Pœnosa, & Sancta, ob Christi passionem, & impios iustificator, *Durand. lib. 6. cap. 67.* Authentica, *in Officio Ambrosiano.* & dicitur etiam Vltima *à S. Ambros. Epist. 33.* quia vltima est Quadragesimæ.

In benedictione Ramorum Rubricas attende Missalis, quibus addemus alias minutiores de more.

7 *Completa Tertia, & facta aspersione aquæ, more solito, Sacerdos indutus Pluuiali violaceo, vel sine casula, cum* [a] *ministris similiter indutis,* [b] *procedit ad benedicendum ramos palmarum, & oliuarum, siue aliarum arborum,* [c] *in medio ante Altare, vel ad cornu Epistolæ positos. Et primò cantatur à Choro Antiphona.*

Benedictionis Palmarum mentio est anno 877. *apud Baron.* sub Ioanne VIII.

Aspersio aquæ, de qua Rubr. fit à Sacerdote statim ac venerit ante Altare.

Acolythi ante aspersionem aquæ deponant candelabra super Credentia.

a *Ministris similiter indutis.*] Hoc est simili colore, sed sine Dalmaticis, cum Casulis plicatis, vel in albis iuxta supradicta *tit.* 19. *num.* 6. *&* 7. *part.* 1. *pag.* 68. *&* 70. Manipulos autem in hoc casu Ministri portant, quia cantaturi sunt Epistolam & Euangelium.

b *Procedit ad benedicendum.*] De Sacristia iam venit Celebrans, præcedentibus Acolythis cum candelabris, vt ante Missam, sine Thuriferario, & cum ministris, capite cooperto, hinc inde à latere Celebrantis, vt in simili casu *Cærim. Episc. l.* 1. *c.* 15. *& lib.* 2. *c.* 30 *&* 31. quia Pluuiale habet. Quare verbum *procedit* hoc loco non significat motum localem à Sacristia, sed quòd, finita aspersione, prosequitur benedictionem Palmarum, ascendendo, ad Altare, quod osculatur in medio, & deinde in cornu Epistolæ cantando, vt in Missali.

c *In medio ante Altare.*] Ita *Ordo Romanus.* sed est commodius, quòd ad cornu Epistolæ ponantur Palmæ & rami.

8 *Deinde Sacerdos stans in cornu Epistolæ, non vertens se ad populum, dicit in toto Orationis Missæ Ferialis, Dominus vobiscum.*

Non diducit manus, sed iunctas eas tenet, etiam ad *Oremus*, & ad Orationes; quia sumus extra Missam; & Ministri pares sint Celebranti hinc inde, vt, quando erit opus, commodiùs Diaconus eleuet fimbriam Pluuialis à dextris.

9 *Posteà Subdiaconus in loco solito cantat sequentem Lectionem in tono Epistolæ, & in fine osculatur manum Sacerdotis.*

Eadem prorsus facit quæ pro Epistola Missæ; in cuius fine non tamen defert librum Celebrantis ad cornu Euangelij, quod legit Celebrans, si velit, in cornu Epistolæ; & resumit, si ea vtitur, Planetam plicatam Subdiaconus.

10 *Interim dum cantatur ℟. Diaconus ponit librum Euangeliorum super Altare: & Sacerdos, ministrante Diacono nauiculam, ponit incensum in Thuribulo. Deinde Diaconus dicit, Munda cor meum, accipit librum de Altari, petit benedictionem à Sacerdote: posteà Subdiacono librum tenente, medio inter duos Acolythos tenentes candelabra accensa, signat librum, incensat, & cantat Euangelium, vt infrà, more consueto: quo finito, Subdiaconus defert librum osculandum Sacerdoti, qui & incensatur à Diacono.*

Non discedit Celebrans à cornu Epistolæ. Omnia fiunt, etiam à Thuriferario, prout ad Euangelium Missæ diximus 2. *part. tit.* 6. *num.* 5. *pagina* 127. hîc adde tamen, quòd si Diaconus Casula plicata vtitur, incensato Celebrante priorem resumit, eo modo quo diximus *pag.* 68.

11 *Post hæc benedicuntur rami. Sacerdos stans in eodem cornu Epistolæ dicit in tono Orationis ferialis, Dominus vobiscum.*

Eodem modo cantat Præfationem manibus iunctis, assistentibus hinc inde Ministris, cum quibus dicit *Sanctus* &c. cùm autem manu benedicturus est ramos, Diaconus eleuat à dextris fimbriam Pluuialis anteriorem; Clebrans verò, dum dextra signum Crucis facit, ponit sinistram super Altare, *ex Rubric. gener. part. 2. tit. 3. num. 5 pag. 109. & tit. 7. numer. 5. pagin. 134.* In Orationibus nihil est detrahendum, neque mutandum, licet benedicantur rami arborum, non palmæ, nec oliuarum rami: quia ij rami arborum succedunt palmarum loco, & à populo eo die vocantur palmæ. Neque Romæ (vbi saltem oliuæ benedicuntur, non aliæ inferiores arbores) tacentur ea verba in quarta Oratione, *ceterarúmque; arborum*: neque est mendacium, sicuti non est mendacium dicere in Parasceue, *Ecce lignum Crucis*, adbibita tunc Cruce argentea à Celebrante.

12 Circa finem quintæ Orationis, Acolythorum alter accipit de Credentia vas Aquæ benedictæ cum aspersorio, & vnà cum Thuriferario accedit ad Celebrantem prope Diaconum.

13 *Celebrans ponit incensum in thuribulum, deinde ter* [d] *aspergit ramos Aqua benedicta, dicendo Antiphonam,* [e] *Asperges me sine cantu, & sine Psalmo: & ter* [f] *adolet incenso.*

d *Aspergit ramos.*] *Ordo Rom.* accepto nimirum aspersorio de manu Diaconi cum solitis osculis & reuerentiis. Aspergit autem ter, id est in medio, à dextris ramorum, & à sinistris eorum.

e *Asperges me,*] Submissa voce Versum illum tantùm.

f *Adolet incenso.*] *Ordo Romanus*; eo modo scilicet quo aspersit, nihil dicens. Diaconus autem in aspersione & incensatione eleuat fimbriam Pluuialis. rursus Celebrans in cornu Epistolæ, vt priùs, addit quæ sequuntur in Missali.

Benedictio hæc breuior est quàm sit *in Ordine Romano*; sufficiens tamen, demptis Orationibus, quæ multò plures habentur ibi.

14 *Completa benedictione,* [g] *dignior ex Clero accedit ad Altare, & dat ramum benedictum Celebranti, qui non genuflectit, nec osculatur manum dantis. Posteà Celebrans stans ante Altare versus ad populum, distribuit ramos, primùm digniori, à quo ipse accepit, deinde Diacono & Subdiacono paratis, & aliis Clericis singulatim per ordinem, vltimò laicis: omnibus genuflectentibus, & ramum ac manum Celebrantis osculantibus,* [h] *exceptis Prælatis, si adsint.*

g *Dignior ex Clero.*] Dignior, qui dat ramum celebranti, stans in suo habitu sine Stola, eidem stanti dabit, & cum osculo rami ab vtroque facto, non manus; deponit autem Celebrans ramum suum in manu Acolythi, & dum aliis aperto capite, vt diximus *pag. 238.* stans distribuit, Diaconus à sinistris eius mini-

ſtret eidem ramos, eos tantùm oſculando, depoſito interim ſuo ramo ſuper Altare. Alter Acolythus miniſtrabit ramos Diacono ſine oſculis.

h *Exceptis Prælatis.*] Canonici quoque non oſculantur manum Celebrantis Canonici, *ex Cærimonial. lib.* 2. *cap.* 17.

Si populus eſt multus, poterit alius Sacerdos mitti, qui diſtribuat laicis; ſed *Ordo Romanus* à Celebrante diſtribui iubet.

15 *Posteà fit* [i] *Proceſſio. Et primò Celebrans* [l] *imponit incenſum in thuribulum: & Diaconus vertens ſe ad populum dicit: Procedamus in pace. Et Chorus reſpondet: In nomine Chriſti, Amen. Præcedit Thuliferarius* [m] *cum thuribulo fumigante: deinde* [n] *Subdiaconus paratus, deferens Crucem, medius inter duos Acolythos cum candelabris accenſis: ſequitur Clerus per ordinem, vltimò Celebrans cum Diacono à ſiniſtris, omnes cum ramis in manibus: & cantantur ſequentes Antiphonæ, vel omnes, vel aliquæ, quouſque durat Proceſsio.*

i *Proceſſio.* Tradit *Ordo Romanus.*

l *Imponit incenſum.* Miniſtrante Diacono, & Thuriferario, cum benedictione, de more.

m *Cum thuribulo fumigante.*] Vt quaſi ſternat viam Crucifixo ſequenti cum odore incenſi: vel quaſi Chriſtus trahat poſt ſe ſequentes in odorem vnguentorum ſuorum.

n *Subdiaconus paratus.*] Eo modo quo ſuprà; & ille idem qui ſuprà, non alius defert Crucem inter Acolythos; cuius vſum in Proceſſione antiquiſſimum docet *Baron. anno* 398. vt *par.* 1. *diximus tit.* 19. *num.* 3. *pag.* 65. & prædicti quatuor deponunt alicubi ramos ſuos, vt commodiùs geſtent alia.

o *Vltimò Celebrans.*] Cooperto capite, & cum ramis in manibus ſuis, tam Celebrans quàm Diaconus.

16 *In reuerſione Proceſsionis, duo vel quatuor cantores intrant in Eccleſiam, & clauſo oſtio ſtantes verſa facie ad Proceſſionem, incipiunt* ℣ [p] *Gloria, laus. & decantant duos primos Verſus.* [q] *Sacerdos verò cum aliis extra Eccleſiam repetit eoſdem. Deinde qui ſunt intus, cantant alios Verſus ſequentes, vel omnes, vel partem, prout videbitur: & qui ſunt extra, ad quoſlibet duos Verſus reſpondent, Gloria, laus, ſicut à principio. Poſteà Subdiaconus haſtili Crucis* [r] *percutit portam: qua ſtatim aperta, Proceſſio intra Eccleſiam cantando* ℟.

p *Gloria, laus.*] Duodecim tantùm Verſus habet *Ordo Romanus*, & auctor eorum dicitur fuiſſe Aurelianenſis Epiſcopus, de carcere idcircò liberatus. lege *Durand. lib.* 6. *cap.* 67. Quam Hiſtoriam deſcribit etiam *Baronius anno* 835. *ex probatis Auctoribus.*

q *Sacerdos cum aliis.*] Sacerdos cooperto capite, Subdiaconus prope portam in medio, verſa tunc imagine Crucifixi ad Sacerdotem.

r *Percutit portam.*] Semel in ima parte portæ, & cum ima parte haſtilis, *ex Cærimoniali Papæ libro ſecundo capit.* 39.

capit. 39. & Rituali Romano Pauli V. tum ad Altare deponit Crucem prope Credentiam, si Missa sequatur solemnis.

17 ℟. *Ingrediente Domino*, &c. Habet *Ordo Romanus.*

18 *Deinde celebratur Missa, & rami tenentur in manibus dum cantatur Passio & Euangelium tantùm.*

Ad totam Missam tenebantur rami *in Ordine Rom.* sed ad Passionem omnino, vt, dum ignominia Crucis narratur, eiusdem victoria per ramos ostendatur. Celebrans autem dum legit in cornu Epistolæ Passionem, palmam teneat sinistra manu, *Cærimon. Marcell. lib. 2. cap. 41.* idem & ministri faciant. Missa habetur *in Antiphonario & Sacram. Gregoriano*; vbicáque dicitur Oratio, quæ à S. Ambrosio accepta est, *ex Pamelio*, de Feria 6. in Parasceue Ambros.

19 In Missa legitur Passio à S. Matthæo scripta: nam Alexander Papa instituit, Passionem legi hoc tempore à quatuor Euangelistis scriptam, eodemque ordine quo ipsi scripserunt, *Duran. c. 68.* refert *S. August. Sermone 144. de Tempore*, vno tantùm die Passionem legi solitam fuisse & secundùm Matthæum; & cùm ille voluisset eam legi iuxta quatuor Euangelistas, factum quidem est, sed cum auditorum ob nouitatem perturbatione.

Notæ illæ † C. S. non sunt antiquæ, auctorem habent incertum; & puto eas significare Christum, Chronistam, Synagogam; alij, Christum, Cantorem, Succentorem: nam Diaconi dicuntur hodie Cantores Passionis *in Cærim.* Vox autem *Succentor* non est noua aut recens in Ecclesia Latina; quam ego legi inter dignitates Cathedralis Auersanæ in instrumento celebrato cum Fratribus Minoribus anno 1234. quod habetur *apud Lucam V. Vadingum in Regesto Pontificio ad calcẽ Annalium Minorum, anno 1235, Bulla 27.* Ad cantandam verò Passionem eadem obseruanda ferè sunt quæ infrà dicemus *in Parasceue num. 3.* sed Stolæ Cantorum erunt violaceæ. vide ibi. Dilatio enim hæc fit in gratiam nostri Ordinis, qui hodiernam non cantat Missam.

20 Non petitur benedictio, quia auctor benedictionis extinctus legitur; eadémque de causa neque luminaria deferuntur, neque thus adhibetur, *ex Ordine Romano*, quia feruor deuotionis in Apostolis tepuerat. Nec dicitur *Dominus vobiscum*, in detestationem malè salutantis Iudæ; neque gloria Christo datur, qui in Passione est, *Durand. ibidem.* De omissione *Gloria tibi Domine* scribit *Microlog.* etiam *c. 52.* Omnis autem solemnitas in tanta mœstitia tollitur; & in fine tantùm, more solito, tanquam ad Euangelium Missæ petitur benedictio, incensatur liber, qui & osculandus datur Celebranti in initio postremæ partis, cum eiusdem incensatione, *Durand. ibid.* in fine quoque respondetur, *Laus tibi Christe*, quæ item (excepta incensatione libri & Celebrantis) seruanda erunt in Missis priuatis.

21 Ad legendam autem Passionem in Missa priuata non extinguuntur luminaria in Altari, vt ex professo probat *Paulus Comitolus in Respons. moral. lib. 1. quæst. 49.*

22 In fine Missæ legitur Euangelium variè, vt dicitur *par. 1. Rubr. tit. 13. num. 2. pag. 46.* nimirum in Missis priuatis Euangelium Palmarum, in solemni solitum S. Ioannis, & in iis priuatis, quæ sequuntur immediatè benedictionem Palmarum.

23 Mysticè

23 Mysticè in hac Benedictione, Processione, & Missa, recole decimam fuisse Lunam hac die, in qua ducebantur agni in domos immolandi in Paschate, *Exod.* 27. & ecce Christus Agnus Dei portatur ad victimam, *Ierem.* 11. *ex Amalar. lib.* 1. *cap.* 10. vnde partim lætitiæ, ob palmas, victoriæ symbolum, partim mœroris est hæc dies; quia includitur in Ierusalem vt Agnus ad occisionem: Porta Ecclesiæ, clausa, & hastili Crucis aperta, designat Ierusalem cœlestem per Christi Passionem nobis reseratam. vnde dicitur ℟. *Ingrediente Domino in sanctam ciuitatem.* Reliqua per se patent ex Historia Euangelica, & Benedictione ramorum, id est ex verbis Benedictionis.

24 Sed quid agendum, si Processio extra Ecclesiam exire nequeat? Fiat circum Ecclesiam, & quod ante portam præstandum erat, fiat in vestibulo ante ingressum Capellæ maioris.

25 Quid item, si Cantores desint ad cantandam Passionem? eo casu Diaconus solus Missæ cantet totam; & ea finita, redeat ad Altare, ac reliqua faciat pro parte postrema, vt suprà dictum est, & dicemus Feria 6.

26 In Feria quarta sequenti ad Introitum non genuflectitur. Duæ Lectiones leguntur, *ex Ordine Romano*, vel propter Ordinationes futuras in Sabbato sancto, *Durand. cap.* 70. vel quia in prima Lectione de morte animæ, in altera de morte corporis agitur: Christus autem mortuus est pro redemptione vtriusque, *Amalar. lib.* 1. *cap.* 11. vel quia ea die venditus est Christus: vnde quasi sit Feria 4. Temporum, habet ieiunij duplicem rationem; & inde sumptum est; quòd in ieiunio post sextam Feriam, Feria quarta primum locum obtinet, *Durand. loco nunc citato.* Tractus post secundam Lectionem dicitur, vt in Parasceue, qui, vt aliàs diximus, luctum significat, *Ruper. lib.* 5. *cap.* 13.

28 Habes *in Antiphonario & Sacramentario S. Gregorij* Missarum Officia præcedentis tridui.

De Feria quinta in Cœna Domini. VIII.

1 DE hac Feria *Ordo Romanus.* Missa verò festiuum habet Officium, ob institutionem Sacramenti Sacramentorum. Sed, vt ait *Rupert. lib.* 5. *cap.* 14. sicut in Feria quinta mundi ex aquis ortum genus partim reliquit gurgiti Deus, hoc est, pisces creauit; & partim leuauit in aëra, hoc est aues: ita in hac Feria quinta deprimimur in tristitiam, leuamur in gaudium. Crux, quæ in Altari est, velo tegatur albo.

2 Missæ Officium habetur in Antiphonario & Sacram. Gregor. cuius Collecta huc translata est ex Missali Ambrosiano, ait *Pamelius in Liturgicon tom.* 1. Dicitur *Gloria in excelsis*, ex Bonifacij Decreto, *Durand. lib.* 6. *cap.* 75. & ab Episcopis, *de Conf. Dist.* 1. *Porrò, qui est Canon Nicolai Papæ.* Campanæ deinde silent, vt excelsa nostra & turrium nostrarum taceant in humilitate Christi, *Alcuin.* & quia tunc Apostoli prædicatores per castella non circuibant, & tacebant, *Rupert. loco cit. cap.* 29. & vt silentium indicamus populo, *idem.* Dicitur *Pax vobis* ab Episcopo, *in Sacrament. Gregor.* Euangelium quadrat, quia eo die Christus lauit pedes: & in Epistola sufficienter agitur de Eucharistia.

3 De Symbolo diximus *in Rubr. generál.* 1. *part. tit.* 11. *Communicantes*, *Hanc igitur oblat. Qui pridie.* quæ sunt propria huius Missæ habentur *in Ordin Romano.*

4 Pax non datur, *ex eod. Ord. Rom.* in detestationem osculi Iudæ, *Alcuin.* In tertio *Agnus Dei* dicitur, *dona nobis pa-*

cem contra editionem Venetam in Officiis paruis Hebdomadæ maioris in quibus perperàm notatur, quod habet *Durand. lib. 4. cap.* 52. tertiò dici, *miserere nobis*: nam Missale vult dici de more, quamuis pax non detur.

5 Reseruatur Hostia cum particulis in sequentem diem pro Sacerdote, & infirmis, ex Decreto Innocentij I. *Duran. c.* 75. & habetur hæc reseruatio *in Sacram. Gregor.* nihil de Sanguine, tum quia periculum est ne effundatur, *Hugo Vict. de Spec. Miss. obseru. lib. 3. cap.* 20. tum quia significatur in Calice finis legis antiquæ, &, cùm bibisset Christus in Cruce, dixit, *Consummatum est*, id est Testamentum vetus, *Durand. loco cit.*

Verba Rubricarum huius diei sunt.

6 *Hodie Sacerdos consecrat duas Hostias, quarum vnam sumit, alteram reseruat pro die sequenti, in quo non conficitur Sacramentum: reseruat etiam aliquas particulas consecratas, si opus fuerit, pro infirmis: Sanguinem verò totum sumit: & ante ablutionem digitorum ponit Hostiam reseruatam in alio Calice, quem Diaconus* [a] *Palla & Patena cooperit, & desuper* [b] *velum expandit, & in medio Altaris collocat. Deinde* [c] *fit Communio, & completur Missa. Sacerdos autem* [d] *genuflectit, quandocumque accedit, vel recedit à medio Altaris, vel transit ante Sacramentum in Calice reseruatum: & cùm dicere debet, Dominus vobiscum, non vertit se ad populum in medio Altaris, ne terga vertat Sacramento, sed à latere Euangelij: & in fine* [e] *ibidem dat benedictionem.*

Calicem alterum de Credentia ad Altare hoc item loco deferat Subdiaconus sine velo longo, sed cum velo tantùm Calicis eiusdem paruo, Patena, & Palla.

a *Palla & Patena cooperit.*] Palla priùs, quæ, vt diximus aliàs, significat lapidem ad ostium monumenti; Patena deinde, ad tutelam Pallæ, quasi sigillum indicet Pharisæorum, de quo *Matt.* 27. *Signantes lapidem cum custodibus.* Cùm enim Sabbato sancto anticipetur Missa, quæ de nocte dicebatur; congruit etiam accelerari repræsentationem Sepulchri Christi, vt innuit *Durand. loco cit.* à Feria V. post Missam, quamquam impropriè, Sepulchrum Domini hoc appellatur.

b *Velum expandit.*] Velum album ad cautelam & ornatum apponitur.

c *Fit Communio.*] Omnis populus communicat in ordine suo. ita legitur *in Sacramentario Gregoriano.* De qua Communione vide suprà *p. 2. tit. 10. num. 9. pag.* 172.

7 An Cleri quoque & Sacerdotum? Sanè *Francolinus* 1. *par. de Tempore Hor. Can. cap.* 30. *ex Ord. Roman. & Alcuino* contendit, non licere hodie Sacerdotibus celebrare priuatas Missas, ob receptã consuetudinem faciendi vnum Sacrum solemne, in quo exemplo Apostolorum, omnes Presbyteri communicent: cui subscribit *Azor. lib. 10. cap. 24. quæst. 5.* quidquid contrà sentiunt *Sotus & Nauarrus*; extátque Canon Soteris de hac Communione generali *de Consecr. Distinct. 2. In cœna.* concedit *Suarez* 3. *part. disp. 8. sect. 2.* Missas plures, secluso scandalo, & in loco secreto, sine concursu. Sacra verò Rituum Congregatio 27. Septembris 1608. Communionem Cleri iubet in hac Missa, in memoriam, quòd Christus communicauit Apostolos; & hoc est seruandum. Communicent autem Presbyteri

cum Stola de collo pendente, *ex Concil. Bracar. III. can. 3.* ante Altare quidem Sacerdotes & Leuitæ, extra Chorum populus, *ex Concil. Toletano IV. cap. 17.* si tamen Stola omittatur, non est peccatum mortale, *ex Doctoribus apud Bonac. disp. 4. qu. 6. pun. 2 num. 2.*

d *Genuflectit, quandocumque decedit, &c.*] Ob reuerentiam Sacramenti, licet in Calice lateat, & sub velo, quod in simili casu aliàs obserua.

e *Ibidem dat benedictionem.*] Hoc est, in latere Euangelij; neque perficit circulum, sed reuertitur ad medium, ne terga vertat Sacramento: nam crastina die ob eandem causam idem habes apertè in Rubrica ad *Orate fratres*; eadem obseruent Ministri; & ad ea, quæ maioris sunt reuerentiæ his diebus erga Christum à Iudæis derisum, diligentiùs aduertant.

8 *Legitur Euangelium sancti Ioannis, in cuius initio Sacerdos non signat Altare, sed seipsum tantùm.*

In Altari non fit signum; quia ibi immediatè adest auctor benedictionum. Si legit Euangelium in libro, potest signare librum. Ad ea, *Et Verbum caro factum est,* genuflectat Celebrans cum ministris paulò versus Sacramentum.

9 *Hodie* [f] *paretur locus aptus in aliqua Capella Ecclesiæ, vel Altari, & decenter, quoad fieri potest, ornetur* [g] *cum velis & luminibus, vbi Calix cum Hostia vt suprà reseruata reponatur. Finita autem Missa accenduntur intorticia, &* [h] *fit Processio more solito, alio tamen* [i] *Subdiacono parato Crucem ferente.* [l] *Celebrans indutus Pluuiali albo, stans ante Altare,* [m] *imponit incensum in duobus thuribulis absque benedictione, deinde in medio genuflexus, cum altero* [n] *incensat ter Sacramentum: &* [o] *accepto Calice cum Sacramento de manu Diaconi stantis, & cooperto extremitatibus veli, quo eius humeri teguntur, procedit medius inter eundem Diaconum à dextris, & Subdiaconum à sinistris,* [p] *sub baldachino, duobus Acolythis* [q] *Sacramentum continuè incensantibus vsque ad locum præparatum, vbi pro crastino seruandum est. Intereà dum fit Processio,* [r] *cantatur Hymnus, Pange lingua gloriosi Corporis. Cùm autem ventum fuerit ad locum paratum, Diaconus genuflexus à Sacerdote stante accipit Calicem cum Sacramento, & ponit* [s] *illum primò super Altare, vbi à Sacerdote genuflexo incensatur, vt suprà: deinde* [t] *reponit in capsula. Posteà in Choro dicuntur Vesperæ sine cantu.*

f *Paretur locus.*] Omnino debet esse distinctus ab Altari, in quo fuit celebratum.

g *Cum velis.*] Vela sunt cortinæ, *ex Gloss. de Consecr. d. 1. cap. Altaris.* Imò *ex Ambros. ad Marcellinam,* vt explicat *Baron. anno* 112. sunt cortinæ Regiæ. Plura idem *Baron. anno* 329. Non igitur adhibeantur panni nigri; tum quia in horto sepultus fuit Christus; tum quia crastina die super Calicem adhuc erit velum album, cùm reportabitur ad Altare maius; tum quia viuit verè Christus, etiam in repræsentatione mortis eiusdem. Exemplũ

habes

habes in Sacello Pontificio Romano, vbi omnia splendent in hoc casu reseruandæ Hostiæ: abusiuè à vulgo sepulchrum Christi appellatur, vt suprà diximus.

h *Fit Processio more solito.*] Ante Pium V. de hac nulla mentio est in Missalibus: fit autem de more, Acolythis nimirum cum candelabris Crucem comitantibus; non tamen extra Ecclesiam, ex Decreto S. Congregationis super negotia Episcoporum, tam in hac quàm in sequenti Feria, die 6. Augusti 1591.

i *Subdiacono parato.*] Id est, cum Tunicella alba, sine Manipulo, Crux etiam sit adhuc velata, contra quosdam, qui oppositum scripserunt gratis: & meliùs Romæ velo tegitur violaceo quàm albo, prout requirit Passionis tempus. Quòd autem é Subdiacono Crux deferatur, diximus suprà *part. 2. tit. 13. n. 4. pag.* 184. Hîc autem cum suis Acolythis stabit, genuflexis aliis in loco vbi reponitur Sacramentum.

l *Celebrans indutus Pluuiali.*] Vt illud induat, retrahet se extra cornu Epistolæ, ob præsentiam Sacramenti, ibique omnes deponant Manipulos.

m *Imponit incensum absque benedictione.*] Vide supra quæ diximus in eleuatione Hostiæ ad Missam *par. 2. tit. 8. num. 8. pag.* 153. *& in Cærim. Episc. lib. 1. c. 23. & lib. 2. c. 33. habetur.*

n *Incensat ter Sacramentum.*] Adde, facta antè & pòst profunda capitis simul cum Ministris inclinatione. Caueat Diaconus ab osculis coram Sacramento, *Cærim. Episc. lib. 1. cap. 23.*

o *Accepto Calice.*] Ita vt Celebrans sinistra nodum teneat, & dextram superponat Calici, quam Diaconus tegit extremitatibus veli pendentis ab humeris.

p *Sub baldachino.*] Vocatur Mappula *ab Innoc. III. lib. 2. Myst. Miss. cap. 7.* & in distributione hastarum eiusdem, nobilioribus dantur eæ quæ sunt in facie Celebrantis, posteriores minùs nobilibus, *Cærimon. Pap. lib. 2. cap. 14. & Cærim. Episc. lib. 1. c. 24.* Nobilioribus item inter hastas pares dentur eæ, quæ sunt à dextris Celebrantis, dum procedit. conuenit tamen, vt hodiè & sequenti die ab Ecclesiasticis cum Pluuialibus deferantur hastæ; quòd si desint Pluuialia, non ideò induant Stolas, cottis tantùm induti, *ex Cærimon. Episcop. lib. 2. cap. 25. & 26.*

q *Sacramentum continuè incensantibus.*] Duobus modis fieri potest. Primò, si Acolythi alternatim incensent ductis Thuribulis, vt fit in incensatione personarum. Secundò, si hinc inde antè procedant mouentes manibus dextris Thuribula de iisdem pendentia, & effumantia, ait *Rituale Romanum de Processione sanctissimi Scramenti*, quasi sternendo viam Sacramento cum odore incensi. qui modus videtur magis vsitatus, & maiorem reuerentiam connotat erga Sacramentum, quod nunquam nisi à genuflexis Sacerdotibus incensari solet.

r *Cantatur Hymnus, Pange.*] Celebrans nunquam cum aliis in Processione Sacramenti cantat, sed secretò dicit. Quia Processio non fit extra Ecclesiam, conuenit, vt Clerus ad primos duos Versus, *Tantum ergo Sacramentum*, &c. genuflectat conuersus ad Sacramentum; ministri tamen non genuflectant: extra Ecclesiam verò minimè, & vbi multus est Clerus, posset alioqui, & malè, interrumpi Processio.

s *Illum primò super Altare.*] Adde, & deinde genuflexione facta descendit, & rursus imponi curat incensum sine benedictinne à Celebrante stante, vt priùs, amoto velo per Subdiaconum ab humeris Celebrans; quia non est daturus in fine benedictionem.

Dum incensatur Sacramentum, cantatur, *O salutaris Hostia*, vel, *Tantum*

ergo Sacramentum, vt in *Cærimon. Episc. lib.2.cap.23.*

t *Reponit in capsula.*] Facta iterùm genuflexione antè & pòst. Clauem autem dabit illi ad quem spectat: non enim videndus est Calix à populo, & multò minùs Hostia patere populo debet. Neque dari debet clauis laico, quantumuis nobili, ex Decreto sacræ Rituum Congregationis 30. *Ianuarij* 1610. sed ei potiùs qui sequenti die est celebraturus.

10 *Et Sacerdos cum ministris denudet Altaria, legendo Antiphonam, Diuiserunt, &c cum toto Psalmo.*

Ordo Romanus. Altaria, inquit Rub. non Altare maius tantùm. An Altaria denudanda erunt, dum dicuntur Vesperæ? ex hac Rubrica videtur affirmandum. *Alcuin.* post Vesperas vult denudari, quia vespere, ait, nudatus fuit Christus suis discipulis. Idem habet *Cærimon. Episc. lib.2.cap.23.* & communior vsus Ecclesiarum Vrbis cum Cærimoniali prædicto explicat Rubricam. In Missali Vatic. 1604. legitur: *Posteà Sacerdos cum ministris denudet,* &c.

11 Hæc Altarium nuditas significat Christum amisisse speciem & decorem, *Rupert. lib.5. cap.35.* & vestimenta illius fuisse diuisa inter milites, vt ex Antiphona patet. & *idem Rupert.* colligit nudatum Christum quasi gloria deitatis: *Deus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* contemplatur *Durand. c.76. loco cit.*

12 Procedat autem Celebrans cum Diacono in Albis & Stolis tantùm violaceis, cum Subdiacono in Albis tantùm, sine Manipulis, & Clerus cantare potest Psalmum totum. Amouendæ verò sunt mappæ tantùm cum palliis, & aliis ornamentis, relicta Cruce velata cum candelabris in Altaribus: neque Psalmus ideò est repetendus, si multa sint Altaria. Conopeum Tabernaculi maioris, in quo asseruatur ordinariè Sacramentum, adhuc placet esse coloris violacei, vt diximus *pag.79.* quia Regia viuentis Christi est, ad modicum tempus absentis, quòd si adhibeatur coloris nigri, ob sequentem Feriam 6 ea erit ratio, quia vacuum est Tabernaculum; & conformis erit color paramentis Celebrantis: standum ergo erit consuetudini locorum. Et Romæ in Ecclesia S. Petri amouetur conopeum, quod etiam magis placet, nisi sint velandæ statuæ seu imagines prædicti Tabernaculi.

13 Hoc triduo transeuntes ante Crucem, quæ est in Altari maiori, reuerentiam illi faciant cum genuflexione; excepto Celebrante parato (nisi aliud infrà notetur) quia fulget Crucis mysterium: & de die Parasceues hoc decreuisse sacram Rituum Congregationem, testatur *Castaldus in sua Praxi Cærimoniarum.*

14 *Post denudationem Altarium, hora competenti facto signo* [v] *cum tabula, conueniunt Clerici* [x] *ad faciendum mandatum. Prælatus, seu Superior, super Amictu & Alba induitur Stola & Pluuiali violaceis, &* [y] *in loco ad id deputato, ministrante Diacono (qui paratus cum Subdiacono,* [z] *vt in Missa, paramentis albis, ei assistit) imponit incensum in thuribulo: deinde Diaconus* [a] *librum Euangeliorum ante pectus tenens, genuflexus* [b] *ante Superiorem, petit benedictionem: qua accepta, astantibus duobus*

Acolythis cum candelabris accensis, & Subdiacono librum tenente, signat librum, & incensat, & cantat, vt moris est, Euangelium, Ante diem festum Paschæ, vt in Missa. Quo finito, Subdiaconus portat librum apertum osculandum Superiori, & Diaconus eum de more incensat. Posteà Superior exuitur Pluuiali, & per Diaconum & Subdiaconum præcingitur linteo, & sic præcinctus, assistentibus sibi iisdem Diacono & Subdiacono, accedit ad lotionem pedum: & per ordinem dispositis iis qui lauandi sunt, Clericis peluim & aquam ministrantibus, Subdiacono singulorum pedem dextrum tenente, genuflectens singulis, illorum pedem lauat, [c] extergit, & osculatur, Diacono [d] præbente linteum ad abstergendum.

u *Cum tabula.*] Sonitus lignei fit mentio *in Parasc. in Ordine Roman.* sed & hac die adhiberi docent *Alcuin. & alij*, Humilitatis est indicium, *Amal. l. b. 4. cap. 21.* Terrorem significat Iudæorum incussum Apostolis, *Gemma lib. 3. cap. 88.* & lignum Crucis, quo conuocantur omnes, adumbrat, *Rupert. lib. 5. cap. 29.* Minùs etiam sonat lignum quam æs: quia mulieres in passione magis loquebantur de Christo quàm Apostoli, *Durandus cap. 76.*

x *Ad faciendum mandatum.*] Dicitur mandatum, quia mandauit Christus lauationem pedum; & quia Antiphonæ incipiunt ab hac, *Mandatum nouum*, &c.

y *In loco ad id deputato.*] Congruum esset, vt ibi Altare esset cum pallio albo, ad significandam munditiam, cuius gratia lauandi sunt pedes, cum Cruce, & candelabris. Poterit etiam parari Credentia à latere sinistro, super quam collocabuntur Missale, linteum Sacerdotis, vasa ad abluendas in fine manus eiusdem, & alia eiusmodi, cum floribus & herbis. Scamna necessaria cum tapetibus habeantur pro lauandis, & tapetia sint ita ampla, vt Celebrans super iisdem genuflexus lauare queat, neque Albam fœdet.

z *Vt in Missa.*] Hoc est, cum Manipulis, (licet eo careat Celebrans) ob Euangelium cantandum à ministris. Si fiat Processio à Sacristia ad locum destinatum, Subdiaconus ferat Crucem inter Acolythos medius, more solito, quam deponit prope Altare in cornu Euangelij.

a *Librum Euangeliorum*, &c.] Imposito priùs de more incenso cum benedictione in Thuribulum à Celebrante. Hoc eodem loco Euangelium restitutum est à Pio V. *In secunda editione Missalis ab eodem reformati ante Clementem VIII. iuxta Ordinem Romanum antiquum.*

b *Ante Superiorem.*] Adde, stantem in cornu Epistolæ. Finita incensatione Celebrantis deponuntur Manipuli à ministris, vt ei liberiùs inseruiant.

c *Extergit, & osculatur.*] Nullo facto super pedem signo Crucis manu Celebrantis.

d *Præbente linteum.*] Stabit ideò Diaconus à dextris, colliget linteum ipsum quo Celebrans est præcinctus, & extendet, quando opus est, vt tergat: non autem Diaconus infundat aquam pedibus, quod aliqui scripserunt nimis apertè contra Rubricam.

15 *Et interim hæc subscripta cantantur.*

In cantandis Psalmis Mandati, vnus tantùm Versus cantatur, *Durand. lib.6. cap.75.* quod etiam dicitur in Rubrica Missalis.

16 *Post lotionem, Superior, vel qui aliis abluit pedes, lauat manus, & abstergit alio linteo: deinde rediens ad locum, vbi priùs fuerat, accipit Pluuiale, &* [e] *stans capite detecto* [f] *dicit, &c.*

e *Stans capite detecto.*] In medio scilicet ante Altare.

f *Dicit.*] Manibus iunctis, vt aliàs notauimus, tenentibus librum Diacono & Subdiacono. Orationes cum Versibus additæ sunt à Pio V. *ex Ordine Romano.*

17 Finitis omnibus, vel exuitur ibidem Superior, vel redit in Sacristiam ordine quo venerat.

18 De hoc Mandato cum Euangelio Missæ huius diei meminit *Ordo Romanus.* Ablutio verò pedum habetur *apud Aug. Epist.*119. *& Cyprian. Sermone de hac re.* fitque ad humilitatem Christi imitandam, & ad munditiam animæ designandam, *Rupert. lib.5. cap.*20. Vnde & antiquitus reconciliabantur Deo hac die pœnitentes. S. Gregorium firmasse Decreto lotionem hanc, scribit *Alph. Villegas in Flore Sanctorum.*

19 De oleis sacris nihil Missale neque nos loquimur; ad Pontificale spectant; intereà lege *Durandum libro 6. cap.*74.

20 Hora commodiore, post Vesperas, deferantur particulæ suprà reseruatæ pro infirmis cum luminibus, Superpelliceo & Stola alba adhibitis, ad locum vbi reseruata fuit Hostia consecrata; nisi aliud exigat laudabilior consuetudo: & ostiolum Tabernaculi, in quo ordinariè asseruari solent, maneat apertum, ne populus ibi adoret quod non adest ampliùs.

De Feria sexta in Parasceue. IX.

1 INstitutorem Feriæ Parasceues facit sanctum Paulum *Chrysost. Homil.*1. *de Cruce & latrone*, quæ præparationem significat. Cœna pura dicta est *apud Irenæum lib.5. cap.*23. id est, sine azymis, vt explicat *Baron. anno* 34. cuius Rubricas cum augmento minutiorum nunc explicabimus.

2 [a] *Finita Nona, Sacerdos & ministri induti paramentis nigri coloris, sine luminaribus & incenso* [b] *procedunt ad Altare: &* [c] *ante illud prostrati aliquandiu orant. Interim Acolythi vnam tantùm* [d] *tobaleam extendunt super Altare. Sacerdos cum ministris facta oratione ascendit ad Altare, &* [e] *osculatur illud in medio; deinde Lector accedit ad legendum Prophetiam in loco vbi legitur Epistola, & incipit eam* [f] *sine titulo: quam etiam Sacerdos legit submissa voce apud Altare in cornu Epistolæ.*

a *Finita Nona.*] Notat hoc *Rupert. lib.6. cap.*4. Quia hora nona expirauit Christus, ad cuius quasi funus nos accedimus cum Nicodemo, & aliis, *Durand. lib.6. cap.*77. neque enim hac die Missa dicitur, *ex Innocent. I.* quia percusso pastore, dispersi sunt

ſunt Apoſtoli, & vſque ad diem Paſchatis in triſtitia ieiunauerunt, *de Conſec. d.3.Sabbato.* Prætereà celebrare non conuenit, cùm hac die ſeipſum obtulerit Chriſtus, *Alcuinus.* quòd ſi Miſſam eam appelles, ea eſt more Apoſtolorum, ait *Amalar. lib.4. cap.20.* quod tamen non placet, cùm hodie nulla ſit conſecratio, & Miſſa ſit præſanctificatorum. Nona verò cum aliis præcedentibus Horis ſine lumine dicitur.

b *Procedunt ad Altare.*] Altare erit nudum cum Cruce velata velo nigro, ita vt ſuo tempore facilè queat detegi; & candelabris ſex obſcuri potiùs coloris, & candelis ex cera communi, non alba, extinctis: gradus eiuſdem nudi erunt, ſed tamen benè mundi pro Sacerdotis proſtratione. Credentia ſimplex linteo cooperta in ſuperiori tantùm parte, cum neceſſariis tantùm ad Officium, nempe burſa cum Corporali & purificatorio, ampullis vini & aquæ, vaſe vitreo ad ablutionem digitorum, vt infrà, Miſſalibus duobus & cuſſino, mappa longa pro Altari, velo longo albo pro Celebrantis humeris ad Sacramentùm reportandum, & candelabris Acolythorum cum candelis ex cera communi. Procedunt igitur, præeuntibus Acolythis ſine candelabris, cum paramentis, ℟ *in 1 part. tit.19.numero 6.& 7.* vno poſt alium miniſtro, vt ad Miſſam.

c *Ante illud proſtrati.*] Conuenit, vt ſub eorum capitibus ponantur cuſſini coriacei, vel ſimplices, non tamen de iis qui ſunt ad vſum Miſſalis in Altari. Proſtrationis meminit *Ordo Romanus*, neque ideò veſtiri debent gradus Altaris panno nigro, qui ſapit ſolemnitatem.

d *Tobaleam extendunt.*] Ita *Ordo Romanus*, quæ Sindonem monumenti ſignificat, *Durand. lib.6. cap.77.* & prætereà Miſſale cum cuſſino ſuper Altare apertum collocatur.

e *Oſculatur illud.*] Indicat *Ordo Romanus*, vt initio Miſſæ fieri ſolet.

f *Sine titulo.*] Titulus eſt caput lectionis; & ſine capite ſumus, cùm Chriſtus occiditur, hoc eſt repræſentatiuè, hac die, *Honor. in Gemma libro 3. capite 89.* nec in fine Lector oſculatur manum Celebrantis. Tractus primus habetur *in Antiphonario Gregoriano*; ſed *Alcuinus* putat, nuperrimè tunc fuiſſe compilatum.

3 *Finito Tractu, Sacerdos in cornu Epiſtolæ dicit, Oremus, Diaconus, Flectamus genua, & Subdiaconus, Leuate.*

Non dicitur *Dominus vobiſcum* hodie; quia, moriente ſummo Sacerdote, ceſſant Officia Sacerdotis, *Honor. vbi ſuprà capite 95.* frequentiùs dicitur, *Flectamus genua*, quod etiam docet *Ordo Romanus*, ad augmentandam humilitatem, *Hugo Victorin. de Specul. Miſſ. obſeru. cap. 20.* Diaconus genuflectit ante alios dicens, *Flectamus genua*; Subdiaconus ante alios ſurgens dicit, *Leuate.* ſolus ſtat Celebrans. Ad Orationem Miniſtri ſtant, vt in Miſſa. Oratio verò hæc non habetur *in Sacramentario Gregeriano.*

4 *Subdiaconus in tono Epiſtolæ ſimiliter ſine titulo cantat ſequentem Lectionem.*

Prima Lectio ex Prophetis, ſecunda ex Pentateucho Moyſis; quia lex & prophetæ Crucem Chriſti prænunciarunt, *Rupert. libro 6. capite 5.* & duæ

Lectiones innuunt, pro duobus populis obire Christum, *Honor. in Gemma libro 3. capite 89.* Lectio Exodi vicinior est Passioni, in qua mentio de illa est: *Os non comminuetis ex eo, Durand. loco citato.* & ideò secundo loco legitur, quamuis sit antiquior Lectione Oseæ.

Subdiaconus in fine non osculatur manum Celebrantis.

5 *Finito Tractu, dicitur Passio* [g] *super nudum pulpitum: quam Celebrans* [h] *submissa voce legit in cornu Epistolæ.*

Tractus secundus habetur in *Antiphonario Gregoriano.*

g *Super nudum pulpitum.*] Nudato Christo in Cruce omnia nuda sunt, & Scripturæ reuelatæ, *Durand. ibidem.* in eodem pulpito, vel in tribus, ad maiorem commoditatem, in cornu Euangelij, in plano Cappellæ, legitur seu cantatur Passio à tribus Diaconis indutis Amictu, Alba, Cingulo, Stola Diaconali nigra, cum Manipulo, *ex Cærim. Pap. lib. 2. c. 39.* qui procedunt de Sacristia hoc ordine, vt, qui Euangelistam refert, librum deferat ante pectus, & sit primus; quem sequitur ille, qui Turbam; postremò, qui Christum: omnes manibus iunctis; factis autem debitis reuerentiis Altari, accedunt ad cantandum, medium locum relinquentes agenti personam Christi, & dextram Euangelistæ. Romæ communior vsus est, vt Euangelista medium teneat locum, & illius dextram ille cui Christum repræsentat; & in Cappella Papæ vnus tantùm adhibetur liber, in quo tres Cantores sigillatim cantant quæ cantare debent: quo fit, vt Euangelista, qui plus aliis cantat, medium quoque teneat locum. Alij adhibent tres libros, vt commodiùs cantent. *Cærimon. Episcop. lib. 2. cap. 21.* meminit vnius tantùm libri, & quoad locum non tollit consuetudinem Ecclesiarum. Non probatur illa distributio Passionis inter Celebrantem, Diaconum & Subdiaconum, ita vt Celebrans vice Christi loquatur, & Subdiaconus Turbarum. Si desint ministri, solus Diaconus cantare debet totam Passionem, & partem finalem eiusdem, addito deinde ministerio Subdiaconi & Acolythorum, vt fit ad Euangelium. Pulpiti verò vox *à sancto Cypriano* vsurpatur *Epist. 33.* pro loco Euangelij. Vide suprà *part. 2. tit. 6. num. 5. pagina 129.*

h *Submissa voce legit.*] Stans paulò versus Cantores, & astantibus Ministris, vt ad Introitum Missæ: sed cùm legit ipse, *tradidit spiritum,* nondum tamen genuflectit, quia non legit in cornu Euangelij, vt in aliis Missis. Lecta verò etiam postrema parte in eodem cornu, quæ vicem gerit Euangelij, conuertit se ad Cantores Passionis, *ex Cærimon. Papæ loco citato cap. 39.*

6 Dicitur autem Passio sine salutatione, & sine incenso, *Ordo Romanus.* Passionis secundùm Ioannem est mentio *in Sacramentario:* & quia vltimus scripsit, & quia interfuit, ideò legitur hodie, *ex Rupert. lib. 6. cap. 6.*

7 Ad ea verba Cantorum, *tradidit spiritum,* omnes quidem genuflectunt, sed Celebrans & alij versus Altare, Diaconi Cantores versus librum; signúmque surgendi post pausam datur à Diacono, qui Euangelistam agit, eo ipso quod surgit, vt *in Cærim. Episc. lib. 2. cap. 25.* Pausa erit vnius *Pater noster,* vt in Cappella Papæ, *Cærim. Marcell. lib. 2. cap. 39.* quare non placet dari signum à Celebrante, manu cum strepitu super librum deposita. Fit autem prædicta genuflexio ambobus genibus in terra positis.

8 Quod

8 *Quod sequitur, legitur in tono Euangelij: & Dicitur, Munda cor meum, sed non petitur benedictio, & non deferuntur luminaria, neque incensum, & Celebrans in fine non osculatur librum.*

Diaconus reliqua facit de more vt ad Euangelium, non tamen signat librum, neque se ipsum. Acolythi medium tenent Subdiaconum, qui sustentat librum. Fiunt enim velut exequiæ defuncto Christo in tristitia & mœrore, *Alcuinus & communiter alij.*

9 *Deinde Sacerdos stans in cornu Epistolæ, incipit absolutè.*

Ministri stant post Celebrantem vt in Missa. Orationes autem pro omnibus fiunt, quia pro omnibus orauit Christus in Cruce, *ex Alcuino* habentur *in Ordine Romano, & in Sacramentario Gregoriano*; imò Cælestinus I. earumdem meminit *Epist.1.ad Episcopos Galliæ*, & habentur *in Ambrosiano ritu, ex Pamelio*, Celebrans dicit monitionem primam manibus iunctis, Orationem verò manibus extensis; neque vnquam genuflectit, vt *in 2. part. tit.5. num.5. pag.123.* dictum est, & sic deinceps vsque ad finem Orationum.

10 Ad monitionē pro Iudæis nō respōdetur *Amen*. Quid mysterij quærunt hoc loco? neque in præcedentibus monitionibus respondetur *Amen*: non enim est Oratio, sed monitio ad orandum. Omittitur autem *Oremus*, quia oratur pro iis vtcumque non saluandis, nisi in fine mundi, *Durand. loco cit. cap.77.* Item non flectuntur genua, *ex Sacramentario Gregoriano*; quia ij genibus flexis illuserunt Christo, *Alcuin. secutus Ordinem Romanum.*

11 *Completis Orationibus, Sacerdos deposita casula accedit ad cornu Epistolæ, & ibi in posteriori parte anguli Altaris, accipit à Diacono Crucem iam in Altari preparatam: quam versa facie ad populum, à summitate parum* [i] *discooperit, incipiens solus Antiphonam, Ecce lignum crucis; ac deinceps in reliquis iuuatur in cantu à ministris vsque ad Venite adoremus. Choro autem cantante, Venite adoremus, omnes se prosternunt, excepto Celebrante. Deinde procedit ad anteriorem partem anguli eiusdem cornu Epistolæ: & discooperiens brachium dextrum Crucis,* [l] *eleuansque eam paulisper, altiùs quàm primò incipit, Ecce lignum crucis, aliis cantantibus, & adorantibus, vt suprà. Deinde Sacerdos procedit ad medium Altaris, & discooperiens Crucem totaliter, ac eleuans eam, tertiò altiùs incipit, Ecce lignum crucis, aliis cantantibus, & adorantibus, vt suprà.*

i *Discooperit.*] Velum aufertur à Cruce, vt quod Iudæis tectum erat, nobis reueletur, *Rupert. lib.6.c.20.* Item, quia nudatur Christus in Cruce, *Durand. loco citato.* vbi docet, ter discooperiri Crucem, quia paulatim prædicatus est Christus Crucifixus, primò in angulo Iudæorum, posteà palàm, deinde ante medium Altaris, id est in medio Gentium.

l *Eleuansque.*] Ostensio ligni Crucis in hac die erat in vsu in Ierusalem tempore sancti Paulini Nolani, *ex Franciotto*

ciotto in Obseruat. myster. anni. Eleuatur etiam Crux ter ad honorem, contra tres illusiones Christi, in atrio Principis, in Prætorio, in Caluario. Fit prostratio, non tamen vsque ad terram, sed genibus flexis, & capite valdè demisso. Salutatur & adoratur ter cum genuflexione; & tertia vice prosternimur, vt eam osculemur, vt nimirum Christum Crucifixum omni humilitate veneremur, & easdem tres illusiones compensemus, *Durand. ibidem.* Nota aduerbium *altiùs* concordare etiam cum verbo *incipit*, nedum cum verbo *eleuans*, ita vt & vocem & Crucem eleuet altiùs Sacerdos vnà simul.

12 *Posteà Sacerdos solus portat Crucem ad locum* [m] *ante Altare præparatum, & genuflexus ibidem eam locat: mox* [n] *depositis calceamentis accedit ad* [o] *adorandam Crucem, ter genua flectens antequam eam deosculetur. Hoc facto reuertitur, & accipit calceamenta, & casulam. Postmodum ministri Altaris, deinde alij Clerici & laici, bini & bini, ter genibus flexis, vt dictum est, Crucem adorant. Interim, dum fit adoratio Crucis,* [p] *cantantur improperia, & alia quæ sequuntur, vel omnia, vel pars eorum, prout multitudo adorantium, vel paucitas requirit, hoc modo. Duo cantores in medio Chori cantant, &c.*

m *Ante Altare præparatum.*] Portat celebrans Crucem sine vlla inclinatione facta Altari. Acolythi, dum denudatur Crux, extendunt tapete pulchrum cum cussino pretioso, & velo longo albo supra gradus Altaris versus planum Cappellæ; genuflexus Celebrans ibidem deponit Crucem super velum & cussinum.

n *Depositis calceamentis.*] A latere Epistolæ prope scamnum illi paratum ad sedendum: & Celebrans adorat solus, deinde ministri simul, & Diaconus quidem cum stola sua latiori, quam non deponit vsque ad finem Officij, *ex Cærim. Episc. lib. 2. cap. 26.* Subdiaconus autem in Albis, ex vsu Cappellæ Papalis & Romano: alij de Clero in suo quisque habitu chorali, calceis tantùm depositis, ex laudabili consuetudine.

o *Adorandam.*] Adorationis huius auctor sanctus Gregorius est, *S. Antonino part. 2. cap. 3. tit. 12.* Habetur *in Ordine Romano, & in Sacrament. Gregor.* cum minoribus cærimoniis. Conuenit autem, vt vniformis sit omnium actio pro locorum consuetudine, tum in osculo membrorum Crucifixi, tum in æqua pausa, qua singuli genua flectunt. Ad singulas adorationes dici potest Versus, *Adoramus te Christe, & benedicimus tibi, quia per sanctam Crucem tuam redemisti mundum.* Ordo adorationis est, vt quilibet laicus, etiam Princeps, post Clerum adoret; Prælati verò, si qui adsunt, post Celebrantem.

p *Cantantur improperia.*] *Ordo Roman.* eadem legat Sacerdos sedens cum ministris, *Cærim. Pap. lib. 2. sect. 1. cap. 51.*

Improperia continent verba Latina & Græca in laudem Christi, non Hebræa; quia Iudæi negauere Christum, & reprobauere, *Rupert. lib. 6. cap. 19.* Agios & Trisagion hoc Græcè dicitur adhuc, ex instituto S. Sabbæ *apud Baron. anno* 492. Hymni, *Pange lingua gloriosi*, auctor est Venantius Fortun. ex *Baron. infrà* citando.

Si repetitio est facienda ob longiorem adorationem, fiat ab Hymno, *Pange lingua*, vt in Missali.

13. Circa

13 *Circa finem adorationis Crucis accenduntur* [q] *candelæ super Altare: & Diaconus accipiens bursam Corporalium, extendit Corporale more solito, & iuxta illud* [r] *ponit purificatorium: & finita adoratione, Crucem reuerenter accipit, &* [s] *reportat ad Altare. Postèa ordinatur Processio ad locum, vbi pridie Sacramentum repositum fuerat. Præcedit* [t] *Subdiaconus cum Cruce inter duos Acolythos deferentes candelabra cum cereis accensis, & Clerus per ordinem, vltimus Sacerdos cum ministris. Cùm peruentum fuerit ad locum Sacramenti, accenduntur intorticia, quæ non extinguuntur nisi post sumptionem Sacramenti: & Sacerdos genuflectit ante Sacramentum, orat aliquantulùm: Diaconus interim aperit capsulam, in qua reconditum est Corpus Domini: postèa Sacerdos surgens, absque benedictione imponit incensum in duobus thuribulis, Diacono* [v] *nauiculam ministrante, & genuflexus* [x] *incensat Sacramentum: tum Diaconus extrahens Calicem cum Sacramento de capsula,* [y] *dat ad manus Sacerdotis, & tegit extremitatibus veli quod humeros illius circumdat: & procedunt ordine quo venerunt:* [z] *defertur baldachinum super Sacramentum: & duo Acolythi cum thuribulis continuè Sacramentum incensant: interim cantatur Hymnus,* [a] *Vexilla Regis prodeunt.* [b] *Cùm venerit Sacerdos ad Altare,* [c] *posito super illud Calice genuflexus rursum incensat, & accedens* [d] *deponit Hostiam ex Calice super Patenam, quam Diaconus tenet: & accipiens Patenam de manu Diaconi, Hostiam sacram ponit super Corporale, nihil dicens. Si tetigerit Sacramentum, digitos abluat in aliquo vase. Interim Diaconus imponit* [e] *vinum in Calicem, & Subdiaconus aquam, quam Sacerdos non benedicit, nec dicit super eam Orationem consuetam: sed accipiens Calicem à Diacono, ponit super Altare,* [f] *nihil dicens: & Diaconus illum cooperit palla: deinde imponit incensum in thuribulo* [g] *absque benedictione, & incensat oblata, & Altare* [h] *more solito, genuflectens antè & pòst, & quandocumque transit ante Sacramentum. Cùm incensat oblata, dicit, &c. & ipse non incensatur.*

q *Candelæ super Altare.*] Et item eæ, quæ super Credentiam habentur pro Acolythis.

r *Ponit purificatorium.*] Ad cornu Epistolæ, loco solito: & tunc etiam transfertur à Cærimoniario Missale ad cornu Euangelij cum cussino.

ſ *Reportat ad Altare.*] Quo casu nemini reuerentiam faciat; sed & Celebrans assurgat transeunti Cruci, *ex Cærimon. Episc. lib.2. cap.26.* cui genuflectit simul cum Subdiacono; quod hodie faciunt omnes omnino in honorem crucifixi Domini nostri, *ex Cærim. Episc. lib.2. cap.25. & 26.* Amoueantur statim ab Acolythis tapete & cussinus cum velo. Quæ delatio Crucis ad Altare cum Processione sequenti à Pio V. statuta fuit; nec in antiquioribus Missalibus habebatur.

Si multus adest populus, poterit collo-

cari alia Crux à Sacerdote cum Stola nigra ante aliud Altare, ad quam adorandam accedant tum mares, tum fœminæ, ne Processio nimis differatur, & Officiũ sequens.

t *Subdiaconus cum Cruce.*] Hoc est, alter paratus, vt Subdiaconus Missæ, non cum Dalmatica, vt scripsit *Alcocer*, excepto tamen Manipulo. defert autem Crucem processionalem discoopertam. Duo Thuriferarij præcedunt Subdiaconum sine incenso in Thuribulis, quia nondum est Processio sacra, sed aditus ad eam; & ideò itur ad locum destinatum per viam breuiorem. Ibi omnes genuflexi orant, exceptis Subdiacono, qui gestat Crucem, & Acolythis.

u *Nauiculam ministrante.*] Omittuntur oscula manus & rerum in hac Missa.

x *Incensat Sacramentum.*] Vt heri, & statim imponitur eius humeris velum album, non nigrum.

y *Dat ad manus Sacerdotis.*] Nimirum stans Diaconus.

z *Defertur baldachinum.*] Non nigrum, vt aliqui solent, & malè. debet enim esse simile velo quod Calicem tegit, & esse illud idem quod heri tegebat.

a *Vexilla regis prodeunt.*] Cuius auctor, *ex Baronio anno* 566. fuit Venantius Fortunatus.

b *Cùm venerit Sacerdos ad Altare.*] Subdiaconus Crucis, deposita Cruce, vbi minùs impediat, in latere Epistolæ genuflectit. Acolythi deponunt candelabra super Credentia. Clerus in plano Cappellæ circumdat Altare genibus flexis.

c *Posito super illud Calice.*] Hoc est, vt pridie, cum ministerio Diaconi. Nam Diaconus genuflexus accipit Calicem de manu Celebrantis stantis, & deponit super Altare, genuflectit, descendit, ministrat nauiculam stanti Sacerdoti pro impositione incensi: &, deposito humerorum velo, Celebrans genuflexus rursus incensat Sacramentum vt priùs. Recedit alter ex Thuriferariis post hanc incensationem.

d *Deponit Hostiam.*] Facta priùs genuflexione, & amoto à Diacono velo albo paruo à Calice. Neque debet sponte tangere Sacerdos Hostiam, neque ideò priùs lauare manus; quod aliqui scripsere: si tamen accidat, vt tangat, purificet statim digitos, quod in hac Rubrica sub conditione dicitur, non autem iubetur.

e *Vinum cum aqua.*] Habet *Ord. Rom.*

f *Nihil dicens.*] Neque signum Crucis, vt aliàs, faciens cum Patena, aut Calice.

g *Absque benedictione.*] De hac incensatione nihil antiqui. De benedictione verò noua Rubrica est in recognitione Missalis addita. est enim dubitatum, An benedici hoc loco debeat incensum; & videbatur affirmandum, quia incensandum est præterea Altare, & tunc benedicitur incensum, etiam coram Sacramento, *in Cærimon. Episcop. lib.* 1. *cap.* 23. vbi, cùm excipiatur à benedictione incensum in principio & in fine Processionis, quæ fit in Feria quinta & sexta maioris Hebdomadæ, nulla mentione facta oblatorum huius diei, dicendum videbatur, ibidem non excipi à benedictione incensum in incensatione hac oblatorum. *Marcellus* quoque *in Cærimon. Pap. libro* 2. *cap.* 31. scribit, poni incensum à Papa *more consueto*; ergo cum benedictione. Vrgere quoque videbatur illud, quòd dicitur, *Incensum istud à te benedictum.* Sed vim faceret, si diceretur, *à nobis benedictum*: & hac die verbis vtimur minùs propriis, vt, *Sacrificium*, in seq. Quid ergo? Nihilominùs tamen, cùm in Missa hodierna expresse omnia describantur quæ dicenda sunt, ita, vt quidquid de consueta Missa hoc loco omittitur, omittendum esse prorsus videatur: & cùm omissa fuerint in textu omnium Missalium verba benedictionis incensi, & solita dici ante incensationem oblatorum,

Per

Per intercessionem, &c. & expresſè poſita ſint reliqua verba totius incenſationis; in eam partem ab iis, quorum intererat, me præſente, in recognitione Miſſalis itum eſt, vt omittatur incenſi benedictio: & hac die videtur congruum, nihil prorſus debere benedici. *In Cærimon. Epiſcoporum loco cit.* benedicitur incenſum, quando alij quoque præter Altare, quod Chriſtum ſignificat, incenſantur. ſed hodie neque ipſe Celebrans incenſatur. *Marcellus* etiam explicatur *more conſueto*, id eſt ter, cum miniſterio Diaconi, &c.

h *More ſolito.*] In recognitione Miſſalis ſecundùm prædictam ſententiam, *more ſolito* cadere dictum fuit ſuper incenſationem oblatorum & Altaris tantùm, non ſuper impoſitionam incenſi, quod hodie magis declaratum eſt.

14 *Poſteà aliquantùm extra Altare in cornu Epiſtolæ*[i] *lauat manus, nihil dicens: deinde in medio Altaris inclinatus,*[l] *iunctis manibus dicit.*

i *Lauat manus.*] Facie ad populum verſa.

l *Iunctis manibus.*] Id eſt ſuper Altare, vt aliàs.

15 *Deinde verſus ad populum in cornu Euangelij, dicit more ſolito, Orate fratres.*

Et dum ſe vertit, caueat, ne vel minimùm terga vertat Sacramento, vt mox dicitur. Vidéſne, quòd *more ſolito* non includit omnia de more?

16 *Et per eandem viam reuertitur, non perficiens circulum: & conſequenter, omiſſis aliis, dicit.*

Si, omiſſis aliis; ergo non dicitur *Suſcipiat*, neque aliud quidquam quod hîc non ſit deſcriptum.

17 *Sacerdos ſub ſilentio dicto Amen, eadem voce, qua dicit, Pater noſter abſolutè ſine Oremus, in tono Orationis Miſſæ ferialis dicit, Libera nos.*

Ita *Ordo Romanus*, *& Sacram. Gregorianum*; in quo nihil aliud prætereà de Miſſa habetur pro eiuſdem fine.

Tria hæc, *Præceptis, Pater noſter, Libera nos*, triduum Sepulturæ Chriſti ſignificant, *Honor. in Gemm. lib. 3. cap. 96.* Alta voce dicitur, *Libera nos*, vt pateat hodie deſcenſus Chriſti in Limbum ad liberandos Patres, quod aliàs docuimus in expoſitione myſtica Miſſæ cum *Durand. lib. 4. c. 49.* Diaconus ad *Pater noſter* deſcendit, vt aliàs, cum Subdiacono poſt Celebrantem. Dicit autem manibus extẽſis, neque ſe ſignat cum Patena, vt aliàs.

18 *Tunc Celebrans, facta reuerentia vſque ad terram, ſupponit Patenam Sacramento, quod in dextra accipiens,*[m] *eleuat, vt videri poſſit à populo: & ſtatim*[n] *ſuprà Calicem diuidit in tres partes, quarum vltimam mittit in Calicem more ſolito, nihil dicens.*[o] *Pax Domini non dicitur,*[p] *nec Agnus*

Dei, [q] *neque pacis osculum datur. Postmodum* [r] *prætermissis duabus primis Orationibus, dicit tantùm sequentem, Præceptio, &c.*

m *Eleuat, vt videri possit.*] A Pio V. hoc fuit additum. Non eleuatur Patena, quam tenet manu posita super Altare; nec eleuatur Planeta, nec incensatur Hostia: eleuatur autem altera tantùm manu, ad differentiam eleuationis quæ fit post consecrationem, ne hac die videatur de nouo consecrata.

n *Supra Calicem diuidit.*] Diaconus cum debitis reuerentiis discooperit Calicem, & cooperit, vt aliàs. Celebrans mittit particulam in Calicem sine aliquo Crucis signo, quod firmauit Decreto sacra Rituum Congregatio *die* 28. *Augusti* 1627. Et licet hîc dicatur *more solito*, cadit hoc verbum super totam Hostiæ diuisionem, non præcisè super immissionem particulæ. Vides hoc etiam loco, quòd *more solito* non dicit, omnia de more solito fieri.

o *Pax Domini non dicitur.*] Ita *Ordo Romanus.*

p *Nec Agnus Dei.*] Quia ordinatur ad pacem dandam, vt in tertio patet, *Dona nobis pacem.*

q *Neque pacis osculum datur.*] Negat *Ordo Romanus* in odium osculi Iudæ, *Amalar. lib.* 1. *cap.* 13. tum quia publicum erat ieiunium populi, *ex Tertull. de Oratione*; tum quia nullum hac die fit Sacrificium, *ex Albaspin. lib.* 1. *de Vet. rit. obser.* 17.

r *Prætermissis*, &c.] Omittuntur duæ Orationes; prima, quia est de pace; secunda, quia mentionem facit de sanguine: tertia dicitur, & manibus iunctis super Altare, vt aliàs, in qua solùm de corpore Christi agitur. Fit Communio Sacerdotis, vt in Missali; ad quam Ministri stant capite inclinato, vt aliàs.

19 *Deinde*, [s] *omissis omnibus quæ dici solent ante sumptionem Sanguinis, immediatè particulam Hostiæ cum vino* [t] *reuerenter sumit de Calice. Et more solito*, [v] *facta ablutione digitorum, & sumpta purificatione, in medio Altaris inclinatus, manibus iunctis dicit, Quod ore, &c.*

s *Omissis omnibus.*] Quia in iis de sanguine fit mentio Diaconus Calicem discooperit, & cum Celebrante genuflectit.

t *Reuerenter sumit de Calice.*] Neque se signat, vt aliàs, cum Calice: quod & decreuit sacra Rituum Congregatio *die* 28. *Augusti* 1627.

u *Facta ablutione.*] Non Calicis, sed tantùm digitorum in Calice, ministrante Subdiacono ampullas. Extinguuntur hoc loco, dum fit ablutio, non priùs, cerei à Clero delati.

20 *Non dicitur*, [x] *Corpus tuum Domine*, [y] *nec Postcommunio*, [z] *nec Placeat tibi, nec datur benedictio, sed, facta reuerentia Altari, Sacerdos cum ministris discedit: & dicuntur Vesperæ sine cantu, &* [a] *denudatur Altare.*

x *Corpus tuum Domine.*] Omittitur, quia sanguis commemorandus esset, qui non extitit in Calice.

y *Nec Postcommunio.*] Quia nemo alius communicat apud Rom. *ex Alcuino cap. de Cœna Domini*, vbi testem citat Augustinum ad Ianuarium. Neque consequenter *Communio* dicitur, quæ diceba-

tur

tur tempore Communionis populi : & vt diximus *in Expoſitione myſtica Miſſæ*, lætitiam ſignificat Apoſtolorum, quæ hac die deſideratur.

z *Nec placeat.*] Non ob eam rationem; quia Sacrificium in ea nominatur prece, quod non fit hodie, nam ſuprà nominatum eſt in *Orate fratres* , ſed quia hîc expreſsè diceret Sacerdos, ſe obtuliſſe Sacrificium, quod non eſt verum. Eſt autem verum, in Sacramento Chriſti eſſe Sacrificium Sacerdotis & populi, ſeu victimam Sacrificij, latè ſumpto vocabulo Sacrificij, vt in hoc caſu docet *Suar. 3. p. diſp. 75. ſect. 4. in fine*, quod in *Orate fratres* dicitur: & hoc idem voluit *Durandus loco citato.*

21 Diaconus librum claudit; Subdiaconus, plicato Corporali, & in burſam repoſito, reportat Calicem ad Credentiam: & poſtremò cum debitis reuerentiis redeũt omnes, vnde, & modo quo venerant.

a *Denudatur Altare.*] Ab Acolythis, à quibus & nudatur Credentia, & candelæ extinguuntur poſt Veſperas. Si reportanda eſt Crux, vt eam populus adoret, ad priorem, ſeu alium locum ſupponantur eidem eadem quæ priùs: & decet eam portari ab alio Sacerdote poſt Veſperas.

22 Habet autem myſterium, ait *Duran. loco citato*; quia in fine mundi Hebræa gens ſalutem conſequetur, & Crucem adorabit. Sed deceret magis, vt dictum eſt, aliam Crucem poni pro adoratione populi poſt adorationem primam.

23 Pyxis, quæ remanſit cum particulis in loco pro Calice & Hoſtia deputato, portatur ad aliud Sacellum in loco remotiori præparatum cum luminibus, *Carimon. Petr. Ruyz.* & placet, ne in Eccleſia ſint luminaria in Matutinis ſequentibus, & Officio Sabbati, vltra præſcripta.

24 Quæritur, An occurrente Feſto Annuntiationis beatæ Virginis in Paraſceue, teneantur fideles intereſſe Officio prædicto, quod loco Miſſæ celebratur? &, An ratione Feſti miniſtrari poſſit Euchariſtia aliis quàm infirmis? Scio, alicubi edicto Epiſcopi tranſlatum fuiſſe hoc eſt Feſtum cum ſuo præcepto in diem, quo ex Rubricis recitandum erat Officium: & cùm hæc mutatio Feſti vniuerſalis excedat facultatem Epiſcopi, de Maiorum auctoritate factum eſſe tunc credidi; quo caſu ceſſauit prima dubitatio, non autem admiratio, quod Epiſcopus transferret Feſtum de præcepto vniuerſale, non tranſlatum alibi, neque Romæ à Papa. Immutato igitur Feſto, ſacra Rituum Congregatio vetuit Miſſam fieri hac die de B. Virgine, etiam in Æde Lauretana, etiam ratione concurſus populi, ſeu Feſti tituli Eccleſiæ, *die 9. Maij 1606.* deinde anno, quo contigit, cenſuit *die 19. Februarij 1622.* non teneri fideles intereſſe prædicto Officio.

25 Ad aliud verò dubium eadem reſpondit *eadem die*, ſeruandam eſſe vniuerſalis Eccleſiæ præſentem conſuetudinem, non miniſtrandi, niſi infirmis, hac die Euchariſtiam. Et quidem, licet *Ordo Rom. cum Sacram. Gregoriano* concedat Communionem Clero, & aliis; tamen antiquitus, *Auguſtino teſte*, vt dixi, Romani non communicabant hac die. *Innocent. in cap. Sabb. de conſ. Diſt. 3.* Sacramenta penitus non celebrari tradit: & in Rubrica noſtra Miſſalis de infirmis tantùm eſt mentio, vt illis reſeruetur pridie Sacramentum. *Francol.* eadem docet *1. par. cap. 30. à num. 10. de Temp. Hor. Can.* & *Albaſp. de Vet. ritibus, lib. 1. obſeru. 14.* negat, in ieiunio rigoroſo, & in mœrore maximo priſcis temporibus Euchariſtiam diſtributam eſſe.

26 Abrogatus fuit abuſus deferendi nocte in hac Feria 6. ſanctiſſimum Sacramentum à S. Congregatione Cardinalium

lium super negotia Episcoporum *die* 22. *Martij* 1596. vt alienus à ritu, & legitimo sensu sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quæ occultat his diebus Eucharistiam, & in aliud tempus ideò distulit Processionem, & Festum Corporis Christi.

De Sabbato sancto. X.

1 SAbbatum hoc antonomasticè appellatur sanctum, quia ad suscipiendam sancti luminis claritatem noua Ecclesia sacro Baptismi fonte sanctificatur, *Rupert.lib.6.cap.*25. vel quia Sanctus Sanctorum quieuit in sepulchro, *Alcuin.* nullum babet Officium propriè: nam Officium noctis erat sequentis, vt patet ex benedictione Cerei, *Hæc nox est*, &c. & ex Collecta Missæ, *Durand. lib. 6. cap.* 78. ieiunium autem omnino seruandum est, *ex lib.6. Constitut. Apost. cap.*24.

Videamus Rubricas eiusdem, & de more nostro, minutioribus additis, eas explicemus.

2 *Hora competenti*[a] *cooperiuntur Altaria, & dicuntur Horæ, candelis Altaris extinctis vsque ad principium Missæ. Interim*[b] *excutitur ignis de lapide foris Ecclesiam, & ex eo accenduntur carbones.*[c] *Dicta Nona, Sacerdos indutus Amictu, Alba, Cingulo, Stola, & Pluuiali violaceo, vel sine Casula,*[d] *astantibus sibi ministris cum Cruce, Aqua benedicta, & incenso,*[e] *ante portam Ecclesiæ, si commodè potest, vel in ipso aditu Ecclesiæ, benedicit nouum ignem*[f] *dicens, &c.*

a *Cooperiuntur Altaria.*] Habet *Durand.lic.6.cap.*85. quia Christus in resurrectione stolam gloriæ induit. Sed conuenit duplici pallio vestiri Altare maius, violaceo nimirum super album, ita, vt remoueri citò queat violaceum circa finem Litaniarum, *Cærimon. Episcop.lib.2. cap.*27. super Altare candelæ erunt ex cera alba. Cereus etiam benedicendus collocabitur cum suo candelabro in latere Euangelij, *Cærim. Episc. vbi suprà*: ante Cereum legile vestitum veste alba, & super illud Missale non apertum.

b *Excutitur ignis de lapide.*] Ignis de Christo, qui lapis est in caput anguli, *Honor.in Gemma lib.3.cap.*100. & antiquus ignis extinguendus est, vt lex finem habeat. Ante Zachariæ Papæ tempora, Romæ nouus ignis ex lampadibus seruatis in Feria quinta sumebatur, vt scribit *Baron. anno* 751. *ex litteris Zachariæ eodem anno datis.* Ritus ergo noster póst eundem annum.

c *Dicta Nona.*] Non ante Horam nonam, Vrbani II. Decreto *apud Baron. anno* 1095.

d *Astantibus sibi ministris.*] Ministri debent esse in violaceis, sine Manipulis, vt 1 *par.tit.*19. *num.*6. *&* 7. *pag.*68. *&* 70. Crucem gestare debet Subdiaconus, quem præcedunt Acolythi tres, cum Aqua benedicta, thuribulo sine igne cum nauicula, & peluicula cum quinque granis incensi; & hoc eodem ordine procedunt ad portam.

e *Ante portam Ecclesiæ.*] Extra portam passus est Christus. Exeamus ad eum, inquit Paulus, vt eum explicat de hoc ritu loquens *Durand.cap.*80. Crux cum Subdiacono sit in porta ante faciem Celebrátis, ignis autem in foculo super aliquod scamnum coram Celebrante; vbi

etiam

etiam forcipes ferrei, & candelulæ cum lignis sulphuratis parari debent.

f *Dicens.*] Manibus iunctis. Et Diaconus eleuet fimbriam Pluuialis, quando est benedicturus manu ignem & grana incensi.

3 *Deinde benedicit quinque grana incensi ponenda in Cereo, dicens absolutè hanc Orationem.*

Quidam addunt aliam incensi quantitatem vnà cum quinque granis benedicendam; sed ad quid? An, vt ea deinde in nauiculuam immittatur denuò benedicenda à Celebrante, vt adoleat ignem, & grana? superfluit hæc duplex incensi benedictio, & præter Rubricam. De hisce granis apertè meminit *Rupertus loco citato cap.* 31. & significari docet aromata à mulieribus empta, vt vngerent Iesum.

Celebrans non dicit *Oremus*, quasi coniungens nouam benedictionem incēsi cum præcedenti benedictione ignis.

4 *Dum benedicit grana incensi, Acolythus assumens de carbonibus benedictis ponit in thuribulo, & finita Oratione supradicta,* [g] *Sacerdos de nauicula ponit incensum in thuribulo, benedicens illud more solito: deinde prædicta grana incensi & ignem* [h] *ter aspergit aqua benedicta, dicens: Asperges me, sine cantu, & sine Psalmo, &* [i] *ter adolet incenso. Interim omnia luminaria Ecclesiæ extinguuntur, vt de igne benedicto postmodum accendantur.*

g *Sacerdos de nauicula.*] Supple, à Diacono de more ministrata; qui & ministrat cum osculis aspersorium & Thuribulum Celebranti.

h *Ter aspergit.*] In medio, à dextris rerum benedictarum, & à sinistris earumdem.

i *Ter adolet.*] Nimirum, vti aspersit.

5 *Tum Diaconus* [l] *indutus Dalmatica albi coloris, accipit* [m] *arundinem cum tribus candelis in summitate illius triangulo distinctis.* [n] *Præcedit Thuriferarius* [o] *cum Acolytho deferente in vase quinque grana incensi:* [p] *sequitur Subdiaconus cum Cruce, & Clerus per ordinem: deinde* [q] *Diaconus cum arundine, post eum Celebrans. Cùm* [r] *Diaconus ingressus est Ecclesiam, inclinat arundinem, & Acolythus deferens candelam accensam de nouo igne, accendit vnam ex illis tribus candelis desuper positis: & Diaconus eleuans arundinem genuflectit, similiter & omnes alij cum eo, præter Subdiaconum Crucem ferentem: & cantat solus, Lumen Christi. ℟. Deo gratias. Et procedens ad medium Ecclesiæ, ibi accenditur alia candela: & iterùm genuflexus, vt suprà, altiùs cantat, Lumen Christi. ℟. Deo gratias. Tertiò procedit ante Altare, vbi accenditur tertia candela: & rursus genuflexus vt priùs, adhuc altiùs dicit, Lumen Christi. ℟. Deo gratias. Deinde Celebrans ascendit ad Altare in cornu*

Epistolæ, & Diaconus dat arundinem uni Acolytho: & accipiens librum, petit à Celebrante benedictionem, vt fit ad Euangelium, Sacerdote dicente, &c.

A consecratione luminis incipitur Paschalis solemnitas, quia æternæ lucis contulit claritatem, *Raban. lib.2.c.38.* idem innuit *Conc. Tolet. IV. can.2.*

l *Indutus Dalmatica.*] *Ex Ord. Rom.* Cur autem ad Diaconum spectat proxima Cerei benedictio, etiam præsente Sacerdote? *Rupert. lib.6. cap.30.* Inferioris, ait, ministri est annuntiare Christi resurrectionem, sicut inferior mulierum sexus Apostolis ipsis eandem nuntiauit; vel quia Angelum significat, qui mouebat Hebræis columnam nubis & ignis, quam indicat Cereus, vt dicemus, *Gemma loco citato cap.102.* Dalmatica festiua est, & ideò congruit benedictioni Cerei: *Exultet iam*, &c. Accipit etiam Manipulum Diaconus, *ex Cærimon. Episcop.lib.2. cap.28.*

m *Arundinem cum tribus candelis.*] De arundine cum Cereo in eadem satis aperta est mentio *in Ord. Rom.* non tamen de tribus candelis: neque interpretes Ordinis Romani quidquam indicant de arundine ipsa. Candelæ in calce vnum quid esse deberent, & deinde distingui in tres, ad designandum mysterium vnitatis & Trinitatis Dei. Fortasse significat arundo humilitatem passionis Christi, ex qua in fine patuit maior gloria vnitatis & Trinitatis Dei. Patuit autem veluti lumen Christi, qui in Trinitate est Deus. Vel, *ex Athanas. de Passione*, sicut arundo serpentes necat; ita passio Christi diabolum vicit. Solet ornari floribus: sed ita ornetur, vt appareat ex parte arundo, non baculus, seu quid aliud.

n *Præcedit Thuriferarius.*] Posito priùs incenso à Celebrante in Thuribulum more solito.

o *Cum Acolytho deferente*, &c.] Nempe à dextris Thuriferarij.

p *Sequitur Subdiaconus.*] Et hic etiam cum Manipulo, *ex Cærimon. Episc. loco cit.* coloris autem violacei.

q *Diaconus cum arundine.*] Ad cuius sinistram eat Acolythus cum candela accensa de nouo igne, &, si opus est, intra laternam, ne à vento extinguatur in Processione.

r *Diaconus ingressus.*] Et cùm ingressus est etiam Celebrans post eum (non ante) inclinet arundinem; vt Celebrans quoque genuflectat in Ecclesia.

6 *Posteà vadit ad pulpitum, & ponit super eo librum, & incensat. A dextris Diaconi stent Subdiaconus cum Cruce, & Thuriferarius: à sinistris, duo Acolythi, ille qui tenet arundinem, & alius tenens in vase quinque grana incensi benedicta figenda in Cereo. Tunc, surgentibus omnibus, & stantibus, vt fit ad Euangelium,* [s] *Diaconus cantat.*

s *Diaconus cantat.*] Non signat librum, neque seipsum: neque imponitur incensum de nouo in thuribulo; quod notasset aliquis Ritualis liber, si de nouo imponendum esset. Et verè sufficit impositio incensi facta semel, & proximè in ordine ad *Lumen Christi*, & Cereum. Ministri verò hinc inde stantes respiciunt librum, vt Diaconus rectam quasi efformantes lineam cum Diacono medio; ita tamen, vt latera, non terga, vertant Altari.

7 Quòd attinet ad benedictionem Cerei magni, *Ordo Roman.* habet, *Exultet iam*, &c. dicitur esse S. Ambrosij *ab Honor.*

in

in Gemma lib.3. cap.102. Sed, excepto proœmio, discordat nostra ab Ambrosiana, vt videre est *in Missali Ambros.* tribuitur S. Aug. *in Missali Gothico Tom.6. Bibl. Patrum.*

Cereus autem benedicitur, ex decreto Zosimi Papæ, *Alcuin.* sed Pudentius ante Zosimum cecinit Hymnum de hoc Cereo. *Martinus Polonus* auctorem facit Theodorum I. *anno* 643. *Baron. anno* 418. docet, cencessisse Zosimum, vt etiam in Parochiis benedici posset, nedum in Ecclesiis principalibus.

8 Significat autem Cereus Christum resurgentem; & quidem cera corpus, ellychnium animam, lumen deitatem designat, *ex Durand. loco cit. c.*80. antequam verò illuminetur, repræsentat Columnam nubis; illuminatus autem, Columnam ignis, quæ præcedit Catechumenos hodie transeuntes per mare Baptismi, *idem Durand. ibidem.* Crucis figura in Cereo solet inscribi, vt Christum demonstret Crucifixum, *Rupert. lib.6. c.29.* sed grana quinque incensi in formam Crucis in eo confixa idem sonant, & aperte plagas eius quinque, *ex eodem Durand.*

9 Ordo figendi grana est, vt primum in superiori parte, alterum in media, tertium in inferiori, quartum in dextra Cerei, quintum in sinistra.

10 Habet etiam mysterium, quòd Diaconus accendit Cereum non cum candelula, vt aliqui scripsere, sed *immediatè* (ait Rubrica) *cum vna ex tribus candelis in arundine positis.* Dicerem ego, tacentibus aliis, sicut tres illæ candelæ inclinantur versus Cereum, & cùm vna tantùm ex iis accenditur; ita Resurrectio Christi est effectus quidem totius Trinitatis, sed potissimùm Verbi, quod animam carni rursus vniuit, & immortalitatis gloriosa luce vestiuit. Quam rationem afferebam Recognitoribus Missalis sub Clemente VIII. quando hic ritus fuit stabilitus; & fuit approbatus etiam *in Cærim. Episc. lib.2. cap.27.*

11 Accenduntur deinde lampades, sumpto lumine à Cereo ipso, vel à candelis arundinis. Vt sicuti, *ex Alcuino,* Cereus significat nouam gratiam, & doctrinam Christi; ita ab eodem oriri demonstretur tum gratia, tum doctrina Apostolorum, qui sunt lux mundi. Et Christus ipse resuscitatus statim accendit in Apostolis ignem Spiritus sancti, quando insufflauit, & dixit, *Accipite Spiritum sanctum,* in ipso die resurrectionis, *Rupert. lib.6. cap.29.*

12 In fine benedictionis Cerei, excepto Papa, Episcopo, & Imperatore, cui additur Electi titulus, si nondum est coronatus, nemo alius nominari debet, inconsulta Sede Apostolica, quidquid scripsere alij; qui tamen hanc additionem pridie fieri prohibent. At quæ maior est ratio, cùm Pius V. in sua Bulla additiones omnes prohibuerit? Sede Romana vel Episcopali vacante tacetur nomen Papæ, vel Episcopi.

13 *Completa benedictione Cerei, Diaconus, dispositis albis, sumit* [t] *violacea paramenta, & vadit ad Celebrantem: qui exuitur Plutiali, & sumit Manipulum & Casulam violacei coloris. Posteà* [v] *leguntur Prophetiæ* [x] *sine titulo: & Celebrans legit eas submissa voce ad Altare in cornu Epistolæ. In fine Prophetiarum dicuntur Orationes modo subscripto. Antè, vel interim dum Prophetiæ leguntur, Presbyteri* [y] *catechizent Catechumenos baptizandos, & præparent ad Baptismum.*

t *Violacea paramenta.*] Iuxta *tit.* 19. 1.*part.Rubr.num.*6. *&* 7. *pag.*68. *&* 70. Crux deponatur in loco decenti; arundo stabiliatur pede marmoreo præparato, non procul à Cereo.

u *Leguntur Prophetiæ.*] In medio Chori, *ait Cærim.Episc. ib.*2.*c.*27. vbi scilicet ab omnibus audiri queat Lector. vnde non malè illi, qui in ambone, vel ante Altare Prophetias legunt.

x *Sine titulo.*] Tradit *Ordo Rom.* quia adhuc sine capite Christo, nondum viso ab Apostolis, videtur esse Ecclesia, *Rup. lib.*7.*cap.*9 Vel tacentur tituli, ait *Hugo Victor.de Spec. Miss. obser. lib.*3.*c.*24. ne Catechumenis de Gentilitate venientibus, Hebræorum auctorum nominibus auditis, Lectiones vilescant: vel ad repræsentandam cæcitatem Cathecumenorum, qui nesciunt doctrinæ nostræ originem, *Alcuin.* leguntur autem ad instructionem Catechumenorum, *idem.*

14 Porrò quatuor tantum legebantur *in Ord Rom.* cum tribus Canticis. Primus, qui meminit harum duodecim Lectionũ, est *Microl. cap.*53. & significant duodecim Apostolorum doctrinam, qua erudiuntur Catechumeni, *Honor.in Gemma lib.*3. *c.*108. Habentur *in Sacrament. Gregoriano* è nostris prima, 3. 9 4 5. 8.10.& hoc eodem ordine. Lectores autem non osculantur in fine manum Celebrantis, neque recedunt nisi dicto *Leuate* à Subdiacono.

15 Cantica tria, siue Tractus, sunt eadem quæ *in Antiphonario Gregoriano, Ordine Romano & apud Amalar. lib.* 1. *cap.* 22. tamen apud nos post 4.8. & 11. Lectionem: & sunt indicia exultantium Cathecumenorum de proximo Baptismo, sed non sine timore; vnde & Tractus, id est luctus, vocantur, *Ruper.lib.*7. *cap.*9.

16 Orationes indicant expectationem & desideria sanctorum Patrum circa Redemptionem per Christi Resurrectionem, *Raban.lib.*2.*c.*38 easque Celebrans dicit, vt in Missa, manibus extensis, &, secundùm aliquos, sunt pars Missæ, vt dicemus.

y *Catechizent Cathecumenos.*] *Catechizent*, id est instruant, *Catechumenos*, id est auditores, *Raban. lib.*1. *cap.*26. De ritu verò catechizandi pro Baptismo, vide Rituale Romanum Pauli V.

17 A Ministris illud obseruandum, vt dum Celebrans Prophetias legit, assistant, sicut ad Introitum Missæ; quas & appellat Introitum Missæ huius diei *Hugo Victor. vbi suprà cap.* 28. Dum ille Orationes dicit, stant post Celebrantem, vnus post alium. Diaconus dicit genuflectens ante alios, *Flectamus genua*; Subdiaconus surgens ante alios, *Leuate*; excepta vltima Oratione, quia tres pueri, de quibus in vltima Prophetia, noluerunt genua flectere statuæ Nabuchodosor, vt aliàs diximus *in Sabbato Quatuor Temporum Aduentus cap.*228. Celebrans autem nunquam genuflectit, vt dictum est *in Rubr.general.*

18 Si sedere voluerit Celebrans post lectam in Altari Prophetiam, sedeat ad scamnum consuetum, sed nudum, in latere Epistolæ. Eat autem per viam breuiorem cum Ministris, & redeat per longiorem cum debitis reuerentiis ante mediũ Altaris. Nullo modo sedeat ad Altare: quod Episcopo tantùm concedi debet.

19 Ordo legendi Prophetias hic erit, vt primas legant minores, postremas maiores, nisi aliud necessitas suadeat.

20 *His expletis, si Ecclesia habuerit fontem Baptismalem, Sacerdos benedicturus Fontem, accipit Pluuiale violaceum, & præcedente Cruce, cum candelabris, &* [z] *Cereo benedicto accenso, descendit cum Clero & ministris paratis.*

paratis ad Fontem : & interim cantatur sequens [a] *Tractus : Sicut ceruus, &c.*

Baptismus significat mortem, sepulturam & resurrectionem Christi, *Rom.6.* & ideò potissimùm hac die celebratur, *Rupert. lib.6. cap.34.*

z *Cereo benedicto.*] Portabitur Cereus ante Crucem, *Cærim. Episc. lib.2.c.27.*

a *Tractus : Sicut ceruus, &c.*] Est *in Ordine Romano*, cum quo concordat Oratio sequens, vt manifestè patet, *& in Gregoriano legitur Sacramentario.* imò & huius ritus meminit *S. August. in Psalm.41.*

21 *Posteà procedit ad benedictionem Fontis, dicens, manibus iunctis.*

De Fontis vsu antiquo *Dionys. de Eccles. Hierarch.* quem Matrem adoptionis vocat.

De consecratione eiusdem *Clem. lib.7. Const.c.43. & Sidon. Apollin.l.4.Epist.15.* plura vide *apud Baron. anno 132. & Durandum de Ritibus lib.1.cap.19.*

22 Porrò sex facit Sacerdos in hac benedictione Fontis, orat, manu tangit aquam, & format cruces; mutat vocem, sufflat, dimittit & eleuat Cereum in aquam; infundit oleum & Chrisma, & commiscet.

23 *Orat Deum*, vt sit præsens tantis mysteriis; mouétque in Præfatione astantes in Deum, ad eumdem finem, vt Deus audiat.

24 *Manu tangit aquam* ter. Primò, diuidens in formam Crucis, à qua pendet effectus Baptismi. Secundò, tangit simpliciter, quia manu Sacerdotali opus est, etiam in Baptismo, ad fugandos dæmones. Tertiò, proiiciens & effundens aquam versus quatuor mundi partes; quia Baptismus omnes homines attingit, non Circumcisio. Facit etiam manu varias Cruces super aquam, vt benedicatur à Trinitate per virtutem sanctæ Crucis.

25 *Mutat vocem* ter; primò, per modum Orationis; secundò, per modum Præfationis; tertiò, per modum Lectionis, vt in Trinitate omnia fiant, & modò humiliùs, modò audentiùs Deus oretur.

26 *Halat* ter in modum Crucis, & sufflat ter in modum Ψ, vt cum Cruce Trinitatem coniungat; à quibus habet vim Baptismus, maiorem autem à Trinitate. Valet etiam insufflatio ad expellendos dæmones cum ignominia, qui leui flatu expelli queunt à Sacerdote.

27 *Demittit Cereum* in aquam, & eleuat ter profundè, profundiùs, profundissimè, vt Spiritus sanctus sua plenitudine Fontem impleat; sicuti quando descendit in specie Colũbæ in Baptismo Christi, adumbrati in hoc Cereo demerso in aquam. Eleuatio autem eiusdem Cerei significat effectum Baptismi, qui confert gratiam eleuantem à peccato ad gloriam.

28 *Infundit oleum & Chrisma*, & commiscet, de quo etiam *Dionys. vbi suprà cap.20. part.2.* vt indicetur coniunctio Christi per Baptismum cum populis Ecclesiæ; *aquæ multæ, populi multi* : & Christi nomen, id est vncti, ab oleo & Chrismate deducitur. Cæterùm ritus hic totus habetur in *Ord. Roman.* expositio verò sumpta est partim *ab Amalar. lib.1. cap.25.* partim ab *Honorio in Gemma lib.3. cap.3.* partim *à Durando lib.6. cap.81.*

29 *In eodem Ordine Romano* iubetur, vt in Rubrica nostra, aspersio populi cum aqua Fontis ante infusionem olei; & eiusdem aquæ reseruatio, ad aspergendum in domibus, & aliis locis, ad munditiam Baptizatorum. de qua etiam *Gregor. Tur. lib.1. de Glor. Mart. cap.24.*

30 *Vbi verò non est fons Baptismalis, finita vltima Prophetia cum sua Oratione, Celebrans Casulam deponit, &* [b] *cum ministris ante Altare procumbit: & aliis omnibus genuflexis, cantantur Litaniæ in medio Chori à duobus Cantoribus, vtroque Choro idem simul respondente. Cùm autem peruentum fuerit* [d] *ad ℣. Peccatores, te rogamus. Sacerdos & ministri surgunt, & accedentes ad Sacristiam, induuntur paramentis albi coloris pro Missa solemniter celebranda: & interim* [e] *accenduntur luminaria in Altari.* [f] *In fine Litaniarum cantantur solemniter, Kyrie eleïson, & reputuntur, vt in Missa moris est.*

b *Cum ministris.*] Et hi quoque in albis procumbunt, ex communiori vsu Ecclesiarum Romæ: deponunt tamen Planetas plicatas paulò ante *Peccatores*, *Cærimon. Episc. lib.2. c.27.* quod etiam mihi magis placet; cussini coriacei dari possunt sub eorum capitibus, & Celebrantis.

c *Cantantur Litaniæ.*] Ita *Ordo Romanus*. Litaniæ, id est deprecationes, *Amalar. lib.1.c.28.* quibus significatur consortium Sanctorum cum nuper baptizatis, *Raban. lib.2.c.28.* Hæ verò non inchoantur apud Fontem, sed apud Altare, *Cærimon. Episc. lib.2. cap.28.* Aliqui scripsere, geminandum illud, *Per sanctam resurrectionem tuam*, sed nullo antiquo auctore, imò contra Bullam Pij V. quæ additiones prohibet.

d *Ad ℣. Peccatores.*] Discedunt in Sacristiam, vt dicitur etiam *in Missali Vatic. volum.4743.* si vicina est; alioquin in locum viciniorem & decentem post Altare. Omnino ante Altare nemo Episcopo inferior est vestiendus, licet sit loci superior: non enim est illi communicanda Episcopalis prærogatiua, nisi Mitra vtatur.

e *Accenduntur luminaria.*] *Sacramentarium Gregorianum & Ordo Romanus* ad *Agnus Dei* accendi iubent; quia per Agnum Dei Christum lumen fidei communicatum est, *Amalar. lib.1. cap.30.* sed & pallium violaceum remouetur ab Altari, ornatur Credentia suis necessariis ad Missam solemnem, vt suprà dictum est.

f *In fine Litaniarum cantantur*, &c.] Monet *Ordo Romanus*, quòd cantari debent ita tardè, vt Sacerdos & ministri queant procedere ad Altare.

31 *Interim Sacerdos cum ministris in paramentis albis accedit ad Altare, & dicto Psalmo, Iudica me Deus, cum Gloria Patri, facit Confessionem, vt moris est, in loco consueto: deinde ascendens osculatur Altare, incensat more solito; & finitis à Choro Kyrie eleïson, incipit solemniter,* [g] *Gloria in excelsis; &* [h] *pulsantur campanæ.*

g *Gloria in excelsis.*] Habet *Ordo Rom. & Sacrament. Gregor.* Dicat autem priùs de more Celebrans cum ministris submissa voce, *Kyrie eleïson*, nouies, *Cærim. Pap. lib.2. sect.1. c.57. & 60.*

h *Pulsantur campanæ.*] Iubet *Ordo Romanus* pulsari ad Litanias; fortè, vt populus vocaretur ad initium Missæ; *Durandus c.85.* ad Hymnum Angelicum; & conuenit, sicuti cessauere in Hymno eodem Feria quinta.

Sed aduerte, ne maiores campanæ pulsentur, antequam signum datum fuerit in Cathedrali, seu Matrice Eclesia,

clesia, ex Decreto Concilij Lateranensis *Sessione* 11. *sub Leone X.* sub pœna Regularibus centum ducatorum; & sacræ Rituum Congregationis *die* 21. *Martij* 1609. & eæ tantùm eo casu pulsabuntur, quæ sunt intra parietes Ecclesiæ. Dato deinde signo à Cathedrali, seu Matrice, dabitur etiam (licet detur longè post *Gloria in excelsis*) solemne signum ab omnibus aliis Ecclesiis cum campanis maioribus. Per Matricem intellige quoque Parochialem in Diœcesi; &, si plures sint Parochiales, eam, quæ aliis maior est dignitate: nam ante Matricem hanc non sunt pulsandæ à Confratriis campanæ, ex Decreto S. Rituum Congregationis *die* 9. *Februar.* 1608.

32 *Posteà Sacerdos dicit, Dominus vobiscum.*

Quid Episcopus? dicat, *Pax vobis.* ita *Ordo Romanus*, contra *Durand. cap.* 85.

33 *Finita Epistola, Celebrans incipit, Alleluia, & totum decantat ter, eleuando vocem gradatim: & Chorus post quamlibet vicem in eodem tono repetit illud idem. Posteà Chorus prosequitur, ℣. Confitemini, &c.*

34 *Alleluia* cantatur in cornu Epistolæ, osculata priùs manu à Subdiacono; & dum cantatur, stant omnes, *Cærimon. Pap. loco cit. cap.* 57.

Præcedit *Alleluia* Tractum, *Ordo Rom. & Sacram. Gregor.* & ecce gaudium Paschale, sed non plenum, quia Tractus luctum significat, vt aliàs docuimus. Versus tamen *Confitemini* est de Psalm. 117. cuius titulus est, *Alleluia, Rupert. libro* 7. *cap.* 11. est ergo lætitia in spe proxima, *Hugo Victor. vbi suprà libro* 3. *cap.* 29. Versus & Tractus habentur *in Antiphonario Gregoriano.*

35 *Ad Euangelium non portantur luminaria, sed tantùm incensum petitur benedictio, & alia fiunt de more.*

Tradit *Ordo Roman.* & significantur aromata mulierum ad monumentum sine lumine fidei; quia putabant Christum hominem mortuum, *Alcuin.* Deuotio aderat, fides obscura erat, *Durand. loco cit.* Euangelium legitur à Celebrante in cornu Euangelij, vt aliàs, post cantatum à se tertiò *Alleluia.*

36 *Non dicitur* [i] *Credo, sed finito Euangelio Sacerdos dicit, Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo. & posteà, Oremus.* [l] *Non dicitur Offertorium.*

Hæc *Ordo Romanus.*

i *Credo.*] Quia nondum Apostoli credebant Resurrectionem Christi.

l *Non dicitur Offertorium.*] Quia mulieres sub silentio ibant cum aromatibus ad Sepulchrum *Alcuin.* neque habetur *in Sacr. Greg.* Subdiaconus defert ad Altare vna cùm Calice bursam Corporalium. Ad *Lauabo* dicitur *Gloria Patri.*

37 De *Communicantes*, & *Hanc igitur oblat.* vti etiam de Præfatione propria, vide suprà *in Rubr. Gen.*

38 Dicitur,

38 *Dicitur, Pax Domini sit semper vobiscum; sed* [m] *pacis osculum non datur.* [n] *Agnus Dei non dicitur, nec* [o] *Postcommunio: dicuntur tamen tres consuetæ Orationes ante Communionem.*

m *Pacis osculus non datur.*] *Ord. Rom.* quia nondum dixerat Christus Apostolus, Pax vobis.

n *Agnus Dei.*] *Ordo Rom. & Sacram. Greg.* inquit *Alcuin.* ob silentium mulierum nondum credebatur Christus redemptor animarum ad tollenda peccata mundi, *Durand. cap.*85.

o *Postcommunio.*] Hæc omittitur, quia in hac Missa non communicabant, tempore nimirum Durandi, introducta etiam tunc noua consuetudine celebrandi hanc Missam manè; sed in die sequenti communicabant tum Catechumeni, tum alij, quod nota (contra quosdam: qui gratis oppositum scripserunt) ne communicet alius à Celebrante in hac Missa noctis vel Vesperæ. Sunt vice ℣. *Communio & Postcommunio*, vt scribit *Durand. loco citato.*

39 *Post sumptionem Sacramenti,* [p] *pro Vesperis in Choro cantatur Antiphona, Alleluia, alleluia, alleluia, & Psalmus, Laudate Dominum omnes gentes, cum Gloria Patri in fine, & post repetitur eadem Antiphona. Capitulum, Hymnus & Versus non dicuntur, sed statim Celebrans in cantu incipit Antiphonam ad Magnificat.*

Non deponitur à Celebrante Casula, vt assumat Pluuiale, quod aliquando fecere perperàm nonnulli; quia nondum est finita Missa.

p *Pro Vesperis.*] Hoc Sabbatum propriè non habet Officium, *ex August. & Alcuin.* & quæcumque hîc habentur pro Vesperis, eadem sunt *in Ordine Romano.* Si habet Officium, hoc terminatur in Vespera, non in Missa, vt sine fine laudetur Christus, qui morte sua nos redemit, *Durand. ibidem.* Sed veriùs finitur Officium in Missa cum *Ite Missa est.* quæstio est de nomine. Porrò Antiph *Alleluia* conuenit, vt inchoetur à digniori qui est in Choro.

40 *Deinde cantatur Magnificat, cum Gloria Patri in fine, & fit incensatio,* [q] *vt aliàs in Vesperis. Repetita Antiphona, Celebrans dicit: Dominus vobiscum.*

Ministri cum Celebrante dicunt Psalmum & *Magnificat* in cornu Epistolæ, vti stant ad Introitum Missæ.

q *Vt aliàs.*] Incensatio item fit eodem modo quo initio Missæ, sed præthereà incensantur alij in Choro.

41 Extra Chorum dicuntur Vesperæ, vt in Breuiario adnotatum est: & nos in Commentariis Rubr. Breuiarij opportuniùs de his dicemus.

42 Ad Orationem vltimam vsque ad finem omnino seruantur omnia quæ in fine Missæ aliàs præscripta sunt.

43 Peracta Missa, quæritur, An aliæ Missæ celebrari queant; *Microl. c.*53. concedit, si necesse fuerit, & à Litania incipere docet, omissis Lectionibus, inquit, auditis. Negant *Nauar. c.*25. *n.*88. *& Francol. tract. de Temp. Hor. Canon. c.*30. *n.*2. *&* 9. quia vsu receptum est, vt vnum tantùm Sacrificium fiat solemne. Nullusque est Introitus, vt in Sabbato Pentecostes; nisi dicas

dicas cum *Hugone suprà*, Lectiones omnes habere vicem Introitus: vnde & Sacerdos habet Casulam tunc, & iubetur eas legere submissa voce ad Altare. *Sotus in 4.distinct.13.quæst.2. art.2.* concedit hac lege, vt celebretur Superioris concessu & auctoritate: sed *Azor.* qui *lib.10. cap.24. quæst.4.* omnino negat, *ex cap. Sabbato. distinct.3. de Consec.* vbi dicitur, biduo hoc Sacramenta penitus non celebrari, concedit à Superiore dari posse licentiam tantùm, quando iusta adsit causa. Puta, quia multi sunt, qui commodè eo die Sacrificio publico interesse non possunt: quod accidere potest, quando Festum Annuntiationis incidit in Sabbatum sanctum, & tunc de licentia Superioris celebrari posset, aliàs non, & nonnisi post inchoatum saltem solemne Sacrificium, depositoque luctu & mœrore Ecclesiæ.

44 Quo casu fortè sufficit incipere à Confessione, qua finita, dicat Sacerdos, *Kyrie eleïson*, de more, & reliqua cum Vesperis vsque ad finem Missæ: nam *Gemma lib.3.c.118.* ait Officium huius Missæ per *Kyrie eleïson* inchoari; nisi pro *Kyrie eleïson* intelligat *cum Microl.* Litaniã. Volunt aliqui, non dici Vesperas in hac priuata Missa, & pro ℣. *Communio*, dici Antiphonam tantùm ad *Magnificat*, hoc est, *Vespere autem Sabbati*, &c. & statim Orationem: sed fugiendus est hic casus, non decidendus.

45 Tutiorem autem arbitror sententiam *Nauar.& Francolin.* eamque conformiorem *cap. Sabbato.* vt non celebretur nisi vnica Missa, quæ noctis est: & sub initio noctis dicebatur tempore sancti Thomæ, *in 4.dist.13.quæst.1.* Festi verò, cuius Officium transfertur, nulla prorsus, quod ad Missam attinet, haberi debet ratio: & multò minùs votiua Missa dici debet etiam pro re graui.

46 Idem dicerem de Communione Cleri, seu laicorum, in Festo Annuntiationis in Sabbato sancto; quòd non debent alij communicare in Missa, quæ noctis est, & ideò non dicitur *Communio*, vt suprà adnotaui.

47 De Cereo accendendo in tempore Paschali nihil inuenio apud antiquos, nisi quòd *ex Ordine Romano & Microlog. capite 53.* in Octauis Paschæ distribui solitus fuit Cereus hodie benedictus: ergo non vltra Octauam Paschæ ardebat. In *Annal. Minorum Lucæ VVaddingi* decretum fuit anno 1263. quòd in Ordine Minorum Cereus Paschalis remaneret vsque ad Ascensionem Domini, & accenderetur in Missis, saltem diebus Festiuis. Sacra Rituum Congregatio 19. *Maij* 1607. censuit, regulariter accendi debere ad Missas & Vesperas solemnes in triduo Paschatis, in Sabbato in Albis, & Dominicis vsque ad Ascensionem, in aliis seruandam esse consuetudinem locorum.

48 Romæ varia est consuetudo. A peritioribus hæc laudatur, vt à latere Euangelij ardeat à Sabbato sancto vsque ad Dominicam in Albis inclusiuè; quia est vnicum Resurrectionis Festum, *ex Ordine Romano*, ad Missam, & ad omnes Horas. Prætereà diebus Dominicis, à primis Vesperis vsque ad secundas & Completorium inclusiuè, ad Missam, & Horas; quia Dominica est repetitio Festi Resurrectionis Christi, etiam per annum, nedum Paschali tempore. quem ritum tradit *Samarinus in Thessalonics. Sacerdotali, tit. de Cereo Pasch.* nimirum ad vtrasque Vesperas, & Missam Dominicæ, & in Ascensione ad omnes Horas, vsque ad Euangelium Missæ. Quòd si dicatur Missa Parochialis, seu Conuentualis non solemnis, ad eam item die Dominico accendi potest.

49 Postremò, à primis Vesperis Ascen-

sionis Domini vsque ad finem Euangelij Missæ solemnis, seu Parochialis, seu Conuentualis non solemnis, in aliis diebus nunquam.

50 Candelæ tres, de quibus suprà, in arundine positæ non vltra Vesperas Sabbati sancti ardere debent: alioquin gratis ardebunt, & sine causa.

De die sancto Paschæ vsque ad Festum Trinitatis. XI.

1 NObilitas anni, mensis decus, alma dierum, splendor horarum, est Pascha, *ex Rupert. lib.6. cap.26.* Pascha, id est transitus, ex vi nominis Hebræi, *apud Isid. lib.1. cap.31.* vel passio, à Græco verbo *πάσχειν*, *apud Innocent. III. in Serm.* vel est compositum ex Hebræo & Græco per diuinam dispositionem; quia in passione Christi cum ipso & nos transiuimus de morte ad vitam. ita *August. citat. à Durando lib.6. cap.86.* celebratur etiam semper in Dominica, ex auctoritate sancti Petri apud *Baron. anno* 58. *num.* 82. & meminit *Clemens lib.5. Constit. cap.18.* item ex Decreto Pij *de Consecrat. Distinct.3. Nosse.* post decimum quartum diem Lunationis primi mensis, & ex Decreto Victoris *de Consecrat. distinct.3. cap. Celebritatem.* tum vt à Iudæis Pascha nostrum distingueretur; tum quia Christus resurrexit die Dominico post 14. Lunam, hoc est, *ex Isidor. suprà*, in 3. Hebdomadæ Luna, ob numerum mysticum Trinitatis; sicut etiam triduo mortuus resurrexit tertia die, qui vix erat triginta tribus annis: in quibus numeris resplendet ternarius numerus. in quo intellige non modò gloriam Trinitatis, sed salutem omnium qui ante legem, qui sub lege, qui sub gratia extitere. Hæc *ex Isid. cit. & Rupert. lib.7. cap.14.*

2 Habet Octauam ex institutione Apostolorum, ait *Baron. anno Domini* 58. *num. c t.* infra quam si fiat commemoratio de Simplici, non tamen dicitur tertia Oratio.

3 Missa verò habet hæc notatu digna. Sequentia auctorem habet hactenus incognitum, de qua *Durand. lib.6. cap.87.* neque priores illo meminere, nisi subobscurissimè, *Honor. in Gemma lib.3. cap.135.* Graduale adhuc dicitur, *ex Sacramentario Gregoriano:* quod, vt aliàs docuimus, canticum est laborantium, & dicitur propter recens baptizatos, qui gradiuntur ad gloriam, quam resurrectio Christi promittit cum labore. Additur *Alleluia* duplex, ob spem binæ stolæ, animæ & corporis, &, vt gradiendo lætentur cum laude Dei. Hæc partim *ex Rupert. lib.8. cap.1.* partim *ex Hugone Victorin. de Specul. Miss. obseruat. lib.3. cap.32.* Notat *Ordo Romanus*, sumi Graduale ex Psalm.117. ab hac die vsque ad Sabbatum in Albis, vnde nimirum sumitur & ille versus frequentior, *Hæc dies*, &c. cui Psalmo titulus est, *Alleluia*, vt suprà diximus *ex Rupert. lib.7. cap.11.* Reliqua, quæ habentur in Missa huius Festi, & in Octaua propria, patent ex dictis *in Rubric. gener. Ite missa est* dicitur cum duplici *Alleluia* vsque ad Sabbatum in Albis inclusiuè, in Missis nimirum de Octaua Paschatis; non in iis quæ cum paramentis violaceis fortè debent cantari, puta Litaniarium maiorum, seu pro publica necessitate: quia duplex *Alleluia* est proprius ritus Missæ Paschalis & lætitiæ.

4 Euangelium legitur secundùm Marcum, sicuti pridie secundùm Matthæum, & postridie secundùm Lucam, ordine congruo, quem indicat *Augustin. Sermone* 144. *de Temp.* & Euangelia cum Epistolis per totam hanc Octauam habentur

bentur *in Comite S. Hieronymi*; sicutetiam Orationes *in Sacramentario Gregoriano*, & Officia Missarum *in Antiphonario eiusdem sancti Gregorij*, vsque ad Dominicam in Albis. Sed Orationes Feriæ tertiæ, quintæ, sextæ, & Sabbati sunt Ambrosianæ, *ex Pamelio.*

5 In Sabbato in Albis, qui titulus est vel ab Angelis, qui visi sunt in Stola candida, *ex Durand, cap.*80. vel quia hodie baptizati deponebant albas vestes, *ex Alcuino*, vt intelligant fore illis requiem æternam Sabbathi cælestis, si deposuerint corpora immaculata vti vestes albas in morte. Vna est varietas post Epistolam; quia quatuor *Alleluia*, & duo Versus deinceps dicuntur. qua de re vide quæ diximus *in* 1. *par. Rubr. tit.*10. *pag.*30. Abundant autem *Alleluia*, & meritò, in lætitia Paschali, *ex August. Epist.*19. *ad Ian. cap.*17.

6 De Dominicis sequentibus nulla est Rubrica specialis. habentur earumdem Missarum Officia *in Antiphonario Gregor.* Orationes autem non sunt eædem *in Sacramentario*; tamen habentur *ibidem sub aliis titulis.* Dominicæ in Albis meminit *Clem. lib.*5. *Const. cap.*20. cuius Oratio est Ambros. *ex Pamelio.* Tempus est Paschale, quod vocatur Remissionis *à Concil. Carthag. IV. can.*82.

7 Occurrunt in hoc tempore Paschali Litaniæ maiores, & minores, seu Rogationes; & maiores quidem in festo sancti Marci, etiamsi Festum cum eiusdem Missa contingat transferri, quas instituit S. Gregorius Papa non simpliciter, sed ad sanctum Petrum, vt ait *Baronius in Not. Martyrol.*25. *Aprilis.* erant enim annuæ ante Gregorium, vt idem ipse ait *initio lib.*2. *Epist.* & *in Comite S. Hier.* habentur Epistola & Euangelium assignata Missæ de Rogationibus. Septiformem ille Litaniam instituit, propter imminentem cælestis iræ mucronem, ait *Ordo Romanus*, hoc est, pestem inguinariam, qua obibant multi, etiam oscitando, & sternutando, morte repentina. Vnde & oscitantes digito super os formabant signum Crucis, & sternutantibus dicebatur: *Deus te iuuet.* qui mores ad nos vsque deuenerunt, *Durand. lib.*6. *cap.*102. sed *Baron.* haurit à *Plinio lib.*28. *Histor. natur.* ritum salutandi prædicto modo sternutantes.

8 Dictæ verò sunt hæ Litaniæ Processiones nigræ; quia in signum mœroris & pœnitentiæ homines vestibus nigris induti procedebant, Cruces & Altaria nigris coloribus velabantur. Item dicta est Processio septiformis; quia S. Gregorius eam distribuit in septem ordines ad certas Ecclesias, Clericorum, Religiosorum, Monialium, Puerorum, Adolescentium, Viduarum & Continentium, & Coniugatorum, *idem ibid.* fit in primis ad conseruandas fruges, *Ordo Roman.*

9 Si terminatur Processio Litaniarum maiorum ad Ecclesiam S. Marci, cantatur ibi Missa de sancto Marco, ex Decreto sacræ Rituum Congregationis 23. *Maij* 1603. quia titulus est Ecclesiæ, & lætitiæ locus eo die: nam alioquin cantantur duæ Missæ, de Festo, & de Litania, *ex Microl. cap.*58.

10 Si occurrant in die Paschatis, transferuntur in Feriam tertiam sequentem, ex Decreto sacræ Rituum Congregationis *die* 25. *Septembr.* 1627. & in Missa de Rogationibus, quæ dici debet sine Commemoratione Octauæ Paschatis, dicitur quidem Præfatio Paschalis, sed ea, quæ cum suo cantu dicitur in diebus ferialibus, quia Missa est ferialis: & consequenter neque in fine Missæ adduntur *Ite missa est* duo *Alleluia.* Certum autem est, quòd festiua Præfatio Paschalis dici non debet; sicuti non dicitur (ex Rubricis huius Missæ) in Litaniis maioribus.

Credo, neque Præfatio de Apostolis, licet sit Festum S.Marci, vt probauimus suprà *part.1.tit.12.num.2.pag.42. Communicantes* dicitur ea ratione quam attulimus suprà *part.1.tit.12.pag.44.*

11 Litaniæ minores, id est, Rogationes Latinè, seu deprecationes, fiunt triduo ante Ascensionem; de quibus *August. Serm.173. de Tempore, & in Concilio Aurelianensi cap.29. de Cons. Dist.3.cap.Rogationes.* vnde restitutæ potiùs, *ex Baron. in Notis Martyr. suprà*, quàm dici debent institutæ à sancto Mamerto, seu Mamerco, *ex Sidon. Apoll. lib.7. Epist.1.* Viennensi Episcopo in Galliis, ob incursionem luporum, in damnum grauissimum populorum. Quæ ideò appellatæ sunt Minores, quia à minori Episcopo, si ille auctor est, vel restitutor, & in minori loco respectu S. Gregorij, & Vrbis Romæ, *Durand. vbi suprà*: qua ratione ex forent, quoad restitutionem, etiam antiquiores Maioribus, centum saltem ante annos, *ex Rupert. lib.9. cap.5.* nam *anno 452. ex Baronio loco citato*, Mamertus erat in humanis, & eo anno Litanias celebrauit. In postrema tandem Martyrologij Romani recognitione, re penitùs indagata, institutor S. Mamertus Litaniarum minorum, non restitutor est appellatus. Vide locum 11.*Maij*.

12 Fiunt autem ob peccata, pacem, pestem, conseruationem frugum, & cæteras necessitates, *Ordo Roman.* cibisque Quadragesimalibus vtendum esse iussit Concilium Aurelianense suprà. certè dies abstinentiæ sunt, non lætitiæ, *Ordo Romanus. Amalar.* autem *lib.1. cap.32.* negat esse ieiunandum, & probat ex SS. Patribus. in Ecclesiis autem Occidentalibus fieri ieiunium docet *Raban. lib.2. cap.40.* quod Ambrosiani obseruant translatis Rogationibus post Ascensionem, ne præsente sponso Christo ieiunent, iuxta illud *Matth.9, Auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt*: sed & congruè sub Dominica præcedenti celebrantur, in qua inuitamur ad orandum: *Petite, & accipietis.* Missa Processionum tres habet Orationes, sine *Gloria*, sine *Credo*, & sine commemoratione Festi occurrentis cuiuscumque. de quo, si nouem Lectionum est, cantatur alia Missa. Vnicum *Alleluia*, quia temperanda est lætitia Paschalis: Oratio Missæ in *Sacramentario Gregoriano* habetur, & Officium Missæ *in Antiphonario Gregoriano*. Præfatio semper est Paschalis, etiam in Litaniis maioribus, vt dicitur in proprio loco Missalis, quocumque die occurrant.

13 In Feria 3. Rogationum in Missis priuatis, si fiat de Sancto nouem Lectionum, in illius Missa fit commemoratio Rogationum: si fiat Officium de Simplici Festo, potest dici Missa de eo, cum commemoratione Rogationum, vel Missa Rogationum cum commemoratione Festi, vt dicitur *in Rubrica propria.* Si Festum non occurrat, dicitur Missa Rogationum, vt in Missali, neque in ea fit commemoratio de Officio feriali, quod est peculiare in hac die; licet Rubrica sit obscurior in modo loquendi. Altarium paramenta erunt Officio conformia; Altaris autem maioris, & Celebrantium ad quodcumque Altare conformia Missæ Rogationum, vt diximus *part.1. tit.18. in fine.* Hymnus Angelicus non dicitur, neque *Credo*, in Missa Rogationum maiorum & minorum, vt dicitur *in propria Rubrica*, quocumque die occurrant.

14 In Vigilia Ascensionis, de qua *S.Hieron.in Lectionario*, dicitur Missa propria, cuius meminere *Microl.c.40. & Ordo Roman.* si in ea occurrat Festum nouem Lectionum, dicuntur tres Missæ in Collegiatis, de Festo, de Vigilia, & de Rogationibus, post Tertiam, Sextam, & Nonam horam: & in vnaquaque harum, secunda Oratio, si dicenda est, erit de B.Virgine,

B. Virgine, tertia Ecclesiæ, vel pro Papa. In priuatis si eo die occurrat Festum simplex erit de eo secunda Oratio, tertia de Rogationibus, quæ in Officio nullam habent comm. quia, vt diximus *num. præcedenti*, Festum simplex præcedit supra vltimas Rogationum Ferias, etiam in Missa. Si occurrat Festum nouem Lectionum, Missa erit de Festo, cum commemoratione Vigiliæ, & Rogationum. ita *in propria in Rubrica.*

15 In Ascensione Domini, de qua *Clem. lib. 5. Const. cap* 20. extinguitur Cereus Paschalis post Euangelium, ad repræsentandum Christi discessum ab Apostolis Missa habetur in *Antiphon. & Sacram. Gregor.* De Cereo extinguendo nihil in Missalibus habetur vsque ad Pium V. neque apud antiquiores Auctores.

16 Habet Octauam, de qua *Radulph. Propos.* 19. & Missa Dominicæ infra Octauam habetur in *Sacram. Gregor.* sed Oratio sub alio titulo Festi.

17 Vigilia Pentecostes, de qua *Hier. in Lectionario*, ieiunium habet, *Ordo Romanus*, non habebat quidem tempore Ambrosij, *ex Amalar. lib.* 4. *c.* 46. & licet oppositum tribuatur Ambrosio *Dist.* 76. *cap. Nosse. ex Serm.* 60. *eiusdem*; tamen non est ille Sermo S. Ambrosij, qui *Serm.* 61. *cap. Scire. eadem Distinct.* negat hoc ieiunium: cum quo concordat *S. Hieron. Epist. ad Lucinium, cap. Vtinam. eadem Distinct.* Verisimile autem est, ritum mutatum fuisse post tempora etiam S. Isidori, vt *ex cap. Post Pascha. Dist. cit.* dicitur, nimirum *ex eiusdem cap.* 42. *lib.* 1. *de Officiis Eccles.* Nunc verò temporis huius ieiunij præceptum est de consuetudine, aiunt Summistæ, & asserunt Rubricæ Breuiarij *tit.* 6. *n.* 5. & Missalis *de Color. param. tit.* 18. *num.* 5.

18 Benedictionem Fontis habet, & Baptismum, vt in Sabbato sancto, *idem Ordo.* & dicta Nona, quia eadem hora Cornelius à S. Petro baptizatus fuit, *Amalar. lib.* 4. *c.* 28. & quia eadem hora Christus expirauit. Baptismus enim significat mortem Christi, & sepulturam eiusdem, *Rom.* 5. vnde & in Sabbato sancto, & in hodierno Baptismus solemnis habetur. Hæc idem *Amalar. ibidem c.* 29. Vide suprà in Sabbato sancto. Adde, aduentum Spiritus sancti vocari à Christo Baptismum. *Baptizabimini*, ait, *Spiritu sancto non post multos hos dies, Act.* 1. & baptizati à Spiritu sancto Apostoli, baptizauerunt aqua ter mille in die Pentecostes. quare meritò sub Pentecoste Baptismus solemniter celebratur, *Rupert. lib.* 10. *cap.* 2. Postremò duo Sabbata tantùm, Paschatis & Pentecostes, Baptismate coluntur solemni, *ex Leone Epistol.* 4. *cap.* 5. *& habetur Dist.* 4. *de consecr. Duo tempora.* imò *ex Siricin eadem Dist. Non ratione.* nimirum, vt primum sit Filij, alterum Spiritus sancti; ne videatur differentia inter Filium & Spiritum S. quorum est æquè mundare animas à peccato, ait *Raban. lib.* 2. *c.* 41.

19 Ritus autem in iis tantùm est diuersus à ritu Sabbati sancti; quia in Vigilia Pentecostes ad instructionem Catechumenorum sex tantùm leguntur Lectiones, quarum antiqui, vsque *ad Durandum* inclusiuè, quatuor tantùm meminerunt. *Sacrament. Gregor.* aliæ legebantur, & quatuor tantùm. quare ritus noster est posterior. Aliæ item Orationes, excepta quinta, dicebantur. Tractus *Sicut ceruus*, cum Oratione sequenti, est *in Sacramentario eodem.* Item non dicitur, *Flectamus genua*, quia sumus in tempore Paschali. Color albus vsque ad Nonam, violaceus vsque ad Missam, rubeus deinceps adhibetur, qui & in priuatis Missis huius diei, quoad vestes Celebrantium, licet celebrent ante Nonam.

20 Ceterùm Missa est cum Tractu post

vnum *Alleluia* pro Catechumenis, quorum lætitia luctu adhuc miscetur, vt aliàs diximus. Luminaria non deferuntur ad Euangelium, quia eorumdem fides subobscura, & recés; qua de causa neq; *Credo* dicitur post Euangelium. *De Præfatione Communicantes*, & *Hanc igitur*, vide *in Rubric. gener.* Officium verò huius Missæ totum, excepta Secreta, est *in Antiph. & Sacrament. Gregor* De Simplici non fit commemoratio in hac Missa, licet in Officio facta sit, vt habetur suprà *par.* 1. *tit.* 7. *n.* 1. *pag.* 15.

21 Introitus pro Missis priuatis additus fuit à Pio V. vsitatus tamen anteà in Missis votiuis de Spiritu sancto. Reliqua ex prædictis patent.

22 Pentecostes, de qua *S. Clemens lib.* 5 *Constit. cap.* 21. hoc est, quinque decem, ex vi Græcanicæ vocis, ait *Durand. lib.* 6. *cap.* 107. dies quinquagesimus, *Honor. in Gemma lib.* 3. *cap.* 147. ideò figura quietis, *ex August. Epist. ad Ianuar.* qui numeratur ab ipso die Paschatis nimirum cum Hebræis à Prima Sabbati Paschæ Azymorum, quæ nobis Dominica fuit Resurrectionis, vt egregiè notat *Rupert. lib.* 10. *cap.* 12. non tamen explicat, quomodo eo anno Resurrectionis Christi accidere potuit Pentecostes in Dominica. Explicat autem acutissimè *Bellarmin. lib.* 3. *de Cultu Sanctorum capite.* 13. quia nimirum numerus dierum Pentecostes sumitur à die 2. Azymorum, in qua meti poterat fasciculus spicarum offerendus eadem die Domino, *Deuteron.* 16. *vers.* 9. quæ secunda dies eo anno fuit Sabbatum, in quo meti non poterat: sequenti ergo die messuerunt, & obtulerunt, in quo præcisè Christus resurrexit, quæ fuit Dominica dies. Inde ergo, numeratis quinquaginta diebus, eodem die, quo Pentecosten celebrabant Hebræi, descendit in Apostolos Spiritus sanctus imò super 120. discipulos, ætati Moysis, qui 120, annos vixit, congruentes, vt ait *Raban. l.* 2. *cap.* 41. Et sicut quinquagesimus annus Iubileus erat apud Iudæos, ita quinquagesimus hic dies fuit Iubileus Christi discipulis, & Iubilationis dies, celebrandus cum præcedentibus 49. & sequentibus 7. cum omni lætitia, nempe Paschali, *Ordo Romanus.* In Iubileo namque dabatur omnibus libertas: & *vbi Spiritus Domini, ibi libertas*, ait sanctu Paulus.

23 Septem verò Hebdomadæ quæ præcedunt, & septem dies qui sequuntur, septiformem sancti Spiritus designant gratiam, *ex Henor. in Gemm. lib.* 3. *cap.* 147. quod *à Beda in Homil. de Septem hebdom* fuerat adnotatum, & *ab Alcuin. de Septem diebus.*

24 Missa habetur *in Autiphon. & Sacramen. Gregor.* sicut etiam Feriarum sequentium, præter quintam; Epistolæ, & Euangelia, vt *in Lectionario S. Hieron.* Auctorem Sequentiæ vide *in Rubric. gener.* 1. *par. tit.* 13. *num.* 3. *pag.* 33. Octauam habet hoc Festum ex institutione Apostolorum, *Baron. anno Domini* 58. Et licet tempore sancti Isidori, *lib.* 1. *cap.* 37. quinquaginta diebus Paschale tempus concluderetur; nobis tamen tota hæc Octaua vna dies est, ex Regula *Radulphi Propos.* 23. & eamdem ob causam dicitur per Octauam totam *Gloria in excelsis*, cum Simbolo; vt in Festis.

25 Ieiunium autem Quatuor Temporum fit ad imitationem Apostolorum, qui, absente iam Sponso Christo, ieiunio se dederunt, & Spiritus sancti aduentu carnis delicias ablegauerunt. *Isid. lib.* 1. 37. & *Amal. lib.* 2. *c.* 1. Festiuum tamen ieiunium est, cùm in eo non dicatur *Flectamus genua*, ratione tempori adhuc Pachalis, *ex Ordine Romano.* Quòd si fiat de Simplici commemoratio, non tamen dicitur tertia Oratio in Missa.

26 Feria

26 Feria quinta habet in Missa quam plura, quæ desumpta sunt à Dominica Pentecostes: *Ordo Romanus* desumit omnia. *Honor. in Gemma lib.4.cap* 38, subobscurè indicat Epistolam & Euangelium diuersa à Dominica Pentecostes; & ea causa esse potest, ex *Durando l.6. cap.*111. quia septem sunt Officia Spiritus sancti, septiformis munere, à Sabbato ad Sabbatum; vel quia sicut Dominus ascendit Feria quinta, & per Spiritum sanctum descendit die Dominica, ita voluit Ecclesia in vtroque die communem Missæ Introitum, cum suis accessoriis, post Epistolam, Versibus, Offertorio, & Communione. Docet etiam *Durand.lib.4.c.6.n.*21. solitam dici diem Iouis cognatam Dominicæ, & in vtroque die prohibitum fuisse quandoque ieiunium.

27 An verò dies Octaua Pentecostes dici debeat Sabbatum sequens vel Dominica, disputat *Berno de Quibusdam ad Missam spect.c.*3. & concludit cum Catholica Ecclesia, Octauam dici Dominicam sequentem, quam nos Festum Trinitatis: sed tamen tempus Paschale terminatur in Nona Sabbati, *ex Ord. Rom. Beda & Alcuino locis citatis.* Cuius Sabbati Missa est plenissima, quia omnia quæ dici possunt in Missa, in ea vna continentur, Hymnus Angelicus, Prophetiæ, Sequentia, Symbolum, Præfatio, Communicantes, Hanc igitur.

28 Cur in hoc Sabbato Quatuor Temporum omittitur Canticum trium puerorum post quintam Lectionẽ? arbitror ego, quia dicitur statim Hymnus Angelicus nobilior Hymno trium puerorum. quod deinde adnotatum legi ab Auctore Antiquit. Liturgicarum adde, ne duo Hymni immedietatè cantentur à Choro.

De Festo Trinitatis, & Dom. post Pentecosten. XII.

1 IN Octaua Pentecostes fieri Festum sanctissimæ Trinitatis, docet *Microlog. cap.6.* ab aliquibus, quos reprehendit, quia propria auctoritate celebrabant; Missamque de eadem Trinitate ab *Alcuico* compositam asserit, sicut & Officium à *Stephano Leodiensi*: Præfationem tamen à Pelagio approbatam & ipse recipit. *Berno* meminit Festi *libro de Quibusdam ad Missam spect.cap.6.* deinde *Rupert.lib.*11. *cap.*1. tradit, & laudat idem Festum, eò quòd post aduentum Spiritus sancti cœpit statim prædicari & credi mysterium sanctissimæ Trinitatis, in cuius nomine dabatur Baptismus. Tandem testatur *Radulph. Propos.*26. à sancta Romana Ecclesia indictum fuisse tale Festum, & communiter celebratum. Congruentem addit causam *Durand. lib.6 cap.*114. quia Natalis Domini fuit Festum Patris, cui natus est Filius; Pascha fuit Festum Filij, Pentecostes Spiritus S. Celebratur ergo statim trium simul personarum Festum, sanctissimæ Trinitatis. Dicitur auctor Festi Trinitatis Gregorius IV. *ab auctore Ligni vitæ lib.*5. *Pisanella* facit auctorem Ioannem XXII. *ver.Feria* §.3. & Missæ Orationes omnes cum Præfatione propria habentur *in Sacram.Gregor. in noct. Dom. Pentecostes.*

2 Feria quinta proximè sequenti occurrit Festum Corporis Christi cum Octaua, ex instituto Vrbani IV. 1262. ab Eugenio IV. 1433. confirmatum, ob causam quam reddit S. Thomas *in Offic. eiusdem Festi*; cuius Officij & ipse fuit auctor, *vt in eiusdem Opusc.*57. Leodienses primò celebrarunt hoc Festũ, *Bzouius anno* 1230.*n.*16.

3 Fit Processio solemnissima in paramentis albis: & in Cathedralibus quidem Ecclesiis seruentur ea, quæ *in Cærim. Episc. lib.*2.*cap.*33. habentur; in minoribus autem Ecclesiis ea item quæ *in Rit. Rom. Pauli V.* In Missa verò cantanda ne-

ne omittantur genuflexiones, quæ supr à sunt præscriptæ *pag.* 186. *& in Feria quinta in Cœna Domini, pag.* 247. Finita Missa, deponuntur Manipuli, induit Celebrans Pluuiale extra cornu Epistolæ, imponit stans incensum sine benedictione, & genuflexus in supremo gradu, *ex Rituali Rom.* ter incensat Sacramentum in Taberbernaculo ostensorio positum, ea ratione prorsus qua diximus *in Feria quinta in Cœna Domini.* Potest cantari interim, dum incensatur, *O sacrum conuiuium*, vel, *Tantum ergo Sacramentum*, *vt in Instructione Romæ edita pro Oratione quadraginta horarum dicitur.*

4 Non deferatur Tabernaculum sanctissimæ Eucharistiæ Sacerdotum humeris, sed manibus tantùm Celebrantis, non obstante quauis contraria consuetudine, quam abusum esse declarauit sacra Rituum Congregatio *die* 2. *Iunij* 1618. Imago verò, quæ est in Hostia, debet terga vertere Celebranti, vt de imagine Crucifixi aliàs docuimus: & ita accidit, dum ab Altari Diaconus Tabernaculum accipit: & stans genuflexo Celebranti immediatè tradit.

5 In Processione Clerus immediatè præcedat Celebrantem cum cereis accensis; ceteri, siue Confratres siue Regulares, ante Clerum procedant, cereósque gestent omnes ea manu quæ extima cuique est, altera pectori admota: Hymni decantentur alternatim; qui à Celebrante cum ministris dici poterunt submissa voce. Qui Crucem defert, congruit vt veste Subdiaconali sit indutus, & procedat medius inter Acolythos cum Candelabris & cereis accensis, vt aliàs dictum est, in honorem Crucis & Crucifixi; sicuti fit in Altari.

6 De baldachino & hastarum distributione diximus *in Feria quinta Cœnæ Domini, pag.* 249. De circulo, & via procedendi, standum erit locorum consuetudini. Rectiùs à latere Epistolæ proceditur ad latus Euangelij.

7 In fine Processionis Subdiaconus deponit Crucem in loco decenti, Ceroferarij candelabra in Credentia, & cum Clero genuflectunt. Deposito Sacramento super Altari cum ministerio Diaconi, vt in Cœna Domini, imponitur à stante Celebrante sine benedictione incensum in thuribulo: fit incensatio trina de more, cantate interim Clero genuflexo ante & circum Altare vltimos duodecim Versus Hymni, *Pange lingua gloriosi, Tantum ergo*, &c. quibus dictis, cantatur Versus à duobus Clericis, *Panem de cælo*, &c. & à Celebrante stante, ministrísque genuflexis, & librum sustinentibus hinc inde, dicitur *Dominus vobiscum*, cum Oratione, *Deus qui nobis*, &c. nihilque aliud addens, ascendit ad Altare, genuflectit, & ipsemet, nullo Diaconi ministerio, accipit velatis manibus, vt priùs, Tabernaculum, benedicit cum eo populum, facie Hostiæ ad eundem versa, in modum Crucis semel, nihil dicens, & gyrum perficiens reuerenter reponit. Hæc ferè omnia *ex Rituali Rom.*

8 Tum, genuflexione facta, descendit ad gradus, vt priùs, &, amoto velo à Subdiacono, Diaconus ascendit, genuflectit, & reponit vel in locum altiorem, vt eo die colatur à populo pro locorum consuetudine, vel contectum velo in locum suum. Corporale, seu Palla Tabernaculo semper sit substrata; & velum longum eidem Tabernaculo, quod hinc inde aptè eat versus Altaris latera, & à posteriori parte Tabernaculi, seu vmbellula superaddatur. emineat quoque locus supra locum Reliquiarum; quod alias monuimus. Scripsere quidam, & gratis, quòd præter Corporale supponi debet Tabernaculo Ara lapidea cum tribus mappulis; sed hæc necessaria sunt ad conficiendam Eucharistiam, non autem

ad eam collocandam, seu exponendam: alioquin & in turri lignea,& cũ ad ægrotos defertur,eadem forent adhibenda.

9 Parietes viarum, per quas est transeundum,ornari debent,*ex prædicto Rituali*,tapetibus, & aulæis, & sacris imaginibus,non profanis. Actus autem scenici, vel ludicri, vel indecori prohibentur *in Cærimon. Episc.loco cit.*

10 Ardebunt candelæ vsq;ad datam benedictionem inclusiuè:& Diaconus nihil osculabitur coram Sacramento.

11 Si cantantur Vesperæ coram Sacramento in Altari exposito, in die hac, & per Octauam, conueniret, vt omnes starent aperto capite, numquam sederent: quòd si sedeant, caput tamen non tegant. quòd etiam obseruandum erit in discessu,ne intra cancellos cooperiatur caput.

12 Officium Dominicæ infra Octauam quadrat Octauæ cum Euangelio de Cœna magna,quod legebatur etiam antiquitus *in Comite S.Hieron.& ex Ruper.l.12. cap.2.* Oratio Dominicæ est Ambros. *ex Pamelio.*

13 In sequentibus Dominicis post Pentecosten aliqua est varietas Euãgeliorum respectu antiquorum, non modò quoad ordinem, quia in primis Dominicis mutatus est ordo Euangeliorum,verùm etiam quoad sedem Dominicalem:quia Euangelium,quod legebatur Dominica quinta post Pentecosten, de captura piscium miraculosa, hodie legitur Dominica quarta; quod aliàs Dominica sexta, nunc Dominica quinta,& sic deinceps vsque ad Dominicam primam vltra vigesimam.

14 Numerus autem Dominicarum post Pentecosten non erat antiquitus vltra viginti tres,& sequens spectabat ad Aduentum:quod in idem recidit.

15 Circa verò Missas, Orationes, & Euangelia per Dominicas distributa à sanctis Hieronymo & Gregorio,quos vt plurimùm secutus est Pius V.*vt in Lectionario S.Hieron.Antiphonario, & Sacramentario S.Grerorij* videmus;cur potiùs hanc vel illam,hoc vel illud,huic vel illi Dominicæ assignauerint,difficile est causam inuenire: nam in Aduentu & Festis Domini aliqua semper est proportio inter Orationes, Euangelia,& Festa; in Quadragesima verò,& in Dominicis 4.5 & 6. post Epiphaniam, & in secunda, tertia, quarta & quinta post Pascha, & in reliquis Dominicis post Pentecosten,sufficere debet auctoritas tantorum Patrum, quibus (nec puto sine ratione)ita visum est opportunius fore,& vtilius.

16 Vnius Euangelij, quod nos legimus Dominica 9.post Pentecosten de Ierosolymorum destructione,causam reddit *Hono.in Gemma l.4.c.64.* quia, inquit, in eo mense,quo legi solet,accidit ipsamet destructio facta à Romanis.

17 Ceterùm,posito Euangelio,quod *ex Ruper.libro.1. capite 37.*est in Missa quasi caput omnium post Canonem, reliquæ partes non discordant:& olim concordabant omnes cum Euangelio: quod videre est *apud Rupert. toto lib.12. de Dominicis post Pentecost.& apud Honor.in Gemma lib.4. toto,& apud Durand. toto lib.6.* arbitrariis tamen coniecturis, & ad eorum libitum rationalibus, nobis hodie parum vtilibus, post mutationem, seu potiùs restitutionem à Pio V. factam, quam paulò antè memoraui,Euangeliorum

18 Quòd si non omnia consonant,audi *Augustinum citatum in hanc rem à Bernone;libello de Quibusdã ad Missam spect. cap.6.*Non sanè omnia,quæ gesta narrantur, aliquid etiam significare putanda sunt;sed propter illa,quæ aliquid significant, adduntur. Solo enim vomere terra proscinditur, sed, vt hoc fieri possit, etiam cetera aratri mẽbra sunt necessaria

& soli nerui in citharis aptantur ad cantum, sed, vt aptari possint, insunt & cetera in compagibus organorum, quæ non percutiuntur à canentibus, sed ea, quæ percussa resonant, his connectuntur. Hæc ille.

29 Quando verò plures Dominicæ occurrunt post Pentecosten vltra viginti quatuor, eo casu differtur vigesima quarta in vltimum locum, cuius Euangelium est de fine mundi, legendum idcircò in fine anni Ecclesiastici, qui incipit ab Aduentu, & desinit ante aduentum.

20 Post vigesimam tertiam ponuntur Missæ Dominicarum quæ superfuerunt post Epiphaniam, dato eisdem Introitu cum suis accessoriis, & mutuatis à Dominica 23. & 24. vt eiusdem rationis tunc esse videantur. lege quæ diximus suprà de Dominicis post Epiphaniam. Cur autem plures, quóve numero variari eas contingat, attinet hoc ad Rubricas Breuiarij, vbi & nos opportuna dicemus.

21 Hoc loco libet indicare, quanti fecere antiqui diem Dominicum, quem appellauere Apostoli Dominicam diem, id est Domini, *Apoc.* 1. Reginam & Principem omnium dierum, *Ignat. Epist. ad Magnesianos.* Diem panis, & Diem lucis, *Chrysostom. de Resurrectione Homil.* 5. Primam Feriam antiquiores Siluestro, *apud Baron.* 58. *nu.* 87. Diem remissionis, *Concil. Carth. IV. can.* 82. Diem solis, *S. Maxim. Homil.* 3. *Pentecost.* ex communiori, ait, vsu loquendi. Diem sanctum, *Alcuin. cap. de Die sancto*; nimirum, *ex Synodo* 6. *cap.* 8. quia eo die, primo mundi, creati sunt Angeli & elementa mundi, *Alcuin. loco citato.* Manna primùm pluit, Christus est natus (si natus, ergo & circũcisus) eiusdem Stella Magis apparuit, baptizatus est, satiauit quinque millia quinque panibus, resurrexit à mortuis. Hæc *Synodus.* Denique Spiritus sanctus eadem die descendit. lege *Aug. Serm.* 251. *de Tempore, & S. Leon. Epist.* 81. *cap.* 1.

22 Inde est, quòd Missæ Dominicarum per annum nunquam omittuntur, quin saltem aut de iisdem commemoratio fiat, aut præcedenti die non impedita celebrentur, aut à tempore ad tempus transferantur, puta, ab Epiphania ad extremum tempus Pentecostes.

23 Inter has Dominicas à Pentecoste dictas occurrit autumnale ieiunium Quatuor Temporum, quod Leo decreuit in mense septimo fieri debere, *Microl. cap.* 26. qui & tradit, nulli certæ hebdomadæ fuisse assignatum, vt reliqua ieiunia: sed tamen Ecclesiastica consuetudine factum esse, vt in tertio Sabbato Septembris ieiunetur. est autem Vrbani II. Decretum *Dist.* 76. *Statuimus, ex Conc. Placentin. cap.* 15.

24 Ex quo intelliges, Cur in Missali huius ieiunij Missæ sub titulo Septembris positæ fuerint post Missam Dominicæ 17. post Pentecosten, non quòd hæc illi sedes certa sit, sed quasi sedes media inter Dominicam 14. ante quam tale ieiunium non accidit, & Dominicam 19. vltra quam illud idem non occurrit.

25 Citiùs autem vel tardiùs inter vtramque dictam Dominicam celebratur, prout citiùs vel tardiùs celebratur Pentecostes: sed semper post eam Dominicam, quæ in Breuiario vocatur tertia Septembris; à quo idcircò titulum portant hæ Missæ in Missali. Vide quæ diximus in Quatuor Temporibus Aduentus, tum circa numerum Lectionum, tum circa alios Quatuor Temporum ritus.

26 Si contingat Festum in his Temporibus Septembris, tamen erit ieiunandum, *Ordo Romanus.* Officia verò Missarum horum Temporum sunt ferè eadem quæ *in Antiphonario, & Sacrament. Gregoriano.*

27 Atque in his Quatuor Temporibus Stationum finis est, quarum initium in prima

prima Dominica Aduentus constituit sanctus Gregorius earumdem institutor, *ex Rupert. lib. 3. cap. 4.* saltem magna ex part, vt *ait Platina.* seu, vt veriùs loquamur, nonnullarum institutor, & omnium ordinator: nam, teste Sixto V. *Constit. 23. edita die 13. Februarij 1586.* vetus admodum est ab Apostolicis vsque temporibus ducta sacrarum Stationum consuetudo, in quibus fidelium multitudo ad Apostolorum sepulchra & fortissimorum Martyrum memorias conueniens, Hymnis & Canticis spiritualibus Deum in Sanctis suis mirabilem laudabat, & salutaribus immaculatæ Hostiæ Sacrificiis placabat, & aduersus multiplices antiqui hostis oppugnationes, tanquam in castris Dei, statione tutissima consistebat. Hæc ille.

28 Ex quibus patet Primò, nomen Stationis Ecclesiasticæ translatum esse à castris & statione militari, quæ locus erat militibus assignatus. Quæ etymologia solidior est quàm aliæ, ex diebus statutis, quod docuit *S. Isidorus*; vel ex eo, quia stabant fideles cum Papa, & aliquando tota die in Ecclesia stationali. Vide alias minùs probabiles *apud Pompeium Vgonium de Historia Stationum Romæ.*

29 Deinde patet origo Apostolica: cuius etiam meminit *Tertullianus in pluribus locis*, vt mox dicemus.

30 Tertiò patet ritus Stationis, qui nimirum erat potissimus in Missis celebrandis. vnde & singulis Missis stationalibus præfigitur in Missali locus Stationis. Addebatur & Missæ Concio, vt videre est in Homiliis sanctorum Leonis I. & Gregorij Magni.

31 Ieiunium quoque cum statione coniungebatur, *ex Tertulliano semel & iterùm contra Psychicos, & lib. 2. ad Vxorem*: quod & nos retinemus in plerisque Stationibus, hoc est in Quadragesima, & Quatuor Temporibus.

32 Processionis item mentio est apud *Tertull. loco cit. ad Vxorem.* & à viciniori Ecclesia, vel non admodum remota, ibat Papa cum Clero ad Ecclesiam stationalem. Atque hinc fortasse *Belethus cap. 6. & cum eo Durand.* definiere Stationem, hoc est Processionem: sed erat terminus Processionis.

33 Significat Sixtus V. in prædictis verbis, diuersa fuisse loca stationalia, & hodie sunt quinque supra quadraginta, licet stationales dies Quadragesimales sint 54. & alij per annum 31. omnes 85. quia ad eundem locum sæpiùs itur; non tamen scire possumus, quæ antiquiora, quæ sint posteriora. Ea verò omnia ordinauit S. Gregorius, vt apertè scribit *Io. Diaconus in eius Vita lib. 2. c. 6.* idémque concessit Indulgentias stationarias, quod hisce iisdem verbis refert *Bonifac. VIII. in Bulla 13. Aprilis anno 3. Pontificatus*, in qua confirmat Indulgentias à Prædecessoribus concessas, & prætereà concedit & ipse contritis & confessis visitantibus Ecclesias stationales annum vnum, & dies 40. de vera Indulgentia: sed immensæ in vnaquaque coniiciuntur esse Indulgentiæ.

34 Post obitum S. Gregorij nonnullæ stationales Ecclesiæ fuerunt mutatæ. qua de re lege *Pompeium Vgonium loco citato.* Illud ego obseruo, de titulis Ecclesiarum stationalium Vrbis fieri Officium seu commemorationem in Breuiario Romano, exceptis S. Onuphrio, S. Balbina, & S. Quirico: & in illius quidem Ecclesia fuisse Stationem credimus tempore S. Gregorij; in huius autem instituta fuit seu translata aliunde à Sixto IV. lege *Vgonium suprà.*

Et hæc de Stationibus quæ habentur in Romano Missali, ne quid illius prætermittamus in hisce Commentariis.

De Rubricis Proprij Missarum de Sanctis. XIII.

1 A Vigilia sancti Andreæ sumunt exordium, quæ est Aduentus Domini proxima, à quo fit initium, vt diximus, Proprij de tempore.

2 Illud autem est certum, tria de Sanctis fieri solita, Vigilias, Festa, & Octauas. Vigiliæ à Pastoribus cœperunt, qui vigilias nascente Christo custodierunt. Et tota nocte ante quædam Festa vigilabatur à populis nostris; sed ob scandala noctu contingentia, ieiunio & Vigiliarum nomine retentis, Vigiliæ fuerunt interdictæ, *ait Honor. in Gemma lib. 3. cap. 6.*

3 A S. Ambrosio vulgo dicuntur interdictæ, sed *Baron. in Notis Martyrol. ad 5. diem Ianuarij*, probat fuisse potiùs auctas Vigilias tempore S. Ambrosij; neque tunc scandala fuisse, de quibus cum opinione vulgi loquitur Honorius; neque vnquam fuisse verum, S. Ambrosium interdixisse Vigiliarum vsum.

4 Indictæ verò sunt Vigiliæ Sanctorum, tum vt Festum præueniendo sit solemnius, *ex Radul. Prop. 19.* tum, vt temporali eorum angustiæ compatiamur, & per pridianam purificati abstinentiam digniùs celebremus sequentis Festi lætitiam, *Alcuin. de Parasceue.*

5 Festa Sanctorum Natalitia dicuntur *à Tertul. lib. 6. de Coron. milit.* quia cælo hinc emigrantes nascuntur, *Alcuin. de Diu. Offic.* Festa, quia ius in eis fatur, hoc est dicitur, *Raban. lib. 2. c. 46.* Festiuitates, quasi fasti diuinitates, quia annuatim illis diebus ius diuinitatis persoluitur, *Honor. in Gemma lib. 3. c. 7.* Celebritates, quasi Cælibum, id est castrorum ritus; quia in illis ritus cælestium tanquam à castris agitur, *idem ibidem.* Solemnitates, quia fieri solent in anno, *Beleth. c. 3.*

6 Porrò ex Apostolica traditione manant, *ex Baron. anno 58. num. 93.* qui citat *Clem. lib. 8. Constit. c. 39.* & probat, primum Festum S. Stephano dicatum fuisse: neque Martyrum solùm, sed etiam Pastorum & Doctorum Festa celebrata docet, *ex Gregorio Nysseno Orat. in Laudem Basilij, & ex Nazianz. Orat. in Laudem Athan.* Festa tamen Confessorum in Concilio Maguntiaco statuta sunt, ait *Bellarmin. lib. 2. de Missa cap. 20. anno* 813. ad excitandam, *inquit Augustin. lib. 20. contra Faustum cap. 21.* imitationem Sanctorum, vel vt meritis eorum consociemur, & orationibus adiuuemur. alias auferè causas *Io. Dam. lib. 4. c. 7.* quæ in easdem ferè recidunt.

7 De Festis autem Sanctorum illud posset hoc loco quæri, quando in Missali habuere locum singula Festa, & apud quos, seu à quibus paulatim ad generalem consuetudinem transiere; sed hac de re fusiùs & commodiùs *in Commentariis ad Rubricas Breuiarij Romani*, vbi etiam de Auctoribus Officiorum cuiusque Missæ agemus.

8 Octauæ Sanctorum fiunt ad prorogandа eorumdem Festa, vt celebriora sint, tum ad compensanda ea quæ in Festis negliguntur, vt *ait Rodul. Propos. 19.* & quorumdam fiunt, vt Octauarum mysteria pateant, non autem omnium Festorum, ne vilescant, *Durand. lib. 7. c. 1.*

9 Mysteria verò sunt; nimirum, quia per Octauas Sanctorum consummatio doctrinæ *ex S. Hilario in Psalm. 118.* solida eorum virtutis forma; *ex Clem. Alexand. Strom. 6.* æterna animarum & corporum glorificatio, *ex Amb. Enarrat. 2. ad Horontianum, & Aug. lib. 2. Serm. in monte cap. 3.* significantur: quæ fusiùs explicauimus *in Præfatione nostra ad Octauarium Romanum, editum & approbatum à sacra Rituum Congreg. die 19. Febr. 1622.* à Moyse, Salomone Apostolis, & eorum successoribus eas deduximus. Ritum etiam *ibidem* significauimus, qui partim à Moyse est, vt dies Octaua æquè

ac-

ac prima colenda sit, *Leu.*23. partim ex consuetudine antiqua Ecclesiæ, quæ intermedios dies celebrat, ac si essent temporis Paschalis, id est cum lætitia, ait *Radulph. loco citato.*

10 Duo supersunt. Alterum ad Benedictionem candelarum spectat, & Processionem in Festo Purificationis B. Virginis. Alterum, quando plures Missæ in diebus Sanctorum Festis sint cantandæ.

De Benedictione candelarum, & Processione in Festo Purificationis Beatæ Virginis. XIV.

1 PVrificatio beatæ Virginis dicta est Festum Simeonis, & Annæ, Præsentationis, Occursus à Græcis, Hypante, seu Hypapante, hoc est, Obuiatio, Occursus; & cœpta est coli Constantinopoli sub Iustiniano Imperatore, *ex Niceph lib.*17.*c.*28. Romana Ecclesia recepit anno 542. *ex Sigeberto.* at sub Gelasio, *ait Baron.* qui abstulit Lupercalia circa annum 496. imò etiam ante: nam habetur *in Comite S. Hieron.* lege *Baron. anno* 554. certè ante sanctum Gregorium, in cuius quoque *Sacramentario* legitur. Sergius Papa addidit Litanias, seu Processionem cum cereis benedictis, *ex Ordine Roman.* sed ante Sergium S. Eligio tribuit hunc cereorum ritum *Baron. in Martyrolog.* qui obiit circa annum 665. *ex Sigeberto*; habuitque de his cereis benedictis Sermonem. *Beda in lib. de Tempor.* affert causam: Vice, ait, lustrationis, quæ in secundo mense Plutoni fiebat, accenduntur cerei, quasi lucentes bonorum operum lampades, vt obuiam Christo cum Virginibus eamus. aliam habet *Rupert. lib.*3. *c.*25. vt cum Simeone gestemus Christum velut in vlnis, quem cereus designat genitus ex ape opere virginali, vnà cum melle diuinitatis.

2 Nunc Rubricas huius Festi proprias explanemus. Primò, vestiendum erit Altare pallio violaceo super album, ita, vt facilè quoque ante Missam dimoueri queat.

3 *Si hoc Festum* [a] *venerit in Dominicis Septuagesimæ, Sexagesimæ, vel Quinquagesimæ, fit tantùm benedictio & distributio candelarum, & Processio, & Missa dicitur de Dominica:* [b] *Missa verò Festi transfertur in sequentem diem.* [c] *Finita Tertia, Sacerdos indutus Pluuiali violaceo, vel sine Casula, cum ministris similiter indutis, procedit ad benedicendum candelas in medio ante Altare, vel ad cornu Epistolæ positas,* [e] *& ipse ibidem stans versus ad Altare,* [f] *dicit in tono Orationis Missæ Ferialis, Dominus vobiscum.*

a *Venerit in Dominicis.*] Fit aspersio aquæ ratione Dominicæ ante benedictionem candelarum, nempe antequam ascendatur ad Altare.

b *Missa verò Festi*] Fit benedictio cum Processione, dilato Officio de Festo in sequentem diem, ex Decreto Clementis VI. nisi Ecclesia dicata sit in honorem beatæ Virginis, de qua eo casu erit Missa, *Cærim. Episcop. lib.*2. *cap.*16. cantata altera de Dominica, quæ respondet Officio. Sed ego censeo, sensum Cærimonialis esse de Ecclesia sub titulo Purificationis beatæ Virginis: qua ratione, sicuti dicitur Officium de ea ibidem, ita dici debet & Missa. Quòd si vrgeas, de quacumque

Ecclesia B. Virginis intelligi textum illum, duæ Missæ erunt cantandæ iuxta Rubric. de Translatione Festorum suprà *part.1. tit.6. pag.14.*

c *Finita Tertia.*] Ob rationem allatam *in prima parte Rubric. tit.15. num.2. pag.49.*

d *Ad cornu Epistolæ.*] Est aptior locus ad ritum, *in Cærim. Episc. l.2. c.17.* ibidem etiam paretur vas Aquæ benedictæ, & Thuribulum cum nauicula; in ipso verò cornu Altaris collocetur Missale apertum.

e *Et ipse.*] Osculato priùs Altari in medio, *ex Ordin. Rom.* Ministri verò stabunt hinc inde. Si quid omittimus hoc loco, repete ea quæ diximus in Dominica Palmarum communia huic benedictioni & Processioni.

f *Dicit.*] Manibus iunctis. Benedicturo Celebranti candelas manu Diaconus eleuet fimbriam Pluuialis anteriorem, vt aliàs diximus.

4 *Finitis Orationibus, Celebrans ponit incensum in thuribulum, deinde ter aspergit candelas Aqua benedicta, dicendo Antiphonam, Asperges me, sine cantu, & sine Psalmo, & ter adolet incenso; tum dignior ex Clero accedit ad Altare, & ab eo Celebrans* [g] *accipit candelam non genuflectens, nec osculans manum illius. Posteà Celebrans stans in medio ante Altare, versus ad populum distribuit candelas, primùm digniori, à quo ipse acceperat, deinde Diacono & Subdiacono paratis, & aliis Clericis singulatim per ordinem, vltimò laicis; omnibus genuflectentibus, candelam & manum Celebrantis osculantibus, exceptis Prælatis, si adsint. Et cùm inceperit distribuere candelas, à Choro cantatur Antiphona.*

De incenso imponendo, aspersione aquæ, incensatione, & distributione, *Ord. Roman.* quo autem ritu, vide suprà in benedictione Cinerum & Palmarum. est enim eadem ratio.

g *Accipit candelam.*] *Ordo Rom.* accendi iubet, & distribui. Toleratur tamen alicubi, vt accendantur tantùm initio Processionis, ob longiorem distributionem, vel tenuitatem candelarum; & ne ob concursum accidat macula ex fluenti cera supra vestes Celebrantis.

Quo habitu dignior ex Clero accedat, diximus in benedictione Cinerum, & Palmarum; eodémque modo quo palma traditur, tradatur & candela, Ministris, vt ibidem, ministrantibus, tum Prælatis, & Canonicis, qui manum Canonici Celebrantis non osculantur. Antiphona & Canticum repeti possunt vsque ad finem distributionis.

5 *His expletis, cantatur Antiphona, Exurge Domine, & repetitur, Exurge Domine. Deinde Sacerdos dicit, Oremus, & Diaconus, Flectamus genua.* ℟. *Leuate, si tamen* [h] *post Septuagesimam venerit, &* [i] *non in die Dominica.*

h *Post Septuagésimam.*] Habet *Ordo Roman.*

i *Non in die Dominica.*] Quæ resurrectionem Christi designat, & tempus Paschale, in quo non genuflectimus. Celebrans autem nunquam genuflectit, *vt in 1. part. Rubric. tit. 17. numero 3. pag.54.*

6 Deinde

6 *Deinde fit Processio. Et primò Celebrans imponit incensum in thuribulum: posteà Diaconus vertens se ad populum, dicit, Procedamus in pace; & Chorus respondet, In nomine Christi, Amen. Præcedit Thuriferarius cum thuribulo fumigante, deinde Subdiaconus paratus, deferens Crucem, medius inter duos Acolythos cum candelabris accensis; sequitur Clerus per ordinem, vltimò Celebrans cum Diacono à sinistris, omnes cum candelis accensis in manibus: & cantantur* [1] *Antiphonæ sequentes.*

Eadem omnino sunt obseruanda quæ notauimus in Processione Palmarum. neque duo Subdiaconi adesse debent, quod aliqui scripsere.

1 *Antiphonæ sequentes.*] Habentur *in Ordine Romano*, sicut & quinque Orationes pro benedictione. Prima quoque Antiphona cum initio sequentis habetur *in Sacramentario Gregoriano.*

7 *Finita Processione, Celebrans & ministri, depositis violaceis, accipiunt paramenta alba pro Missa: & candelæ tenentur in manibus accensæ dum legitur Euangelium, & iterùm ad eleuationem Sacramenti vsque ad Communionem.*

Causæ deduci possunt eædem quæ suprà *part.* 2. *titulo* 13. *numero* 3. *pag.* 182. sed à ministris candelæ non tenentur in Missa; à Celebrante ad Euangelium tantùm, ab aliis ad eleuationem quoque: standum tamen erit, etiam cum candelis, post eleuationem, non genuflectendum.

8 Si ob pluuiam non itur extra Ecclesiam, fiat idem, quod in simili casu diximus in Processione Palmarum.

9 Amouetur pallium violaceum, si Missa dicenda sit de Festo beatæ Virginis, in qua Præfatio erit de Natiuitate Domini, ex Decreto Gelasij, *teste Pamelio tom.* 2. *Liturg.* à qua Natiuitate dies hæc 40. est, & terminus quidam legalis. vnde & Collecta est de Christo præsentato principaliter, de Purificatione accessoriè: *purificatis* (ait Ecclesia) *mentibus præsentari.*

10 An verò in Missa de Dom. Septuages. sint tenendæ candelæ accensæ ad Euangelium, &c. ex verbis Rubricæ, *fit tantùm benedictio & distributio candelarum, & Processio, & Missa dicitur de Dominica.* & infrà: *Accipiunt paramenta alba pro Missa: & candelæ tenentur in manibus accensæ dum legitur Euangelium*, &c. videtur inferri, candelas accensas teneri in honorem beatæ Virginis, & consequenter in eiusdem tantùm Missa. *Marcellus in Cærimon. Papæ libro* 2. *cap.* 28. meminit earumdem trium, vt fiant. Missa autem, inquit, fit de Dominica: in qua, vt *In Diariis Cærimon. Cappellæ* legitur, non ardebant candelæ benedictæ: neque Romæ in Ecclesiis Patriarchalibus sancti Petri, sancti Ioannis, sanctæ Mariæ Maioris accenduntur in prædicta Missa. Nota, quòd in Cappella Papæ nunc semper accenduntur; quia hodie semper ibi Missa fit de beata Virgine, cuius nomine dicata est Cappella, ex Decreto Clementis VIII. licet occurrat in Septuagesima.

De Festis, in quibus cantandæ sunt duæ Missæ in Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis. XV.

1 DE obligatione cantandi duas Missas in Festis, quæ occurrunt in Feriis maioribus, extat aperta Rubrica *in* 1. *p. tit.* 3. *n.* 1. *pag.* 4. & fusiùs hac de re nos egimus *in* 3. *part. tit.* 11. *à num.* 7. *ad* 12.

2 Hoc igitur loco enumerabimus sigillatim Festa, in quibus eæ cantari debent, ordine mensium seruato, aliis additis opportunis Notis.

3 Et in Decembri quidem non occurrit casus in Ecclesia vniuersali, neque in mense Ianuario: in sequenti verò Februario contingere potest casus (si in eumdem mensem incidat initium Quadragesimæ) in Festis SS. Agathæ & Romualdi, in Antiochena Cathedra sancti Petri, & in Festo sancti Matthiæ Apostoli, & item, si in eiusdem Vigilia occurrat Antiochena Cathedra extra Quadragesimam.

4 In Martio accidit sæpiùs. In Festis S. Casimiri, Thomæ Aquinatis, & in Missa solemni de his Festis fiet commemoratio sancti Lucij, & SS. Perpetuæ & Felicitatis, Quadraginta Martyrum, Gregorij Papæ, Iosephi, Ioachim, Benedicti, & Annuntiationis beatæ Virginis: in Missa verò de Festo Semiduplici secunda Oratio & tertia erunt eædem quæ in Missa de Feria.

5 Quòd si Festum Annuntiationis beatæ Virginis in eos dies incidat, qui occurrunt à Feria 5. in Cœna Domini vsque ad Feriam 3. Paschatis inclusiuè, quamuis *in Rubricis generalibus part.* 1. *de Translat. Festorum tit.* 6. *pag.* 14. ratione tituli Ecclesiæ, vel concursus populi concedatur, posse cantari aliam Missam de Festo, vltra Missam correspondentem Officio; tamen decreuit sacra Rituum Congregatio *die* 9. *Maij* 1606. quòd in prædictis diebus non dicatur Missa de beata Virgine, neque etiam in Æde sacra Lauretana: poterit autem cantari in primo triduo maioris Hebdomadæ, sine commemoratione Feriæ; & in eius fine dicetur Euangelium S. Ioannis. Quod semper obserua in Missa de Festo distincta à Missa de Feria maiori, quando ambæ cantantur eodem die, vt aliàs docuimus.

6 In Aprili, si intra Quadragesimam venerint Festa sancti Francisci de Paula, & sancti Leonis Papæ, duæ cantantur Missæ: si verò alicubi accidat Festum Semiduplex, à Dominica Passionis ad Dominicam Palmarum, in Missa de Festo dicuntur duæ tantùm Orationes, nempe secunda Ecclesiæ, vel pro Papa; sicut etiam in Missa de Feria.

7 In Festo sancti Marci Missa Litaniarum maiorum cantatur sine *Gloria*, *Credo*, & cum Præfatione Paschali, cum Orationibus tribus, vt in Litaniis minoribus; nisi terminetur Processio ad Ecclesiam sancti Marci, quia cantabitur de Festo, ex Decreto sacræ Rituum Congregationis 23. *Maij* 1603. si verò incidat in diem Paschæ, vide quæ diximus *part. hac tit.* 11. *num.* 10. *pag.* 275.

8 In minoribus Litaniis, si occurrat Festum Semiduplex, aut Duplex, cantantur duæ Missæ, de Festo, & de Rogationibus.

9 In Vigilia Ascensionis Domini cantantur duæ, de Vigilia, & Rogationibus; illa post Sextam, hæc post Nonam. Quòd si occurrat Festum nouem Lectionum, cantari debent tres, Missa de Festo post Tertiam, reliquæ, vt dictum est. vide quæ diximus *tit.* 11. *num.* 14. *pag.* 276. Et Vigiliæ Missa post Sextam dicitur, contra Alcocer, quia non ieiunatur hæc Vigilia.

&

& indicatur hic ritus *part.1. tit.15. n.2. pag.50.* vbi Hora Nona tribuitur Missæ de Vigilia, quæ ieiunatur; ergo non illi quæ non ieiunatur, præsertim in concursu duarum Missarum, inter quas aliqua debet mediare Hora, *ex Francol.* quod aliàs diximus. & hic est sensus Rubricæ Missalis, quæ alioqui est obscurior.

10 Mense Iunio accidere potest Vigilia S. Ioannis & SS. Apostolorum infra Octauam, ex nouo Decreto, & in Octaua die Corporis Christi; & tunc duæ cantantur Missæ: in Missa verò Vigiliæ Præfatio communis dicitur, vt suprà *pag.42.* In Festo item S. Leonis, nisi tsansferatur, cantantur duæ, de Festo, & de Vigilia Apostolorum: in illa fit commem. de Octaua sancti Ioannis, & tertia Oratio est de B. Virgine, in hac verò de B. Virgine, & Ecclesiæ vel pro Papa; quia Festum & dies infra Octauam sunt similia. congruit illis color albus, & Hymnus Angelicus. In Ecclesia tamen S. Ioannis Baptistæ non dicitur *Credo* in Missa huius Vigiliæ; sicuti neque dicitur in Missa Rogationum maiorum, vt docuimus suprà *num.7.* in Festò S. Marci. eadem enim est ratio.

11 Mense Iulio occurrit casus cantandi duas Missas, quando anticipatur Vigilia sancti Iacobi in Sabbato; vel transfertur Festum sancti Apollinaris in Feriam secundam: & in his casibus Missæ duæ cantantur, de Festo, & de Vigilia.

12 Mense Augusto, si Vigilia sancti Laurentij fiat in Sabbato anticipatè in Festo SS. Cyriaci, &c. vel Festum SS. Cyriaci, &c. transferatur in Feriam 2. duæ Missæ cantantur.

13 In Vigilia Assumptionis B. Virginis Missa de Vigilia non admittit *Gloria*, neque *Credo*, etiam in Ecclesia S. Laurentij; eadem ratione quam attulimus paulò suprà *num.10.*

14 Extra Romam contingere potest Vigilia S. Bartholomæi in die Octaua Assumptionis B Virginis occurrente in Sabbato; & eodem modo cantabuntur Missæ, de Octaua die, & de Vigilia, in qua neque *Gloria*, neque *Credo*, neque *Præfatio* de B. Virgine, pari ratione qua decreuit sacra Rituum Congregatio in casu, de quo numero sequenti.

15 Mense Septembri occurrere potest Feria Quatuor Temporum quarta in die Octaua Natiuitatis beatæ Virginis; & in Missa de Feria non dicitur *Gloria*, neque *Credo*, neque etiam *Præfatio* de beata Virgine, sed communis dicitur, ex simili Rubrica, de qua suprà *num.7.* quæ habetur in Missali in Missa Rogationum; & ita decreuit S. Rituum Congregatio *die 12. Decembr. 1626.* me petente: & anno 1627. casus occurrit.

16 In Festis SS. Cornelij & Cypriani, Stigmatum sancti Francisci, SS. Ianuarij, &c. SS. Eustachij, &c. & sancti Lini, occurrere possunt Quatuor Tempora Septembris, &c. tunc duæ cantantur Missæ.

17 Vigilia S. Matthæi semper habet duas Missas, alteram de Sanctis Eustachio & sociis, alteram d. Vigilia. Si accidit in Feriis Quatuor Temporum, in altera Missa de Feria Quatuor Temporum fit commemoratio de Vigilia, & tertia Oratio erit *A cunctis:* in Missa verò de Sanctis, secunda Oratio, *A cunctis*, tertia ad libitum; sed Euangelium Vigiliæ non legitur in fine; quia non fuit lectum in Officio.

18 Mense Octobri non accidit casus. In Nouembri duæ Missæ cantantur in die Commemorationis omnium fidelium Defunctorum, ex noua Rubrica Missali addita, altera de die infra Octauam post Tertiam, altera de Requiem post Nonam, seu post Vigilias Mortuorum; quia in Missa de Requiem fieri non potest Commemoratio illius de quo fit Officium.

Officium. Hoc loco monentur Sacerdotes, Sacrificium Missæ Defunctorum hac die applicandum esse omnibus Defunctis, ex intentione Ecclesiæ: neque ideò fit iniuria iis, pro quibus quotidiana fortè extat obligatio Missæ. prævalet enim lex tacita rationabilis Ecclesiæ priuatæ legi testatorum.

19 In Absolutione solemni Defunctorum hac eadem die, quia solent multi circuire sepulchra, illud obseruare debent, quòd vltima Absolutio facienda erit ad lecticam mortuorum, cum ℟. *Libera me* longiori, & Oratione, *Absolue*, in numero plurali: quæ habetur inter Psalmos Graduales. Eadem autem hîc militat ratio, qua *Burchardus suprà pag.* 13. nos monuit, vltimo semper loco recitandam esse in Missa orationem *Fidelium*, quæ est Generalis pro Defunctis, post Collectas speciales, vt hæc vltima cæteras colligat. Ad alia verò sepulchra possunt distribui Responsoria Nocturnorum, addendo singulis ℣. *Requiem*, vti fit in tertio & sexto. Fiat aspersio & incensatio ter, in medio, à dextris, & à sinistris, cum Orationibus, vt in Missali, de pluribus omissis Secretis. Post Orationem non dicitur *Requiem*, &c. nisi post vltimam Absolutionem, quæ fit in medio Ecclesiæ; cui additur per Cantores, *Requiescant in pace. Amen.*

20 Vbi fiunt aliæ solemnes Missæ pro Episcopis, Canonicis, & aliis, ne tamen omittatur Missa de die infra Octauam omnium Sanctorum: argumento à fortiori sumpto ab iis quæ diximus *num.* 18. etenim Missa hæc de Requiem vicem gerit Anniuersarij, quod non excludit Missam concordantem cum Officio. Vide *pag.* 10.

21 Addam hoc loco, quòd initio Aprilis, & in fine Maij, seu initio Iunij, aliqua Sanctorum Festa mutant ritum à tempore non Paschali ad Paschale, & è conuerso, Missæque Officia, si propria desint, sumenda erunt de Communi: sed Missa S.Barnabæ dicitur vt in Festo sancti Marci, præter Orationes, Epistolam, & Euangelium.

22 Denique, vbi celebratur Festum SS. Rosarij ex Decreto Gregorij XIII. de quo dicemus in Commentariis Breuiarij, ne tamen dicatur ea Missa, quæ nomine Rosarij circumfertur, concessa tantùm Ordini Prædicatorum à sacra Rituum Congregatione *die* 25. *Iunij* 1622. & prohibita fuit aliis eodem die, & rursus *die* 8. *April.* 1628. sed fiat Missa vt in Festo sanctæ Mariæ ad Niues; quod obseruatur in Æde Lauretana, *ex Synodo Diœcesana* 1626. vel vt in Natiuitate, mutato nomine in Festiuitatis; quod fit Bononiæ: sed illud prius magis placet.

De Rubricis Missarum Communis Sanctorum. XVI.

1 Communes Missæ inseruiunt tum celebrandis Sanctorum aliquorum Festis quæ habetur in Calendario, & nihil habent proprium, vel non habent omnia, vt videre est in Proprio Sanctorum; tum celebrandis eorum Festiuitatibus qui extra Calendarium occurrunt in pluribus locis, præsertim verò Patronis locorum, & Titularibus Ecclesiarum, qui omnino nihil habent proprium in Missali.

2 Est autem liberum cuicumque recitare Missam quam maluerit ex eodem Communi, vbi sunt plures Missæ, & multò magis Epistolam, & Euangelium, ex ibidem assignatis, vt habetur *in Rubricis ante Commune vnius Mart. non Pontificis, & ante Missam de pluribus Martyribus tempore Paschali.* Maximè verò decet illud Euangelium legere, quod in Officio habet Homiliam in Breuiario approbatam,

tam, vt concordet Missa cum Officio; quamquam in Octauario nostro Homiliæ nunc habentur de quouis Euangelio quod in Missali legitur.

3 Et quidem de Festo Patroni loci, seu Titularis Ecclesiæ meminit *Microl. c.43.* & ex generali fieri consuetudine, docet *Radulph. Prop.17.* Ad quod Festum, scilicet Patroni loci, tenentur etiam Regulares eiusdem loci, non autem ad Octauam celebrandam, ex Decreto S. Rituum Congregationis, ad populorum excitandam pietatem erga Sanctos eorumdem Patronos locorum.

4 Porrò Missæ Communes de Sanctis numero 24. ad sex titulos reducuntur, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum, Mulierum sanctarum, & Dedicationis Ecclesiæ: Apostolorum autem Missa de Vigilia tantùm est communis. Martyrum Missæ sunt, vel plurium, vel Pontificis & Martyris, vel non Pontificis, vel extra tempus Paschale, vel tempore Paschali. Quo tempore, vt ait *S. Ambros. Sermone 74.* dignum & congruum est; vt post lætitiam Paschæ, quam in Ecclesia celebramus, gaudia nostra cum SS. Martyribus conferamus, qui consortes fuerunt Dominicæ passionis, & ideò de his Missæ Paschales habentur, non de aliis; in quorum Missis communibus additio fit solummodò cantici Paschalis *Alleluia*, vt dicitur *in Rubrica ante Commune plurimorum Martyrum extra tempus Paschale.*

5 Confessores autem: quam vocem non accipimus vt apud antiquos, pro iis qui Christi fidem interpellati coram fidei hostibus confessi sunt, vel experti aliquod tormentum, non tamen occubuerunt (lege *Cyprianum Epistola 7. & 9. cum Scholast. Pamelij*) sed accipimus, ex hodierno vsu, pro iis qui sanctè vixerunt, qui vel sunt Pontifices, vel Doctores, vel non Pontifices, vel Abbates.

6 Virgines item vel vna, vel plures, vel Martyres etiam, vel non Martyres. Mulieres denique sanctæ vel sunt Martyres, non Virgines; vel neque Virgines, neque Martyres.

7 De quibus Missis, Euangeliis & Epistolis mentio est apud *Durand. lib.7. à cap.43. ad 47.* Ante S. Gregorium nulla est mentio Missarum de Communi Sanctorum: in cuius *Sacramentario* adsunt Missæ de Communi Martyris, & plurium; vnius Confessoris, & plurium; Virginum, & Martyrum. *Pamelius in tertio libro Sacrament.* facit earum auctorem maiori ex parte Alcuinum.

8 Rubrica illa, videlicet,

Commune Martyrum tempore Paschali, scilicet à Dominica in Octaua Paschæ, vsque ad Vigiliam Pentecostes,

Causam apertam habet: quia infra Octauam Paschatis, & à Vigilia Pentecostes vsque ad Trinitatem, neque etiam de Patrono fit Officium sine priuilegio. Quòd si iis diebus cantanda sit Missa ob concursum populi, quod conceditur *in 1. part. Rubr. tit.6.* absque dubio Missa erit vt in tempore Paschali; quia tempus Paschale terminatur in Sabbato ante Trinitatem, vt suprà docuimus: quod etiam nota pro Votiuis solemnibus pro re graui, de aliquo Sancto, aut pluribus, per eos dies celebrandis, quæ non prohibentur in Rubricis generalibus.

9 Dedicatio Ecclesiæ anniuersaria celebratur; cuius nomina sunt multa, & varia. Nam Ecclesia vox Græca est, & concionem significat, *Act.19.* seu conuocationem, *ex Cyrillo Catech.18.* dicta etiam est Cœnaculum à cœna Domini, apud

Baron. anno 57. *&* 59. Domus Dei, Orationis; Dominicum, quasi Dei locus; Templum, quasi tectum amplum; Basilica Regis regum, Martyrium, Confessio, & Oratorium. lege *Durand. lib.* 1. *de Ritibus cap.* 1. iure igitur Dedicatio celebratur. Ex auctoritate Apostolica, inquit *Radulph. Propos.* 17. Constantinus eduxit, *ex Eusebio lib.* 4. Athan. docuit *Apolog.* 2. S. Aug. habuit in eodem Sermonem 252. de Tempore, & alios. Extant Canones *Felicis IV. & Gregorij I. de Consec. Dist.* 1. *cap.* 17. *Solemnitates.* vbi affertur exemplum Christi concurrentis ad Encœnia, id est, Dedicationem Templi Ierosolymitani, *Ioannis* 10. Dedicantur autem, ait *Alcuinus de Cœna Domini*, vt in eis inuitetur aduentus Angelorum, & homines in eas intrantes etiam ab exili cogitatione se contineant. *Solue calceamentum de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, terra sancta est.* hæc ille. *S. Thom.* 3. *p. q.* 85. *art.* 3. *ad quartum.* Ideò, ait, consecratur Ecclesia, quia sancta est Ecclesia sponsa Christi, & cum Octaua celebratur, *de Consecr. Distinct. prædicta,* ad denotandam gloriosam Resurrectionem futuram eiusdem. Hæc ibi.

10 Nota parenthesim in Oratione Secreta huius Missæ: ea enim verba, quæ parenthesi clauduntur, omitti debent, cùm dicitur Missa de Dedicatione alicuius Ecclesiæ, quæ non est eadem ipsa, in qua celebratur; vt in Dedicatione Basilicarum Saluatoris & Apostolorum Petri & Pauli, quæ ab vniuersis celebrantur, extra easdem Ecclesias; & in Dedicationibus Cathedralium Ecclesiarum, quæ iubentur celebrari ab omnibus diœcesanis. Me præsente, ad hunc finem facta est parenthesis, quam ferè omnes ad hanc fortè diem ignorauere. Collecta & Secreta habentur *in Sacram. Gregor.*

In Dedicatione Ecclesiæ Cathedralis, quæ (vt innuimus, & in secundo Tomo docemus) celebrari debet à Clero ciuitatis, Diœcesis, dicitur *Credo*, etiam extra propriam Ecclesiam; sicuti fit in Dedicationibus Basilicarum Saluatoris & Apostolorum Petri & Pauli, etiam extra eorum Basilicas, ob rationem allatam, cùm de Symbolo ageremus *pag.* 38. quia & eodem modo quo totus Orbis veneratur Basilicas, Cathedralem alteram Vrbis, hoc est, Saluatoris, alteram quasi Cathedralem, nempe SS. Apostolorum; debet vnaquæque ciuitas & Diœcesis magis minúsve suam venerari Cathedralem: & extra eandem, in eiusdem gratiam, recitare Symbolum in Missa. Ratio verò eorum, qui dicunt, ideò recitari Symbolum in Dedicatione Cathedralis Ecclesiæ, quia etiam extra eamdem est primæ classis, non sufficit: quia Festum sancti Ioannis Baptistæ est primæ classis vbique, & tamen extra propriam Ecclesiam non dicitur *Credo.* Neque item alia ratio satisfacit integrè; quòd nimirum Cathedralis Ecclesia est propria cuiusque, & potest dici Dedicatio propriæ Ecclesiæ, de qua *in Rubric. de Symbolo:* quia verè non est ita propria eo sensu quo loquuntur Rubricæ Missalis & Breuiarij de Dedicatione propriæ Ecclesiæ.

11 *In ipsa die Dedicationis Ecclesiæ Missa dicitur vt suprà.*

Ordo Roman. in Dedicatione Eccles. Non est huius loci explicare ritum consecrationis Ecclesiæ. lege interim *Tobiam nostrum part.* 1. *cap.* 27. 28. 29.

12 *In ipsa die Dedicationis Altaris dicitur Missa vt suprà.*

Antiquitus

Antiquitus fiebat annua Dedicatio Altaris, *ex Aug. Serm.* 252. 255. *de Tempore.* Nam vnicuique Altari consecrato assistere Angelum Dei, probant exempla *in Prato spir. Sophronij cap.* 4. *&* 10.

13 Plura quoque Altaria consecrari in Ecclesia docet *S. Gregor. lib.* 5. *Epist.* 50. vbi agit de tredecim Altaribus dedicandis, quidquid garriant Hæretici.

14 Demum consecratur Altare, ad indicandam sanctitatem Christi, *S Thom.* 3. *part. quæst.* 83. *artic.* 3. *ad* 4. Plura lege de Altaribus *apud Tobiam nostrum par.* 1. *cap.* 7.

De Rubricis Missarum Votiuarum in fine Missalis. XVII.

1 *SEquentes Missæ Votiuæ, licet pro Sacerdotis deuotione quacumque die dici possint per hebdomadam, quando Festum Duplex non occurrit: hoc tamen passim, nisi rationabili de causa, fieri non debet, sed, quoad fieri potest, Missa cum Officio conueniat. Cuique autem diei propria Missa potest assignari, vt Feria secunda, nisi dicatur pro Defunctis, Missa de Sancta Trinitate, Feria tertia de Angelis, Feria quarta de Apostolis, Feria quinta de Spiritu sancto, vel de sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, Feria sexta de Cruce, vel de Passione Domini, Sabbato de sancta Maria. In ipsis non dicitur Gloria in excelsis, nec Credo, nisi pro publica Ecclesiæ causa. In Missa autem beatæ Mariæ in Sabbato, & in Missa Angelorum, dicitur tantùm Gloria in excelsis.*

2 *Tempore Paschali in fine Introitus dicuntur duo Alleluia, & in fine Offertorij & Communionis additur Alleluia, vbi non habetur.*

3 Missarum Votiuarum de Trinitate, de Angelis, de Spiritu sancto, de Cruce, & de sancta Maria, auctorem aliquomodo diximus suprà *in Rubric. gener.* 1. *par. tit.* 4. *num.* 3. *pag.* 9. fuisse Alcuinum. Docuimus etiam *ibidem*, Cur Feriæ secundæ tributa fuerit Missa de Trinitate, Feriæ tertiæ de Angelis, Feriæ quintæ de Spiritu sancto, & de sanctissimo Sacramento, quæ in recognitione Missalis, Clementis Octaui auctoritate, fuit hoc loco collocata, pro solemni quadraginta horarum, quam vocant, Oratione; & pro quolibet die per annum, & aliis de causis extra eiusdem Festum & Octauam occurrentibus; cui nihil addi debet, neque *Sequentia*, inconsulta Sede Apostolica. Item Feriæ sextæ de Cruce, cui addita Missa de Passione, similem habet causam. Denique, cur Sabbato Missa de beata Virgine assignata sit; vbi docuimus etiam, non posse dici Votiuas Missas iis diebus, in quibus prohibetur fieri de Festo Duplici.

4 Missa de Angelis, *Benedicite*, &c. citatur *in Concilio Constantiensi Sessione* 9.

5 Feria quarta dicitur Missa de Apostolis, quæ non ante Pium V. eisdem fuit assignata; vel quia successit Missæ Votiuæ de charitate, quam eidem Feriæ *Alcuinus* inter Votiuas assignauerat; vel quia hac die creati fuere Sol & Luna: Petrus autem fuit Sol Hebræis, Paulus Luna Gentibus, prima Ecclesiæ luminaria; vel quia occupatis aliis Feriis, ex

causis suprà allatis, hæc Apostolis debebatur, tanquam Patronis totius Ecclesiæ; vel quia die Mercurij obierunt, *ex Ciaconio in Vita S. Petri.* aliam causam vide *loco citato num.* 3. Collectæ verò de Apostolis auctor est, vel Leo II. *ex Durand. lib.* 7. *cap.* 15. vel Leo IV. *ex Ligno vitæ lib.* 5. *Arnoldi VVion.*

6 Quæsitum est, An in Votiua Conuersionis sancti Pauli facienda sit Commemoratio sancti Petri, qui numquam separatur à S. Paulo. Respondeo, nisi vice illius dicatur Votiua communis vtrique Apostolo, cum intentione ad venerandam Conuersionem sancti Pauli, quod mihi arridet; omnino numquam separandi erunt ij quos Ecclesia coniunxit: & licet in Sexagesima videatur eosdem separare in Collecta solius sancti Pauli, latenter id facit ob stationem in Ecclesia sancti Pauli, quem, tacito nomine proprio, Doctorem Gentium appellat.

7 In Sabbato de beata Virgine quinque Missæ positæ sunt, pro diuersitate temporum accommodatæ, vt consideranti satis apertè patet. Oratio *Concede* cum duabus sequentibus habetur *in Sacramentario Gregoriano*, vbi etiam Orationes de Cruce, Paschalis, & non Paschalis.

8 Sed quid agendum, quando Missa Votiua exigitur de Assumptione beatæ Virginis, de Natiuitate eiusdem, & eiusmodi? dici potest Missa de beata Virgine ex his quinque Votiuis, cum intentione ad honorem Assumptionis beatæ Virginis, &c. aliàs enim dedecet, vel dicere, *Gaudeamus omnes in Domino diem Festum*, &c. vel immutare tunc verba *diem Festum*, in *Commemorationem*; tunc alia sequerentur incongrua: neque laicorum causa violandæ sunt Rubricæ.

9 Missa *sanctissimi Rosarij* non conceditur omnibus, vt dictum est suprà, à sacra Rituum Congregat. *pag.* 291. Quòd si quis habeat onus celebrandi Missam de Rosario, consulat sacram Congregat. Rituum, quæ concedere solet, vt dicat Missam de beata Virgine Votiuam vt in Missali, & satisfaciet, ex Decreto eiusdem sacræ Congregat. *die 6. Maij* 1623. 7. *Augusti*, & 30. *Septembris* 1628. eodem modo decreuit sacra Rituum Congregatio *de Missa sanctæ Mariæ de Carmelo die* 8. *Aprilis* 1628. vt ne sit communis omnibus, sed tantùm Carmelitis.

10 De Apostolis aliis, quando Votiua occurrit dicenda, si quid ratione temporis desit, puta *Tractus*, seu *Versus* cum *Alleluia*, tempore Paschali, *Tractus* quidem desumi poterit ex Missa Votiua sanctorum Petri & Pauli; *Versus* autem cum *Alleluia* tempore Paschali, imò verò etiam Introitus cum accessoriis, ex Festo S. Marci, vt in simili casu iubetur in fine Missæ Votiuæ Apostolorum Petri & Pauli. est enim eadem ratio.

11 Dubitatum est, An in Feriis Aduentus, in quibus post *Graduale* omittitur *Alleluia*, si Missæ dicantur Votiuæ, & præsertim pro peccatis, & de passione Domini, omittendus sit *Versus* cum suo *Alleluia*; sed verè non sunt Missæ de Tẽpore, vt Feriæ Aduentus, Quatuor Temporum, & Vigiliarum quæ ieiunantur, in quibus *Graduale* tantùm dicitur. Et sicut Votiuæ participant de Festis quorum sunt Votiuæ, ita decet post *Graduale*, id est lamentum, audiri *Alleluia* extra Septuagesimam, ad aliqualem lætitiam exprimendam, vt in Rubricis gener. enarrauimus. Vide Missam Votiuam de beata Virgine, ab Aduentu ad Natiuitatem Domini, in qua reperies *Alleluia* vt in Festis. Omnes autem Votiuæ institutæ sunt in eodem gradu, licet aliqua minus solemnitatis visa sit habere quàm aliæ, vt de passione, pro peccatis, infirmis,

mis, & eiusmodi; optima igitur Missalis Rubrica.

12 Obseruandum verò est infra Octau. Paschæ, si Votiua cantetur pro re graui, in ea non dici *Graduale*; quod conuenit illi Octauæ, non Votiuæ Paschali, ita Ruiz *in suo Cærimoniali*, & benè: neque dici *Ite Missa est*, cum duplici *Alleluia*; quod proprium est Paschalis Missæ de Octaua, vt suprà diximus *parte 4. tit. 11. num. 3.*

13 In aliis Votiuis Sanctoorum vel dicitur Missa propria Sancti, si habet, mutato in Collecta verbo *Natalitia Festa*, & eiusmodi, in *Commemorationem*, desumptis item vel *Tractu*, vel *Versibus* cum *Alleluia*, vel etiam *Graduali*, si opus est, ex Missa de Communi; vel certè tota Missa dicatur de Communi, prout ratio temporis siue Paschalis siue non Paschalis requirit. Paschale verò tempus durat, vt diximus, vsque ad Sabbatum post Pentecosten inclusiuè.

14 Missa *de quindecim Auxiliatoribus*, quæ impressa est Venetiis, reiecta est à sacra Rituũ Congregatione *die 16. Iannar* 1618. ita, vt neque retineri possit in calce Missalis, sub pœnis librorum prohibitorum: eodemque modo reiecta est Missa *de Patre æterno* Madriti edita, & Missa *de S. Gregorio pro Viuis* Venetiis impressa. extant Decreta prælo data die 8. Aprilis. 1628.

15 In Votiuis pro gratiarum actione additur Oratio propria, quæ habetur post Votiuam de sancta Trinitate cum conclusione distincta à conclusione primæ Collectæ, seu Orationis, *vt in Rubric. gener. 1. part. tit. 7. n. 7 pag. 19.* diximus, ita, vt in Missa solemni duæ tantùm Orationes dicantur cum distinctis conclusionibus; quod non minuit solemnitatem, sicut neque Festum S. Petri diminuitur, addita Oratione tantum S. Pauli: in Missis autem priuatis, secunda erit de Officio, vt ex supradictis patet 1. *par. Rubric. tit. 4. n. 3. pag. 9.* tertia de gratiarum actione.

16 In Missa ad postulandam gratiam Spiritus sancti, quæ est eadem ac de Spiritu sancto, mutantur Orationes; dicuntur eæ quæ habentur in fine eiusdem Missi Votiuæ de Spiritu sancto, & leguntur *in Sacramentario Gregoriano*.

17 Aliæ Missæ Votiuæ pro diuersis rebus dici possunt quacumque die, nisi fuerit Dominica, vel Officium Duplex; sed tamen passim non dicantur nisi vrgenti de causa, vt suprà dictum est de aliis Missis Votiuis.

18 Additæ sunt enim tredicem aliæ Missæ Votiuæ prædictis, pro aliis necessitatibus, de quibus aliqua notatu digna nunc enarrabimus. Et quidem quæ ad Summum Pontificem creandum, creatum coronatum attinent; qui est caput Ecclesiæ, nemo eas vocabit in dubium; cùm pro eodem in Canone semper orandum sit distinctè: in Collectis etiam Oratio pro Papa est satis frequens, & in solemnioribus anni temporibus. Patebit adhuc multò magis ex ritu mox laudando circa Episcopos locorum proprios. Sanctus Leo in suæ assumptionis anniuersario Sermones habuit: imò Romam conueniebant eo die alij Episcopi, vt videre est *in Epistola Hilarij Papæ ad Ascanium*. Prima ergo vice poterit hæc Missa dici, etiam in Dominica, seu Festo Duplici, id est, Missa vt in Cathedra sancti Petri, tam in creatione Papæ quàm in coronatione, mutata Collecta, cum Ccredo, vt in Missali dicitur in Anniuersario eadem dici debet.

19 De Anniuersario Electionis seu Consecrationis Episcopi extat Canon *Felicis de Consec. Dist. 1. Solemnitates.* dicebatur autem Natalis dies Episcopi, *ex sancto Ambros. l. 8. Epist. 60. ad Felicem, edit Rom. Paulin. Epist. 16. ad Delphinum & ex*

& ex Hilario prædicta Epistola ad Ascanium. Nota in Rubrica particulam *seu*; nam sonat *&*, vt patet apertè *in Rubrica de Symbolo circa finem, & in Rubric. de Coloribus param. num. 2. circa finem.* quare vtraque celebrari potest. Apud Græcos in Menologiis notantur dies Ordinationum sancti Basilij, sancti Ioannis Chrysostomi, & aliorum. Apud Romanos vide quæ scribit *Sanctus Ambrosius de Felice Comensi Episcopo lib. 8. Epist. 60. cit. S. August. de Aurelio Carthag. Serm. 32. de Verb. Domini, & de suamet Ordinatione anninersaria Homil. 24. & 25.* Ex quibus patet, si altera tantùm celebretur, consecratio potiùs quàm electio celebranda erit.

20 Si igitur venerit in die Festiuo, Missa erit de Festo, cum commemoratione pro Episcopo, *Cærim. Episc. lib. 2. cap. 35.* In Oratione autem nominatur Episcopus, & ciuitas; quia Ecclesia sine additamento significat vniuersalem Ecclesiam: si verò in die non festiuo Missa dicitur *vt in Missali, & emendato Cærimoniali*, cum vnica Oratione, *Gloria, Credo*, & Præfatione communi, siue de tempore, vel habente rationem temporis; quia fortè infra Octauam occurrat.

21 In sequentibus Missis nulla est difficultas: ante Pium V. erant in vsu; *& in Sacramentario Gregoriano* leguntur Orationes *pro iter agentibus, pro quacumque necessitate, remissione peccatorum, tempore belli, pace, vitanda mortalitate* (cuius Missæ dicitur auctor Clemens VI. *in Ligno vitæ lib. 5.*) *& pro infirmis.* sed & Missæ *pro infirmis* meminit *Chrys. Hom. 77. in Ioan.* Missam *pro moribundo* innuit *Ioan. Diac. lib. 4. de Vita S. Greg. cap. 86.*

22 Missa pro sponso & sponsa dicenda est extra diem Festum de præcepto, *ex propria ante eandem Missam Rubrica*, quæ Missam Dominicæ seu Festi celebrari iubet cum commemoratione benedictionis: si vidua sponsa est, non benedicitur cum hac Missa, etiamsi vir numquam nupserit; si verò nupserit vir, & virginem ducat, vbi ea viget consuetudo, poterunt nuptiæ benedici cum hac Missa, vt habetur expresse *in Rituali Rom. Pauli V.* Ceterùm Missæ Sacrificium offerri solitum in nuptiis, docet apertè *Tertullian. ad Vxorem lib. 2. in fine.* Vnde sufficiam, inquit, ad enarrandam felicitatem eius matrimonij, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio? oblationis autem nomine intelligit Missam *Baron. anno 57. num. 49.* Videamus Rubricas.

23 *Dicto Pater noster, Sacerdos, antequam dicat, Libera nos, quæsumus Domine, stans in cornu Epistolæ versus sponsum & sponsam ante Altare genuflexos, dicit super eos sequentes Orationes.*

Tenente librum ministro ante eum, & dum recedit à medio, seu accedit ad medium, genuflectat semper Sacramento: verùm congruè post septem petitiones Orationis Dominicalis, petit confestim Sacerdos quæ sunt vtilia sponsis coram eodem Sacramento, vt efficaciùs obtineat, & iterùm reuertitur ad Preces Ecclesiæ pro iisdem etiam sponsis, dicens: *Libera nos*, &c. Orationes autem pro sponsis sunt Ordinis Romani. Poterit suo loco dari Pax cum instrumento osculato à Sacerdote per ministrum sponso & sponsæ.

24 *Postquam sumpserit Sanguinem, communicet sponsos.*

Ex Tertulliano de Monogamia cap. 11. Illi (Sacerdotes) sic dabunt viros & vxores, quomodo buccellas; quas suprà docuimus esse particulas cum *Baron. suprà citato num.* 49. licet *Albaspin.* aliud ibi intelligat.

25 *Sacerdos, antequam populo benedicat, conuersus ad sponsum & sponsam dicat, &c.*

Hoc est, in cornu Epistolæ, vt suprà, & vt de vicino libro commodè legat.

Benedictio specialis danda est ante generalem, quasi ante partem aliorum.

26 Aspersio sponsorum, quæ fit cum Aqua benedicta in fine, fiat cum aspergillo & aqua, & cum signo Crucis super eos, eo modo quo dicitur *in Rituali Romano, in benedictione mulieris post partum, & aliarum personarum.* Benedictio verò hæc sponsorum firmata fuit Euaristi Decreto *Epistola* 1, *ad Episcop. Africanos.*

27 Vltimo loco ponuntur Orationes diuersæ ad libitum dicendæ, quando non est Festum Duplex. Circa quas hæc occurrunt notanda, & Primò, Regulam illam, *De eodem non fit in Missa bis per modum principalis, siue sit Festum, siue sit Votiuum, & per modum simul Commemorationis*, veram esse, & habere locum in sensu formali Commemorationis, quæ dicit ordinem ad Officium; quod accidit in Collectis ordinariè, non vltra tertiam in Missa: non autem locum habet illa Regula in Collectis purè accessoriis, remotioribus à prima; nec in iis, quæ addi possunt vsque ad quinque, seu septem, vt suprà dictum est *in* 1. *par. Rubr. tit.* 9. *de Orationibus num.* 12. *pag.* 27. Prima pars probatur *ex eodem tit.* 9. *n.* 15. vbi ideò in Missis de beata Maria dicitur Oratio de Spiritu sancto, & in Votiua de Apostolis, pro *A cunctis* dicitur, *Concede*, de beata Virgine, vt ibidem adnotauimus. Altera pars manifestè patet; quia alioquin sequeretur, quòd quando plures dici possunt Orationes (inter quas certum est, fieri semper mentionem de beata Virgine in Oratione *A cunctis*, vel, *Concede*) nunquam in Missa posset dici Oratio ad poscenda Suffragia Sanctorum, *Concede quæsumus*, &c. neque alia, *pro Congregatione, & familia*, in quibus fit expressa mentio de beata Virgine; & essent frustrà in Missali: quod non debet dici. Item in Missa de Spiritu sancto Votiua cum quinque Orationibus non posset vnquam dici Oratio ad postulandam continentiam, *Vre igne sancti Spiritus*; neque, *pro Deuotis amicis*, in qua etiam nominatur Spiritus sanctus. Item in Votiua de Apostolis, & in aliis Missis, in quibus dicitur *A cunctis*, & tertia est ad libitum, non posset vnquam dici Oratio *pro constituto in carcere*, in qua nominatur beatus Petrus. Ergo vltra viciniorem accessoriam, quæ Commemorationem sapit, & debet esse diuersa à prima Collecta, nihil refert, an in aliis purè accessoriis, & remotioribus à prima, mentio de nouo fiat eorum qui in prima vel altera Collecta fuere nominati: qua concessa distinctione, certè nihil erit frustrà positum in Missali Romano.

28 Prima tamen Oratio ex his Votiuis, nimirum *ad poscenda Suffragia Sanctorum*, non debet dici, quando dicitur *A cunctis.* quia eædem sunt, vt ex titulo earumdem patet: poterit autem illa prima, *Concede*, dici in ea Missa, quæ habet secundam, *Concede*, de B. Virgine, & admittit quinque vel septem Orationes suo loco congruo post Orationem tertiam, si propria sit assignata: vel poterit & à

Maioribus quandoque iuberi, vt dicatur etiam in Duplicibus pro re graui & publica causa, sicut alia, *Deus refugium nostrum, & virtus*, &c. & his modis non erit superflua in Missali: qua de re acutè dubitauere nonnulli. Auctor eiusdem primæ Orationis nescitur; sed meminit *Abbas Grimoldus in libro Sacramentorum apud Pamelium in Tomo 2. Liturgicon Eccles. Latinæ.*

29 Orationis *A cunctis* iam dedimus auctorem, & declarauimus N. quod in ea habetur *pag.* 25. Addimus hoc loco, pro dignitate Patroni nominandi in illo N. ante Apostolos quandoque nominationem fieri, vt S. Michaëlis, vel S. Ioannis Baptistæ, ex Decreto sacræ Rituum Congregationis *die* 22. *Augusti* 1620.

30 Oratio *pro seipso Sacerdote* (quod suprà docuimus *pag.* 25.) dici non debet in Missa, cui interest proprius Episcopus: vel eo maior, vel Princeps magnus, *ex Burchard. in Ord. celebrat. Missæ*; potiùs orandum est pro Prælato seu Principe præsente: quod fit ob reuerentiam eorumdem Maiorum. Habetur autem Collecta hæc *in libro Sacramentorum Abb. Grimoldi cit.*

31 Idem *Abbas Grimoldus* meminit *ibidem* Orationum *pro nauigantibus & ad humilitatem postulandam*: reliquæ, *pro Papa, Imperatore, Rege, Prælatis, contra persecutores Ecclesiæ, contra male agentes, ad pluuiam, serenitatem, repellendas tempestates, pro peste animalium, petitione lacrymarum, tentatis & tribulatis, ad malas cogitationes repellendas, ad continentiam postulandam, pro deuotis amicis pro salute viuorum*, habentur *in Sacramentario Gregoriano*. At in Oratione *pro Imperatore* adde *electo*, si nondum est coronatus, vt dictum est in Benedictione cerei Paschalis, est enim eadem vtrobique ratio.

32 Vltima *pro viuis & defunctis* cum duabus sequentibus tribuitur Augustino tanquam auctori *à Durand. lib.* 4. *c.* 15. & idem affirmatur *in Sacram. Gregor.*

De Rubricis Missarum pro Defunctis. XVIII.

1 Missæ mortuorum imitantur triduanam Christi sepulturam: sicuti enim in illo triduo, ita & in his Missis omnia laudis cantica subticentur, & solemnitates omnes subtrahuntur, *Duran. lib.* 7. *c.* 35. & nos iam multa diximus suprà *in Rubr. gener. part.* 1. *tit.* 5. *toto, pag.* 10. *& part.* 2. *tit.* 13. *toto, pag.* 180.

2 Introitus constat duobus Versibus, quod aliàs non fit, nimirum *Te decet*, & *Exaudi orationem*: vel quia secundus succedit in locum *Gloria Patri*; vel quia optamus Defunctis stolam binam, animæ & corporis, *Durand. lib.* 6. *cap.* 52.

3 Offertorium habet *Versum* ad modum Responsorij; eiusmodi erant antiqua omnia Offertoria, *ex Durand. lib.* 4. *c.* 27. in quo ℟. explica illud verbum *inferni*, id est Purgatorij, qui est locus inferior, & non differt ignis vtriusque loci, nisi in duratione: cetera conueniunt, & significant, ne Deus obliuiscatur animarum.

4 *Communio* etiam est vnica in toto Missali cum repetitione & ℣. *Requiem*, vt in Responsoriis, adinstar antiqui ritus Ordinis Romani, in quo, communicante populo, Versus *Communio* cantabatur cum additione Versus *Gloria Patri*, &c. *Microl. cap.* 18.

5 Quis auctor Sequentiæ? ex Auctore *Ligni vitæ libro* 1. *cap.* 70. Sanctus Gregorius est; ex Stephano Proysthinio *lib.* 1. *de Quatuor nouiss. cap.* 5. Sanctus Bernardus, cuius initium est, inquit ille:

Cùm

Cùm recordor moriturus,
Quid post mortem sim futurus,
Terror terret me venturus,
Quem expecto non securus.
Terret dies me terroris,
Dies iræ ac furoris,
Dies luctus ac mœroris,
Dies vltrix peccatoris.
Dies iræ, dies illa, &c.

At hi quaterni sunt versus, reliqui terni. Sed Bzouius *anno* 1294. *n.* 37. *&* 38. *ex Leandro Alberto*, eam tribuit Latino Cardinali Vrsino, seu Frangipanio: & idē est. Alij tribuunt aliis; Augustino de Biella Ordinis Eremitarum S. Augustini, qui erat in humanis anno 1491. *Ioseph Pamphilus in Chronicis August.* ex fama tamen: qui etiam se legisse ait *in Annal. Prædicatorum*, F. Humbertum quintum Generalem Magistrum auctorem dici, qui obiit anno 1174. *Angelus Ellius in Speculo spirituali* facit auctorem innominatum ex Ordine sancti Francisci: nominatus autem Thomas de Celano (qui viuebat anno 1250.) *à Barthol. Pisano in conformitatibus D. Franc. lib.* 1. *fructu* 11. cui ergo credam, nescio. Mentio Sibillæ in 3. Versu indicat recentiorem esse hanc prosam sancto Gregorio, qui in suo Sacramentorum libro nihil prorsus gentilitatis habet.

6 In die depositionis & anniuersario Summi Pontificis dicitur prima Missa: quia, quæ raro adhibentur, pretiosa reputantur, neq; quotidiana vilescunt consuetudine, *Amalar. lib.* 3. *c.* 40. & ideò Missa semel in anno constituta in Commemoratione omnium Defunctorum dici iubetur in exequiis Summi Pontificis & Episcoporum.

7 Pro Defuncto Cardinali eadem prima Missa dicenda est, mutatis Orationibus. Rubrica quidem non præscribit, sed vsus ita declarauit Rubricam; quia sunt Episcopis maiores. Pro Diacono tamen Cardinali Oratio *Inclina*, vt in Missali.

8 Quid pro Sacerdote defuncto? licet de eo Rubrica meminerit inter defunctum Episcopum & Cardinalem; non tamen iisdem æqualem eum facit. Et rationabilis consuetudo est in plerisque Ecclesiis maioribus Vrbis, vt dicatur Missa secunda, mutata Oratione, ratione cuius videtur in Rubrica priùs de Sacerdote quàm de Cardinali mentio facta fuisse: si tamen dicatur Missa prima, fauet Rubrica in fine Missarum pro Defunctis, quæ concedit, Epistolas & Euangelia vnius Missæ dici posse in alia quacumque Missa pro Defunctis.

9 Oratio *in tertio* vel *septimo* dicenda *ex Amalar. lib.* 3. *cap.* 44. dicitur ad celebritatem quamdam in propriis diebus, 3. 7. 30. vnde non debet dici in iis diebus qui occurrunt inter tertium & septimum, neque post septimum vsque ad trigesimum, in quibus dicitur Missa vt in quotidianis: aliàs esset mendacium in Collecta. Qui dies, sicut etiam anniuersarius, numerari debent à die obitus, seu depositionis, vt patet ex Collectis, in quibus fit mentio depositionis: nam S. Ambrosius Serm. 70. accepit depositionis vocabulum tam pro sepultura quàm pro obitu, licet Ecclesia videatur distinguere inter obitum & depositionem, *in titulo secundæ Missæ Defunctorum.* Si contendas distingui, numerabis hos dies à die sepulturæ, qua potiori iure subiacet defunctus Ecclesiasticæ curæ: vel sequere locorum consuetudinem, nisi Testatoris verba aliud sonent.

10 Missa *in die nono* non est ampliùs in vsu: & *Augustinus in Genesim* nouemdiale pro defunctis redarguit. Quadragenarium diem coluit *Sanctus Ambrosius in obitu Theodosij, Orat. de eodem.* Alij alios dies, quos, non probante Romana Ecclesia, non obseruamus ampliùs,

exceptis exequiis Papalibus.

11 Sed pro prædictis Ecclesiasticis in *tertio, septimo, trigesimo*, & *anninersario*, quæ Missa, quæ Oratio dicenda erit? in his diebus repetenda est Missa, quæ dicta est in die depositionis, sicuti fit pro laicis in iisdem diebus 3. 7. & 30. ex propria Rubrica. Oratio verò semper erit propria Episcopi, vel Sacerdotis. Neque refert, in ea non fieri mentionem die 3. 7. & 30. & anniuersario: nam eadem Oratio pro Papa dicitur in obitu & in anniuersario, nulla facta in ea anniuersarij mentione.

12 Missa quoque est eadem in obitu & anniuersario Papæ, cur non etiam erit Episcopi? Cardinales autem eodem priuilegio mortis gaudent quo Episcopi, & in huiusmodi functionibus post mortem sunt æquales. Extra prædictos dies, Missæ dicuntur vt in quotidianis Defunctorum, cum propriis Orationibus.

13 In titulo *Pro patre & matre* addita est vox *Sacerdotis*: nam aliàs de patre cuiusque non conuenit Oratio in ore Sacerdotis, vt patet audienti.

14 Missæ, quæ circumferuntur *Sancti Gregorij pro viuis & defunctis*, neque sunt sancti Gregorij, neque sunt approbatæ à sancta Sede Apostolica, imò reiectæ, ita vt neque in calce Missalis retineri possint, ex Decreto sacræ Rituum Congregationis *die* 8. *Aprilis* 1628.

15 Pro eo qui proximè obiit, longè tamen à nobis, prima vice potest dici Missa vt *in die tertio*, omisso verbo *tertium*.

16 N. exigit nomen Defuncti, si tamen est nobilis, vel consuetudo sit nominandi omnes in Collecta & Orationibus.

17 Habentur *in Sacrament. Gregoriano* Orationes, *Fidelium Deus*, cum Secreta, & Postcommunione: in anniuersario, pro Episcopo, *Deus omnium fidelium*; pro Sacerdote, *Præsta*; pro defuncto, *Inclina*, & *Absolue*; pro fratribus, Secreta; pro iis qui in cœmeterio, tres consuetæ; pro pluribus defunctis, *Deus, cui proprium*, & *Animabus*, cum duabus seqq. reliquæ sunt recentiores: ex quibus illæ duæ, quæ pro Episcopo vel Sacerdote additæ sunt, post eam vtrique communem, *Deus qui inter Apostolicos*, &c. conuenientiùs dicuntur in iis Missis, in quibus per modum commemorationis dici debet Oratio pro prædictis iisdem; vel certè positæ sunt ad varietatem.

De Rubricis Benedictionum. XIX.

1 Benedictio hîc sumitur pro prece, qua Ecclesiastico more rebus ipsis specialis sanctitas impertitur, ita vt in vsus profanos illæ deinde transferri non possint: & aliæ quidem sunt constitutiuæ benedictiones, aliæ inuocatiuæ, *ex Caiet.* 2.2. *qu.* 88. *art.* 11. illæ quidem, per quas siue res siue personæ diuino cultui destinantur; hæ verò sunt, per quas à Deo, vel rebus, vel personis imploratur auxilium diuinum. Primi generis sunt Benedictiones aquæ, vestium Sacerdotalium, mapparum Altaris, Corporalium, & Vasculi pro sacrosancta Eucharistia, de quibus in Missali agitur; quia communes esse possunt simplici Sacerdoti priuilegiato, seu delegato, nedum Episcopo, seu Abbati. Secundi generis aliæ sunt, *Agni in Paschate, ouorum, panis, nouornm fructuum, cuiuscumque comestibilis, candelarum, loci, domus noua, thalami, & noua nauis*, quæ in Missali descriptæ sunt citra præiudicium aliarum, quæ in Rituali Romano habentur; quia hæ

à

à quocumque Sacerdote fieri possunt, & fieri sæpiùs contingunt; neque Rituale Romanum, sicuti Missale, cuicumque facilè suppetere solet.

2 Origo harum Benedictionum, quæ fiunt per verba Saccerdotis addito signo Crucis, absque vllo dubio ab Apostolis est: neque desunt, qui in hanc causam illud Apostoli Pauli explicant, 1. *Tim.* 4. *Formam habe sanorum verborum quæ à me didicisti. Sanorum*, hoc est, quæ sanare possunt creaturas, siue insensibiles siue sensibiles.

3 Habitus benedicturi Sacerdotis erit Superpelliceum, & Stola regulariter alba, aliquando violacea, vt infrà. Nam color albus designat puritatem communicandam rebus benedicendis; violaceus autem adhibetur congruè in benedictione coniuncta cum exorcismis, ad effugandos dæmones; vnde ad aquam benedicendam eo colore vtimur: potest tamen adhiberi Stola coloris tempori conuenientis, vt dicitur *in Rubricis Ritualis Romani.*

4 Stando semper benedicat Sacerdos, & aperto capite; manúque formet Crucis signum versus rem, vbi est nota ✝, & item ipsam aspergat in fine ter, hoc est, in medio, à dextris, & à sinistris rei.

5 Super Altare quidem benedicendæ res collocari poterunt, non autem esculenta, quæ omnino super mensam ponenda erunt, non in Altari.

De Aqua benedicta hæ sunt Rubricæ in Missali.

6 [a] *Die Dominica, in sacristia præparato sale & aqua benedicenda,* [b] *Sacerdos celebraturus Missam, vel alius ad id deputatus, Alba vel Superpelliceo indutus cum Stola circa collum, primò dicit ℣. Adiutorium.*

a *Die Dominica.*] Nunquam omittitur in Dominicis aspersio aquæ benedictæ, *Microl.* 41. in memoriam Baptismi, qui in Dominica Paschæ solemniter celebratur, *Rupert. lib.* 7. *cap.* 20.

b *Sacerdos celebraturus Missam.*] Sacerdotis est hæc benedictio, *ex Concilio Nannetensi.* si celebraturus est Missam, induat super Albam Stolam Missæ conuenientem: si alius est, adhibeat super cottam Stolam violaceam, vt in *Rituali Romano Pauli V.*

7 *Deinde absolutè incipit exorcismum* [c] *salis.*

c *Salis.*] Miscenda est Aqua benedicta cum sale, *ex Clemente lib.* 8. *Constit. c.* 29. vbi meminit benedictionis aquæ, & virtutis eius ad morbos pellendos, & dæmones fugandos: delentur etiam venialia, *ex sancto Thoma* 3 *part. quæst.* 65. *art.* 1. *ad* 6. Quod an fiat ex opere operantis, vt asserunt *cum sancto Thoma Alensis & Abulensis, citati à Suar.* 3. *part. disp.* 12. *Sectione* 2. an verò ex opere operato, quod significant *Victoria, Sotus, & Ledesma apud Gregor. de Valent. Tom.* 4. *disput.* 7. *quæst.* 4. non est quòd hoc loco minùs vtiliter disputemus. Valet etiam Aqua benedicta ad pellendos corporis morbos, vt *Tobias noster part.* 1. *cap.* 72. fusiùs probat, vbi multa de hoc effectu affert exempla non communia. Lege *Baronium Tomo secundo anno* 152. *Tomo quarto* 362. *&* 389. *Tomo octauo* 598. *& Tomo decimo* 944 Illud est præcipuum in hoc ritu: quod sicut in ingressu Ecclesiæ aspergimur statim Aqua benedicta; ita mundari à Deo tacitè petimus, vt maiori cum puritate

vel sacrificemus, vel oremus; & præsertim Clerus hoc intendere debet, iuxta illud *Isa.* 52. *Mundamini, qui fertis vasa Domini.*

8 Priùs autem quàm à Clemente, nimirum à sanctis Apostolis, & præsertim à sancto Matthæo, qui, ex *Marsilio Columna*, fuit auctor benedictionis aquæ, hunc ritum effluxisse certum est, desumpto ritu ab Eliseo Propheta 4. *Regum* 2. qui sale fugauit sterilitatem aquæ. vnde *Raban. lib.* 2. *cap.* 55. Aqua à sordibus mundat, sal putredinem fugat; aqua nitorem præbet, sal sinceritatem adhibet: aqua potum sapientiæ significat, & sal gustum prudentiæ indicat.

9 Sed quare sal ante aquam benedicitur? quia benedicenda est aqua cum eius mixtione. Per salem intellige amaritudinem pœnitentiæ, per aquam Baptismum. Quia ergo præcedere debet cordis compunctio, ideò sal priùs benedicitur, *Durand. lib.* 4. *cap.* 4. Alexander Papa ritum hunc confirmauit Decreto, *de Consecrat. can. Aquam. Distinct.* 3. *VValafrid. cap.* 19. testatur *cum Microlog. cap.* 41. 46. *& aliis.*

10 *Ter mittit sal in aquam in modum Crucis, dicendo semel.*

Ordo Romanus: Vt in virtute Trinitatis fiat benedictio & mixtio Christi cum populo. *Aquæ multæ, populi multi.* Quia Christus sal est, à quo Apostoli sal terræ dicti sunt. Miscenda quoque est amaritudo cum pœnitentia & Baptismo, *ex Durando loco citato*, ad sanctificationem, *quam Cyprianus Papa*, id est *Episcopus, citatus à Durand. ibidem*, docet esse proprium effectum Aquæ benedictæ.

11 *Finita benedictione, Sacerdos celebraturus, indutus* [d] *Pluuiali coloris Officio conuenientis, accedit ad Altare; &* [e] *ibi ad gradus cum ministris genuflexus, accipit à Diacono aspersorium, & primò* [f] *ter aspergit Altare, deinde se,* [g] *& erectus ministros,* [h] *incipiens Antiphonam, Asperges me, & Chorus prosequitur, Domine hyssopo, &c. vt infrà. Interim Celebrans* [i] *aspergit Clerum, deinde populum, dicens submissa voce* [l] *cum ministris* [m] *Psalmum Miserere.*

12 Ante Tertiam, *Rupert. ait lib.* 9. *c.* 10. sed post Tertiam, *Ordo Rom. in die sancto Paschæ*, & indicat *Cærimon. Episcop. lib.* 2. *c.* 31. vbi præscribitur, quòd in fine aspersionis capit Planetam, & facit Sacerdos confessionem: ergo, dicta Tertia, fit aspersio; sed & ante benedictionem palmarum, seu candelarum, si hæc occurrat in Dominica, fit aspersio, vt suprà in propriis locis dictum est.

d *Pluuiali.*] Hoc est, post Amictum, Albam, Cingulum, & Stolam, vt *in prædicto Cærimoniali:* neque procedit postremus, vt aliqui scripsere, sed medius inter ministros paratos, *ibidem*; nempe, si cum iisdem cantanda sit Missa.

e *Ibi ad gradus.*] Hoc est, in infimo eius gradu, *Cærim. ibidem*; & ibidem, *ait Rubr.* genuflexus: ergo etiam genuflectit tempore Paschali, cui Dominica æquiparatur. Aspergit autem genuflexus Altare, ob maiorem reuerentiam; & seipsum item, ad indicandam humilitatem: sicuti genuflexus etiam sibiipsi cineres imponit, vt suo loco diximus.

f *Ter aspergit Altare.*] In medio, versus cornu Euangelij, tum Epistolæ. Altare verò aspergitur ob reuerentiam Sacramenti

in eo conficiendi, vt inde arceantur hostes, *Durand. vbi suprà*; & ob memoriam Baptismi Christi, à quo vim habet Baptismus noster.

13 Quòd si in Altari sit exposita sanctissima Eucharistia, abstinendum est ab aspersione Altaris, ea ratione qua non signatur Altare ad *In principio*, vt dictum est *in Feria quinta in Cœna Domini*; & hoc expressè habetur *in Ambrosiano Missali proximè edito anno 1618*. Diaconus quoque tunc similiter debet abstinere ab osculis aspersorij & manuum.

g *Et erectus ministros.*] Id est, adhuc genuflexos, primò Diaconum, deinde Subdiaconum.

h *Incipiens Antiphonam.*] Debet *ex prædicto Cærimon.* incipere Antiphonam ante aspersionem Altaris; eodemque modo intellige Rubricam Missalis, quamuis postponere videatur Antiphonam. Conuenit enim vt dicatur *Asperges*, futuri temporis, ante aspersionem actualem. Neque nouum videri debet, quòd inchoatur Antiphona genibus flexis: nam idem præscribitur Episcopo in principio Synodi in Pontificali Romano, & in qualibet sessione. Est autem hæc Antiphona de fide Baptismi prophetia; nam hyssopus significat humilitatem & passionem Christi, à qua pendet Baptismi virtus, *Rupert. lib. 7. cap. 20.*

i *Aspergit Clerum.*] Aspergens non inclinat caput; at Clerum stare decet detecto capite, & aspergenti reuerenter caput inclinare, *Cærimon. Episcop. lib. 2. cap. 31.* neque tamen aspersio singulorum fieri debet, sed plurium simul, tam Cleri quàm populi; & iuxta locorum consuetudinem fiat aspersio laicorum. Canonici singillatim aspergi poterunt, ad maiorem eorumdem venerationem; quibus & Celebrans aliquam honoris significationem adhibebit ante & post totam eorum aspersionem: quod ne fiat incongruè à maiori Celebrante, statuit Gregorius XIII. 30. Decembris 1573. *teste Genuensi in Praxi Archiepiscop. cap. 65. Romæ edita 1616.* ne in Ecclesiis Hispaniarum Antistes, vel alia persona principalis aspergat Clerum in Dominicis ante Missam; sed eius loco simplex Sacerdos cum Superpelliceo, & Stola, & cum Acolythis tantùm.

l *Cum ministris.*] Comitantur eum ministri, Diaconúsque eleuat à dextris fimbriam Pluuialis. Quòd si, *in prædicto Cærimon.* procedit solus Celebrans, hoc ibi iubetur ob reuerentiam Episcopi præsentis, vt coram eo cum minori pompa Celebrans procedat.

m *Psalmum.*] Id est, totum Psalmum alternatim cum ministris.

14 *Hæc Antiphona prædicto modo & dicitur ad aspersionem Aquæ benedictæ in Dominicis per totum annum; excepta Dominica de Passione, & Dominica Palmarum, in quibus non dicitur* [n] *Gloria Patri, sed post Psalmum Miserere repetitur immediatè Antiphona, Asperges me. Excepto etiam tempore Paschali, scilicet à Dominica Paschæ vsque ad Pentecosten, quo tempore cantatur Antiphona,* [o] *Vidi aquam; Dominica verò Trinitatis resumitur Asperges.*

n *Gloria Patri.*] Omittitur iis diebus, quibus in Missa dici prohibetur; hæc enim aspersio est quasi initium Missæ.

o *Vidi aquam.*] Habet *Ordo Romanus* in die Paschæ Antiphonam, *Vidi aquam*: vbi etiam habes eosdem exorcismos salis &

& aquæ cum Orationibus prædictis; quando nimirum agitur *de Consecrat. Eccles.* habentur etiam *in Sacramentario sancti Gregor.* Verùm hæc Antiphona desumpta est ab *Ezechiele* 47. & significat fontem sacri Baptismatis de templo corporis Christi, de cuius latere quidem læuo humanitatis, dextro autem diuinitatis, exiuit sanguis & aqua Baptismalis, *Rutus loco citato.*

15 *In die sancto Paschæ & Pentecostes, vbi est fons Baptismalis, fit aspersio cum aqua pridie benedicta in fonte Baptismi, & ante infusionem olei & chrismatis accepta.*

Hæc eadem *Ordo Romanus, & in cap. Sabbato. de Consecr. Distinct.* 4.

16 *Finita Antiphona supradicto modo, Sacerdos qui aspersit aquam,* [p] *reuersus ad Altare, stans ante gradus Altaris iunctis manibus, dicat* ℣. *Ostende, &c. Tempore Paschali additur Alleluia.*

Nota, quòd in Oratione vltima petitur, mitti Angelum de cælis, nonnisi post purificationem per aspersionem Aquæ benedictæ.

p *Reuersus ad Altare.*] Hoc est, ad infimum eiusdem gradum, *Cærimon. Episc. loco citato.*

17 Tenent autem ministri librum ante Celebrantem, *ibidem*, dum dicit Versus & Orationem. Post Orationem *Exaudi* deponitur Pluuiale, assumitur Manipulus cum Casula pro Missa, *Cærimon. ibidem.*

18 Reliquæ Orationes quæ sequuntur pro benedictione *Agni, ouorum, panis, nouorum fructuum, rerum comestibilium, candelarum, loci, domus nouæ, thalami, nouæ nauis, Sacerdotalium indumentorum, mapparum, Corporalium, Vasculi Sacramenti*, quæ sine vnctione fiunt, habentur partim *in Ordine Romano*, partim *in Pontificali*, partim *in Ritualibus antiquis.*

19 Benedictio *Agni* ad communem mensam fit ex vsu Romano, *Microlog. cap.* 54. *Panis*, à sancto Petro, *ex Abdia lib.* 2. *Histor. Apostol.* & Oratio est *in Sacramentario Gregoriano*; vbi etiam habetur Oratio *rerum comestibilium. Frugum* verò habet originem à sancto Clemente *Constit. lib.* 8. *c.* 4. seu, *ex Baronio anno* 283. à Decreto Eutychiani Papæ.

20 Quæ traditur hoc loco *candelarum benedictio*, ea est, quæ fieri contingit extra diem Purificationis beatæ Virginis: quod expressè notatur *in Rituali Romano Pauli V.* Item ea *loci* est, quæ fit extra diem Sabbati sancti, in quo maiori ritu domorum fit benedictio, & à Parocho, cuius proprius habetur ritus *in prædicto Rituali*: nam, vt diximus, in Missali positæ sunt tantùm eæ benedictiones, quæ citra præiudicium iurium Parochialium à quocumque Sacerdote, & quandocumque, fieri possunt.

21 Pro benedictione *vestium Sacerdotalium* Orationes habentur *in Sacramentario Gregoriano.* Reprehendit *Possevinus de Officio Curati cap.* 2. *num.* 33. eos, & meritò, qui assuunt vestem Sacerdotalem non benedictam vesti Sacardotali benedictæ, & eam dissuunt post Missam, putantes hoc sufficere vice benedictionis propriæ: quod nullatenus est permittendum.

22 Quæritur autem: Quis benedicere potest has vestes præter Episcopum? Abbates, & alij Regularium Superiores ex

ex Priuilegio benedicere possunt; non tamen benedicere paramenta Ecclesiarum non sibi subditarum neque Abbates, ex Decreto S. Rituum Congregationis *die* 24. *Augusti* 1609. & renouato in fauorem Episcopi Spoletani *die* 30. *Septemb.* 1628. Neque obstat consuetudo allegata *à Tamburinio de Iure Abb. Tom.* 1. *disp.* 22. *q.* 2. *n.* 2. quam abrogauit, & non obstare declarauit eadem S. Congregatio 18. *Augusti* 1629. Nullo modo Sacerdotes simplices benedicere possunt proprias vestes, *ex Nauar. cons.* 2. *de consecr. Eccles.* neque Protonotarij, ex Decreto sacræ Rituum Congregationis 17. Iulij 1627.

23 Quæritur postremò: An Episcopi hanc facultatem possint aliis Sacerdotibus delegare. *Tabien. v. Abbas. num.* 12. *Vgolin. de Episc. cap.* 32. *num.* 5. negant: & in praxi sacra Rituum Congregatio sæpiùs requisita fuit ab Episcopis insignioribus, & S. R. E. Cardinalibus, eiusdemque sacræ Rituum Congregationis Præfectis, iustis de causis apud Ecclesias proprias non residentibus, pro facultate delegandi, & eam pluribus concessit, aliquando limitando personas in degnitate constitutas, 14. *Nouembris* 1615. aliquando tempus ab sex menses, 14. *Martij* 1616. & sæpiùs tandem sine limitatione, 2. *Maij* 1619. & deinceps aliis eodem modo. Ratio est, quia de potestate ordins est hæc benedictio: ea verò non potest ab Episocpo delegari, sicuti potestas iurisdictionis, quæ delegari potest.

24 Hactenus de Benedictionibus. In calce Missalis additas inuenies Orationes dicendas in consecratione Episcopi, & in collatione Ordinum, excerptas à Pontificali: at, inquies, Cur in Missali positæ sunt? Respondeo, ad maiorem commoditatem consecrantis & consecratorum, vt quisque eas dicere possit statim in suo Missali in Missa consecrationis. Prima verò harum Orationum legitur *in Sacramentario sancti Gregorij*, nimirum ea quæ pro Episcopi consecratione dicitur.

Et hic finis totius Missalis.

APPENDICES AD RVBRICAS MISSALIS ROMANI.

PARS QVINTA.

D pleniorem Rubricarum tractationem quatuor adhuc videntur desiderari posse in hisce Commentariis: & Primò, circa illam Rubricam de hora celebrandi ab Aurora vsque ad Meridiem, dari debent Tabulæ ad Auroram dignoscendam, & Meridiem. Deinde circa aliam, vt ieiunus à media nocte Sacerdos celebret; quâ item hora Mediæ noctis limes constituatur. Tertiò, exoptant multi breuem aliquam & probatam methodum formandæ ritè totius sacræ supellectilis ad Missam necessariæ, seu congruentis: quibus aliquid suppeditandum quoque erit de nitore & munditia eiusdem sacræ supellectilis. Et quid in primis duobus sufficiunt eæ Tabulæ quàm breuissimæ, quas olim edidit in Mathematicis peritissimus Theodosius Rubeus Priuernas; &, vt Clero præstò sint, statim eas subiiciemus, additis quibusdam locorum nominibus vbi Nostri degunt, in quorum gratiam hæc Commentaria præcipuè scripsimus. Pro reliquis duobus insudauit sanctus Carolus Borromæus, ex cuius Actis necessaria decerpemus, & vtilia ad rem nostram ordine faciliori describemus.

TABVLÆ LOCORVM
PRO VSV TABELLARVM SEQVENTIVM.

LOca Italiæ ſunt in triplici differentia, inquit Theodoſius noſter; quædam ſub eleuato Polo per gradus 39. alia per gradus 42. alia per gradus 45. ea verò quæ extra hos gradus dicuntur eſſe, reduci poſſunt ad vnam ex his claſſibus, ad quam nimirum propiùs accedunt. Itaque

PER GRADVS 39.

Barium,
Brunduſium,
Corcyre,
Coſentia,
Iſtria,
Regium Calabriæ,
Sardinia,
Sicilia,
Tarentum, & eiuſmodi.

PER GRADVS 42.

ANcona,
Aquila,
Arpinum,
Corſica,
Florentia,
Foroſempronium,
Fulginia,
Imola,
Lauretum,
Lucæ,
Macerata,
Neapolis,
Peruſia,
Piſæ,
Piſcia,
Rauenna,
Regium Eſtenſium,
Roma,
Septempeda,
Spoletum,
Viterbium,
Vrbinum,
Zagarolum, & alia.

PER GRADVS 45.

ANnetium,
Aquæ,
Aquileia,
Aſta,
Bononia,
Brixia,
Caſale S. Euaſij,
Caſale maius,
Comum,
Cremona,
Derthona,
Genua,
Mantua,
Mediolanum,
Modoetia,
Mons acutus,
Nouaria,
Orta,
Papia,
Parma,
Patauium,
Placentia,
Pompeia laus,
Sauona,
Tanrinum,
Tortonum,
Tridentum,
Venetiæ,
Vercellæ,
Verona,
Vigleuanum, & alia.

Tabellæ Auroræ, Meridiei, & Mediæ noctis.

TABELLA I. PER GRADVS 39.

Principium crepusculi Matut.			Meridies.		Medium noctis.	
			MENSE IANVARIO.			
Dies	Hora	Min.	Hora	Min.	Hora	Min.
3	12	59.	19	20.	7	20.
9	12	54.	19	17.	7	17.
15	12	49.	19	14.	7	14.
21	12	40.	19	9.	7	9.
26	12	31.	19	4.	7	4.
			MENSE FEBRVARIO.			
1	12	20.	18	58.	6	58.
7	12	9.	18	52.	6	52.
13	11	56.	18	45.	6	45.
19	11	42.	18	38.	6	38.
25	11	29.	18	31.	6	31.
			MENSE MARTIO.			
3	11	13.	18	23.	6	23.
9	10	57.	18	15.	6	15.
15	10	43.	18	8.	6	8.
21	10	26.	18	0.	6	0.
27	10	9.	17	52.	5	52.
			MENSE APRILI.			
2	9	54.	17	45.	5	45.
9	9	34.	17	37.	5	37.
15	9	19.	17	29.	5	29.
21	9	3.	17	26.	5	26.
27	8	46.	17	15.	5	15.
			MENSE MAIO.			
3	8	29.	17	8.	5	8.
9	8	15.	17	2.	5	2.
15	8	0.	16	56.	4	56.
21	7	47.	16	51.	4	51.
28	7	34.	16	46.	4	46.
			MENSE IVNIO.			
3	7	26.	16	43.	4	43.
9	7	17.	16	40.	4	40.
16	7	12.	16	38.	4	38.
22	7	12.	16	38.	4	38.
28	7	12.	16	38.	4	38.

Tabellæ Auroræ, Meridiei, & Mediæ noctis.

TABELLA I. PER GRADVS 39.

Principium crespuli Matut.			Meridies.		Medium noctis.	
			MENSE IVLIO.			
Dies	Hora	Min.	Hora	Min.	Hora	Min.
5	7	17.	16	40.	4	40.
11	7	26.	16	43.	4	43.
17	7	34.	16	46.	4	46.
24	7	47.	16	51.	4	51.
30	8	0.	16	56.	4	56.
			MENSE AVGVSTO.			
5	8	15.	17	2.	5	2.
11	8	29.	17	8.	5	8.
18	8	46.	17	15.	5	15.
24	9	3.	17	26.	5	26.
30	9	19.	17	29.	5	29.
			MENSE SEPTEMBRI.			
5	9	37.	17	37.	5	37.
11	9	54.	17	45.	5	45.
18	10	9.	17	52.	5	52.
24	10	26.	18	0.	6	0.
30	10	43.	18	8.	6	8.
			MENSE OCTOBRI.			
6	10	57.	18	15.	6	15.
12	11	13.	18	23.	6	23.
18	11	29.	18	31.	6	31.
24	11	42.	18	38.	6	38.
30	11	56.	18	45.	6	45.
			MENSE NOVEMBRI.			
5	12	9.	18	52.	6	52.
11	12	20.	18	58.	6	58.
17	12	31.	19	4.	7	4.
23	12	40.	19	9.	7	9.
29	12	49.	19	14.	7	14.
			MENSE DECEMBRI.			
5	12	54.	19	17.	7	17.
11	12	59.	19	20.	7	20.
17	13	3.	19	22.	7	22.
22	13	3.	19	22.	7	22.
28	13	3.	19	22.	7	22.

Tabellæ Auroræ, Meridiei, & Mediæ noctis.

TABELLA II. PER GRADVS 42.

Principium crepusculi Matut.			Meridies.		Medium noctis.	
		MENSE IANVARIO.				
Dies	Hora	Min.	Hora	Min.	Hora	Min.
3	13	14.	19	30.	7	30.
9	13	9.	19	27.	7	27.
15	13	2.	19	23.	7	23.
21	13	51.	19	17.	7	17.
26	12	42.	19	11.	7	11.
		MENSE FEBRVARIO.				
1	12	29.	19	5.	7	5.
7	12	16.	18	58.	6	58.
13	12	1.	18	50.	6	50.
19	11	46.	18	42.	6	42.
25	11	30.	18	34.	6	34.
		MENSE MARTIO.				
3	11	15.	18	26.	6	26.
9	10	57.	18	17.	6	17.
15	10	40.	18	9.	6	9.
21	10	22.	18	0.	6	0.
27	10	2.	17	51.	5	51.
		MENSE APRILI.				
2	9	45.	17	43.	5	43.
9	9	25.	17	34.	5	34.
15	9	7.	17	26.	5	26.
21	8	49.	17	18.	5	18.
27	8	30.	17	10.	5	10.
		MENSE MAIO.				
3	8	10.	17	2.	5	2.
9	7	53.	16	55.	4	55.
15	7	04.	16	49.	4	49.
21	7	20.	16	43.	4	43.
28	7	4.	16	37.	4	37.
		MENSE IVNIO.				
3	6	53.	16	33.	4	33.
9	6	44.	16	30.	4	30.
16	6	38.	16	28.	4	28.
22	6	38.	16	28.	4	28.
28	6	38.	16	28.	4	28.

Tabellæ Auroræ, Meridiei, & Mediæ noctis.

TABELLA II. PER GRADVS 42.

Principium crepusculi Matut.			Meridies.		Medium noctis.	
			MENSE IVLIO.			
Dies	Hora	Min.	Hora	Min.	Hora	Min.
5	6	44.	16	30.	4	30.
11	6	53.	16	33.	4	33.
17	7	4.	16	37.	4	37.
24	7	20.	16	43.	4	43.
30	7	34.	16	49.	4	49.
			MENSE AVGVSTO.			
5	7	53.	16	55.	4	55.
11	8	10.	17	2.	5	2.
18	8	30.	17	10.	5	10.
24	8	49.	17	18.	5	18.
30	9	7.	17	26.	5	26.
			MENSE SEPTEMBRI.			
5	9	25.	17	34.	5	34.
11	9	45.	17	43.	5	43.
18	10	2.	17	51.	5	51.
24	10	22.	18	0.	6	0.
30	10	40.	18	9.	6	9.
			MENSE OCTOBRI.			
6	10	57.	18	17.	6	17.
12	11	15.	18	26.	6	26.
18	11	30.	18	34.	6	34.
24	11	46.	18	42.	6	42.
30	12	1.	18	50.	6	50.
			MENSE NOVEMBRI.			
5	12	16.	18	58.	6	58.
11	12	29.	19	5.	7	5.
17	12	42.	19	11.	7	11.
23	12	51.	19	17.	7	17.
29	13	2.	19	23.	7	23.
			MENSE DECEMBRI.			
5	13	9.	19	27.	7	27.
1	13	14.	19	30.	7	30.
17	13	18.	19	32.	7	32.
22	13	18.	19	32.	7	32.
28	13	18.	19	32.	7	32.

Tabellæ Auroræ, Meridiei, & Mediæ noctis.

TABELLA III. PER GRADVS 45.

Principium crespuli Matut.			Meridies.		Medium noctis.	
		MENSE IANVARIO.				
Dies	Hora	Min.	Hora	Min.	Hora	Min.
3	13	28.	19	40.	7	40.
9	13	23.	19	37.	7	37.
15	13	14.	19	32.	7	32.
21	13	3.	19	26.	7	26.
26	12	52.	19	20.	7	20.
		MENSE FEBRVARIO.				
1	12	38.	19	12.	7	12.
7	12	23.	19	4.	7	4.
13	12	8.	18	56.	6	56.
19	11	51.	18	47.	6	47.
25	11	33.	18	38.	6	38.
		MENSE MARTIO.				
3	11	16.	18	29.	6	29.
9	10	56.	18	19.	6	19.
15	10	37.	18	10.	6	10.
21	10	16.	18	0.	6	0.
27	9	55.	17	50.	5	50.
		MENSE APRILI.				
2	9	35.	17	41.	5	41.
9	9	13.	17	31.	5	31.
15	8	52.	17	22.	5	22.
21	8	31.	17	13.	5	13.
27	8	9.	17	4.	5	4.
		MENSE MAIO.				
3	7	49.	16	56.	4	56.
9	7	28.	16	48.	4	48.
15	7	6.	16	40.	4	40.
21	6	49.	16	34.	4	34.
28	6	31.	16	28.	4	28.
		MENSE IVNIO.				
3	6	15.	16	23.	4	23.
9	6	5.	16	20.	4	20.
16	5	58.	16	18.	4	18.
22	5	55.	16	17.	4	17.
28	5	58.	16	18.	4	18.

Tabellæ

Tabellæ Auroræ, Meridiei, & Mediæ noctis.

TABELLA III. PER GRADVS 45.

Principium crepusculi Matut.			Meridies.		Medium noctis.	
MENSE IVLIO.						
Dies	Hora	Min.	Hora	Min.	Hora	Min.
5	6	5.	16	20.	4	20.
11	6	15.	16	23.	4	23.
17	6	31.	16	28.	4	28.
24	6	49.	16	34.	4	34.
30	7	6.	16	40.	4	40.
MENSE AVGVSTO.						
5	7	28.	16	48.	4	48.
11	7	49.	16	56.	4	56.
18	8	9.	17	4.	5	4.
24	8	31.	17	13.	5	13.
30	8	52.	17	22.	5	22.
MENSE SEPTEMBRI.						
5	9	13.	17	31.	5	31.
11	9	35.	17	41.	5	41.
18	9	55.	17	50.	5	50.
24	10	16.	18	0.	6	0.
30	10	37.	18	10.	6	10.
MENSE OCTOBRI.						
6	10	56.	18	19.	6	19.
12	11	16.	18	29.	6	29.
18	11	33.	18	38.	6	38.
24	11	51.	18	47.	6	47.
30	12	8.	18	56.	6	56.
MENSE NOVEMBRI.						
5	12	23.	19	4.	7	4.
11	12	38.	19	12.	7	12.
17	12	52.	19	20.	7	20.
23	13	3.	19	26.	7	56.
29	13	14.	19	32.	7	32.
MENSE DECEMBRI.						
5	13	23.	19	37.	7	37.
11	13	28.	19	40.	7	40.
17	13	32.	19	42.	7	42.
22	13	33.	19	43.	7	43.
28	13	32.	19	42.	7	42.

Monet idem Theodosius, quod Horologia Italiæ sonant Horas tardiùs quàm indicent Horologia Solaria, quandoque per quadrantem Horæ, quandoque per dimidiam Horam; & ideò detrahenda erit illa quantitas Horæ. Hora verò constat minutis 60.

De mensuris propriis sacræ supellectilis ad Missam. congruentioribus.

DAmus hoc loco formas & modulos efformandæ cuiusque sacræ supellectilis in ordine ad Missam, siue solemnem siue priuatam, *ex Actis Mediolan. Ecclesiæ*, præsertim *ex libro 1. & 2. Instructionum fabricæ & supellectilis Ecclesiasticæ, probatarum in Concilio Prouinciali Mediolan. III. à sancta Sede Apostolica confirmato, & laudato*: in quibus singillatim tradendis ordo placuit Alphabeticus, vt cuiusque rei formam statim inuenias.

Abacus, seu *Credentia*, fit è tabulis populeis abiegnisve, longè patens circa cubitos tres, pro Ecclesiæ magnitudine, Chorive seu presbyterij ratione, latè cubitis duobus; altéque item extruatur, vt non vltra duos cubitos & vncias duodecim eleuetur à terra.

Acerra, siue *Nauicula* incensi, ex argento, vel aurichalco, cum cochleari eiusdem materiæ, fieri debet; ita capax, vt capiat quantitatem thuris vltrà quàm sit necessarium in Missa.

Alba è tela linea fit, longè producta cubitos quatuor, latè sexdecim, ac paulò ampliùs circumquaque pateat. Manicas habeat longitudine sesquicubitali, hoc est, cubito cum dimidio, latitudine ab humeris pænè cubitali, quæ vsque ad manus sensim angustiùs ducantur. In summa veste, & in extremis manicis aliquid dumtaxat sit acu paululum ac tenuiter elaboratum: nimius enim labor in his ornandis vanitatem sapit & leuitatem.

Altare maius eo loco constitui deberet, vt ab ipsius Altaris gradu infimo (tres autem gradus esse debent) vsque ad cancellos spatium saltem intersit cubitorum octo, vel ad minimum quatuor, in Ecclesiis non Collegiatis. Sit autem à scabelli solo altitudine cubitorum duorum, & vnciarum octo, & ad summum decem; longitudine cubitorum quinque, ac plurium, pro Ecclesiæ magnitudine; latitudine verò cubitorum saltem duorum & vnciarum duodecim. Tres autem inter gradus bradella lignea numeretur, quæ à fronte Altaris cubitos duos producta, vncias sexdecim latè pateat, altitudo verò singulorum graduum sit vnciis octo.

Altare minus eleuetur cubitis duobus, & vnciis octo, longè pateat cubitis quatuor & dimidio, nec minùs quatuor saltem cubitis; latum sit cubitis duobus. Scabellum è tabulis ligneis, latitudine cubitorum duorum, altitudine vnciarum octo: sed & longiùs pateat quàm Altare, non cubito longiùs, sed vnciis circiter sexdecim. Nullum foramen neque fenestella ibi sit, vbi quidquam asseruari recondive possit.

Amictus è tenui tela sit, longitudine cubitorum circiter duorum, latitudine autem sesquicubitali: in duobus eius angulis anterioribus assuantur funiculi cōmodè lōgi, vt reuocari ante pectus queāt, & cum iis fieri nodus possit: in medio Crux acu pingatur vnciarum duarum, longè ab extremitate digitis duobus in parte superiori: extremitates illius, præterquam ex ea parte quæ collum ambit, aliquo modesto opere ornari possunt.

Ara

Ara ex lapide longè pateat vncias viginti, latè ſexdecim, præter capſæ dimenſionem, cui inſerta eſt. Quæ capſa è nucea omnino tabula ſit, craſſitudine vnciarum circiter duarum, aut plurium, pro lapidis craſſitudine: non diſtet à fronte Altaris ſpatio longiùs vnciarum octo: ita verò inſerta ſit vt è menſæ Altaris ſuperficie paululum extet, quò Sacerdotis celebrantis tactu dignoſci poſſit: tela denique cerata tegatur, clauiculis prædictæ capſæ confixa.

Burſa Corporalium à fronte ſit Cruce vel alia ſacra imagine in medio intexta, à tergo etiam ex eadem materia & colore; intrinſecus autem ſubſerico, aut tela candida circumueſtiatur: latè verò vndique pateat circiter dimidio cubito, vel paulò ampliùs, & forma quadrata.

Calix ita efformetur, vt cuppa aliquantulùm in fundo ſit anguſta, ſenſim vſque ad ſummum labrum latior fiat. Labrum nullo modo reflectatur: nodus ita ornatur, vt dum Calix capitur, non incommodè capiatur, præſertim quando indices & pollices diſiungi non poſſunt. Minórve ne ſit totus Calix, amplitudine in orbem ducta, vnciarum quatuordecim, altitudine duodecim.

Candelabra baſim habeant vel rotundam, vel potiùs triangularem, & Crucis baſi conformem: quæ ab Acolythis portantur, minora ſint, quàm ea quæ in Altari collocantur.

Cingulum ex candido lino vel canabi tenui conficiatur, longitudine cubitorum circiter ſeptem: capita eiuſdem globulis eiuſdem materiæ inſerantur, filamentorum manipulis appenſis, quos floccos dicunt. Non prohibetur è ſerico, iuxta varios colores paramentorum more moderno; ſed illud eſt antiquioris vſus, & myſticæ cauſæ congruentius, de qua ſuprà *pag.* 97.

Non placet ea forma cinguli (vt pro veritate loquar) quæ cingulo ipſi, vt hinc inde pendeant flocci à lateribus Sacerdotis, duas addit lineas, quibus re ipſa cingitur Alba: eſt enim eiuſdem omnino formæ cum ſuccinctorio Papali, quod adhibetur (addito Manipulo) ad cingendum Albam Papæ, & nonniſi in eiuſdem Miſſa Papali; ergo non debet eſſe communis hæc forma cuicumque Celebranti.

Conopeum Tabernacnli maioris ſanctiſſimæ Euchariſtiæ è materia nobiliori, vel alba ſemper, vel iuxta colorem varium Feſtorum, à ſumma parte criſpatum: in fimbriis non anguſtè, ſed longè latiùs reſpondeat, & totum Tabernaculum tegat; in extremis oris habet de more ornatum laciniarum decorè contextarum.

Corporale è tela linea & candida ſit, ac ſimplex item, ab oris autem, acus opere ſimplici, punctim ſolùm retortum ſit: longè autem vncias triginta ad minus pateat, latè totidem; ita verò complicatum, vt nulla eius extremitas appareat. Crux acu pingi poteſt in anteriori parte.

Crux in Altari collocanda imaginem Crucifixi habeat, & præalta emineat candelabris, vt ſuprà dictum eſt 1. *part. tit.* 20. *pag.* 74.

Dalmatica non reciſis manicis, ſed ad manum vſque protenſis, iiſdémque latè patentibus conficiatur. Longa eſſe poteſt cubitis duobus, & vnciis ſexdecim; lata verò ab humeris cubito vno, & vnciis circiter quatuor; ab extremis oris vndique patens cubitis circiter quinque.

Gradus in Altari maiori ne fiant, niſi duobus cubitis tantùm minúſve à pariete poſteriori illud diſtet: túncque eiuſmodi gradus vnus pluréſve decenter adhiberi poterunt; ita tamen, vt circuitus Altaris non impediatur, neque candelabra ſuper iis poſita extra Altare videantur eſſe, quod eſſet contra Rubricam de

Altaris incensatione. In Altari minori vnus sit, isque ligneus; ea longitudine quæ Altare æquet, latitudine vnciarum octo, altitudine totidem, in quo candelabra cum Cruce locanda erunt.

Hamulæ non ex argento, stanno, auri-chalco, alióve metalli genere, sed è vitro, seu crystallo pellucido, cum operculo decenti.

Manipulus tres Cruces habere debet & chordulas ad ligandum solidiores. reliqua vide in *Stola*.

Manutergium pro Missa ex lino tenui contextum, longitudine bicubitali, latitudine sesquicubitali constet: ornentur capita laciniis & filamentis eiusdem materiæ.

Mappæ Altaris superiores è lino, seu cannabi, ea sint longitudine, vt ab vtroque Altaris latere, profundiùs circiter tribus digitis quàm planum bradellæ, demissæ sint: nullæ ab vlla parte bambacio cærulei alteriúsve coloris elaboratæ sint, latitudine verò totam Altaris mensam contegant. Inferiores mappæ totam saltem mensam cooperiant.

Mappæ pro Communione adhibendæ non supra scamna, seu cancellos (horum enim longitudinem æquabunt) longè pateant cubitos tres, latè circiter duos: capita earum exornari poterunt.

Missale nihil profani habeat, sed Crucis insigne, aliáve Sancti Titularis imago in corio depicta appareat. Signaculum eiusdem constare conuenit funiculis sericis duodenis, longè ita ductis, vt Missalis longitudinem vix quinque vnciis excedant. Eiusdem integumentum ita longè deductum sit, vt ab ima parte octo vnciis superet coriaceum Missalis operimentum; à summa verò nihil omnino extet. Lineæ sericæ circumdent extremitates, laciniæ imam partem exornent. Subuestiatur tela eiusdem coloris quo est integumentum.

Pallium, quod ante Altare tenditur, paulò longiùs quàm Altare patere debet; eóque altiùs, vt ab ima parte paululùm sub coronice scabelli seu bradellæ eiusdem Altaris occultetur. A superiori parte palmum à summo distante laciniis, quas frangias vocant, ornetur pro qualitate pallij; in exteriori parte Crux, aut imago Sancti, cuius nomine dicatum est Altare, aut alia sacra effigies in medio assuatur: nam Zacharias Pontifex pallam auro intextam Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, imagine ornatam beati Petri Apostoli, Altari obtulit. Si fieri potest, telari ligneo affigatur extentè; sed illa cautio adhibeatur in telaris asserculo superiore, vt eius angulus inferior, cui pallium adhæret, omnino recidatur, & deprimatur, vt nullo modo possit acumine lædere pallium. Velamentum quoque (si pallium pretiosum est) in superiori parte obtendi ei concinnè poterit, Missarum tempore tantùm, ne Sacerdos impediatur, vel adhærendo lædat paramenta: neque tamen vltra frangiam demittatur velamentum.

Patena inaurata vndique esse debet, vel si argentea sit, saltem in interiori parte; labrum extremum circulare ita tenue admodum, vt adiumentum inde sit ad sacræ Hostiæ fragmenta facilè colligenda: illam mediam concauitatem habeat, quæ amplitudinem labri Calicis ferè adæquet. Minor patena pateat amplè in orbem vncias tringinta duas.

Peluicula hamularum piam speciem exprimat; fundo intrinsecus constet lato & plano, neque ita elaborato, vt minùs firmè hamulæ impositæ hæreant.

Planeta more Romano (nam Ambrosiano eam describunt Acta Mediolan. Ecclesiæ) latè pateat cubitos circiter duos, longè tres. Fascia, quæ vel assui solet, vel distingui in ipsamet planeta, vt columnæ speciem à tergo & Crucis ante pectus effingat,

effingat, lata erit vnciis octo ad minimum. Funiculi addantur, ſeu lineæ ſericæ in ea parte qua pectus tegitur, ita oblongæ, vt reduci poſſint ante pectus, ad firmandam Planetam, ne defluat à tergo.

Pluuiale ad imos vſque talos protenditur, longitudine cubitorum trium & vnciarum circiter ſex conſtans, & pro ſemicirculi ratione latè patens. A parte anteriori, à ſummo ad extremum, hinc & inde, auriphrygio decoratur: à poſteriori parte caputium ornatu auriphrygiato, qui anteriori reſpondeat, habet. Laciniæ verò, hoc eſt frangiæ, Romano ritu latiores eſſe debent circum caputium, breuiores in oris Pluuialis extremis. Fibula anteriori connecti debet Pluuiale, additis binis ſeu ternis vncinis maioribus. Globuli laciniati pendentes à caputio non ſunt ampliùs in vſu Romani Cleri ſæcularis.

Puluinar pro Miſſali plenum ſit non pluma, neque lana conciſa, ſed lana ſolida, piliſve ceruinis: longè pateat cubito, & paulò ampliùs, latè vnciis circiter decem & octo: ornetur in quatuor angulis laciniatis flocculis, & opere ſimplici conſuatur.

Purificatorium è tela neque tenui, neque craſſa nimis; & ſimplici ſit acus opere confectum; latitudine vnciarum circiter octodecim ad minimum, longitudine totidem, nec verò minus: in medio Crux paruula acu pingatur.

Pyxis, quæ ad ſanctiſſimam Euchariſtiam cuſtodiendam adhibetur, ex argento puro ſaltem, eoque inaurato, fieri debet in interiori parte: cuius pes, vt manu facilè firmitérque capi queat, altitudine ſit ſex vnciarum; nodus in medio ſit eiuſmodi, quò monuimus de Calicis nodo. In fundo medio paululum aliquid habeat, quod in orbem tenuiter emineat, ad faciliùs capiendas vltimas particulas. Operculum reſpondeat Pyxidis formæ: quod in medio inſtar ferè pyramidis extet; ab vno & altero item latere paruulos tenuéſque vncinos habeat, quibus in circulo aptè includatur, & fiat immobile. In ſummo Crux paruula emineat.

Stola cum Planeta colore congruat & materia; longè cubitis circiter ſex, vt infra genua producatur, latè autem vnciis ſex pateat: laciniæ ſeu frangiæ vnciarum trium ſint; & præterea Cruces tres de more annectantur eidem, in medio, & in extremis partibus. Vnaquæque Crux ſit formæ quadratæ, quæ ab omni parte vnciis circiter tribus conſtet. Stolæ Sacerdotali nihil appendatur; Diaconali verò ab vtraque media eius parte duo funiculi cum flocculis laciniatis, ad illius rectè connectendæ vſum.

Superpelliceum è tela potiùs tenui, manicis ita oblongis, vt criſpatæ vſque ad digitos ſummos pertingant, quæ eſſe poſſunt cubitis circiter duobus, vel circa, latè autem patentibus in orbem circiter cubitis quatuor. In ipſo ore potiùs forma ſit rotunda quàm quadrata. A pectore nullo modo ſciſſum, aut diſſectum. Longè ducatur infra genua, ferè ad media crura. *Vide ſuprà pag.*88. Latè pateat ab extremis oris in ambitum cubitis circiter tredecim, ab humeris circiter octo. A nulla parte neque nimis affectata artificioſi operis elegantia elaboratum, ab humeris præſertim non ſpecioſo artificij ornatu.

Tabella pacis geſtatoria aliquo piæ cælaturæ ornatu ſit inſignis, puta imagine Pietatis expreſſa; latitudineque conſtet vnciarum octo, longitudine duodecim circiter; à tergo manubrium habeat eiuſdem materiæ.

Tabella Secretarum non quernea, non nucea, neque è ligno ſubobſcuro ſit, ſed ex abiete, aliáve id generis arbore albicanti, ne pagina agglutinata obſcureſcat: latè aliquanto ampliùs pateat quàm longè, coronicibus decore ornata. Pro Feſtis

solemnioribus speciosior esse debet, cum cornicibus auratis, & pagina maiusculis impressa litteris, auróque splendentibus.

Tabernaculum sanctissimæ Eucharistiæ politè elaboratum, piis mysteriorum passionis Christi imaginibus exsculptum esse debet; intrinsecus tabulis populeis circumamictum, quibus ab humiditate sanctissima Eucharistia defendatur. Forma vel octangula, seu sexangula, vel quadrata, vel rotunda. In summa adsit imago Christi resurgentis, vel sacra Vulnera exhibentis: tum benè claue sit munitum, quæ etiam auro liniri deberet. A fronte Altaris summa procul collocatum extet, non minùs cubito vno & vnciis sexdecim, ita vt Corporale latè expandi, & Pyxis, si casus accidat, commodè in Altari poni possit. Neque sub eo sit vllum armariolum, neque asseruandis quidem libris supellectilive Ecclesiæ sit locus. Panno serico albi coloris intus ab omni parte vestiatur: ostiolum habeat ab anteriori parte ornatum sacra imagine Christi Domini crucifixi; aut resurgentis, aut vulneratum pectus exhibentis, aut alia pia effigie.

Tela stragula Altaris ad illud operiendum finitis Missis, longitudine ac latitudine sit, quæ totam illius mensam contegat vndique, & paulò ampliùs item; laciniis breuioribus ab omni parte decorè cincta: colore sit viridi.

Thuribulum cum quadruplici catenula & operculo: catenularum autem longitudo sit cubitorum duorum & vnciarum circiter duodecim.

Tintinnabulum pro eleuatione Sacramenti si appendatur, parieti laterali affixum hæreat, & appenso funiculo tam longo, vt minister genuflexus in cornu Epistolæ commodè illud pulsare possit.

Tunitella Subdiaconalis similis sit Dalmaticæ Diaconali, de qua suprà; excepto, quòd angustiores debet habere manicas & longiores, *Cærimon. Episc. lib. 1. cap. 10*.

Vas Hostiarum rotundum sit, & latè pateat vncias quatuor, pluresve, vt Hostiæ inde promi commodè possint. Vtile quoque erit, laminam plumbeam rotundam serico vestitam Hostiis ipsis superimponere, vt earum curuatura tollatur.

Vas pro abstergendis Calicibus, & lauandis Corporalibus, æneum paretur instar peluis, binis manubriis constans, atque ab vno labro ad aliud cubito vno, & vnciis octo pluribúsve, pro ratione supellectilis lauandæ; oréque eminenti, per quod, quasi per canalem, aqua lotionis inde paulatim in Sacrarium effundi possit: quod vas huic vsui tantùm sit reseruatum.

Velum Calicis ab omni parte cubito & vnciis duodecim latè pateat, ab oris vndique opere serico, auro argentóque tenuiter ornatum.

Velum pro portanda sanctissima Eucharistia in Processionibus eiusdem sit longum sex cubitis, latum vt veli tela.

Velum pyxidis sit pretiosum, & quale saltem dedimus Calici.

Velum Subdiaconale longum item cubitis sex: latum sit, quanta est veli propria latitudo.

Vmbella, quæ super Altare ponitur, vndique latè pateat ita, vt Altare ipsum & Sacerdos ibi celebrans omnino contegantur; quia ille & Altare à puluere omnique labenti sorde defendantur: ab Altari tamen decore elata, vt facilè quoque purgari queat.

Vmbella alia, quæ defertur super sanctissimam Eucharistiam in Processionibus, vndique habere debet ornatum duplicium fasciarum, quæ duodecim circiter vnciis longè pendeant, iisque fasciis consutæ sint ab omni parte fimbriæ cum filamentis satis prolixis. Hastile inseratur inter vtramque fasciam, quod rectè extendat latera Vmbellæ. Hastilia item picta,

paribus

paribus inter se spatiis disposita, quibus illa tolli & gestari possit, quatuor plurave, pro eiusdem Vmbellæ magnitudine, supponantur. Color autem albus conuenit huic Vmbellæ. Et hæc de supellectili sacra seu ministeriali ad communem Missam.

QVia verò suprà meminimus Episcopalium indumentorũ, occasione data in Missali, non erit abs re, si hoc loco addamus eorumdem indumentorum formam & mensuram, ordine seruato quo eadem induit Episcopus.

Caligæ ita longæ debent esse, vt vsque ad genua protensæ, ligulis in ea parte adstringantur.

Sandalia, seu *Calcei*, è solea integra subtus constent, à parte autem superiori ornata, & ex serico panno leuiori, quo & Caligæ.

Tunicella & *Dalmatica* amplioribus manicis quàm Diaconalis, & ex eadem materia qua Caligæ, constent: longæ & latæ sint, vt de Dalmatica Diaconali diximus.

Chirothecæ debent esse contextæ, & circulo aureo insigniter in extrema parte ornatæ.

Subirretum mitrale formæ rotundæ sit, non quadratæ.

Mitra pretiosior è serico auro intexto, gemmis, & margaritis acusque opere ornata. Altera auriphrygiata sine gemmis, sine laminis aureis, vel argenteis; sed vel aliquibus paruis margaritis composita, vel ex albo serico auro intermixto, vel ex tela aurea simplici sine laminis & margaritis. Tertia sine auro ex simplici serico Damasceno, vel alio, aut etiam linea, ex tela alba confecta, rubeis laciniis, seu frangiis, & vittis pendentibus. In Prouincia Mediolanensi adhibetur simplex è tela lini purissimi, coloris albi, circulo aureo, quem esse notat *Innoc. III. lib.1. Myst. Missæ cap.59.* circumamicta à parte qua induitur caput, cornua item duo è summo præ se ferens: duas etiam lineas in humeris pendulas habeat, quarum extremitates laciniis constent.

Annulus ex auro puro puto solidè conflatus palam habeat cum gemma, in qua nihil sculpti esse debet.

Gremiale longè constet cubitis circiter duobus, latè cubito vno tantùm & vnciis item circiter duodecim, vndique cinctum laciniarum auro argentóve intextarum ornatu.

Baculus Pastoralis à parte ima acutus, à media totus rectus, à summa retortus esse debet. Oratio aut Sudario non ornatur, si Episcopalis est. Longitudine recta est cubitorum trium & vnciarum duodecim; pars verò retorta totidem vnciis; aut paulo altiùs eminet. A summa rectitudinis parte est crassitudine orbiculari vnciarum circiter septem, quæ prope ad imam partem descendens paulatim diminutam, vnciis quinque constat: connectitur autem cum illa parte recta aliquo opere cælati argenti, quod sexanguli formam exhibens, sacris ornatur imaginibus.

De nitore & munditia prædictæ sacræ supellectilis.

Cubiti, qui ex vnciis 24. constat, tertia pars vnciatim delineata hæc est:

DEprompsimus hæc *ex Actis Ecclesiæ Mediolan.* Auctore, de quo suprà *pag.* 80. omissis iis quæ mouere nos debent ad procurandam omnem munditiam in ministerio Missæ, de quibus præclarè scripsit *Tobias noster p.* 1. *c.* 76.

Igitur Altaria bis singulis annis, cùm sudum est, à finitis Missis ad vesperum spoliata sint, & suppedanea item amota, vt sicci aëris sentiant beneficium: quo tempore tum Altaria ipsa vndequaque mũdentur, tum suppedaneorum pars quæ subter est.

Cùm mappæ mutantur & pallia, *Altaria* quoque ipsa mundentur arundinea scopula, tela etiam cerata, quæ sacro lapidi hæret, leuiter purgata; siue lapis sit insertus, siue totum Altare capiens. Quòd si aliquo casu accideret, ita tectum non esse, ob reuerentiam sacri Chrismatis ne purgetur tangaturve.

Icones cum ornamentis suis, sanctissimæ Eucharistiæ *Tabernaculum*, & quæcumque huiusmodi picta vel inaurata adiuncta sunt Altaribus; item *Vmbellæ* superimpendentes singulis mensibus mundentur caudis vulpinis, aut arundinea scopa.

Suppedaneum Altaris quotidie mundetur arundinea scopa, si in eo sit facienda Missa.

Arcula ad sputum excipiendum de qua suprà, circumfricetur & purgetur octauo saltem quoque die; item fenestellæ vrceolorum eodem tempore benè purgentur.

Candelabra, Cruces, Thuribula, & reliqua supellex argentea, quantum fieri possit, manibus nudis ne contrectetur; sed adhibito panno, aut verò parte, quæ argentea non sit, capiatur. Antequam recondatur, excutiatur, si quid pulueris, ceræ ant maculæ accesserit; & extergatur leniter, adhibito lineo & molli panno. Condita autem sit vnaquæque res theca sua, ne quid sordium accipiat. Cùm aliquid tamen purgatione egere visum fuerit, palea combusta adhibita, panno lineo leniter præstabitur. Quòd si quid valdè sit denigratum, puta thuribulum ignis causa, aut etiam multa cera adhæserit, in lixiuia, cui sal sit admixtum, ebulliente detergendum erit, adhibito penicillo ex setis suillis confecto: caueatur tamen, ne, si quæ pars inaurata sit, aurum vi salis deteratur; & consulantur periti.

Calices bini, & *Patenæ* binæ, saltem vbi duodecim Sacerdotes Missam faciunt, quintodecimo quoque die leui manu aqua tepida lauentur, sexto quoque mense, sapone molliori: tuncque, post quartam horæ partem, qua maneant in sole, calida lixiuia benè abluantur, adhibendo penicillum aliquem ad saponem benè amouendum, præsertim vbi fuerit cælatura. Poterit etiam id fieri furfure cocto, & tunc statim aqua munda bis aut ter abluendi essent. Præstetur verò ab eo qui in Sacris sit, & in vase ei vsui, & lauandis Corporalibus, de quo suprà, tantùm destinato: quod ex ablutione superfuerit, in Sacrarium fundatur. Vbi verò minor sit numerus Sacerdotum, rariùs id fieri poterit, ex proportione numeri Sacerdotum & dierum.

Supellex inaurata aut inargentata eadem cautione tractetur qua argentea: si

semper

ſemper eſt expoſita, octauo quoque die panno lineo tergatur molliter; ſi recondenda ſit, tergatur tunc. Poterunt etiam inaurata ſapone aut furfure purgari, vt dictum eſt de Calicibus.

Candelabra, & cætera *ex auricxalco* tractentur adhibito panno, vel ferrea ſummitate capiantur: ſi perpetuo vſu adhibeantur, terno quoque die à puluere & cera, ſi fortè defluxerit, mundentur; ſi reponenda ſint, tunc etiam id fiat. Prætereà quarto quoque menſe, niſi nunquam fuerint expoſita, abſtergantur diligenter puluere pumiceo, aut eo, quem dicunt *tripoli* (quem æſtiuæ muſcæ fugiunt) adhibito corio bubalino; aut, ſi vtrumque deſit, latere in tenuiſſimum puluerem redacto, & loco corij panno aſperiore quem dicunt ſaia; nullo verò modo hac ratione adhibenda erit aqua. Nitidiora fiunt (ſed non diu durat nitor) ſi fricentur malo medico, ſeu maſſilico (vulgò, *arancio ò limone*) & marmore trito, ſeu vice malorum, vuis agreſtibus, vel herba acida, deinde aqua benè abluantur; tum ſiccentur, & ſoli exponantur: aceto nunquam ábſtergantur. Recondita verò huiuſmodi, tabulis craſſioris chartæ aut ſaccis lineis amicta habeantur, qui puluerem arceant, vt nitida & lucida ſemper habeantur.

Lampades vitreæ, quæ ſunt quotidiani vſus, quintodecimo quoque die furfure & aqua calida abſtergantur.

Vrceoli, præter id quod quotidie fit, ſingulis menſibus diligenter purgentur, adhibito ouorum cortice benè contrito, cum ligneolo aliquo inſtrumento, ad ſordiculas benè eluendas; aut verò alia ratione, ſi quæ aptior inueniatur. Opercula vrceolorum quotidie, cùm reponuntur, benè ſiccentur, ſi madeant.

Peluiculæ eorumdem quotidie abſtergantur, ſiccentúrque: ſi ſtanneæ fuerint, tertio quoque menſe lixiuia feruenti lauentur, & auena, vel farre veſtito, ſeu ouorum cortice benè contrito fricentur; pòſt iterùm aqua lotæ, in ſole ſiccentur, & panno lineo mundo abſtergantur.

Ænea vaſa pro ablutione Calicum, &c. antequam adhibeantur, & pòſt, benè abluantur: bis verò ſingulis annis abſtergantur accuratè, ſi opus eſt, latere contrito, vel arena, & aqua. Si ſtanno ſint illita, adhibeantur furfur & aqua.

Inſtrumentum ad Hoſtias conficiendas, cùm eo vſus fuerit Sacriſta, ſeu alius, oleo perfundat, & vtramque partem, charta interpoſita, ſimul iungat: quæ in exteriori parte fuligo hæſerit, abradat; poſteà eamdem partem craſſiore panno tergat, & in loco decenti reponat.

Linea omnia, Albæ, Amictus, Superpellicea, mappæ, panni, & ſi quid aliud eſt diuini cultus gratiâ paratum, ſeparatim ab indumentis domeſticis cuiuſcumque lauentur: quæ tamen habentur ad manus faciémque lauandam, & ad nares purgandas, hoc numero ne cenſeantur.

Ternæ *Altarium mappæ*; ſuperior quidem ſingulis menſibus, inferiores verò quater in anno mundæ apponantur.

Bina *Corporalia* tertia quaque hebdomada, binæ Albæ decimoquinto quoque die, Cinguli alternis mēſibus, manutergia Altarium, bini Amictus, octo dierum ſpatio mutentur; & hæc ſaltem, vbi duodecim Sacerdotes Miſſam faciant. Vbi autem pauciores ſint Sacerdotes, ex defectione numeri Sacerdotum poterit augeri pro rata parte numerus dierum; & è contra, vbi plurimi Sacerdotes, minuendus quoque erit numerus dierum.

Purificatoria ſingulorum Sacerdotum (conuenit enim cuique ſuum) ſpatio octo dierum, vel ad ſummum quindecim. Superpellicea, quæ vſui vario Sacerdotalium aut Clericalium miniſteriorum deſtinata ſunt, ad eamdem ferè rationem.

In ſuppedaneo armarij, ſeu menſæ, vbi Sacerdos conſiſtit ſacra indumenta ſumēs,

perpetuò ſtratus ſit craſſior pannus, ne qua parte Alba fœdetur.

Lintea Sacriſtiæ ad manus extergendas ſingula hebdomada munda ponantur: tum valdè humido cælo, quotidie ſiccentur admota igni.

Mappæ ad ſanctæ Communionis vſum, contractiores quidem alternis Hebdomadis; maiores verò alternis menſibus mutentur.

Quòd autem hæc mutationum interualla præfiniantur, non ideò tamen extraordinariè quoque fieri non poterunt, ſi oporteat; puta, ſi ex labe, quæ fortè aſperſa ſit, aut alia de cauſa.

Præcipuis ſolemnitatibus munda omnia adhibeantur, & pulchriora.

Mappæ Altarium Miſſis finitis contegantur ſtragulis ſuis: prius verò leuiter puriſſima ſcopula, eius generis quod veſtimentis domeſticis adhibetur, propriè tamen ad eum vſum deſtinata, purgentur; ipſa ſtragula ſingula Hebdomada diligenti agitatione à puluere mundentur, præter id, quod etiam quotidie manè eadem leuiùs excuti debent; tum aëri tertio quoque menſe exponantur.

Corporalia & *purificatoria* cùm remouentur, vt alia adhibeantur, ponantur in arcula, ſeu caniſtro ad eum tantùm vſum deſtinato: & antequam dentur foras ad lauandum, ab eo, qui ſit in Sacris, lauentur in proprio vaſe, de quo ſuprà, lixiuia & ſapone adhibito, & mox bis aqua ſola abluantur; quod ex lauatione ſupereſt, in Sacrarium fundatur.

Albæ, & ſuperpellicea lauata criſpanda dentur: quoties reponuntur, aptè ſaltem contorqueantur, ſi non criſpentur.

Corporalia item dentur perſonis peritis, vt amylo inducto ea dureſcere faciant, & complicent præſcripta ratione: tempus huic operi aptum erit à menſe Maio ad Octobrem.

Recondantur autem hæc linea omnia benè ſicca & complicata ſeparatim locis ſuis, vt ſint in promptu; apponantúrque roſæ ſiccæ, & lauandula, aut ſimilia, tum ad maiorem munditiam & elegantiam, tum vt à tineis libera ſint.

Nullus Sacerdos ad Miſſam faciendam accedat fœdis calceis aut crepidis: ideò ſemper habendæ eſſent in Sacriſtia crepidæ ad hunc vſum.

Habeatur coram in Sacriſtia *ſcopula*, qua Sacerdotes & Clerici vtantur ad veſtimenta communia mundanda, antequam veſtiant ſacra.

Omnia indumenta diſtinctis propriis ſcriniis habeantur, & ſecundùm coloris pretiique varietatem: linea quoque pro genere & pretio ſint diſtincta, appoſitis ſchedulis.

Caſulæ recondantur ductilibus capſis, quæ in armaria inſeruntur; atque poſita craſſiore charta, quæ fundum capſæ contegat, apppſitiſque ſiccis roſarum foliis, & lauandula, aut ſimilibus. Ponatur Caſula cum Stola & Manipulo ſuo; mox aliæ eiuſdem generis pro altitudine capſæ. Addantur burſæ Corporalium, & integumenta, ſi adſint, Miſſalium. Recondantur verò Caſulæ benè extentæ ſine ruga aut plicatura: eodem modo *Dalmaticæ* & *Tunicellæ*. ſupra omnia autem alia charta ſit, vt res mundiores ſeruentur. Quæ ſunt ex aureo vel argenteo panno, aut ornamenta habent auro vel argento aſperiora, habeant pannum inter vtramque ſuperficiem, ne confricata corrodantur.

Pluuialia, maximè ſi aurea vel argentea ſint, vel recondantur in amplo armario extenta, vel plicata recondantur, ita tamen, vt nullo modo inflectatur quæ pars penſilis à tergo eſt (vulgò caputium) & interponatur pannus, vt dictum eſt.

Quandocumque extrahuntur hæc indumenta, ſubſternatur eis mappa munda, imò & ſtragulum ſuperſternatur, ſi aliquo ſpatio relinquenda ſint.

Quæ raro adhibentur, quandoque in ſereno cælo explicata exponantur, ne fortè muceſcant, vel malè oleant; ſed non in ſole: poterit id fieri menſe Maio & Septembri, & ſemel in hyeme, pro opportunitate temporis.

Pallia Altarium ſemper habeantur, ſi fieri poſſit, ſuis telaribus extentè affixa, vt ſuprà diximus; poteruntque vni aſſerculorum ſtructuræ duo affigi diuerſi coloris, vt pro diei conditione neceſſe non ſit, niſi vertere telaris faciem: ita in amplo armario erecta habeantur, dempta linea filamentorum (quam vocant frangiam) quæ aſſuta non ſit. Interponatur autem pannus ſiue inter duas palliorum facies in armario, ſiue inter pallij & Altaris faciem, ad vitandam eam, quam ſuprà diximus, confricationem. Commodum verò erit pannum adeò eſſe latum, vt vtramque telaris faciem, & ſic pallia ab vtraque parte affixa contegat: & ita in media ſui parte affixus telari, nunc quidem hinc inde extendatur, & ab omni latere ligaculis connectatur; nunc verò ad vnam partem tantùm, prout duas facies telares aut vnnam contegere oportuerit. Quòd ſi plicanda fuerint, ita fiat, vt, ſi quæ Crucis ſpecies aut imago afficta eſt, non inflectatur, cautióque adhibeatur, ſi oportet, interpoſiti panni.

Tapetia, craſſioreſque panni ad ſoli inſternendi vſum, cùm recondenda ſunt, priùs purgentur cera, & ſi quid aliud ſordidum inhæſerit: aëri pòſt exponantur, & diligenter exagitentur, ad excutiendum puluerem, ſcopula benè mundentur; & ita complicata ſuis locis recondantur.

Sacriſtiæ feneſtræ ſæpè pateant, ſereno ſiccóque cælo; tum capſulæ ductiles paulùm educantur, vt etiam quæ intus ſunt ſentiant aëris beneficium.

Cæterùm ea debet eſſe reuerentia erga ſacram ſupellectilem, tanquam diuino ſeruitio mancipatam, imò tanquam ſanctimoniæ perticipem, quæ nimirum eſt ſanctitatis inſtrumentorum; vnde & ſancta ea vocatur ſæpè in Scripturis ſacris, Pontificiis legibus, Patrúmque monimentis, vt nihil eiuſdem non modò negligatur, verùm etiam exquiſita cura & diligentia colatur. Non enim, vt ait *ſanctus Hieronymus Epiſtola ad Theophil. Alexandr.* inania ea ſunt, & quæ quaſi ſenſu carentia ſanctimoniam non habere dicuntur; ſed ex conſortio Corporis & Sanguinis Domini ſublimi maieſtate ſunt veneranda. Lege, quæſo, quæ *Tobias noſter in hanc cauſam collegit c.77. de Sacris templis parte prima*, vbi docet, ideò prohiberi plurima circa eandem: videlicet.

Primò, non omnem ſupellectilem tangi poſſe à quocumque.

Secundò, neque à quocumque quamcumque ablui poſſe, aquamque lotionis in Sacrarium proiiciendam eſſe.

Tertiò, quæ vſui ampliùs eſſe non poſſunt, ea nequaquam in profanos vſus detorquenda eſſe; ſed ea comburenda eſſe, & cineres in Sacrarium inferendos: quæ nos etiam ſuis locis indicauimus ſuprà.

Quartò, nec alienari poſſe, vendi oppignerarive, exceptis quibuſdam caſibus, de quibus *ſanctus Ambroſius lib.1. Offit. cap.41.* & habentur *in Breuiario quarta die infra Octauam ſancti Laurentij.* Vide ibi.

Addit ille exempla multa piorum hominum, & e conuerſo indignationis omnipotentis Dei contra ſacrilegos, impios & deſides in hoc genere; ad quem Lectorem remittimus, ne inſtituti noſtri metas tranſeamus.

PROSODIA VERBORVM
IN MISSALI ROMANO.

BStinui in prima Editione à notanda Prosodia Verborum eorum quæ dubiam in Missale habere possunt pronuntiationem; tum quia solent imprimi Missalia additis accentibus; tum quia eadem ferè verba, quæ in Missali leguntur, communia sunt etiam Breuiario, cuius Prosodiam difficiliorem in eiusdem Commentariorum calce adnotaueram. Verùm, quia Typographorum incuria malè positi sunt accentus, & aliquando omißi, me impulerunt insignes Episcopi, vt, in gratiam minùs peritorum Sacerdotum, ea quoque separatim colligerem quæ Missalis sunt propria, ne contingat vllus error in legenda Missa.

Habent igitur penultimam longam,

Abscide,
Accersito,
Aduenit, *in Introitu Epiphaniæ.*
Allidit,
Anathema,
Appare,
Appetitor,
Areopagi,
Barrabas,
Brauium,
Cæsaream,
Candelabrum,
Circumfodit,
Comedi,
Commiscere,
Concidet,
Condolere,
Confige,
Consentitis,

Habent penultimam breuem,

Abscidit,
Abutere,
Achillei,
Aduocans,
Alleua,
Amodo,
Barsabas,
Beneplacens,
Byssino,
Caligas,
Circumdabat,
Circumdabunt,
Circumdatus,
Circumdedit,
Circumuolet,
Coccinum,
Commori,
Computat,
Concuti,
Condolens,

Conge

Contor

Longam habent penultimam,

Contorquere,
Conuenit multitudo,
Decoris regnum,
Delibor,
Demolitur,
Depromat,
Eadem, *casus ablatiui.*
Elamitæ,
Eleazar,
Elide,
Eruditur,
Esuritis,
Exemit,
Exite,
Expetita,
Fulciri,
Fulgoris,
Grabatum,
Hostili,
Hyssopo,
Idola,
Immuta,
Impertire,
Indicens,
Innotesceris,
Institoris,
Intuere,
Libamen,
Lorica,
Lucia,
Melotis,
Mendicans,
Munimen,
Myricæ,
Parasceue,
Perimus,
Peripsema,

Breuem eandem habent,

Congeres,
Damaris,
Decidet,
Didymus,
Dyscolis,
Eadem, *casus nominatiui vel accusatiui.*
Eloqui,
Ephpheta,
Esurit,
Excolens,
Fodere,
Galea,
Genesareth,
Haceldama,
Iacerent in eum,
Inito,
Innoua,
Inuenit, abscondit, & vadit,
Inuidet,
Lapidas,
Lecytho,
Manahen,
Multimodis,
Nerei,
Obliuisceris, *in præsenti tempore; in Sexagesima.*
Occidat Sol,
Paraclitus,
Paropside,
Peragat,
Perfodi,
Pollicens,
Præcauens,
Præueni nos,
Proselyti,
Prosequere,

Longam,	*Breuem,*
Perseueret,	Quamdiu,
Posticum,	Reditum,
Prædico, sicut prædixi,	Refoue,
Præsumit,	Renoua,
Præuenimus,	Repetitis,
Profugit nudus,	Sabbactani,
Recensita,	Sedulis,
Redundabunt,	Serotinus,
Salubris,	Smigmata,
Subiacere,	Subsequi,
Subiacete,	Suppetunt,
Subrepat,	Sycomorum,
Succide,	Syntychen,
Sunamitis,	Tibicines,
Tiaris,	Timotheo,
Tritura,	Tristega,
Tuere,	Venumdari,
Venimus & nos tecum,	Videris tu; *de Iuda.*
Vouete,	Venimus adorare,
	Vtraque crescere,

DEO OPTIMO MAXIMO,
ET BEATÆ VIRGINI
LAVS OMNIS ET GLORIA.

RESOLVTIO DVBITATIONIS DE MISSIS PRO DEFVNCTIS;

An Sacerdos, qui tenetur Missam dicere pro Defunctis, possit celebrare de Sanctis, aut de Feriis occurrentibus.

A. R. P. Magistri F. Pauli Fraxinelli, Ordinis Eremitarum S. Augustini, publici in patria Bononiensi Vniuersitate S. Theologiæ Professoris, & S. Officij Consultoris.

DECISIO.

Sacerdos ad dicendam Missam pro Defunctis obligatus potest celebrare de Sancto, aut de Feria occurrente, præcipuè quando Festum Sancti est Duplex.

§. I.

SACROSANCTVM Sacrificium Missæ duobus modis considerari potest; vel ex parte Sacrificij, vel ex parte Sacerdotis.

1 Ex parte Sacrificij, id est, consecrationis, oblationis, & sumptionis, seu ex parte repræsentationis Sacrificij Christi in Cruce, quod appellatur Valor essentialis Missæ ex parte operis operati; omnes Missæ, siue de Sancto, siue de Dominica, aut de Feria, aut de Requiem, sunt æqualis valoris, cùm in qualibet earum idem sit Sacrificium & Sacramentum: quamobrem à Sacerdote, ad celebrandum pro Defunctis obligato, æquè satisfieri potest, si dicat Missam de Sancto, vel de Dominica, vel de Feria, ac si Missam diceret de Requiem.

2 Ex parte autem Sacerdotis celebrantis, & verba ac Orationes in Missa recitantis, quod appellatur Valor Missæ accidentalis ex parte operis operantis; valor Missæ potest esse æqualis pro Defunctis in Missa de Sancto, aut de Feria, sicut in Missa de Requiem.

3 Nam deuotione Sacerdotis, qui vt plurimum libentiùs, & inde maiori attentione & affectu Missam de Sancto aut de Feria celebrat, quàm de Requiem, Orationes particulares pro Defunctis in Missa de Requiem compensari possunt.

4 Præterea, memoria Sancti eiusque virtutum ac meritorum consideratio, Sacerdotis deuotionem in Missa excitat, & adauget.

5 Ampliùs, Missa de Requiem breuior est sæpenumerò quàm Missa de Sancto aut de Feria; idcircò Orationes etiam Missæ breuioris temporis sunt & fructus minoris.

6 Ad hæc, Missa de Requiem, cùm à Sacerdotibus dicatur frequentiùs, maiori celeritate, ac minori etiam attentione & deuotione quàm aliæ Missæ, quando-

que

que celebratur.

7 Ex aduerso autem, nouitas Officij in Missa de Sancto, aut de Feria, promouet attentionem, & auget Sacerdotis deuotionem, à qua augmentum valoris accidentalis Missæ ex parte operis operantis dependet.

8 Intercessio etiam Sancti, de quo dicitur Missa, prodest animæ in Purgatorio existenti, pro qua celebratur loco particularium Orationum quæ in Missa de Requiem reperiuntur.

9 Et magna profectò puidem & inopportuna animi ac deuotionis perturbatio euenit Sacerdoti, si, postquam Officium de Sancto occurrente recitauit, atque affectu & meditatione ad Missam de eodem Sancto celebrandam se disposuit, maximè si Sanctus magnæ solemnitatis sit in Ecclesia, aut in eum Sacerdos particulari deuotione feratur (quamuis à populo solemniter non celebretur, vt frequenter accidere consueuit) cùm iamiam est celebraturus, & interdum etiam cum indumentis Sacerdotalibus debiti coloris indutus est, superueniat aliquis, qui Missam de Requiem pro aliquo Defuncto eleemosyna exquirat; & ipse Sacerdos priores sacras vestes deponere, & paramenta nigra induere & Missam de Defunctis dicere cogatur. Licet enim Sacerdos ex charitate, vel ex obligatione, si subditus est, tunc Missam dicat de Requiem, non mediocri tamen molestia, ac minori attentione & deuotione Sacrificium offert, quàm si Missam de Sancto pro eodem Defuncto dixisset: & ita & Sacerdos, & defunctus aliquam partem fructus Missæ, eam videlicet, quæ ex maiori attentione & deuotione Sacerdotis, & ex Sancti intercessione habetur, inaniter amittit; cùm Defuncto prodesse possit tam Missa de Sancto quàm de Requiem, vt dictum est.

§. II.

Videtur etiam sensus esse sanctæ Ecclesiæ, vt Missa respondens Officio occurrenti possit pro Defunctis celebrari.

1 Quoniam ritus & ordo est sanctæ Ecclesiæ, vt Missæ Votiuæ aut particulares dici possint, quando Officium non est Duplex; & tunc etiam (quando scilicet Officium non est Duplex) Missa, quantum fieri potest, Officio respondeat: dicitur enim in Missali Romano in principio Rubricarum generalium: *Missa quotidie dicitur secundùm ordinem Officij.* & in eisdem Rubricis generalibus titulo, de Missis votiuis, numero 3. habetur: *Quæ tamen Missæ, & omnes aliæ Votiuæ, in Missis priuatis dici possunt pro arbitrio Sacerdotum, quocumque die Officium non est Duplex,* &c. & clariùs in titulo de Missis Defunctorum, numero 2. statuitur: *Missæ autem priuatæ pro Defunctis quocumque die dici possunt præterquam in Festis Duplicibus, & Dominicis diebus.* & in Rubrica de Missis Votiuis, quæ legitur ante Missam de sancta Trinitate, similiter dicitur: *Sequentes Missæ Votiuæ, licet pro Sacerdotis deuotione quacumque die dici possint per hebdomadam, quando Festum Duplex non occurrit: hoc tamen passim, nisi rationabili de causa, fieri non debet; sed, quoad fieri potest, Missa cum Officio conueniat.* Non est autem existimandum, quòd Ecclesia, quæ piissima mater est, Missam pro Defunctis celebrari prohibeat in Festis Duplicibus, quæ quidem frequenter occurrunt: quare sensus videtur Ecclesiæ, quòd Missa respondens Officio, præcipuè Duplici, pro Defunctis dici possit.

2 Et ideò, licet, qui stipendium exhibet pro Missa, petat Missam Defunctorum, eius verba non sunt ita amarè intelligenda, vt sic omnino Sacerdos celebrare

brare teneatur, sed ciuili modo & morali: neque enim præualere debet voluntas Missam petentis ordini ac ritui Ecclesiastico, sed mentem suam institutioni Ecclesiæ debet aptare, vt eius petitio ac deuotio sit rationabilis atque conueniens.

§. III.

VIdetur insuper de mente esse Summorum Pontificum, quòd Sacerdos pro Defunctis Missam respondentem Officio dicere valeat. Nam Gregorius XIII. sanctæ memoriæ, dum priuilegium vniuersale ac perpetuum pro Defunctis elargitur Altari Cappellæ S. Augustini in Ecclesia S. Iacobi Bononiæ, Patrum Ordinis S. Augustini concedit, vt quoties quicumque Sacerdos, siue sæcularis siue regularis, Missam ad dictum Altare, pro liberatione vnius animæ in Purgatorio existentis, suo vel alieno arbitrio celebrauerit, ipsa anima per huiusmodi celebrationem easdem Indulgentias & peccatorum remissione, consequatur, & ad ipsius liberationem, pro qua celebrabitur, dicta Missa operetur, quas consequeretur & operaretur, si prædictus Sacerdos hac de causa Missam ad Altare situm in Ecclesia sancti Gregorij de Vrbe, ad id deputatum, celebraret. Et fortasse Priuilegia aliorum quoque Altarium pro Defunctis eiusdem sunt tenoris. At in eiusmodi Priuilegio non præcipitur, vt Missa de Defunctis, siue de Requiem, pro anima in Purgatorio existente celebretur; sed absolutè indulgetur, quòd dicatur Missa: ideò sensus Summorum Pontificum esse videtur, vt tantum valere possit pro Defunctis Missa de Sancto, de Dominica, aut de Feria, quantum ipsa Missa de Requiem.

§. IV.

ACcedit, quòd populus communiter Missam libentiùs audit respondentem Officio, maximè de Sanctis quàm de Requiem, in qua benedictio populi præsentis prætermittitur. Quare ad alliciendum magis populum ad Missam audiendam, siue ad eum promouendum, vt maiori voluptate ac deuotione Sacrificio assistat pro Defunctis missa dici potest de Sancto aut de Feria.

§. V.

QVando autem Missa de Sancto aut de Feria celebratur pro Defunctis, necesse non est Collectam dicere pro mortuis.

1 Nam applicatio Missæ non fit in Collectis, sed in *Memento*; vbi Sacerdos valorem Missæ illi applicat, pro quo Sacrificium offerre tenetur, idcircò necesse non est Collectas pro Defunctis adiungere.

2 Prætereà, Pius V. sanctissimæ memoriæ, in Bulla confirmationis Missalis Romani præcipit in virtute sanctæ obedientiæ (& Concilium Tridentinum *Sessione* 25. *Decreto de obseruandis & vitandis in Celebratione Missarum* idem statuerat) vt Sacerdotes iuxta formam, ritum & modum eiusdem Missalis celebrent; & nullo modo aliis cæremoniis & precibus, quàm illis quæ in eo præscribuntur, vti præsumant. At sæpè in Missali Collectæ arbitrio Sacerdotis non permittuntur, præcipuè diebus Festis; sed particulares præsignantur, aut vna tantùm dicenda est, vt in Duplicibus: ideò tunc non erit dicenda Collecta pro Defuncto, pro quo Missa dicitur.

3 Quod quidem præceptum Pij V. non Prælatis tantùm imponitur, vt aliqui vellent, sed omnibus Sacerdotibus. Tum quia Concilium Tridentinum loco citato (cui S. Pontifex inhærere videtur eisdem verbis vtens) expressè præcipit Episcopis, vt edicto & pœnis propositis caueant, ne

Sacerdotes, quicumque illi sint, ritus alios aut alias cæremonias & preces in Missarum celebratione adhibeant, præter eas quæ ab Ecclesia probatæ fuerint. Tum quia non suppetit ratio, quare sub formali præcepto, obligante sub pœna peccati mortalis, præcipiatur Prælatis, etiam S. R. E. Cardinalibus, vt Missam ad præscriptum Missalis noui decantent, & legant; ceteris autem Sacerdotibus non Prælatis libera relinquatur facultas, aliis rationibus & ritibus ad cuiusque libitum celebrandi.

§. VI.

VErùm qui Missam pro suis Defunctis stipendio petit, nisi viderit Sacerdotem indumentis nigris indutum, & Missam de Requiem, aut saltem Collectam de mortuis non audierit, fortasse non credet, aut dubitabit, Missam pro suis mortuis sibi celebrari.

1 Respondetur, eum in hoc falso iudicio grauiter errare: non enim præsumendum est, Sacerdotem in actu celebrationis nolle promissum suum implere, & viuum ac mortuos fructu Missæ, quam ex stipendio accepto & promissione data celebrare debet, velle priuare; & exinde grauissimum peccatum committere, & oneri restitutionis subiacere.

2 Præterquam, quòd si Sacerdos Missam ei, cui promisit, nollet applicare, ipse quidem dicens Missam de Requiem cum Collecta pro vno aut pro pluribus Defunctis, iuxta petitionem Missam stipendio exquirentis, posset nihilominus valorem essentialem Missæ sibi ipsi, aut alteri viuo aut defuncto in Purgatorio existenti applicare: applicatio enim Sacrificij, vt superiùs dictum est §. 4. num. 1. non fit in Orationibus Missæ de Requiem, sed in *Memento*. Quapropter si Missam petens Sacerdoti non credit, aut si Sacerdos velit eum decipere (cuius fides in suspicionem adduci non debet) parum quidem proderit, si Sacerdotem sacris vestibus nigri coloris indutum viderit, aut Missam de Requiem ab eo audierit.

§. VII.

VErum tamen est, quòd si Sacerdos maiori deuotione non afficitur in dicenda Missa de Sancto, aut de Feria quàm de Requiem, dicere debet Missam, de Requiem pro Defunctis quibus obligatur; dummodò Festum non sit Duplex, aut dies Dominicus, cùm excipiantur in Rubrica Missalis superiùs posita §. 2. num. 1.

1 Quoniam Orationes Ecclesiæ, quæ ordinantur in Missa de Requiem, magis directè petunt, & obtinere possunt desideratum effectum liberationis animarum è Purgatorio; ideò tunc, ceteris paribus, vtilior est Missa de Requiem.

2 Et prætereà Orationes, & alia quæ in Missa Defunctorum dicuntur, miserias animarum in Purgatorio existentium clarius demonstrant; & circumstantes ad orandum etiam pro Defunctis magis excitare possunt.

3 Hinc in die obitus, maximè præsente corpore Defunctis aut in die tertio, vel septimo, vel trigesimo, aut in Anniuersario solemni, vtilior poterit esse Missa de Requiem quàm alia.

4 Quamuis eiusmodi vtilitates facilè compensari possint in Missa occurrente de Feria, aut de Sancto, ex maiori Sacerdotis deuotione, aut ex intercessione Sancti, de quo celebratur, vt dictum est §. 1. num. 3. & seqq.

§. VIII.

SI verò Sacerdos, stipendio accepto, expressè Missam de Requiem promisit,

promisit, eam quidem dicere debet.

1 Nam tenetur implere promissum, ne virtus fidelitatis violetur; alioquin grauissimè peccaret: præcipuè si promissum iuramento esset obfirmatum, vt euenit in legatis, aut aliis obligationibus Missarum in forma stipulationis acceptis.

2 At Sacerdos promittere deberet, se dicturum Missam pro Defunctis eo modo quo magis potest eis prodesse aut Missa de Requiem, aut Missa de Feria, aut de Sancto, iuxta maiorem suam dispositionem ac deuotionem.

3 Et populus pariter pro suis Defunctis à Sacerdotibus eas Missas exquirere deberet, quæ maiori beneficio illis esse possunt, siue de Sancto, siue de Requiem; vt multi iã piè quidem consueuerunt. Maximè autem vtilissimum esset pro Defuncto Missam de illo Sancto occurrente procurare, quem ipse Defunctus, dum viueret, Patronum sibi delegerat, vel cui animo erat propensiori; & eò ampliùs, si ille qui Missam petit, eumdem Sanctum sibi aduocatum selegit: sic enim, præter valorem Sacrificij, qui essentialiter in omnibus Missis æqualis est, valor eiusdem Missæ accidentalis ex parte operis operantis, ex deuotione Sacerdotis, & Missam procurantis, & ex intercessione Sancti, cui Defunctus inter viuos propensiùs obsequebatur, augeri potest.

4 Et hac de re passim admonendi & instruendi sunt populi, ne scandalo afficiantur, dum petentes Missam pro mortuis, non audiunt Missam de Requiem; & ne Sacerdotibus nimiùm molesti sint in exquirendis quotidie Missis de Defunctis.

§. IX.

VNiuersam hanc doctrinam sustinent ac docent omnes Doctores, & grauissimi quidem, qui nunc citantur; quos diligenter & singillatim in fonte videre & animaduertere libuit.

1 *D. Thomas Aquinas 4. dist. 45. quæst. 2. art. 3. quæstiunc. 1. ad 5. & in Addit. 3. par. quæst. 71. art. 9 ad 5. Sanctus Antoninus par. 1. tit. 10. cap. 2. §. 3. Hostiensis lib. 3. de Consecr. Eccles. vel Altar. num. 15. Summa Angelica verbo Missa. num. 33. & 34. Rosella §. 21. Pisanella num. 14. Armilla num. 32. Tabienna num. 49. Siluestrina Missa 1. §. 4. & meliùs verbo Suffragium. § 6. Corona par. 3. de Sacrific. Miss. tit. Sequitur Canon Missæ. num. 18. Dominicus Sotus 4. dist. 45. quæst. 2. art. 3. conc. 1. ad finem. Antonius Honcala Opusc. de Valore Missæ art. 17. proposit. 2. Sanctus Carolus Borromaus Act. Eccles. Mediol. par. 1. Concil. Prouinc. VI. tit. Quæ ad Missam pertinent. Martinus Nauarrus tom. 2. Concil. lib. 5. de Pœnit. & remiss. cons. 37. num. 2. Franciscus Victoria de Euchar. num. 95. Beia par. 1. Respons. casu 23. Graffius Decis. aur. par. 2. lib. 3. cap. 15. num. 41. & tom. 1. Concil. lib. 3. de Celeb. Miss. cons. 3. Henriquez lib. 9. de Missa cap. 23. num. 6. Rodericus tom. 1. Quæstion. regular. quæst. 43. art. 8. & 10. & Sum. par. 1. cap. 247. num. 9. & par. 4. cap. 51. num. 1. Miranda Manual. Prelat. tom. 1. quæstio. 41. art. 21. Conc. 1. & 2. Azorius Instit. moral. par. 1. lib. 10. cap. 32. quæst. 5. Emanuel Sà Aphoris. verbo Missa. num. 48. Suarez tom. 3. in 3. par. disp. 83. sect. 3. vers. In quo est magna. Bernardus Parentinus in Lilio Missæ §. de Collat. gloriæ pro mortuis quæst. 9. Bartholomæus ab Angelis Dial. 5. de Missa, §. 740. & 806. Timotheus de Sacrific. Miss. tract. 3. quæst. 43. Benzonius Specur. Episcop. & Curat. lib. 1. disp. 2. quæstione 2. v. Mitigantur. Simon Maiolus de Irregular. lib. 3. cap. 24. in fine Consaluus Durandus in Not. ad lib. 4. cap. 9. Reuelat. S. Birgit. Iulius Caluus Synax. lib. 3. quæst. 36. num. 7. Sebastianus Cataneus Summul. verbo Missa. vers. Obligatus. Alphonsus Madrigal.*

tract. de Sacerd. consid. vlt. Marcus Antonius Genuensis Manual. Past. cap. 72. n. 6. Fuscus de Regim. Eccles. lib. 1. cap. 10. num. 36. Antonius Literatus Summ. compend. par. 5. cap. 2. num. 6. Antonius Manchettus Flor. aur. pag. 43. Posseuinus de Offic. curat. cap. 14. num. 13. Angelus Hallensis Rosar. Sacerd. de Suffrag. num. 98. Petrus Ledesma Sum. par. 1. de Sacram. Euchar. cap. 17. conc. 7. Hieronymus Gratianus de Suffrag. anim. Purg. cap. 4. Reginaldus lib. 29. num. 208. Bonacina de Sacramentis disp. 4. quæst. vltim. punc. 7. §. 3. num. 4. Antonius Naldus Sum. verbo Missa. num. 21. Molfesius Sum. tom. 1. tract. 3. cap. 15. num. 26. Filliucius Moral. quæstion. tom. 1. tract. 5. cap. 5. num. 153. Homobonus de Exam. Eccles. par. 1. trac. 4. cap. 14. quæst. 126. Martinus Roa de Statu animar. in Purgat. ca. 11. Barbosa de Offic. & potest. Episc. par. 2. allegat. 24. num. 32. Ioannes de la Cruz Direct. conscien. de Sacrif. Mis. q. 4. dubio 2. conc. 1. & 2. Alphonsus Vega Sum. par. 2. cap. 28 de Missis, casu 14. Henricus Villalonus Sum. Theol. Mor. & canon. tom. 1. tract. 8. difficult. 31. num. 6.

2 Doctoribus his, eorumque sententiæ & doctrinæ fauent sacri Canones, c. Et hoc. de Cons. Dist. 1. & c. Quidam & c. Cùm creatura. de Celebr. Missar.

3 Et pro doctrina §. 7. sunt Angelica verbo Missa. num. 34. Toletus Instruct. Sacerd. lib. 2. cap. 8. num. 2. Phillarchus de Offic. Sacerd. tom. 1. lib. 2. cap. 11. Ioann. Baptista Scortia de Sacrific. Missæ lib. 2. cap. 17. numero 3. & 4. Antonius Fernandes Exam. Theol. Moral. par. 3. cap. 5. §. 3. num. 5. & etiam Henriquez loco suprà citato.

4 Et pro doctrina §. 8. num. 1. sunt Angelica vbi sup. Richardus 4. dist. 38. princip. 3. quæstione 3. Valentia tom. 3. in Sum. D. Thom. disp. 6. quæst. 6. Petrus Aragon. de Iust. & Iur. quæst. 88. de Vot. art. 3. de Obligat. simpl. promiss. Scortia loco citato numero 4.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM quæ in hoc Tomo primo continentur.

C

H

ſigno

vnus

Omnium

Pluuiale

Q

Velamen,

NEAPO

NEAPOLIO COMITOLVS
EPISCOPVS PERVSIÆ.

Instituta Clericorum Academia de ſacris Ritibus, & Cantu Gregoriano, annuoque reddito perpetuo de ære ſuo ſtabilita, Auctoris horum Commentariorum opera vſus, & iiſdem Commentariis in eandem cauſam ab Auctore ibidem in librum redactis, ſequentia Carmina ſcripſit.

LVCIDATIO RVBRICARVM
MISSALIS ET BREVIARII.

NAtura, mater omnium,
  Intus alit quæ parturit;
  Emiſſa fetu, prouidet
  Quo nutriantur vbere.
Videmus animantia
  Ex vtero vix edita
  Appetere & exugere
  Mammas genitricis ſuæ:
Quin illa, quæ ſenſu carent,
  Hanc bonitatem ſentiunt
  Telluris, ex qua prodeunt
  Errore pulſo protinus;
Vt educent & procreent
  Conſimilem prolem ſibi,
  Sufficienter congrua
  Prouiſam & alimonia.
Natura, qui verus Deus,
  Quarúmque rerum ſtatui
  Conuenienter incubans
  Gratuita non deſerit;
Quæ generantur Spiritu
  Suſtentat, auget, promouet
  Suauibus, miris modis,
  Incognitis, & cognitis.
Spirante dudum Spiritu
  Ex ventre noſtræ Eccleſiæ,
  Bartholomæi commoda
  Obſtetricante dextera.
Eſt Clericorum plurimus
  Eductus vnico chorus
  Fetu rudis, & indigens
  Præcepto & alimonia.
Et ecce is idem Spiritus
  Pauli nouis è Clericis
  Doctorem alumnum protulit
  Et rudium nutritium;
Qui explicatu congruo
  Ineruditos imbuat
  In Clericali munere,
  Et ritibus Eccleſiæ.
Suſcepta lucidatio
  Pro curioſa indagine,
  Futura doctis non minùs
  Vt grata, ſic perutilis.
Potatur ab infantibus
  Lac, eſca fit maioribus;
  Vtriſque miniſtrat ſuum
  Bartholomæus ferculum.

Quibus Auctor Commentariorum.

SVnt verba quæ Clero dedi:
  COMITOLVS aurum dedit
Formamque Coëpiſcopis,
  Qua Clerus edificat ſacra.

LICENTIA

LICENTIA ORDINARII.

LVDOVICVS DE VILLE, in ſacra Theologia Magiſter, in Eccleſia S.Crucis Cuſtos, D.D.Alphonſi Ludouici Dupleſſis de Richelieu; Eminentiſſimi Cardinalis, ac Reuerendiſſimi Archiepiſcopi Lugdunenſis Prouicarius Generalis: Librum, cui titulus eſt, *Bartholomæi Gauánti Theſaurus Sacrorum Rituum ſeu Commentaria in Rubricas Miſſalis & Breuiarÿ, & Enchiridion Epiſcoporum*, à Theologis approbatum, in lucem edi facultatem concedimus. Lugduni 25.Octobris 1651.

DE VILLE.

Licentia Procuratoris Regÿ.

Bartholomæi Gauanti Theſaurum Sacrorum Rituum, ſeu Commentaria in Rubricas Miſſalis & Breuiarÿ Romani, cum Manuali Epiſcoporum, in lucem edi per Hieronymum Delagarde Bibliopolam Lugdunenſem non impedio; cæteris omnibus prohibeo. Datum Lugduni die 16. Octob. 1651.

LORIN.

VIſo Procuratoris Regis ſenſu, fiat. Datum Lugduni die 30. Octob. 1651

SEVE.

THESAVRVS

Pro Re[...]

Defende quaesumus [...]
ne intercedente e[...]
et Romualdo istam [...]
et toto corde tibi prostratam, a[...]
ut clementer insidijs.

Pro Pace

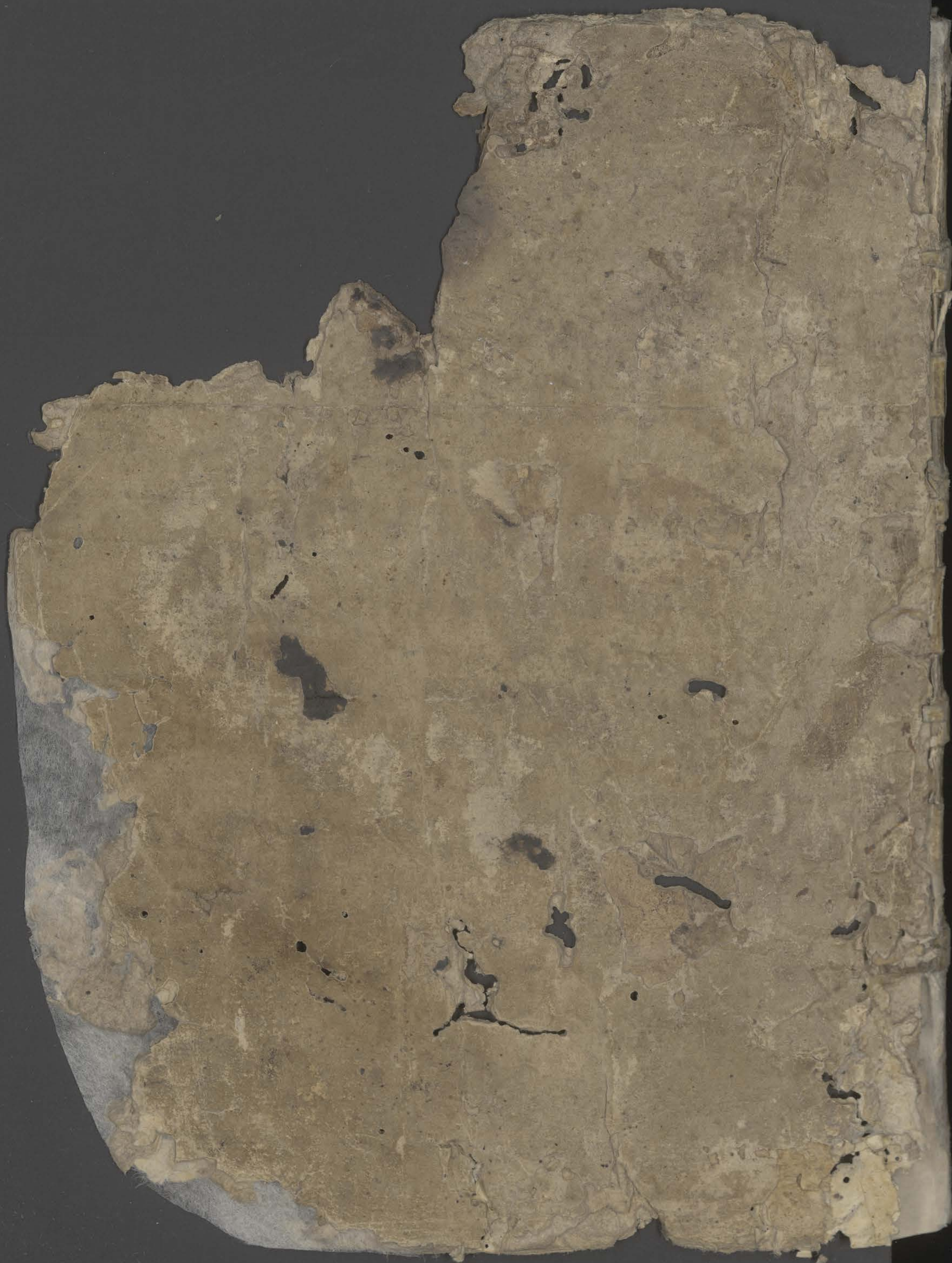
Deus à quo sancta desideria, recta consilia et iusta
opera: da servis tuis illam, quam mundus dare non
test pacem: ut et corda nostra mandatis tuis ded[...]
et hostium sublata formidine, tempora sint tua pro[...]
ctione tranquilla.

Pro Rege

Quaesumus omnipotens Deus ut famulus tu[...]
Rex noster, qui tua miseratione suscepit [...]
bernacula, virtutum etiam omnium percipiat in[...]
menta, quibus decenter ornatus, et vitiorum mons[...]
devitare, et ad te qui via, veritas, et vita e[...]
tiosus valeat pervenire.

Pro Populo

Ne despicias omnipotens Deus populum tu[...]
ctione clamantem: sed propter gloriam [...]
tribulatis succurre placatus.

M

Mixt [illegible]

[illegible]